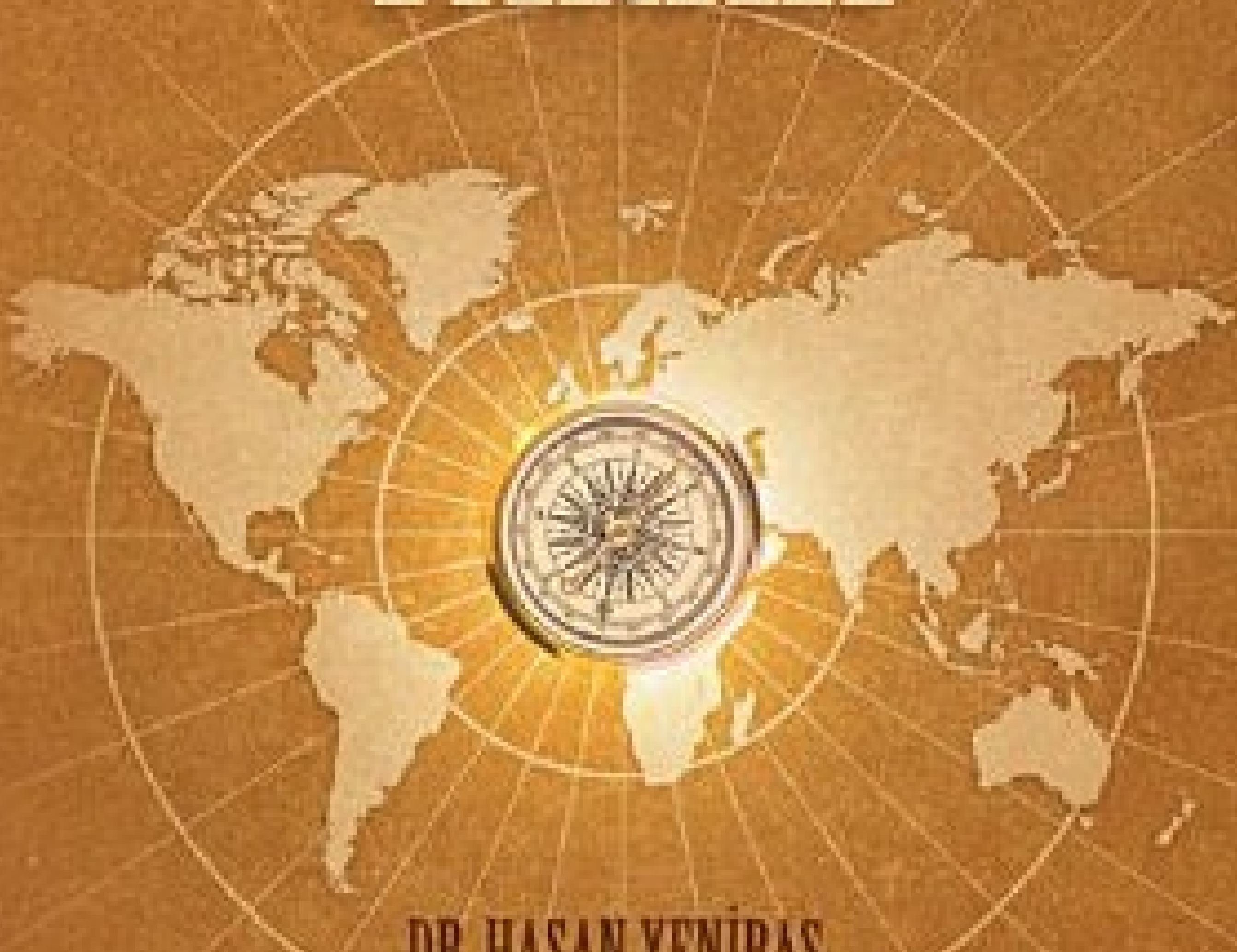
PEYGAMBERLER TARİHİ

DR. HASAN YENİBAŞ

PEYGAMBERLER TARİHİ

Dr. Hasan YENİBAŞ

Editör
İsmâîl KAYAR

Kapak
Engin ÇİFTÇİ

Epub
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-414-7

Yayın Numarası
540

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.isikyayinlari.com
facebook.com/kitapkaynagi

Önsöz

İnsanlık, peygamberlerin rehberliğinde bugünlere gelip ulaşmıştır. Bu açıdan peygamberler tarihi, insanlığın müşterek tarihiyle ilgili önemli ipuçları taşımaktadır.

Bu kitapta, Kur'ân'da ismi zikredilen ve peygamber olduklarında ittifak edilen zatları anlatmaya çalıştık. Kur'ân-ı Kerîm, peygamber kıssalarına oldukça geniş yer vermiştir. Bu kıssalar aynıyla yaşanmış hadiselerdir ve peygamberler tarihiyle ilgili bilgilerin özünü oluşturmaktadır. Ancak tarih tekerrürlerden ibarettir hakikati gereğince bu olaylar tarihte bir kez yaşanmış, tekrar etmesi söz konusu olmayan vakalar değildir. Bu hadiselerin benzeri kıyamete kadar, farklı tonlarıyla da olsa yaşanacaktır. Dolayısıyla insanlık tarihini tanımak ve günümüzü doğru yaşamak için bu kıssaları anlamak çok önemlidir. Zira Kur'ân mesajının evrensel oluşu ve her dönem insanının kendi çağının bilgi, birikim ve ihtiyaçlarıyla Kur'ân'a müracaatları zarureti daha önce fark edilmeyen pek çok şeyi gün yüzüne çıkarmış ve bu konunun yeni bir bakış açısıyla tekrar ele alınmasını gerekli kılmıştır. Özünü Kur'ân'daki kıssaların oluşturduğu peygamber hayatlarının ve mücadelelerinin günümüz insanına vereceği pek çok mesaj vardır.

Ayrıca peygamberler tarihi, sıradan şahısların ve milletlerin tarihi gibi ele alınmamalı, peygamberlerin manevî kimliği de öne çıkarılmalıdır. Onların hayatlarını sıradan bir hadiseyi anlatıyor gibi ele almak, bu büyük zatların kâmet ve kıymetlerine göre anlaşılmalarına mani olacaktır. Bundan dolayı bu kitapta temel misyonları irşad ve tebliğ olan yüce kâmetlerin ruh dünyalarına girmeye çalışarak bu yönde ipuçları yakalamaya gayret ettik ve yer yer psikolojik tahlillere girdik.

Aslında konunun bu açıdan ele alınması oldukça önemli fakat zor bir iştir. Bununla beraber bu usul, dava-yı nübüvvetin varisleri için son derece önemlidir. Yani dini anlatmayı hayatının biricik gayesi hâline getiren kutluların da peygamberler tarihine bu açıdan yaklaşmaları, irşad ve tebliğ metotlarının peygamber çizgisinde olmasının önemli bir referansı olacaktır. İrşad ve tebliğ yolu çetin ve sıkıntılarla dolu bir yoldur ama neticesi itibariyle de bereket yüklüdür. Dolayısıyla her hak ve hakikat eri, hadiseler karşısında

peygamberâne bir duruşun nasıl olması gerektiğini bilmek zorundadır. Peygamberler tarihinin tahlil edilerek ele alınması onlara bu konuda ufuk kazandıracaktır. Bu perspektiften hazırlanmış bir peygamberler tarihi günümüz insanı için ciddi bir ihtiyaçtır. Bu çalışma söz konusu ihtiyaca cevap verme iddiasını taşımasa da bu alanda bir boşluğu dolduracağı ümit edilir.

Peygamberler tarihi ile ilgili temel kaynaklar Taberî, İbnü'l-Esîr ve İbn Kesîr gibi müelliflerin eserleridir. Bu açıdan Kur'ân'da yer alan peygamberlerin hayatıyla ilgili âyetlerin izahı sadedinde hem hadis kitaplarından hem de bu temel kaynaklardan bol miktarda istifade ettik. İsrâiliyat kaynaklı rivayetlerde ise temkinli davranmaya çalıştık. Diğer yandan, Kur'ân âyetlerini konuyla ilgili rivayetlerden özellikle ayırmayı tercih ettik. Böyle yapmakla hem en sahih bilgileri göstermeyi hem de Kur'ân'ın bu konulara ne kadar fazla yer ve ehemmiyet verdiğine işaret etmeyi hedefledik. Ayrıca böyle bir metodun, Kur'ân'ın muhtevasına vâkıf olma bakımından da okuyuculara katkısı olacağını düşündük.

Bilindiği gibi, Nebîler maddî-manevî terakkinin pirleri, aklî ve ruhî kemâlât yolunun öncüleri, dinî hayatın yanı sıra Allah rızası çizgisinde şekillenmiş dünyevî bütün nizamların, intizamların da mimarları ve üstadlarıdırlar. Bizler bugün itibarıyla sahip olduğumuz pek çok teknolojik gelişmenin aslını peygamberlere borçluyuz. Bundan dolayı, peygamberlerin mu'cizelerini anlatırken, onların ilmî gelişmelere nasıl ufuk teşkil ettiklerine de işaret etmeye özen gösterdik.

Peygamber telakkisi müminin hayatında çok önemli olduğu için kitabın giriş bölümünde, peygamber ve peygamberlikle ilgili özet mahiyetinde de olsa bazı bilgiler vermeye çalıştık.

Cenâb-ı Hakk'tan bizleri en seçkin kullar olan peygamberlerin yolunda yürütmesini diliyor ve Allah'ın salât ve selâmının Nebiler Serveri Hazret-i Muhammed Mustafa'nın ve diğer peygamber efendilerimizin üzerine olmasını niyaz ediyoruz.

Hasan YENİBAŞ

Giriş

A. Peygamberlere Duyulan İhtiyaç

Yüce Yaratıcı, insanı çok şerefli olarak yaratmış ve onu değişik kabiliyetlerle donatmıştır. Diğer taraftan insanların kabiliyetlerine bir sınır konulmamıştır. Yani insanı yapısı hayrı ve şerri yapmaya müsaittir. Kur'ân-ı Kerîm, insanın mâhiyetindeki bu genişliği *"Biz insanı en mükemmel sûrette yarattık, Sonra da onu en aşağı derekeye düşürdük."* (Tîn, 95/4-5) âyetiyle beyan etmektedir. İnsan kendisine verilen kabiliyetleri hayır yönünde kullanarak fazilette melekleri bile geride bırakabilirken, iradesini ve kabiliyetlerini kötü yönde kullanmak suretiyle de şer bakımından aşağıların aşağısına yuvarlanabilir.

İnsanoğlu, tek başına şerre açık yönünü terbiye edip kontrol altına almaya ve kendini geliştirmeye muktedir değildir. Mutlaka bir rehbere ve yol göstericiye ihtiyaç duyar. İşte peygamberler insanlar için, hayra ve güzelliğe açık kabiliyetlerini geliştirebilecek buna karşılık şerre açık yönlerini de kontrol edebilmelerine imkân verecek metot ve prensipleri öğretmişler, bu yönüyle insanlara rehberlik yapmışlardır. Bundan dolayı insanlar, hem dünya hayatını tanzim için hem de ahiret yolculuğunda hedefe ulaşmak için peygamberlere muhtaçtırlar.

İnsanın yaratılış özelliklerine baktığımız zaman, diğer canlılardan farklı olduğu görülecektir. Her varlık, kendi fıtrat özellikleri istikametinde bir hayat yaşar. Arslanın pençeleri onun parçalamak için yaratıldığını gösterirken, güzel kokulu bir meyve de yenmek için yaratıldığını gösterir. İnsanın mâhiyet itibariyle câmî olması, kabiliyetlerinin genişliği; akıl, kalp, irade, his, zihin gibi farklı donanımlara sahip olması ve kâinatta Yaratıcı'yı gösteren tek câmî ayna olması gibi hususiyetleri de onun kulluk için yaratıldığını gösterir. Zaten Allah (celle celâluhû) de *"Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk yapsınlar diye yarattım."* (Zâriyât, 51/56) buyurarak bu gerçeği beyan etmektedir.

Kâinattaki farklı konumunu gören ve âlemin kendi kendine olmayıp mutlaka bir yaratıcı tarafından var edildiğini kavrayan bir insan, Yaratıcısını ve kendisinin yaratılmasından maksadın ne olduğunu merak eder. Fakat

aklıyla ve duyu organlarıyla ne Yaratıcı'yı tanıyabilir ne de kendisini niçin var ettiğini bilebilir. Yaratılıştan maksadın kulluk olduğunu, kulluğun yapılış keyfiyetini, gayesini ve kulluğun neticesinin ne olduğunu bilemez. Bütün bunları bilebilmesi için bir rehbere ve muallime ihtiyaç duyar. Bundan dolayı da bu ve benzeri hususlarda yol gösterecek bir peygambere muhtaçtır.

İnsan akıllı bir varlık olmasına rağmen, hayatını tanzim noktasında doğru ve yanlışı, iyi ve kötüyü belirlemede her zaman isabet edemez. Zira aklı olan insanların aynı meselede, iyi ve kötü noktasında birbirinden çok farklı değerlendirmede bulunmaları da insanın bu hususta tek başına yeterli olamadığını göstermektedir. Demek ki eşya ve hadiseleri değerlendirmek, hayatı tanzim ederken iyi ve kötüyü ayırt edebilmek için, doğru ölçüler gösterecek bir rehbere ihtiyaç vardır. Bu rehberler de peygamberlerdir.

Meseleye hangi açıdan bakarsak bakalım, insanoğlunun peygambere, insan aklının da vahye ihtiyaç duyduğu görülecektir. Akıl, vahye uymadan tek başına doğruyu bulamaz. Zira vahiyle aklın birbiriyle olan alâkası, güneş veya aydınlığın gözle olan alâkası gibidir. Nasıl ki gören bir adamın, karanlık bir ortamda gözlerinden istifade etmesi mümkün değildir; aynen öyle de akıl, vahiyden tecrid edilip uzaklaştırıldığı zaman, insan da kendi aklından faydalanamaz. Gözlerinin faydasını güneş doğup da etraf aydınlanınca görmeye başlar. İşte akıl sahiplerinin durumları da bunun gibidir. Akıllarını ve kalplerini vahiyle donattıkları zaman, apaçık görür ve doğruyu yakalarlar.[1]

Yarattığı kulların bu ihtiyaçlarından dolayı Merhameti Sonsuz Yüce Yaratıcı, bal arısını emirsiz bırakmadığı gibi insanları da peygambersiz bırakmamıştır. Sayıları yüz yirmi dört bini bulan peygamberler göndermiş ve hiçbir devri vahiyden nasipsiz bırakmamıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de de pek çok âyet bu gerçeği ifade etmektedir:

"Her ümmetin bir peygamberi vardır." (Yûnus, 10/47)

"Biz, her ümmete bir peygamber gönderdik." (Nahl, 16/36)

"Senden önce de kendi kavimlerine peygamberler göndermiştik." (Rûm, 30/47)

"Her kavim için bir hidayet rehberi vardır." (Ra'd, 13/8)

"Bütün insanlar bir tek ümmet teşkil ediyorlardı. Aralarında ihtilaflar başlayınca, Allah onlara içlerinden müjdeleyici ve uyarıcı olarak

peygamberler gönderdi. Onların beraberinde, insanlar arasında hükmetmek için, kitap ve hikmeti gönderdi ki ihtilaf ettikleri konularda aralarında hükmetsin.

Halbuki, o meselelerde anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık âyetlerimiz geldikten sonra, sırf aralarındaki haset yüzünden ihtilafa düşen Ehl-i kitaptan başkası değildi. Allah da onların hakkında ihtilaf ettikleri gerçeği, Kendi izni ile bu iman edenlere bildirdi. Öyle ya, Allah dilediğini doğru yola eriştirir.” (Bakara, 2/213)

Bu âyetlerden de anlaşıldığı gibi, insanlar hiçbir zaman din hakikatinden mahrum bırakılmamıştır. Tarih boyunca nice milletler, küfür ve şirkte ısrar ederek kendilerine gönderilen peygamberleri dinlememişler ve neticede de helâk olmuşlardır. Kulak verip dinlememe ve küfürde ısrar edip iman etmeme o milletlere ait bir kusur ve eksikliktir. Fakat, Yüce Yaratıcı her millete doğruyu gösterecek ve eğri yolun encamından sakındıracak hidayet rehberleri yani peygamberler göndermiştir. Bu kadar peygamberin gelmesi de insanoğlunun peygamberlere duydukları ihtiyaca karşı ilâhî bir lütuf ve ihsandır.

B. Peygamberlerin Gönderiliş Gayeleri

1. Kulluk

Peygamberlerin yaratılış gayesi, insanın yaratılış gayesiyle aynı çizgide birleşir. Cenâb-ı Hakk, bütün cinleri ve insanları sadece Kendisine kulluk yapmaları için yarattığını beyan buyurarak, yaratılıştan asıl maksadın yanlız O’na kulluk olduğunu bildirmiştir. Peygamberler de kullukla mükelleftir. Kur’ân’da:

“Nitekim senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki ona: “Benden başka İlâh yok, öyleyse yalnız Bana ibadet edin!” diye vahyetmiş olmayalım.” (Enbiyâ, 21/25) denilerek bu hususa işaret edilir.

Diğer bir âyette de:

“*Biz her millete bir peygamber gönderdik. O da ‘Allah’a ibadet edin, tağuttan uzak durun!’ dedi. Sonra onlardan bir kısmına Allah hidâyet nasib etti, bir kısmı hakkında da sapacaklarına dair hüküm kesinleşti. İşte gezin dolaşın dünyayı da peygamberleri yalancı sayanların âkıbetlerinin ne*

olduğunu görün!" (Nahl, 16/36) denilerek, peygamberlerin gönderiliş gayesi, putlardan uzak durup Allah'a kul olmak için insanlara rehberlik yapma hikmetine bağlanmıştır.

2. Tebliğ

Peygamberlerin gönderiliş gayelerinden bir diğeri ise dini tebliğdir. Eğer onlar gelmeseydi bizler, ibadete ait meseleleri bilemez, emir ve nehiyleri hiçbir zaman alamaz ve mükellefiyetlerimizi kavrayamazdık. Namaz, oruç, zekât, hac nedir; içki, kumar, zina, ihtikâr ve faiz gibi muharremâtın durumu nasıldır, kat'iyen bilemezdik.

Evet, bütün bunları ve bunlara benzer birçok meseleleri peygamberler vasıtasıyla öğrenmiş bulunuyoruz. Buna kısaca "risalet vazifesi" de diyoruz ki bütün peygamberler aynı mesajlarla gelmiş ve teferruatta farklılık olsa bile ana meselelerde hep aynı şeyleri söylemişlerdir.[2]

Peygamberlerin bu vazifesi Kur'ân'da şöyle ifade edilir:

"Onlar (peygamberler) öyle seçkin kimselerdir ki Allah'ın buyruklarını tebliğ ederler, O'nu sayıp çekinirler, O'ndan başka kimseden çekinmezler. Hesaba çeken olarak Allah yeter." (Ahzâb, 33/39)

Her peygamber bu vazifeyle gelmiştir. Hiçbir engel ve düşman, bu seçkin ve hususi donanımlı kimseleri, yani peygamberleri davalarından vazgeçiremez. Hz. İbrâhîm gibi ateşe de atılsa, Hz. Zekeriyyâ gibi testereyle biçilse bile bu vazifeyi yapmaktan geri durmazlar. Zira bizim bir fazilet olarak yaptığımız tebliğ, peygamberlerde cibillîdir. Yani onlar, tebliğ vazifesi yapmadan duramazlar. Vazifeleri bitince de bu dünyadan ayrılıp Rabblerine kavuşmayı isterler.

3. İnsanlara Örnek Olmak

Peygamberlerin gönderiliş gayelerinden biri de her hususta insanlara örnek olmalarıdır. Kur'ân-ı Kerîm, *"İşte onlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy!"* (En'âm, 6/90) diyerek Efendimiz'e bile kendisinden önce gelmiş peygamberlere uymasını söylemektedir. Çünkü bütün peygamberler daha baştan hidayete erdirilmiş ve her türlü hata ve kusura karşı Allah tarafından muhafaza edilmişlerdir. Allah'ın razı olduğu hayat tarzını

temsil edip yaşamaları itibarıyla da insanlar için yanıltmaz birer örnek olmuşlardır. İnsanlar, Allah'a nasıl kulluk yapılacağını bu temiz fıtratların fiilî uygulamalarından öğrenmişlerdir. Zaten, peygamberlerin insanlardan seçilmesinin bir hikmeti de tam bir örnek olmaları içindir.

Bu mânâda, Nebiler Sultanı da bizim için yegâne örnektir. Kur'ân, onun hayatını bize örnek olarak takdim etmektedir:

"Hakikaten, Allah'ın Resûlünde sizler için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikredenler için en mükemmel bir numune vardır." (Ahzâb, 33/21)

4. Dünya Âhiret Dengesini Sağlama

Peygamberler dünya ve ukbâ muvazenesini kurmak için gelmişlerdir. Onların getirdiği muvazene ile insanoğlu ifrat ve tefritten kurtulacak ve istikameti bulacaktır. Evet, ne papazlar ve ruhbanlar gibi bütün bütün dünyayı terk edip manastırlara çekilme ne de her şeyiyle dünyaya dalıp ona kul-köle olma değil; sürekli orta yolu bulma ve yaşama ki bu da ancak vahyin aydınlık dünyasında elde edilebilecek bir mazhariyettir. Yoksa akıl ve vicdanla böyle bir denge kurulamaz; hele mücerret ilim asla insanı bu seviyeye yükseltemez.[3]

Kur'ân-ı Kerîm bu dengeyi şu şekilde anlatır:

"Allah'ın sana verdikleri ile ahiret yurdunun peşinde ol, dünyadan da nasibini unutma! Allah'ın sana ihsanda bulunduğu gibi sen de ihsanda bulun; yeryüzünde fesat peşinde olma. Şüphesiz ki Allah bozguncuları sevmez." (Kasas, 28/77)

İslâm, bir denge dinidir. Aslında bütün peygamberler bu dengeyi tesis etmek için gelmiştir. İnsanların, Kârûn gibi dünyaya yönelmeleri yanlış olduğu gibi, dünyayı bütünüyle terk edip ruhbanlaşması da doğru değildir. Dünya ve ahiret saadeti birlikte ele alınmalıdır. Bu denge de ancak vahyin rehberliğinde kurulabilir ki peygamberler bu dengenin en büyük temsilcileri olmuşlardır.

5. İtiraz Kapısını Kapatma

Peygamberlerin gönderiliş gayelerinden birisi de insanların ahirette Cenâb-ı

Hakk'a karşı itiraz haklarının kalmamasıdır. Evet, Yüce Yaratıcı, insanı dünyaya göndermiş ve onun yaratılış gayesini de sadece Kendisine kulluk olarak belirlemiştir. Her insana belli bir ömür tayin ederek ona değişik lütuf ve ihsanlarda bulunmuş, bu kısa dünya hayatında ona değişik sorumluluklar yüklemiştir. Bütün bunları açıklamak üzere de peygamberler göndermiş ve bazı peygamberlere kitaplar vermiştir. Bütün bunlara karşılık öbür âlemde de verdiği nimetlerden ve yüklediği sorumluluklardan herkesi hesaba çekecektir. İşte bu çetin günde kimsenin itiraz etmemesi için de peygamberleri göndermiştir. Kur'ân, bu hususu şöyle anlatmaktadır:

"Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler (gönderdik) ki insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir." (Nîsâ, 4/165)

Yani iman ve itaat edenlere ahirette ecir ve savapla müjde vermek, küfür ve isyan edenlere, Cehennem azabını haber verip çekindirmek üzere elçiler gönderdik ki azabı gördükleri zaman: "Ey Rabb'im! Vaktiyle bize bunları bildirseydin, hükümlerini, şeriatını, kanunlarını bildiren bir peygamber gönderseydin de bilmediklerimizi öğrenip, onlara tâbî olsaydık ve felaketler başımıza gelmeseydi ne olurdu; "*Ey Ulu Rabbimiz, ne olurdu bize bir elçi gönderseydin de biz böyle rezil ve hakir olmadan önce senin âyetlerine uysaydık!*" (Tâhâ, 20/20/134) diye mazeret göstermeye hakları kalmasın.[4]

6. İnsanları Doğru Yola Dâvet

İnsan, zaman zaman "sırât-ı müstakîm" dediğimiz doğru yoldan sapabilir ve hak dini terkedebilir. Karanlık yollara sapmak suretiyle vahyin aydınlık ikliminden uzaklaşabilir. İşte böyle durumlarda peygamberler gönderilmiş, insanlar yeniden fıtrata dönmeye davet edilmiştir. Şu âyet-i kerîme bu hususa işaret etmektedir:

"Bu cümleden olarak, Mûsâ'yı da 'Halkını karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın önemli günlerini hatırlat.' diye âyetlerimizle gönderdik. Elbette bunda çok sabreden ve çok şükreden herkes için nice ibretler vardır." (İbrâhîm, 14/5)

Yine Nebiler Sultanıyla ilgili olan şu âyet de onun bu yönünü nazara vermektedir:

"Elif, Lâm, Râ. Bu, Rab'lerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa,

azîz ve hamîd (üstün kudret sahibi ve her işi övgüye lâyık olan) Allah'ın yoluna, göklerde ve yerdeki her şeyin sahibinin yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır." (İbrâhîm, 14/1)

Tarih boyunca nice milletler önce uydukları peygamberlerin yolunu daha sonra terk etmişler, hak dinden uzaklaşıp putperestlik gibi yanlış yollara sapmışlardır. Cenâb-ı Hakk, peygamberler vasıtasıyla doğru yoldan sapmış kavimleri hak dine davet etmiştir.

C. Peygamberlerin Özellikleri

1. Rabbânilik

Peygamberlik, âlemlerin Rabbi tarafından kulları arasından seçtiği şahıslara verdiği bir lütuf ve ihsandır. Hiç kimse kendi gayreti, çalışması, bilgisi ve kulluğuyla bu ünvanı elde edemez. Zira Kur'ân'da da beyan edildiği gibi, *"Allah risâletini (nerede, kime, hangi lisânla) vereceğini pek iyi bilir."* (En'âm, 6/124) Demek ki vahye muhatap olup ilâhî mesajları kimin sunacağını, yani kimin peygamber olacağını Allah (celle celâluhû) takdir ve tayin buyurmaktadır. Nitekim bazı kimseler Efendiler Efendisi'nin peygamberliğine itiraz ederek Velid b. Muğire veya Urve b. Mesud es-Sekafî gibi kimselerin peygamber olması gerektiğini iddia ettiklerinde Kur'ân-ı Kerîm onların bu mülahazalarını şöyle anlatır:

"Risalet veya peygamberlik (Kureyş'in fakirine ineceğine) bu iki şehirden (Mekke veya Taif) şu (iki büyük insandan) birine inseydi ya!" (Zuhruf, 43/31)

Kur'ân-ı Hakîm, onların bu anlayışlarına şöyle cevap verir:

"Dünyadaki maişetlerini bile aralarında biz taksim ederiz." (Zuhruf, 43/32)

Yani insanların yeme, içme ve giyim gibi her şeyleri ilâhî taksime tabi tutuluyorsa, peygamberlik gibi ebedî saadeti ilgilendiren bir hususun insanların takdir ve tercihine bırakılması düşünülemez.

Hiçbir peygamber düşünüp taşınıp şöyle bir sistem ortaya koyayım, diyerek işe başlamamıştır ve başlayamaz. Risalet mevzuunda doğrudan doğruya Cenâb-ı Hak, insanlar içinden bir kimseyi peygamber yapmayı murad buyurur.. vakti ve zamanı gelince tamamen peygamberlik için yaratılmış bu seçkin insana, vazife, sorumluluk ve peygamberlik vazifesini duyurur, o da

peygamberliğini ilân eder.

Her peygamber seviyesine göre vahiyle gelir, vahiyle yaşar ve vahiy kesilince de gider. Bizim hayatiyetimizin devamı için hava, su, ekmek gibi temel maddeler ne ise peygamber için de vahiy odur. Onlar âdeta Allah'tan gelen "üns" esintileriyle beslenirler. Feyz-i akdes ve mukaddesten daima sabâ rüzgârı gibi bir şeyler eser gelir ve onlar da bu esintiler devam ettiği sürece insanların arasında kalmaya katlanırlar. O kesilince de Rabb'e doğru iştiyakla kanat çırpar ve ötelere uçacakları ânı beklerler.

Onlar, bütün varlıklarıyla Rablerine teslim olmuşlardır. O neyi söylemelerini isterse ancak onu -Rablerinin istediği ölçüde- söylerler. Getirdikleri din, tamamen Allah (celle celâluhû) tarafından vaz'edildiği için onlar vazifelerinde rabbanîdirler ve böyle rabbanî bir vazifeyi yerine getirmekle mükelleftirler.

Vazifelerini yaparlarken de muhataplarının kabul veya reddi onları bağlamaz ve alâkadar da etmez. Evet, onların vazifesi sadece tebliğ edip anlatmaktır. Muhaliflerin dedikleri, söyledikleri veya yaptıkları hiç umurlarında değildir. Davaları adına taviz vermeleri ise kat'iyen düşünülemez. *"Ay'ı bir omuzuma, Güneş'i diğer omuzuma koysalar, vallahi bu davadan vazgeçmem!"*[5] onların umumî düsturudur.[6]

2. Tevhîde Çağrı

Bütün peygamberlerin çağrısının ortak noktası tevhid akıdesidir. Birbirinden ayrı zamanlarda ve ayrı mekânlarda gelmiş olmalarına rağmen bütün peygamberler hep aynı mesajı dillendirmişlerdir. Evet, onlar kavimlerine geldikleri zaman şöyle demişlerdir:

"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur." (A'râf, 7/59, 65, 73, 85; Hud, 11/50, 61, 84; Mü'minûn, 23/23, 32)

Farklı istidat ve kabiliyete sahip olan ve farklı zamanlarda ve yerlerde yaşamış insanların bir meselede ittifak etmeleri mümkün değildir. Fakat peygamberlikle serfiraz kılınan bu seçkin zatlar, tevhide çağrı hususunda ittifak etmişlerdir. Bu da onların mesajlarının kendilerine ait olmadığını, Rabblerinden aldıkları mesajları sunduklarını göstermektedir. Heva ve heves kaynaklı beşeri düşüncelerde ihtilaf olmasına mukabil, vahiy kaynaklı ve hidayet edalı olan peygamberlerin mesajlarında hep ittifak vardır. Nebiler

Sultanı da peygamberlerdeki bu mesaj birliğine işaret ederek şöyle buyururlar: *"Ben ve benden evvel gelen bütün peygamberlerin söylediği en faziletli söz: '*[7]*'لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ mânâsına gelen sözdür."*[8]

3. Ücret İstememe

Peygamberlerin özelliklerinden birisi de yaptıkları hizmet karşılığında maddî-manevî ücret beklememe mânâsına gelen hasbîliktir. Kur'ân, değişik vesilelerle onların bu yönlerine işaret etmektedir. Evet, bu yüce ruhların hepsinin sözündeki ortak nokta *"Benim mükafatım ancak Allah'a aittir."*[9] hakikatinde toplanmaktadır.

Peygamberlikle serfiraz kılınan seçkin insanlar bu vazifeyi herhangi bir karşılığa bağlamazlar. Bizler yaptığımız işler karşılığında maddî olmasa da manevî bir mükafat bekleyebiliriz. Fakat peygamberler farklıdır. Onlar, yaptıkları her işi Allah emrettiği için yaparlar.

4. İhlâs ve Samimiyet

İhlâs; yapılan bir şeyi Allah için yapma ve yapılmayanı da Allah için yapmama demektir. Yani, yapılan bir iş ve harekette, diğer insanların mülahazalarını göz ardı etmek ve onların düşüncelerinden kaçınmaktır.[10] İşte peygamberler, bütün işlerinde ihlâsa erdirilmiş insanlardır. İhlâs ve samimiyetin zirvesini onlar tutmuştur.[11] Kur'ân onların bu yönünü bazı peygamberlerle müşahhaslaştırarak şöyle anlatır:

"Kitab'da Mûsâ'yı da an! Gerçekten o, ihlâsa erdirilmiş, bir resûl ve bir peygamberdi." (Meryem, 19/51)

Yine ayın çizgide Hz. Yûsuf için de şöyle buyrulur:

"... Şüphesiz o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandır." (Yûsuf, 12/24)

Peygamberlerin dışındaki insanlar, çalışıp gayret ederek ihlâsta bir noktaya varabilirler. Fakat diğer insanların varabileceği son nokta, nebiler için sadece bir başlangıç noktasıdır. Zira onlar daha baştan ihlâsa erdirilmişlerdir.

5. Güzel Öğüt

Peygamberlerin özelliklerinden biri de "mevize-i hasene" denilen güzel

öğüt sahibi olmalarıdır. Peygamberler, davalarını neşrederken kat'iyen diyalektiğe girmezler. Onlar insanlara "mev'ize-i hasene" ve "hikmet"le yaklaşırlar. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Efendimiz'e şöyle hitap edilmektedir:

"Sen Rabb'inin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır; ve onlarla en güzel şekilde mücadele et." (Nahl, 16/125)

Onlara eşyanın hikmetini, hilkatteki esrarı yumuşak bir şekilde ve inandırıcı bir üslûpla anlat! Yani hissiyatlarını rencide etmeden, kalb ve kafalarını doyurmaya gayret et!

Peygamberler demagoji, diyalektik ve felsefî üslûba hiç mi hiç iltifat etmemişlerdir. Zira ne dün ne de bugün, demagojiye açık birkaç ahmak istisna edilecek olursa, bu yolla kimseye bir şey anlatılamamıştır. Zaten Cenâb-ı Hak da onları bu türlü abes şeylerle meşgul etmek istememiştir. Onların vazifesi hikmetle ve "mev'ize-i hasene" ile dine ait meseleleri neşredip yaymaktan ibarettir.

İnsan sadece bir zihin ve kafadan ibaret değildir; onun bir de kalbi, ruhu, sırrı, hafîsi, ahfâsı vardır ve bunların hepsi de tatmin ister, tatmin beklerler. İşte nebiler, insanları bütün bu yönleriyle ele alır ve mesajlarını takdim ederken de onları bütün havâslarıyla ikna ve tatmin ederler. İnsana ait hiçbir hususiyet boş bırakılmadan yapılan böyle bir tebliğin neticesi ise bütün tereddütleri zail olarak muhatabın imandaki vahdete ulaştırılmasıdır ki bu da insanın varoluş gayesidir.[12]

6. Kavimlerinin Diliyle Gelme

Sonsuz Merhamet Sahibi Yüce Allah, insanlara olan merhametinden dolayı, gönderdiği her peygamberi, insanlar, anlaşılması gerekli olan şeyleri kolaylıkla kavrayabilsinler ve anlasınlar diye kendi kavminin diliyle göndermiştir.[13]

İlâhî âdet hep böyle cereyan etmiştir. Zira ilâhî mesajların doğru anlaşılması bir peygamberin kendi kavminin diliyle konuşmasına bağlıdır. Zaten anlamadıkları bir dille karşılaşsalardı hemen şöyle diyeceklerdi:

"Eğer biz Kur'ân'ı yabancı bir dille gönderseydik derlerdi ki: "Neden, onun âyetleri açıkça beyan edilmedi? Dil yabancı, muhatap arap! Olur mu böyle şey?" (Fussılet, 41/44)

Böyle bir itiraza hakları kalmasın ve tebliğ muhataplarına en sağlam şekilde ulaşsın diye her peygamber kavminin diliyle gönderilmiştir. Efendimiz de *"Allah, her peygamberi kendi kavminin diliyle göndermiştir."*[14] buyurarak bu gerçeği ifade etmektedir.

D. Peygamberlerin Sıfatları

1. Sıdk (Doğruluk)

Doğruluk anlamına gelen sıdk, peygamberlerde bulunan sıfatlardan biridir. Doğruluk, peygamberliğin mihveridir. Peygamberlik doğruluk yörüngesi üzerinde hareket eder. Peygamberin ağzından çıkan her şey tasdik edalıdır. Çünkü onlar gerçeğe aykırı hiçbir beyanda bulunmazlar.[15]

Peygamberler her türlü yanlış anlayışı düzeltmek ve doğru olan değerleri ikame etmek için gelmişlerdir. Hiçbir peygamber, hayatının hiçbir döneminde yalanın zerresine bile tevessül etmemiştir. Böyle olmalıdır; zira insanların ebedi saadetlerini ilgilendiren din hakikatini ikame etme konumunda oldukları için, davalarına asla yalan karışmamalıdır. Onların doğrulukları aynı zamanda nübüvvetlerinin de en büyük delillerinden biridir. Zira çok küçük meselelerde bile asla yalan söylememiş olan bir kimsenin, peygamberlik gibi çok önemli bir meselede yalan söylemesi düşünülemez.

Kur'ân-ı Kerîm bazı peygamberlerin büyüklüğünü anlatırken, bize onların bu vasıflarından söz eder:

"Kitab'ta İbrâhîm'i de an. O dosdoğru (sıddîk) bir nebiydi." (Meryem, 19/41)

"Kitab'ta İsmâîl'i de an. O sözünde dosdoğruydu.. resûl ve nebiydi." (Meryem, 19/54)

"Kitab'ta İdrîs'i de an. O dosdoğru bir nebiydi. Onu yüksek makamlara yücelttik." (Meryem, 19/56-57)

Bu âyetlerden de anlaşıldığı gibi, peygamberlik müessesesi için doğruluk, çok önemli bir noktayı teşkil etmektedir. Hiçbir peygamber için, yalan, hainlik, haksız bir şekilde başkalarının malını yeme ve bunun gibi doğruluğu, dürüstlüğü ihlâl edecek davranışların ortaya çıkması mümkün değildir. Bu tür kötü özellikler, normal insanlar için dahi hoş karşılanmazken Allah'a yakın olan ve insanlara birtakım şeyleri kabul ettirme konumunda olan

peygamberler için asla düşünülemez. Şayet böyle bir şey onlardan sadır olacak olsaydı onların, Allah’tan naklettikleri şeyler mevzuunda da hiçbir güvenilirlikleri kalmazdı.[16]

2. Emanet

Peygamberlerde gerekli olan sıfatlardan biri de emanettir. Peygamberler iman ve kulluk noktasında zirveyi tuttukları gibi, güvenilir olma hususunda da zirvede yer alırlar. Peygamberler, emin ve güvenilir insanlardır. Zaten başka türlü olması da düşünülemez. Zira Allah bu seçkin kimseler vasıtasıyla kullarına emir ve yasaklarını bildirmiştir. Vahyi olduğu gibi aktarmak, güvenilir olmayı gerektirir. Vahyin, eksik ve fazlalık olmadan, tahrif ve değişmeye maruz kalmadan insanlara intikal etmesi, emanette emin olan peygamberler aracılığıyla olmuştur. Eğer ilâhî emir ve yasaklarda bir değiştirilme olsaydı, insanların peygamberlere güveni kalmaz, din hakikati yeryüzünde ikâme edilemezdi. Bundan dolayı bütün peygamberler gelen mesajları bütün duruluğuyla kavimlerine intikal ettirmişlerdir. Zaten Kur’ân-ı Kerîm de bu yüce şahsiyetleri bize anlatırken, onları bu yönüyle de anlatmaktadır:

“ Nûh’un halkı da gönderilen resulleri yalancı saydı. Kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: ‘Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin.” (Şuarâ, 26/105-108)

“Âd halkı da resulleri yalancı saydılar. Kardeşleri Hûd onlara şöyle dedi: ‘Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.” (Şuarâ, 26/105-108)

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Emanet, peygamberlerde bulunan bir sıfattır. Emanete ihanet ise peygamberler için asla sözkonusu değildir. Zaten, Kur’ân’da *“Emanete hıyanet etmek, bir peygamberin yapacağı bir iş değildir.”* (Âl-i İmrân, 3/161) buyrulmaktadır.

3. Tebliğ

Peygamberler, Allah tarafından insanlara gönderilmiş olan ve ilâhî mesajları onlara ulaştıran birer elçidirler. Bundan dolayı, onların sıfatlarından biri de ilâhî emir ve yasakları kullara tebliğ etmektir. Zaten onların asıl

vazifesi de tebliğdir. Usul ve metotlarına uygun olarak ve muhataplarının anlayacağı bir üslupla bu mesajları tebliğ ederler.

Tebliğin neticesini hasıl etmek Allah'a aittir. Çünkü hidayet Allah'ın elindedir. O, kullarından dilediğine hidayet nasip eder. Peygamberler ise bir vazife olarak Allah'ın mesajlarını insanlara aynen duyururlar. Bunu yaparken de herhangi bir eksiltme ve değiştirmeye meydan vermezler.

Peygamberlerin tebliği başka insanların yaptığı işlere benzemez. Başka insanlar, hak ve hakikati anlatıyoruz, diye kendilerini anlatabilirler. Usul ve üslûbu doğru tayin edemedikleri için muhataplara hitap edemeyebilirler. Veya, doğru zannederek bir kısım yanlış düşünce ve anlayışların propagandasını da yapabilirler. Fakat, peygamberler için bu türlü yanlışlar söz konusu değildir. Onların söyledikleri bütünüyle hak ve hakikatin ifadesidir. Bunu yaparken de en doğru ve muhatapların anlayacağı biçimde yaparlar. Ne var ki neticeyi hasıl etmek onların vazifesi değildir. Nitekim, bazı peygamberlerin hiç ümmeti olmamış, hiç kimse onlara kulak verip iman etmemiştir. Fakat bu peygamberler de vazifelerini hakkıyla yapmışlar, tebliğ görevlerini yerine getirmişlerdir.[17]

Evet, tebliğ peygamberlerin varlık gayesidir. Tebliğ olmasaydı, peygamberlerin gönderilişi de mânâsız olurdu. Yüce Yaratıcı, insanlara olan lütuf ve keremini, bu seçkin kimselerle canlandırmıştır. İnsanlık, yaratılışın gayesini, nereden gelip nereye gittiğini hep peygamberlerin tebliğiyle öğrenmiş ve bu fani dünyada vahşet içinde kalmaktan kurtulmuştur.

Nebi, Allah'tan getirdiği mesajları ve elçiliğine terettüp eden hususları insanlığa takdim ederken onu yolunca, usûlünce o işin uzmanı olarak yapar. O, insanı bir bütün olarak ele alır ve götüreceği mesajları da böyle bir bütünlük içinde takdim eder. Onun için de nebinin tebliğ vazifesinde akıl, mantık, kalb, gönül, his ve duygulardan hiçbiri kat'iyen terke uğramaz ve vahyin aydınlatıcı tayfları dışında bırakılmaz… Zira her nebi vahye karşı gassalın elindeki bir meyyit gibidir. Vahiy onları evirir-çevirir ve istediği yöne döndürerek onlara istikamet verir. Öyle ki onlar, en küçük ve en teferruat gibi görünen meselelerde dahi, Cenâb-ı Hakk'ın istediği ne ise ona muvafık hareket ederler. Zaten bu, onlar için bir mecburiyettir. Böyle olunca da peygamberler buna fevkalâde bir hassasiyetle riayet ederler…

Bu itibarla da tebliği, nebilerin tebliğine muvafık düşmeyenler, kat'iyen

irşadda muvaffak olamazlar. Meselâ, akıl ihmal edildiğinde tebliğ istenen neticeyi vermez. His ve duyguları terk etmek de aynı menfî neticeyi doğurur. Hele vahyin sınırları dışına çıkanlar kat'iyen hedefe varamazlar. İşte vahyin dışında yol almak isteyen beşerî sistemlerin, hâl ve durumu… Ve işte aldıkları mesafeler! Bir zamanlar, aldatılmış, sefalet ve sefahate itilmiş kitleleri, yığınları arkasından sürükleyen ve birçok fakir ülkelerde gaye-i hayal hâline gelen komünizm, defalarca revizyona tâbi tutulmasına rağmen, yine de yıkılmaktan kurtulamamıştır. Hâlbuki bu sistem ve benzerlerinin kurucuları, bir zamanlar, yalancı birer peygamber gibi arz-ı endam etmişlerdi. Şimdi ise onların yalancı ümmetleri şöyle demektedirler:

"Eyvah bu bâzîçede bizler yine yandık,
Zira ki ziyan ortada, bilmem ne kazandık!"
Ziya Paşa

Beşerî kaprislerden beslenen sistemleri tatbikte direnen ve diretenlerin, neticede diyecekleri hep aynı şeyler olacaktır. Evet, onlar da bir gün mutlaka, aldandıklarını ilân etmek mecburiyetinde kalacaklardır!

Nebinin tebliğinde akıl, mantık ve hisler omuz omuza ve iç içedir. O, sadece kitlelerin hissiyatlarından yararlanarak; insanları sokaklara dökmeyi düşünmediği gibi, bütünüyle bir nazariyeci kesilip, onları aksiyon ve hamleden mahrum birer uzlet insanı hâline de getirmez.

Ve yine nebi, insanları sokağa döküp, birer anarşist hâline getirmediği gibi, onları sadece his ve duygularıyla yakalayıp yoz ve bodur hâle de getirmez. O, Allah'tan (celle celâluhû) gelen mesajları insanların gönlüne salar, onlarda aksiyon ruhu uyarır ve onları insanlığın semasına yükseltir, meleklerle diz dize, yüz yüze getirir.

Kur'ân-ı Kerîm bu hususu anlatırken, Allah Resûlü'ne şöyle seslenir: *"De ki: Bu benim yolumdur. Ben ve bana tâbi olanlar, insanları basiretle Allah'a davet ederiz."* (Yûsuf, 12/108)

Bu yol, nebilik yoludur. Aklın, mantığın, muhakemenin.. his, kalb ve vicdanın da içinde yerlerini aldıkları ve hiçbirinin ihmale uğramadığı bir yoldur.. bu yol ki nebi ve nebiye tâbi olanlar, insanları işte böyle bir basiret üzere, hakka davet ederler.[18]

Diğer taraftan peygamberler tebliğ vazifesi karşılığında hiçbir şey

beklemez. *“Benim ücretim ancak ve ancak Allah’a aittir.”* (Hûd, 11/29; Şuarâ, 26/109, 127, 145, 164, 180) diyerek insanlardan maddi-manevî bir şey beklemediklerini ilân ederler.

4. Fetanet

Peygamber mantığı diyebileceğimiz fetanet, akılla aklı aşmanın bir ünvanıdır ve peygamberlerin sıfatlarından birisidir. Bu öyle bir mantıktır ki; ruh, kalp, his ve latifeleri bir araya getirip, mütalaa edilecek şeyleri öyle değerlendirmenin adıdır.

Fetanet, asla kuru bir akıl ve mantık değildir. Onun içindir ki İslâm’ı böyle bir akıl ve mantığa izafe edip, *“İslâm akıl dinidir.”*, *“İslâm mantık dinidir.”* gibi laflar etmek, İslâm’ı bilmemenin de ötesinde büyük bir tahrife ilk adım sayılır. Hayır, İslâm, ne akıl ne de mantık dinidir. O, doğrudan doğruya bir vahiy dinidir.

İslâmî meselelerin akıl ile, mantık ile tenakuza düşmemesi, bir yönüyle onun “İlm-i Muhît”ten gelip her meselesini akla da tasdik ettirmesinden, diğer yönüyle de onu semavîliğe uygun yorumlayan peygamber mantığının şümul ve ihatasındandır. Yani o, peygamber ilhamı ve peygamber mantığıdır, başka değil… O mantık ki vahyi telakkî edebilecek bir çapta yaratılmıştır. Ve yine o mantık ki hisse, muhakemeye, kalbe, letâife ve hikemiyât mânâsına felsefeye de açıktır. O, mantık üstü bir mantıktır veya tek kelime ile “Fetanet-i A’zam”dır.

Cenâb-ı Hak’tan gelen her vahyin evvelâ bu mantıkta aksetmesi bir zaruret ve ihtiyaçtır. Ancak bu ihtiyaç, insanlara yönelik bir ihtiyaçtır. Çünkü, vahiy evvel emirde böyle bir mantığa uğrayıp orada regüle edilmese veya alternatif akımın doğru akıma çevrilmesi gibi bir çevrime tâbi tutulmadan gelip insanlara ulaşsaydı, beşeriyet, o akdes ve mukaddes feyizden meşîet-i âmme ile gelen vahiy ve ilhamlar karşısında cayır cayır yanardı. Nasıl ki Cenâb-ı Hak, sübuhât-ı vechinden perdeleri kaldırıverse, bütün mevcudat yanıp kül olur; vahyin gönderilmesinde de aynı şey söz konusudur.

Evet, vahyin yakıcı şahaplarına atmosferlik yapan, peygamberlerin fetanetidir. Zaten din dediğimiz de budur. İlâhî tenezzülât, beşerin idraki seviyesine indirilmiştir. Bunu da yapan, peygamberlere ait mantık, yani fetanettir. Onun içindir ki fetanet, her peygamberde bulunması gereken bir

sıfattır ve sadece peygamber olanda bulunan bir mantıktır ki bu mantığı *"deha"* kelimesiyle ifade etmek de doğru değildir. Yani peygamberin mantığı, bütün mantıkların üstündedir ve ona da fetanet denir.

Eğer peygamberlerde fetanet olmasaydı, düşmanların itirazlarına, dostların da sorularına maruz kalan bu insanların karşılarına çıkan bunca meseleyi izah ve tefsir etmeleri nasıl mümkün olacaktı ki? Böyle bir imkânsızlık da hiç şüphesiz, dinin anlaşılmaması gibi bir neticeyi doğuracaktı. Bu takdirde ise dinin tekliflerinin bir mânâsı kalmayacak, dinin teklifleri kalmayınca da insanın yaratılması abes olacaktı. İşte bütün bu menfî neticelerin olmaması, peygamberlerin harikulâde bir mantıkla donatılmalarına bağlıdır. Evet, peygamberler, bütün müşkilleri gayet rahatlıkla çözen bir fetanetle serfiraz kılınmışlardır.[19]

5. İsmet

Peygamberlere ait olan sıfatlardan birisi de onların günahlardan uzak ve masum olmalarıdır ki buna ismet denir. İsmet; engelleme, menetme yahut korunmuş, himayeye alınmış anlamlarına gelir. Istılâhî olarak ismet, peygamberlerin, küçük-büyük bütün günahlardan korunmuş olmaları demektir. Veya peygamberlerin güçleri yetmesiyle beraber, günahlardan uzak durma melekeleridir.[20]

Cumhura göre peygamberler, günahın küçük-büyük hepsinden korunmuşlardır. Bazı peygamberlere isnad edilen hatalar ise öncelikle bir günah değildir; ikinci olarak da onların peygamberlik öncesi dönemlerinde vuku bulmuştur. Dolayısıyla, her iki durumda da peygamberler masumdur.

Zaten peygamberlerin masum olmaları aklen de bir zorunluluktur. Çünkü vahiy, önce bu seçkin ruhların sinesine uğrar, oradan da insanlara intikal eder. İntikal ederken de hiç kırılmaya uğramaz. Yani onlar, ışığı olduğu gibi yansıtan pürüzsüz bir ayna gibidirler. Eğer böyle olmasa, vahyin tayfları kırılmaya uğrar, peygamberler ilâhî mesajları olduğu gibi intikale muvaffak olamaz ve insanlar yanlışa düşerlerdi. Bundan dolayı, Yüce Allah bu seçkin kullarını her türlü günahtan muhafaza buyurmuştur.

Bugüne kadar, bazı muharref kitaplarda yer alan birtakım hezeyanlar istisna edilecek olursa, peygamberlere günah isnad eden olmamıştır. Bu da onların masum olduklarına işaret eden fiilî bir durumdur.

1 Eşkâr, Ömer Süleymân, *er-Rusül ve'r-Risâlât,* 39.

2 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 1/88-89.

3 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 1/99.

4 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 1/130.

5 İbn Hişam, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/101.

6 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 1/104-105.

7 Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O birdir ve O'nun hiçbir ortağı yoktur.

8 Mâlik, *Muvatta*, *Kur'ân* 32, *Hac* 246.

9 Bkz.: Tevbe, 9/72; Hûd, 11/29; Sebe, 34/47.

10 Bkz.: Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, 207-208.

11 Akgül, Muhittin, *Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber*, 38.

12 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 1/111-112.

13 Akgül, Muhittin, *Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber*, 36.

14 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/158.

15 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 1/117.

16 Akgül, Muhittin, *Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber,* 42; Sabuni, *en-Nübüvvetü ve'l-enbiyâ,* 58.

17 Bkz.: Buhârî, *Rikâk,* 50; Müslim, *İman,* 374-375.

18 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 1/221-222.

19 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 1/271-272.

20 Akgül, Muhittin*, Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber*, 46. Ayrıca bkz.: Cürcânî, *Ta'rifât*, 150.

Hz. Âdem Aleyhisselam

Rabbin meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım." dediği vakit onlar: "Â! Oradaki nizamı bozacak ve yeryüzünü kana bulayacak bir mahlûk mu yaratacaksın? Oysa biz sana devamlı hamd, ibadet yapıp, Sen'i tenzih etmekteyiz." dediler. Allah: "Ben, sizin bilmediğiniz pek çok şey bilirim." buyurdu. Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Müteakiben önce onları meleklere göstererek: "İddianızda tutarlı iseniz haydi Bana şunları isimleriyle bir bildirin bakalım!" dedi. "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin" dediler. (Bakara, 2/30-32)

Yeryüzünün İlk Sakinleri

Hz. Âdem yaratılmadan önce yeryüzünde cinler yaşıyordu. Cenâb-ı Hakk yeryüzünün imarını, yani bir mânâda hilafet misyonunu onlara vermişti. Ne var ki bu varlıklar, yeryüzünde fitne fesat çıkarıp kendilerine gönderilen elçiyi de şehit edince göklerin sakinleri tarafından denizlere sürülmüşlerdir.[21]

"Allah O'dur ki yedi göğü ve yerden de o kadarını yarattı." (En'âm, 6/130) âyetinin tefsirinde İbn Abbas'tan bir rivayete göre Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), *"Başka âlemlerde sizin Âdeminiz gibi Âdem, Nûhunuz gibi Nûh, Mûsânız gibi Mûsâ, Îsânız gibi Îsâ vardır."*[22] buyurmuşlardır.

Efendimiz'in bu tefsiri de göstermektedir ki her âleme, o âleme mahsus peygamberler gönderilmiştir. Cinlerin de kendi başlarına bir âlem oldukları düşünülecek olursa, onlara da kendi içlerinden bir peygamberin/peygamberlerin gönderilmiş olduğunu söyleyebiliriz.[23]

İbn Abbas, bir başka rivayette de şunları söyler:

"*Cinler, Allah'ın dumansız ateşten yarattığı kullarıdır. Henüz dünyada insanın isminden dahi eser yokken, Cenâb-ı Hak cinleri yaratmış ve dünyanın imarını onlara yaptırmıştır. Fakat onlar daha sonraları yeryüzünde fesat çıkarıp ilk babaları olan Cân'la gönderilen ilâhî ahkâmı unutup şirazeden çıkınca, Allah* (celle celâluhû) *da tekrar Yûsuf isminde bir peygamber gönderdi; ama onu da şehit ettiler. Bunun üzerine cinler, göklerin sakinleri tarafından yeryüzünden uzaklaştırılıp denizlere sürüldüler…"*[24]

Yeryüzünde Bir Halife Yaratacağım

İnsanın yaratılışı varlığa farklı ve derin bir ses katmıştır. Cenâb-ı Hakk meleklerine insanın hususî donanım ve konum sahibi olacağını, dolayısıyla farklı bir sorumlulukla dünyaya gönderileceğine işaret ederek şöyle hitab etmiştir:

"Rabbin meleklere: 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.' dediği vakit onlar: 'Â! Oradaki nizamı bozacak ve yeryüzünü kana bulayacak bir mahlûk mu yaratacaksın? Oysa biz sana devamlı hamd, ibadet yapıp, Sen'i tenzih etmekteyiz.' dediler. Allah: 'Ben, sizin bilmediğiniz pek çok şey bilirim.' buyurdu." (Bakara, 2/30)

Allah yeryüzünde bir halife yaratmayı murad buyurmuştu. Hilafet payesi vereceği bu varlık çok farklı bir donanıma sahip olacaktı. Evet bu varlık Allah'ın halifesi olacaktı. Demek ki yerlerde ve göklerde ne varsa, her şey bir mânâda onun için var edilmişti. Varlık ona musahhar kılınacak ve bütün eşya onun emrine verilecekti. Evet, mikro varlıklar o mini dünyalarıyla, makro âlemler o baş döndüren mehabetleriyle, bir açıdan bu halife varlık için var edilmiş ve onun maslahatına uygun yaratılmıştı. Böyle bir boyun eğdirme ve emrine alma elbette bu varlığın kendi gücünden kaynaklanmıyordu. Bu geniş alanlı hilafet ve umum varlığa müdahale hakkı, ancak Allah'ın lutfu ve yaratmasıyla olabilirdi.

Cenâb-ı Hakk, yeryüzünde halife yaratacağını beyan etmekle, meleklere böyle farklı hususiyette bir varlık yaratacağını ifade buyuruyordu. Bu varlığın umum adı "insan" olacaktı. Bütün âlemler onun okuyup değerlendirmesine ve yorumlamasına sunulacaktı. Bu durum da insanın her şeyden daha değerli olduğunu ve Allah katında özel bir kıymeti bulunduğunu göstermektedir. Çünkü bu varlık "bedeli bulunmama" imtiyazıyla dünyaya gönderilecekti.

Elbette ki insan bu aşkın mazhariyetleri, o küçük cirmi, o ehemmiyetsiz maddesi ve cismaniyetiyle ihraz etmemiştir, edemez de… Zira o, beden ve cismaniyeti itibarıyla bütün varlık karşısında bir zerre bile değildir. Ne var ki ahsen-i takvîm sultanı bu hususi yaratığın özü, mâhiyeti, iç donanımı ve bilhassa o "nefha-i ilâhî" olan ruhuyla, bütün kainâtlar karşısında bir fâikiyeti söz konusudur.. ve bu yapı itibarıyla da Mehmet Âkif'in dediği gibi,

Onun mâhiyeti meleklerden de ulvîdir
Avâlim onda pinhandır, cihanlar onda matvîdir.

Zaten o, varlığa müdahale etme, bazı şeylerin şeklini, mâhiyetini değiştirme, eli ulaştığı ölçüde çevresini bediî zevklerinin rengine-desenine göre boyama selahiyetiyle bu dünyaya gönderilmiş bir halife ve hususi bir misafirdir. Aksine bir kısım maddeciler gibi, onu, yiyen-içen, cismanî zevklerini takip eden, sonra da yan gelip yatan bir varlık olarak düşünür ve öyle de görürseniz ona hakaret etmiş ve onu küçük düşürmüş olursunuz. İnsan, horlanacak ve küçük görülecek önemsiz bir varlık değildir; o, Kudreti Sonsuz'un, varlığına câmi' bir ayna olarak yarattığı harika bir cevherdir. Evet, âlem-i mülk ve melekûtun sahibi kendini bir kere de –istiğnası müsellem– onunla ifade etmek istemiş; onu Zatına mücellâ bir mir'at edinmiş ve kalbini esrâr-ı sübhâniyesine bir mahzen, lisânını da hakâikına bir tercüman kılmıştır. O, istediği için böyle olmuştur; istemeseydi ne insan ne de bir başka nesne var olurdu.. ve O, kayyûmiyetiyle burada durdurmasaydı hiçbir şey duramaz, hiçbir varlık da olduğu gibi kalamazdı. İnsanoğlu, Cenâb-ı Hakk'ın varlığa talakatli bir tercümanı, topyekün varlık da okuyup değerlendirmek, yararlanıp şükretmek için ona Yüceler Yücesi'nin ayrı bir lûtfu ve armağanıdır. Bütün semâlar ve ondaki aylar, güneşler, yıldızlar; bütün küre-i arz ve ondaki canlı-cansız her varlık; hava, su, toprak, topraktaki değişik madenler; ağaçlar-otlar, kuşlar-kurtlar, ovalar-obalar ve her yanda tüllenen güzellikler, tüllenip herkesi büyüleyen renkler, iç içe desenler, çeşitli telden nağmeler, her bucakta duyulan sihirli şîveler Yaratan'dan, "halifem" dediği zata, onun donanım ve konumunu işaretleyen birer teveccüh ve iltifattır.[25]

İnsanın böylesine geniş bir potansiyelle ve halife ünvanıyla yaratılmış olmasına rağmen, meleklerin ilk andaki istifsar mâhiyetindeki "*Oradaki nizamı bozacak ve yeryüzünü kana bulayacak bir mahlûk mu yaratacaksın? Oysa biz sana devamlı hamd, ibadet yapıp, Sen'i tenzih etmekteyiz.*" demelerini nasıl anlamalıyız?[26] Konuyla ilgili Fethullah Gülen Hocefendi'nin şu yorumunu kaydetmek istiyoruz:

"Melekler Levh-i Mahv ve İsbat'tan insanların kan dökücü, fesat çıkarıcı özelliklerine muttali olmuş ve bu sebeple böyle bir istifsarda bulunmuşlardır. Tıpkı bizim bugün çarşıya çıkıp da bir sürü eracif karşısında "Allah bunları niye yarattı ki?" dememiz gibi… İhtimal onlar aynı insanlar arasında zuhur edecek enbiyâ, asfiyâ ve evliyâ gibi insanlığın ayları, güneşleri sayılan büyüklere tam muttali olamamışlardı. Zaten bundan dolayı da Allah "*Ben sizin bilmediğinizi biliyorum.*" diyerek onlara karşılık vermemiş miydi..!

Allah tarafından insana bahşedilen böyle bir hilâfet, belli ölçüde, bütün varlık ve hâdiselere nisbî bir müdahale mânâsına hamledileceği gibi, Cenâb-ı Hakk'ın irade ve kudretinden bir kısım tecellîlerle onları hem birbirleri arasında hem de topyekün varlık karşısında hâkim duruma getirmesi şeklinde de yorumlanabilir. Böyle bir imtiyaz ve hususiyet, her şeyi Allah'a nispet etmek ve O'ndan bilmek şartıyla, O'na niyabeten ellerinin ulaşabildiği her yerde bir kısım tasarruflarda bulunabilme demektir ki O'nun namına hareket edecek, O'nun namına işleyecek, O'nun namına başlayacak ve her işinde O'nun nâibi, varlık kitabının tezhibinde O'nun fırçası, küre-i arz bostanında O'nun bahçıvanı ve bütün dünyevî işlerde O'nun çırağı gibi hareket edecek ve bundan öte herhangi bir tesahüp düşüncesini de haddini bilmezlik kabul edecek.

Zaten, إِنِّي خَالِقٌ yerinde إِنِّي جَاعِلٌ kullanılması da halka ve ilk yaratılışa göre, Zâtı itibarıyla değil de evsâfı itibarıyla, ikinci derecede bir yapma ve şekillendirme; asaleten değil de niyabeten bir gözcülük ve nezarete delâlet etmektedir.

İhtimal, melâike-i kiramın istifsarlarının (işin aslını sorup öğrenmek istemelerinin) arkasındaki hususlardan biri de niyabeten yapılacak şeylerin, asaleten yapılan işlere karıştırılacağı endişesinden kaynaklanıyordu ki onların bu zâhirî mülâhazalarının; beşerin mâyesinde, hayrın yanında şerrin, iyinin nüveleri yanında fenalık çekirdeklerinin; kalb, irade, his, şuur halitası vicdanî mekânizma yanındaki, nefret, şehvet, öfke, hırs vs. gibi şeylerden mürekkep nefsanî bir sistemin bulunması da oldukça müessirdi denebilir. Zaten *"Herhâlde Ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim."* şeklinde vâki olan ilâhî cevap da hem bilinmesi gerekli olan şeyin çok derin olduğunu hem de meleklerin mazeretinin kabul edileceğini iş'ar gibidir."[27]

Hz. Âdem'in Yaratılışı

Allah (celle celâluhû), Hz. Âdem'i yaratmak istediği zaman Cebrâil'e (aleyhisselam) yeryüzünden balçık getirmesini emretti. Yeryüzü Cebrâil'e (aleyhisselam):

"Bir şey alarak beni eksiltmenden, şekil ve suretimi bozarak beni hakir düşürmenden Allah'a sığınırım." dedi. Bunun üzerine Cebrâil (aleyhisselam) yeryüzünden hiç bir şey almadan geri döndü ve: "Ey Rabbim! Yeryüzü sana

sığındı, ben de ona sığınma imkânı tanıdım.” dedi. Bundan sonra Allah (celle celâluhû) bu işe Mîkâil’i (aleyhisselam) görevlendirdi; yeryüzü yine Allah’a sığındı ve Mikâil de ona sığınma imkânı tanıdı. Sonra Mîkâil, Allah katına dönerek aynen Cebrâil’in söylediklerini tekrarladı. Bu sefer Allah (celle celâluhû), yeryüzüne Azrail’i (aleyhisselam) gönderdi. Yine yeryüzü Azrail’den Allah’a sığındı, Bunun üzerine Azrail:

“Rabbimin emrini yerine getirmeden geri dönmekten Allah’a sığınırım.” dedi ve yerden balçık aldı. Fakat bu balçığı bir yerden almadı; yeryüzünün değişik yerlerinden kırmızı, beyaz ve siyah topraklar alıp bunları birbirine karıştırarak yapışkan çamur hâline getirdi.[28] Âdemoğullarının çeşitli renklerde olmaları bundan ileri gelmektedir.

Ebû Mûsâ’nın rivayet ettiği bir hadîste Peygamber Efendimiz şöyle buyurur : “Allah (celle celâluhû), Hz. Âdem’i bütün yeryüzünden aldığı topraktan yarattı; bu sebeble Âdemoğulları yerden alınan bu toprağa göre kırmızı, siyah, beyaz ve bunlar arasında bir renk almakta, yumuşak ve sert huylu, iyi ve kötü olmaktadırlar. Bundan sonra Âdem’in yaratılacağı toprak ıslatıldı, hatta yapışkan çamur hâline geldikten sonra siyah ve kokan bir çamur şeklini alıncaya kadar bekletildi. Bundan sonra da Rabbimizin buyurduğu gibi bu çamur kuru balçık hâline dönüşünceye kadar olduğu gibi bırakıldı.” [29]

Bu hususta Allah (celle celâluhû) şöyle buyurur: *“Andolsun Biz insanı (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık.”* (Hicr, 15/26)

“İnsanın ilk yaratılışta üzerine bina edildiği çamurun kokuşması, ihtimal onun içinde bulunan bakterilerdendir. Mebdei uzun süre sıvı kalmış, kokuşmuş, değişerek başka hâl almış, üzerinden zamanın geçmesiyle hâlden hâle, şekilden şekile girerek devam eden bir “hame-i mesnûn”dan, müntehâsı da pişmiş, kurumuş, kiremit ve tuğla hâline gelmiş ve vurulduğunda tıngırdayan bir “salsâl”dendir. Bunun tersi de söz konusu olabilir ki neticesi çok fazla değişmez. Bir yönü itibarıyla, tebeddül ve tegayyüre maruz ve içinde sadece mikroorganizmaların bulunabileceği bir çamur, yaklaşık olarak bir protein çorbası; diğer yönü itibarıyla da mikroorganizmalara bile kapalı, tamtakır kuru bir çamur.. üzerinde ilim şualarının plânlayıp şekillendireceği, kudret ve iradenin bir kalıba ifrağ edip insanî suret vereceği, hayatın bir ilâhî nefha hâlinde onun içine üflenip bir hilkat mu’cizesi olarak, ilâhî isim ve sıfatların nokta-i mihrakiyesi hâline geleceği âna kadar o, su-toprak arası bir

berzahta bütün bütün hayata kapalı bulunuyordu.

Sonra insan oldu ve o kökten gelen bazı fertleri itibarıyla melekleri de aştı ama bir yanında o tamtakır olmayı ve potansiyel kokuşmuşluğu da bugünlere kadar taşıyıp durdu. Yer yer ilâhî isim ve sıfatlarla münasebeti ölçüsünde şekillenip bir kalıba girse de böyle bir münasebetin söz konusu olmadığı dönemlerde menşeinin bütün hususiyetleri nüksedip ortaya çıktı.

Evet o, insanoğlunun yaratılışıyla hedeflenen gaye istikametindeki cehdi ve gayretiyle a'lâ-yı illiyyîn-i kemalâta yükselmesinin yanında, beklenen performansı gösteremediğinden ötürü hiçbir zaman kokuşmaktan da kurtulamadı."[30]

Allah (celle celâluhû), Âdem'in yaratılacağı toprağın yerden alınarak göğe çıkarılmasını emretti. Toprağı getirilen Âdem'i, yapışkan ve kokuşmuş siyah çamurdan yarattı. Bu çamur ise maddeleri birbirine iyice yapıştıktan sonra kokuşmuş siyah bir şekil aldı. İşte Allah, İblis'in Âdem'e secde etme emrine karşı büyüklenmemesi için onu bizzat kendi eliyle bu çamurdan yarattı. Âdem'in cesedi yere bırakılmış bir şekilde kırk gece, bir rivayette ise kırk yıl kaldı. İblis ise bu kırk gece veya kırk yıl içinde Âdem'in cesedinin yanına gelir, ona ayağıyla vururdu, bu cesed de ses çıkarırdı. Âdem'in cesedi ses veren ve üfürülerek şişirilip testi hâline getirilen kokuşmuş kuru balçıktan yaratılmıştır. Bundan sonra İblis, Âdem'in ağzından girip arkasından, arkasından girip ağzından çıkmaya başladı ve kendi kendine onun için: "Sen böyle ses çıkarmak için değil, belki bir maksad için yaratılmışsındır. Eğer senin başına musallat kılınırsam, elbette seni helâk edeceğim; şayet sen bana musallat olursan mutlaka sana isyan edeceğim!" dedi.

Diğer taraftan melekler Âdem'in cesedinin yanına gelirlerdi ve ondan korkarlardı. Hatta Âdem'in cesedinden meleklerden daha çok İblis korkardı.[31]

İsimlerin Öğretilmesi

Daha önce de geçtiği gibi Cenâb-ı Hakk, yeryüzünde bir halife yaratacağını bildirince melekler, yaratılacak bu varlığın kan dökücü ve fesat çıkarıcı olacağını ifade ederek istifsarda bulunmuşlardı. Allah (celle celâluhû) de Hz. Âdem'i yaratınca ona isimleri talim buyurdu.

"Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Müteakiben önce onları meleklere

göstererek: 'İddianızda tutarlı iseniz haydi Bana şunları isimleriyle bir bildirin bakalım!' dedi." (Bakara, 2/31)

İnsanoğlunun yeryüzündeki halifelik konumuyla da ilgili olması bakımından Hz. Âdem'e isimlerin öğretilmesi meselesi önemlidir. İslâm âlimlerinin bu konuda farklı görüşleri söz konusudur. Elmalılı Hamdi Yazır, bu görüşleri naklederek şöyle sıralamaktadır:

1- Bu isimler, insanların tanışmasına ve anlaşmasına vesile olan bütün isimlerdir. İnsan, hayvan, yer, deniz, dağ, koyun gibi bütün varlıkların isimleridir.

2- Meleklerin isimleridir.

3- Hz. Âdem'in zürriyetinin yani soyunun isimleridir.

4- İsimlerden maksat dil değil, eşyanın özellikleri, diğer deyimle o özelliklerden oluşan ilmî suret (biçim)lerdir.

Her ne olursa olsun burada kesin olan nokta, Hz. Âdem'e -az veya çok- lisân öğretilmiş ve onun ilim ve kelâm sıfatlarına mazhar kılınmış olması, kelam ve dil meselesinin hilafet işinde önemli bir yerinin bulunmasıdır. [32]

Konuya daha geniş bir perspektiften yaklaşan Fethullah Gülen Hocaefendi de Hz. Âdem'e isimlerin öğretilmesi meselesini şöyle açıklamaktadır:

"Talim-i esmâda muhatap sadece Hz. Âdem değil, belki evveliyle, âhiriyle bütün insanoğludur. Hz. Âdem'e öğretilen şeylere gelince onların hepsi bir nüve, birer çekirdek mâhiyetindedir. Yani nasıl ki onun sulbünde bütün kan grupları, bütün ırklar mündemiç idi; ona bildirilen ve öğretilen şeylerde de bütün ilimlerin nüvesi, çekirdeği vardı. Onları geliştirme, onlarla yeni terkipler meydana getirme ise daha sonra gelecek olan nesillerin vazifesiydi.

Demek oluyor ki Allah, Hz. Âdem'e bütün ilimlerin hulâsasını ilham etti. Bu sayede Hz. Âdem bir taraftan dinî hakikatlerin hulâsasını, diğer taraftan kimya, fizik, astronomi, tıp gibi ilim ve fenlerin hulâsasını vahyen öğrendi. Yani, bu mevzudaki temel kaide ve esas prensipleri öğrendi; yoksa, ilim ve fenlerin nihayet hududuna kadar tafsilâtını değil… Evet, bunlar mücmel şeyler, belki de bir kısım remizlerle ifade edilen şeylerdi. Bu kadarı bile çok muazzam idi ki melâike-i kirama arz edildiği zaman bilemediler.

Hz. Âdem'e bu talim, vahiyle pek çok bilinmezin enbiyâ ve mürselîne

bildirilmesi gibi, Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Âdem'in ruhuna işlemesi ve yüklemesi şeklinde olabileceği gibi, onun özüne yerleştirdiği ihtiyaç ve zaruret hisleriyle, yine onun benliğine dercettiği öğrenme arzusu ve istidadı sayesinde peygamberâne bir hızla, hem isimleri hem de o isimlerin müsemmalarını belleme şeklinde de olabilir."[33]

Netice olarak Hz. Âdem'e öğretilen isimlerin mâhiyeti ve bu öğretmenin keyfiyeti ne olursa olsun, bu mazhariyet onun halife oluşunun bir remzi olmuştur. Hz. Âdem'de icmalen olan bu mazhariyetin Efendimiz'de tafsile ulaştığını da ifade etmeliyiz.

Melekler Hz. Âdem'e öğretilen bilgilerin kendi ufuklarını aştığını görünce şöyle cevap verdiler:

"'Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki?Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin.' dediler. Allah: 'Âdem! Eşyanın isimlerini onlara sen bildir.' dedi. O da isimleriyle onları bildirince Allah buyurdu: 'Ben size demedim mi ki göklerin ve yerin sırlarını Ben bilirim.' Ve Ben sizin gizli açık yapmakta olduğunuz her şeyi de bilirim." (Bakara, 2/32-33.)

Burada bazı kimselerin aklına şöyle bir soru gelebilir. Acaba melekler Hz. Âdem'e öğretilen isimleri niçin bilememişlerdir? Bu bilememe meselesi şu şekilde izah edilebilir: "Âlem-i cismaniyet (cisimler âlemi), âlem-i ervahtan (ruhlar âlemi) daima farklıdır. Bizler bir yanımızla cismanî âleme ait varlıklarız. Bunun gibi, müşâhede ettiğimiz şu tabiat kitabının her bir parçası da yine cismanî âleme ait şeylerdir. Cismaniyete ait canlı-cansız tablolar, bir ölçüde cismanî olmayanlar tarafından tam bilinemez. Meselâ cismanî âlemde görme, duyma buudları vardır ki bu buudların dışına çıkılamaz. Meselâ, insanlar görülebilecek şeylerin ancak milyonda beşini görür, verâsını göremezler. Ne var ki bu görme, duyma da yine cismanî âlemde olur. Hâlbuki melâike-i kiramın görüş ve duyuş buudu tamamen başkadır. Çünkü onlar ruhanîdirler. Onun içindir ki bir kısım ecsâm-ı latîfe, hatta ruhanîler ve cinnîler, âlem-i şehadeti seyretmek için, cismanî olan bir varlığın gölgesi altında, onun ceset adesesini kullanır, onun gözüyle âlem-i cismanîyi seyrederler. Senin nazarında, şu kevn ü fesattaki keyfiyet, cismanî olanlardan tamamen başkadır. Melâike-i kiram, baharı, yazı, çiçekleri, haşeratı, hevammı senin gördüğünden farklı görürler. Evet, onlar değişik buudlardan baktıkları

için, senin bakış, görüş, duyuş ve hazzedişinden çok değişik şeyler müşâhede ederler. Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Âdem'e (aleyhisselam) talim ettiği esmâ, âyât-ı tekvîniye, şeriat-ı fıtriye ve kâinatta cari kanunlara ait mücmel hakikatlerdi. Cism-i latîf olan melâike-i kiram, kesif cismin hassası olan bu şeyleri bir ölçüde bilemedikleri için *'Senin öğrettiğinden başkasını biz bilemeyiz. Seni tesbih ve takdis ederiz.'* dediler."[34]

Secde Emri ve Şeytan

Hz. Âdem'in yaratılış bakımından fâikiyeti ve ilâhî isimlere tam ayna olabilecek bir mâhiyette yaratılmış olması gerçeği melekler tarafından da müşahede edilmiş bulunuyordu. Zira Allah (celle celâluhû) Âdem Nebi'yi yaratmış, ona ruhundan üflemiş ve isimleri öğretmişti. Cenâb-Hak, meleklere, yarattığı bu halife varlığa secde etmelerini emretti:

"Ve hani Rabbin meleklere: 'Ben' demişti, 'Kuru çamurdan, şekillenmiş bir çamurdan bir beşer yaratacağım.' 'Bu itibarla, Ben onu düzenlediğim insan şekline koyduğum ve içine ruhumdan üflediğim zaman, derhal onun için secdeye kapanınız." (Hicr, 15/28-29)

Bu secde emri, insanın halife oluşunun bir tescili gibiydi. Secde edilen aslında Allah (celle celâluhû) idi. Zira O'ndan başka bir varlığa secde edilemezdi. Âdem (aleyhisselam) burada sadece bir kıbleydi. Ama onun kıble seçilişi halife seçilmesinden kaynaklanıyordu. Melekler de bu ilâhî tercihi saygıyla karşılamış ve bunu secde emrine itaat ederek göstermişlerdi.

Secde, kulluğun tevazu ufkunda sergilenmesi demektir. Secdede insan kendi acizliğini fiilen ortaya koyar. Bu sayede kullukta derinleşir ve manen yükselir. Secde kul olmanın biricik göstergesi, O'nun kulu olarak kalmanın da en güzel vesilesidir. Bu vesileden mahrum kalanlar, kulluk adına beklenen performansı ortaya koyamazlar. O, kulun Rabbisine en yakın olduğu andır. Secdeden mahrum olanlar O'na yakınlığın huzurunu duymaktan da mahrum kalırlar. Zira secde, insanın kendine ait uzaklığı aşıp ilâhî yakınlığı duymasının en önemli vesilesidir

"Meleklerin hepsi secde ettiler. Yalnız İblis bunu yapmadı, secde etmemekte diretti." (Hicr, 15/30-31)

Evet, bütün melekler derhal secde etmişti. Ama secde etmeyen biri vardı.

Gururuna, kibrine yenik düşen, hakiki büyüklüğe giden sırrın secdede gizli olduğunu kavrayamayan biriydi bu. İblis secde emrinden yüz çevirmiş, itaat dairesinin dışına çıkmıştı. Kur'ân değişik yerlerde Şeytanın secde etmemesini gerekçeleriyle şöyle anlatır:

"O vakit meleklere: 'Âdem'e secde edin!' dedik.Hepsi secde ettiler, yalnız İblis diretti, kibirlendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara, 2/34)

"Allah İblis'e: 'Sen niye secde edenlerle beraber olmadın?' diye sordu. 'Benim,' dedi, 'Kuru çamurdan şekillenmiş balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem mümkün değildir." (Hicr, 15/32-33)

"Meleklerin hepsi secde ettiler. Lâkin İblis secde etmedi. O kibirlendi ve kâfirlerden oldu. Allah buyurdu: 'İblis! Benim ellerimle yarattığım mahlûkuma neden secde etmedin? Gururlandın mı, yoksa kendini çok yükseklerde mi görüyorsun?'

İblis: 'Ben ondan üstünüm, çünkü beni ateşten, onu ise topraktan yarattın!' dedi." (Sâd, 38/73-76)

"Bir zaman meleklere: 'Âdeme secde edin!' dedik, onlar da hemen secdeye kapandılar, yalnız İblis secde etmeyip: 'Çamurdan yarattığın kimseye secde mi ederim!' 'Benden üstün kıldığın adam bu mu? Eğer kıyamet gününe kadar bana bir mühlet versen, mutlaka onun soyunu pek azı dışında kumandam altına alırım!' dedi." (İsrâ, 17/61-62)

Evet, Şeytan Hz. Âdem'in sadece çamur hâlindeki keyfiyetine takılıp kalmış ve mâhiyetindeki derinliği görememişti. Gururu ve kibri buna mani olmuştu.[35]

Hz. Âdem yaratılacağı âna kadar, Şeytanın içindeki küfür açığa çıkmamıştı. Onun içindeki nifakın, bütün çirkinliği ile dışarıya aksetmesi için bir sebep lâzımdı. Hz. Âdem'e secde emri söz konusu olunca, Şeytanın şeytanlığı da su yüzüne çıktı. Şeytan, neyi hakir gördüğünün farkında değildi. Çünkü toprak ilâhî isimlerin tecellî ettiği bir yerdi.

Evet, Cenâb-ı Hakk'ın isimleri, büyük ölçüde toprakta tecellî etmektedir.. tecellî etmektedir ve mağrur Şeytan, böyle mukaddes bir tecelligâhı hakir görmektedir. Tabiî Cenâb-ı Hakk'ın dergâhından kovulunca da bütün bütün muvazenesini kaybedecek ve hayırla şerri birbirine karıştıracaktır.

Aslında Hz. Âdem daha iskelet hâlinde iken Şeytan, belli bir insiyakla onun kendisine rakip olacağını sezmişti.. sezmiş ve onun ağzından girip arkasından çıkmış sonra da: *"Ben bunu mağlup edebilirim. Bunda çok boşluklar var."*[36] demişti. İşte onun ilk aktif düşmanlığı bu noktadan başlar ve gün geçtikçe de artar.

Secde emri verilince bu düşmanlık iyice su yüzüne çıkar. Artık Şeytanın her sözü kendisi adına ayrı bir talihsizlik göstergesidir. Zira haddini bütün bütün aşarak Cenâb-ı Hak'la diyalektiğe girer. Önce kendisiyle ilgili hükmü kendisi verir ve Âdem Nebi'den üstün olduğunu söyler. Gerekçe olarak da onun topraktan, kendisinin de ateşten yaratıldığını söyler. Böylece diyalektiği ilk başlatan Şeytan olmuştur. O günden bugüne nefsi adına bir kavgaya tutuşan bu şeytanca metodu kullanmaktan çekinmemiştir. Evvela gurur ve kibirle vurulan Şeytan, *"Ben ondan daha hayırlıyım!"* diyerek ilk şeytânî düşünce, ilk diyalektik olarak fasit dairenin ilk turunu yapmış, öldürücü girdaba ilk adımını atmış, bütün istiğfar menfezlerini mazeret çamuruyla sıvamıştır. Bunda evvelâ, bir iç beğenme sonra da dışa taşmış bir kibir vardır. İşte bu hareketle fasit dairenin ilk halkası meydana gelmiş olur.

Diğer yandan Allah'a iman eden her mü'min bir melek ahlâkı olan secde emrine uymuş ve Hz. Âdem'den günümüze kadar ilâhî huzurda secdeye varmaktan çekinmemiştir. Secde iman ehli için çok önemlidir. Zira secde etmekten kaçınanlar, yani secde ibadetini içinde bulunduran namaz ibadetinde tembellik gösterenler ve ihmalkar davrananlar farkında olmadan Şeytanın iddiasına destek vermiş olmaktadırlar. Zira mü'min tevazu ve mahviyet sahibi olmalıdır. Gurur ve kibir, imanla ve kullukla telif edilemez. Zaten gurur ve kibir olan bir kalpte de iman durmaz. Bundan dolayı mü'minler namaz ve secde hususunda çok dikkatli olmalı ve böylece Şeytanın iddiasının asılsız ve tutarsız olduğunu sürekli fiilen göstermelidir.

İblis, Allah'ı inkâr ettiği için değil, emrine itaat etmeyip isyan etmesi sebebiyle kâfir olmuştur. Bundan dolayı farz olan herhangi bir vazifeyi yapmayanın küfrüne hükmedenler vardır. Fakat âlimlerimiz derler ki İblis'in küfrünün sebebi, yalnız emre itaat etmemesi değil, onu beğenmemesi ve *"Ben ondan daha hayırlıyım!"* (Sâd, 38/76) diye kibirlenerek kendi kıyasıyla tenkit etmeye kalkışmasıdır.[37]

Şeytan, sahip olduğu makamı kaybetme korkusuyla Hz. Âdem'e secde

etmemişti. Ama şimdi daha kötü bir duruma düşmüştü. Sahip olduğu her şeyi birden bire kaybedivermişti. Korktuğundan daha kötü bir durumdaydı. Kendisine değer veren meleklerin nezdinde de birden hor görülen bir varlık oluvermişti. Azgın nefsine boyun eğmişti ama neticede Allah'ın kendisine lutfettiği manevî makamı kaybetmişti.

"Allah şöyle buyurdu: 'O hâlde, defol buradan! Çünkü sen kovuldun, ve bu lânet, hesap gününe kadar senin üzerinde devam edecektir." (Hicr, 15/34-35)

"Çabuk in oradan!" buyurdu Allah, "Öyle orada kurulup da büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çabuk çık, çünkü sen alçağın tekisin!" (A'râf, 7/13)

Şeytan ilâhî huzurdan kovulunca birden hayatı hakkında endişeye düşmüştü. Bundan dolayı Allah'tan şöyle bir istekte bulundu:

"Yâ Rabbî!' dedi, 'O hâlde insanların diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver!'

'Haydi' buyurdu, "Belirli bir güne kadar sana müsaade edildi." (Hicr, 15/36-38)

İlâhî hikmet bu isteğe olumlu cevap verdi. Artık Şeytan insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar kendi misyonunu eda edecekti. İhtimal onun insanoğluna musallat olması farklı bir boyutta kabirde bile sürecektir.

Hz. Havvâ'nın Yaratılması

Cenâb-ı Hakk, emrine isyan eden Şeytanı Cennet'ten çıkardıktan sonra Hz. Âdem'i oraya koydu. Hz. Âdem (aleyhisselam) Cennet'e yerleştiği zaman orada tek başına dolaşıyordu. Henüz ülfet edip ünsiyet edeceği bir eşi de yoktu. İhtimal Cenâb-ı Hakk'tan kendisiyle ünsiyet edeceği bir eş talebinde bulundu. Bir aralık Allah tarafından uyku hâli verildi ve Hz. Âdem uyudu. O uyurken Cenâb-ı Hakk, Âdem'in kaburga kemiğinden Havvâ'yı yarattı. Hz. Âdem bu yaratılışı hissetmemişti. İlâhî hikmet ona hissettirmemişti. Hz. Âdem (aleyhisselam) uyanınca başucunda bir kadın gördü. Ona:

"Sen kimsin?" diye sordu. O:

"Ben bir kadınım" diye cevap verdi: Bunun üzerine Âdem (aleyhisselam):

"Niçin yaratıldın?" dedi. O:

“Benimle ülfet etmen için yaratıldım.” diye karşılık verdi.

Melekler, Hz. Âdem’in bilgisinin derecesini ölçmek için ona:

“Ey Âdem! Bu kadının adı nedir?” diye sordular. Âdem (aleyhisselam):

“Havvâ’dır” cevabını verdi. Onlar:

“Niçin Havvâ adı verildi?” dediler. Hz. Âdem:

“Diriden yaratıldığı için bu adı aldı.” karşılığını verdi.[38]

Daha sonra Cenâb-ı Hakk, Hz. Âdem’e şöyle hitab etti:

“Ve dedik ki: “Âdem! Eşinle birlikte Cennet’e yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz şekilde bol bol yeyin, sadece şu ağaca yaklaşmayın. Böyle yaparsanız zalimlerden olursunuz.” (Bakara, 2/35)

Bir rivayete göre de Havvâ validemizin yaratılışı şöyle gerçekleşmiştir: “Allah (celle celâluhû), Hz. Âdem’i uykuya daldırdıktan sonra sol tarafındaki kaburgalarından birini aldı ve bunun yerini hemen etle kapattı. Hz. Âdem uykuda iken bu kaburgadan Havvâ’yı yarattı. Âdem (aleyhisselam) uyanınca yanı başında Havvâ’yı gördü ve: *“Etim! Kanım! Canım (ruhum veya eşim)”* dedi ve Havvâ’ya sevgi duyarak ona kalbiyle bağlandı.[39] Allah, Âdem (aleyhisselam) için kendisinden (kaburgasından) bir eş yaratıp onunla eşleştirdikten sonra ona: *“Âdem! Eşinle birlikte Cennet’e yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz şekilde bol bol yiyin, sadece şu ağaca yaklaşmayın. Böyle yaparsanız zalimlerden olursunuz.”* (Bakara, 2/35) dedi.

Peygamber Efendimiz de kadınların yaratılış bakımından erkeklerden farklı olduğuna işaret ederek şöyle buyurmuştur: *“Kadınlara iyilikle muâmele edin, zîrâ kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı üst tarafıdır. Onu düzeltmeye çalışırsan kırılır, kendi hâline terkedersen, devamlı eğri kalır. O hâlde kadınlara karşı iyi davranın.” buyurmuştur.*[40]

Hz. Âdem’in yaratılışı mu’cize olduğu gibi Hz. Havvâ’nın yaratılışı da mu’cizedir. Hz. Îsâ’nın yaratılışı da babasız olması yönüyle mu’cizedir ve bizim alıştığımız yaratılış şeklinden farklıdır. Cenâb-ı Hakk, bütün yaratma çeşitlerini bilir. O dilediğini var eder, dilediğini de yok eder. Bundan dolayı yaratılışa ait hususiyetlerin mâhiyetlerini bizim kavramamız mümkün değildir. Biz, bilgimiz dışındaki bu tür konuları şüpheyle karşılamaz ve Allah’ın bize bildirdiğine iman ederiz.

Ama bir husus var ki o da kadının yaratılış özellikleri bakımından erkekten farklı oluşudur. Kadın daha zengin bir duygu dünyasına sahiptir. Erkeğe göre daha narin ve hassastır. Bundan dolayı kadın asla erkeğe kıyas edilmemeli, hele hele erkekleştirilmeye çalışılmamalıdır. Kadına fıtratı dışındaki her muamele onun kırılması anlamına gelmektedir ki Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu hassas dengeyi bize hatırlatmış ve dikkatli olmamızı tavsiye etmiştir.

Cennet Hayatı ve Yasak Meyve

Hz. Âdem ve Hz. Havvâ'nın Cennet'e yerleştirilmesi üzerine Şeytan, örtülüp kendilerinden gizlenen yerlerini meydana çıkarmak ve cinsel organlarının bulunduğu yerleri açmak için ikisine de bir vesvese verdi. Hem Hz. Âdem hem de Hz. Havvâ, o zamana kadar bu yerlerini göremiyorlardı. Ayıpları örten yüce Yaratıcı başlangıçta onu örtmüş, kendilerinden gizlemişti. Bir rivayete göre bir nur ile görüşlerine kapalı idi. Diğer bir rivayete göre de tırnak çeşidinden bir örtü ile örtülü idi.

Şeytan, Âdem'e ve Havvâ'ya şöyle bir vesvese verdi ve dedi ki:

– Rabbiniz sizi bu ağaçtan başka bir sebeple değil ancak iki melek olacağınızdan veya ebedî kalacağınızdan dolayı men etti. Yani bundan yerseniz, ya yemek içmek ihtiyacından melekler gibi müstağnî olursunuz, yahut ölüm yüzü görmez ve ebedî Cennet'te kalırsınız.

Böylece onları bir taraftan Hz. Âdem'e secde ile emredilmiş olan meleklere imrendirmek, diğer taraftan da maddî sebebin, ilâhî takdiri değiştirebileceği şüphesiyle ne olursa olsun bir sonsuzluk ve devamlılık sevdasına düşürmek istedi.

Konuyla ilgili üzerinde durmamız gereken bir soru vardır. Şeytan Cennet'ten kovulup çıkarılmış olduğu hâlde Cennet'teki Âdem ve Havvâ'ya nasıl vesvese verebilmiştir? Bu soruya müfessirlerimiz şöyle cevap vermişlerdir:

1- Hasan Basrî Hazretleri demiştir ki: Yüce Allah'ın vermiş olduğu bir kuvvet ile, yerden göğe veya Cennet'e vesvese ulaştırabilmiştir. Yani günümüzde de olduğu gibi, Şeytan vesvese verme imkânını kullanmıştır.

2- Ebû Müslim İsfehânî, bu cennetin, yeryüzü cennetlerinden biri olduğu

görüşünde olduğu için, “Âdem ve İblis ikisi de cennette idi.” demiştir. Ancak bunun suâle uygun olmadığı açıktır.

3- Bazı müfessirler de şöyle demiştir: “Âdem ve Havvâ, bazan Cennet’in kapısına yakın gelirler, İblis de dışardan gözetir, yaklaşırdı; vesvese bu şekilde meydana geldi.”

Âyetlerin delâletinden, İblis’in kovulmasının ve çıkarılmasının, onun dört yönden vesvese vermesi imkânını yok eder bir şekilde olmadığı anlaşılıyor. Bunun için vesveseye imkân bulup o maksatla öyle yaptı.[41]

Acaba Hz. Âdem’in dokunmaktan menedildiği yasak meyve neydi? Öteden beri çok çeşitli görüşler ortaya konan bu hususla ilgili Fethullah Gülen Hocaefendi şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Hakkında o kadar çok ve çeşitli görüş var ki hepsini sıralamak, burayı manava benzetmek olacağından biz onların hepsini saymayacağız. Arpa, buğday, pirinç, hurma, üzüm vs. Zaten hangisi olursa olsun hiçbirini tercih, neticeyi değiştirmez. Mühim olan, bu memnû meyveden sonra vâki olan durum ve problemdir. Bununla beraber bizim burada yer vereceğimiz görüş, bugüne kadar söylenenden biraz farklıdır.

Memnû meyve, Hz. Âdem (aleyhisselam) için karşısında dayanılması mümkün olmayan, onun beşerî duygularıdır. Bu duygu sayesindedir ki insanoğlu çoğalacak ve neslini devam ettirecektir. Aynı duygu, Hz. Havvâ Validemiz için de geçerlidir. Allahu a’lem “Şecere”ye dokunmak, neslin devamını sağlayacak muamelede bulunmak demektir.”[42]

Kur’ân, bu vak’ayı şöyle anlatır:

“Biz de dedik ki: ‘Âdem! İyi bil ki bu, sana da eşine de tam bir düşmandır. Sakın sizi Cennet’ten çıkarmasın, sonra perişan olur, helâke sürüklenirsin.’Sen Cennet’te asla açlık çekmeyecek, asla çıplak kalmayacaksın. Orada asla susuzluk çekmeyecek ve güneşin kavurucu sıcağına mâruz kalmayacaksın.’ Ama Şeytan ona vesvese verip: ‘Âdem!’ dedi, ‘İster misin sana ebediyet (ölümsüzlük) ağacını, zamanın geçmesiyle zeval bulmayan bir devlet ve saltanatı göstereyim?’ Derken ikisi de o ağacın meyvesinden yediler. Bunun üzerine edep yerlerinin açık olduğunu farkettiler. Derhal Cennet yapraklarıyla üzerlerini örtmeye başladılar. Böylece Âdem Rabbine karşı geldi de şaştı kaldı. Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti

ve onu hidâyetine mazhar etti. Onlara hitaben buyurdu ki: Kiminiz kiminize düşman olarak Cennet'ten yere ininiz." (Tâhâ, 20/117-123)

Aynı vakıa A'raf sûresinde de şöyle anlatılır:

"Sana gelince Âdem, seninle eşin Cennet'e yerleşin, istediğiniz her tarafından yeyip içip yararlanın. Yalnız sakın şu ağaca yaklaşmayın! Böyle yaparsanız zalimlerden olursunuz. Fakat Şeytan onlara, gözlerinden gizlenmiş olan edep yerlerini açığa çıkarmak için vesvese verdi. Onlara şöyle telkinde bulundu: 'Rabbinizin size bu ağacın meyvesini yasaklamasının tek sebebi, sizin meleklerden veya ölümsüz hayata kavuşanlardan olmanızı önlemektir.' diyerek, kendisinin onların iyiliğini istediğine dair yemin üstüne yemin etti. Böylece onları aldatarak mevkilerinden düşürdü. Şöyle ki: O ağacın meyvesini tadar tatmaz, edep yerlerinin açık olduğunu farkettiler. Derhal, buldukları Cennet yapraklarıyla edep yerlerini örtmeye başladılar. Onların Rabbi ise nida edip buyurdu: 'Ben sizi o ağaçtan menetmedim mi? Ben Şeytanın sizin besbelli düşmanınız olduğunu söylemedim mi? Niçin Beni dinlemediniz de bu perişan duruma düştünüz?' 'Ey bizim Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Şayet Sen kusurumuzu örtüp, bize merhamet buyurmazsan, en büyük kayba uğrayanlardan oluruz!' diye yalvarıp yakardılar. Buyurdu ki: 'Birbirinize düşman olarak inin! Size dünyada bir süreye kadar kalma ve yararlanma imkânı veriyorum: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan diriltilip mezardan çıkarılacaksınız!" (A'râf, 7/19-25)

Hz. Âdem'in maruz kaldığı durum bir zelleydi. Yani onun davranışı mukarrebîne göre bir hataydı. Yoksa bizim gibi kimseler için bir hata sayılmazdı. Zira o, beşeriyetinin muktezası böyle bir zelleye maruz kalmıştı. Zaten bir âyette de Hz. Âdem'in bir unutma neticesinde bir zelleye maruz kaldığı anlatılmaktadır:

"*Doğrusu Biz daha önce Âdem'e de vahiy ve emir vermiştik, ne var ki o ahdi unuttu, onda bir azim bulamadık.*" (Tâhâ, 20/115)

Efendimiz, bu mevzuu tahlil ederken: *"Âdem* (aleyhisselam) *unuttu, evlâtları da unuttu."*[43] buyururlar. İnsan fıtratını en güzel anlayan Efendimiz, bu durumu sözleriyle en güzel şekilde izah etmişlerdir. İnsan unutur. Âdem (aleyhisselam) insandır, öyle ise o da unutur ve unutmuştur.

Cenâb-ı Hak, unutarak yapılan amellerden kullarını sorumlu tutmamıştır. Ama Âdem Nebi, mukarrabînden olduğu için böyle bir unutmadan dolayı muâheze edilmiştir.

Hz. Âdem hatasını anlar anlamaz hemen ilâhî dergâha yönelmiş ve tevbe etmiştir. İşte Âdem'le Şeytanın farkı budur. Şeytan hata edince kendini haklı göstermek için diyalektiğe başvurmuş, Âdem Nebi ise hemen tevbe kurnasıyla arınmayı tercih etmiştir.

Hz. Âdem Rabbinden aldığı bir kısım kelimelerle yine O'nun dergâhına yöneldi:

"Dediler: Rabbimiz, biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen muhakkak ziyana uğrayanlardan oluruz." (A'râf, 7/23)

Hz. Âdem ve Hz. Havvâ bu sözleriyle şöyle demek istiyorlardı:

Rabbimiz, biz kendimize zulmettik, olanlar hep bizim hatamızdan kaynaklandı. Seni dinlememe bir zulümdür; bir zulümdür ama biz bu zulmü işledik. Sen ise bize hep iyilik ettin. Bizi yoktan yarattın, vücud nimetini tattırdın. Sonra bize Cennet gibi bir yuva bahşettin ve bu yuvada bizi birbirimize enîs ve dost yaptın. Aramıza sevgi ve muhabbet koydun. Beraberce Cennet'in güzelliklerini ve Senin cemalini seyretme arzusu ile içimizi donattın ve coşturdun. Ne var ki biz, bütün bunların kıymetini bilemedik. Geçici de olsa hata ettik ve fasit bir dairenin içine girerek Şeytanı hoşnut ettik. Hâlbuki onun amansız ve apaçık bir düşman olduğunu Sen bize önceden haber vermiştin. Bir hata daha ederek bunu da unuttuk.. unuttuk ve memnu meyveye el uzattık.

Bütün bunlar oldu, ama neticede başkalarına değil, biz kendimize zulmettik. Zaten her günahın acı kaderi de budur. Günahkâr, ancak kendine zulmetmiş bir zavallıdır. İşte biz de şimdi böyle bir zavallı durumundayız. Eğer mağfiretin imdadımıza yetişmezse, biz hepten hüsrana uğrar ve kaybedenlerden oluruz.

Diğer bir rivayet, onların öğrendiği kelimeleri şöyle anlatır: *"Seni tesbih ve takdis ederim Allahım. (Kurbiyetin noktasından) Sana hamd ederim. (Ben uzağım, Sen yakınsın) Senin ismin çok yücedir. Senden başka ilâh yoktur. Ben nefsime zulmettim. Beni affet, günahları ancak Sen affedersin."*[44]

Başka bir rivayette de İbn Abbas'tan şöyle nakledilir: Hz. Âdem zellesi neticesinde ihtar alınca, Cenâb-ı Hak ile arasında şöyle bir konuşma cereyan eder. Söze Hz. Âdem başlar:

– Rabbim, beni Kendi elinle (kudretinle) yaratıp bana Kendi ruhundan üflemedin mi?

– Evet öyle yaptım.

– Ne buyurursun acaba, ben tevbe etsem beni eski yerime döndürür müsün?

– Evet, döndürürüm."[45]

Hz. Âdem (aleyhisselam), bu rivayetlerden hangisiyle müracaat etmiş olursa olsun, onun böyle içten ve yürekten yönelişi, rahmet-i ilâhiyeyi gayrete, rahmet semasını harekete geçirmiş, geçici olarak kararmaya, kuraklaşmaya maruz kalmış olan Hz. Âdem'in gönlüne, oradan sağanak sağanak rahmet yağmış ve onun gönlünde yeni yeşermeler yeni filizler oluşmaya başlamıştır. Bu ümittir ki Hz. Âdem'in canına can katmış ve tevbe arşiyelerini tamamlamada ona yoldaş olmuştur.

Başka bir rivâyette de anlatıldığına göre; Hz. Âdem, dua dua yalvardı. Gözyaşlarını ceyhun etti.. evet, dergâh-ı ilâhiyeden uzaklaştırılması onu o kadar üzmüştü ki bir türlü kendine gelemiyordu. Nihayet Cennet'ten aklında kalan bir hatıra onda yeniden dirilme ümidini şahlandırdı. Hz. Âdem, henüz Cennet'te iken, Cennet kapısında gördüğü bir levhayı seyre dalmıştı. Levhada *"Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah"* yazıyordu. Cennet'in girişi bu cümle ile süsleniyordu. Âdeta "Muhammed" ismi, birden Hz. Âdem'in karşısında temessül etti. *"Allahım, beni Muhammed hürmetine affet!"* dedi.

Cenâb-ı Hak: *"Sen O'nu nereden biliyorsun?"* diye sorduğunda, Hz. Âdem; *"Arş-ı A'zam'da Senin mübarek adının yanında O'nun isminin yazılı olduğunu görmüştüm. Bundan anladım ki nezd-i ulûhiyetinde teklifsiz biri varsa o da O zâttır."* cevabını verdi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Hz. Âdem'i affedip kurb-ı huzuruna kabul buyurdu.[46]

Yeryüzüne İndirilmeleri

Cenâb-ı Hakk, Hz. Âdem ve Havvâ'nın tevbesini kabul etmişti. Ama

işlediği zellenin neticesi olarak da onları yeryüzüne indirdi. Rivayetlere göre; Hz. Âdem Hindistan'da Serendip Adası'na veya Dehnâ, Bûz Dağı'na; Hz. Havvâ ise Arabistan'da bulunan Cidde'ye indirilmiştir. Hz. Âdem Havvâ'yı aramak için Arabistan'a kadar gelmiş ve Müzdelife'de buluşmuşlardır. Bu arada ne kadar zamanın geçtiği de belli değildir.[47] Bu ve benzeri rivayetler kesin olmasa da müfessirler tarafından yalanlanmamıştır.

Bazılarının düşündüğü gibi Hz. Âdem'in zelleye maruz kalmayıp da Cennet'te kalmasını temenni etmek doğru değildir. Çünkü insanın yeryüzü hayatı ilk Cennet hayatından daha az faziletli değildir. Hatta yeryüzü hayatının o ilk Cennet hayatından daha önemli ve faziletli olduğu söylenebilir. Zira insan, bu dünyada Allah'ın pek çok ismine mazhar bulunmaktadır. Hz. Âdem yeryüzüne inmemiş olsaydı, Cennet'te Âdem olarak kalacaktı; fakat yeryüzüne inmekle, sulbünden, başta İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallahu aleyhi ve sellem) olmak üzere, yüz bini aşkın peygamber, milyonlarca evliya, asfiya gelmiştir. Cenâb-ı Allah'ın esmâsının tecelli sahası olarak yeryüzü, insanla gerçek kemâlini bulmuş ve cisminin küçüklüğüne rağmen, değerde göklere denk tutulmuştur. İnsan; iman, marifetullah, muhabbetullah ve zevk-i ruhanî gibi paha biçilmez değerlere daha çok burada ulaşmıştır. Yine burada işlenen amellerledir ki belki bir çekirdek hâlinde bulunan, belki de sadece berzahî vücuda sahip olan Cennet, Âhiret'te ulaşacağı o çok muhteşem şekli buradaki davranışlara göre alacaktır. Cismaniyetin değeri de bir bakıma burada ortaya çıkmaktadır. İnsanlık ruhu, manâsı ve mâhiyeti burada cisimle kemale erer ve Cennet'e ehil hâle gelir. Bu sebepledir ki insan, Rabbisini tanımada, nimetlerini tatma ve tartmada kullandığı cismiyle Cennet'e girecektir. Evet o, ancak cisimle Cenâb-ı Hakk'ı tam tanıyabilir ve O'nun isimlerini, sıfatlarını bilebilir. O hâlde, onun yeryüzüne indirilmesi ve burada yaşamaya mahkûm edilmesi onun hakkında hayırdır ve ona düşen de bu hayrı değerlendirmek, şerre çevirmemektir.[48]

Evet yeryüzü bir imtihan yeridir. Hz. Âdem ve Havvâ'ya hitaben *"Oradan ininiz!"* emri bir kovulma değil, aksine halife olarak yaratılmanın bir sonucudur. Yeryüzü hayatı, insanoğlunun yaratılış gayesiyle ilgilidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz de *"Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür. Zira Âdem o gün yaratılmış, o gün Cennet'e konmuş ve o gün oradan çıkarılmıştır. Kıyamet de Cuma günü kopacaktır."* buyurarak Hz. Âdem'in Cennet'ten çıkarıldığı günü faziletli bir gün olarak zikretmektedir.

Yine bir hadiste de şöyle buyrulur:

"Hz. Âdem ile Hz. Mûsâ (aleyhimesselam) *Efendilerimiz karşılaştılar, yüz yüze geldiler. (Bu karşılaşma misal âlemine ait bir tablodur) Hz. Mûsâ, Hz. Âdem'e dedi ki: Sen bizim babamız Âdem'sin. Bizi haybet ve hüsrana uğrattın; Cennet'ten çıkmamıza sebep oldun!"*

Bunun üzerine Hz. Âdem ona şu karşılığı verdi: *"Sen ki Mûsâ'sın. Allah seni seçti, üstün kıldı ve sana Tevrât'ı verdi. Buna rağmen sen beni, ben yaratılmadan kırk sene evvel hakkımda verilmiş olan bir hükümden dolayı mı kınıyorsun?!"*

Allah Resûlü sözünün burasında durdu ve üç defa *"Âdem, Mûsâ'ya galebe çaldı!"*[49] buyurdu.

İşte Hz. Mûsâ, Hz. Âdem'in Cennet'ten çıkarılması hâdisesini, kaderin sadece insan iradesini ilgilendiren yönünü esas alarak değerlendirmiş ve söylediklerini bu açıdan söylemişti. Hâlbuki Hz. Âdem meseleye hem Cenâb-ı Hakk'ın tespit ve takdiri açısından hem de kulun iradesi açısından bakmış ve bir yönüyle makam-ı cem'e göre konuşmuştu. Meseleye böyle bakması sebebiyle de bu mevzuda Hz. Âdem, Hz. Mûsâ'ya üstün gelmişti.

Hz. Âdem'in yeryüzüne indirilmesiyle ilgili Kur'ân âyetleri şöyledir:

"Buyurdu ki: 'Birbirinize düşman olarak inin! Size dünyada bir süreye kadar kalma ve yararlanma imkânı veriyorum: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan diriltilip mezardan çıkarılacaksınız!'

Ey Âdem'in evlatları! Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz giysi, süsleneceğiniz elbise indirdik. Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takvâ elbisesidir. İşte bunlar Allah'ın âyetlerindendir. Olur ki insanlar düşünür de ders alırlar.'

Ey Âdem'in evlatları! Şeytan, edep yerlerini açığa çıkarmak için, annenizle babanızı -üzerlerindeki takvâ elbiselerini çıkarttırmak sûretiyle- Cennet'ten uzaklaştırdığı gibi, sakın sizi de belaya uğratmasın! Çünkü o da askerleri de sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden sizi görürler. Doğrusu Biz Şeytanları iman etmeyenlerin dostları yapmışızdır. Onlar çirkin bir iş yaptıklarında: 'Babalarımızı bu yolda bulduk, esasen Allah böyle yapmamızı emretti.' derler. De ki: 'Allah Teâlâ kötü olan şeyi asla emretmez. Ne o, yoksa

siz Allah'ın söylediğini bilmediğiniz birtakım sözleri O'na iftira ederek Allah'a mı mâl ediyorsunuz?" (Bakara, 2/24-28)

"Derken Şeytan onların ayaklarını kaydırarak içinde bulundukları nimet yurdundan çıkardı. Biz de: 'Haydi' dedik, 'Birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin. Siz orada belirli bir süre ikamet edip yararlanacaksınız.'

Büyük pişmanlık duyan Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler öğrenip onlara göre hareket etti. Rabbine yalvardı. Allah da tevbesini kabul etti. Zaten O tevbeyi kabul eder, merhameti boldur.

Dedik ki: 'İnin oradan hepiniz! Artık ne zaman Ben'den size doğru yolu gösteren rehber gelir de kim ona uyarsa, onlara hiç bir korku olmayacak, hiç üzülmeyecekler de. İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemliktirler hem de orada ebedi kalacaklardır." (Bakara, 2/36-39)

" Onlara hitaben buyurdu ki: Kiminiz kiminize düşman olarak Cennet'ten yere ininiz. Sonra ne zaman Benden bir rehber gelir de kim ona tâbi olursa, artık o ne yolu şaşırır ne de bedbaht olur. Ama kim Benim zikrimden yüz çevirirse kitabımı dinlemez ve Beni anmaktan gaflet ederse, ona dar bir geçim vardır ve Biz onu kıyamet günü kör olarak diriltir, duruşmaya getiririz." (Tâhâ, 20/123-124)

Hz. Âdem yeryüzüne indirilince Allah tarafından peygamberlikle serfiraz kılınmış ve ilk peygamber olmuştur. Onun ümmeti kendi çocuklarıydı.

"Gerçek şu ki Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim ailesi ile İmrân ailesini, birbirinden gelen tek zürriyet hâlinde bütün insanlardan süzüp onlara üstün kılmıştır. Allah semî'dir, alîmdir (her şeyi hakkıyla işitir, mükemmel tarzda bilir). (Âl-i İmrân, 3/33-34)

Kur'ân'da anlatılan Hz. Âdem'in kıssası aslında bütün bir insanoğlunun kıssasıdır. Çünkü o ilk insandır. İnsanlığın babasıdır. Bütün insanlık imtihan için dünyaya gönderilmiştir. Asıl Şeytanla mücadele burada olacaktır. Neticede iyiler Cennet'e, Şeytanın peşinden gidenler de Cehennem'e gidecektir. Elmalılı konuyla ilgili şu mütalayı serdeder:

"İşte yeryüzünde insanlığa ait hilafetin oluş şekli bu iniş ve bu vaad ve vaîd ile beraber olmuştur. Ve bu sıfat Âdem'den evladına intikal edecek, bunu bilenler birinci kısımdan, tanıyanlar ikinci zümreden olacaklardır. Biri, ilk fıtratın gereğine halef olacak, biri de geçici olan hatayı huy edinerek

görünüşte Âdem'e, gerçekte Şeytana halef ve arkadaş olacaklardır. Şu hâlde insanlar Kur'ân'ın bu kıssalarını iyi düşünmeli ve daima hatırında tutmalıdır. Görülüyor ki kıssanın sonunda beyanın ifade şekli bütün Âdem oğullarını hedef almakta ve Âdem ile Havvâ burada âdeta nesilleriyle beraber bir cinsi temsil etmektedirler. Sanki iniş, yani yeryüzünde beşer cinsinin ortaya çıkışı bir çokluk ile vaki olmuştur. İyi düşünülürse anlaşılacaktır ki bu hitab, geleceği de kuşatmaktadır. Bu hitaba, kıyamete kadar gelen insanların hepsi dahildir."[50]

Hâbil-Kâbil Kıssası

Hâbil ve Kâbil kıssası olarak meşhur olan hadise Kur'ân'da kısmen yer alır. Kur'ân'ın yer verdiği kısım yeryüzünde işlenen ilk cinayetle ilgilidir. Ancak cinayete konu olan Hz. Âdem'in çocuklarının isimlerinin Hâbil ve Kâbil olduğu söylenmemektedir. Yeryüzünde işlenen bu ilk cinayetin sebebi olarak da şöyle bir hadise anlatılır:

Hz. Âdem ve Hz. Havvâ'dan dünyaya gelen çocuklar ilk zamanlar hep ikiz oluyordu. Bir doğumda bir kız bir de erkek çocuk dünyaya geliyordu. Bir doğumda dünyaya gelen kardeşler birbiriyle evlenemiyordu. Ancak bir başka doğumda dünyaya gelen kardeşiyle evlenebiliyordu. Neslin devamı için Cenâb-ı Hakk, geçici bir süre bu uygulamaya izin verdi. Ne var ki bu uygulama sürekli kalmadı, zaruret ortadan kalkınca da kaldırıldı.

Kâbil'in ikizi olan kız kardeşi çok güzeldi. Kâbil onu kardeşi Hâbil'den kıskandı ve onunla kendisi evlenmek istedi. Âdem (aleyhisselam) oğlu Kâbil'e:

"Ey oğlum! İkizin olan kız kardeşin sana helâl değildir." dedi, fakat Kâbil babasının bu sözüne karşı çıktı. Bu defa Âdem (aleyhisselam) ona:

"Ey oğlum! Bir sen bir de kardeşin Hâbil Allah'a kurban sunun. Allah (celle celâluhû) *hanginizin kurbanını kabul ederse bu kızla evlenmeye o daha lâyıktır."* dedi.

Kâbil tarımla, Hâbil ise hayvancılıkla meşgul oluyordu. Bunun için Kâbil Allah'a kurban olarak buğday, Hâbil ise genç koyunlar, bir rivayete göre bir sığır sundu. Nihayet Allah tarafından gönderilen beyaz bir ateş Hâbil'in kurbanını yaktı, Kâbil'inkini ise olduğu yerde bıraktı.

"Onlara Âdem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku:

Onların her ikisi birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, öbürününki kabul edilmemişti." (Maide, 5/27)

O zamanlar Allah'ın bir kurbanı kabul edip etmemesi ateşin onu yakıp yakalamasıyla bilinirdi. Allah (celle celâluhû) tarafından Hâbil'in kurbanı kabul edilip Kabil'in ikiz kız kardeşiyle evlenmesine hükmedilince, Kabil öfkelendi ve gururuna mağlûp oldu; hattâ Şeytanın kendisine galip gelmesiyle kardeşi Hâbil'e:

"Seni öldüreceğim" dedi.

Bunun üzerine Hâbil de:

"O da: 'Allah, ancak müttakilerden kabul buyurur.' dedi, 'Yemin ederim ki sen beni öldürmek için el kaldırırsan, ben seni öldürmek için sana el kaldırmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.'

'Ben isterim ki sen, kendi günahınla beraber benim günahımı da yüklenesin de cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası işte budur!" (Mâide, 5/28-29)

Hâbil bu sözüyle imanının gereğini ortaya koyuyordu. O vurana elsiz, sövene dilsiz davranmayı ahlâk edineceğini açıkça beyan ediyordu. Hâlbuki Kâbil bir kavga zemini arıyordu. Onun sakin tavrı Kâbil'i iyice çileden çıkardı. İçi kardeşi Hâbil'e karşı kin ve nefretle dolu olan, kıskançlık duygularına çoktan yenilmiş olan Kâbil yapmayı plânladığı cinayeti işledi ve Hâbil'i öldürdü.

"Bu sözler Kâbil'in hırsını kamçıladı. Nefsi, kardeşini öldürmeyi ona kolay bir şey gösterdi. O da onu öldürüp ziyan edenlerden oldu." (Mâide, 5/30)

Yeryüzünde ilk kan dökülmüştü. Hem de bu kan bir kardeş kanıydı. Kardeş kardeşin canına kıyıyordu. Kâbil, Şeytanın vesveselerine mağlup olmuştu. Nefsi bu işi ona çok kolay gösterdi. Artık kıyamete kadar gelecek bütün canilerin günahından da pay alacaktı Kâbil. Nitekim Nebiler Serveri bu cinayetle ilgili şöyle buyurmuştur:

"Zulmen öldürülen her insanın kanının (günâhından) *Âdem'in ilk oğluna da mutlakâ bir pay ayrılır. Çünkü o insan öldürme çığırını ilk başlatan kişidir."*[51]

Kâbil, kardeşi Hâbil'i öldürünce şaşırıp kaldı ve kardeşinin cesedini ne yapacağını, onu nasıl defnedeceğini bilemedi; çünkü iddia edildiğine göre,

Âdemoğullarından ilk defa ölen Hâbil idi. Rivayete göre Kâbil tam 40 gün cesedin etrafında dolaşıp durdu. Çünkü cesedin etrafında yırtıcı kuşlar dolaşıyordu. O da kuşların yemesinden korkarak cesedi bu süre zarfında bir oraya bir buraya taşıyıp durdu.

"Derken Allah, yeri eşen bir karga gönderdi ki kardeşinin cesedini nasıl örteceğini göstersin.

O (Kâbil), *"Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar bile olup da kardeşimin cesedini örtemedim!" dedi ve pişmanlığa düşenlerden oldu."* (Mâide, 5/31)

Kâbil yaptığına pişman olmuştu. Ama olan olmuştu artık. Bu konuda kıyamete kadar devam edecek olan ilâhî hüküm şöyle beyan edilmiştir:

"İşte bundan dolayı İsrâiloğullarına kitapta şunu bildirdik: Kim katil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur. Resullerimiz onlara açık âyetler ve deliller getirmişlerdi. Ne var ki onların çoğu bütün bunlardan sonra, hâlâ yeryüzünde fesat ve cinayette aşırı gitmektedirler." (Mâide, 5/32)

Bu hüküm mevcut Tevrât'ta yer almaz. Ama onun tefsiri olan Talmud'da değiştirilmiş olarak: *"İsrâilden tek bir kişiyi öldüren, tüm ırkı öldürmüş gibi cezalandırılacaktır."* tarzında yer alır.

Bu cinayetten sonra Kâbil'in beyaz olan teni simsiyah kesilmiştir. Hz. Âdem Kâbil'e kardeşinin nerede olduğunu sorunca *"Ben onun muhafızı değilim."* diye cevap vermişti. Suçluydu. Her sözü ve hareketi de suçluluğunu yansıtıyordu. Bu olaydan sonra Âdem Nebi'nin yüz yıl yaşadığı ve bu bir asırlık uzun sürede yüzünün hiç gülmediği anlatılmaktadır. Hz. Ali'den nakledildiğine göre, Hâbil, Kâbil tarafından öldürüldüğü zaman Âdem (aleyhisselam) çok üzülmüş, Havvâ ile birlikte uzun zaman ağlamış ve oğlunun ölümü münasebetiyle şu meâldeki mısralarla başlayan beyitleri söylemiştir:

"Ülkeler ve üzerinde yaşayanlar değişti, yeryüzü karanlık ve çirkin bir manzara arzediyor, renkli ve tatlı olan her şey değişip bozuldu, güzel yüzlerde neşe ve sevinç eseri kalmadı."

Anlatıldığına göre; Kâbil, kardeşi Hâbil'i Hira Dağı yokuşunda öldürmüştür. Bundan sonra Kâbil dağdan inerek kız kardeşinin elinden tutup Yemen topraklarında bulunan Aden'e kaçmıştır.

Kâbil’in akıbetiyle ilgili İbn Abbâs’tan şöyle bir rivayet vardır:

“Kâbil, kardeşi Hâbil’i öldürdükten sonra kız kardeşinin elinden tutarak Nûd (veya Bûd) Dağı’ndan düz bir yere indi. Âdem (aleyhisselam) ona dönerek:

“Haydi git buradan! Dâima sen korku içerisinde kalıp gördüğün kimselerden emin olmayacaksın!” dedi.

Bundan sonra Kâbil, hangi evlâdının yanından geçtiyse onun tarafından taşa tutuldu. Bir gün Kâbil’in evlâdından kör birisi kendi oğlu ile birlikte Kâbil’in yanından geçiyordu. Oğlu babasına:

“İşte bu adam senin baban Kâbil’dir; ona taş at!” dedi.

Bunun üzerine âmâ, babası Kâbil’e bir taş attı ve onu öldürdü. Bu defa oğlu âmâ babasına:

“Sen babanı öldürdün!” dedi. Oğlunun bu sözü üzerine âmâ, vurduğu bir tokatla oğlunu da öldürdü. Bunun üzerine o

“Yazık oldu bana; bir taş attım babamı öldürdüm, bir tokat vurdum oğlumu öldürdüm’!” dedi.[52]

Kâbe’nin İnşaası

Kâbe’nin inşaası Hz. Âdem dönemindeki önemli hadiselerden biridir. Rivayete göre Kâbe ilk defa melekler tarafından inşaa edilmiştir. Hz. Âdem’in (aleyhisselam) yeryüzüne indirilmesinden sonra meleklerin de yardımıyla yeniden inşaa edilmiştir. Kâbe, yeryüzünde ilk mabeddir. Nûh tufanına kadar birkaç kez onarılmışsa da tufanda izi kaybolmuş, Hz. İbrâhîm tarafından yine vahyin yönlendirmesiyle inşaa edilmiştir.[53]

Mîrac’ta Kutlu Karşılaşma

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem); Mîrac gecesinde, Cebrâille (aleyhisselam) dünya semasının üzerine çıktıkları zaman, orada oturan, sağında ve solunda birtakım karaltılar bulunan, sağına baktıkça gülen, soluna baktıkça da ağlayan bir Zat ile karşılaşmalardı.

Hz. Cebrâil (aleyhisselam), Peygamberimize:

“Selâm ver Ona!” dedi.

Peygamberimiz, selâm verdi. O da Peygamberimizin selâmına mukabele etti. Ve:

"Hoş geldin, safa geldin sâlih Peygamber! Sâlih oğlum!" dedi.

Peygamberimiz, Cebrâil'e (aleyhisselam):

"Kim bu?" diye sordu. Cebrâil (aleyhisselam):

"Bu, atan Âdem (aleyhisselam)dır!

Sağında ve solunda olan şu karaltılar da onun soyundan gelen çocuklarının ruhlarıdır!

Onlardan, sağında olanlar cennetlik solunda olan karaltılar da cehennemliktirler! Sağına bakınca güler, soluna bakınca da ağlar!" dedi. [54]

Vefatı

Hz. Âdem bin yıl gibi uzun bir süre yaşamıştır. Mekke'de vefat etmiş ve Ebû Kubeys tepesine defnedilmiştir. Hz. Havvâ da kendisinden bir ya da iki yıl sonra vefat etmiştir.

Hz. Âdem (aleyhisselam), ölüm döşeğindeyken, oğullarına: "Evlatlarım! Ben, Cennet meyvelerinden yemeyi özlüyorum!" dedi.

Oğulları onu, babaları için aramaya gittiler. Meleklerle karşıaştılar. Meleklerin yanlarında, Hz. Âdem (aleyhisselam) için, kefen ve koku ile kazma, kürek ve zenbil vardı. Melekler:

– Ey Âdem'in oğulları! Nereye gidiyorsunuz ve ne aramak istiyorsunuz, diye sordular. Onlar da:

– Babamız hastadır. Cennet meyvelerinden yemeyi arzuluyor, onu toplamak îçin, bizi gönderdi, dediler.

Melekler:

– Geri dönünüz. Babanızın eceli geldi, dediler.

Hz. Âdem'in (aleyhisselam) oğulları, meleklerle birlikte geri döndüler. Melekler, Hz. Âdem'in (aleyhisselam) yanına girince, Hz. Havvâ, korktu ve Hz. Âdem'e yapıştı. Hz. Âdem, ona:

– Sen, Yüce Rabb'ımın melekleri ile benim aramdan çekil, dedi.

Bunun üzerine, melekler, Hz. Âdem'in (aleyhisselam) ruhunu kabz ettiler. Sonra onu yıkadılar, kefenlediler, kokuladılar. Kabrini kazdılar. Meleklerden birisi öne geçti. Öteki melekler de onun arkasına durdular. Hz. Âdem'in oğulları da onların arkasında sıralandılar. Cenaze namazını kıldılar. Melekler kabrin içine girip Hz. Âdem'i kabre indirdiler. Üzerini kerpiçle kapattılar. Kabrin üzerine toprak çektikten sonra:

– Ey Âdemoğulları! İşte, ölüleriniz hakkında tutacağınız yol, budur, dediler.[55]

Rivayete göre vefat emri geldiği zaman Hz. Âdem, Cenâb-ı Hakk'a:

"Yâ Rab! Düşmanın İblis kıyamete kadar yaşayacağı için beni bu hâlde görürse sevinecek ve benimle alay edecek!" dedi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk, lisân-ı hikmetle:

"Ya Âdem! Sen tekrar Cennet'e gireceksin. O ise bu dünyada kalıp neticede kıyamete kadar gelip geçen insanlar adedince ölüm acısını tadarak zillet içinde ölecektir. Onun ecelinin tehir edilmesi bunun içindir." buyurdu.

Bunun üzerine Hz. Âdem, Rabbinden İblis'e ölümün nasıl tattırılacağını bildirmesini istedi. Cenâb-ı Hakk da ona bildirmeye başlar. Fakat Hz. Âdem fazla dayanamaz: "Yâ Rab kafi!" diyerek huzur içinde vefat eder.[56]

21 Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 1/49,50.

22 Münâvî, *Feyzu'l-kadîr,* 3/365.

23 Bu konuda İslâm âlimleri arasında farklı görüşlerin olduğunu da belirtmek isteriz. Mücahid, Kelbî, Ebû Ubeyd gibi ilk dönem müfessirler insanlara gönderilen peygamberlerin cinlerin de peygamberi olduğunu, onlara ayrıca peygamber gönderilmediğini söylerler. İbn Abbas'tan gelen bir rivayette de cinlere de ayrıca peygamber geldiği ifade edilir. Bu husus herhalde şöyle telif edilebilir: Hz. Âdem yaratılmadan evvel cinlere de kendi içlerinden peygamber gönderilmiştir. Hz. Âdem'in yaratılıp halife kılınmasından sonra ise cinler insanlara tâbi varlıklar hâline getirildiklerinden, bu dönemden sonra insanlara gönderilen peygamberler, aynı zamanda cinlere de gönderilmiş olabilirler. Zaten İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu da bu görüşü savunmaktadır.

24 İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 1/49,50.

25 Bkz.: Gülen, M. Fethullah, *Sükutun Çığlıkları,* 39-41.

26 Yorumlar için bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/65.

27 Gülen, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar,* 49-53.

28 Taberî, *Târih*, 1/45-46; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/86.

29 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/28.

30 Gülen, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar,* 229-230.

31 Taberî, *Târih*, 1/47-48.İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/28.

32 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 1/265-266.

33 Gülen, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 54-55.

34 Gülen, M. Fethullah, *Asrın Getirdiği Tereddütler,* 2/165-166.

35 Bkz.: Taberî, *Târih*, 1/48.

36 Müslim, *Birr* 111; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/28.

37 Bkz.: Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 1/272-273.

38 Taberî, *Târih,* 1/52.

39 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/74; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/33; Sa'lebî, *Arâis*, 39.

40 Buhârî, *Enbiyâ* 1.

41 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 4/24-25. Bu konudaki rivayetler için bkz.: Taberî, *Târih*, 1/55; Sa'lebî, *Arâis*, 31.

42 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur,* 1/485-486.

43 Tirmizî, *Tefsir (7)* 3.

44 Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, 1/324.

45 Hâkim, *Müstedrek*, 2/545.

46 Hâkim, *Müstedrek*, 2/615. Ayrıca bkz.: Gülen, M. Fethullah, *Varlığın Metafizik Boyutu*, s. 319-322.

47 Rivayetler için bkz.: İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/35; Taberî, *Târih*, 1/60; İbnü'l-Esîr, 1/36-37; İbn Kesîr, 1/*el-Bidâye*, 1/80.

48 Ünal, İsmâîl, *Fethullah Gülen'le Amerika'da Bir Ay,* 174-175.

49 Buhari, *Tefsir* (20) 1, 30 *Kader* 11, *Enbiya* 31, *Tevhid* 37; Müslim, *Kader*, 13.

50 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 1/279-280.

51 Buhârî, *Enbiyâ* 1; Müslim, *Kasâme* 2.

52 Hâbil-Kâbil Kıssası için bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/42-44; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 86-88; Taberî, *Târih,* 1/69-70; İbn Sa'd, *Tabakât,* 1/37.

53 Bkz.: İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/38; Ezrâkî, *Ahbâru Mekke*, 1/37.

54 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/144.

55 Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, 5/136; Hâkim, *Müstedrek*, 1/344-345; Heysemi, *Mecmau'z-zevaid*, 8/199.

56 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/210.

Hz. İdrîs Aleyhisselam

Kitapta İdrîs'i de an. Gerçekten o da doğruluğun timsali biri idi, bir nebî idi. Biz onu üstün bir makama yücelttik. (Meryem, 19/56-57)

Peygamberliği

Peygamber ihtiyacı, insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından biridir. Zira insanlar tarih boyunca sahil-i selamete ulaştıran yolu sadece bu aydınlık ordusu rehberler sayesinde bulabilmiştir. Onlara uğramadan ve bu nurani rehberleri bulmadan doğru yolu bulmak mümkün değildir.

İnsanları rehbersiz bırakmayan Allah Teâlâ, Hz. Şît'ten sonra onun torunlarından Hz. İdrîs'i peygamber olarak gönderdi. Tevrât'ta ismi Henuh veya Uhnuh olarak geçen Hz. İdrîs'e otuz sayfalık bir Suhuf indirilmiş, o da bu suhuftaki hakikatleri okuyup anlatarak kavmini, üzerinde yürüdükleri yanlış yolu terk ederek hidayete ve Allah'a kulluk yapmaya davet etmiştir. Ne var ki kavmi kendisini dinlememiş ve menedilmiş olmalarına rağmen Kâbiloğulları tarafına meyletmişlerdir. Hz. İdrîs'in davetine ancak bin kişi icabet etmiştir. Hz. İdrîs, bir ilk olarak, Allah yolunda davetine icabet edenlerle birlikte Kâbiloğullarıyla savaşmış, onlardan esirler alıp âzad etmiştir.

Her nebi gibi O da kavmini can yakıcı azaba karşı uyardı. Yüce Allah'ın bu konudaki vahyini kavmine ulaştırdı. Allah (celle celâluhû) şanı yüce elçisine; Kâbiloğullarını, onlarla düşüp kalkanları ve onlara meyledenleri azaba uğratacağını bildirerek, kendilerini onlarla düşüp kalkmaktan nehyetti.[57] Hz. İdrîs, kan dökmeyi ataları Kâbil'den öğrenen bu kavme karşı onları uyarmış ayrıca ibadetlerini sırf Allâh rızası için yapmalarını ve amellerinde ihlâslı olmalarını, doğruluk ve yakîn üzere yaşamalarını tavsiye etmişti.[58]

Kur'ân-ı Kerîm, İdrîs Alehyisselam'ın özellikle iki yönüne işaret etmekte ve onun sabırlı ve sâlih bir kimse olduğunu beyan etmektedir: "*İsmâîl'i, İdrîs'i, Zülküfl'i de an. Onların hepsi sabır fazileti ile bezenmişlerdi. Bundan ötürü onları rahmetimize aldık. Gerçekten onlar salih ve erdemli kişilerdi.*" (Enbiyâ, 21/85-86)

Semaya Yükseltilmesi

Hz. İdrîs'in (aleyhisselam) yeryüzünde vefat ettiği sabit değildir. "*Biz onu üstün bir makama yücelttik.*" (Meryem, 19/57) meâlindeki âyeti tefsir eden müfessirler, onun da Hz. Îsâ gibi göğe yükseltildiğini söylemişlerdir.

Hz. İdrîs'in yükseltildiği yüce makamın, semanın dördüncü, altıncı ve yedinci katı olduğuna dair rivayetler vardır. Ancak bir hadiste konuyla ilgili bir detay yer almaktadır.

Peygamberimiz, Mîrac gecesinde, Cebrâille birlikte dördüncü kat göğe yükseldiği zaman orada Hz. İdrîsle karşılaştı.

Cebrâil'e (aleyhisselam):

"Kim bu?" diye sordu.

Cebrâil (aleyhisselam):

"Bu, İdrîs (aleyhisselam)dır! Selâm ver ona!" dedi.

Peygamberimiz, selâm verdi. O da peygamberimizin selâmına mukabele ettikten sonra:

"Hoş geldin, safa geldin sâlih kardeş, sâlih Peygamber!" dedi ve hayır dua etti.[59]

Bediüzzaman Hazretleri, konuyla ilgili teferruatlı bir değerlendirme yaparak, beş çeşit hayat mertebesi bulunduğunu ifade etmektedir. Hz. İdrîs ve Hz. Îsâ (aleyhimesselam) da bu hayat mertebeleri içerisinde üçüncü hayat mertebesinde yer almaktadır. Allah'ın şanı yüce bu iki nebisi, beşeriyet ihtiyaçlarından sıyrılıp bir nevi melek hayatı gibi bir hayata girerek nuranî bir letâfet kesbetmişlerdir. Âdeta beden-i misâlî letâfetinde ve cesed-i necmî nurâniyetinde olan cism-i dünyevîleriyle semâvâtta bulunurlar.[60]

Bazı müfessirlerin *"Hayatta olan dört peygamber vardır. Bunların ikisi yerde, ikisi de göktedir. Yerdekiler, Hz. Hızır ve Hz. İlyâs; göktekiler ise Hz. Îsâ ve Hz. İdrîs'tir."*[61] demeleri de bu mânâyı desteklemektedir.

İlimlerin Atası

Peygamberler maddî ve manevî terakkinin pîri ve rehberidirler. Bu seçkinler topluluğu, dini hayat gibi dünyevi nizamların ve intizamların da

mimarları ve öncüleridirler. Bugün modern bilimlerin ortaya koyduğu nice gerçekler vardır ki onları çok önceleri birer çekirdek hâlinde peygamberler, vahye açık ufuklarıyla ortaya koymuşlardır. Ayrıca, ilim ve teknoloji adına ortaya konan pek çok keşfin temelinde de peygamberlerin mu'cizeleri vardır. Hatta bu mu'cizeler, ilimlerin ulaşacağı son noktayı işaretlemesi bakımından insanoğluna bir ufuk olduğu gibi, ulaşılabilecek sınırı göstermesi bakımından da ilmi araştırmalar adına birer ümit ışığı ve teşvik vesilesidirler.

Hz. İdrîs (aleyhisselam) da insanlık tarihindeki pek çok ilkin sahibidir. Bunların bazıları kaynaklarda şöyle geçmektedir: Kalemin keşfi ve yazmada kullanımı, ilimlerin tasnifi ve ilk kez yıldızların hareketlerinin incelenmesi, astronomi hesaplarının yapılması, atın evcilleştirilmesi, okun keşfedilmesi, Allah yolunda mücâhede için ilk kez düzenli birliklerin kurulması ve sıcak harbe girişilmesi, ilk kumaşın dokunması ve elbise yapımında kullanılması… Zira o zamana kadar insanlar, örtünmek için hayvan derilerinden giyecek yapıyorlardı. Hz. İdrîs, bu özellikleri arasında genellikle sadece ilk defa elbise yapması yönüyle bilinir. Bu açıdan da terzilerin piri olarak kabul edilir.

Hz. İdrîs (aleyhisselam) bu hususların yanı sıra şehircilik yönetimini öğrenen/öğreten ilk kişidir. Bu sebeple de kavmine şehirler kurmanın kurallarını çizip gösterdi. Her grup, kendi toprakları üzerinde birçok şehir kurdu. Onun döneminde kurulan şehirlerin sayısının 188 olduğuna dair rivayet vardır. Bu sayı mübalağalı gibi görünse de en azından çokluktan kinaye olarak kabul edilebilir. Bu da söz konusu alanda ulaşılan seviye hakkında bir fikir verir.[62]

Hikmetli Sözleri

Hz. İdrîs (aleyhisselam), hikmetli sözleriyle de meşhur olmuştur. Onun hikmetli sözlerinden bazıları şunlardır: [63]

• Dünyanın en değerli şeyi, üzüntüdür. En kötü olanı ise pişmanlıktır.

• Mutlu kişi, (ibret gözüyle) kendine bakandır. Rabbi katında onun şefaatçisi, salih amelleridir.

• İmanla birlikte olan sabır, (kişiyi) zafere ulaştırır.

57 Taberî, *Târih,* I, 85-87.

58 Yâkubî, *Târih*, I, 11.

59 Buhârî, *Menâkıbu'l-ensar* 42; Müslim, *İman* 264; Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, 4/2O9.

60 Bediüzzaman Said Nursî, *Mektûbât*, 2.

61 Mehmet Vehbi, *Hülâsâtü'l-beyân,* VIII, 32-

62 Bkz.: Taberî, *Târih*, 1/86; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/60; İbn Kuteybe, *Maârif*, 10.

63 Bkz.: Muhammed Ali Sâbûnî, *Peygamberler Tarihî*, 536-538.

Hz. Nûh Aleyhisselam

Biz Nûh'u kendi toplumuna peygamber olarak gönderip; "Gayet acı bir azap başlarına gelip çatmadan önce halkını uyar!" dedik. O da: "Ey benim halkım! Ben size gönderilen kesin bir uyarıcıyım. Şöyle ki: Yalnız Allah'a ibadet edin, O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki: Sizin günahlarınızı affetsin ve sizi belirli bir vakte, yani ölüm anına kadar azap çektirmeksizin hayatta bıraksın. Çünkü Allah'ın takdir ettiği vâde gelince, asla ertelenmez. Keşke bunu bir bilseniz! (Nuh, 71/1-4)

İlk Putperestlik

Hz. İdrîs'ten sonra onun nurlu izini takip eden salih kimseler dini hayatı yaşama hususunda halka örnek olmaya devam ettiler. Efendimiz'in ifadesiyle onlar, kendi dönemlerinin salih, milletlerine iyilik yapmış âbide insanlarıydılar. Ama her fani gibi gün gelip bu salih kimseler de bir bir asıl yurtları olan ahirete göçünce halk bu kimselerin hatıralarını canlı tutmak istedi. Bu maksatla, avam halk, önce onların birer resimlerini çizdi. Böylece onlara bakarak onların yaptıkları şeyleri hatırlamayı ve onları örnek almayı düşünmüşlerdi. Daha sonra da onları tanıyanlar kalmayınca bu maksat unutulmuş ve o resimler put hâline getirmişti. Aslında bu fikri onlara aşılayan Şeytan olmuştur. Böylece Hz. Nûh'un kavmiyle birlikte insanlık putperestlikle tanışmış oluyordu. Bu putların isimleri Vedd, Süvâ, Yeğûs, Yeûk ve Nesr'dir.[64]

Bu konuda İbn Abbas'tan da şöyle bir rivayet vardır: "Nûh kavminde mevcut olan putlar sonradan Araplara intikal etmiştir. Şöyle ki: "Vedd adlı put, Dümetü'l-Cendel'deki olup Kelb kabilesine aitti. Süvâ adındaki put, Hüzeyl kabilesine aitti. Yeğûs adındaki put, (önce) Murad'ın sonra da Sebe' şehri yanındaki Cevf vadisinde bulunan Gutayfoğullarına ait oldu. Yeûk, Hemedân'ın idi. Nesr, Âl-i Zilkelâ'dan Himyer'in putuydu. Buradaki put isimleri, aslında Nûh kavminden salih kimselerin isimleri idi. Bunlar ölünce Şeytan, onların kavimlerine; "Salih kimselerin hayattayken oturmuş oldukları yerlere (onların hatırasına) putlar dikin ve onlara bu kimselerin isimlerini verin!" diye ilham etti. Halk da bu ilhama uyup söyleneni yaptı."[65]

Bu isimler içerisinde Vedd, kavmi içinde sevilen müslüman bir kişiydi. Ölünce Bâbil yurdunda kabrinin etrafında ordu kurdular, yas tuttular. İblis

onların bu feryadını görünce bir insan biçiminde onlara: “Sizin ağlayıp sızladığınızı ve üzüldüğünüzü görüyorum. Size onun bir şeklini, resmini yapsam, toplandığınız yere koysanız da onu ansanız.” dedi. “Peki” dediler. Bunun üzerine İblis, Vedd’in bir şeklini yaptı. Onu toplantı yerlerine koydular. Bâbilliler onu anarlardı. İblis bunu görünce: “Nasıl, evlerinize de yapsam, herkes evinde de ansa olur mu?” dedi. Onu da yaptı, bu şekilde onu anar oldular. Sonra çocukları yetişti. Çocuklar büyüklerin ona yaptıklarını görüyordu. Nesil uzadıkça onu niye andıkları unutuldu. Tuttular, ona ilâh diye tapmaya başladılar. İşte yeryüzünde Allah’tan başka ilk tapınılan Vedd oldu.[66]

Soyu ve Yaşadığı Dönem

Hz. Nûh’un nesebi, İbnü Melek b. Mettuşelah b. Ahnuh’tur. Ahnuh da Hz. İdrîs’in ismidir. Her peygamber gibi, Hz. Nûh da tertemiz bir soydan gelmektedir. Buna göre Hz. Nûh (aleyhisselam), Hz. İdrîs’ten (aleyhisselam) sonradır.

Hz. Nûh ile Hz. Âdem arasında bin sene kadar veya daha yakın bir zaman geçmiş olduğuna dair de aslı eski kitaplara dayandırılan yaygın bir rivayet vardır. Fakat Hz. Nûh’un kavmi, aynı adı taşıyan sûrede açıklandığına göre Vedd, Süvâ, Yeğûs, Yeûk ve Nesr adlarında birtakım putları yapmış oldukları, bu ise Hz. Nûh’un gemisi gibi mu’cize türünden olamayacağı için o vakit sanayinin bunları yapabilecek kadar ilerlemiş bulunduğunu göstermesi bakımından bin sene içinde ilk insanların sanayide bu dereceye gelebilmiş olmaları, ilâhî hükümle bu âlemde görülegelen tedricilik (aşamalı gelişme) kanununa göre imkânsız değilse de garip ve uzak görünür. Bu bakımdan ya Âdem’in yaratılışına dayandırılan tarihin yanlışlığına hükmetmek veya O Âdem’den maksadın, insanlığın babası olan Âdem olmadığına inanmak gerekir. Biz ise Âdem’i Kur’ân’da özel isim olarak bir tanıdığımızdan, Hz. Nûh ile Hz. Âdem arasında ne kadar bin sene geçmiş olduğunu Allah’tan başka kimse bilmez deriz.[67]

Peygamberler arasındaki zaman dilimleri belirtilmek suretiyle insanlık tarihiyle ilgili Tevrât’ta bilgi vardır. Tevrât’ta verilen ve Hz. Âdem’e kadar götürülen tarih –ki bu süre yaklaşık 6000 yıldır- inandırıcı görünmemektedir. Çünkü bulunan ilk insan fosilleri çok daha eskiye aittir. Belki Tevrât’ta Hz. Âdem olarak geçen peygamber, insanlığa ikinci bir baba gibi olan bir başka

peygambere ait olmalıdır. Yûnus Emre'nin de şiirlerinde "*Yedi* kere *dolup boşalan dünya değil misin?"* diye ifade ettiği gibi, bu dünya pek çok defa Nûh tufanı gibi hadiseler yaşamış ve insanlık âdeta yeniden başlamış olabilir.

Konumuzla ilgili bazı tasavvuf kitaplarında İbn Arabi Hazretleri ile ilgili bir anekdot yer almaktadır. Aslı konusunda bir şey söyleme imkânına sahip olmasak da faslı (ifade ettiği mesaj) bakımından üzerinde durmaya değer olan bu anekdot şöyledir:

Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri bir gün tavaf esnasında şekil va kıyafetçe yabancı bir kimseyi tavaf ederken gördü. O adamın yanına yaklaşıp kim olduğunu sordu, o yabancı kimse:

"Ben senin büyük atalarındanım, dedi. Sordum:

– Hangi asırda yaşadınız?

– Kırk bin sene evvel vefat etmiştim.

– Ebu'l-Beşer Âdem Aleyhiselam'ın altıbin sene evvel yaratıldığını söylerler.

– Sen hangi Âdem'den bahsediyorsun? Bil ki Ebu'l-Beşer Âdem evvel yüz bin Âdem gelip geçmiştir." dedi

Muhyiddin İbn Arabi, onun bu sözlerinden dolayı hayrette kaldığını söyler.

Peygamberliği

Kur'ân-ı Kerîm pek çok yerde Hz. Nûh'un kavmine peygamber olarak gönderilişini anlatır. Hz. Nûh (aleyhisselam), Hz. Âdem'den (aleyhisselam) sonra kendisine risalet verilen ilk peygamberdir.[68]

Dünya şimdiye kadar pek çok kere yenilenmiş ve ictimai değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Tarih boyu gerçekleşen değişimlerin gerçek mimarları da nebiler olmuştur. Hz. Âdem'le başlayan bir sistem ve düşünce tarzı, resullerin ilki olması itibariyle Hz. Nûh'a kadar devam etmiştir. Hadislerde de sabit olduğu gibi Hz. Âdem'e her ne kadar on sahife verilmiş olsa da Hz. Nûh, insanlığın ikinci babası olması itibariyle onun ayrı bir özelliği vardır. O'nu resullerin ilki yapan özelliği, insanlığa bir yenilik, bir değişiklik sunmuş olmasıdır. Evet, Hz. Nûh'la yeni bir dönem başlamış, insanlık yeni bir sürece girmiştir. Bu değişikliği kabullenemeyip küfürde ısrar

edenler O’na başkaldırmış ve kendi isyanları içinde yok olup gitmişlerdir. Bu süreçte bir tufan hadisesi gerçekleşmiş, yeryüzü âdeta yıkanıp temizlenmiş ve böylece yeni bir dönem yani Hz. Nûh dönemi başlamıştır. Bu açıdan Hz. Nûh dönemi insanlık tarihi için yeni bir başlangıç olmuştur.

Kavmini Daveti

Hz. Nûh, peygamber olduktan sonra kavmine hakkı tebliğ etmeye başladı. Kur’ân değişik yerlerde O’nun bu konudaki mücadelesinden bahsetmektedir:

“Biz Nûh’u kendi toplumuna peygamber olarak gönderip; ‘Gayet acı bir azap başlarına gelip çatmadan önce halkını uyar!’ dedik. O da: ‘Ey benim halkım! Ben size gönderilen kesin bir uyarıcıyım. Şöyle ki: Yalnız Allah’a ibadet edin, O’na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki: Sizin günahlarınızı affetsin ve sizi belirli bir vakte, yani ölüm anına kadar azap çektirmeksizin hayatta bıraksın. Çünkü Allah’ın takdir ettiği vâde gelince, asla ertelenmez. Keşke bunu bir bilseniz!” (Nûh, 71/1-4)

Aynı husus Hûd sûresinde de şöyle anlatılır:

“Gerçekten Biz vaktiyle, Nûh’u kendi halkına gönderdik, şunu ilân etsin diye: ‘Bilesiniz ki ben sizi açıkça uyarmaya geldim. Sakın Allah’tan başkasına ibadet etmeyin! Doğrusu, bu gidişle, ben sizin canınızı yakacak, gayet acı bir günün azabına uğramanızdan endişe ederim.” (Hûd, 11/25-26)

Her peygamber gibi Hz. Nûh da kavminin iman etmesi için gece gündüz demeden ve her imkân ve fırsatı değerlendirerek üzerine düşen vazifeyi hakkıyla yerine getirdi. Evet, Hz. Nûh (aleyhisselam) risaletle serfiraz kılınmış bir peygamberdi. Ve başında peygamberlik tacı vardı. O, başkasının değil, Allah’ın memuruydu ve insanları, Allah’a kul olmaya davet ediyordu. Her peygamber gibi O’nun da vazifesi sadece tebliğden ibaretti. Kalplerde hidayet ışığını yakmak Cenâb-ı Hakk’a aitti. O dilediğine hidayet nasip eder, dilediğine de etmezdi.

Hz. Nûh, kavmini içinde bulundukları yolun yanlış olduğu hususunda uyarıyor ve onları yaratılışın gerçek gayesine, Allah’a kulluğa davet ediyordu. Zira fertlerin ve toplumların gerçek kurtuluşu ancak Allah’a kullukla mümkün olabilirdi. Başka yollar ise nefse hoş gelseler bile insanlar için ancak hüsranla neticelenecekti. Kavminin can yakıcı azaba düçar olmaması için Hz. Nûh, her

türlü uyarıyı yaptı. O, tebliği bir vazife olarak yapıyordu. Bu üç-beş günlük bir iş değildi. Hz. Nûh'un (aleyhisselam) kavmini daveti asırlar sürmüştü.[69]

O sürekli, *"Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size nasihat ediyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan (gelen vahiy ile) biliyorum."* (A'râf, 7/62) diyordu. Yani beni dinleyen, bana itaat eden ve gemime binen kurtulacaktır. Bu kurtuluş hem zâhirî hem de bâtınî olacaktır. Sular üstündeki gemi sizin cismaniyetinizi kurtaracaktır. Kalbinizle bana bağlanır, dediklerime kulak verirseniz, dünyevî-uhrevî hayatın korkunç dalgaları arasında boğulmaktan kurtulur, selâmete erersiniz. Aksi hâlde, hem madde hem de mânânızla tükenir gidersiniz.

İşte Hz. Nûh (aleyhisselam), bin seneye yakın bir müddet hep böyle nasihat edip durmuştur. Hz. Nûh'ta arkadan gelen irşad ve tebliğ erleri için, yılmadan, sebat ve sabırla tebliğ vazifesini devam ettirmeleri için ne güzel örnekler vardır.

Kavminin İlk Tepkisi: İlgisizlik

Hz. Nûh tebliğine gece-gündüz demeden ısrarla devam etti. Ama kavmi O'nun tekliflerine kulak tıkadı. Bu, her peygamberin tebliğde karşılaştığı ilk tavırdı. Kafir her devirde aynıydı ve ortaya konan tavır ve tepkiler de birbirinden farksızdı. Önce, kavmi Hz. Nûh'la ilgilenmedi. Onun gür sesini duymazlıktan geldiler. Ondan uzaklaşmak suretiyle onun sunduğu hayat dolu mesajlara karşı ilk tepkilerini ortaya koydular. Kendilerine ebedi saadetin kapısının açacak bu Nebevî sesi duymazlıktan gelip dinlemeye tenezzül etmediler. Hz. Nûh, onların ilâhî affa mazhar olmaları ve temizlenmeleri için gayret ediyor, onlar ise gurur ve kibirlerini aşarak dinlemeye bile yanaşmıyorlardı. Belki de ilgilenmezlerse bu işin devam etmeyeceğini düşünüyorlardı. Kur'ân, kavminin Hz. Nûh'a ilk tavır ve tepkisini şöyle anlatır:

"Yâ Rabbî!" dedi Nûh, "ben halkımı gece gündüz dine dâvet ettim. Ama benim dâvetim, onların sadece daha çok uzaklaşmalarına yol açtı. Her ne zaman, onları bağışlaman için çağırdıysam, onlar parmaklarıyla kulaklarını tıkadılar. Esvaplarıyla örtündüler, direttiler ve çok kibirlendiler." (Nûh, 71/5-7)

İthamlar Başlıyor

Kavmi, ilgisiz kaldıkça Hz. Nûh'un tebliğdeki ısrarı artıyordu. Onların kibirlenip dinlemekten yüz çevirmeleri Yüce Nebi'yi vazifesinden alıkoymuyordu. Zaten böyle bir şey olamazdı da. Zira tebliğ kadar tebliğde ısrar da bir vazifeydi. Kur'ân O'nun bu konudaki kararlılığını şöyle destanlaştırır:

"Ben onları bu sefer yüksek sesle dâvet etmeye başladım. Daha sonra onları gâh açıkça çağırdım, gâh sesiz sedasız bir dâvet yönelttim, her türlü yolu denedim." (Nûh, 71/8-9)

Hz. Nûh'un tebliğindeki bu ısrarı kavmini değişik ithamlarda bulunmaya ve rencide edici tavır sergilemeye sevketti. Zira bu süreçte az da olsa Hz. Nûh'a iman edenler olmuştu. Dolayısıyla onlar hesabına ilgisiz bir tavır sergilemek işe yaramamıştı. Bu durum onları rahatsız etmeye başladı. Önce O'nu sıradan bir insan olmakla itham ettiler. Yani kendilerince peygamberliği O'na yakıştıramıyorlardı. Oysa bilmiyorlardı ki Allah peygamberliği dilediğine verirdi. Bilmiyorlardı ki gurur ve kibir sahibi kimselerin değil peygamberlik gibi yüce bir vazifeye sahip olmaları, sıradan bir mümin olma liyakatleri bile yoktu. Zira kibir ve gurur imanın önündeki en büyük engellerden biriydi.

Gurur ve kibrine yenik düşmüş bu sapkın kavim, Hz. Nûh'u kabullenmedikleri gibi, ona iman eden bir avuç talihli zümreyi "erazil" (toplumun en düşük kimseleri) diyerek hor gördüler. Böylece kafirlerin tarihte Müslümanları hor görme âdeti de başlamış oluyordu.

Bu kavim, Hz. Nûh'u ayrıca yalancılıkla da itham ettiler. Zira ilgisiz tavırları ve Yüce Nebi ve ona iman edenleri sıradan olmakla itham etmeleri de işe yaramayınca daha çirkin bir tavır sergileme gereği duymuşlardı. Oysa değil yalanın kendisi, gölgesi bile peygamber dediğimiz bu yüce ruhların rüyalarına bile misafir olmamıştı. Kaldı ki onlar yeryüzüne her türlü yalana ve yalan düşünceye karşı mücadele etmek ve yeryüzünde doğruluğu ikame etmek gibi bir misyonla gelmişlerdi.

Hz. Nûh'un kavmi, ithamlar konusunda âdeta hızını alamıyor ve her geçen gün daha da ileri gidiyorlardı. İlâhî mesajın kendilerine ancak bir melek vasıtasıyla gelebileceğini söyleyerek kendilerince akıl oyununa başvuran bu topluluk, kendi çürük ve asılsız mantık oyunlarına bir yenisini ekliyor ve atalarının yanlış yolunu Hz. Nûh'a delil olarak ortaya koyuyorlardı. Oysa ki

zaten ataları istikamet üzere devam edemedikleri ve ilâhî mesajları unuttukları için kendilerine bir peygamber gönderilmişti. Ne var ki onların bu iddiaları da para etmeyince çareyi Hz. Nûh'un deli olduğunu iddia etmekte buldular. Ne var ki bu iddia da inandırıcı olamazdı. Çünkü her meselesini makuliyet içinde anlatan bir insan asla deli olamazdı.

Hz. Nûh'a kavminin tepkisini Kur'ân'dan takip edelim:

"Buna karşı halkının ileri gelen kâfirleri hep birden kalkıp: 'Bize göre, sen sadece bizim gibi bir insansın, bizden farkın yoktur. Hem sonra senin peşinden gidenler toplumumuzun en düşük kimseleri, bu da gözler önünde! Ayrıca sizin bize karşı bir meziyetiniz olduğunu da görmüyoruz. Bilakis sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz.' dediler." (Hûd, 11/27)

Mü'minûn sûresinde bu durum şöyle anlatılır:

"Halkından ileri gelen birtakım kâfirler: "Bu," dediler, "sizin gibi bir insandan başka bir şey değil, böyleyken size hakim olmak istiyor." "Allah bize mesaj ulaştırmak isteseydi, böyle sizin gibi birini göndermez, melaike indirirdi. Nitekim biz atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik. Bu delinin tekinden başka biri değil. Ona biraz süre tanıyın, sonra iş aydınlanır, siz de gereğini yaparsınız." (Mü'minûn, 23/24-25)

Hz. Nûh, onların bu yakışıksız üslûbu karşısında tebliğine devam etti. Onlara düşünme tavsiyesinde bulunarak, Allah tarafından insana verilen en önemli cevherlerden biri olan akıllarını kullanmalarını teklif etti. Böylece her peygamber gibi mesajını makûliyet ölçüleri içinde anlatıyor, muhataplarına da mâkul olmayan bir düşünce ve yol içerisinde bulunabilecekleri uyarısında bulunuyordu:

"Nuh şöyle cevap verdi: "Ey benim halkım! Düşünün bir kere: Ya ben Rabbimden gelen çok âşikâr bir belgeye, kesin delile dayanıyorsam, ya O, bana tarafından bir nübüvvet vermiş, bunlar size gizli kalmış da siz görememişseniz? Ne yapalım, istemediğiniz o rahmete girmeye sizi zorlayabilir miyiz?" (Hûd, 11/28.)

Kıtlık Yılları

Kavminin Hz. Nûh'u yalancılıkla itham edip O'na ve ashabına sıkıntı vermeye devam etmesi üzerine Cenâb-ı Hak, kırk sene yağmuru kesti. Bu

müddet zarfında onların malları ve hayvanları telef oldu. Bağları ve bahçeleri kurudu. Kadınlar doğum yapamaz oldu. Nesilleri de kurumaya başladı. Hz. Nûh'la (aleyhisselam) alay ettikleri için bu hâle düşen kavmi, şaşkınlık içerisinde ne yapacağını bilemez hâle gelince yine çareyi O'na müracaat etmede buldular. Kıtlığın sona ermesi için ne yapmaları gerektiğini sordular.[70] Hz. Nûh onlara şöyle dedi:

"Rabbinizden af dileyiniz. Zira o gafurdur. Mağfiret dileyin ki üzerinize bol bol yağmur indirsin. Size mal ve evlad ihsan buyursun, size bahçeler, ırmaklar, su kanalları nasib etsin. Neden acaba siz, sizi tavırdan tavıra yaratan Allah'ın büyüklüğünü kabul etmiyorsunuz?

Görmez misiniz ki Allah yedi kat göğü tam birbiri ile uyum içinde yarattı? Gökte ayı bir nûr, güneşi ise lâmba yaptı. Allah sizi yerden nebat bitirircesine bitirip yetiştirdi. Sonra sizi tekrar oraya gönderip, yine sizi oradan çıkaracaktır. Allah yeri size bir yaygı yaptı ki onun geniş yollarında yürüyesiniz." (Nûh, 71/10-20.)

Kıtlık aslında onlar için bir uyarıydı. Ancak onlar bu uyarıdan da bir ders almadılar. Kalpleri o denli taşlaşmıştı ki hakikatlere büsbütün kapalı hâle gelmişti. Onlar sadece Allah'ın Elçisi'ni itham ediyorlar ama kendilerine gösterilen delilleri asla değerlendirmiyorlardı.

İn Ecriye İllâ Alellah

Hz. Nûh, bıkmadan ve usanmadan hak ve hakikatleri anlatmaya devam ediyordu. Ancak kavmi de O'nu anlamamakta ısrarcıydı. Yaratılış gayesi tebliğ olan bu Yüce Nebi, bir de kavmi tarafından peygamberlik vazifesi karşılığında dünyevi bir menfaat gözetmekle itham edildi. Akılları gözlerin inmiş ve bütünüyle maneviyata kapanmış bu talihsiz kimseler, tek gayesi Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak olan bir peygambere kendilerince bir yakıştırmada bulunuyor ve kendilerince toplumun ileri gelenlerini kendi safına çekerek onların mallarından istifade etmek istediği iddiasını/vehmini ortaya atıyorlardı. Hz. Nûh, bu konuda ithama uğrayan bildiğimiz ilk peygamber olsa da son olmayacak, kendisinden sonra daha nice peygamberler hep aynı ithama maruz kalacak, hepsi de hep aynı ses tonuyla ve gürül gürül, yaptıkları iş karşılığında herhangi bir menfaat ve ücret beklemediklerini, mükafatlarının ise sadece Allah'a ait olduğunu haykıracaklardı.

Hz. Nûh, kavminin bu yakışıksız ithamı karşısında yaptığı tebliğ vazifesi karşılığında onlardan herhangi bir mal istemediğini beyan etmiş ve “in erciye illâ alellah” yani mükafatım Allah’a aittir, demiştir. Konuyla ilgili Kur’ân âyeti şu şekildedir:

“Ey halkım! Bu tebliğimden ötürü sizden maddî bir karşılık istiyor değilim.Benim mükâfatımı verecek olan yalnız Allah Teâlâdır” (Hûd, 11/29)

Bu sözü kendisinden sonra Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Şuayb ve Hz. Lût da kendi kavimlerine karşı söylemişlerdir.Aslında bu ifadelerle, enbiyâ-i izâmın yaptıkları tebliğ vazifesi karşısında insanlardan bir şey istememe esasını benimsediklerine dikkat çekilmektedir.

Hz. Nûh ve kendisinden sonra gelen bu peygamberler hep söyle demişlerdir: “*Ben yaptığım tebliğ vazifesi karşılığında sizden bir şey istemiyorum, ücretim ve mükâfatım münhasıran Âlemlerin Rabbi Allah’a aittir.*” (Şuarâ, 26/109, 127, 145, 164, 180)

Bu söz, her peygamberin âdeta, Cenâb-ı Hakk’a karşı, verdiği bir söz ve bir yemindir. Onlar, peygamberlik vazifesini yapacaklarına ve bunun karşılığında hiçbir şey almayacaklarına söz vermişlerdir.

Arkadan gelen irşad ve tebliğ erleri de bu yönüyle peygamberleri örnek almak zorundadırlar. Yaptıkları hizmetler karşılığında maddî bir menfaat bekleyenler muvaffak olamazlar. İrşad ve tebliğin özü ihlâs ve samimiyettir. Beklentisiz ve diğergam olmaktır. Bu özellikler olmadan gönüllere girmek ve müessir olmak mümkün değildir.

Evet, mükâfatını dünyada almak isteyenlerin sözleri için Allah, sinelerde tesir yaratmamaktadır. Bu çok önemli bir meseledir. Diğer bir önemli mesele de şudur: Neşr-i hak hizmetinde bulunan kimseler peygamberlere uyup vazifelerinin karşılığında bir şey almamalıdırlar. Almamalıdırlar ki başkaları tarafından dini geçim vasıtası yapıyorlar şeklinde bir tenkide maruz kalmasınlar.

Fakirleri Kov!

Hz. Nûh’un tertemiz bir lisânla, mükemmel bir üslupla ve samimi bir kalple ortaya koyduğu tebliğ vazifesi, inanmayanların sadece inadını ve küfrünü artırıyordu. Ne yapsalar hedeflerine bir türlü ulaşamıyorlar ve

müminleri yollarından döndüremiyorlardı. Onlar ne yaparsa yapsın, Nûh Nebi, peygamberlik vazifesine bütün ihlâsı ve samimiyetiyle devam ediyordu. O'nun ısrarı karşısında küfür yobazlığı sergileyen, basiretleri körelmiş ve kalpleri hakikatleri kabullenmeme konusunda âdeta taş kesilmiş bu kavim, bu kez de başka bir akıl oyunuyla Hz. Nûh'un karşısına çıktılar. Kendilerini toplumun en üst kesimi olarak değerlendiren kimseler şu teklifte bulundular: *"Yâ Nûh! Sen başından o fakirler topluluğunu kov! Biz onlarla beraber bulunmayı, bir züll telakki ediyoruz. Onları kovarsan biz de imana geliriz."*

Bu teklif oldukça sinsiceydi. Kendilerini akıllı zanneden bu akılzedeler, kendilerince, Hz. Nûh'la ona iman eden mü'minlerin arasını açmak ve O'nu yalnız bırakmak istiyorlardı. Niyetleri asla iman etmek değildi. Zaten iman edenlerin sayısı oldukça azdı. Eğer onlar da küserler ve bu işi bırakırlarsa Hz. Nûh iyice yalnız kalacaktı. Oysa ki bu bir avuç talihliler zümresi belki dünyevî imkânlar bakımından fakirdiler. Ancak Nûh Nebi'ye herhangi bir beklenti ve menfaat düşüncesiyle iman etmiş değildiler. Onlar sadece Allah'ın rızasını umarak iman etmişlerdi.

Burada Hz. Nûh'un cemaatinin bir faziletine de işaret edelim. Bu cemaat belki de asırlar boyunca iman etmiş oldukları için pek çok sıkıntıya maruz kalmışlardı. Kavimleri tarafından horlanmışlardı. Ama bu faziletli kimseler, çok uzun yıllar Hz. Nûh'la birlikte sıkıntılara göğüs germiş olmalarına rağmen asla hâllerinden şikâyet etmemişlerdir. Cenâb-ı Hakk da bu topluluğu mükafatlandırmış ve tufan hadisesinde dağlar sular altında kalırken azgın denizleri onlar için âdeta bir asfalt hâline getirmiş ve onları kurtuluşa ulaştırmıştır.

Hz. Nûh, kavminin bu uygunsuz teklifini derhal reddetmiş ve arkadaşlarının faziletine vurgu yapmıştır:

"Ben o iman edenleri kovacak da değilim. Elbette onlar Rab'lerine kavuşacaklar (O da onları imanlarından dolayı ödüllendirecektir). Ama ben sizin cehalet içinde yuvarlanan bir toplum olduğunuzu görüyorum. Hem ey halkım! Ben onları kovacak olsam Allah indinde bu sorumluluktan beni kim kurtarabilir, kim bana yardım edebilir? Artık bir düşünmez misiniz? Ben size: 'Allah'ın hazineleri benim elimdedir.' veya 'Ben gaybı bilirim.' ya da 'Ben bir meleğim.' demiyorum. Hor gördüğünüz müminlere 'Allah hiçbir hayır, hiçbir meziyet vermez.' de demem. Allah onların içlerinde olanı pek iyi bilir. Böyle

bir şey yaptığım takdirde ben elbette zalimlerden olurum." (Hûd, 11/30-31)

Evet, asıl dalâlette olan ve acınacak durumda bulunan kendileriydi. Bu hâlleriyle devam ederlerse acıklı bir akibet ve acı bir azab kendilerini bekliyordu. O beğenmedikleri ve hor gördükleri fakir müminler ise Allah katında çok değerliydiler. Bir gün acı azabı gördükleri zaman onların yerinde olmayı ne kadar isteyeceklerdi. Keşke bunu bilselerdi.

Açıktan Tehdit Başlıyor

Küfürde ısrar eden bu kavmin son oyunu da tutmamıştı. Hz. Nûh, onların tekliflerine iltifat etmemişti. Bu durum onları iyice çileden çıkardı. Hz. Nûh tebliğinde, onlar da küfürde inat etmede ısrar ediyorlardı. Allah'ın Nebisi onları ateşten kurtarmaya çalışıyor, onlar ise kelebeklerin ateşe koştuğu gibi Cehennem'e doğru koşuyorlardı.

Hz. Nûh ısrarla: *"Ey halkım!' dedi, 'Bende hiçbir dalâlet yok, fakat ben Rabbülâlemin tarafından size bir elçiyim. Size Rabbimin mesajlarını tebliğ ediyorum, size öğüt veriyorum ve Allah tarafından gelen vahiy sayesinde, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri biliyorum. Kötülüklerden korunup Allah'ın merhametine nâil olmanız için, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla, Rabbinizden size bir buyruk gelmesine mi şaşıyorsunuz?*" (A'râf, 7/61-63)

Ne var ki baştan beri ilâhî mesajlara kulaklarını tıkayan bu gürûh yine aynı şeyi yapıyordu. Hatta, her geçen gün biraz daha azgınlaşan bu topluluk artık açıktan ölüm tehditleri savurmaya başladı. Onlar: *"Ey Nûh! Bizi dinle! Eğer bu dâvadan vazgeçmezsen, mutlaka taşa tutulacaksın!' dediler."* (Şuarâ, 26/116)

Ebedî saadet vaadiyle gelen bir Nebi'ye ölüm tehditleri savurmak ne kadar acıydı. Bu kavmin asırlar süren inatlarının özetiydi bu ifadeler. Küfürde ısrarın, dalâlet vadilerinde kalmanın resmiydi onlar için. Artık sözlü tepkiler yerini fiili tepkiye bırakıyordu. Bu, artık yolun sonunun yaklaştığının da bir göstergesiydi. Kısacası Hz. Nûh'un artık aralarında bulunmasına tahammül edemiyorlardı. Kendilerince kesin bir çözüm bulmak istiyorlardı. Hz. Nûh, onların bu hazımsız tavırları karşısında bir kez daha seslendi. Kavmi kendisiyle ilgili talihsiz bir hüküm vermişti. O ise gönlünü Allah'a vererek ve sadece O'na güvenerek insaf ehlinin vicdanını harekete geçirecek bir üslupla şöyle seslendi kavmine:

“Onlara Nûh hakkındaki haberi oku: O halkına: ‘Ey benim halkım!’ dedi, ‘Eğer benim aranızda bulunmam ve Allah’ın âyetlerini hatırlatmam size ağır geldiyse, şunu bilin ki ben yalnız Allah’a dayanıp güvendim. Siz de şerik koştuklarınızla beraber toplanıp işinizi kararlaştırın ki tasasını çektiğiniz bir dert olup kalmasın. Sonra da bana hiç mühlet vermeden hakkımdaki hükmünüzü uygulayın.” (Yûnus, 10/71)

Vicdanı pörsümüş bu kimseler Yüce Nebi’yi yine dinlemediler ve kulak vermediler onun tekliflerine. Kulak vermek bir tarafa, onu öldürmeye yeltendiler. Bir gün üzerine çullanıp Yüce Nebi’nin boğazını sıktılar. Ancak öldüğünü zannedip bıraktılar. Kavmi hakkında sürekli hayır düşünen ve onların hidayete ermeleri için gayret eden Hz. Nûh, ayılıp kendine gelince şöyle dua etti: *Allahım! Kavmimi bağışla. Çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar.*[71]

Haydi Bize Azabı Getir!

İlâhî kanun belliydi. Kendilerine peygamber gönderilen kavimler, eğer iman etmezlerse azaba uğratılırdı ve helâk edilirdi. Her nebi gibi Hz. Nûh (aleyhisselam) da bu ilâhî hükmü sık sık hatırlatıyordu kavmine. Ancak onlar Yüce Nebi’yi yalancılıkta itham ediyorlardı. Nihayet gün geldi artık şöyle demeye başladılar:

“Ey Nûh!’ dediler; bizimle mücadele ettin, bu mücadelende de hayli ileri gittin. Yeter artık, eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!” (Hûd, 11/32)

Bunun üzerine Hz. Nûh onlara şu karşılığı verdi:

“Ancak Allah dilerse onu başınıza getirir, siz O’nu âciz bırakamazsınız. Allah sizi azdırmak isterse ben size öğüt vermek istesem de faydası olmaz. O sizin Rabbinizdir. O’na döndürüleceksiniz.” (Hûd, 11/33-34)

İşte bu ifadeleriyle Hz. Nûh Cenâb-ı Hakk’ın dilemesinin her şeyin üstünde olduğu hakikatine işaret ediyor ve kavmine şöyle demek istiyordu: O azabı, başınıza musallat edecek ben değilim. Zaten ben dilediğime azab edebilseydim -ki bu elimden gelmez- hiç kimsenin itiraza takati kalmaz ve imtihan sırrı yok olurdu. Hâlbuki siz Allah’ın verdiği cüz’î iradenizi kullanarak ya iman edecek veya yüz çevireceksiniz. Ayrıca, eğer O sizi

imtihan ederek saptırırsa, benim sözlerim birer cevher olsa da -ki aslında her nebinin sözleri birer cevherdir- yine de size faydası olmayacaktır. Çünkü O'nun meşieti bütün takdir ve tekliflerin üstündedir. O Rabbinizdir. Dilediğini, dilediği gibi evirir çevirir. Siz istemeseniz de neticede O'na döneceksiniz. Bana gelince, benim tebliğ ve irşaddan öte elimden bir şey gelmez. Meşiet karşısında ben de sizler gibiyim.[72]

Hz. Nûh'un Duası

Hz. Nûh, irşad ve tebliğ adına üzerine düşen her şeyi yapmıştı. Kavminden kendine iman eden çok az insan müstesna, kendisine inanan olmamıştı. Bu talihsiz ve zalim kavim, kendi nasip paylarına düşen, Hz. Nûh gibi, ülü'l-azm bir peygamberin getirdiği mesajlara büsbütün kapalı kalmak suretiyle hidayete kabiliyetlerini kaybetmişlerdi. Kavmini çok iyi tanıyan Hz. Nûh (aleyhisselam), onlarla ilgili ilâhî hüküm kendisine bildirildikten veya bu konudaki ilâhî muradı sezdikten sonra dua etti.

Kavmini Allah'a havale etmek ve onlarla ilgili Cenâb-ı Hakkın vereceği hükmü beklemek bir peygamberin en son yaptığı/yapacağı şeydir. Hz. Nûh'un da diğer bütün nebiler gibi sevda ölçüsünde tek bir derdi vardır; o da herkesin Allah'ı bulup O'na yönelmesi, değişik kulluklardan kurtulup sadece O'nun bendesi olması. O bu maksatla dur-durak bilmeden çarşı-pazar dolaşmış, sesi-soluğu gönlüne tercüman olmuş, bozulmamış her vicdanın kabulüne açık bir üslûpla sürekli inleyip durmuş ve önüne gelen herkese: *"Vatandaşlarım, gelin yalnız Allah'a ibadet edin; edin ki sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Bunu yapmazsanız müthiş bir günün azabının gelip tepenize ineceğinden korkarım."* (A'râf, 7/59) demiştir.

O bütün bunları yaparken kendini Hakk'a adayıp Allah'a dayanmış ve arkasına dönüp bakmadan vazife ve sorumluluklarını yapma istikametinde yürümüş ve nasıl bir kuvvete dayandığının ve kimin hesabına hareket ettiğinin de hep şuurunda olmuştur. Bundan dolayı da hedefinden ve yürüdüğü yolun doğruluğundan ve yol boyu bir lahza olsun yalnız bırakılmadığından/bırakılmayacağından emin olmuştur. Bu itibarla da o, hiç mi hiç fikrî, hissî dağınıklığa düşmemiş, hiç tereddüt yaşamamış sorumluluklarını derin bir şuur ve hassasiyetle yerine getirmiş, sonra da ciddî bir iç huzuruyla neticeyi Allah'tan beklemeye koyulmuştur. Bunu yaparken

de şe'n-i Rubûbiyetin gereklerine karışmamaya fevkalade özen göstererek hareket ve faaliyetlerini sadece Hak hoşnutluğuna bağlamıştır. O'nun rızasını "olmazsa olmaz" bir esas kabul ederek elinden geldiğince bunun dışındaki bütün değerlere karşı kapanmıştır. Bir gün gidip yollar bütünüyle sarpa sarınca da asla paniklememiş ve yürüdüğü yola kahretmemiştir. Yine derin bir şuurla Rabbine yönelmiş, hâlini ona arz etmiş ve içini ona dökmüş ve *"Yâ Rab yenik düştüm; nusretinle teyit et."* (Kamer, 54/10) diyerek bütün samimiyetiyle O'nun hıfzına, riâyetine sığınmış ve O'nun lutfedeceği çıkış ânını ve çıkış noktasını beklemeye koyulmuştur.

Evet O, vazifesini eksiksiz yerine getirmiştir. Ne var ki Hz. Nûh, artık kavminin kesin olarak inanmayacağını anlamıştı. İşin son haddine gelindiği bu noktada da yine büyük bir edeble Rabbisine teveccüh etmiş, hâlini O'na arz etmiş, kavminin kendisini yalancı saydığını belirterek ilâhî hükme müracaat etmiştir.

"Nûh: "Yâ Rabbî!" dedi, "halkım beni yalancı saydı. Artık benimle onlar arasındaki hükmünü Sen ver, beni ve beraberimdeki müminleri Sen halas eyle!" (Şuarâ, 26/117-118)

Sonsuz ilim ve kudret sahibi Yüce Allah, Nûh'a kavminin nasıl davrandığını elbette biliyordu. Hz. Nûh (aleyhisselam) da bunun şuurundaydı. O da bu şuurla Allah'a yönelmişti:

"Nûh: 'Yâ Rabbî!' dedi, 'Sen de biliyorsun ki onlar bana isyan ettiler; servet ve evladının çokluğunun kendi ziyanını artırdığı kimselere uydular. Büyük hîle ve tuzaklar kurdular. 'Sakın tanrılarınızdan vazgeçmeyin, Vedd, Suvâ, Yeğûs, Yeûk ve Nesr'i, bunlardan hiçbirini bırakmayın!' dediler. Böylece onlar birçok insanı şaşırttılar. Madem ki öyle yaptılar, Sen de bu zalimlerin şaşkınlığını artır yâ Rabbî!'

Hasılı, birçok suçları sebebiyle suda boğuldular ve Cehennem'e tıkıldılar! Allah'a karşı, kendilerine yardım edecek bir tek yardımcı bile bulamadılar.

Nûh: 'Yâ Rabbî!' dedi, "Yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma! Zira bırakırsan onlar Senin kullarını, Senin yolundan saptırırlar ve sadece kendileri gibi kâfir, ahlâksız çocuklar dünyaya getirip yetiştirirler. Yâ Rabbî beni, annemi, babamı ve evime mümin olarak girenleri, erkek ve kadın bütün müminleri affeyle. O zalimleri ise daha da beter eyle, daha da perişan eyle!" (Nûh, 71/21-28)

Hz. Nûh, bu duasında kavminin neler yaptığını genel olarak ifade etmiştir. O vazifesini yapmış olmanın şuuru içerisindeydi. Bir hadis-i şerifte de buyrulduğu gibi, Âhiret'te de gerekli tebliği yaptığına Ümmet-i Muhammed'i şahid gösterecek. "Onların kitabında, gerekli tebliği yaptığım yazılı" diyecektir. Evet, Kur'ân O'nun vazifesini yaptığına şahitlik etmektedir. Ümmet-i Muhammed de Kur'ân'ı okuyarak bu şahitliğe şahit olmaktadır. Allah, Hz. Nûh'un duasını kabul buyuracak, iman edenleri kurtuluşa erdirecek ve kafirleri de kendi isyanları ve hataları yüzünden helâk edecektir.

Artık Hz. Nûh'un duası kabul olmuş ve ilâhî hüküm kendisine bildirilmişti:

"Nuh'a şöyle vahyolundu ki: 'Artık halkından, daha önce iman etmiş olanlar dışında, hiç kimse iman etmeyecek. Öyleyse o kâfirlerin yaptıklarından dolayı kederlenme de Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda, gemiyi yap ve o zalimler lehinde Ben'den hiçbir ricada bulunma. Çünkü onlar suda boğulacaklardır." (Hûd, 11/36-37)

Geminin İnşaası

Kavmiyle ilgili hüküm ve mü'minlerin kurtuluşa erecekleri müjdesiyle birlikte Cenâb-ı Hakk, Hz. Nûh'a bir gemi yapmasını emretti. Bu, tarihte yapılan ilk gemi olacaktı. İnsanlık nasıl bilim ve teknolojiyle ilgili pek çok keşfi peygamberlerin mu'cizelerine borçluysa gemi yapma sanatı da Hz. Nûh'la insanoğluna verilen ilâhî bir armağandır. Hz. Nûh (aleyhisselam), Allah tarafından kendisine gönderilen Cebrâil'in rehberliğinde geminin inşaasına başladı. Bu bir mu'cize de olsa, diğer peygamberlere verilen ve bir anda gerçekleşen mu'cizelerden farklıydı. Sebepler plânında bir ön hazırlık da gerekiyordu gemi için. Kur'ân'ın bu konudaki ifadesi şöyledir: *"Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda gemiyi yap ve o zalimler lehinde Ben'den hiçbir ricada bulunma! Çünkü onlar suda boğulacaklardır."* (Hûd, 11/37)

Yüce Allah, dikilmiş ve yetişmiş olan ağaçları kesip gemi yapımında kullanmasını Hz. Nûh'a emretti. Nûh (aleyhisselam), marangozdu. Ağaçları, kesti ve kuruttu.

Hz. Nuh (aleyhisselam), geminin nasıl yapılacağını bilmiyordu.

"Yâ Rabb! Yapılacak gemiyi nasıl yapayım?" diye sordu.

“*Onu, üç suret üzerine, devrik yap: Başını, horoz başı gibi, karnını, kuş karnı gibi, kuyruğunu, horoz kuyruğu gibi meyilli yap ve üç kat olarak yap!”* buyruldu.

Nuh (aleyhisselam), gemiyi yapmaya başladı. Kestiği sac ağacından tahtalar biçti. Üç yıl, bununla meşgul oldu. Demirden çiviler yaptı. Gemi için gereken zift vesair her şeyi hazırladı. Yapılacak şeylerin hepsini, kendisi yaptı, çattı. Eline aldığı keseri, yapacağı işte hiç yanılmıyordu.[73]

Hz. Nûh’a gemi yapımında müminler de yardım ediyordu. Ne var ki kavmi bu geminin yapılmasını tuhaf karşıladı.

“Nuh gemiyi yapıyor, halkından ileri gelenler her ne zaman yanından geçseler onunla alay ediyorlardı. Nuh da: ‘Siz’ dedi, ‘Şimdi bizimle alay ediyorsanız, elbet bizim de sizinle alay edeceğimiz bir gün gelir. Artık rüsvay edecek azabın kime gelip çatacağını, ayrıca âhiretteki daimi azabın da kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğrenirsiniz.” (Hûd, 11/38-39)

Bu geminin vasıfları hakkında bazı sözler nakledilmiştir. Bu arada denilmiştir ki; boyu üç yüz arşın, eni elli arşın, su kesiminin üstünde kalan yüksekliği otuz arşın, sac ağacından yapılmış üç ambarlı bir gemi idi.[74] Bu gibi ayrıntıların doğrusunu kesin olarak tayin etmek mümkün değildir. Bu konuda Kur’ân’dan öğrenilen şudur ki; kavmin müminlerini ve ihtiyaçları olan yiyecekleri ve her çeşit hayvandan iki taneyi, yani birer çifti sığacak genişlikte imiş. Ancak bu geminin yelkenli olmayıp, vapur gibi, ocaklı ve istim (buhar) gibi kaynayıp fışkıran bir kuvvetle hareket ettiğine dair şu âyet dikkat çekicidir:

“Nihayet emrimiz gelip de tennur kaynadığı zaman Nûh’a dedik ki: ‘Her hayvan türünden erkekli dişili ikişer eş ile haklarında helâk hükmü verilmiş olanları hariç olmak üzere, aileni bir de iman edenleri gemiye al.’ Zaten beraberinde iman eden pek az insan vardı.” (Hûd, 11/40)

Elmalılı Hamdi Yazır, “Tennûr” ifadesine dayanarak bu gemiyi buharlı gemi olarak tanımlamıştır. Tennûr, fırın demektir. Dilimizde “tandır” olarak kullanılır. “Feverân” kelimesi de kuvvet ve şiddetle kaynamak ve fışkırmaktır. Bu durumda biz gemiden söz edilirken tam ocak feveran ettiği sırada yürü emri verildiğini işittiğimiz zaman o geminin hareket etmeye hazır bir vapur olduğunu anlamakta hiç tereddüt etmeyiz.[75]

Peygamberlerin mu’cizelerinin günümüz ilmi keşiflerine de ufuk olması itibarıyla Hz. Nûh’un gemisiyle ilgili şu husus önem arz etmektedir: Âyet-i kerimede Allah, Hz. Nûh’a: *“Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda, gemiyi yap.”* (Hûd, 11/37) buyurarak Hz. Nûh’a gemi yapma hendese ve matematiğini öğretmiştir. Allah’ın Hz. Nûh’a yaptırdığı gemi, bugünün teknolojisinin çok üzerinde, tufanın getirdiği dev dalgalar içinde batmayacak ve ona dayanabilecek kapasitede bir gemidir. –Çok gelişmiş teknoloji ile inşaa edilen “Titanic”in daha küçük bir handikap karşısında paramparça olduğu düşünülünce bu çok büyük bir hâdise ve mu’cize sayılır.– O öyle bir gemidir ki yeryüzü sularla dolup taştığında bile, hacıyatmaz gibi ne yan gelip sarsılmış ne de devrilmiştir. Çünkü bu gemiyi Allah, وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا *“Gemiyi Bizim gözlerimizin önünde yap. (Biz sana nezaret edecek, plân-projede seni yalnız bırakmayacağız.)”* (Hûd, 11/37) demiştir ki; âyet-i kerimedeki “أَعْيُنِنَا” kelimesi bu hakikati ifade etmektedir. Evet, Hz. Nûh’un gemisinde belki mübtediyâne fakat müntehiyâne bir teknoloji uygulanmıştır. İşte bu âyet-i kerimede Allah insanlara seviyeli bir ufuk göstermektedir. Yani öyle bir gemi icat edin ki dünyayı bütünüyle su alsa, bu müthiş tufanda dev dalgalar ve girdaplar birbirini takip etse bu gemi batmamalı ve emniyet içinde yoluna devam etmelidir.[76]

Gemiye Binme Vakti

Artık vakit gelmişti. Zaman, yolların ayrım noktasına gelindiğini gösteriyordu. Her işinde ilâhî buyrukla hareket eden Hz. Nûh (aleyhisselam), ilâhî emre uyarak her canlıdan birer çift aldı gemisine. Demek ki tufan çok çetin olacaktı. İnsanlık tarihi açısından yeni bir sayfa açılacaktı. İşte bu süreçte canlılığı devam ettirecek unsurlardan birer çift alınmış oldu gemiye. Bir de inananlar binecekti bu gemiye. İlâhî emir böyleydi. Çünkü bu gemi sıradan bir gemi değildi. İçindekileri sahil-i selamete ulaştıracaktı. Öyle ise ancak kurtuluşu hak edenler binebilirdi. Haklarında helâk hükmü verilenlere gelince, onlar için artık vakit çok geçti. Beklenen gün geldi. Hz. Nûh kavminden iman edenlere şöyle seslendi:

“Binin gemiye! Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah’ın adıyladır. Gerçekten Rabbim gafurdur, rahîmdir (affi, rahmet ve ihsanı pek boldur).” (Hûd, 11/41)

O gün Recep ayının onuncu günü idi. Gemiye binen müminleri sayısı ise

sadece seksen kişiydi. Daha evvel vefat edenler hariç tufan günü müminlerin sayısı bu kadardı.[77]

Hz. Nûh'un yalnız Allah'a kulluk yapmaya davet ettiği zaman icabet edenler, kendilerini felaketten ve helâkten felaha ve kurtuluşa taşıyacak gemiye "bin" emri gelince gemiye binmeye başladılar. Cenâb-ı Hakk'ın emriyle yapılan bu geminin azgın dalgalar üstünde yüzüp gitmesi de durması da 'Allah'ın adıyla'ydı. Zaten O'nun inayeti olmadan ne bu gemi yapılabilirdi ne de azgın dalgalardan kurtulup selamete ve kurtuluşa erilebilirdi. Sebeplerin bütünüyle sukût ettiği tufan ve benzeri helâk olaylarında sadece Allah'ın kurtulmalarını vaat ettiği kimseler, yani müminler kurtulabilirdi. Zira yerlere de göklere de karalara da denizlere de söz geçiren sadece O'ydu. Bundan dolayı bu geminin de hareket etmesi ve hedefe ulaşması ilâhî inayetle mümkün olabilecekti.

Tufan Başlıyor

Hz. Nûh, ailesini ve kendisine iman edenleri gemiye bindirdi. Artık sular yükselmeye başlamıştı. Daha önce kafirler tarafından hangi suda yüzeceği tartışılan ve alay konusu edilen gemi hareket etmeye başladı. Ne var ki gemiye binmeyenler arasında Hz. Nûh'un (aleyhisselam) bir oğlu da vardı. İsmi Kenan'dı. Aile fertlerini gemiye alma emri bizzat Allah tarafından verilmişti kendisine. Yani ehli de kurtuluşa erenlerden olacaktı. İşte bu ilâhî vaade binaen Hz. Nûh, hem bir baba hem de bir Nebi şefkatiyle son kez seslendi oğluna ve onu gemiye binmeye çağırdı. Kafirlerin yanında kalmaması konusunda şöyle ikaz etti evladını:

"Gemi onları dağlar gibi dalgalar arasından geçirirken, Nuh biraz ötede olan oğluna: 'Evladım, gel sen de bizimle gemiye bin de kâfirlerle beraber kalma!' diye seslendi." (Hûd, 11/42)

O güne kadar mümin gibi görünen ama gerçekte iman etmemiş olan Hz. Nûh'un oğlu Kenan, içinde gizlediği küfrünü açığa vurmuştu o anda. Aslında babasına hiç inanmamıştı. Ama inanıyor gibi görünüyordu. Hz. Nûh da onun mümin olduğunu düşünerek ehlinden sayıp gemiye almak istemişti. Ama oğlu iman etmediği için ehlinden de sayılmıyordu. Bu âsi çocuk bağrı yanık babanın feryadına kulak tıkıyordu. Kenan, aslında geminin yapımına da karşı çıkmıştı. Kafirlerin babasıyla alay etmeleri onu rahatsız ediyor, babasının

mantıksız bir iş yaptığını düşünüyordu. Onu böyle düşünmeye sevkeden aslında inançsızlığı idi. Yapımına karşı çıktığı gemiye binmeyi de gururuna yediremedi. İnançsızlıktan kaynaklanan gururu ona felaketin dehşetini hissettirmiyordu. İşte o en dehşetli anda Kenan, babasına şöyle cevap verdi:

"O: 'Beni sudan koruyacak bir dağa sığınırım' dedi." (Hûd, 11/43)

Bilmiyordu Allah'ın rahmetinden başka sığınak olmadığını. Anlamıyordu imanın dışında bir kurtuluş vesilesi bulunmadığını. İşte bu anda hayatı boyunca tevhid hakikatlerini tebliğ eden Yüce Nebi, bir kez daha tevhid hakikatini haykırdı oğluna karşı. Ve şöyle dedi:

"Bugün Allah'ın helâk emrinden koruyacak hiçbir kuvvet yoktur. Ancak O'nun merhamet ettiği kurtulur" der demez, birden aralarına dalga girdi, ve oğlu boğulanlardan oldu." (Hûd, 11/43)

Hz. Nûh, ilâhî irade, kudret ve meşieti çok iyi biliyordu. Bu gerçeği bir kez daha anlatmaya çalışırken olan oldu. Azgın dalgalar bir anda oğluyla arasına girivermişti. Bir baba olarak oğlunu son kez görüşüydü Hz. Nûh'un. Bir baba için ne zor andı oğlunun göz göre göre helâke gidişini seyretmek. Ama peygamber de olsa ilâhî kanun değişmiyordu. Sadece iman edenler kurtuluşa erebilecekti. İmtihanın en büyüğünü hep nebiler yaşamıştı tarih boyunca. Bir peygamber olarak Hz. Nûh için de ayrı bir imtihandı bu hadise. Ama O, ilâhî meşiete saygısını ortaya koyacak ve Rabbine asla isyan etmeyecekti.

Evet, tufandan inananlar hariç kimse kurtulamayacaktı. Eğer böyle bir şey sözkonusu olsaydı Nebiler Sultanı'nın haber verdiği şu kadın kurtulurdu.

"*Seller yollarda ve sokaklarda çoğalınca son derece sevdiği yavrusunun hayatı hakkında korkuya düşen bir anne, hemen dağa doğru gidip dağın üçte birisine kadar çıktı. Su oraya erişince kadın, dağın ikinci üçte birisine çıktı. Su oraya da ulaştı. Kadın, dağın üzerine çıktı. Su yükselip kadının boynuna ulaşınca kadın, çocuğunu eliyle başının üzerine kaldırdı ise de su, nihayet onları alıp götürdü! Eğer Yüce Allah* (celle celâluhû)*, Nûh kavminden herhangi birisini esirgeyecek olaydı bu çocuğun annesini esirgerdi!*"[78]

Fırtına Diniyor

Kafirler helâk olunca fırtına dinmiş, her tarafa sükûnet hakim olmuştu. Kâinatta her şey Allah'ın emri altındaydı. Fırtına dinip kafirler boğulduktan

sonra yerle göğe:

“Ey yer suyunu yut ve sen ey gök suyunu tut!’ diye emir buyruldu. Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi üzerinde yerleşti ve ‘Kahrolsun o zalimler!’ denildi.” (Hûd, 11/44)

Nasıl ki büyük bir savaştan sonra zafer kazanılınca komutan ateş eden ordusuna “ateşkes” emri verir. Hücum eden bir ordusuna da “dur” emrini verir. O anda ateş kesilir, hücum biter. Bu ‘Artık zaferi kazandık, bayrağımızı düşmanın merkezindeki yüksek kalenin en tepesine diktik. Düşmanlar hak ettikleri cezayı buldular.’ demektir. Aynen öyle de kâinatın padişahı olan Yüce Allah, Hz. Nûh’un azgın kavminin helâk edilmesi için yere ve göğe emir vermiştir. Onlar da vazifelerini hakkıyla yerine getirmişlerdi. Artık iş bitince de “*Ey arz! Suyunu yut. Ey sema! Suyunu tut!*” (Hûd, 11/44) diye emir vermiştir. Zira zalimler cezalarını bulmuşlardır. Demek ki yerler ve gökler Allah’ın itaatkar askerleri gibidir. Allah’a isyan eden insanlar ise yerleri ve gökleri âdeta hiddete getirmektedir.

Cenâb-ı Hak, yere ve göğe akıllı insanlara mahsus ifade şekliyle hitap ediyordu. İkisi de ilâhî emre uyuyor, yeryüzü suyunu çekerken gök de suyunu tutuveriyordu. Her varlık gibi yer de gök de birer memurdu. Kendisine verilen görevi yapmışlar, vazifelerinin bittiğine dair emir gelince de yer suyu yutmuş, gök de suyu tutmuştu. Böylece tufan sona ermiş, gemi de Cudi dağının üzerine yerleşivermişti.[79]

Bilindiği gibi Cudi, Türkiye’nin güneydoğusunda Şırnak civarında 2000 m. yüksekliğinde bir dağdır. Cudi ismiyle Musul, Cizre ve Şam’da birer dağ bulunduğu da rivayet edilmektedir.

Gemi sükûnetle yere oturunca Hz. Nûh’a şöyle emredildi:

“Ey Nûh!” denildi, “sana ve beraberinde bulunan mümin topluluklara Bizim tarafımızdan bir selâmet ve çok bereketlerle gemiden in! Gelecek nesiller içinde niceleri de olacak ki onları dünyada bir müddet yaşatacağız, sonra da Bizden onlara gayet acı bir azap dokunacaktır.” (Hûd, 11/48)

Evet, böylece ilâhî vaad gerçekleşmiş, inananlar kurtuluşa ermişlerdi. Artık yeryüzünde yeni bir dönem başlıyordu. Müjde ve tehdit aynı âyette yan yana yer alıyor burada. İnananlara esenlik ve bereket müjdesi, ileride azıp sapanları da acı bir azapla tehdit yan yana zikrediliyor. Demek ki bereketin devam

etmesi istikamet üzere olmakla mümkün olacaktı.

Hz. Nûh'la birlikte gemiye binen mü'minlerin gemiden indikleri gün Muharrem ayının onuncu günüydü. Gemi halkı o gün şükür için oruç tuttular.[80] Aşure günü diye bildiğimiz gün, bu günün hatırasıdır ve o gün gemiden inip oruç tutan müminler gibi hâlâ oruç tutulmaktadır.

Hz. Nûh'un Oğlu İçin Duası

Cenâb-ı Hak, Hz. Nûh'a ehlinin de kurtulacağını vaat etmişti. Ne var ki oğlu azgın dalgaların arasında kaybolup gidince, yani dünya hayatıyla birlikte ebedî hayatını da büsbütün karartınca Hz. Nûh (aleyhisselam), oğlunun kurtulması için Rabbine münâcâtta bulunur ve ikaz edilir. İlk bakışta bu durum, bir nebi için zelle gibi görünür. Fakat bunun bizim anladığımız mânâda bir hata ve günah olmadığını ifade etmemiz gerekmektedir. Konuyla ilgili Fethullah Gülen Hocaefendi'nin *Sonsuz Nur* adlı eserinde Peygamberlerin ismeti münasebetiyle yaptığı tahlilini arzetmek istiyoruz:

"Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Nûh'un duası ve Cenâb-ı Hakk'ın ona verdiği cevap ve ona olan ikazı şöyle anlatılır:

"Nuh, Rabbine niyaz etti: 'Rabbim! Oğlum benim ailemdendir. Doğrusu Senin vaadin haktır. Sen, hükmedenlerin en iyi hükmedenisin.' dedi. (Hûd, 11/45)

Hz. Nûh (aleyhisselam), ümmetinin başına gelen bu tufan hadisesinden dolayı heyecan ve helecan içindedir. Özellikle de oğlunun akıbeti konusunda çok endişelidir. Elbette onun endişesi sadece oğlunun boğulup öleceği için değildir. Ahireti, ebedi saadeti ve azabı çok iyi gören, ilâhî rahmet ve gazabı müşahede eden Hz. Nûh, oğlunun helâk olması karşısında ürperiyor ve inliyordu: *"Rabbim, bana ehlimi helâk etmeyeceğine dair söz vermiştin. Hâlbuki bu gemiye binmemek helâk olmak demektir ve oğlum da onlar içinde bulunmaktadır."* İşte Hz. Nûh'un dediği budur.

O'nun bu inleyişine karşı Cenâb-ı Hak, işin hakikatini ona şu şekilde talim buyurmakla onu teskin eder:

"Ey Nûh! O, senin ailenden sayılmaz, çünkü o, kötü bir iş işlemiştir. Öyleyse bilmediğin şeyi Benden isteme, işte sana öğüt, bilgisizlerden olma." (Hûd, 11/46)

O, senin ehlinden değildir. Evet, o senin sulbünden, senin hanımından

dünyaya gelmiş.. ve sizin beşiğinizde, sizin ninnilerinizle büyümüştür. Ama, senin ehlin, senin yolunda olandır. Çünkü o, salih olmayan bir iş işledi ve fasit daireye girdi. Sana baş kaldırdı.. kâfirlerin içine girdi. Onlar, onu suda boğulmaya, suda boğulma da onu ebedî boğulmaya çekti götürdü. Çok iyi bilmediğin şey hakkında benden talepte bulunma! Cahillerden olmaman için sana nasihat ediyorum. Sen bilgi, mârifet ve muhabbet insanısın. Sen, Allah'ı (celle celâluhû) bilip tanıyansın. Senin gibi mukarreb ve Bana yakın bir nebiye bu talep ve dua yakışmaz.

İşte 950 senelik hayatında Hz. Nûh'a (aleyhisselam) isnat edilen zelle de sadece bundan ibarettir. Oğlu boğulurken Cenâb-ı Hakk'a, onu kurtarması için yalvarmıştır. Acaba Hz. Nûh (aleyhisselam), niçin dua etmiş ve niçin yalvarmıştır?

Birincisi: Âyette de anlatıldığı üzere Cenâb-ı Hak, ona gemiye ehlini ve iman edenleri bindirmesini söylemiştir ki âyet bu hususu şöyle hikâye eder:

"Buyruğumuz gelip de tandırdan sular kaynamaya başlayınca, 'Her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanların dışında kalan çoluk çocuğunu ve inananları gemiye bindir.' dedik." (Hûd, 11/40)

Bu, Hz. Nûh'un (aleyhisselam) Cenâb-ı Hak'tan aldığı vaaddir. İşte o, bu vaade binaen Cenâb-ı Hak'tan böyle bir talepte bulunmuştur. O, o âna kadar oğlunun aleyhinde hüküm verildiğini bilmemektedir. Dolayısıyla Hz. Nûh'un (aleyhisselam) istediği, Cenâb-ı Hakk'ın vaadinden başka bir şey değildir.

O, bu gemiyi Allah'ın (celle celâluhû) vahyi ile yapmış ve insanları oraya yine Cenâb-ı Hakk'ın emriyle davet etmişti. Davet ettikleri arasında elbette aile fertleri de vardı. Zaten Allah da (celle celâluhû), ona aile fertlerini, yani ehlini de gemiye bindirmesini söylemişti. Söylemişti ama, işte gözünün önünde oğlu dalgalarla boğuşuyordu. Bütün kurtuluş yollarının kapandığı bu zorlu anda o, bütün düğümlerin kendisinde çözüleceği Zât'a müracaat etti ve oğlunun kurtarılması için O'na yalvardı. Zaten yapacak başka bir şeyi, duadan başka tutunacak bir dalı da kalmamıştı.

Onun kendi ehlinden olmadığı haberini duyunca, beyninden vurulmuşa döndü.. döndü zira bilmiyordu ve onu, evlâdı diye, ehlinden kabul ediyordu. Bu aynen böyleydi; çünkü, ikazı duyar duymaz hiç vakit geçirmeden hemen tevbe edip Rabbine döndü.. ve şöyle yakarışa geçti:

“Rabbim! Bilmediğim şeyi Senden istemekten Sana sığınırım. Beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen kaybedenlerden olurum.” (Hûd, 11/47)

Belli ki Hz. Nûh (aleyhisselam), isterken bilmiyordu. Bildiği zaman da hemen isteğinden vazgeçti ve istiğfar etti. Rica ederim, insan vicdanının bir ufuk deyip temenna durmak istediği bu davranışa hata demeye imkân var mı?

İkincisi: Hz. Nûh’un istediği neydi? Eğer o, Allah’tan (celle celâluhû) oğluna hidayet istiyor ise bir baba için bundan daha normal ne olabilirdi? Hele öyle bir baba ki o aynı zamanda bir nebidir ve bütün insanların hidayeti için çırpınıp durmaktadır. Şefkati bu kadar engin olan birinin, kendi evlâdına şefkat edip dua etmesi ve onun ebedî hayatının kurtulmasını istemesi, gayet normal, bir o kadar da faziletli bir davranış değil midir?

Evet, burada bir peygamber şefkatiyle karşı karşıyayız. Onlardaki bu şefkat, bizim idrak buudlarımız dışında ve çok farklı olmasaydı, nübüvvet yükünü omuzlayıp götürmeleri mümkün değildi. Herhangi bir anayı düşünün, evlâdını bağrına basıp onun her istediğine koşabilmesi için, fevkalâde bir şefkatle donatılmıştır. Ya bu, bütün insanlığa bağrını açan ve onların dünyevî-uhrevî meşru bütün isteklerini yerine getirebilmek için çırpınıp duran bir nebi, hatta nebilerin de büyüklerinden ise…

Kur’ân-ı Kerîm, Efendimiz’i anlatırken, O’nun inkârcılar karşısındaki ruh hâlini şöyle analiz eder:

“Bu söze (Kur’ân) inanmıyorlar diye neredeyse kendini telef edip bitireceksin.” (Şuarâ, 26/3)

Ve Allah Resûlü de kendi durumunu şöyle izah eder ve bu hususta şöyle bir temsil “îrad buyurur:

“Benim ve ümmetimin misali, ancak ve ancak ateş yakan bir insanın durumu gibidir. (Ateşi gören) haşerat ve pervâneler onun başına üşüşmeye başlarlar. Evet ben, sizin eteklerinizden tutup çekiyorum, siz ise burnunuz doğrultusunda ateşe doğru gidiyorsunuz.”[81]

Eğer peygamber şefkati bu ise Hz. Nûh (aleyhisselam) da bir peygamberdir ve o da aynı şefkati taşımaktadır…

Ne var ki o, ikazı duyunca derhal Allah’a inâbede bulunup duadan vazgeçti ve Rabbinden mağfiret diledi.

Şimdi de Hz. Nûh'un (aleyhisselam) ettiği dua ile Hz. Âdem'in (aleyhisselam) ettiği dua ve yalvarış arasındaki benzerliği görelim: İkisi de hata ettiklerini anlayınca Rabb'e yönelmiş ve aynı hava, aynı üslûp ve aynı edayla dua etmişlerdir. Çünkü onlar, aynı mayanın, aynı karakterin insanlarıydılar. Aynı medresede okumuş ve aynı Üstad'dan ders almışlardır. Onun için hatadan rücû etmeleri de aynı şekilde olacaktı. Kur'ân, bu iki zatın inâbe veya evbelerini, farklı kelimelerle olsa bile aynı üslûpla verir.

Üçüncüsü: Dinde bir prensip vardır: "Biz zâhire göre hükmederiz." Bu prensipten dolayıdır ki Allah Resûlü, münafık olduğunu bildiği hâlde Abdullah b. Übey b. Selûl'ün cenazesine iştirak ettiği gibi daha pek çok münafığı da teşyi ederek perdeyi yırtmamıştır.

Çünkü, bunlar zâhiren, namaz kılıyor, oruç tutuyor ve dinî vecibelerini de yerine getiriyorlardı.

İşte, Hz. Nûh'un (aleyhisselam) oğlunun da aynı durumda olması muhtemeldir. Belki o, hep mü'min gibi görünmüştü ama aslında bir münafıktı. Veya nifakı orada ve o anda hortlayıvermişti. Hz. Nûh (aleyhisselam) da onun zâhirî durumuna göre hüküm vermiş ve onu ehlinden kabul etmişti. Zâhire göre hüküm vermek ise hiçbir zaman günah değildir. Durum böyle olunca diyebiliriz ki; Hz. Nûh (aleyhisselam), asla günah işlememiştir; o kendine düşeni yapmıştır. Düşünün ki; o koca nebi, 950 sene didinmiş, çırpınmış, alaya alınmış, kendisine deli denilmiş fakat hiç mi hiç sarsılmamıştır. Kendisine inanan insanların ne kadar az olduğunu, bizzat Kur'ân-ı Kerîm söylemekte ve: *"Pek az bir insan onunla beraber inanmıştı."* (Hûd, 11/40) demektedir.

Hz. Nûh'u anlamak isteyen, Nûh sûresinde onu takip etmeye çalışsın. O zaman anlayacaktır ki o şanı yüce nebi, günah işlemekten, Arş'ın ferşten uzaklığı nispetinde uzaktır ve berîdir.[82]

Jeolojik ve Arkeolojik Bilgiler Işığında Tûfan[83]

1922 yılında İngiliz arkeolog Leonard Woolley (1880–1960) Mezopotamya'da Dicle ve Fırat nehirleri arasında (bugünkü Irak topraklarında) dünyanın bilinen en eski şehirlerinden birinin kalıntıları üzerinde kazı yapmaya başladı. Woolley, Kitab-ı Mukaddes'te bahsedilen eski bir Sümer şehri, Ur'un sit alanında büyük keşif umutları taşıyordu. Birçok şehrin kurulduğu ve ortadan kalktığı bu bölgede altı bin yıl önce Bâbil kralları yaşamış, kil tabletlere yazı

yazılmıştı. Ur'un ünü diğer birçok Sümer şehrinden daha kalıcı olmuştu, çünkü Kitab-ı Mukaddes burayı Hz. İbrâhîm Peygamber'in (aleyhisselam) atalarının doğum yeri olarak veriyordu (Keldanîlerin Ur'u). Şehrin yeri, geçmişte Akad dilinde yazılmış kil tabletler sayesinde 19. yüzyılın sonunda belirlenmişti. Bu mevki bugün Tell el-Mukayyer (Kara Höyük) olarak isimlendirilmektedir.

Woolley, Sümer ovasındaki diğer siteler gibi devasa bir taş yığınından ibaret olan Ur'da kümbetin üzerinden aşağıya doğru dik hendekler açarak, şehrin tarihçesi, insanları ve yapıları hakkında bir kesit çıkarmayı plânladı. Nihayet, Sümer öncesi devre ait olan ve kendisinin "el-Ubeyd" periyodu olarak isimlendirdiği uzak antikite döneminden kalma malzemeler bulundu. Daha derine doğru ilerlendiğinde, birçok işçinin kazının sonu olarak gördüğü kalın bir kil ve silt tabakasıyla karşılaşıldı. Ekip, kalın bir su ve tortul tabakasını da geçti ve bir çömlek imalâthanesini de içine alan çok daha eski bir yerleşik hayatın kalıntılarıyla karşılaştı.

Bütün bu kazı kesiti şu mânâya geliyordu: El-Ubeyd bölgesinin belki de ilk halkını sel altında bırakan büyük bir tûfanın kalıntıları sözkonusuydu. Woolley, "Bunu başka bir sebep izah edemez." diye yazıyor ve şöyle devam ediyordu: "Su taşkınları, Aşağı Mezopotamya'da karşılaşılan normal bir hâdisedir. Fakat nehirlerin su seviyesinin olağan yükselişi, arkasında bu kadar hacimli bir kil tabakası bırakmaz. İki buçuk metre kalınlıktaki bir tortul tabakası suyun çok derin olduğunu ve bu birikintiler Tûfan'ın, karşılaşılmamış bir büyüklükte olduğunu göstermektedir." Woolley, Tevrât'ta bakıyor ve burada tarif edilen Büyük Tûfan'ın açık bir delilini bulduğuna inanıyor. Yaş tayini neticeleri doğruysa, keşfettiği birikintiler (günümüzden yaklaşık) 5000 yıldan daha öncesine, bu bölgede kurulan ilk yerleşik hayatın başlangıç dönemine karşılık geliyordu. Saha çalışmalarından, taşkının oldukça geniş bir sahaya yayıldığı anlaşılıyordu: yaklaşık 640 kilometre uzunluğunda, 160 kilometre eninde bir alanı kaplayan 2,5 metre kalınlıkta bir tortul tabaka, bu da milyarlarca ton malzeme demekti.

Jeolojik ve arkeolojik verilerin yanısıra, bu bölgede Tûfan sonrası devirlerden kalan yazılı kaynaklarda da dikkat çeken ifadeler yeralıyordu. Ur şehrinde bulunan, günümüzden yaklaşık 4000 yıl öncesine ait Sümer kil tabletlerinde kayıtlı Gılgamış Destanı'nda, Tûfan, Sümerler'in inandığı

Tanrı’nın (Ea), bazı insanları ve kara hayvanlarını büyük bir taşkınla ortadan kaldırmak suretiyle verdiği ilâhî bir ceza olarak tarif edilir. Bu destan ile İbranî kaynaklarını karşılaştıran bazı araştırmacılar, yirmi ana noktada ortak hususiyet ve bir o kadar da fark tespit ettiler. Tabletlere göre Tanrı, Uta-Napiştim ismindeki bir adama acımış, ona bir gemi inşaa etmesini ve zift kullanarak gemiyi su geçirmez hâle getirmesini söylemişti. Uta-Napiştim gemiye aldığı ailesinin ve birçok hayvanın yedi gün devam eden yağmur sonrasında kurtulmasına vesile olmuştu. Haftanın sonunda, Uta-Napiştim dışarıya bir güvercin ve kırlangıç göndermiş ve bunlar gemiye dönmüştü. Daha sonra bir kuzgun göndermiş, bu hayvan kuru bir toprak parçası bulduğu için geri gelmemiş, gemi de bir dağın tepesine gelip oturmuştu.”

Arkeologlar ve jeologlar, Mezopotamya’nın güneyinde Tûfan sonrası dönemde görülen insan yerleşimleri henüz köy büyüklüğündeyken Ur’un mevcut olduğunu, fakat daha sonra terkedildiğini, günümüzden yaklaşık 5 bin yıl kadar önce iklimin değişmesi ve bölgede kuraklığın hâkim olmasıyla, çiftçilikle uğraşan buradaki küçük köylerin kuraklığa karşı büyük ölçekli, merkezî bir sulama sistemi geliştirdiğini, günümüzden yaklaşık 4600 yıl önce şehrin tekrar büyüyüp gelişmeye başladığını tahmin ediyor. Konumu itibariyle Ur’un bilhassa Arap Yarımadası’ndaki şehirlerle deniz ve kara ticareti kurması kolay olmuştu. Yapılan bir hesaplamaya göre, şehrin nüfusu (günümüzden 4030 ile 3980 yıl önce) yaklaşık 65,000 civarındaydı ve mevcut bilgilere göre, burası o gün için dünyanın en büyük şehriydi.

Ur şehrinin kralları aynı zamanda Sümer devletinin yöneticisiydi. Tûfan sonrası dönemin ilk belirgin kalıntı ve kayıtlarına göre, günümüzden 4112 yıl önce Ur’da Ur-Nammu isimli bir kralın hâkimiyeti altında Üçüncü Hanedanlık dönemi başlamış ve 4094 yıl öncesine kadar yaklaşık 18 yıl devam etmişti. İstanbul’daki Eski Doğu Müzesi’nde 1952’de bulunan bir belgeye göre, Kral Ur-Nammu, Kral Hamurabi’den üç asır önce kanunları kayda geçirmişti. Saha verileri ise Ur şehrinin o zamanlar, Fırat’ın Basra Körfezi’ne döküldüğü ağza çok yakın, tıpkı Nil deltası gibi verimli topraklara sahip, sulu ziraat yapılan zengin bir bölge olduğunu gösteriyordu. Şehirde iktidarı elinde tutan, yazılı kanunlar vâzeden, bölgedeki birçok şehirde büyük tapınaklar ve yollar inşaa ettiren Kral Ur-Nammu, kendisinde ilâhlık vehmeden ve Hz. İbrâhîm’i (aleyhisselam) ateşe attıran Nemrud olabilir mi? Kil tabletlerdeki yazılar tamamen çözülebilirse belki daha fazla bilgi bulunabilir.

Bu konunun uzmanlarından Amélie Kuhrt, Ur-Nammu ile oğlu ve aynı zamanda halefi olan Şulgi'nin daha hayattayken tanrılaştırılmış olduklarını belirtiyor. Uruk şehrindeki eski efendilerini bile öldürten Ur-Nammu, bir savaşta ordusunun kendisini terketmesi sonucunda öldürülmüştür.

Bulunan jeolojik, arkeolojik ve yazılı kayıtlara göre, iklim değişikliğine ve bazı taşkınlara bağlı olarak Fırat nehrinin yatağının değişmesi, ardından maddî refahın ortadan kalkması sonucunda Ur yıkılmış ve zaman içinde toprak altında kalmıştır. Bu mevki bugün denizden oldukça içeridedir. Ur'un kalıntıları bugünkü Irak'ın Nasıriye şehrine 16 kilometre mesafede, Fırat'ın Basra Körfezi'ne akış istikametine göre sağındadır.

Daha sonra Ur şehrinin kurulduğu el-Ubeyd bölgesi, Hz. Nûh (aleyhisselam) kavminin yerleşim bölgesi miydi? Bugün için kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Fakat burası o dönemde denize çok yakın bir yerdi. Hz. Nûh'un (aleyhisselam) kavmindeki inkârcılar eğer denize yakın bir yerde yaşıyorlar ve bir gemi inşaasıyla alay ediyorlarsa, bu ancak, gemi denilen yapıyı ilk defa görmeleri ve garipsemeleriyle (tabii ki Hz. Nûh'un her icraatına karşı çıkmalarıyla) izah edilebilir. Eğer durum böyleyse, Tûfan denize yakın bir bölgeyi de içine alan büyük bir sel ve taşkın şeklinde meydana gelmiştir. Fakat Hz. Nûh'un (aleyhisselam) yaşadığı yer el-Ubeyd değil de denize uzak bir yer de olabilir. Neticede, burada meydana gelen taşkın, kollara ayrıldıysa, en azından geminin bulunduğu kol eğim aşağı olarak Basra Körfezi'ne veya güneye yönelmiş olabilir. Dolayısıyla geminin kalıntısı sadece Irak'ın kuzeyinde veya Türkiye'de değil, daha güneyde de aranabilir. Gemi, bu büyük ve dalgalı su kütlesinde ilerleyip, su seviyesi üstünde kalmış bir kara yükseltisiyle karşılaşmış ve hasar görmeden durmuş olabilir. Bunun aksi, yani geminin, meydana gelen büyük göl sahası içinde, su çekildikten sonra tabana saplanıp kalması sebepler itibariyle uzak bir ihtimâldir. Zâten, jeomorfolojik sebepler açısından, bu bölgede büyük bir göl oluşması için gereken çanak yapısına uygun dâirevî sıradağların mevcut olmadığı düşünülmektedir.

Netice itibariyle denebilir ki Sümer kayıtları ile arkeolojik ve jeolojik veriler, Tevrât'ta ve Kur'ân'da yer verilen Nûh Tûfanı hâdisesinin Mezopotamya topraklarında meydana geldiğine dair bir delil teşkil ediyor. Hz. Nûh'un (aleyhisselam) soyundan gelen ve onun gibi Ul'ul-Azm bir Nebi olan

Hz. İbrâhîm'in (aleyhisselam) aynı topraklarda doğmuş ve tebliğde bulunmuş olması, bir başka Nebi Hz. Yûnus bin Metta'nın memleketi Ninova'nın bu bölgede olması bu hususu destekliyor. Ümit edilir ki Kur'ân'dan ilham alan mütehassıs araştırmacılar, bu hâdisenin farklı yönlerini ciddi projelerle ortaya koyarlar.

64 Bkz.: Nûh, 71/23.

65 Buhârî, *Tefsiru Sure-i Nûh*, 1.

66 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 8/348.

67 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 8/348.

68 Buhârî, *Enbiyâ* 3.

69 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/69.

70 M. Vehbi, *Hülâsâtü'l-beyân*, 15/6161.

71 Taberî, *Târih*, 1/92; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/68-69; Kurtubî, *Câmiu'l-beyân*, 9/43.

72 Gülen, M. Fethullah, *Kitap ve Sünnet Perspektifinde Kader*, s. 98.

73 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/69-70; *Taberî, Târih*, 1/92; Köksal, Asım, *Peygamberler Tarihi*, 1/95-96.

74 Bkz.: Taberî, *Tarih*, 1/91; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/110; Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 17/223-224.

75 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 4/537-538.

76 Gülen, M. Fethullah, *Yol Mülahazaları,* 103.

77 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/91; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/70-71; M. Vehbi, *Hülâsâtü'l-beyân,* 6/2341.

78 Hâkim, *Müstedrek*, 2/342; Taberî, *Târih*, 1/91.

79 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/42; Taberî, *Tarih*, 1/94; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/130.

80 Taberî, *Târih*, 1/96; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/130

81 Buhârî, *Rikâk*, 26; Müslim, *Fezâil*, 17, 18.

82 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur,* 1/490 vd.

83 Noyan, Ömer Faruk, Sızıntı Dergisi Kasım 2009 sayısından alınmıştır.

Hz. Hûd Aleyhisselam

Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik. O da: "Ey benim halkım! Yalnız Allah'a ibadet edin, zaten sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. Siz şirk koşmakla iftira etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz!" "Ey halkım! Risaleti tebliğden dolayı sizden hiçbir ücret beklemiyorum. Ben mükâfatımı yalnız ve yalnız beni yaratandan beklerim. Hiç düşünmez misiniz?" dedi. (Hûd, 11/50-51)

Âd Kavmi

Nuh Tufan sona ermiş, yeni bir dönem başlamıştı. Asırlar boyunca sıkıntı çeken Nûh Kavmi, Allah'ın kendilerine lutfettiği ihsanlardan istifade etmiş ve yeryüzünde uzun yıllar böyle geçmişti. Bu süreçte insanlar çoğalmış ve değişik yerlere dağılmışlardı. Özellikle de Arap Yarımadası'nın çeşitli yerlerine yayılmışlardı.

Kur'ân-ı Kerîm'in beyan ettiği gibi, *"Nuh'la birlikte Allah'a az bir topluluk iman etmişti."* (Hûd, 11/40) Fahreddin Razi'nin nakline göre bunların sayısı seksen idi.[84] Bu az sayıdaki topluluk zor günler yaşamış ve büyük imtihanlardan geçmişlerdi. Asırlar süren sıkıntılar onları asla inandıkları dinden döndürmediği gibi, hâllerinden hiç şikâyet de etmemişlerdi. Ne var ki işitmek görmek gibi değildir. Ülü'l-azm bir peygambere Havârîlik yapmış bu inanmış kadro, her ne kadar Tufan'dan sonra da istikamet üzere yaşamış olsalar da onların torunları aynı durumu muhafaza edememişlerdi.

Bu süreçte Hz. Nûh'un torunlarından biri olan Âd, Yemen'de Hadramut civarına yerleşmişti. Âd kavmi, "Âd-ı ûlâ" denilen İlk Âd kavmidir ki Âd-ı İrem de denir. İkinci Âd ise daha sonra yaşayan Semûd kavmidir.

Âd kabilesinin yurtları, Arap yarımadasının güneyinde Yemen tarafında Hadramut'un kuzeyine düşen "Ahkâf" denilen ormanlık bir yerdedir. Kuzeyinde, Rub'u Hali doğusunda ise Umman denizi vardır. Âd kabilesinin yaşadığı yerler, bugün kum yığını hâlinde çöldür. O kalıcı nimetlerden, kültür ve medeniyetten sonra orada ne bir dost ne de bir komşu kalmıştır. Nitekim Yüce Allah bu hususu şöyle anlatmaktadır: *"Bir de Âd halkının kardeşleri Hûd'u hatırla. O Ahkâf'da kavmini uyarmıştı. Gerçekte ondan önce de sonra da birçok uyaran peygamberler gelip geçmişti. O: "Yalnız Allah'a ibadet*

edin. Doğrusu ben, sizin başınıza gelecek müthiş bir günün azabından endişe ediyorum." demişti. (Ahkâf, 46/21)"Ahkâf" aslında "kum tepeleri" anlamına gelir. Buralar önceleri ormanlık yerler iken sonradan çölleşmiş olmalıdır.[85]

Âd kavminin yurtları olan Hudramut ve Yemen arası yeryüzündeki en geniş yerlerden biri olup, yeşili ve suyu da oldukça boldu. Yerin üzerinde akan ırmakları, bağları, bahçeleri, sürü sürü davarları, yer altında da su depoları (sarnıçlar) vardı. Başkalarına verilmeyen boy-pos, güç-kuvvet de onlara verilmişti. Fani güç ve kuvvetlerine güvenen bu kavim, inatçı ve zorba idarecilerini dinleyip yeryüzünde zulüm ve fesat çıkardılar. Âhiret hayatını ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettiler. Şadda, Samud ve Henna' adındaki üç puta tapmaktan da geri durmadılar.[86]

Maddî refah ve imkânların şımarttığı bu talihsiz kavim, dünya nimetlerinden istifade adına her türlü gayreti ortaya koyuyordu. Onlar dünyevi rahatları için her türlü vesileyi meşru görüyordu. Ahlâkî değerlerini ve insanlık adına sahip oldukları şeyleri kaybetmiş bu kavmin fertleri, kendi rahatları için fakirleri köle gibi çalıştırmaktan ve onlara zulmetmekten geri durmuyorlardı. Onlar hem manevî hem de insani yönden sukût etmişlerdi. Puta tapmak manevî yönlerini köreltmiş, insanlara zulmetmek de insani yönlerini yok etmişti. Her türlü sosyal dengesizlik topluma hakim olmuştu. Mutlu bir azınlık yüksek binalarda, havuzlu evlerde, bağlar-bahçeler içinde yaşarken fakir ve zayıflar eziliyordu.

Kur'ân Âd kavminin bu yönlerini anlatmak suretiyle tarihte "Âdlaşan" nice kavimleri ve insan haklarından dem vuran ama insanlık dışı her türlü muameleyi insanlara reva gören toplumları da nazara verir aynı zamanda. İbret almalıdır insanlık Âd'dan. Ta ki aynı zulümleri işlemek suretiyle aynı kötü akıbete maruz kalmasınlar. Ama dünyada ama ahirette zalim mutlaka cezasını görecektir. Âd kavmi cezasız kalmadığı gibi insanlığın başına Âd kesilenler de yaptıklarının karşılığını acı acı göreceklerdir.

Peygamberliği

Allah Teâlâ'nın (celle celâlühû) Hz. Nûh'tan sonra Hz. Hûd'a kadar bu kavme hangi peygamberleri gönderdiğini bilemiyoruz. Arada başka peygamberler de gelmiş midir? Bu konuda bir bilgimiz yok. Ancak, Cenâb-ı Hak, hiçbir devri ve ümmeti karanlıklar içinde bırakmamıştır. Allah, azgınlaşmış ve şirazeden

çıkmış bu kavmi bir kez de Hazret-i Hûd ile hidayete davet etti. Bu seçkin nebi aslen Hz. Nûh'un soyundan idi. Hz. Hûd, orta boylu, esmer tenli, gür saçlı ve güzel yüzlü idi. Büyük dedesi Hz. Âdem'e benzerdi. Güçlü ve kuvvetli idi. Zühdü, takvası ve ibadete düşkünlüğü ile de bilinen Hz. Hûd, aynı zamanda çok cömert ve şefkat abidesi bir kimseydi.[87]

Zaten insani duyguları körelmiş ve kalpleri taşlaşmış böyle bir topluluğa da Hz. Hûd (aleyhisselam) gibi halim-selim ve yumuşak tabiatlı bir kimse tesir edebilirdi. Hz. Hûd, bu kavim içerisinde yetişmişti. Onlardan biriydi aslen. Kavmi onu çok iyi tanıyordu. Bu şefkat abidesi tertemiz fıtratı her yönüyle biliyorlardı. Hiç hatasını görmedikleri ve yanlış bir şeyini müşahede etmedikleri doğruluk timsali bir insan peygamber olduğunu söyleyerek onları irşada başlıyordu. Kur'ân, onun peygamberliğini şöyle anlatıyor bize:

"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik. O da: 'Ey benim halkım! Yalnız Allah'a ibadet edin, zaten sizin O'ndan başka bir ilahınız yoktur. Siz şirk koşmakla iftira etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz!' dedi." (Hûd, 11/50)

Her nebi gibi Hz. Hûd da kavmini kendinden başka ilâh olmayan Allah'a kulluk yapmaya çağırıyordu. Göklerin ve yerin sahibi, ulûhiyet tahtının biricik sultanı Rabbimizden başka kime kulluk yapılabilirdi ki? Beşer her dönemde olduğu gibi o devirde de puta tapmak suretiyle kendine yazık ediyordu. İman hakikatlerine uyanmak ve böylece dünya ve ahiretini mamur etmek için dünyaya gönderilen insanlar, Allah'ı tanıyıp iman etmedikçe karanlıkta kalmaktan kurtulamayacaktı. Âd kavmi de aynı talihsizliğe maruz kalmıştı. Dedelerinden iman edenler tufandan kurtulmuşlardı. Ama ya onlar? Kendileri de puta tapmak suretiyle cahiliye ve şirk tufanında boğuluyorlardı. Puta tapıp şirke girmekle hem kendilerine yazık ediyorlar hem de âlemlerin Rabbi'ne karşı saygısızlıkta bulunuyorlardı. Şirk koşmakla Allah'a iftira atmış oluyorlardı. Allah'a ait güç ve kuvvetin fani, aciz ve kendine bile faydası olmayan varlıklarda bulunduğunu vehmetmek elbette bir iftiraydı. Hz. Hûd (aleyhisselam) da bu gerçeğe vurgu yapıyor ve kavmini uyarıyordu.

Hûd Nebi, onlara gayet samimi ve içten bir davetle seslendi. "Ey kavmim!" diye hitap etti. Araya bir resmiyet ve mesafe koymamıştı böyle yaparak. Bu gönülden sesleniş belki taşlaşmış gönüllere tesir eder diye ümit ediyordu.

Sizden Bir Ücret İstemiyorum

Her peygamber gibi tebliğ vazifesi Hz. Hûd'da da cibillî idi. O'nun gönderiliş gayesi başka değil sadece tebliğdi. O bu iş karşılığında herhangi bir şey beklemiyordu insanlardan. Öyle ise içlerinde doğup büyüdüğü insanlar anlamalı değil miydi onun Hakk'a davet için gayretini? Acaba bu kadar gayret ve ısrarın bir sebebi olmalı değil miydi? Eğer bu karşılık maddî bir şey değilse nedir? Bir ömür boyu, hem de hiç usanmadan, her türlü çirkin mukabeleye rağmen bir insan nasıl olur da bir davayı müdafaa edebilir? Gücünü müteâl bir güç kaynağından almayan bir kimse için bir ömür boyu davasında ısrar etmek kolay bir şey midir acaba? İşte Hz. Hûd da kavmine yaptığı hizmet karşılığında onlardan herhangi bir beklentisi olmadığını anlattı. Mükafatını sadece Allah'tan beklediğini ifade ederek şöyle dedi:

"Ey halkım! Risaleti tebliğden dolayı sizden hiçbir ücret beklemiyorum. Ben mükâfatımı yalnız ve yalnız beni yaratandan beklerim. Hiç düşünmez misiniz?" (Hûd, 11/51)

Böyle demekle onları makul düşünmeye davet ediyordu. Beklentisizliğini yürüdüğü yolun doğruluğuna delil olarak takdim ediyordu böylece. Aynı zamanda onlardan gelecek bu yöndeki ithamların daha baştan önünü kesiyordu. Belki de kavmi arasında bu konuda bir dedikodu vardı. Ama işin bu yönünü kesin olarak bilemiyoruz.

İthamlar

Hangi peygamber vardır ki kavmi tarafından yalanlanmış olmasın. Hangi nebi vardır ki cahillerin ithamına maruz kalmamış olsun. Hz. Hûd, kavmini makul düşünmeye davet ediyor, kavmi ise onu bir peygamberde asla bulunmayacak olan mantıksız şeylerle itham ediyordu. Kavminin kâfir büyükleri:

"Biz, dediler, seni bir çılgınlık, bir beyinsizlik içinde bocalar görüyoruz ve senin yalancılardan biri olduğunu düşünüyoruz."

(Hz. Hûd ise) 'Ey halkım!' dedi, 'Bende çılgınlık, beyinsizlik yok, fakat ben sadece Rabbülâlemin tarafından size bir elçiyim. Size Rabbimin buyruklarını tebliğ ediyorum. Ben sizin iyiliğinize çalışan, sizi uyaran güveneceğiniz bir insanım. Sizi başınıza gelebilecek tehlikeler hakkında uyarmak için sizden

birine Rabbiniz tarafından bir tebliğ gelmesine hayret mi ediyorsunuz? Hatırlayın ki O sizi Nûh kavminden sonra onların yerine geçirdi ve sizi bedenen güçlü kuvvetli, gösterişli kıldı. O hâlde Allah'ın nimetlerini unutmayıp zikredin ki felah bulasınız." (A'râf, 7/66-69)

Hz. Hûd (aleyhisselam) onların ebedi saadeti için âdeta çırpınıyor, kavmi ise onu çılgınlıkla, beyinsizlikle ve yalancılıkla itham ediyordu.

Hz. Hûd onlara bir kez daha "Ey kavmim" diye hitap etti ve onları makul düşünmeye davet etti. O bir elçiydi. Onları gittikleri yolun tehlikelerine karşı uyarıyordu. Bunda şaşılacak bir şey yoktu. Zira daha önce de peygamberler gelmişti. Asıl hayret verici olan kavminin durumuydu. Mantıksız olan onlardı. Ama buna rağmen Allah'ın elçisini itham etmeleri şaşılacak bir durumdu. Onlar da biliyorlardı dedeleri Hz. Nûh'un insanlığa rehberlik yaptığını. Tufan haberlerinin yankısı onların yaşadığı çağa da ulaşmıştı. Buna rağmen peygamberlik hakikatini hiç duymamış gibi davranmaları gerçekten tuhaftı. Bu açıdan Hz. Hûd'un daveti bir makuliyet çağrısıydı.

Zenginliğin Şımarttığı Kavim

Âd kavmi, peygamberlerini dinlememekte ısrar ediyordu. İnşaa ettikleri yüksek ve görkemli binalarla övünüyor, dünya hayatının geçici ve fani olduğunu göz ardı ediyorlardı. Vicdanlarında var olan ebediyet duygularına bu fani dünyada cevap bulabileceklerini zannediyorlardı. Asıl yurt olan ahireti unutarak yakın olan dünya lezzetlerine aldanıyorlardı. Her sözü irşad eksenli olan Yüce Nebi bu kez kavmine şöyle seslendi:

"Siz her yol üzerinde, gelip geçenleri şaşırtmak için bir alamet yapıp saçma sapan şeylerle mi uğraşırsınız? O muazzam yapıları dünyada ebedî kalmak gayesiyle mi inşaa ediyorsunuz? Başkalarının hukukuna karşı hiç sınır tanımadan hep böyle zorbalık mı yapacaksınız?" (Şuarâ, 26/128-130)

Hz. Hûd'un çağrısı bir insaf çağrısıydı. O, bu sözleriyle doğrudan vicdanlara seslenmiş ve kaybettikleri insanî zemini onlara hatırlatmıştı. Ama dünyanın debdebe ve ihtişamına aldanan bu insanlar yaptıkları binalarla övünürken karakterlerini de dejenere ettiklerinin farkında değillerdi. Asıl sermayesi acz ve fakr olan ve bir sivrisineğe yenilebilen bir insanın mâhiyetini unutup da kendisini dev aynasında görmesi gerçekten garip bir durumdu. Yaptıkları binaları hayran hayran seyreden bu kavim, kendi iç

dünyalarını iyice karbonlaştırmış, israfı ahlâk hâline getirmiş, ve şişirdikleri egolarıyla kimbilir nice insanlara zulümler etmişlerdi. İşte bu çarpık durum karşısında Hz. Hûd onları uyarıyor, bütün nimetlerin asıl sahibinin Cenâb-ı Hakk olduğunu hatırlatıyordu:

"Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin! Size bildiğiniz bunca nimetleri veren, size evcil havyanlar ve evlatlar ihsan eden, bağ ve bahçeler, pınarlar lutfeden o Rabbinize karşı gelmekten sakının! Müthiş bir günün azabının tepenize ineceğinden, gerçekten endişe ediyorum!" (Şuarâ, 26/131-135)

O güne kadar nice nimetler verilmişti kendilerine. Şükür gerektiren bunca nimetin sahibini tanıyamamak ve nankörlük yapmak ne acıydı. İnsan bu kadar kör olmamalıydı.

Ne var ki Hz. Hûd ne söylerse söylesin onların dinlemeye ve öğüt almaya niyetleri yoktu. Bir kere atalarının batıl yolunu yol edinmişlerdi. Görmüyorlardı gerçeği ve anlamıyorlardı/anlamak istemiyorlardı hak ve hakikati. Israr ediyorlardı batılda. Yürümeye devam ediyorlardı sonu Cehennem olan yolda.

Yürüdükleri yolun doğru olduğunu iddia edecek kadar gözleri gaflet perdesiyle kuşatılmış bu şaşkınlar topluluğu Hz. Hûd'a şu karşılığı verdiler:

"Sen' dediler, 'Ha böyle nasihat etmiş, ha etmemişsin, bize göre hepsi bir! Bizim tuttuğumuz yol, önceki atalarımızın sürüp gelen âdetlerinden başka bir şey değildir. Biz bundan ötürü de cezalandırılacak değiliz!" (Şuarâ, 26/136-138)

Âd kavminin bu sözleri, tufan hadisesini çabuk unuttuklarını gösteriyordu. Yakın geçmişte ölüp giden atalarının hâllerini delil göstererek kendilerine bir şey olmayacağını iddia ediyorlardı. Elbette içine düştükleri büyük yanılgının farkında değillerdi. Zaten fark ettikleri gün çokları için artık iş işten geçmiş olacaktı.

Kıtlık Yılları ve Tevbeye Davet

Ne var ki küfrün ve kafirin mantığı ve tavrı hiç değişmiyordu. Ebedi kurtuluş mesajıyla gelen bir nebi daha reddediliyordu. Bir topluluk daha, önlerine kadar gelen ebedi saadet çağrısını dinlemiyordu. Şımarıklık kendilerinde karakter hâline gelmiş olan Âd kavmi, Allah'a karşı açıkça isyanlarını ilân etmeye devam ediyordu.

Âd kavmi inkarlarında ısrar edince Cenâb-ı Hakk, bu beldenin yağmurunu kesti. Yağmur yağmayınca kuraklık başladı. Bağlar, bahçeler canlılığını kaybedip kurumaya yüz tuttu. Hayvanlar telef olmaya başladı. Güç ve kuvvet sahibi olmalarıyla övünen bu kimselerde zayıflık baş gösterdi. Bu durumdan dolayı nesilleri de azalmaya başladı. Âd kavmi üç yıl kadar perişan bir şekilde yaşamaya mecbur oldu.[88]

Kavmi, Yüce Nebi'nin mesajına kulak tıkamakta ısrar etse de O, tebliğine devam ediyordu. Zira inanmayan diğer kavimler gibi Âd kavminin gidişatı da iyi değildi. Eğer böyle devam ederlerse ahiretlerini karartacaklar, ebedi azabı acı acı tadacaklardı. Ama şefkat timsali Hûd Nebi bu duruma üzülüyor ve kavmini hayır düşünceleriyle bir kez daha şöyle uyarıyordu:

"Ey halkım! Haydi Rabbinizden af dileyin, sonra ona tevbe edin, O'na dönün ki gökten size bol bol yağmur göndersin, gücünüze güç katsın, n'olur, yüz çevirip suçlu duruma düşmeyin!" (Hûd, 11/52)

Göklerin ve yerin sahibi Cenâb-ı Hakk'tı. O'nun olmasını dilediği olur, olmamasını dilediği de olmazdı. Yağmuru yağdırmak da yağan yağmuru kesmek de O'nun meşietine bağlıydı. Eğer insanlar hatalarını anlayıp gönülden Cenâb-ı Hakk'a teveccüh ederlerse rahmet kapıları da açılırdı. Bu güne kadar kim tam bir teveccühle yönelmesi gereken kapıya yönelmişse asla eli boş dönmemişti. İşte Hz. Hûd da kavminin bu gerçeğe uyanmasını istiyordu. Bu maksatla onlara gerçek kurtuluş yolunu gösterdi.

Âd Kavmi Mu'cize İstiyor

Ne var ki Âd kavmi olanlardan ders almamıştı. Kâinatta bin bir delil ve işaretle kendini bize tanıtan Yüce Yaratıcı'nın varlığına karşı kör davranan ve apaçık âyetlerle kendilerine gönderilen peygamberlerini dinlemeyen ve anlamayan bu kimseler Hûd Nebi'den mu'cize istediler:

"Ey Hûd!' dediler, 'Sen bize açık bir belge, bir mu'cize getirmedin. Biz de senin sözüne bakarak tanrılarımızı bırakacak değiliz. Sana asla inanacak da değiliz. Galiba tanrılarımızdan biri seni pek fena çarpmış!' demekten başka bir şey söyleyemeyiz." (Hûd, 11/53-56)

Cehaleti yol edinmiş bu kavim biraz daha ileri giderek âdeta meydan okumaya başladı. Hz. Hûd onları defalarca can yakıcı azaba karşı uyarmıştı.

Kavmi şimdi ona meydan okurcasına bir tavır sergiliyor ve geleceğinden bahsettiği azabı bir an önce getirmesini istiyordu:

“*Onlar: ‘Sen bizi tanrılarımızdan vazgeçirmeye mi geldin! Haydi, iddianda tutarlı isen, geleceğini bildirerek bizi tehdit ettiğin azabı başımıza getir bakalım!’ dediler.* (Ahkâf, 46/22)

Ne var ki azabı getirmek Allah’a aitti. Nebi’ye düşen ise sadece ilâhî mesajları duyurmak ve temiz vicdanları Hakk’la buluşturmaktı. Çarpık düşünce sahipleri Hz. Hûd’dan bir an önce azabın gelmesini isteseler de azabı getirmek O’nun vazifesi değildi. Aynı zamanda basiret, firaset ve temkin insanı da olan Hûd (aleyhisselam) meşîet-i ilâhiyeye saygısını ve kendi vazifesini de hatırlatarak şöyle cevap verdi:

“Azabın vakti hakkında kesin bilgi Rabbimin nezdindedir. Ben sadece benimle gönderilen mesajı size duyuruyorum. Ne var ki sizi cahilce davranan bir toplum olarak görüyorum.” (Ahkâf, 46/23) *“İşte!’ dedi, ‘Üzerinize Rabbinizden bir azap fırtınası ve bir hışım indi. Siz, sizin ve atalarınızın uydurduğu ve zaten tanrılaştırılmalarına dair Allah’ın da hiçbir delil göndermediği birtakım boş isimler hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Gözleyin öyleyse azabın gelişini! Ben de sizinle beraber gözlüyorum.”* (A’râf, 7/71)

Her devirdeki küfrün temsilcileri Allah’ın şerefli elçilerine meydan okusalar da neticede kaybeden hep kendileri olmuştur. Bunlar peygamberlerin karşısına hep mantıksız delillerle çıkmışlar, âdeta inançsızlıklarına belki kendilerinin bile inanmayacakları bahaneler uydurmuşlardı. Onlar mazeret uyduradursunlar, Nebî temsil ağırlıklı tebliğine devam ediyor ve vazife adına yapılması gerekeni son noktasına kadar yerine getiriyordu. Kur’ân, kafirlerin çürük iddialarını ve Nebî’nin içten ve gür sesini bir de şöyle takdim eder nazarlarımıza:

“Ey Hûd!” dediler, ‘Sen bize açık bir belge, bir mu’cize getirmedin. Biz de senin sözüne bakarak tanrılarımızı bırakacak değiliz. Sana asla inanacak da değiliz. Galiba tanrılarımızdan biri seni pek fena çarpmış!’ demekten başka bir şey söyleyemeyiz.’

Hûd dedi ki: *‘Ben Allah’ı şahit tutuyorum, siz de şahid olun ki: ben sizin Allah’a şerik koştuklarınızdan hiç birini tanımıyorum. Artık hepiniz toplanın,*

bana istediğiniz tuzağı kurun, hiç göz açtırmayın, hiç süre tanımayın. Ben, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayanıp güvendim. Hiç bir canlı yoktur ki mukadderatı O'nun elinde olmasın. Rabbim elbette tam istikamet üzeredir. Eğer haktan yüz çevirirseniz, ben müsterihim, zira size ulaştırmakla görevli olduğum buyrukları size tebliğ ettim. Rabbim dilerse, sizi gönderip yerinize başka bir topluluk getirir. Ama siz O'na hiçbir şekilde zarar veremezsiniz. Muhakkak ki Rabbim her şeyi denetlemektedir." (Hûd, 11/53-57)

Hz. Hûd, kavmine açık, net ve gür bir sesle cevap verdi. Hilm u silminin yanında bir cesaret ve şecaat timsaliydi o. Bundan dolayı da meydan okurcasına karşılık verdi kavmine. Bu meydan okuma şirke ve şirkin temsilcilerine idi. Demek ki artık yolun sonuna yaklaşılıyordu. Vaad edilen azap adım adım yaklaşıyordu Âd kavmine doğru. Zira Hûd Nebi'nin son uyarılarından biriydi bu. Şirkin asılsız olduğunu haykırıyor ve putların ve sahiplerinin Allah'a asla zarar veremeyeceğini söylüyordu. O, bugüne kadar kavmi hakkında hep hayırhah davranmıştı. Onlar ise kendilerine gönderilen peygambere kötülük yapmış ve tuzaklar hazırlamışlardı. Garip iddialar ortaya atmışlar ve ilâhlarının Hz. Hûd'u çarptığını(!) söylemişlerdi. İşte şimdi Nebi onların karşısına geçmiş ve onlara akıllarına gelen her türlü kötülüğü yapmalarını, her türlü oyunu oynamalarını, ayrıca ellerinden gelen ne varsa geri koymadan bildiklerini yapmalarını söylüyordu.

Bunları söylerken O, Rabbine güveniyordu. Zira O, daha baştan Allah'a gönülden teslim olmuş, hayır ve şerrin O'nun elinde olduğuna inanmıştı. Bütün varlığın kaderi Allah'ın elindeydi. Öyle ise ne diye onlardan korkacaktı! Korkulacak biri varsa yine mutlak kudret sahibi olan Cenâb-ı Hakk idi. O, dilediğini aziz eder, dilediğini de zelil kılar. Mülk O'nundur; mülkü dilediğine verir, dilediğinden de alır. Hiç kimse O'na zarar veremez.

Hûd (aleyhisselam), vazifesini hakkıyla yerine getirmişti. Bu yönüyle vicdanen müsterihti. Zira O'nun vazifesi tebliğden ibaretti. Bundan dolayı vazifesini yaptığına Rabbini de şahit gösteriyordu. Bir de onları şahit tutuyordu ki ötede hiçbir itirazları kalmasın. Kalbleri iman hakikatlerine uyandırmak ve iman meşalesini yakmak Allah'a aittir. Her icraatında binler hikmeti bulunan Hakîm u Alîm, dilediğine hidayet nasip eder, dilediğine hidayet lutfetmez.

Ortalığı Kasıp Kavuran Bir Rüzgâr: Sarsâr

Yıllardır yağmur yüzü görmeyen Âd kavmi bir gün ufukta siyah bulutları gördüler. Yağmursuzluktan bütün ürünleri kuruyan, hayvanları telef olan bu insanlar, gelen bulutun kendilerine yağmur getireceği düşüncesiyle neşe içinde oturup kalkıyor, sevinç ve heyecanlarını gizleyemiyorlardı. Yağmur onlar için çok önemliydi. Su demek hayat demekti. Onca nimete mazhar olmuşlardı ama ne yazık ki nimetin hakiki sahibini bir türlü tanıyamamışlardı. Ahirette görecekleri sıkıntılara göre pek hafif sayılan, ama yine de kendilerine pek çok sıkıntıyı da yaşatan bir kıtlık süreci yaşamışlardı. Mesaj yüklü bu olay da onları kendilerine getirmemişti. İşte şimdi eski ihtişamlı günlerine dönme ümidiyle bulutu sevinçle karşıladılar ve şöyle dediler:

"Vaktâ ki bildirilen azabı, vadilerine doğru enlemesine yayılarak ilerleyen bir bulut hâlinde görünce: "Bu," dediler, "bize yağmur getiren bir bulut!" (Ahkâf, 46/24)

Nebi, onların aldandığını biliyordu. Zira acı bir son kavmine adım adım yaklaşıyordu. Azabın ne demek olduğunu bilmeyen, azabın en hafifinin bile dayanılmaz acılar yaşatacağının farkında olmayan, kalp gözleri hakikate kapalı, gözleri gerçeği göremeyen, kulakları hakikatleri duymak istemeyen Âdlılar, kendilerine azap getiren bulutu yağmur bulutu zannettiler. Hâlbuki, hayatı boyunca hiç yalanına şahit olmadıkları ve Peygamberlikle serfiraz kılınmış Hûd (aleyhisselam) tarafından kendilerine azabın yakın olduğu haber verilmişti. İşin şakası yoktu. Nebi, kavmini azapla inzar etmişti. Ne var ki kalpleri o denli taşlaşıp kasvet bağlamıştı ki vahyin nurlarını göremiyor, ilâhî mesajları okuyamıyorlardı.

Çoğunlukla rahmet taşıyan bulutlar şimdi azab taşıyordu. Aslında bulut da bir memurdu. Kâinatın Sahibi'nin emri altında hareket ediyordu. O ne emrederse onu yerine getiriyordu. Şimdi ise memur olduğu işi yapmak üzere hareket etmiş bulunuyordu.

Nebi endişeliydi. Kavmi olacaklardan habersiz sevinç çığlıkları atarken ihtimal o endişeyle oturup kalkıyor, soğuk terler akıtıyordu. Cenâb-ı Hakk, elbette iman edenleri koruyacaktı. Ama o kavminin başına gelecekleri düşünüyor ve onlar adına endişe duyuyordu. Ve kavmini son kez uyardı:

"Hûd: 'Hayır.' dedi, 'Bu, sizin gelmesi için acele edip durduğunuz şeydir, yani can yakıcı bir azap taşıyan bir rüzgârdır! Rabbinin izniyle her şeyi devirip yerle bir eden bir kasırgadır." (Ahkâf, 46/25)

Cenâb-ı Hakk, elçisine haber vermişti. İlâhî kanun belliydi. Kendilerine gönderilen elçiyi dinlemeyen ve iman etmeyen her kavmin sonu aynı olmuştu. Âd kavmi helâkin eşiğindeydi. Ufukta gördükleri bulut değil aslında bir rüzgârdı. Onun azab olduğunu ilk tanımaları şöyle olmuştur: Evlerinin dışındaki eşyalarının ve hayvanlarının birer kuş tüyü gibi gök ile yer arasında uçuşmaya başladığını görmüşler, derhal evlerine girmişler ve kapılarını kapamışlardı. Derken rüzgâr gelmiş kapılarını açmış yedi gece sekiz gün üzerlerine kum seli akıtmıştı. Sonunda da Allah Teâlâ rüzgâra emretmiş üzerlerinden kumu açmış ve hepsini denize dökmüştü. İşte; "*Nihayet öyle oldular ki meskenlerinden başka hiçbir şey görülmez oldu."* ifadesinde anlatılan budur. Rivayete göre, içlerinde azabı ilk gören bir kadın olmuştu. Ateş alevi gibi bir rüzgâr görmüştü. İnananlara zarar vermeyen bu rüzgâr, Âd kavmine uğrayınca yer ve gök arasında göç ettiriyor ve taşlarla beyinlerini parçalıyordu.[89]

Hızını ve soğukluğunu ölçmenin mümkün olmadığı bu rüzgâr önüne gelen her şeyi kasıp kavuruyordu. Kur'ân'ın ifadesiyle bu rüzgârın adı "Sarsâr" idi.[90]

Kur'ân Âd'ın başına gelen *"Eyyâm-ı nâhisât"ı* yani uğursuz günleri gerekçesiyle birlikte bize şöyle anlatıyor:

"Âd halkına gelince: Onlar dünyada haksız ve sebepsiz yere büyüklük taslayıp, 'Kuvvet yönünden var mı bize galip gelecek?' dediler. Halbuki kendilerini yaratan Allah'ın, o mahlûklardan daha kuvvetli olduğunu görüp anlamadılar mı? Onlar Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı. Biz de onların üzerine, o uğursuz günlerde bir kasırga gönderdik. Bunu onlara dünya hayatında bir rezillik ve rüsvaylık tattırmak için yaptık. Âhiret azabı ise daha çok rüsvay eder. Hem orada hiç kimse kendilerine yardım edemez (Fussılet, 41/15-16)

"İşte Semûd ve Âd halkları da o kafalara çarpan kıyamet dehşetini yalan saymışlardı. Bunlardan Semûd halkı o korkunç zelzele ile yok edildi. Âd ise azgın bir kasırga ile imha edildi. Allah o kasırgayı üzerlerine yedi gece, sekiz gün kesintisiz olarak salıverdi. Öyle ki sen, o halkı içi boş hurma kütükleri gibi yerlere serilmiş görürdün. Şimdi onlardan geri kalan bir şey görebilir misin?" (Hâkka, 69/4-8)

"Derken hepsi helâk olup sadece meskenleri kaldı. İşte Biz, suça gömülmüş

gürûhu böyle cezalandırırız." (Ahkâf, 46/25)

"Âd halkında da alınacak dersler vardır. Onlara da ortalığı kasıp kavuran köklerini kurutan bir kasırga gönderdik. Bu rüzgâr, uğradığı her şeyi derhal kül gibi savuruyordu." (Zâriyât, 51/41-42)

Âd kavmi, yedi gece sekiz gün devam eden şiddetli ve dehşetli rüzgâr neticesinde helâk olmuştu. Güçleri kuvvetleri ve sahip olmakla övünüp durdukları sağlam ve yüksek binalarının onlara bir faydası olmamıştı. Bu öyle bir kasırga idi ki ortalığı kasıp kavurmuştu. Rüzgâr burunlarından girmiş, bağırsaklarını ve iç organlarını boşaltmıştı. Kollar bacaklar vücuttan ayrılıp etrafa saçılmıştı. Nihayet sekizinci günün sonunda ortada evlerinden başka bir şey kalmamıştı. Aslında bu daha önce benzeri görülmüş bir azab değildi. Cenâb-ı Hakk, helâk ettiği her kavmi farklı bir şekilde helâk etmiştir. Âd kavmine gönderilen rüzgâr da canlıları helâk etmiş ancak meskenleri bütünüyle yok etmemiştir. Burada yalnız canlıları öldürüp binaları tahrip etmeyen ve yirminci yüzyılın son çeyreğinde icad edilen bir bomba çeşidine işaret bulabiliriz.[91]

Kur'ân'ın ifadesiyle, *"Beldeler içinde benzeri yaratılmamış ve yüksek binalarla dolu İrem şehrinde oturan Âd halkı"* (Fecr, 6-7) kendi hataları yüzünden helâk edilmişti. Yeryüzünde izleri silinen ama haberleri insanlığa ibret levhası olarak unutulmamak üzere takdim edilen bu kavim, pek çok nimete mazhar olmuştu. Ne yazık ki bunları değerlendirememiş ve neticede kaybedenlerden olmuşlardı. Kur'ân onların bu durumunu ve acı akıbetlerini şöyle anlatıyor bize:

"Gerçekten, Biz onlara, size vermediğimiz imkânlar vermiştik. Kulaklar, gözler ve gönüller lutfetmiştik kendilerine. Fakat ne kulakları, ne gözleri ne de gönülleri kendilerine fayda verdi. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile, inatla inkâr ediyorlardı. Neticede alaya aldıkları o azap kendilerini her taraftan sarıverdi." (Ahkâf, 46/26)

İnananlar Kurtuluyor

Bir Çarşamba günü başlayan rüzgâr bir hafta sonra yine bir Çarşamba günü sona erdi. Hz. Hûd'a iman edenler yaklaşık 4000 kişiydi. Cenâb-ı Hakk, kafirleri bütünüyle helâk etmiş ama iman ehlini kurtarmıştı. Rivayete göre, Hz. Hûd, rüzgârı hissettiği zaman kendisinin ve müminlerin üzerine bir hat

çizmiş, bir menba civarına doğru çekilmişti. İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre de yanındakilerle beraber etrafı çevrili bir yere çekilmişti. Onlara rüzgârdan ancak derileri yumuşatacak ve nefislere neşe verecek kadar dokunmuş fakat Âd kavmine uğrayınca yer ve gök arasında göç ettiren taşlarla beyinlerini parçalayan bir hâl almıştı.[92]

Helâkten Sonra

Âd kavminin yaşadığı yerler tamamen helâk olunca, Hz. Hûd kendisiyle birlikte azaptan kurtulan 4000 kişiyi de yanına alarak Hadramut tarafına gitti. Rabbine kavuşunca da Hadramut'un doğusundaki "Turyem" şehrine iki merhale uzaklıkta bir yere gömüldü. Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre; Hz. Hûd'un (aleyhisselam), Hadramut'ta yanında esmerlik bulunan kızıl kumdan bir tepe üzerinde gömülüdür. Filistinlilerin iddiasına göre ise; Hz. Hûd (aleyhisselam), kendi yanlarında gömülüdür. Doğru olan görüş ise ilk görüştür.[93]

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) vedâ haccında Usfan vadisine vardığı zaman Hz. Ebû Bekr'e: "Yâ Ebâ Bekr! Bu hangi vaadidir?" diye sormuş; Hz. Ebû Bekir de "Usfan vadisidir." diye cevaplayınca Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Hz. Hûd'un (aleyhisselam), beline aba tutunmuş, belinden yukarısını alacalı bir kumaş ile bürümüş, genç ve kızıl, yuları hurma liflerinden örülmüş dişi bir deve üzerinde hac için buradan telbiye ederek geçmiş olduğunu haber vermiştir.[94]

Hz. Hûd'un kavmine "Âd-ı Ûlâ" denmiştir. Bu kavmin helâkinden sonra azaptan kurtulan müminlerden "Âd-ı Sânî" denen Semûd kavmi meydana gelmiştir ki Hz. Sâlih (aleyhisselam) da bu kavme peygamber olarak gönderilmiştir.

84 Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 17/228.

85 Bkz.: Sâbûnî, *Peygamberler Tarihi*, 540-542.

86 Bkz.: Taberî, *Târih*, 1/110; Sa'lebî, *Arâis,* 62; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/85; M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 1/118.

87 Bkz.: Hâkim, *Müstedrek,* 1/563-564; İbn Kuteybe, *Maârif*, 14.

88 Taberî, *Târih,* 1/110; Sa'lebî*, Arâis*, 62; M. Vehbi, *Hülâsatü'l-beyân*, 4/1668.

89 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 7/114. Ayrıca bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/88.

90 Bkz.: Hâkka, 69/6.

91 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamlı Meâli,* 504.

92 Bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/88; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 7/113-114.

93 İbn Kesîr, *el-Bidâye*,1/115.

94 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/232.

Hz. Sâlih Aleyhisselam

Bir vakit Biz Semûd halkına da yalnız Allah'a ibadet edin diye çağrıda bulunmak için kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Çok geçmeden onlar birbiriyle çekişen iki bölük oluverdiler. "Ey halkım!" dedi, "İyiliği bırakıp da neden kötülüğün çarçabuk gelmesini istiyorsunuz. Niçin, merhametine nail olmak ümidiyle Allah'tan af dilemiyorsunuz?" (Neml, 27/45-46)

Semûd Kavmi

Âd kavmi helâk olmuş, bir kavim daha Allah'a başkaldırmanın cezasını çekmişti. Hz. Hûd ile birlikte azaptan kurtulan 4000 kadar mü'min Hadramût civarına yerleşmişti. Hz. Nûh'un oğlu Sam'ın soyundan olan Semûd da ailesiyle birlikte Hıcr bölgesine yerleşmişti. Bu soydan gelenler Semûd kavmini oluşturmuştur ki bu kavme "Âd- Sânî" yani "İkinci Ad" da denmiştir.

Semûd halkı eski Arap kavimlerinden biridir. Yaşadıkları bölgeden dolayı Semûd kavminin bir adı da "Ashab-ı Hicr" (Hicrliler, Hicr'de yaşayanlar)dir. Sabuni'ye göre Hicr; Hicaz ile Şam arasında, karayoluyla yolcuların geçtiği ve bugün "Feccü'n-Nâga" diye bilinen yerdir. Semûd kavminin şehirlerinin kalıntıları şimdi bile açıkça görülmektedir. Bu yerler, "Medâin-i Sâlih" yani "Sâlih'in Şehirleri" diye adlandırılmaktadır.[95] Ayrıca Semûd kavminin yaşadığı bölge olan Hicr'in Vadi'l-Kur'â'ya doğru Hicazla Tebuk arasında bir yer olduğu ifade edilmektedir[96] ki her iki tarif de birbirine yakın bölgeleri tasvir etmektedir.

Nitekim hadisi şeriflerde de yer aldığı gibi, Hz. Peygamber Tebuk seferinde "Hicr" diye bilinen yerde yaşayan Semûd halkının helâk edildiği bölgede mola verdiği zaman sahabe, bu bölgede yer alan kuyulardan su çekmiş ve bu sularla hamurlarını yoğurmuşlardı. Hz. Peygamber bu durumu görünce ashabına o suları içmemelerini, o sularla yoğrulan hamurların pişirilip yenmesi yerine develere verilmesini tavsiye etmiş, daha sonra da sadece Hz. Sâlih'in devesinin içtiği kuyudan su alınmasına müsaade etmişti. Ayrıca bu bölgeye gelince ashabına şöyle seslendi: *"Kendilerine zulmedenlerin yaşadıkları yere, onların başına gelen felaketin sizin de başınıza gelmemesi için ağlayarak girin."* Sonra da Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), başını örtüp; o vadiyi geçinceye kadar süratle yürüdü.[97]

Cenâb-ı Hakk, Âd kavmine verdiği lütuflar gibi Semûd kavmine de pek çok ihsanda bulunmuştu. Semûd halkı çok uzun ömürlüydü. Öyle ki onlardan bir kimse kendine taştan, çamurdan ev yapar, fakat o kimse daha sağ iken ev yıkılır giderdi. Bundan dolayı da onlar, dağlarda kayaları oyarak kendilerine evler yapmışlar ve bolluk içinde yaşamışlardır.[98] Bu evler dağların içinde yapılmış olup son derece sağlam, uzaktan bakınca birbirine bitişik gibi görünen ama yanına gelince müstakil olduğu anlaşılan oldukça görkemli ve üzerine ancak zahmet çekerek çıkılabilen nitelikteydi.[99]

"Böyle düşündüğünüz için mi dağlarda ince bir sanat eseri lüks villalar yontuyorsunuz?" (Şuarâ, 26/149) âyetinde de Hicazın kuzeyinde Medîne ile Tebuk civarında Hicr dağının batı yamaçlarında Semûd halkının kayalara oydukları mesken ve mezarlara dikkat çekilmektedir. Bu yapılar, yüksek bir uygarlık ve dünyevî kudrete işaret eden ince bir zevk ve büyük emek ürünüdürler. Kalıntıları bugün de görülebilir durumda olan birtakım hayvan figürleri ve kitabelerle süslü bu yapılar, konuşulan Arapçada *Medayin-i Sâlih* diye adlandırılır.[100]

Peygamberliği

Sâlih (aleyhisselam), aslen Hz. Nûh'un oğlu Sâm'a dayanan Semûd kavmine peygamber olarak gönderilmişti. O, ana ve baba itibarıyla seçkin bir soydan geliyordu. Halkın çok iyi tanıdığı bir kimseydi. Zaten ticaretle de uğraşmıştı. Hz. Sâlih, kendisinden asırlar sonra gelecek olan Allah'ın seçkin elçisi Hz. Îsâ'ya çok benzerdi. Tersinden ifade edecek olursak Îsâ (aleyhisselam), insanlığın altın zincirinin halkalarından biri olan Hz. Sâlih'e benzerdi. Düz saçlı, beyaza çalar kırmızı benizli olan Sâlih Nebi, Hz. Îsâ gibi yalın ayak yürür, ayakkabı giymezdi.[101]

O, kavmi içinde neş'et etmiş faziletli bir insandı. Hep ismi gibi salahat çizgisinde yaşamıştı. Kavminin taptığı putlara asla tapmamıştı. Cenâb-ı Hakk, onu, peygamberliğinden önce de muhafaza etmiş ve asırların değişmeyen cahiliye adetlerine bulaştırmamıştı. Kavmi tarafından çok seviliyor, herkes tarafından takdir ediliyordu. Kavminin geleceği adına ümit vadeden bir kimse olarak görülüyordu. Kavminin ileri gelenleri gelecekte bu faziletli gencin kabiliyetlerinden istifade etmeyi düşünüyorlardı. Nitekim bu düşüncelerini bir gün açıkça şöyle ifade ettiler: *"Ey Sâlih!" dediler, "Sen şimdiye kadar ümit*

bağladığımız bir kişi idin.” (Hûd, 11/62)

Ne var ki onların önceden hesap edemedikleri bir şey vardı. Allah (celle celâlühû) onu nebi olacak kıvamda yaratmıştı. Daha baştan seçkinler semasına yükseltmişti. Ona büyük bir vazife verecekti.

Böylece Hz. Sâlih’i kavmine peygamber olarak gönderdi. Kur’ân bu hususu şöyle ifade eder: *“Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih’i elçi olarak gönderdik.”* (Hûd, 11/61)

Allah’ın seçkin nebisi Hz. Sâlih, şirazeden çıkmış kavmini içinde bulundukları yanlış yoldan dönmeye davet etti. Kavmi, dedelerinden kalan bir âdeti yeniden başlatmış, putlara tapmaya başlamışlardı. Yerlerin ve göklerin biricik Sultanı’ndan yüz çevirip O’na ait güç ve kuvveti fena ve fani varlıklara verip şirke düşmek ne talihsiz bir şeydi. İşte Semûd kavmi böyle bir talihsizliğin içine düşmüştü. Sâlih (aleyhisselam) kavminin durumuna çok üzülüyor ve bir an önce gerçeği görmelerini arzu ediyordu. İlk iş onların şirkten kurtulmaları gerekiyordu. Bundan dolayı da ilk çağrısı tevhid akidesine olmuştu. Zira tevhid şirkin zıddıydı. Hz. Sâlih de diğer bütün nebiler gibi açık, net ve gür bir sesle onlara şu çağrıda bulundu:

“Ey benim halkım!” dedi, “Yalnız Allah’a ibadet edin, çünkü sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Sizi topraktan yetiştirip yaratan, sizi orada yaşatan O’dur. O hâlde O’ndan mağfiret dileyin, yine O’na dönün, tevbe edin. Çünkü Rabbim kullarına çok yakın ve onların tevbe ve dualarını kabul edendir.” (Hûd, 11/61)

Bu gayet açık bir çağrıydı. Bütün nimet ve ihsanların sahibi Cenâb-ı Hakk idi. O, sonsuz rahmet ve şefkatiyle insanlara çeşitli nimetler vermiş ve dünyayı insanın yaşayabileceği bir şekilde yaratmıştır. Eğer kullar hatalarını anlar ve tevbeyle O’nun yüce dergâhına yönelirlerse tevbelerini kabul eder. Zira O, tevbe eden kullarını mağfiret eder ve hatalarını affeder. Hz. Sâlih bu çağrısıyla, insanların şirke yer veren inanç sistemlerinin aksine aracı ve vasıta olmaksızın Rablerine yönelebileceklerini bildiriyordu. Zira O, kullarına çok yakındır. Bu ifade ne kadar da ümit vermektedir. Yeter ki kullar kendilerine ait uzaklıkları aşsınlar ve bu yakınlığın farkına varsınlar.

Ne var ki kavmi kendilerine gönderilen ve kendi içlerinden biri olan hidayet rehberini dinlememekte ısrar ediyordu. Bugüne kadar hiç yalanına şahit olmadıkları ve en ufak bir hatasını görmedikleri, tam bir güven abidesi

olan bir insan peygamber olduğunu söylüyordu. En küçük bir meselede yalan söylemeyen bir kimsenin peygamberlik gibi önemli bir konuda yalan söylemesi düşünülemezdi. Üstelik O, yaptıkları karşılığında onlardan bir menfaat de beklemiyordu. Kendisini bin bir işaretle anlatan Yüce Yaratıcı'nın varlığını bilemeyen ve şirke düşen bu talihsiz kavim şimdi de O'nun peygamberini yalancı sayıyordu:

"Semûd halkı da resulleri yalancı saydı. Kardeşleri Sâlih onlara şöyle dedi: "Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülâlemin'dir." (Şuarâ, 26/142-145)

Semûd halkı bu nebevî çağrı karşısında şaşkınlık da yaşamışlardı aslında. Zira böyle bir daveti hiç beklemiyorlardı. Dünyanın bütün nimetlerinden hem de ölçüsüzce yararlanıp dururken peygamber ve peygamberlik de nereden çıkmıştı(!) Onlara göre bu olacak bir şey değildi. Bundan dolayı Hz. Sâlih'in vahiy kaynaklı sözlerini oldukça tuhaf karşıladılar. Yazık ki onlar da nice sapkın kavimler gibi gidip atalar kültüne sığınmışlardı. Bütün şaşkınlıklarını ve Hz. Sâlih'le ilgili beklentilerini şöyle ifade ettiler:

"Ey Sâlih!' dediler. 'Sen şimdiye kadar ümit bağladığımız bir kişi idin. Şimdi ne oldu sana. Ne diye bizi atalarımızın taptığı tanrılara tapmaktan vazgeçirmek istiyorsun? Doğrusu, senin çağırdığın bu fikrin doğruluğundan şüphe içindeyiz, kuşkulanıyoruz." (Hûd, 11/62)

Evet, kendilerince ümit beslemişlerdi Hz. Sâlih hakkında. Aklına güvendikleri, beğendikleri, doğruluğu ve güzel sözü herkes tarafından bilinen birisiydi o. Bütün bunlardan dolayı da çok şeyler ummuşlardı. Şimdi ise bütün umutları boşa çıkmıştı!. Hele bir de atalarının gittiği yoldan vazgeçmeyi teklif etmesi anlaşılabilecek gibi değildi. Her şey beklenirdi de bu beklenmezdi onlara göre. Semûd halkı bu mesnetsiz düşüncelerinden dolayı Hz. Sâlih'in sözlerini hayretle ve kuşkuyla karşıladıklarını ifade ediyorlardı.

Bütün inançları atalarının putlarından ibaret olan bu kimseler hiçbir delile dayanmadan konuşuyorlardı. Oysa ki Hz. Sâlih onları makul düşünmeye çağırıyor ve içinde bulundukları yolun yanlış olduğunu göstermeye çalışıyordu.[102]

Makuliyet Çağrısı

Hz. Sâlih kavmini makul düşünmeye davet ediyordu. Zaten bütün nebiler davalarını küfrün ve şirkin gayr-i makul olduğu, imanın ise makul olduğu düşüncesi üzerine bina etmemişler miydi? İşte şimdi de Sâlih (aleyhisselam) aynı esas üzerine çağrısını bina ediyordu:

"Sâlih: "Ey benim halkım!" dedi, "Şimdi söyleyin bakayım: Şayet ben Rabbimden gelen kesin delile dayanıyorsam ve O bana tarafından bir nübüvvet lutfetmişse? Peki bu durumda ben kalkıp Allah'a isyan edersem, O'nun cezasından kim beni kurtarabilir? Sizin bana hiçbir faydanız olamaz, olsa olsa ziyanımı artırırsınız." (Hûd, 11/63)

Evet, peygamberlik gibi büyük bir dava yalan üzerine bina edilemezdi. Daha önce de pek çok peygamber gelmişti. Ataları Hûd ve Nûh'un haberlerini mutlaka duymuş olmalıydılar. Niçin kendilerine de bir peygamber gönderilmiş olmasın ki! Bir de insaflı ve makul düşünmeyi deneseler, belki de hakikati bulacaklardı. Hz. Sâlih seçilmiş bir elçiydi. Kavmine vazifeli olarak gönderilmişti. Bu öyle bir vazife ve misyondu ki ihmali ve savsaklanması mümkün değildi. Zira emrin sahibi bizzat âlemlerin Rabbi Yüce Allah'tı. Bazıları istemiyor ve rahatsız oluyor diye yapmamak büyük bir isyan ve suç olurdu. Sorumluluğunu bütün boyutlarıyla müdrik olan bir Nebi'nin içten ve samimi çağrısıydı bu.

Evet, peygamberlik yüce bir vazifeydi. Ama Allah bu vazifeyi dilediğine verir. Bir insan kendi cehd ve gayretiyle peygamber olamaz. O, ancak ilâhî bir tercihle olabilir. Nitekim Cenâb-ı Hak, "*Allah risaletini kime (nerede, nasıl, hangi lisânla) vereceğini pek iyi bilir."* (En'âm, 6/124) buyurmak suretiyle bu hakikati beyan eder.

Ama kalpleri kasvet bağlamış bu kimseler, bu gerçeği bir türlü anlamak istemiyorlardı. Kafirin ve küfrün mantığı ve tutarsızlığı hiç değişmiyordu. Hep aynı mantık(sızlık)la cevap veriyorlardı bu çağrıya:

"Biz," dediler, "sizinle gönderilen talimatları kabul etmiyoruz. Çünkü biz, bize yaptığınız dâvetin mâhiyetinden derin bir kuşku içindeyiz" (İbrâhîm, 14/9)

Şirkin zorluklarını ve imkânsızlığını bir türlü kavrayamayanların ortak itirazıydı bu. Temeli tevhid inancına dayanan ilâhî çağrıya kuşkuyla

yaklaşıyorlardı. Oysa kendileri şirk içinde yüzüyorlardı. Elleriyle yaptıkları putlara tapıyorlardı. Kâinatın idaresini birden fazla ilâha vermek/paylaştırmak aslında işleri büsbütün içinden çıkılmaz hâle getirmek demektir. Tevhidde kolaylık, şirkte zorluk vardır. Kâinattaki birlik, ahenk ve başdöndüren güzellikler armonisi bu muhteşem sarayın sahibinin bir (tek) olduğunu haykırmaktadır. Ufacık bir köyde bile birden fazla muhtar olsa o köyde işler karışır ve idare olmaz. Zaten sonsuz kudret sahibi Yüce Allah'ın ulûhiyet ve rubûbiyetinin yüceliği de şirki reddeder. Zira her şirk anlayışı –hâşâ– Allah'a kusur isnadı anlamına gelmektedir.

Hz. Sâlih de diğer peygamberler gibi her şeyin idaresi elinde olan ve gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı'nın büyüklüğüne vurgu yaparak asıl şaşılacak durumda olanların kendileri olduğunu ifade ederek risalet vazifesinin mâhiyetini bir kez daha anlattı:

"Peygamberleri onlara: 'Hiç gökleri ve yeri yaratan yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi? O günahlarınızı affetmeye çağırıyor ve muayyen bir süreye kadar size müsaade ediyor, mühlet veriyor.' dediler. Onlarsa: 'Siz' dediler, 'Bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın ibadet ettiği tanrılardan vazgeçirmek istiyorsunuz. O hâlde bize açık delil getirin.'

Resulleri onlara: 'Evet.' dediler. 'Biz sizin gibi beşerden başka bir şey değiliz. Fakat Allah peygamberlik nimetini kullarından dilediğine ihsan eder. Allah'ın izni olmadıkça size mu'cize göstermemiz mümkün değildir. O hâlde müminler yalnız Allah'a dayanıp güvenmelidirler. Biz neden Allah'a tevekkül etmeyelim ki gireceğimiz yolları bize O gösterdi. Bize verdiğiniz her türlü eza ve sıkıntıya sabredeceğiz. Tevekkül edenler yalnız Allah'a dayanıp güvenmelidirler." (İbrâhîm, 14/10-12)

Evet, inkarcıların gerekçeleri hep aynı çizgide uzayıp gidiyordu. Niye kendileri gibi bir insan peygamber olmuştu? Peygamberliğin mâhiyetini kavrayamayan Semûd halkı da aynı şeyi söylüyordu. Onlara göre de peygamber bir melek olmalıydı. Kendileri gibi bir insanın peygamber olduğunu akıllarına sığıştıramıyorlardı. Oysa ki Allah kendi içlerinden bir peygamber göndermekle onlara ihsanda bulunmuştu. Yani kendileriyle aynı dili konuşan, hâllerini bilen ve her yönden kendilerine örnek/rehber olabilecek olan bir peygamber göndermişti.

Aslında Cenâb-ı Hak, onlara pek çok lütuf ve ihsanda bulunmuştu. Bu kadar nimet karşısında nankör olmamak gerekirdi. Ama ne yazık ki sahip oldukları imkânlar Semûd kavmini daha da şımartmış ve gurura sevketmişti. Dağlarda kayalardan oyarak yaptıkları evler âdeta onlara ahireti ve ölüm gerçeğini unutturuyor, ebedi yaşayacakmış gibi bir duyguyla ilâhî mesajlara baş kaldırıyorlardı. Her şeye rağmen Sâlih (aleyhisselam) kavmine irşad ve tebliğde bulunmaya devam etti. Bir de sahip oldukları nimetleri hatırlatarak onlara şöyle seslendi emniyet ve güvenin temsilcisi olan Nebi:

"Bir de düşünün ki Allah sizi Âd halkına halef yaptı ve dünya üzerinde size imkânlar bahşetti. Arzın düzlüklerinde saraylar kurup, dağlarını yontarak evler yapıyorsunuz. Allah'ın nimetlerini düşünün de bozgunculuk yaparak dünyada karışıklık çıkarmayın." (A'râf, 7/74)

"Siz burada konfor ve güven içinde kendi rahatınıza bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz? Bağlarda, bahçelerde, pınarların başında, ekinler, bostanlar, dalları kırılacak derecede yüklü salkımları sarkan hurmalıklar içinde devamlı kalacağınızı mı sanıyorsunuz? Böyle düşündüğünüz için mi dağlarda ince bir sanat eseri lüks villalar yontuyorsunuz? Artık Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin! Sakın işi gücü dünyada fesat çıkarıp nizamı bozmak olan, düzeltme için ise hiç bir gayretleri bulunmayan o haddi aşanların isteklerine uymayın!" (Şuarâ, 26/146-152)

Ne yazık ki zenginlik Semûd halkını da şımartmıştı. Şükür gerektiren nimetlere karşı kör davranmak ve nankörce tavırlar sergilemek gerçekten acıydı. Cenâb-ı Hak onlara doğru yolu gösteriyor, onlarsa dalâlette kalmayı tercih ediyorlardı:

"Semûd halkına gelince Biz onlara da doğru yolu gösterdik; fakat onlar körlüğü hidâyete tercih ettiler." (Fussılet, 41/17)

Bu tercih, onlar için kötü bir alışverişti. Dünyaya aldanıp ahireti kaybettiklerinin farkında bile değillerdi.

İthamlar ve Mu'cize Talebi

Hz. Sâlih kavmini imana ve ibadete davet ediyor, taptıkları putları terk edip onları şirk bataklığından kurtulmaya çağırıyordu. Elbette bu çağrıya kulak veren temiz vicdanlar da oldu. Cenâb-ı Hakk ile aralarında yer alan

kendilerine ait uzaklığı aşıp cismaniyet ve nefis engellerini aşıp, böylece her varlığa kendilerinden bile daha yakın olan Yüce Rabbe iman ederek hidayete eren talihliler de olmuştu. Ama bir grup da vardı ki sürekli şüphe ve tereddüt üretiyor, kendilerine uzanan ve Cennete ulaştıran bir hidayet koridoru olan nebevî çağrıya düşmanlıkla karşılık veriyorlardı. Her hareketi emniyet edalı ve sıdk televvünlü olan peygamberlerini yalancılık ve sapıklıkla itham ettiler:

"Semûd halkı da Peygamberlerini yalancı saydılar ve: 'Yani biz' dediler, 'İçimizden bir adamın peşinden mi gideceğiz? Böyle yaparsak doğrusu sapıtmış ve çıldırmış oluruz! Ne o, yani bu kitap, içimizden bula bula onu mu buldu, o mu buna lâyık görülmüş? Hiç de öyle değil, bilakis o, yalancının, küstahın tekidir!" (Kamer, 54/23-25)

"Bir vakit Biz Semûd halkına da yalnız Allah'a ibadet edin diye çağrıda bulunmak için kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Çok geçmeden onlar birbiriyle çekişen iki bölük oluverdiler." "Ey halkım!" dedi, "İyiliği bırakıp da neden kötülüğün çarçabuk gelmesini istiyorsunuz. Niçin, merhametine nail olmak ümidiyle Allah'tan af dilemiyorsunuz?" "Biz" dediler, "senin ve sana bağlı olanların yüzünden uğursuzluğa uğradık." Sâlih: "Uğursuzluk dediğiniz şey Allah katında takdir edilmiştir. Doğrusu siz imtihana tutulan bir toplumsunuz" diye cevap verdi." (Neml, 27/45-47)

Tarih bir kez tekerrür etmişti. İnanlar ve inanmayanlar diye iki ayrı grup olmuştu. Işık-karanlık mücadelesi beşerin kaderiydi. Bu gerçek Hz. Sâlih döneminde de ortaya çıkıyor, inanmayanlar ehl-i imana karşı baskı unsurlarını kullanıyorlar ve değişik suçlamalarda bulunuyorlardı. Aslında onlara hayat hakkı tanımak istemiyorlardı. En azından saygı duymayı bile tercih etmiyorlardı. Suçlama, baskı, zulüm hep inançsızların şiarı olmuştur. Ne tarih ne de tarihi pek çok olayı bize haber veren Kur'ân, inanan insanların başkalarını zorladıklarına ve zulmettiklerine dair bir şey haber vermiyor. Ama imansızlığı temsil edenlerin arşı titreten pek çok zulüm ve baskılarına dair çok şey söylüyor.

Hz. Sâlih kavmine şefkatle yaklaşıyor ve acz ve fakrlarının farkına vararak ilâhî dergâha yönelmelerini, af ve mağfiret talebinde bulunmalarını, böylece ebedi hüsrandan ve azaptan kurtulmalarını istiyordu. Kavmi ise âdeta meydan okurcasına azabın gelmesini istiyor, bununla da kalmayıp inananları suçluyor ve uğursuzluğa uğradıklarını iddia ediyorlardı.

Hak dinlerde uğursuzluk inancı yoktur. “Tatayyür” yani uğursuzluk hurafelere saplanmış, cahiliye adetlerine batmış toplumlarda görülegelmiştir hep. Semûd halkı da böyle bir inanca sahipti. Bu bilinçsiz insanlar, bir iş yapmak istediklerinde bir kuşa sığınırlardı. Bu kuşu ürküterek uçurduklarında kendilerine yol göstereceğine inanıyorlardı. Eğer kuş önce sağ tarafa uçar sonra sol tarafına dönerse bunu bir müjde olarak kabul eder ve hemen o işi yapmaya koyulurlardı. Yok eğer kuş önce sol tarafa uçar sonra sağ tarafa dönerse bunu uğursuzluk olarak değerlendirirlerdi. Ve zarara yol açabileceğini beklerlerdi. Zavallı kuş gaybı nereden bilecek! Kendisine öğretilen uçma hareketiyle meçhul âlemden nasıl haber getirebilir ki? Fakat insanın ruhu ve duyguları bilemediği, gücünün yetmediği konularda meçhule ve gaybe dayanmadan yaşayamaz. İnsanlık bu konulara iman ederek muğayyebâtı Allah’a havale etmediğinde; sınır tanımayan, hiç bir bilgiye boyun eğmeyen, içerik itibariyle kesin inanca ve gönül huzuruna iletmeyen bu tür kuruntulara ve hurafelere kapılır gider.[103]

Semûd halkı başlangıçta belki ilgisizlikle karşıladıkları ama engel olamayınca ithamlara ve suçlamalara girdikleri inkarcı tavırlarını âdeta meydan okumaya dönüştürerek mu’cize talebinde bulundular. Hz. Sâlih’e (aleyhisselam) büyü yapıldığını, bu büyünün tesiriyle de kendisini peygamber sandığını iddia ediyorlardı. Aslında onlar da biliyorlardı önlerindeki büyük gerçeğin büyü ve sihir olmadığını. Ama bir türlü hazmedemiyorlardı peygamberliğin ona verilmesini. Sahte gurur ve kibirleri mani oluyordu imanlarına. Tıpkı Ebû Cehillerin Efendiler Efendisine iman etmelerine mani olduğu gibi. İç dünyalarında bir türlü aşamadıkları hususlardı bunlar. Kendilerince Hz. Sâlih’i zor durumda bırakacak bir talepte bulundular ve bir mu’cize göstermesini istediler.[104]

“Sen” dediler, “bir sihrin etkisine kapılmışlardan birisin. Hem bize hiçbir üstünlüğün yok, bizim gibi bir insansın. Yok eğer böyle değilsen, iddianda doğru isen mu’cize göster bize!” (Şuarâ, 26/153-154)

Deve Mu’cizesi

Şefkat abidesi bir nebinin bütün insaf çağrıları karşılıksız kalmıştı. Küfrün elebaşları sürekli kendi cepheleri adına proje üretiyor ve başta Hz. Sâlih olmak üzere inananları zor durumda bırakmak istiyorlardı.

Hz. Sâlih'in ısrarlı bir şekilde onları hakka davet edip korkutması üzerine putlarıyla birlikte çıktıkları bir bayram için: "Ey Sâlih! Sen de bizimle birlikte bayramımıza katıl, bize bir âyet (mu'cize) göster, sen kendi Allah'ına yalvar, biz de kendi ilâhlarımıza yalvaralım. Eğer duanız kabul olursa biz sana tâbi olalım, şayet bizim duamız kabul edilirse sen bize tâbi ol!" dediler. Hz. Sâlih onların bu isteğini kabul etti. Bunun üzerine onlar putlarını yanlarına alarak bayram yerine çıktılar, onlarla beraber Sâlih (aleyhisselam) de bayram yerine geldi.

Onlar, Hz. Sâlih'in duasının kabul olunmaması için putlarına yalvardılar. Bu arada Semûd kavminin başkanı durumunda olan birisi : "Ey Sâlih! Şu kayadan on yaşında hamile ve geniş karınlı bir dişi deve çıkar. Eğer bunu yaparsan senin peygamberliğini tasdik edeceğiz." dedi. Bunun üzerine Hz. Sâlih kendisini tasdik edeceklerine dâir onlardan söz aldıktan sonra kayanın yanına gelip namaz kıldı ve Rabb'ine dua etti. İşte bu sırada kayada, doğum sancısı çeken kadınlarda görüldüğü gibi bir sancı çekme hâli görüldü. Bundan hemen sonra kaya açıldı, içerisinden ise onların istedikleri gibi bir dişi deve çıktı. Bu durumu onlar gözleriyle görüyorlardı. Az sonra bu deve kendi büyüklüğünde bir erkek yavru doğurdu. Bu durum karşısında Semûd kavminin başkanı durumunda olan Cenda b. Amr ile birlikte kavminden bir grup kimseler Hz. Sâlih'e iman ettiler.[105]

Semûd halkının mu'cize talebi aslında bir meydan okumaydı. Zira onlar Hz. Sâlih'i yalancılıkla ve şımarıklıkla suçlamışlardı.

"Semûd halkı da Peygamberlerini yalancı saydılar ve: 'Yani biz' dediler, 'İçimizden bir adamın peşinden mi gideceğiz? Böyle yaparsak doğrusu sapıtmış ve çıldırmış oluruz! Ne o, yani bu kitap, içimizden bula bula onu mu buldu, o mu buna lâyık görülmüş? Hiç de öyle değil, bilakis o, yalancının, küstahın tekidir!" (Kamer, 54/25-26)

Onların bu küstah ve incitici tavırları karşısında Allah (celle celâluhû) nebisini teselli ederek şöyle buyurmuştu:

"Biz de Peygamberleri Sâlih'e dedik ki: 'Sen hiç üzülme! Asıl kimin yalancı ve küstah olduğunu yarın öğrenirler! Biz imtihan etmek için onlara bir deve göndereceğiz. Şimdi sen onların ne yapacağını bekle ve eziyetlerine sabret. Hem onlara bildir ki su, aralarında nöbetleşe olacak, her su nöbetinde, sahibi hazır bulunacaktır." (Kamer, 54/26-28)

Görüldüğü gibi aslında deve mu'cizesi, Semûd halkı için büyük bir imtihandı. Onlar kendilerince zayıf bir plân/teklif hazırlamışlardı. Ama âlemlerin Rabbi'nin de bir teklifi vardı. Deve bildikleri normal develerden değildi. Bir mu'cizeydi. Cenâb-ı Hak, Sâlih (aleyhisselam) vasıtasıyla deveyle ilgili hukuku da bildirdi.

"Sâlih: "İşte mu'cize, şu dişi deve! Nöbetleşe olarak, kuyudan bir onun içme sırası, belirli günde de sizin içme sıranız olsun. Sakın ona fenalık dokundurayım demeyin, yoksa sizi müthiş bir günün azabı bastırıverir." dedi. (Şuarâ, 26/155-156)

"Sâlih: 'Ey benim halkım!' dedi, 'Şimdi söyleyin bakayım: Şayet ben Rabbimden gelen kesin delile dayanıyorsam ve O bana tarafından bir nübüvvet lutfetmişse? Peki bu durumda ben kalkıp Allah'a isyan edersem, O'nun cezasından kim beni kurtarabilir? Sizin bana hiçbir faydanız olamaz, olsa olsa ziyanımı artırırsınız. Hem Ey halkım! İşte size mu'cize olarak Allah'ın devesi! Bırakın onu Allah'ın mülkünde yayılsın, yesin içsin. Sakın kötü bir maksatla ona el sürmeyin, yoksa çok geçmez sizi bir azap kıstırıverir." (Hûd, 11/63-64)

"Semûd halkına da içlerinden biri olan kardeşleri Sâlih'i gönderdik. 'Ey benim halkım!' dedi, 'Yalnız Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. İşte size Rabbinizden açık bir delil, bir mu'cize geldi. İşte Allah'ın devesi de size bir âyet! Onu kendi hâline bırakın, Allah'ın diyarında otlasın, sakın ona bir fenalık yapmayın. Yoksa sizi acı veren bir azap yakalayıverir." (A'râf, 7/73)

Korkunç Plânlar ve Devenin Öldürülmesi

Şimdi artık Semûd kavmi için yeni bir süreç başlamıştı. Hz. Sâlih'e (aleyhisselam) ağır ithamlarda bulunan bu şımarık kavmin gururu kırılmış, onuru incinmişti. Mu'cize inananlara itminan kaynağı olsa da müşrikler topluluğu bu durumdan hiç hoşnut olmamıştı. Hz. Sâlih'in rezil olacağını beklerken kendileri rezil rüsvay oluvermişlerdi. Bu durum karşısında kinle gerilmiş, intikam hisleriyle dolmuşlardı.

Harika deve sevimli yavrusuyla birlikte her tarafı dolaşır otlar, su içme gününde ise gider kuyudan su içerdi. Mü'minler bu deveden bir kabileye yetecek kadar süt sağarlardı. Mü'minler bu durumdan hoşnut olsalar da

kafirler elbette rahatsız oluyorlardı. Kuyularından devenin su içme gününde su almıyor, ertesi günkü su ihtiyaçlarını da depoluyorlardı. Zaman zaman deveyi öldürmek isteseler de Hz. Sâlih'in uyarıları neticesinde öldürmekten vazgeçiyorlardı. Aslında başlarına bir şey gelmesinden de korkuyorlardı deve yüzünden. Ama bu duruma bir türlü alışamamışlardı.

Bu büyük mu'cize karşısında acziyetlerinden dolayı âdeta kahrolan kafirler arasında deveyi öldürme fikri her geçen gün yaygınlık kazanıyordu. Özellikle kavmin reisi halkı sürekli kışkırtıyor, bir an önce deveden kurtulmaları gerektiği fikrini yaymaya çalışıyordu. Ama bir taraftan da deveyi öldürürlerse ilâhî bir azabın geleceği korkusunu aşamıyorlardı.

Nihayet çok geçmeden Allah tarafından Hz. Sâlih'e kavminin pek yakında deveyi keseceklerine dâir bir vahiy geldi. Hz. Sâlih, bunu kavmine söylediğinde onlar : "Bizler böyle bir şey yapacak değiliz." dediler. Bunun üzerine Sâlih (aleyhisselam) onlara:

– Eğer siz bu deveyi kesmeseniz bile, pek yakında içinizden doğacak olan birisi bu deveyi kesecektir, dedi. Onlar:

– Doğacak olan bu çocuğun alâmetini bize bildirin; Allah'a yemin ederiz ki mutlaka deveyi kesecek olan kimseyi bulup öldürürüz, dediler. Hz. Sâlih bu kimsenin alâmetini bildirirken onun kumral, gök gözlü, kızıl saçlı bir genç olduğunu söyledi.

Konuyla ilgili bu bilgileri kaydeden İbn İshâk, devenin öldürülmesiyle ilgili iki rivayete yer verir. Biz her ikisini de kaydetmek istiyoruz.

Bu kavmin bulunduğu şehirde nüfuz sahibi güçlü iki yaşlı kişi vardı. Bunlardan birisinin bir oğlu bulunuyordu ve dengini bulamadığı için onu evlendirmiyordu. Diğerinin ise bir kız çocuğu vardı. O da kızmınaa denk bir eş bulamadığı için onu evlendirmiyordu. Nihayet bu nüfuzlu yaşlı kişiler, oğlanla kızı birbiriyle evlendirdiler. İşte bu evlilikten Hz. Sâlih'in alâmetini söylediği çocuk dünyaya geldi.

Hz. Sâlih'in: "İçinizden doğacak birisi bu deveyi kesecektir." demesi üzerine onlar hemen harekete geçerek şehirden sekiz ebe kadın seçtiler ve yanlarına şehri dolaşmak üzere zabıta memurları kattılar. Onlar, doğum yapan bir kadın gördüklerinde onun yanına gelirler ve bu çocuğun, alâmeti tarif edilen çocuk olup olmadığını kontrol ederlerdi.

Neticede evsafı tarif edilen çocuğa rastlayan ebe kadınlar: “Allah’ın peygamberi Hz. Sâlih’in tarif ettiği çocuk budur.” diyerek bağrışmaya başladılar. Bunun üzerine görevli memurlar çocuğu alıp götürmek istediler. Fakat bu çocuğun dedeleri olan ihtiyar nüfuzlu iki kişi araya girip çocuğu zabıta memurlarına vermediler ve onlara: “Eğer Sâlih bu çocuğu istiyorsa biz onu kendimiz öldürürüz.” dediler. Bu çocuk, doğan çocukların en kötüsü olup başkalarının bir hafta içerisindeki büyümesini o bir günde tamamlıyordu. Nihayet Semûd kavminden bozgunculuk yapan dokuz kişi bir araya geldiler. Bu dokuz kişiden bir tanesi de kısa zamanda büyüyen bu kötü çocuktu. Daha önce bu sekiz kişi deveyi kesecek olan kişinin kendilerinden doğacak olan bir çocuk olduğunu düşünerek ve bundan endişe ederek kendilerinden doğan oğlan çocuklarını öldürmüşlerdi. Sonra bundan pişmanlık duyan bu kimseler o kötü çocukla birlikte Hz. Sâlih’i ve ailesini öldürmek üzere yemin ettiler ve şöyle dediler:

“Biz toplu hâlde buradan çıkarız, bizleri gören halk ise bir yolculuğa çıktığımızı sanır. Biz hemen Sâlih’in yolu üzerindeki mağaraya gelir, orada bekleriz. Gece vakti olup da Sâlih, ibadet etmek için mescidine çıktığı bir sırada onu öldürür, sonra tekrar mağaraya gelir, oradan da evlerimize döneriz. Bundan sonra da ‘Onun öldürüldüğünü bilmiyoruz.’ deriz. Böylece onun kavmi bizi tasdik edip sözlerimize inanırlar.” Aslında Hz. Sâlih geceyi kavminin arasında geçirmez, Mescid-i Sâlih ismiyle kendisine nispet edilen mescide gider, orada gecelerdi. Nihayet bu dokuz kişi mağaraya girdiklerinde üzerlerine bir kaya düştü ve hepsini öldürdü. Bu dokuz kişinin plânını bilen bir grup kimse mağaraya gelip onların helâk olduklarını görünce hemen bağrışarak geri döndüler ve: “Sâlih önce onlara kendi çocuklarını öldürmelerini emretti, şimdi de kendilerini öldürdü.” dediler.

Bir rivayete göre, bu dokuz kişinin Hz. Sâlih’i öldürmek için yemin etmeleri, onların deveyi kesmelerinden ve Hz. Sâlih’in kendilerini azapla korkutup uyarmasından sonra olmuştu. Deveyi boğazlayan bu dokuz kişi kendi aralarında: “Gelin Sâlih’i öldürelim! Eğer o davasında haklı ve doğru ise bir an önce onu öldürmüş oluruz, şayet davasında yalancı ise yine onu öldürüp devenin arkasından göndermiş oluruz.” dediler. Bunun üzerine onlar bir gece Sâlih (aleyhisselam) ile ailesinin bulunduğu yere geldiler. Fakat melekler tarafından atılan taşlarla beyinleri parçalanarak helâk oldular. Bu sırada onların yanına gelen adamları onların helâk olduklarını görünce Hz. Sâlih’e:

“Bunları sen mi öldürdün?” diyerek üzerine yürüyüp onu öldürmek istediler. Ancak Hz. Sâlih’in (aleyhisselam) aşiretinden olan kimseler, Hz. Sâlih’i öldürmesine engel oldular ve onlara: “Sâlih sizi azapla korkutmuştur. Eğer o, dâvasında doğru ise hareketinizle Rabbimizin gazabını artırmayın. Şayet o yalancı ise biz onu tutar size teslim ederiz.” dediler. Bunun üzerine onlar Hz. Sâlih’i öldürmekten vazgeçerek geri döndüler.

Birinci rivayete göre, Hz. Sâlih’i öldürmek için yemin eden dokuz kişi deveyi boğazlayan kişiler değildir. İkinci rivayet ise daha doğrudur.[106]

Aslında tarih kitaplarında yer alan ve dokuz kişi olarak ifade edilen bozguncuların “dokuz kişi” değil de “dokuz çete” olması daha kuvvetli bir ihtimaldir. Kur’ân bu konuda bize bilgi verir. Bu karanlık odakların ve şer güçlerin karanlık ve sinsi plânlarından bahseder. İhtimal bu dokuz çete, toplumun köşebaşını tutmuş ve her türlü güzel çalışmayı baltalamaya çalışan bir tahrip çetesiydi. Zaten şiarları kötülük olan bu gruplar karakterlerine uygun bir şekilde kötü bir plân etrafında anlaşmışlardı. Bu korkunç plânı Kur’ân bize şöyle haber verir:

“Şehirde dokuz çete vardı ki bunlar ülkede hep bozgunculuk yapar, iyileştirme ve düzeltme adına hiç bir şey yapmazlardı. Allah’a yemin ederek aralarında şöyle anlaştılar: ‘Geceleyin ona ve yakınlarına baskın yapıp hepsini öldürür, sonra da sahip çıkan akrabalarına yakınlarının öldürülmesi esnasında orada bulunmadığımızı bildirir ve biz gerçekten doğru söylüyoruz deriz.” (Neml, 27/48-49)

Onlar bir tuzak hazırlasalar da her türlü tuzağı boşa çıkaran bir güç sahibini hesaba katmamışlardı. Kendisine iman edenleri muhafaza eden ve davalarında er geç muvaffak kılan biri vardı. O, âlemlerin Rabbi Yüce Allah’tı. Her kim veya zümre kendini O’nun yoluna adarsa ilâhî inayet ve siyanete mazhar olmuştur mutlaka. Bu değişmez bir kanundur. Şimdi Semûd kavminden bu çeteler, kendilerini helâke götüren bir karar verdiklerinden habersizdiler. Kurdukları kötü plânı uygulamaya koydular. Ama Cenâb-ı Hak nebisini ve ona inananları korudu ve bu karanlık plânın uygulanmasına fırsat vermedi. Nice zalimlerin hep aynı olan kötü akıbetini Kur’ân şöyle anlatıyor:

“Onlar bir tuzak kurdular, ama tuzaklarına karşı Biz de tuzak kurduk, kendileri farkında olmadan onların tuzaklarını bozduk, onların plânlarını altüst ettik. Bak işte onların tuzaklarının âkıbeti nasıl oldu! Biz onları da

kendilerine uyan toplumlarını da imha ettik! İşte onların, zulümleri sebebiyle ıssız kalmış, çökmüş evleri… Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ibret vardır." (Neml, 27/50-52)

Devenin öldürülmesinin sebebi şudur: Bir rivayete göre, Kaddâr b. Sâlif bir grup kişiyle birlikte şarap içiyordu. Su hakkının deveye ait olduğu bir güne rastladığı için şaraplarına katacak su bulamamışlardı. İşte bu hadise üzerine onlar birbirlerini teşvik ve tahrik ederek deveyi kesmişlerdir.

Diğer rivayete göre Semûd kavminin içerisinde biri Katâm, diğeri Kabâl (Kubâl) adında ahlâksız iki kadın vardı. Kaddâr b. Sâlif, Katâm adındaki kadına; Mısda' ismindeki bir erkek de Kabâl adındaki kadına aşıktı. Bunlar çoğu zaman bu kadınlarla gizlice buluşurlardı. Bir gece bu kadınlar Kâddar ile Mısda'a: "Deveyi öldürmedikçe bizimle bir araya gelmenize imkân yoktur." dediler. Bunun üzerine onlar, kadınların isteğine "Pekiyi" diyerek adamlarını yanlarına alıp deveyi öldürmek üzere harekete geçtiler. Bu sırada deve su havuzunun başında duruyordu. Onların ele başları, içlerinden birisine: "Git, deveyi boğazla!" dedi. Deveyi boğazlamak üzere giden kişi, bu işi gözüne kestiremeyip geri döndü. Sonra elebaşı olan kişi, bir başkasını gönderdi. Fakat o da gözüne kestiremeyip geri döndü. Hulâsa kimi gönderdi ise deveyi öldürmeyi gözüne kestiremeyip geri döndü. Bu defa elebaşı olan kişi bizzat kendisi devenin yanına gelerek üzerine atıldı ve devenin arka ayaklarındaki sinirleri kesmesi üzerine deve yere yuvarlanıp debelenmeye başladı. Devenin öldürüldüğü gün çarşambaydı. Kendi dillerine göre deveyi öldüren bu kişinin adı "Cebbar" idi. Onlar, kendilerince haftanın ilk günü kabul ettikleri pazar günü helâk olmuşlardı. Deve öldürülünce onlardan birisi Hz. Sâlih'in (aleyhisselam) yanına gelerek: "Çabuk yetiş, deveyi öldürdüler." dedi. Bunun üzerine Hz. Sâlih hemen devenin bulunduğu tarafa yöneldi. Bu sırada onlar Hz. Sâlih'i karşılayarak: "Ey Allah'ın peygamberi Sâlih! Deveyi falan kişi kesti, bizim bunda suçumuz yok." diyerek özür dilemeye başladılar. Bu durum karşısında Hz. Sâlih (aleyhisselam) onlara: "Gidip bakın, devenin yavrusunun arkasından yetişmeye çalışın, eğer arkasından yetişebilirseniz, Allah azabını üzerinizden kaldırabilir." dedi. Bunun üzerine onlar yavruyu aramaya koyuldular. Bu sırada annesinin ıstırap içerisinde kıvrandığını gören yavru, pek yüksek olmayan "el-Kare" adındaki bir dağa gelerek üzerine çıktı. Onlar da yavruyu yakalamak için dağın üzerine çıkmak istediler. Fakat Allah tarafından yapılan bir vahiy ile dağ, kuşların dahi ulaşamayacağı bir tarzda

göğe doğru iyice yükseldi. Bundan sonra Hz. Sâlih kavminin yaşadığı şehre indi. Hz. Sâlih'i gören yavru ise gözlerinden yaşlar boşanarak ağlamaya başladı, sonra yavru Hz. Sâlih'e dönerek üç defa böğürdü. Bunun üzerine Hz. Sâlih, onlara; *"Yurdunuzda üç günlük bir ömrünüz kaldı. Sonra helâk olacaksınız. İşte hilafı olmayan kesin söz!"* (Hûd, 11/65) dedi.[107]

Semûd Kavminin Helâki

Semûd kavmi için yolun sonu hızla yaklaşıyordu. Çok kısa bir süre sonra güneşin doğuşunu son kez görecekler, bir türlü sahibine yönelemedikleri nimetlerden son kez istifade edeceklerdi. Hz. Sâlih'in yıllar süren gayreti Semûd kavminden pek çoğu için bir mânâ ifade etmemişti. Dinlememişlerdi Allah'ın elçisini. Dinlemek bir tarafa azgınlıkları giderek artmış, inananlara türlü türlü hile ve tuzaklar kurmuşlar ve aleyhte propaganda yürütmüşlerdi. Ama Cenâb-ı Hak, zalimleri imhâl eder (mühlet verir) ama asla ihmal etmezdi. Şimdi Semûd kavmi için takdir edilen süre bitmek üzereydi. Sâlih (aleyhisselam) onlara, başlarına gelecek olan azabın alâmetini bildirirken birinci gün yüzlerinin sararacağını, ikinci gün yüzlerinin kırmızılaşacağını üçüncü gün ise yüzlerinin siyahlaşacağını söyledi. Ertesi gün sabahleyin kalktıklarında küçük-büyük, kadın-erkek hepsinin yüzleri safran sürmüş gibi sararmıştı. İkinci gün kalktıklarında yüzleri kıpkırmızı kesilmişti. Üçüncü günün sabahında ise yüzleri ziftlenmiş gibi simsiyah olmuştu. Dördüncü gün sabah olunca gökten gök gürültüsüne benzer bir sayha (ses) geldi ve bu sayha onların göğüs çukurlarında bulunan kalplerini paramparça etti. Semûd kavminin helâk edilişi Kur'ân'da değişik âyetlerde şöyle anlatılır:

" Zulmedenleri ise o korkunç ses tutuverdi de diyarlarında çökekaldılar. Sanki hiç orada yaşamamış gibi oldular, ortadan silindiler. Evet… inkâr etti Rabbini Semûd milleti. Evet, işte onun için defolup gitti Semûd milleti!" (Hûd, 11/67-68)

"Derken, deveyi boğazladılar, ama çok geçmeden yaptıklarına pişman oldular. Çünkü bildirilen o azap onları bastırıverdi. Elbette bunda alınacak ibret vardı. Ama onların ekserisi ders alıp da iman etmezler. Ama senin Rabbin aziz ve rahîmdir." (Şuarâ, 26/157-159)

"Semûd halkına gelince Biz onlara da doğru yolu gösterdik; fakat onlar körlüğü hidâyete tercih ettiler. Derken işledikleri işler sebebiyle alçaltıcı bir

azap yıldırımı onları alıverdi. İman edip de Allah'a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık." (Fussilet, 41/17-18)

"Bak işte onların tuzaklarının âkıbeti nasıl oldu! Biz onları da kendilerine uyan toplumlarını da imha ettik! İşte onların, zulümleri sebebiyle ıssız kalmış, çökmüş evleri… Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ibret vardır. İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık." (Neml, 27/51-53)

"Onlar en yakın arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağı çıkarıp deveyi kesti. Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim! Görsünler bakalım! Biz onlara bir sayha, müthiş bir ses gönderdik, davar ağılındaki kuru ot ve çırpı gibi oldular." (Kamer, 54/29-31)

"*Derken deveyi boğazladılar, Rab'lerinin emrinden çıkıp O'na isyan ettiler ve dediler ki: 'Sâlih! Sen gerçekten resullerden isen, bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!' Bunun üzerine o şiddetli sarsıntı onları kıskıvrak yakaladı da yurtlarında çökekaldılar. Gördüğü müthiş manzara karşısında Sâlih, yüzünü üzüntü ile öteye çevirip 'Ey halkım!' dedi, 'Ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ ettim, sizin iyiliğinize çalıştım, size öğütler verdim. Lâkin siz, iyiliğinizi isteyip öğüt verenleri bir türlü sevmediniz gitti!"* (A'râf, 7/77-79)

Evet Semûd kavmi küfürde direnmişler, peygamberleri ile alay etmişler, kibirlenip azarak nefislerine tabi olmuşlardı. Kendi görüşlerini dine tercih edip peygamberlerinin davetine kulak tıkamışlardı. Bundan dolayı da nasihat dinlememişlerdi. Diğer taraftan bir mu'cize olarak gönderilen devenin öldürülmesine göz yummuşlar, böyle bir cinayetin işlenmesine zemin hazırlamışlardı. Hayır ehline buğzetmişler, dünya malına aldanmışlar ve verdikleri söze uymamışlardı. Zira kendilerine istedikleri mu'cize gösterilirse iman edeceklerine söz vermişlerdi. Deveyi boğazlamak suretiyle emanete ihanet etmişler, Hz. Sâlih'i (aleyhisselam) ve yakınlarını öldürmek isteyen çetelere göz yummuşlar ve onlarla şer hususunda işbirliği yapmışlardı. Böylece günaha ve şerre rıza göstermişlerdi. Bütün bunların neticesinde de helâk edilmişlerdi.

Âyetlerden anladığımız kadarıyla Semûd kavmi üç şekilde helâk edilmişti:

1. Onları yok eden yıldırım (es-Sâika).

2. Onları yakalayan gök gürültüsü, çığlık (es-Sayha).

3. Üzerinde gezdikleri yerin sarsılmasıyla oluşan, zelzele, sarsıntı (er-

Racfe).

İbn Cüreyc'in rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurulur: "Allah (celle celâluhû), Semûd kavminden doğu ile batı arasında bulunan herkesi helâk etti. Ancak Harem'de (Kâbe'de) bulunan bir kişi helâktan kurtuldu. Onu bu azaptan Harem'de bulunması kurtarmıştı. Hz. Peygamber'den bu kişinin kim olduğu sorulduğunda O, "Ebû Riğâl'dir." buyurdular." Bir görüşe göre, Ebû Riğâl'in Sakîf kabilesinin atası olduğu da söylenir.[108]

İnananlar Kurtuluyor

Işık-karanlık mücadelesini hep gündüz/ışık kazanmıştır. Karanlığın hükmü geçici olmuştur. Hiçbir karanlık düşünce ve inanç(sızlık) da aydınlık düşünce ve inançların karşısında direnememiştir. Bu bir sünnetullahtır. Allah ehl-i imanı dünyada kafirlere galebe çalmakla, ahirette de ebedi saadetle mükafatlandıracaktır. Semûd kavminden inkarı seçenler helâk edilirken, inananlar da hususi bir ilâhî inayet ve lütufla kurtuluşa ermişler, etrafı yerle bir eden zelzele ve korkunç sayha/gürültü onlara zarar vermemiştir.

"Azap emrimiz gelince, tarafımızdan bir lütuf olarak Sâlih'i ve beraberindeki müminleri azaptan ve o günün zilletinden kurtardık. Şüphesiz ki senin Rabbin kavî ve azîzdir (çok kuvvetlidir, mutlak galiptir). (Hûd, 11/66)

Evet, kurtulmuştu Sâlih Nebi ve ona tabi olanlar. Kurtulacak elbet kıyamete dek peygamber yolundan yürüyenler.

Âlûsî'nin kaydettiğine göre; Hz. Sâlih (aleyhisselam) ile birlikte azaptan kurtulan müminlerin sayısı, 120 kişi idi. Helâk olanlar ise çok sayıda olup (yaklaşık) 5.000 ev halkıdır.[109]

Meşhur olan görüşe göre; Hz. Sâlih (aleyhisselam), kavminin helâk edilmesinden sonra Filistin topraklarındaki Remle civarlarına gelip ölünceye kadar orada yaşamıştır.[110] Sonra buradan Mekke'ye gidip yerleştiği ve vefatına kadar da burada ibadetle meşgul olduğu, Rabbine kavuştuğunda ise elli sekiz yaşında olduğu ve yirmi yıl müddetle kavmini hakka davet ettiği rivayet edilmektedir.[111]

Kur'ân'ın geldiği sırada Mekkeliler Şam'a ticaret için giderken, Hicr kalıntılarının yanından geçiyorlardı. Bir defasında Hz. Peygamber (aleyhisselam) ashabı ile oradan geçerken: *"Şu azaba uğramışların yurduna ancak*

ağlayarak girin. Eğer ağlamayacaksanız girmeyin. Yoksa onlara gelen musibet size de gelir."[112] buyurarak ashabını uyarmıştır.

95 Sâbûnî, *Peygamberler Tarihi*, 547.

96 İbn Kesîr, *el-Bidâye,* I, 123.

97 Buhârî, *Enbiyâ* 17, *Megâzî* 80; Müslim, *Zühd* 39.

98 Taberî, *Tarih*, I, 115.

99 Bkz.: Yâkut, *Mu'cemü'l-büldân*, 2/22; Taberî, *Târih*, 1/115; Sa'lebî, *Arâis*, 67.

100 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali,* 372.

101 İbn Kuteybe, *Maârif,* 14.

102 Bkz.: Kutup, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'ân,* 4/1907-1908.

103 Kutup, *Fî Zilâl,* 5/2644-2645.

104 Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/134.

105 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/90.

106 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/89/91.

107 Rivayetlerle ilgili bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/91-93; Taberî, *Târih,* 1/117-118.

108 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/ 93; Taberî, *Târih,* 1/118.

109 Alûsi, *Rûhu'l-Meani*, 8/167-168.

110 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/130.

111 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/ 93.

112 Buhârî, *Cenâiz* 86; *Megâzî* 8.

Hz. İbrâhîm Aleyhisselam

İbrâhîm ile İsmâîl Beytullah'ın temellerini yükseltirken şöyle dua ediyorlardı: "Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul buyur bizden! Hakkıyla işiten ve bilen ancak Sen'sin." Ey bizim Yüce Rabbimiz! Bizi, yalnız Sana boyun eğen müslüman kıl. Soyumuzdan da yalnız Sana teslimiyet gösteren bir müslüman ümmet yetiştir. Ve bizlere ibadetimizin yollarını göster, tevbelerimizi kabul buyur. Muhakkak ki tevbeleri en güzel şekilde kabul eden, çok merhametli olan ancak Sensin!" Ey bizim Rabbimiz! Onların içinden öyle bir resûl gönder ki; kendilerine Senin âyetlerini okusun, onlara kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları tertemiz kılsın. Muhakkak ki azîz Sensin, hakîm Sensin! (Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibisin!" (Bakara, 2/127-129)

Bâbil

Hz. İbrâhîm'in doğup büyüdüğü ve ateşe atıldığı şehir hakkında farklı görüşler vardır. Buna göre yaşadığı şehirle ilgili olarak Bâbil, Ur, Harran ve Urfa'nın adı geçmektedir. Ancak en çok kabul gören ve yaygın olan görüşe göre bu şehir Bâbil'dir.

İbrâhîm (aleyhisselam) doğduğu zaman Irak'ta Bâbil Hanedanı hüküm sürüyordu. Bâbilliler de bölgenin diğer şehir halkları gibi putlara tapıyorlardı. İrili ufaklı pek çok putları vardı. Hatta her şehrin, şehri koruyan bir putunun olduğuna inanılırdı. En büyük ve meşhur tanrısının adı Marduk idi. Bâbilliler, krallarının bu putun vekili olarak iş yaptığına ve aynı zamanda onun da bir tanrı olduğuna inanıyorlardı.

Bu dönemde puta tapma o kadar yaygındı ki yerdeki putlarla yetinilmeyip gökteki yıldızlar da putlaştırılmıştı. Puta tapmada âdeta sınır tanımıyorlardı. Yıldızlara tapmanın yaygın olmasının en önemli sebebi, bu dönemde yıldızlarla ilgili çalışmalar yapılmasıydı. Güneş ve ay tutulmalarını hesaplarlar, yıldızların yerlerini belirlerlerdi. Bundan dolayı "Sâbiîlik" yani yıldıza tapma çok yaygındı. İşte Hz. İbrâhîm böyle bir kavme peygamber olarak gönderilmişti.

Nemrud ve Kavmi

İbrâhîm (aleyhisselam) doğduğu zaman Nemrud b. Kenan adında bir hükümdar vardı. Nemrud pek çok kötülüğe öncülük etmiş talihsiz bir

kimseydi. Rivayetlere göre ilk taç giyen, yıldız ilmiyle uğraşan ve bu konuda nazariyeler ortaya koyan, Kâbil'den sonra ilk ateşe tapan ve insanları kendisine tapmaya davet eden ilk kişiydi.

Zalim, cebbar, şımarık ve küstahtı. Sahip olduğu servet ve zenginlik, ihtişam ve saltanat onu şımartmıştı. Halkın içinde bulunduğu zor durumdan da istifade ederek, kıtlık zamanında kendisinden zahîre istemeye gelenlere; "Rabbiniz kimdir?" diye sorar, "Sensin." diyene zahîre verir, ilâhlık iddiasını tasdik etmeyenlere ise vermezdi. Halk çaresiz, Nemrud'un iddiasını doğrulardı.

O dönem Bâbil halkı için Nemrud'a tapmak aslında çok da incitici değildi. Zaten putperest idiler. Yerde ve gökte gördükleri hemen her şey put olabilirdi onlar için. Putçuluk önemli bir sektör hâline gelmişti. Meşhur puthaneleri vardı. Nemrud'a bağlı olan ve putlara bakmakla sorumlu bir de "bakan"/yardımcı vardı. Hz. İbrâhîm'in Tevrât'ta ismi Terah olarak zikredilen Kur'ân'ın ise "Âzer" diye bize tanıttığı babası[113] bu görevi yapıyordu.[114]

Doğumu

Nemrud, ilâhlığını ilân etmişti. Her türlü zulüm vasıtasını kullanarak halkı sindiriyor ve gönüllere sinmese de halka ilâh olduğu inancını dayatıyordu. Ne büyük çelişki ki halkının ilâhı(!) olduğunu iddia eden Nemrud, pek çok konuyu müneccimlerine danışma ihtiyacı hissediyordu. Yine bir gün yıldızlara bakarak bilgi sahibi olduklarını iddia eden bu grubu huzuruna almıştı. Ne var ki müneccimlerin hâlini beğenmemişti. Hepsinin yüzlerine endişe ve tedirginlik duyguları hakimdi. Onların bu hâlinden kuşkulanan Nemrud, bu adamlara niçin böyle davrandıklarını sordu. Müneccimler:

– Beldenizde bu yıl bir erkek çocuk doğacak ve bütün putları kırarak saltanatınıza son verecek, dediler.

Nemrud bu haberden hiç memnun olmadı. Hatta tedirgin oldu. Kendisinin ilâh olmadığını pekâlâ biliyordu. O da diğer insanlar gibi sıradan bir insandı. Eğer iş müneccimlerin dediği gibi olursa bedelini hayatıyla ödeyebileceğini de çok iyi biliyordu Nemrud. Bir an bütün saltanatı ve hayatı gözünün önünden geçti. Ne olur ne olmaz, mutlaka tedbir almalıydı.

Nemrud gereken emri verdi. O yıl doğacak bütün erkek çocuklar

öldürülecekti! Böylece büyük bir tehlikeden kurtulmuş olacaktı.

Nemrud'un adamları bütün evleri dolaşıyor, hamile kadınları takibe alıyor ve doğum gerçekleşince de doğan çocuk eğer erkekse öldürülüyordu. Bu zulüm karşısında kız çocuğu doğanlar ise evlat acısı yaşamadıkları için seviniyorlardı. O yıl, Bâbil sokakları yavrusuna ağlayan bağrı yanık anaların iniltileriyle doldu taştı. Niceleri hep beddua etti Nemrud'a. Belki de Nemrud bu icraatıyla gayretullaha dokunmanın eşiğine geliyor ve kendi sonunun gelmesini hızlandırıyordu.

O yıl, Âzer'in eşi Nuna da bir çocuğa hamileydi. Ama bu hamilelik diğer kadınlarınkine benzemiyordu. Aylar geçmesine ve doğum yaklaşmasına rağmen dışarıdan anlaşılmıyordu. Nemrud'un adamları da fark etmediler bu durumu. Doğum yaklaşınca annesi gizlice yakındaki bir mağaraya gitti. Annesi İbrâhîm'i bu mağarada dünyaya getirdi. Doğum gerçekleşince de gerekenleri yapıp oğlunu ağzını iyice kapattığı mağarada bıraktı. Her gün oğlunu görmeye gidiyor ve ihtiyaçlarını gideriyordu. Rivayete göre bu doğum Muharrem ayının onuncu günü yani Âşûre günü meydana gelmiştir.

İbrâhîm çok hızlı gelişiyordu. Başka çocukların bir ayda gösterdikleri gelişmeyi o bir günde gösteriyordu. Annesi Nuna mağaraya geldiği vakit, onu başparmağını emerken buluyordu. O bu surette Allah tarafından rızıklandırılıyordu.

Âzer eşine bir gün hamileliğini sordu. Doğum yaptığını o da anlamamıştı. İbrâhîm'in annesi, bir oğlan çocuğu doğurduğunu, fakat öldüğünü söyledi. Âzer de eşinin bu sözüne inanmıştı. Vakti gelince bütün gerçekleri anlatacaktı elbette eşine. Nitekim, İbrâhîm'in mağaradan çıkma zamanı gelince de düşündüğü gibi yaptı ve olan biten her şeyi Âzer'e anlattı.

Annesi, artık İbrâhîm'im mağaradan çıkması gerektiğini düşünüyordu. Aylardır eşinden sakladığı büyük sırrı açıklamanın zamanı gelmişti. Olan biteni eşine bir bir anlattı. Âzer hem sevindi hem de tedirgin oldu. Sevindi; zira bir oğlu olmuştu ve yaşıyordu. Bir yandan da tedirgin oldu, ya başına bir şey gelirse diye…

Bir rivayete göre de eşinin bir erkek çocuk dünyaya getirdiğini bilen Âzer, oğlunu Nemrud'un zulmünden kendisi saklamıştır.[115] Ancak işin hakikati nasıl olursa olsun, Hz. Hafîz u Kerîm, Hz. İbrâhîm'i muhafaza etmiştir.

Mağaradan Çıkış

Aradan uzunca bir zaman geçmişti. Nemrud, müneccimlerin verdiği haberi unutmuştu bile. Bütün erkek çocuklarını öldürttüğüne göre tehlike kalmamıştı. Bundan dolayı öldürme işinden de vazgeçmişti. Zira yeterince çocuk öldürülmüştü artık. Oğlunu mağaradan çıkarmak isteyen Âzer, arkadaşlarına biraz korkarak da olsa şöyle sordu: “Benim bir oğlum var. Aslında yaşı da büyük. Fakat korktuğum için saklamıştım. Şimdi çıkarsam bir sıkıntı olur mu”?

Arkadaşları, endişe edecek bir şeyin kalmadığını, çocuğunu dışarıya çıkarabileceğini söyledi. İbrâhîm yaşıtlarına göre hızlı geliştiği için, henüz 15 aylık olmasına rağmen yaşının çok üzerinde gösteriyordu. Bundan dolayı da şüphe duyulacak bir durum söz konusu değildi. Artık durumdan emin olan Âzer, oğlunu mağaradan çıkardı. İbrâhîm mağaradan çıkınca hayvanlarla diğer yaratıkları gözden geçirip süzdü. O, bundan önce anne ve babasından başka hiç bir şey görmemişti. Bu yüzden babasına gördüklerini soruyordu. Babası da ona : “Şu deve, şu sığırdır…” gibi cevaplar veriyordu. Bu arada İbrâhîm: “Bu yaratıkların bir Rabb’ı olması lazımdır.” dedi.[116]

Evet, Rabbi onu peygamberliğe hazırlıyordu. O, büyük vazifeyi yükleneceği âna kadar hep iman yörüngeli ve marifet eksenli hareket etmeliydi. Zaten bundan sonraki her hareket ve davranışı da marifet yörüngeli olacaktı.

Putlarla Alay Etmesi

Âzer, put yapan, put satan, puta tapan ve putlara bakan bir adamdı. Nemrud’un putlardan sorumlu bakanı konumundaydı. Bundan dolayı çocuklarına da çarşı pazarda put sattırırdı. Artık İbrâhîm de büyümüştü. Bu işte pekâlâ kendisine yardımcı olabilirdi. Âzer bir gün yaptığı putlardan birkaç tanesini İbrâhîm’e vererek çarşıda satmasını söyledi.

İbrâhîm (aleyhisselam), putları ayaklarından bir iple sıkıca bağlar, arkasından çeker götürür ve “Ne zarar ne de yarar veremeyen bu putları alan var mı?” diye seslenirdi. Ama hiç kimse kendisinden put satın almazdı.

Kavmi kendisinden hiç put almayınca O da bütün putları nehir kıyısına götürür, başlarını suya sokar ve “İçin!” derdi. Böyle yapmakla kavminin

inancıyla alay ederdi. Ardından da hiç satmadan onları eve geri getirirdi. Kardeşleri ise çarşıya götürdükleri putların tamamını satmış olarak eve dönerlerdi.[117]

İbrâhîm elbette put satmamalıydı. Yüce Rabbi onun put satmasına müsaade etmezdi. Çünkü o bütün putları yıkma vazifesiyle gelecekti. Onun her söz ve davranışı mutlaka tevhid yörüngeli olmalıydı. Öyle de oldu. Hz. İbrâhîm herkesin puta taptığı bir dönemde asla putlara tapmadı. Her fırsatta onlarla alay ederek kavminin inancının yanlış olduğu gerçeğini vurguladı.

Nemrud'la İlk Karşılaşma

Hz. İbrâhîm, her fırsatta putlarla alay etmesi ve onların ilâh olamayacaklarını ifade etmesiyle çevresinde dikkat çekiyordu. O, "Allah'tan başka ilâh yoktur. O, benim Rabb'imdir! O, her şeyin Rabb'idir!" dedikçe, annesi ve babası, Nemrud'dan korkarak ağlarlar, Hz. İbrâhîm'i uyarırlardı. Ne de olsa Nemrud'un ilâh olduğuna inanıyorlardı. Ya kendilerine bir şey yaparsa ne olurdu hâlleri!

İbrâhîm (aleyhisselam) ise "Benim hakkımda, Nemrud'dan hiç korkmayınız. Beni, küçüklüğümde koruyan, büyüklüğümde de korur!" derdi.

Fakat Âzer, kendisini, birisinin, Nemrud'a ihbar edeceğinden korkarak Nemrud'a gidip:

– Ey kral! Senin doğmasından sakındırdığın çocuk, benim oğlumdur. Kendisi evimden başka bir yerde doğmuş, yanıma gelinceye kadar ondan haberim olmamıştır. Şimdi, onu sana haber veriyorum. Kendisi hakkında istediğini yap! Sonra beni kınama, dedi.

Nemrud:

– Onu bana getir, dedi.

Âzer, Hz. İbrâhîm'i, annesinin yanından alıp Nemrud'a götürdü. Nemrud, meclisini süslemiş, askerlerini sıra sıra dizdirmişti. İbrâhîm (aleyhisselam), sağına soluna bakıp:

– Ey kavim! Siz, neye tapıyorsunuz, diye sordu.

Nemrud:

– Ey İbrâhîm! Sen, üzerinde bulunduğum dinime gir ki seni ben yaratmışımdır ve rızkını da ben veriyorum, dedi.

İbrâhîm (aleyhisselam):

– Ey Nemrud! Sen, yalan söylüyorsun! O Rab ki beni yaratan, bana doğru yolu gösteren O'dur! Beni, yediren içiren de O'dur, deyince Nemrud da halk da şaşırıp kaldılar!

Bunun üzerine Nemrud, Âzer'e dönüp:

– Ey Âzer! Bu oğlun daha küçüktür. Ne söylediğini, benim kadr ü kıymetimi, mülk ve saltanatımın ululuğunu bilmiyor. Sen onu hemen al götür. Kendisini azabımın şiddetiyle korkut! Ola ki üzerinde saplanıp kaldığı şeyden döner, dedi.'[118]

Hakikate karşı bütünüyle kör hâle gelen Nemrud, fark etmemişti İbrâhîm'deki tevhid cevherini ve fıtratın sesini. Yüce Allah doğumunda koruduğu gibi şimdi de Nemrud'un şerrinden ve zulmünden korumuştu İbrâhîm'i.

O, Doğuştan Hanifti

O, Halilürrahman'dı. Doğuştan hanîf ve put düşmanıydı. Henüz peygamber olarak vazifelendirilmediği devrede dahi o, hep putlarla ve putçulukla mücadele ediyordu. Zira Rabbi onu terbiye ediyor ve gelecekte yükleneceği büyük misyona hazırlıyordu. Cenâb-ı Hak, diğer peygamberlere olduğu gibi ona da hakikati görme ve yüce gerçeğe ulaşma istidadı vermişti. Yetiştiği çevre putperest olmasına rağmen asla putlara meyletmemiş, sürekli onlardan tiksinmiş ve uzak durmuştu İbrâhîm Nebi. Zaten ilk sorguladığı şey de putlar olmuştu. Bu elbette ilâhî bir lütuf ve ihsandı.

"Andolsun ki daha önce İbrâhîm'e de akla, vicdana uygun olanı (rüşdü) göstermiştik. Biz onu biliyorduk." (Enbiyâ, 21/51)

O, kendisine verilen "rüşd" sayesinde daha peygamber olmadan gerçeği görmüş doğru yolu keşfetmişti. Aslında o fıtratın ve fıtrata uygun olanın sesi soluğu olmuştu. İnsan fıtratı hak bir dini kabule hazır yaratılmıştır. Bozulmayan her fıtrat kâinata baktığı zaman bir yaratıcı gerçeğini anlayabilir. İbrâhîm Nebi de bozulmamış bir fıtratı temsil ediyordu. Zaten her nebi daha doğuştan tertemizdir ve hep temiz olarak yaşar.

Babasını Tevhide Davet Etmesi

Âzer bütün geçimini put yapmadan ve putlara bakmadan kazanıyordu. Eline aldığı tahta parçalarını kesiyor, yontuyor ve belli bir şekil verdikten sonra da bu “kör, sağır ve dilsiz” varlıkların ilâh(!) olduğunu söylüyordu.

Hz. İbrâhîm babasının ve kavminin durumuna çok üzülüyordu. Başta bir sevk-i ilâhî ile ortaya koyduğu fıtratının gür sesini şimdi nübüvvet misyonuyla ortaya koyuyordu. Babasından başlamak suretiyle bütün kavmine putlara tapmanın yanlış olduğunu anlatacaktı. Zira bu, sıradan ve birkaç keser darbesi yiyerek ilâhlık mertebesine(!) yükseltilmiş tahta parçalarının kendilerine bile bir faydası olmadığını, kendilerine gelen zararları defetmeye güçlerinin yetmediğini ifade edecekti. Bu durumdaki varlıklar nasıl insanların ilâhı olur da onların bütün ihtiyaçlarını temin edebilirdi!

Kendisine nübüvvet verilen Hz. İbrâhîm bir gün babasına bütün edep ve hürmetiyle şöyle seslendi:

“Babacığım.’ dedi, ‘Niçin işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bu putlara tapıyorsun?

Babacığım, sana ulaşmayan bir ilim geldi bana, ne olur bana tâbi ol da seni dümdüz bir yola çıkarayım.

Babacığım, sakın Şeytana ibadet etme! Çünkü Şeytan Rahman’a isyan içindedir.

Babacığım, bu gidişle o Rahman’dan bile bir azabın gelip sana dokunacağından ve senin Şeytana hemdem olacağından ciddî endişe içindeyim.” (Meryem, 19/42-45)

“Bir zaman İbrâhim, atası Âzer’e: ‘Ne! Sen putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de kavmini de besbelli bir sapıklık içinde görüyorum.’ demişti.” (En’âm, 6/74)

Hayatı boyunca babasına karşı asla kötü bir davranışı olmamış olan İbrâhîm (aleyhisselam), tamamen ihsan düşüncesiyle ve irşad maksadıyla babasına böyle seslenmiş ve sapıklık içinde olduğunu açıkça söylemişti. Bu bir vazifeydi. Hem de önce en yakınlarından başlayarak yapılması gereken bir vazife.

Babasını imana davet ederken son derece dikkatli ve hürmetli davrandı. Onu ikna etmeye çalışmıştı. Babasının küfrünü hemen yüzüne vurmadı. Onu makul düşünmeye çağırdı ve niçin faydası ve zararı olmayan putlara taptığını sordu. Zira önce akla hitap etmeyen çağrıların gönüllerde tesiri zayıf olurdu.

Sonra da misyonunu ifade etti babasına nazikçe. O bir nebiydi. Vazifeliydi. Bir şefkat timsaliydi. Herkesi Hakk'a davet edecekti. Zira bu çağrı, onun gönderiliş gayesiydi. İlk sıra babasındaydı. O da üzerine düşeni, yani vazifesini yaptı ve babasını tevhid inancına davet etti.

Ama ne acıdır ki babası İbrâhîm Nebi gibi düşünmüyordu. Her türlü dini düşünceye tabu deyip binlerce tabuların pençesinde inim inim inleyen çağın ilhadzedeleri gibi Âzer de kâinattaki her şeyin idaresi kudret elinde olan tek bir ilâhın varlığını kabul etmeyi reddedip kendi batıl putlarına inanmada ısrar etmeyi tercih etti. Düşünemiyordu küçük bir köyde bile iki muhtar olunca işlerin karışacağını. Koca bir kâinatın pek çok ilâhın idaresinde olduğunu düşünmek mümkün değildir oysa. Zira eğer çok sayıda ilâh olsaydı kâinatta düzen diye bir şey kalmazdı. Oysa güneş sistemini tanzim eden kudretle pirenin midesini tanzim eden kudret aynıdır. Güneşi idare edenle varlığı güneşe bağlı olan sebze ve meyvelerin sahibi aynı olmalıdır. Tevhidde kolaylık, şirkte ise hadsiz derecede imkânsızlık ve zorluklar vardır.

Oğlu İbrâhîm'in iman çağrısına Âzer şu cevabı verdi:

"Babası: 'İbrâhim, ne o, yoksa sen benim tanrılarıma sırtını mı dönüyorsun? Bu işten vazgeçmezsen mutlaka taşa tutarım seni. Şöyle bir uzun müddet benden uzak dur. Gözüm görmesin seni buralarda!' dedi." (Meryem, 19/46)

Âzer tercihini şirkten yana kullanmıştı. Kendisine karşı çok şefkatli ve saygılı bir üslupla yaklaşan oğlunu tehdit etti Âzer. Eğer davasında ısrar ederse akıbetinin ölüm olacağı uyarısında bulundu. Ama canını kurtarmak isterse de kendisini ve bulunduğu beldeyi terk etmesini istedi. Babasının bu durumuna çok üzüldü Peygamberler Babası olan şanı yüce nebi. Onu kıramazdı. Hz. İbrâhîm babasına karşı oldukça nazik ve hassas davranıyordu. Ne de olsa babası idi. İman çağrısını kabul etmese de kendisine herhangi bir saygısızlığının olmayacağını, hatta ona dua edeceğini söyledi.

"İbrâhim: 'Selamet, esenlik içinde kal.' dedi, 'Rabbimden senin için af dileyeceğim. O gerçekten bana karşı çok lütufkârdır. İşte sizi de sizin

Allah'tan başka ibadet ve dua ettiğiniz tanrılarınızı da terkediyorum. Rabbime niyaz edip yalvarıyorum. Rabbime niyaz etmem sayesinde mahrum ve perişan olmayacağımı umuyorum." (Meryem, 19/47-48)

"Benden yana esenlik ve güven sana. Seninle tartışacak, sana kaba söz söyleyecek, tehditlerine ve korkutmalarına karşılık verecek değilim. Tersine senin için yüce Allah'a dua edeceğim. Seni affetmesini; sapıklığı sürdürmenin, Şeytana çömezlik etmenin gerektirdiği cezadan seni muaf tutmasını, sana merhamet etmesini, doğru yolu bulmanı nasip etmesini dileyeceğim. Yüce Allah bana karşı hep lütufkâr davranarak O'na yaptığımız duaları her zaman kabul etmiştir?

Madem ki yakınında oluşumdan, seni mü'min olmaya çağırmamdan rahatsız oluyorsun, senden ve soydaşlarından ayrılacağım. Başımı alıp uzaklara gideceğim. Sizleri, yüce Allah'ı bir yana bırakıp taptığınız putlar ile başbaşa bırakacağım. Sizden uzak bir yerde tek başıma Rabbime kulluk edeceğim. Umuyorum ki O benim dualarımı reddetmeyerek kötü duruma düşmeme meydan vermez."

Görüldüğü gibi Hz. İbrâhîm'in tek dileği, yüce Allah'ın kendisini kötülüğe kapılmaktan korumasıdır. O'nun terbiyesi, bilinçli çekingenliği bunu gerektiriyor. O kendini üstün görmüyor ve bu alçak gönüllülük duygusu içinde kötülüğe kapılmaktan korunmanın ötesinde bir şey dilemeye dili varmıyor.[119]

Âzer kendi evinde ve kendi neslinden doğan hidayet güneşini fark edememişti. Peygamber babası da olsa kurtuluşun yegâne şartı Allah'a imandı. Ne yazık ki Âzer'in kalbi iman nuruyla aydınlanmadı. Nebiler Serveri, Âzer'in ahiretteki durumuyla ilgili şöyle bir tablo anlatıyor bize:

"Kıyamet gününde İbrâhîm "babası Âzer" ile (babasının) üzeri tozlu ve siyahlı bir hâlde karşılaşacaktır. Bunun üzerine İbrâhîm babasına:

– Ben sana (dünyadayken) bana âsi olma demedim mi, diyecek. Babası da ona:

– İşte bugün sana asi olmayacağım, diye cevap verecek. Bunun üzerine İbrâhîm:

– Yâ Rabb! Sen bana insanlar diriltilecekleri gün beni rezil etmeyeceğini

vaad etmiştin. Şimdi Allah'ın rahmetinden çok uzak olan babamın vaziyetinden daha çok utanmayı gerektirecek hangi rüsvaylık olabilir, diyecek. Allah'da:

– (Ya İbrâhîm) Ben Cennet'i kafirlere haram kılmışımdır, buyuracak. Bundan sonra Yüce Allah tarafından:

– Ya İbrâhîm! Şu iki ayağının altındaki nedir, denilir. Bunun üzerine İbrâhîm. (ayağının altına) bakar ve ayakları arasında kana bulanmış bir sırtlan görür (ki İbrâhîm'in babası bu çirkin şekle çevrilmiştir) Bu çirkin manzara üzerine Âzer, ayaklarından yakalanır ve ateşe (yani Cehennem'e) atılır.[120]

Böylece Hz. İbrâhîm'in babasına karşı duyduğu gönlündeki alâka silinmiş ve babası tamamen unutturulmuş olacaktır.

Hz. İbrâhîm selim bir kalbe sahipti. *"Nitekim Rabbine selim bir kalble geldi."* (Sâffât, 37/84) âyeti bize bu hakikati anlatmaktadır. Ve o, ahirette insana ancak selim bir kalbin fayda vereceğini söylüyordu. Yani küfrün hâkim olduğu bir kalbin selâmete ermesi kat'iyen düşünülemezdi. Kâfir olan kimsenin evlâdı Hz. İbrâhîm (aleyhisselam) bile olsa, eğer onun kalbine küfür hâkimse, ona bir yararı dokunmayacaktır. Evet, O İbrâhîm Halilullah ki pek çok peygamberin babasıdır ve bulunduğu konum ve makam itibariyle, ahirzamanda gelecek, en büyük nebi, Nebiler Sultanı'nın, *"Ben ona benziyorum."* diyerek iftihar ettiği bir insandır. İşte bu zatın babası Âzer'in kalbi küfürle doludur ve onun babasına hiçbir yararı olamamaktadır.

Kavmini Daveti

Bâbil halkı hem putlara tapıyor hem de yıldızlara, aya ve güneşe ilâh diye inanıyordu. İbrâhîm (aleyhisselam) da onları hak dine davet ediyordu. O bir nebiydi. Onların görmediğini görüyor, bilmediğini biliyordu.

"Biz İbrâhim'e (şirkin çirkinliğini gösterdiğimiz gibi) imanında yakîne, kesinliğe ulaşması için göklerin ve yerin muhteşem hükümranlığını da öylece gösteriyorduk." (En'âm, 6/75)

Hz. İbrâhîm vahye açık sinesine akıp gelen hakikatleri kavmine de duyurmak istiyordu. Tebliğine halkın yüce sayıp ulûhiyet isnad ettikleri varlıkların aslında ilâh olamayacağını ispat etmekle başladı.

Cahiliye döneminde insanların gökte diğer yıldızlara göre daha parlak olan

“Sirüs”e tapmaları gibi, Bâbil halkı da parlak görünen bu yıldıza tapıyordu. Hz. İbrâhîm önce dikkatleri bu yıldıza çekti.

“Gece basınca o bir yıldız gördü, ‘İşte benim rabbim(!)’ dedi. Yıldız batınca ‘Ben batıp gidenleri sevmem.’ dedi.” (En’âm, 6/76)

Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), evvelâ uzaktan çok küçük görünen bu yıldıza baktı. Dikkatleri onun üzerine çevirdi. Mâkul olan ve zâhire mutabık bulunan bir beyan içinde onlara küçük bir uyarıda bulundu. Konuştuğu hep doğruydu ve yalan malzeme kullanmıyordu. Hatta o her delil getirişte, onların taptığı gökteki bir ilâhı ve onların yerdeki temsilcisi bir putu yıkıyordu. Evet, Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), akıl ve mantık plânında onların putlarını bir bir deviriyordu ki zaten o, putları devirmek için gelmişti.

Hz. İbrâhîm, kullandığı malzeme itibarıyla sanki onların put olarak kabul ettiği şeylere değer veriyor gibi yaptı ve onları kendi münazara zeminine çekti. Başka türlü onları, o zemine çekmesi de mümkün değildi. “Bizim ilâhlarımızdan bahsediyor.” diye onu dinlediler ve onlar farkına varmadan başlayan bu münazara, Hz. İbrâhîm’in (aleyhisselam) son söyledikleriyle bitti ki bu da iman cephesinin, küfür cephesine galebesiydi.

Hz. İbrâhîm kavminin dikkatini çektiği yıldız batınca vermek istediği mesajı verdi. Batıp gidenlerin ilâh olamayacağını haykırdı ve “*Ben batıp gidenleri sevmem*” dedi.

Batıp gidenler, kalpte yer tutmamalıydı. Hele arkalarından sürüklenip gitmeye hiç de layık değillerdi. Çünkü batıp gidiyorlardı. Oysa ki insana hiç batmayan bir sevgili lâzımdı. O öyle birisi olmalı ki bize bizden daha yakın olsun ve kalbimizin bütün arzularını bilsin. Bildiği o arzularımı da yerine getirmeye gücü yetsin.

Yıldızın ilâh olamayacağını anlatan Hz. İbrâhîm dikkatleri Ay’a çekti. Küçükten büyüğe doğru gidiyordu. Ay yıldıza göre daha parlaktı.

“Ay’ı doğarken görünce, ‘İşte bu benim rabbim(!)’ dedi. Batınca, ‘Rabbim beni doğruya eriştirmeseydi, and olsun ki sapıklardan olurdum.’ dedi. (En’âm, 6/77)

Biraz sonra Ay da kaybolup gitmişti. Demek ki o da ilâh değildi/olamazdı. Hz. İbrâhîm bir adım daha attı ve kavmine dolaylı bir tenkitte ve iğnelemede bulundu. Eğer Rabbi tarafından hidayete ulaştırılmasaydı kendisinin de

sapıklardan ve zalimlerden olacağını söyleyerek onların sapık ve zalim olduklarına imada bulunmuştu.

Ay'ın da ilâh olamayacağını gösteren Hz. İbrâhîm nazarları güneşe çevirdi.

"Güneş'i doğarken görünce, 'İşte bu benim rabbim(!), bu daha büyük.' dedi. Batınca, 'Ey milletim! Doğrusu ben, ortak koştuklarınızdan uzağım.' diye gürledi." (En'âm, 6/78)

Işığıyla dünyayı kucaklayan Güneş Ay'dan daha büyüktü. Ama akşam olunca o da batıverdi. Güneş, onların itikadına göre en büyük ilâhtı. Evvelâ küçükten başladı, sırasıyla ilk iki putu devirdi. Şimdi sıra en büyüklerine geldi. O da batıp gidince, bizzat orada bulunanların vicdanlarına seslenerek *"Ben, sizin şirk koştuklarınızdan uzağım."* dedi. Evet, artık sıra son söze gelmişti. Hz. İbrâhîm (aleyhisselam) bütün samimiyetiyle gürledi:

"Ey halkım, ben sizin Allah'a şerik koştuğunuz şeylerden berîyim. Ben batıl dinlerden uzaklaşarak, yüzümü, gökleri ve yeri yaratan Rabbülâlemin'e yönelttim. Ben asla sizin gibi müşrik değilim!" dedi." (En'âm, 6/79)

İşte Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), *Lâ ilâhe illallah* hakikatini her sineye duyurabilmek için böylece fetanetinin gerektirdiği bir yol takip etti. Hz. İbrâhîm'in bu metodu, esasen Kur'ânî mantığa da tıpatıp uygundur. Nasıl olmasın ki? O da aynı vahiy menbaından istifade etmekte ve aynı gerçeğe tercüman olmaktaydı.

Burada bir noktaya dikkat çekmek yerinde olacaktır. Dikkat edilirse Hz. İbrâhîm: *"Ben sizin şirk koştuklarınızdan uzağım."* diyor ki Arapça'da bu cümle isim cümlesidir. İsim cümleleri ise sebat ve devamlılık ifade eder. Bunun mânâsı şudur: Ben, hem işin başında hem de şu andaki maslahatlar yumağı davranışlarımda sizin şirk koşageldiklerinizden uzağım.

Öyleyse Hz. İbrâhîm, hiçbir zaman şirk işmam edecek söz ve davranışta bulunmamıştır. Bu ifadeler de –yukarıda da ifade ettiğimiz gibi– onun fetanetinin eseridir.[121]

Hz. İbrâhîm, tebliğini akıl ve mantıkları da doyuracak şekilde ortaya koymuştu. Ama kavmi onun mesajlarını kabul etmedi ve tartışmayı tercih ettiler. Hz. İbrâhîm'i putlarıyla tehdit ettiler. Zavallı inkar düşüncesi! Kendisini bile müdafaa edemeyen aciz varlıkların kendilerini koruyacağına

inanıyorlardı. Tabloyu Kur'ân'dan takip edelim:

"Kavmi kendisi ile tartışmaya girişti: O dedi ki: 'Allah, bana doğru yolu göstermişken, siz hâlâ benimle O'nun hakkında tartışıyor musunuz? Sizin O'na ortak saydığınız şeylerden ben hiç bir zaman korkmam. Rabbim ne dilerse olur. Rabbimin ilmi her şeyi kapsar. Hâlâ kendinize gelip ders almayacak mısınız?

Hem siz, Allah'ın size tanrı oldukları hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak saymaktan korkmuyorsunuz da nasıl ben sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkarım? Şimdi biliyorsanız söyleyin, bu iki taraftan hangisi korkudan emin olmakta haklıdır?" (En'âm, 6/81)

"Hz. İbrâhim putlara ve yıldızlara tapmanın aklen tutarsız olduğunu ispatlayınca, öyle anlaşılıyor ki müşrikler bu sefer, onların Allah nezdinde şefaatçi olabileceklerini söylediler. Bu ancak nakil yolu ile bilinecek bir şey olunca Hz. İbrâhim: "*Onların şefaatçiliği hakkında Allah'ın hiçbir delil bildirmediğini*" söyledi. Son olarak hürafeci müşrikler, "Bizim bu gizemli ilâhlarımız seni çarparlar!" deyip, psikolojik bir yaklaşımla insanın zaaf damarlarından biri olan korku" damarını harekete geçirmeye çalıştılar. O da pek kuvvetli ilzamî bir delille onları susturdu: "Allah'ın kudreti ve birliği kesin. Sizin tanrılarınızın ise zihninizden başka yerde varlıkları yok. Allah'a şirkiniz sebebiyle asıl korkması gereken siz iken, benim ise korkacak hiç bir yanlışım yok iken, ne diye ben korkayım? İyi düşünün! Güven istiyorsanız, o sadece tevhid inancındadır."[122]

Kur'ân müşriklerin bu değişmez mantığını ve tutarsız iddialarını şöyle beyan etmektedir:

"Allah'tan başka dua ve ibadet ettiğiniz bütün putlar, sizin gibi kullardır. Onların tanrılığı hakkındaki iddianız yerinde ise haydi onları çağırın da size cevap versinler bakalım! Nasıl icabet edecekler ki onların yürüyecek ayakları mı var? Yoksa tutacak elleri mi var? Veya görecek gözleri mi var? Yahut işitecek kulakları mı var, neleri var? De ki: 'Haydi bütün şeriklerinizi çağırın, sonra bana istediğiniz tuzağı kurun, haydi elinizden geliyorsa bir an bile göz açtırmayın! Zira benim mevlam, o kitabı indiren Allah'tır ve O bütün iyi kulların koruyucusu olup onları korur. Allah'tan başka yardımınıza çağırdığınız tanrılarınız ise sizin imdadınıza yetişemezler, hatta kendilerine bile fayda ve yardımları dokunmaz." (A'râf, 7/194-197)

Hz. İbrâhîm, üslûbuna uygun bir metotla putperestliğe karşı isyan etmişti. Bir çeşit isyan ahlâkıydı onunki. Hem de akıllıca ve muhatabı usulünce ikna edecek şekilde. Kur'ân onun makuliyet eksenli isyan ahlâkıyla ilgili bir yerde de şunları beyan etmektedir:

"Onlara İbrâhîm'in başından geçenleri de anlat. Günün birinde o babasına ve halkına hitaben: 'Söyler misiniz siz neye ibadet ediyorsunuz?' dedi. Onlar da: 'Kendi putlarımıza ibadet ediyoruz.' dediler ve ilave ettiler: 'Onlara tapmaya da devam edeceğiz!'

'Peki' dedi, 'Siz kendilerine dua ettiğinizde onlar sizi işitiyorlar mı? Yahut taptığınızda size fayda veya tapmadığınızda size zarar verebiliyorlar mı?'

'Yook!' dediler, 'Ama atalarımızı böyle bir uygulama içinde bulduk, biz de onu benimsedik.'

İbrâhîm dedi ki: 'Peki, gerek sizin taptığınız gerek gelip geçmiş babalarınızın taptığı şeyler hakkında biraz olsun düşünmediniz mi? Bilin ki bütün o ibadet ettiğiniz tanrılar, Rabbülâlemin hariç, hepsi benim düşmanlarımdır. O'dur beni yaratan ve hayat imkânlarını veren, maddeten ve mânen yol gösteren. O'dur beni doyuran, O'dur beni içiren. Hastalandığımda O'dur bana şifa veren. O'dur beni öldürecek ve sonra da diriltecek olan. Büyük hesap günü günahlarımı bağışlayacağını umduğum ulu Rabbim de yine O'dur.

Yâ Rabbî! Bana hikmet ver ve beni hayırlı kulların arasına dahil eyle! Gelecek nesiller içinde iyi nam bırakmayı, hayırla anılmayı nasib eyle bana. Naim Cennetlerine vâris olanlardan eyle beni ya Rabbî. Babamı da affet, ona tevbe ve iman nasib et. Zira o yolunu şaşıranlar arasında." (Şuarâ, 26/69-86)

Hz. İbrâhîm, Rabbinin lütuflarını saydıktan sonra gelecek nesiller arasında hayırla yâd edilmeyi ve Naîm Cennetlerine varis olmayı da istiyor Cenâb-ı Hakk'tan. Hz. İbrâhîm (aleyhisselam) Rabbinin kendisine ihsan ettiği nimetlerini ve sonsuz lütuflarını hakkıyla idrak eden bir insandır. Evet bu seviyeli idrake göre her şey Hak'tandır. Yediren O, içiren O, doyuran O, konuşturan O… Demek ki mutlak hâkim de sadece ve sadece O'dur. İşte böyle bir idrak, *"Beni arkadan gelenler arasında yâd-ı cemil kıl!"* diyorsa, bu duayı ona mutlaka Allah ilham etmiştir. Diğer bir tabirle Allah onun konuşan dili olmuş dua ettirmiş; sonra da o duayı kabul etmiştir. Aslında kabul etmeyecek olsaydı

bu duayı ona ilham da etmezdi. Evet, bu duayı kabul etmiştir diyoruz ve işte göstergesi; Müslümanlar olarak bizler, namazlarımızda okuduğumuz her salavât-ı şerifede onu anıyor ve dualarımıza dahil ediyoruz.

Burada önemli bir diğer husus da şudur: Bilindiği gibi peygamberler vefat ettiklerinde mal-mülk gibi şeyler miras bırakmazlar. Onların mirası davalarıdır. İşte kendisine kadar gelen peygamberlik silsilesinde, kendi devri itibarıyla çok şeyleri değiştiren ve bu yönüyle de bir müceddit, bir muslih sayılabilecek olan Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), o engin himmetiyle bütün insanlığa açılmak istiyordu. Nitekim kabul olan bu duanın gereği olarak da Rabbim onun bu isteğini gerçekleştirmiştir. Yani Hz. İbrâhîm, iki önemli sürgünle bütün insanlık için bir Tubâ-i Cennet hâline gelmiştir: Oğullarından biri olan Hz. İshâk ile başlayan çizgide Hz. Mesih'e; Hz. İsmâîl ve onun soyundan Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) kadar O hep örnek olmuştur. Evet bu peygamberlerin her birinin dilinde Hz. İbrâhîm bir yâd-ı cemildir. Ayrıca peygamberlik halkası Efendimiz ile son bulmasına rağmen Hz. İbrâhîm'in anılması son bulmamıştır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, ümmet-i Muhammed, ruhlarına içirilen Hz. İbrâhîm sevgisi ve Hz. Muhammed'in talimiyle namazlarda getirdikleri salavât-ı şerifelerle her zaman onu anmaktadırlar ve ihtimal bu duaların neticesi olarak da Hz. İbrâhîm Naîm Cenneti'nin vârislerinden olmuştur.

Son bir hususu hatırlatıp geçelim. Peygamberlerin eda ettikleri misyon ve ortaya koydukları davaları bir mefkûre, bir ideal değildir hatta gaye de değildir. Bunların, yani mefkûre, ideal vs. onların temsil ettikleri davaların büyüklüğünün yanında lafı bile edilemez. İşte ilâhî bir memur olan peygamberler ve hassaten Hz. İbrâhîm, davasının kendi vefatıyla son bulmaması son bulmayıp ilelebet pâyidâr olmasının lâzımı olarak sonraki nesiller içinde iyilikle anılmayı istemiş olabilir.

"Beni Naîm Cenneti'nin vârislerinden kıl." talebi, soyundan gelen enbiyâ-i izamla dünyada yanıltmaz vesileler ve kadirşinas vârisler talep ettikten sonra, bunca hayır vesilesine menşe ve peygamberlerin yürüdüğü şehrahta pişdâr olmasına rağmen, maddî-mânevî bunca sebepten sonra neticeyi Hz. Müsebbibü'l-Esbâb'dan bekleme, Cennet'in mahzâ bir lütuf olduğunu, onun amellerle elde edilemeyeceğini, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin enginliği sayesinde ve ısrarlı taleplerle nail olunabileceğini vurgulama bakımından çok

mânidardır.[123]

Ben Hastayım

Bir bayram günüydü. Bu kavim yılda bir gün bayram yapardı. Herkes en güzel elbiselerini giyerek bayram yerine gidecekti. İçi batıl âdetlerle dolu bayram kutlamalarına Hz. İbrâhîm'i de çağırdılar. Ancak O'nun bu bayrama katılması mümkün değildi. Zira müşrik âdetleriyle dolu bir kutlamanın içinde, hayatını şirkle mücadeleyle geçiren böyle seçkin bir ruhun bulunması düşünülemezdi. O da kabul etmedi bu daveti. Ama katılmama sebebini de anlatması gerekiyordu. Kendi doğrusunu kavmin anlamayacağı bir şekilde ifade etti. "Ben rahatsızım!" dedi kavmine Hz. İbrâhîm. Yanındakiler onu bedenen hasta zannederek bırakıp bayram yerine gitti.[124]

Yoksa ısrarla onu da dinî törenlerine götürmek istiyorlardı. Zaten onlar gider gitmez hemen putların başına binmekle, Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), hakikî rahatsızlığının ne olduğunu ortaya koymuş oluyordu. Ne var ki târiz yapıp, onların başka türlü anlayacakları bir malzeme kullandı. Ancak, sözlerinde kullandığı bu malzeme asla yalan değildi. Sadece Hz. İbrâhîm'in (aleyhisselam) gayesinden habersiz olanlar, onu yanlış anlamışlardı. Zaten anlayışları bu derece kıt olmasaydı hakka kulak verir, onu da anlarlardı. Evet, onlar bir ömür boyu direttiler, direttiler de bir gün olsun hak ve hakikati dinlemeye yanaşmadılar; işte asıl yanlışlık da buradan kaynaklanıyordu.

"İbrâhim de şüphesiz onun (Nuh'un) taraftarlarından biriydi. O, Rabbine tertemiz bir kalp ile yöneldi. Babasına ve halkına şöyle dedi: "Nedir bu tapındığınız nesneler? İlle de bir iftira, bir yalan olsun diye mi Allah'tan başka mâbud arıyorsunuz! Siz Rabbülâlemin'i ne zannediyorsunuz? Bir bayram günü, İbrâhim halkın içinde iken yıldızlara bir göz atıp: "Ben, galiba hastayım!" dedi. Derhal onun yanından uzaklaştılar. (Sâffât, 37/83-90)

"Yıldızlara bakma" düşünmeyi ifade eden bir deyimdir. Nitekim bir şey düşünen kimse gayr-ı ihtiyarî bakışlarını gökyüzüne çevirir.

Halk hastalanmaktan korktuğu için, hastalık kendilerine de bulaşmasın diye, onun yanından uzaklaştılar.

Putları Kırması

Hz. İbrâhîm her fırsatta kavmini uyarıyordu. Şirkin ne kadar mantıksız ve çirkin olduğunu anlatıyordu. Ne var ki kavmi onu dinlememekte ısrar ediyordu. O, her konuşmasıyla şirk anlayışına bir darbe indiriyor, onları kendi tutarsızlık zeminlerinde âdeta boğuyor, onları can evlerinden vuruyordu. Müşrikler ise sıkıştıkları ve cevap vermede kendilerini çaresiz hissettikleri zaman da atalarını kendi yollarında giderken bulduklarını söyleyerek basit bir batıl iddianın arkasına sığınıyorlardı. Bu savunma biçimi, tarihteki şirke saplanmış bütün inkarcıların sığındıkları, sağlamlığı örümceğin ördüğü ağ kadar bile olmayan oldukça ilkel ve basit bir düşünceydi. Şimdi konuyla ilgili Kur'ân âyetlerine bakalım:

"Biz Mûsâ'dan önce de İbrâhim'e hidâyet ve akl-ı selim verdik. Biz onun hâlini pek iyi biliyorduk. O vakit babasına ve halkına: 'Nedir bu karşısında durup taptığınız heykeller?' dedi, 'Biz.' dediler, "Atalarımızı bunlara tapar bulduk, biz de onların yaptıklarını yapıyoruz.'

'Yemin ederim ki' dedi, 'Siz de atalarınız da besbelli bir sapıklık içindesiniz.'

Onlar: 'Sen ciddi misin, yoksa şakacı insanların yaptığı gibi bizimle eğleniyor musun?' dediler.

'Yoo! Şaka ne demek!' dedi İbrâhim. 'Doğrusu sizin Rabbiniz, ancak gökleri ve yeri yarattığı gibi bütün onların da Rabbi olan Zattır. Ben de bu gerçeğe şahitlik edenlerdenim." Ve içinden: 'Allah'a yemin ederim ki siz dönüp gittikten sonra mutlaka bu putlarınızın başına bir çorap öreceğim!' diye ekledi." (Enbiyâ, 21/51-57)

Kavmi dînî bayramlarını kutlamaya gidince Hz. İbrâhîm fikir plânında yerle bir ettiği putları kavminin de göreceği şekilde darmadağın edecekti. Beklediği fırsat gelmişti. Bayram yeri şehrin dışında olduğu için şehir âdeta bomboştu. O da bu boşluğu değerlendirerek doğruca puthaneye gitti. Putlar puthanenin kapısına kadar büyükten küçüğe doğru sıralanmışlardı. Bu arada en iri putlarına da ayrı bir ihtimam göstermişlerdi. Ona değerli kumaşlardan elbiseler giydirmişlerdi. Ayrıca bayrama çıkmadan önce putların önüne yemekler hazırlayıp bırakmışlardı ve "Bayram yerinden döndüğümüz vakit ilâhlarımız bu yemekleri takdis etmiş olurlar. Biz de takdis edilmiş bu yemekleri yeriz!" demişlerdi.

İbrâhîm (aleyhisselam) putlara ve önlerindeki yemeklere bakarak onlara: *"Ne duruyorsunuz, yemeyecek misiniz?"* dedi. Cevap alamayınca da: *"Ne oluyor size de konuşmuyorsunuz"* diye seslendi. Bundan sonra *"Hiddetini tutamayarak iyice yaklaşıp putlara kuvvetli bir darbe indirdi."* (Saffât, 37/91-93)

İbrâhîm Nebi, eline aldığı baltayla orada bulunan bütün putları kırdı. Sadece kavminin en büyük kabul ettiği iri puta dokunmadı. Hatta baltayı bu putun boynuna astı. Böyle yapmakla onları kendi düşüncelerinde bir kez daha boğacaktı.

"Onların bütün putlarını paramparça etti. Yalnız, halk, belki de olup biten olay hakkında kendisine sorarlar düşüncesiyle, onların büyüklerine dokunmadı." (Enbiyâ, 21/58)

Âyette geçen *leallehum ileyhi yerciûn* "Olup biten olay hakkında kendisine sorarlar diye" cümlesinde ileyhi kelimesindeki "hî" zamiri hakkında üç ihtimal zikredilir:

1. Büyük put. Maksat şudur: Müşrikler ona başvursun, bilgi ve çözüm arasınlar. O da âciz olunca putların bir hiç olduğunu anlasınlar.

2. İbrâhim'i sorumlu tutup ona sorsunlar, o da delillerini onlara anlatsın.

3. Putların boşluğunu anlayıp Rabbü'l-âlemin'e dönsünler.[125]

Akşam olunca halk bayram kutlamalarından döndü. Puthaneye gelenler dehşet verici bir manzarayla karşılaştılar. Eyvah ki bütün putları kırılmış, darmadağın edilmişti. Sadece bir put kırılmamıştı. Onun boynunda da bir balta vardı. Ama bu feci olayı o yapmış olamazdı. Zira putlar konuşmaz ve hareket etmezdi. Bunu acaba kim yapmış olabilirdi? Herkesin aklına gelen isim aynıydı: "İbrâhîm". Putlarına bu muameleyi reva gören ancak o olabilirdi. Çünkü sürekli putları aleyhine konuşan o idi. Bayram yerine giderken bazıları da onun putlara zarar vereceğini işitmişlerdi. Kavim, olayı Hz. İbrâhîm'in yaptığını anlamakta gecikmemişti. Zaten O'nun da kendisini gizleme gibi bir niyeti yoktu. Tam tersine böyle yapmakla kavmine ders vermek ve putların ne kadar aciz varlıklar olduğunu anlatmak istiyordu.

Kavmi derhal İbrâhîm'i arayıp buldu. Ona karşı kin ve nefretle gerilmişlerdi. Ellerinden gelse bir kaşık suda boğmak istiyorlardı. Vakit geçirmeden Hz. İbrâhîm'e ilâhlarına karşı bu işi kendisinin mi yaptığını

sordular. Hz. İbrâhîm'in beklediği soru gelmişti. O şimdi baltayı bir kez daha indirecekti putların ve putperestliğin başına. Cevabı puta tapmanın ne kadar da asılsız bir inanç olduğunu gösteren bir soru sordu kavmine:

"*Belki de' dedi. 'Şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşurlarsa sorun bakalım onlara!"* (Enbiyâ, 21/63)

Onlar da biliyorlardı putlar konuşmaz, yemez, içmez, hareket etmezdi. Bu soru onları bir an vicdanlarıyla başbaşa bırakmıştı. Aslında gerçek zalim İbrâhîm değil, putlara bel bağlayan kendileriydi. Ama bu düşünceyi açıkça ifade ve ilân edemediler. Kolay mıydı putlardan ve puta tapmadan vazgeçmek. Kolay mıydı, içindeki karanlık dehlizleri birden aşıp imanın aydınlık iklimine ulaşmak! Kolay mıydı gururu, kibri ve benliği aşıvermek! Elbet kolay değildi.

Kavmi bir aralık vicdanlarına döner gibi bir iç hareket yaptıysa da bu düşüncede karar kılmadan eski düşüncelerine dönüverdiler ve Hz. İbrâhîm'e putların konuşmalarının mümkün olmadığını, bunu kendisinin de pek iyi bildiğini söylediler.[126]

Hz. İbrâhîm için asıl vurucu sözü söyleme sırası gelmişti. Rabbine imanı ve güveni tam olan İbrâhîm Nebi, davasından emin bir şekilde gür ve tok bir sesle kavmine şöyle seslendi: *"O hâlde, Allah'tan başka size fayda veya zarar veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz! Yuh, size de Allah'tan başka o taptıklarınıza da! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız"*

Bir kez daha kavmini makul düşünmeye davet etti. Zira o makul düşüncenin temsilcisiydi. Şirkin ve küfrün ne kadar gayr-i makul olduğunu anlatıyordu. Kur'ân bu olayı şöyle anlatıyor bize:

"Dönüp de olanları görünce dediler ki: 'Kim acaba tanrılarımıza bunu reva gören? Her kimse o, muhakkak ki zalimin teki!' İçlerinden bazıları: 'Sahi! İbrâhim adındaki bir delikanlının onları diline doladığını işitmiştik!'

'Haydin!' dediler. 'Getirin onu halkın huzuruna ki çekeceği cezaya onlar da şahit olsunlar.'

'Söyle bakalım İbrâhim!' dediler. 'Sen mi yaptın tanrılarımıza karşı bu işi?'

'Belki de' dedi, 'Şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşurlarsa sorun bakalım onlara!'

Bunun üzerine vicdanlarına dönüp içlerinden: 'Asıl zalim İbrâhim değil, bu âciz putlara ibadet edip bel bağlayan sizler, biz müşriklermişiz!' dediler. Fakat bunu dışa vurmayıp sonra yine önceki görüşlerine dönüp İbrâhime: 'Bunların konuşmadıklarını sen de pek iyi bilirsin!' dediler.

'O hâlde' dedi, 'Allah'tan başka, size fayda veya zarar veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz! Yuh size de Allah'tan başka o taptıklarınıza da! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" (Enbiyâ, 21/59-67)

Ateşe Atılması

Hz. İbrâhîm'in putları kırması olayı derhal Nemrud'a intikal ettirildi. Nemrud, İbrâhîm Nebi'yi huzuruna çağırttı. Nemrud'un huzuruna çıkanlar secde ederdi. Şanı Yüce Nebi, ulûhiyet iddiasında bulunan Nemrud'un yanına gelince secde etmedi. Nemrud bu duruma oldukça hiddetlendi. Neden secde etmediğini sorunca, her fırsatı irşad ve tebliğ adına değerlendiren ve kendisine verilen bu imkânı çok iyi kullanmak isteyen İbrâhîm (aleyhisselam):

– Seni ve beni yaratandan başkasına secde etmem, dedi.

Nemrûd:

– İnandığın ve başkalarını da inanmaya davet ettiğin ilâh nasıl bir şeydir, diye sorunca, İbrâhîm (aleyhisselam) Nemrud'un ve bütün beşerin aciz kaldığı bir hususa vurgu yaparak:

– Benim Rabbim hayatı veren ve hayatı alandır, dedi.

Nemrûd:

– Ben de yaşatır ve öldürürüm, dedi. Zindandan iki kişi getirtti. Birini öldürdü, diğerine dokunmadı. "Bak, ben de bu işi yapıyorum(!) " dedi.

Nemrud bu hareketiyle ne kadar mantıksız ve tutarsız hareket ettiğinin bile farkında değildi. İyice küstahlaşmıştı. Sahip olduğu mülk ve kuvvet başını döndürmüştü. Diriltmenin ruh vermek, öldürmenin ise ruh almak olduğunu bile bilmiyordu. Muhatabının boşluklarını çok iyi bilen İbrâhîm (aleyhisselam) için yeni bir fırsat daha doğmuştu. Bu ânı çok iyi değerlendirdi ve şöyle dedi:

"Benim Rabbim, Güneş'i doğudan doğdurur. Gücün yetiyorsa sen de batıdan doğdur!" dedi.

Bu söz karşısında Nemrud şaşırıp kalmıştı. Kâinata hakim olmayan güneşe hükmedemezdi. Hakiki hakimiyet mülkün gerçek sahibi olan Allah'a aitti. Hz. İbrâhîm kâinattaki ilâhî tasarrufa dikkat çekmiş ve Nemrud'u kendi boşluğunda mağlup etmişti:

"Allah kendisine hükümdarlık verdiği için şımararak Rabbi hakkında İbrâhim ile tartışan kişinin hâline bir baksana! İbrâhim ona: 'Benim Rabbim hayatı veren ve hayatı alandır.' deyince O: 'Ben de yaşatır ve öldürürüm' dedi. Bunun üzerine İbrâhim: 'İşte Allah güneşi doğudan doğduruyor, haydi sen de batıdan doğdur bakalım' der demez kâfir donakaldı. Zaten Allah zalimleri hidayet etmez, emellerine kavuşturmaz." (Bakara, 2/258)

Nemrud cevap veremeyince küstahlaştı ve Hz. İbrâhîm'i cezalandırmaya karar verdi. Verilecek ceza hususunda da avânesinin görüşünü aldı. Henun veya Heyzen adında bir talihsizin ortaya attığı ve kabul gören görüş dehşet vericiydi. Büyük bir ateş yakarak İbrâhîm'i içine atmak! Böyle yapmakla ilâhlarına saygılarını ortaya koyacaklardı. Rivayete göre bu görüşü ortaya atan talihsizi yer yuttu ve kıyamete kadar da yerin tabanına doğru inmeye devam edecektir.

Nemrud'un emri üzerine her çeşit ağaçtan odunlar toplanmaya başlandı. Hattâ Hz. İbrâhîm'in memleketinden bir kadın, dileklerine ermek ve dininde sevap kazanmak maksadıyla Hz. İbrâhîm'in yakılması için hazırlanan ateşe odun toplamak için adak yapmıştı. Hz. İbrâhîm'i ateşe atmak istedikleri zaman onu ateşin yanına getirdiler. Toplanan odunları öyle tutuşturdular ki üzerinden uçan kuş ateşin sıcaklığından ve şiddetinden yanarak yere düşüyordu. Nihayet onlar Hz. İbrâhîm'i ateşe atmak üzere toplandıklarında insanlar ve cinler hariç yer, gök ve bunların üzerinde bulunan bütün yaratıklar hep bir ağızdan feryad ederek:

"Ey Rabb'imiz! Yeryüzünde İbrâhîm'den başka sana kulluk eden kimse yok. O da uğrunda ateşe atılıp yakılacak, bize izin ver de İbrâhîm'in yardımına koşalım." diye Allah'a yalvardılar.

Bunun üzerine Allah (celle celâluhû):

"Eğer o sizden yardım isterse, dileyen ona yardım etsin; eğer benden başkasını yardımına çağırmaz ise ben onun yardımcısıyım." buyurdu.

Nihayet Hz. İbrâhîm'i ateşe atmak üzere mancınığın üstüne koyduklarında,

o başını göğe kaldırıp:

“Allah’ım! Sen yerde de gökte de teksin. Allah bana kâfidir. O ne güzel vekîldir.” diyerek dua etti. Hz. İbrâhîm ateşe atılmazdan önce bağlı bir vaziyette iken Cebrâil (aleyhisselam) kendisine göründü ve:

“Ey İbrâhîm! Bir ihtiyacın var mı?” diye sordu. Hz. İbrâhîm ise:

“Sana ihtiyacım yoktur.” diye cevap verdi. Bundan sonra onlar, Hz. İbrâhîm’i ateşe fırlattılar. Bu esnada Allah (celle celâluhû) ateşe : “Ey ateş! İbrâhîm’e karşı serin ve selâmetli ol.” buyurdu.

Bir rivayete göre, ateşe bu şekilde seslenenin Cebrâil (aleyhisselam) olduğu söylenir. Eğer soğukluk ve serinliği selâmet takib etmemiş olsaydı İbrâhîm (aleyhisselam) bu defa ateşte meydana gelen serinlikten ölmüş olacaktı. Hattâ ilâhî hitap karşısında o gün yeryüzünde bulunan bütün ateşler hitabın kendilerine olduğunu sanarak sönmüşlerdi. Zira ateş de bir memurdu. Ancak Allah’ın emrini yerine getirirdi. Kendisine “yak” emri verilince yakar, “yakma” emri gelince de yakmazdı. Kâinatın sahibi Hz. İbrâhîm’i yakmamasını emretmişti. O da bu emre inkıyat etti ve yakmadı. Ayrıca ona karşı serin ve selametli oldu.

Ayrıca Allah (celle celâluhû) Hz. İbrâhîm’in suretinde gölgelere müekkel meleğini gönderdi ve bu melek gelerek ateşin içerisinde bulunan İbrâhîm ile ünsiyet etmek için onun yanına oturdu.[127]

Hz. İbrâhîm’in (aleyhisselam) annesi Nuna, oğluna bakıp ateşin onu yakmadığını görünce:

– Ey yavrucuğum! Ben, senin yanına gelmek istiyorum. Allah’a dua et de çevrendeki ateşin hararetinden, beni, korusun, dedi.

İbrâhîm (aleyhisselam):

– Olur, dedi.

Nuna, oğlunun yanına kadar geldi. Ateşin hararetinden, hiç bir şey, ona dokunmadı. Annesi İbrâhîm’i (aleyhisselam) kucaklayıp öptükten sonra geri döndü. [128]

Bu arada Nemrûd, ateşin İbrâhîm’i yakıp kül ettiği kanaati hâsıl oluncaya kadar günlerce bekledi. Hattâ Nemrûd bir ara ateşe baktığında odunların

yanmakta olduğunu, İbrâhîm'in ise kendisi gibi birisiyle ateşin içerisinde oturmakta olduğunu gördü. Bunun üzerine, kavmine:

– Ben İbrâhîm'i sağ vaziyette, diri gibi gördüm. Onun durumu bana karışık geliyor. Hemen benim için ateşi yukarıdan görebileceğim yüksek bir bina yapın, dedi.

Nemrûd'un adamları hemen onun için bir bina yaptılar ve o binanın üzerine çıkıp bakınca İbrâhîm'i kendisine benzer birisiyle ateşin içerisinde oturur bir vaziyette gördü. Hatta Nemrûd İbrâhîm'e seslenerek:

– Ey İbrâhîm! Allah'ın o kadar büyükmüş ki izzet ve kudreti seninle şu gördüğüm durum arasına girdi. Yani sana zarar verdirmedi. Acaba ateşten çıkmaya gücün yeter mi, diye sordu. İbrâhîm:

– Evet, ateşten çıkmaya gücüm yeter, diye cevap verdi. Nemrûd:

– Ateşin içerisinde kaldığın takdirde onun sana zarar vermesinden korkar mısın, diye sorunca, İbrâhîm:

– Hayır, korkmam, diye karşılık verdi. Hz. İbrâhîm ayağa kalktı ve yürüyerek ateşin içinden dışarı çıktı. İbrâhîm (aleyhisselam) ateşten dışarı çıkınca Nemrûd ona:

– Ey İbrâhîm! Yanında gördüğüm sana benzeyen adam kimdi, diye sordu. İbrâhîm (aleyhisselam):

– Benimle ünsiyet etmek için Rabb'imin bana gönderdiği gölge meleğidir, diye cevap verdi. Bunun üzerine Nemrûd:

– İzzet ve kudretini, yalnız O'na kullukta ısrar ettiğin için sana yaptıklarını gördüğümden senin Allah'ına kurban takdim etmek istiyorum, dedi. İbrâhîm (aleyhisselam) ise:

– Sen kendi dinine bağlı kaldıkça Allah senin takdim edeceğin kurbanı kabul etmez, dedi. Nemrûd:

– Ey İbrâhîm! Saltanat ve mülkümü bırakmaya gücüm yetmiyor, dedi ve dört bin sığır kurban ederek İbrâhîm'i kendi hâline bıraktı. Cenâb-ı Hakk, "Halilim" dediği nebisini yalnız bırakmamış, muhafaza etmişti.

Allah'ın (celle celâluhû) Hz. İbrâhîm'e yaptıklarını görünce kavminden bir grup Nemrûd ve cemaatinden korkmalarına rağmen İbrâhîm'in dâvetine

icabet ederek iman ettiler. Hz. İbrâhîm'in kardeşinin oğlu olan Lût b. Hârân da iman edenler arasındaydı.

Ayrıca Hz. İbrâhîm'e amcasının kızı Sâre de îman etmişti. Sâre ise Hz. İbrâhîm'in amcası olan büyük Hârân'ın kızıydı. Bir rivayete göre, Sâre Harran hükümdarının kızıydı ve İbrâhîm (aleyhisselam) ile birlikte Allah'a îman etmişti.[129]

"Eğer yapacağınız bir şey varsa o da bunu yakmaktır. Böyle yapın da tanrılarınıza sahip çıkın!' dediler.

Biz ateşe şöyle ferman ettik: 'Dokunma İbrâhime! Serin ve selamet ol ona!' Hülasa onu tuzağa düşürmek istediler ama, Biz asıl onları hüsrana uğrattık. Asıl tuzağa düşenler kendileri oldular." (Enbiyâ, 21/68-70)

Hicreti

Hz. İbrâhîm, kavmine yıllarca irşad ve tebliğde bulundu. Ama çoğu ona iman etmedi. O, hep onların akıllarına ve vicdanlarına seslendi. Tevhidi gür ve net bir ifadeyle anlattı. Davası konusunda kendisinden emindi. Bu emniyet ve itminan duygusuyla her fırsatı davası hesabına çok iyi değerlendirdi. Ama başta fani saltanatına aldanan Nemrud olmak üzere Keldaniler'in çoğu ondan yüz çevirdiler. Cenâb-ı Hak da nebisine, kendisine tabi olanlarla birlikte hicret emri verdi.

Hicret… Her nebinin müşterek kaderi. Her dava adamının hayatında olmazsa olmaz ölçüsünde kendine yer bulan bir gerçek. Yeryüzünün genişliğini kullanarak yeni ve dupduru vicdanlar arama gayreti. İşte İbrâhîm Nebi de hicrete mecbur kalmıştı. Davasını başka bir zeminde yine gür bir şekilde anlatacaktı.

Hicret yoluna çıkmadan son kez kavmine seslendi İbrâhîm Nebi ve beraberindekiler.

"Bizim, ne sizinle ne de Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeriklerinizle hiç bir ilişiğimiz kalmamıştır. Siz Allah'ın tek İlâh olduğuna inanmadıkça, biz sizi reddediyor, bizimle sizin aranızda ebedi olarak düşmanlık ve nefret meydana geldiğini ilân ediyoruz." (Mümtehine, 60/4)

Hz. İbrâhîm Hz. Lût'la birlikte kavminin arasından gizlice ayrıldı. Amcası Hârân'ın kızı Sâre de onunla birlikte yola çıkmıştı. Cenâb-ı Hak nebisine Sâre

ile evlenmesini vahyetti. Sâre hiç boşamamak şartıyla evlenebileceğini söyledi. Hz. İbrâhîm (aleyhisselam) da bu şartla onunla evlendi.[130]

Hz. İbrâhîm'in yanı sıra diğer müminler de hicret ederek yurtlarını terkettiler ve Mısır'a gittiler.

Nemrud'un Akıbeti

Hz. İbrâhîm ve ona tabi olan müminler Mısır'a gittikten sonra Nemruda bir sivrisinek musallat olmuştu. Kendi inşaa ettiği sahte gurur ve kibir abidesini hayran hayran seyreden ve ilâhlık iddia eden Nemrud için bir sivrisinek pek tehlikeli olmamalıydı. Ancak, bu sinek bir vazifeliydi. Rabbi tarafından memur kılınmıştı. Bu çelimsiz hayvan, Sonsuz Kudret Sahibi'nin gücüne dayanmak suretiyle önemli bir vazife eda edecekti.

İlk zamanlar sinek her köşe başında Nemrud'un karşısına çıkıyor, onu rahatsız ediyordu. Nemrud her ne yaptıysa da sineği etrafından uzaklaştıramadı. Ancak sineğin bu kadarla yetinmeye niyeti yoktu. Başka vazifesi de vardı. Bir gün ansızın Nemrud'un burnundan içeri sızıverdi. Sineğin bu hareketi Nemrud'u çileden çıkarmıştı. Sahte ilâh şimdi bir sinekle baş edememiş, acı içinde iki büklüm kıvranıyordu. O güne kadar kendisine ilâh nazarıyla bakan çevresi de Nemrud'un çaresizliğini seyrediyorlardı.

Bir süre sonra sinek Nemrud'un burnundan içeri iyice ilerlemeye başladı. Beynine doğru gidiyordu. Sineğin her hareketi Nemruda tarifi imkânsız acılar veriyordu. Doktorlar, ailesi hiç kimse ona yardımcı olamıyor, sadece olanları seyretmekle yetiniyorlardı. Acı içinde kıvranan Nemrud, hizmetçisine başına vurmasını emretti. Bu emri yerine getirmek hizmetçisi için oldukça zordu. Zira ilâhını(!) dövmek görülmüş bir şey değildi. Ya sonunda kendisini cezalandırırsa, ne olurdu o zaman hâli. Hizmetçi yavaşça bir tokat vurdu şakaklarına Nemrudun. Ancak bu kadar hafif bir tokat Nemrud'u rahatlatmamıştı. Hizmetçisine bağırarak daha şiddetli vurmasını söyledi. Zavallı hizmetçi çaresiz daha hızlı bir tokat vurdu. Ama bu da fayda etmedi. Hizmetçi çareyi bir tokmak bulup onunla vurmada buldu.

Sinek beynin içinde hareket ettikçe Nemrud çığlıklar atıyor, hizmetçi de bu acıyı dindirmek için tokmakla başına vuruyordu. Nemrud bir sineğin oyuncağı olmuştu âdeta. Sinek bir türlü çıkmıyordu beynin içinden. Nihayet Nemrud hizmetçisinin tokmakları karşısında kıvrana kıvrana can verdi.[131]

Firavunlar Diyarı Mısır

Bâbil'de Nemrud, Mısır'da Firavun. İkisi de zulümde birbirine eş. İkisi de sanki Şeytana süt kardeş. Mü'minlerin yeni yurtları zulümde Nemrud'dan geri kalmayan firavunlar diyarı Mısır.

Hz. İbrâhîm ile ona tâbi olanlar kendi kavimlerinden ayrılarak Mısır'a geldiler. Mısır'da ise ilk firavunlardan Sinan b. Ulvân firavunluk makamında bulunuyordu..

Şehrin girişinde görevliler Hz. İbrâhîm'in yanında Sâre validemizi de gördüler. Sâre çok güzel bir kadındı. Firavuna Sâre'nin güzelliği anlatılınca Hz. İbrâhîm'e birisini gönderip onları huzuruna getirtti.

Firavun Hz. İbrâhîm'e (aleyhisselam): "Yanındaki kadın kimdir, diye sordu.

Hz. İbrâhîm:

(Din kardeşi olduğunu kasdederek) "Kız kardeşimdir." diye cevap verdi. Zira Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), onun zevcesi olduğunu söylese Sâre Validemiz'e kötülük yapmaları muhtemeldi. Muhtemeldi ki zevcesiyle Hz. İbrâhîm'i (aleyhisselam) zor durumda bırakacaklar.. ve belki de oraları terk etmeye mecbur edeceklerdi. Ancak, Hz. İbrâhîm'in (aleyhisselam) bu hususta söylediği de yine vâkıa mutabıktı. Zira Cenâb-ı Hak, mü'minleri bütünüyle kardeş saymaktaydı. Dolayısıyla Hz. İbrâhîm'in sözü yalan değil belki bir ta'rizden ibaret sayılabilirdi.

Bundan sonra Firavun Hz. İbrâhîm'e (aleyhisselam):

"Bu kadını süsle ve bana gönder." dedi. Bunun üzerine Hz. İbrâhîm Sâre'ye süslenmesini emretti ve süslendikten sonra onu Firavun'a gönderdi.

Sâre saraya girince, hemen abdest alıp iki rekât namaz kılmak üzere huzûr-ı ilâhîye durdu. Namazı bitirince Cenâb-ı Hakk'a şöyle ilticâ etti:

"Ey Allâh'ım! Ben Sana ve Sen'in peygamberine inanmış, iffetimi de zevcimden başkasına karşı titizlikle korumuş bir kulun isem şu kâfiri bana musallat etme!"[132]

Sâre Firavun'un huzuruna girdiğinde, o elini Sâre'ye doğru uzattı. Bu sırada Hz. İbrâhîm de namaza durmuştu. Firavun Sâre'ye elini uzattığı zaman şiddetli bir şekilde tutulup kalmıştı. Vücudu felç olmuştu. Ellerini hareket

ettiremiyordu. Eli âdeta taş kesilmişti. Bunun üzerine Firavun Sâre'ye:

"Allah'a dua et, sana zararım dokunmaz." dedi. Sâre Firavun için Allah'a dua etti, o da bu durumdan kurtuldu. Fakat Firavun tekrar Sâre'ye elini uzattı. Yine o şiddetli bir şekilde tutulup kaldı. Sâre'ye:

"Benim için Allah'a dua et, sana zararım dokunmaz." dedi. Sâre onun için Allah'a dua etti. Yine o bu durumdan kurtuldu. Firavun bu işi üçüncü defa tekrarladı, yine şiddetle tutulup kaldı ve Sâre'nin duasiyla tekrar kurtuldu. Bunun üzerine Firavun kendisine en yakın olan hâciblerinden birisini yanına çağırıp ona:

"Sen bana insan değil, bir Şeytan getirmişsin. Onu derhal buradan uzaklaştır ve ona Hâcer'i ver." dedi. Hâcib de Firavunun emrini yerine getirdi. Bu duruma hayret eden çevresindekilere:

"Bu kadın bir cinnîdir. Benimle biraz daha kalsa neredeyse helâk olacaktım. Zararından korunmak için ona Hâcer'i verdim!" dedi. Hâcer asil bir kadındı. Mısır meliklerinden birinin hanımıydı. Kocası bir baskında öldürülünce esir edilmişti.

Bundan sonra Sâre, Hâcer ile birlikte Hz. İbrâhîm'in (aleyhisselam) yanına hareket etti. Sâre'nin döndüğünü hisseden Hz. İbrâhîm namazı keserek Sâre'ye:

"Nasılsın, ne durumdasın?" diye sordu. Sâre de:

"Allah (celle celâluhû) kâfirin hilesine kâfi geldi ve Hâcer'i de bana hizmetçi olarak verdi." diye cevap verdi. [133]

Sabır, namaz ve dua… Mü'minin her türlü sıkıntı ve imtihanı başarıyla aşmasının en güçlü vesileleri… Sâre validemiz ve Hz. İbrâhîm de bu üç sırlı vesileyi birden değerlendirmişler ve sıkıntıdan kurtulmuşlardı. Hem de bir hediyeyle dönmüştü validemiz. Bu hediye ki asalet ve fedakârlık timsali Hâcer validemizdi. Hz. Hâcer ki ondan İsmâîl dünyaya gelecekti. İsmâîl ki ahirzaman Nebisi onun soyundan dünyayı teşrif edecekti. İşte imtihan. İşte sabır. İşte Allah'a sığınma. Ve işte muhteşem netice.

Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) bu hâdiseyi anlattığı zaman: "*Ey gök suyunun oğulları! İşte bu kadın (Hâcer) sizin annenizdir*." derdi.[134]

Burada konuyla ilgili bir husus üzerinde durmak faydalı olacaktır. Hz.

İbrâhîm'in eşi Sâre'yi, Firavuna "Kardeşim." diye tanıtmasındaki hikmet ne idi? Zalim bir kimseye karşı "Hanımım." demekle "Kardeşim." demek arasında ne gibi fark olabilirdi? Hatta "Eşim." demesi, mantığa daha uygun değil miydi? "Kardeşim." deyince, "Haydi bunu bana nikahla!" diye bir teklif karşısında kalması, kuvvetle muhtemeldi. Hâlbuki "Eşim." dese, kafirin batıl da olsa birtakım inanışlara sahip olması ve bu suretle de ona dokunmaması mümkündü.

Bu mesele şöyle izah edilmiştir: Bu zalim kral ve halkı Mecûsi meşrep idiler. Mecûsilerde, bir kızkardeşle evlenmek teşvik edilen bir evlilik şeklidir. Böyle bir evlilik daha sağlam bir evlilik kabul edilirdi.

Hz. İbrâhîm böylece Firavun'un inancına uygun bir tarzda cevap vererek, iffet ve namusunu muhafaza etmek istemiştir. Böyle derken de Sâre ile aralarında mevcut olan iman kardeşliğini kasdetmiştir. Yoksa onun sözünde bir yalan söz konusu değildir.

Firavun döneminin Mecusilikle irtibatlandırılması tenkit edilebilir. Zira bu mezhebin kurucusu Zerdüşt, Hz. İbrâhîm'den sonra yaşamıştır. Ne var ki bütün batıl fırka ve mezheplerde olduğu gibi Zerdüşt de kendi dönemine kadar oluşan ve devam eden bir kısım dağınık hâldeki batıl görüş ve inanışlara göre görüşlerini şekillendirmiştir. Bu açıdan Mecusiliğin bazı temel düşünceleri çekirdek mâhiyetinde Firavun döneminde olabilir.[135]

Mısırdan Ayrılış

Mısır'da huzur bulamayan Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), buradan ayrılmaya karar verdi. Eşi Sâre ve Hâcer'le birlikte Şam tarafına gitti. Yol üzerinde Seb' denilen bir yere yerleşti. Burada bir kuyu kazdırdı. Halk da bu kuyudan su ihtiyacını gideriyordu. Ama bir süre sonra halkın bazı tavırlarından rahatsız olan Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), buradan da ayrılmaya karar verdi. Hz. İbrâhîm bu beldeden çıkarken kuyunun suyu da birden kesilivermişti. Halk gerçeği anlamıştı. O, mübarek bir zattı ve onun hürmetine bereketten istifade ediyorlardı.

Hatasını anlayan halk Hz. İbrâhîm'in buradan gidişine mani olmaya çalıştılar. Ahali âdeta yalvarırcasına gitmesini istemiyordu. "Ben, içinden çıkmış olduğum bir yere artık geri dönemem!" dedi.

“Senin içtiğin ve bizim de seninle birlikte içmiş olduğunuz kuyunun suyu, kesildi!” dediler.

İbrâhîm (aleyhisselam), onlara, davarlarından yedi keçi verdi:

“Bunları yanınızda götürünüz. Onları kuyunun başında sulamaya hazırlayacak olursanız, kuyunun suyu yükselir ve akmaya başlar. Eskiden olduğu gibi ondan siz de içersiniz. Sakın, ay hâlinde iken hiç bir kadın, ondan avcuyla su almasın!” dedi.

Seb’ halkı keçilerle birlikte gelip kuyunun başında durdukları zaman su çıktı. Ondan içmeye başladılar. Ay hâlli bir kadın gelip ondan, avuçlayıncaya kadar, kuyunun suyu, aktı durdu. Avuçlandığı zaman da eski kuru hâline döndü.[136]

Hz. İbrâhîm buradan ayrılarak Filistin civarında bir yere yerleşti. Burası kardeşinin oğlu Lût’a da yakındı. O da aynı zamanda peygamber olarak vazifelendirilmişti.

Evlat Talebi

Hz. İbrâhîm’in Sâre validemizden çocuğu olmuyordu. Çocuk sahibi olma isteği fıtrî bir duyguydu. O da Cenâb-ı Hakk’a hacetini arzederek bir evlat vermesini istemişti: *“Yâ Rabbî, salih evlatlar lutfet bana!”* (Sâffât, 37/100)

Bu talep gayet normaldi. Hatta Hz. İbrâhîm bu duasıyla evlat istemek isteyenlere adâb da öğretiyordu. Zira Allah’tan mutlak olarak evlat istemek doğru değildir. Zira evlat imtihan vesilesidir. Bundan dolayı isterken mutlaka “salih” kaydını koyarak hayırlı bir evlat istemek gerekir. Ancak bu şekilde ifade edilirse evlat istenebilir.

Ne var ki Hz. İbrâhîm mukarrebindendi. Normal insanlar için sevap sayılan bazı şeyler bu seviyede Allah’a yakın olan insanlar için günah sayılabilirdi. Tasavvuf büyükleri “Hasenâtü’l-ebrâr seyyiâtü’l-mukarrebîn - Ebrârın öyle iyilikleri vardır ki onlar mukarrebîn için günah sayılır.” demişlerdir. Bu söz, eş ve çocuk isteme mevzûunda da önemli bir ölçüdür. Sıradan bir insan, şiddetli evlat arzusundan dolayı mazur kabul edilebilir. Fakat, gözlerinin içine yabancı bir hayal bile girmemesi gereken mukarrebîn, böyle bir istekten dolayı mutlaka hesaba çekilir ve hatta bazen kurbet ufkuna göre cezalandırılır. Bu hususta, Hz. İbrâhîm ve Hz. Zekeriyyâ’nın çocuk sahibi olma arzuları

ibretâmiz birer misaldir.[137]

Cenâb-ı Hakk, Hz. İbrâhîm'in (aleyhisselam) duasını kabul edecek, ama oğluyla onu imtihan edecekti.

Hz. Hâcer'le Evlenmesi

Sâre validemiz de eşi Hz. İbrâhîm'e (aleyhisselam) bir çocuk vermek istiyordu. Ama kendi kısırlığından dolayı çocuğu olmadığını düşünüyordu. Bundan dolayı eşi İbrâhîm'e Hâcer'le evlenmesini teklif etti. Bu evlilik neticesinde de bir çocuk sahibi olmasını arzu ettiğini söyledi.

Hâcer asil bir kadındı. Peygamber eşi olmaya müsait bir fıtratta yaratılmıştı. Sâre validemiz de Hâcer'deki bu ruh yüceliğinin farkındaydı. Bundan dolayı onu eşine teklif etmede tereddüt etmemişti.

Bu mübarek evlilik gerçekleşti. Hz. Hâcer, Sâre validemizden oldukça gençti. Evlendikten sonra da Sâre'ye saygıda kusur etmedi. Daha önce yaptığı gibi ev işlerini yapmaya devam etti. Evde herhangi bir huzursuzluk çıkmıyordu. Hâcer ve Sâre validelerimiz gayet iyi anlaşıyorlardı. Kıskançlık eksenli huzursuzluk bu ailede yoktu.

Hz. Hâcer bir gün hamile olduğunu anladı. Bir çocuğu olacaktı. Yüreği kıpır kıpır olmuştu. Heyecanlıydı. Hz. İbrâhîm'in bir çocuğu olacak ve nesli bu yolla devam edecekti.

Hz. Sâre'ye nasip olmayan Hâcer validemize nasip olacaktı. Bir peygamberin soyu esirlikten gelen bir eşten devam edecekti. Hz. İbrâhîm bir çocuğu olacağı için memnun olmuştu. Gerçekleşecek bu doğumdan dolayı Hâcer seviniyor, Hz. İbrâhîm de farklı bir heyecan yaşıyordu. Ama onun heyecanı, bir Nebi'ye yakışır seviyede bir duyguydu. Bu arada bu durum Sâre validemiz için de ister istemez bir imtihan vesilesi olacaktı.

Nitekim daha doğum gerçekleşmeden önce evdeki bir tartışmadan dolayı Hz. Hâcer korkup evi terk etmiş ve civarda bulunan bir pınarın başına gitmişti. Burada kendisine temessül eden bir melek şöyle demişti: "Korkma! Karnında taşımakta olduğun şu oğlanı Allah hayırlı bir evlat yapacaktır." Böyle dedikten sonra evine dönmesini emrederek bir oğlan çocuğu doğuracağını, adını İsmâîl koyacağını, emsalsiz bir insan olacağını, herkese hükmedeceğini, herkesin idaresinin onunla olacağını, kardeşlerinin

beldelerinin tümünde onun hükmünün yürüyeceğini de Hâcer'e müjdelemişti.

Bu müjde, onun torunu Son Nebi'de bütünüyle gerçekleşmiştir.[138]

İsmâîl'in Doğumu

Beklenen doğum gerçekleşmiş, nurtopu gibi bir erkek evlat dünyaya getirmişti Hz. Hâcer. İbrâhîm (aleyhisselam) oğluna "İsmâîl" ismini vermişti. İsmâîl günden güne gelişiyor, her geçen gün daha sevimli ve tatlı bir hâl alıyordu. Ne var ki bu doğum, Hz. Sâre'ye çok ağır gelmişti. Tabiî ve fıtrî bir kadınlık duygusu kendisine galebe çalmıştı. Kıskanmaya başlamıştı Hâcer validemizi. Her geçen gün bu kıskançlıktan kaynaklanan huzursuzluk oluyordu evde.

Huzursuzluk gitgide artıyordu. Günün birinde Hâcer'e şöyle deyiverdi Sâre validemiz: "Benimle aynı beldede kalmayacaksın." Bu söz sıkıntının had safhaya ulaştığının bir göstergesiydi. Bunun üzerine Allah (celle celâluhû) Hz. İbrâhîm'e Mekke'ye gitmesini vahyetti; o zaman Mekke, iskân olunan bir yer değildi.

Bekke Vadisinde Yankılanan Ses

Hz. İbrâhîm ilâhî vahiy gereği, eşi Hâcer ve henüz sütten kesilmemiş olan oğlu İsmâîl'i alarak Bekke Vadisi'ne doğru yola çıktı. Kendisine vahyedilen yere gelmişti. Etrafta ne bir ses ne bir hareket ne de bir hayat emaresi vardı. Ama o tam bir tevekkül ve teslimiyet abidesiydi. Her işinde binlerce hikmeti olan Yüce Rabbi elbette onu ve ailesini zayi etmeyecekti. Ama o da bir babaydı. Eşini ve henüz bebek denecek kadar küçük yaştaki oğlunu bu ıssız yere bıraktı. Onların yanına sadece bir miktar hurma ve biraz da su bırakmıştı.

Hz. İbrâhîm bir şefkat kahramanıydı. Eşini ve oğlunu bırakırken geriye dönüp bakamıyordu. Belki de hıçkırıklar boğazına gelip düğümlenmişti. Konuşmaya ve eşine veda etmeye mecali kalmamıştı. Hz. Hâcer kocasının arkasından korkunun, endişenin ve ürpertinin her çeşidini içinde barındıran bir sesle seslendi:

"Ey İbrâhîm! Bizi bu yalnız ve ıssız vadide bırakıp nereye gidiyorsun?"

İtimat ve tevekkül zirvesinin sahibi Hz. İbrâhîm'de, yankılanan sese cevap mâhiyetinde hiçbir hareket yoktu. Zira O, sadece kendine denileni yapıyor ve

itaatten taviz vermek istemiyordu. Çünkü bu, ilâhî bir yönlendirmeydi; asırlar sonra geleceği müjdesi verilen *Son Nebi* bu beldede dünyaya gelecek, O da bu beldenin temelini atacaktı.

Hz. Hâcer, eşinin hiç geriye bakmadan geldiği yoldan geriye gidişini seyrediyordu. Eşi kendisinden uzaklaştıkça yalnızlığın bütün hicran ve acısını hissetti yüreğinde. Endişe dolu bir sesle yeniden seslendi:

“Ey İbrâhîm! Bizi bu yalnız ve ıssız vadide bırakıp nereye gidiyorsun?”

Ama cevap gelmiyordu İbrâhîm Nebi’den. Anlamıştı arkadan koşmanın ve bağırmanın beyhude olduğunu. Yıllardır çocuk hasreti çeken bir baba henüz sütten kesilmemiş yavrusunu ve annesini çölde bırakıp gidiyordu. Ama hayatı boyunca Rabbi’nin emrinden çıkmayan ve O’na asla isyan etmeyen Hz. İbrâhîm’in (aleyhisselam) bu davranışı vahiyden bağımsız olamazdı. Firaset ve sabır timsali Hz. Hâcer’in şimşek gibi aklından geçen düşünceler böyleydi.

Bunun için Hz. Hâcer:

“Sana böyle yapmanı Allah mı emretti?” diye sordu yanından epey uzaklaşmış olan İbrâhîm Nebi’ye.

O âna kadar hiç arkasına bakmadan ve cevap vermeden ilerleyen Hz. İbrâhîm’den, bu soruya karşılık emniyet ve güven dolu bir ses duyuldu:

“Evet”

Emir yüce yerdendi. O diledikten sonra emrine rıza göstermemek olmazdı. Zira O, her türlü emniyet ve güvenin de yegâne sahibiydi. Kendine yönelenleri ve sığınanları asla yalnızlık gurbetinde bırakıp zayi etmezdi. O’nu bulan nasıl yalnız olabilirdi ki? Asıl yalnızlık O’ndan uzak kalmaktı. Hz. Hâcer bu düşüncelerle kucağında çocuğu gerisin geriye, Kâbe’nin bulunduğu yere döndü. Dudaklarından şu sözler dökülüyordu:

“Öyleyse O, bizi asla zayi etmez!”

Onlardan ayrılan Hz. İbrâhîm, Mekke’nin üst kısmında yer alan Seniyye mevkiine varınca, yüzünü Kâbe’nin inşaa edileceği tarafa çevirdi ve şöyle dua etti:

“Ey bizim Rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını senin kutsal mâbedinin yanında, ekin bitmez bir vadide yerleştirdim. Ey bizim Rabbimiz! Namazı

gereğince kılsınlar diye böyle yaptım. Yâ Rabbî! Artık insanların bir kısmının gönüllerini onlara doğru yönelt, onları her türlü ürünlerden rızıklandır ki Sana şükretsinler." (İbrâhîm, 14/37)

Hz. İbrâhîm'in yakarışında kendine ait vazifeyi yerine getirdiğini bildirme ve müjdesini verdiği hususların da Rabb-i Rahim'i tarafından gerçekleştirilmesi için bir talep vardı. Zira Rabbi ona, İsmâîl hakkındaki duasını kabul ettiğini, ondan sonra nice nesillerin geçeceğini, ama bir gün gelip onun neslinden on iki yüce kametin zuhur edeceğini ve onu büyük bir topluluğun reis yapacağını vahyetmişti.[139]

Bereket Kaynağı Zemzem

Bu arada Hz. Hâcer, kadın başına yalnız kaldığı bu vadide çocuğunun telaşına düşmüştü. Önce bir ağaç gölgesi buldu. Elindeki kırbayı ağacın dalına astı. Zaman zaman oğlunu emziriyor, susayınca da kırbadaki suyu içiyorlardı. Nihayet bir süre sonra su bitti. İsmâîl de susuzluktan ağlamaya başlamıştı. Belki asıl çaresizlik şimdi başlamıştı. O bu sıkıntıları yaşarken bir taraftan da İsmâîl'e hamile olduğu günleri hatırlıyor ve bir meleğin kulağına fısıldadığı müjdelerle teselli bulmaya çalışıyordu.

Hz. Hâcer bir taraftan oğluna bakıyor, bir yandan da su bulma ümidiyle telaşla sağa sola koşuşturuyordu. Bu maksatla Safa ile Merve arasında telaşlı bir koşuşturma başlamıştı. Her iki tepenin eteklerine geldiğinde yürüyüşünü hızlandırıyor ve ayrı bir telaşla diğer tepeye ulaşmaya çalışıyordu. Bu telaşlı koşuşturma tam yedi kez tekrarlanacaktı.

Tam Merve'nin tepesine gelmişti ki bir sesle irkildi. Ses yavrusu İsmâîl'in olduğu taraftan geliyordu. Sese doğru bakınca İsmâîl'in başında bir meleğin durduğunu gördü. Biraz daha dikkatlice bakınca oğlu İsmâîl'in ayaklarının dibinde bir de pınarın oluştuğunu ve çölün ortasında kaynadığını gördü.

Bir çırpıda oğlunun yanına gelince melek kendisine şunları söyledi:

"Sakın zayi olacağın endişesine kapılma! Çünkü burada Beytullah (Allah'ı evi) vardır. Onu, bu çocukla babası inşaa edeceklerdir. Allah, onun ehlini asla zayi etmez."

Vazifesini bitiren melek ortadan kaybolmuştu. Hz. Hâcer yerden çıkan suyu karıştırıyor ve dağılmasın diye de etrafını çeviriyordu. Adeta bir havuz

yapmaya çalışıyordu. Bir yandan da kırbasını dolduruyordu. Su ise avuç avuç alındıktan sonra yerinde kaynıyordu.[140]

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hz. Hâcer'in bu davranışını kastederek şöyle demiştir: *"Allah, İsmâîl'in annesi Hâcer'e rahmet eylesin! Eğer o, Zemzem'i kendi hâlinde bıraksaydı, muhakkak ki Zemzem, akar bir kaynak olurdu."*[141]

Zemzem, bereket ve rahmetti. Cenâb-ı Hakk, gönlü sürekli kendine müteveccih yaşayan ve emirlerini sorgulamadan tam bir teslimiyetle yerine getiren kutlu bir aileyi darda bırakmamış, onlara bereket ve şifa kaynağı bir suyu lutfetmişti. Bu öyle bir suydu ki kıyamete kadar insanlar ondan istifade edeceklerdi.

Cürhümlüler

Hz. Hâcer, oğlu İsmâîl'le birlikte burada yaşamaya devam ediyordu. Bir gün Cürhümlüler'den bir topluluk bu civardan geçerken uzaktan kuşların havada dolaştıklarını gördüler. Çölün ortasında kuşların toplu bir şekilde bulunması alışılmış bir şey değildi. Bu kadar kuş ancak bir su kaynağının bulunduğu yerde bulunabilirdi. Kendi aralarında kuşların bulunduğu yerde mutlaka bir su kaynağı olması gerektiği kanaatine vardılar. Vakit kaybetmeden kuşların bulunduğu yöne doğru araştırma yapmak üzere iki kişi gönderdiler. Tahminlerinde yanılmamışlardı. Bir su kaynağı vardı. Hem de yerden kaynayan ve çöl şartlarına meydan okuyan bir kaynaktı bu. Suyun yanında da bir kadın ve çocuğunu gördüler.

Hz. Hâcer validemizden buraya yerleşmek için izin istediler. Hâcer validemiz de suyun mülkiyetini almamak şartıyla buna müsaade etti. Hz. İbrâhîm'in bir duası daha kabul olmuştu. İnsanlar buraya yönelmeye ve yerleşmeye başlamıştı.

Zemzem'in çevresi artık bir yerleşim yeri olmuştu. Hâcer validemiz de oğlu İsmâîl'le birlikte vefat edinceye kadar burada yaşadı.[142]

Bir Rüya ve Kurban İmtihanı

Hz. İbrâhîm Bâbil'den ayrılırken Rabbin'den kendisine Sâlih evlatlar vermesini niyaz etmişti. Bu duası kabul olmuş, Hâcer validemizden İsmâîl dünyaya gelmişti. Başkaları için gayet normal olan bu talep, mukarrabinden

olan İbrâhîm (aleyhisselam) için imtihan vesilesi olacaktır. Hayatı çok çetin imtihanlarla geçen ve bütün imtihanları Rabbine teslimiyet ve tevekkülüyle aşan Hz. İbrâhîm bu imtihanı da böyle başaracaktı.

Zilhicce ayının sekizinci gecesi bir rüya görmüştü İbrâhîm Nebi. Artık söylenenleri idrak edecek çağa ulaşan ve gençliğe doğru yürüyen oğlu İsmâîl'i boğazlamaya girişiyordu. Önce tereddüt etti rüyanın mâhiyeti hakkında. Aynı rüyayı ertesi gün ikinci kez gördü. Kimseye bahsetmedi rüyadan. Ertesi gece yine aynı rüyayı görünce bunun mutlaka yerine getirilmesi gereken bir emir olduğundan şüphe etmedi. Çünkü peygamberin rüyası da vahiy demekti.

İmtihan gerçekten büyüktü. Oğlunu kurban etmesi emredilmişti. Şefkat kahramanı Hz. İbrâhîm, önce oğluna gördüğü rüyayı anlattı. Söze "Yavrucuğum" diye başladı. *"Ben rüyamda seni boğazlamaya giriştiğimi görüyorum, nasıl yaparız bu işi, sen ne dersin bu işe?"*

Oğlunun da fikrini almakla, onun da ilâhî emre itaat ve boyun eğmesini temin etmek ve böylece mükafat kazanmasını arzu ediyordu. Baba da oğul da emrin ve imtihanın büyüklüğünün farkındaydı. İsmâîl hiç tereddüt etmeden cevap verdi babasına: *"Babacığım! Hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap. Allah'ın izniyle benim de sabırlı, dayanıklı biri olduğumu göreceksin!"*

Hz. İsmâîl'in Allah'ın emrine karşı olan sonsuz itaati ve bunu kabul etmede gösterdiği cüretkarlığı, babası Hz. İbrâhîm'i çok sevindirdi.

Baba oğlunu, kurban etmekle emrolunuyor ve Allah'ın emrini yerine getirmeye koşuyor. Oğul ise babasıyla istişare ediyor ve Allah'a yönelerek ve boyun eğerek hükmünü kabul ediyor.

Babasının yüreğindeki şefkat duygusunun farkında olan İsmâîl, âdeta babasının hüznünü azaltmak istermişçesine yumuşak bir eda ve itaat duygusuyla karşılamıştı bu emri. Ama bir isteği vardı babasından. Belli ki yine babasını düşünüyordu. Şöyle dedi babasına:

"Ey babacığım! Beni boğazlamak istediğin zaman iple sıkıca bağla. Üstelik bağımı iyi yap ki bıçağın tenime değdiğinde hareket etmeyeyim. Ölümün bana daha hafif ve kolay olması için bıçağını iyice keskinleştir. Boğazımı bıçakla kesmede çabuk davran ki bıçak beni çabuk öldürsün. Çünkü ölüm çok

çetin ve zordur. Aynı zamanda bana bakınca, kaIbinde yumuşama meydana gelir de benim hakkımda Allah'ın sana emrettiği işi yerine getirmede kötü bir durum meydana gelebilir."

Hz. İbrâhîm ise oğluna:

"Oğlum! Sen bana Allah'ın emrettiği işi yerine getirmede ne güzel yardımda bulundun." dedi.

Daha sonra Hz. İbrâhîm oğlunu bağrına bastı ve onu öpmeye başladı. Çünkü oğluyla son defa vedalaşıyordu. Daha sonra İbrâhîm (aleyhisselam) oğlunu Allah'a teslim etmek üzere yanı üzere yere yatırdı. Elini ve ayağını omzundan bağladı. Bıçağı boğazına koydu. Boynunun altından bıçağı bastırdı. Fakat bıçak kesmedi. Bıçağı elinde ters çevirdi. Yine kesmedi. Sanki bıçak, sert bir ağaç veya taş parçasıyla karşılamıştı. Hz. İsmâîl babasına:

"Ey babam! Beni yüzümün üzerine yatır. Çünkü sen bana baktığında bana karşı acıma hissin gelir de benim hakkımda senin ile Allah'ın emrini yerine getirme arasında engel teşkil edersin" dedi.

Bunun üzerine İbrâhîm (aleyhisselam) oğlunun söylediğini yaptı. Daha sonra da bıçağı oğlunun ensesine koyup bastırdı. Bıçak yine kesmedi. Çünkü Yüce Allah bıçağı, kesin hususi hükmü altına almıştı. Böylece Hz. Halîlullah imtihanı kazanmış oldu.[143] Zaten bütün peygamberler karşılaştıkları bela, musibet ve imtihanlar karşısında sergiledikleri duruşla arkadan gelenlere de örnek olmuşlar ve Allah ve hadiseler karşısında peygamberâne duruşun yollarını göstermişlerdir.

Şeytanın Çırpınışları

Diğer yandan İbrâhîm Ailesi'nin tam bir teslimiyetle Allah'ın emrine boyun eğmeleri, insanlığın baş düşmanı Şeytan'ı rahatsız etmiş ve harekete geçirmişti. Allah'ın emrine itaat etmediği için lanetlenmeye maruz kalan mel'un, bu teslimiyet karşısında kahrolmuştu. Hz. İbrâhîm'i ve Hz. İsmâîl'i itaatsizliğe sevketmek için elinden geleni yapmaya çalıştı. Yani değişik vesveselerle onların karşısına çıktı. Zaten, vesvese vermekten başka da yapabileceği bir şey yoktu.

Şeytan önce insan suretinde Hz. İbrâhîm'in karşısına çıktı. Yüce Nebi ilâhî emri yerine getirmek üzere yolda gidiyordu. Şeytan:

– Ey ihtiyar! Nereye gidiyor ve ne yapmak istiyorsun, diye sordu.

İbrâhîm (aleyhisselam):

– Şu vadiye gidip oradaki bir işimi görmek istiyorum, dedi.

Şeytan:

– Sen, herhâlde İsmâîl'i boğazlamak istiyorsun, dedi.

İbrâhîm (aleyhisselam):

– Sen hiç bir babanın çocuğunu boğazladığını gördün mü, diye sordu.

Şeytan:

– Evet, O baba sensin, dedi.

İbrâhîm (aleyhisselam):

“Ben çocuğumu niçin boğazlayacakmışım, diye sordu.

Şeytan:

“Sen bunu Allah'ın sana emrettiğini sanıyorsun, dedi.

İbrâhîm (aleyhisselam):

– Eğer Allah bunu yapmamı bana emretti ise Allah'a boyun eğip onun emrini yerine getirmeyi uygun bulurum, dedi.

Şeytan:

– Vallahi, sanıyorum ki Şeytan, rüyanda sana gelip oğlunu boğazlamanı emretmiştir. Bundan dolayı sen onu boğazlamaya gidiyorsun, deyince, İbrâhîm (aleyhisselam), onun Şeytan olduğunu anladı ve şöyle dedi:

– Ey Allah düşmanı! Vallahi ben Allah'ın emrini mutlaka yerine getieceğim!”

Şeytan, Halilullah olan Hz. İbrâhîm'e tesir edememişti. Zaten, bir peygambere tesir etmesi de düşünülemezdi. Günahın her türlüsüne kapalı olan ve ilâhî himaye altında olan peygamberlere, Şeytanın vesvese vererek günaha sevketmesi sözkonusu olamazdı.

Şeytan, Hz. İbrâhîm'den ümidini kesince babasının arkasında yürüyen Hz. İsmâîl'in (aleyhisselam) önünü kesti. Kendine göre bütün yolları denemek

istiyordu. Ona:

– Ey çocuk! Baban seni nereye götürüyor biliyor musun, diye sordu. İsmâîl (aleyhisselam):

– Ev halkımıza, şu vadiden odun toplayacağız, dedi. İhtimal Hz. İbrâhîm oğluna henüz ilâhî emri açıklamamıştı. Bundan dolayı Hz. İsmâîl rüyadan henüz haberdar olmamıştı. Şeytan:

– Vallahi baban seni boğazlamak istiyor, boğazlamaya götürüyor, dedi.

İsmâîl (aleyhisselam):

– O beni niçin boğazlayacakmış ki? Sen bir babanın çocuğunu boğazladığını gördün mü, diye karşılık verdi.

Şeytan:

– İşte o baba senin babandır, dedi. İsmâîl (aleyhisselam):

– Babam beni niçin boğazlayacakmış, diye sordu. Şeytan:

– Rabbi'nin kendisine seni kurban etmesini emrettiğini zannediyor, dedi.

İsmâîl (aleyhisselam):

– Eğer Rabbim emretmişse, bunu seve seve yerine getiririz, dedi. O da bu şahsın Şeytan olduğunu anlamıştı.

Şeytan, teslimiyet kahramanı Hz. İsmâîl'den de aradığını bulamamıştı. Böylece eli boş gerisin geriye dönmek zorunda kaldı.[144]

Kurbanlık Koç

Ne var ki Cenâb-ı Hakk'ın muradı İsmâîl'in kurban edilmesi değildi. Bu bir imtihandı. İbrâhîm Nebi imtihanı kazanmıştı. Sabır, tevekkül ve teslimiyette zirve olduğunu ortaya koymuştu. Hz. İbrâhîm ısrarla İsmâîl'i kurban etmeye çalıştıysa da bıçak bir türlü kesmemişti. İşte bu esnada kendisine imtihanı kazandığı ve oğluna bedel kurban etmek üzere bir koç verildiği vahyedildi. Hz. İbrâhîm de kendisine gönderilen koçu kurban etti.

Böylece kıyamete kadar devam edecek olan bir ibadet daha beşere Allah'a yaklaşma vesilesi olarak lutfedilmişti. Evet, Müslümanlar her yıl Kurban Bayramı'nda Cenâb-ı Hakk'a teslimiyet ve tevekküllerini ortaya koymak

suretiyle kurban keserler ve böylece rıza-yı ilâhîyi kazanmaya çalışırlar.

Hz. İbrâhîm'e gönderilen koçla ilgili çeşitli rivayetler vardır.

İbn Abbas, Hz. İbrâhîm'e gönderilen koçun kırk güz (yıl) Cennette otladığını söylemiştir.

Bir rivayette ise Hz. İbrâhîm'e gönderilen kurbanlık koçun daha önce Hâbil tarafından kurban edilen koç olduğu ifade edilmiştir.

Hz. Ali (radıyallahu anh) de bu koçun boynuzlu, iri gözlü ve beyaz tüylü olduğunu söylemiştir.

Bir rivayette de Hz. İsmâîl'in yerine bedel olarak gönderilen kurban Ervâ'dan getirilmiş bir teke olup Hz. İbrâhîm'e Sebîr'den indirilmiştir. Hz. İbrâhîm bunu, bir rivayette "Makam" denilen yerde, diğer bir rivayette ise Mina'da kurban kesilen yerde boğazlamıştır.[145]

Ayrıca bu koçun boynuzu Kâbe'de Abdullah dönemine kadar muhafaza edilmiştir. Daha sonra Haccac b. Yûsuf'un İbn Zübeyr'i kuşattığı sırada Kâbe'yi tahrip etmesinden itibaren kaybolmuştur. Bu da kurban vak'asının Mekke'de vuku bulduğunu göstermektedir. Yahudiler kurban vakasının Suriye'de gerçekleştiğini ve kurban edilenin de İshâk olduğunu iddia ederler ki bu doğru değildir. Eğer böyle olsaydı, koçun boynuzları hatıra olarak Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl tarafından inşaa edilen Kâbe'de saklanmazdı.[146]

Kur'ân bu hadiseyi bize şöyle anlatıyor:

"Yâ Rabbî, salih evlatlar lutfet bana!" Biz de ona aklı başında bir oğul müjdeledik. Çocuk büyüyüp yanında koşacak çağa erişince bir gün ona: "Evladım!" dedi, "ben rüyamda seni boğazlamaya giriştiğimi görüyorum, nasıl yaparız bu işi, sen ne dersin bu işe!" Oğlu: "Babacığım!" dedi, "hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap. Allah'ın izniyle benim de sabırlı, dayanıklı biri olduğumu göreceksin!". Her ikisi de Allah'ın emrine teslim olup, İbrâhim oğlunu şakağı üzere yere yatırıp, Biz de ona: "İbrâhim! Rüyanın gereğini yerine getirdin (onu kurban etmekten seni muaf tuttuk)" deyince (onları büyük bir sevinç kapladı). Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz! Bu, gerçekten pek büyük bir imtihandı. Oğluna bedel ona büyük bir kurbanlık verdik. Sonraki nesiller içinde ona da iyi bir nam bıraktık ki o da bütün milletler tarafından şöyle denilmesidir: "Selam olsun

İbrâhim'e!" Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz! Gerçekten o Bizim tam inanmış has kullarımızdandı." (Sâffât, 37/100-111)

Hz. İshâk'ın Müjdelenmesi

Hz. Lût ve İbrâhîm (aleyhimesselam) aynı dönemde peygamber olarak görevlendirilmişti. Ne var ki Hz. Lût'un kavmi iyice azmış, artık nasihat dinlemez olmuşlardı. Cenâb-ı Hakk, bu kavmi cezalandırmak için meleklerini görevlendirmişti. Melekler Lût kavmine gitmeden önce Hz. İbrâhîm'e uğradılar ve ona selam verdiler.

Hz. İbrâhîm insan suretinde gelen misafirlerin melek olduğunu anlamadı önce. Cömertlikle meşhur olan Hz. İbrâhîm, misafirlerine yemek ikram etmek istedi. Ancak, misafirler bir türlü yemek yemeyi kabul etmediler.

Yemek teklifini kabul etmedikleri için Hz. İbrâhîm huzursuz olmuştu. Kalbini bir endişe kaplamıştı. Bu sırada Hz. İbrâhîm yüz on iki yaşında, Sâre validemiz de doksan dokuz yaşında bulunuyordu. Hz. İsmâîl de henüz on üç yaşlarındaydı.

Hz. İbrâhîm'in huzursuz olduğunu gören melekler kendilerini tanıttılar ve Lût kavmine gittiklerini söylediler. Ancak bu kavmi cezalandırmadan evvel yerine getirmeleri gereken bir görevleri vardı. Bir müjdeyle gelmişlerdi Hz. İbrâhîm'e (aleyhisselam). Bir oğlu olacağını müjdelediler kendisine. Hem İbrâhîm (aleyhisselam) hem de eşi çok şaşırdılar. Bu yaşta çocuk sahibi olmak görülmüş bir şey değildi. Ne var ki

Hakk tecelli eyleyince her işi âsân eder
Halk eder esbabını bir lahzada ihsan eder

Allah bir işin meydana gelmesini murad buyurunca sadece "ol" der, o da oluverir. Zira güç ve kuvvet sahibi O'dur. O, her şeye kadirdir.

Meleklerin müjdelediği gibi Sâre validemiz hamile kaldı ve İshâk'ı dünyaya getirdi. Bu durum Hz. Halilullah ve ailesi için sadece şükür vesilesi olacaktı.[147] Şöyle dua etti Şanı Yüce Nebi:

"İhtiyar olmama rağmen bana İsmâîl ve İshâk'ı lutfeden Rabbime hamdolsun. Şüphesiz O, kalpten geçen bütün duaları ve en gizli istekleri bile işitir ve cevap verir. Ey Rabbim! Beni ve neslimi namaz hususunda devamlı kıl ve dualarımızı kabul buyur. Ey Rabbim! Beni, anamı, babamı ve bütün

müminleri hesabın çok çetin olduğu kıyamet günü mağfiret buyur!"

Kur'ân bu hadiseyi şu şekilde beyan etmektedir:

"Bir zaman da elçilerimiz İbrâhim'e varıp onu müjdelemek üzere 'Selam sana!' dediler. O da: 'Size de Selam!' deyip çok kalmadan, elinde nefis, güzelce kızartılmış körpe bir dana getirip ikram etti. Ama misafirlerinin ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onların bu hâli hoşuna gitmedi ve onlardan kuşkulandı, kalbine bir korku girdi. 'Korkma!' dediler. 'Çünkü biz aslında Lût kavmini imha etmek için gönderildik.' Bu sırada hanımı da hizmet için ayakta durmuş, onları dinliyordu. Bunu işitince korkusunun geçmesinden ötürü gülümsedi. Biz de ona İshâk'ın, onun peşinden de Yâkub'un doğacağını müjdeledik. İbrâhim'in hanımı: 'Ay!' dedi, ben bir kocakarı, kocam da bir pir iken ben mi doğuracağım! Doğrusu bu çok şaşılacak bir şey!' Elçi melekler: 'Sen' dediler, 'Allah'ın emrine mi şaşırıyorsun? Ey ehl-i beyt! Allah'ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun. O gerçekten her türlü hamde lâyıktır, hayır ve ihsanı boldur." (Hûd, 11/69-73.

Oğluna Tavsiyesi: Kapının Eşiğini Değiştir

Kurban hadisesinden sonra Hz. İbrâhîm tekrar Şam'a Sâre validemizin yanına döner. Hz. Hâcer oğlu Hz. İsmâîl'le birlikte Mekke'de yaşamaya devam eder. Bu arada Mekke Cürhümlülerin yerleşmesinden itibaren önemli bir yerleşim yeri hâline gelmişti. Gençlik çağına gelen İsmâîl de Cürhüm kabilesinden bir hanımla evlendi. Hz. İsmâîl ve çocukları Arapçayı Cürhüm kabilesinden öğrendiler. Bu yüzden Hz. İsmâîl'in soyundan gelenlere, Araplaşmış Arap mânasında "el-Arabu'l-mütearribe" denildi.

Bir süre sonra Hâcer validemiz vefat eder ve Hicr'e defnedilir. Hz. İbrâhîm oğlu evlendikten sonra oğlunu ve gelinini ziyarete gelir. Artık bu gelişinde Hâcer validemiz yoktur. Hz. İsmâîl'in evine geldiği zaman oğlu evde değildir. Kendisini tanıtmadan gelini Umâre'ye eşinin nerede olduğunu sorar. Umâre:

"Buralarda yok, avlanmaya gitti. Bizim için rızık aramaya çıktı." diye cevap verdi. İsmâîl zaman zaman Harem sınırlarının dışına çıkar ve avlanırdı. Yine böyle bir avda bulunuyordu. Umâre ise kaba, katı ve kötü huylu bir kadındı. İbrâhîm (aleyhisselam) kadını görür görmez huyunu anlamıştı. Sormaya devam etti:

– Geçiminiz nasıldır?

Umâre:

– Biz, çok kötü bir durumdayız. Son derecede darlık ve sıkıntı içindeyiz, diye durumlarından şikâyette bulundu. İbrâhîm kadına:

– Kocan gelince beni tarif ederek selamımı söyle ve ona kapının eşiğinden memnun olmadığımı ilet. Kapının eşiğini değiştirmesini söyle, dedi ve oradan ayrılarak Şam'a döndü.

İsmâîl (aleyhisselam) avdan dönünce babasının gelip gittiğini anladı. İhtimal babasının kokusunu almıştı. Umâre'ye o gün eve birisinin gelip gelmediğini sordu. Eşi biraz da hafife alırcasına bir ihtiyarın geldiğini ve söylediklerini kendisine iletti. Kapısının eşiğini değiştirmesi gerektiği tavsiyesini de ilave etti.

İsmâîl (aleyhisselam), gelen şahsın babası olduğunu, kapısının eşiğinin de eşinin kendisi olduğunu, babasının kendisinden memnun kalmadığını ifade ederek eşini boşadı ve babasının evine gönderdi.

Eşinden boşanan İsmâîl (aleyhisselam) daha sonra yeniden evlenmiştir. Hz. İbrâhîm de uzun zaman sonra tekrar Mekke'ye oğlunu ziyarete gelir. Yine doğruca oğlunun evine gider. Oğlunu yine evde bulamaz. Bu geliniyle de aralarından öncekiyle benzer bir diyalog geçer. Bu kadına da sorar, geçiminin nasıl olduğunu. Ancak bu gelinin tavrı öncekinden çok farklıdır. Hallerinin iyi olduğunu, geçim sıkıntılarının olmadığını anlatır ve Mevla'ya şükreder. İbrâhîm (aleyhisselam) gelinin cevabından çok memnun olmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın rızıklarını bollaştırması ve aile saadetleri için dua eder. Oradan ayrılırken gelinine, eşine selam söylemesini ve kapısının eşiğini güzelce muhafaza etmeyi tavsiye ettiğini iletmesini söyler. Bu kanaatkar ve güzel huylu hanımefendi, beyi gelince o gün olanları anlatır. Hz. İbrâhîm'in tavsiyesini de iletir.

Hz. İsmâîl eşine: "Gelen babamdır. Sen de evimizin eşiğisin. Babam seni hoş tutmamı, seninle iyi geçinmemi emretmiştir." der.[148]

Hz. İsmâîl'in ikinci eşi örnek bir hanımefendi davranışı sergilemişti. Her hanenin ve ailenin bazı sıkıntıları olabilir. Ama o, şikâyet yerine şükretmeyi tercih etmişti. Bir de Hz. İsmâîl gibi bir peygamber namzedine eş olmanın

liyakatinin da farkındaydı. Gelenin İbrâhîm (aleyhisselam) olduğunu baştan anlamamış olsa da gıyaben bir peygamber gelini olduğunu biliyordu. Bundan dolayı da sahip olduğu nimetleri şükürle karşılıyor, günlük geçici sıkıntıları görmüyordu.

Kâbe'nin İnşaası

Kâbe, yeryüzündeki ilk bina. Yeryüzündeki en kutlu ev. Çünkü o Allah'ın evi yani "Beytullah". Harimine giren herkesi şefkatle kucaklayan ve Allah'a yaklaşmanın sırlarını duyuran mübarek mekân. Hz. Âdem dünyaya gönderilmeden çok daha önce melekler tarafından tavaf edilmeye başlanmış ve Âdem Nebi tarafından da temeli atılmış bu mübarek ev zamanla, belki de tufan ve seller sebebiyle, yıkılmış ve izi kaybolmuştu. Cenâb-ı Hak, bu kutlu mekânın yeniden inşaa edilmesini murad buyurmuştu. Zira burada bir medeniyet kurulacaktı. İnsanlar akın akın buraya yönelecekler ve gönüller bu mekândan Allah'a teveccüh edecekti. Son Nebi, burada neş'et edecekti. Zaten Hakikat-i Ahmediye ile Hakikat-i Kâbe ikizdir. Ve, din, ahirzamanda asli sonsuzluğuna buradan açılacaktır.

Cenâb-ı Hakk, Hz. İbrâhîm'e Kâbe'yi yeniden inşaa etmesini emretti. Cebrâil de bu konuda Nebi'ye rehberlik edecekti. İbrâhîm (aleyhisselam) bu maksatla Mekke'ye geldi. Oğlu İsmâîl'i aradı. İsmâîl ise Zemzem kuyusunun arkasında oklarını düzeltmekle meşgul idi. Hz. İbrâhîm oğlu İsmâîl'e hitaben :

– Ey İsmâîl! Allah (celle celâluhû) bana kendisi için bir ev (mâbed) yapmamı emretti, dedi. Hz. İsmâîl de babasına:

– Rabb'ine itaat et, dedi.

Hz. İbrâhîm oğlu İsmâîl'e:

– Rabb'im senin bana yardım etmeni emretti, dedi. İsmâîl:

– O hâlde bu emri derhal yerine getiririm, karşılığını verdi.

Bunun üzerine Hz. İsmâîl kalkıp işe koyuldu. Hz. İbrâhîm Kâbe'nin temelini yükseltirken oğlu İsmâîl de kendisine taş veriyordu. Bu arada Hz. İbrâhîm oğlu İsmâîl'e:

"Bana öyle güzel bir taş bulup getir, ben onu insanlara bir işaret olsun diye

Rükn’ün üzerine koyacağım.” dedi. Bu esnada Ebû Kubeys dağı Hz. İbrâhîm’e:

“Bende bir emânetiniz (Hacerü’l-Esved) var, gelin alın.” diye seslendi.

Bir rivayete göre Hacerü’l-esved’i Hz. İbrâhîm’e (aleyhisselam) haber veren Hz. Cebrâil idi. Neticede Hz. İbrâhîm Hacerü’l-Esved’i alıp yerine koydu.

Hz. İbrâhîm ile oğlu İsmâîl (aleyhimesselam) Kâbe’nin inşaasını sürdürürken; *“Ey Rabb’imiz! Bizden kabul buyur, sen işiten ve bilesin.”* (Bakara, 2/127) diye Allah’a yalvarıyorlardı.

Kâbe’nin yapısı yükselince, yaşı ilerlemiş olan Hz. İbrâhîm taşları kaldıramaz olmuştu. Bu sebepten bugün Makâm-ı İbrâhîm denilen taşın üzerine basarak taşları alıp inşaaata devam ediyordu. Nihayet Kâbe’nin inşaatı tamamlandı.[149]

Kur’ân, değişik yerlerde Kâbe’nin yapılmasıyla ilgili bilgi vermektedir:

“Şunu da hatırda tutun ki: Bir vakit Rabbi İbrâhim’i birtakım emirlerle sınamıştı. O da onları hakkıyla yerine getirdiğinden Rabbi kendisine: ‘Seni insanlara başkan (İmam) yapacağım!’ dedi. İbrâhim: ‘Yâ Rabbî, neslimden de başkanlar çıkar.’ deyince, Allah: ‘Zalimler ahdime (nübüvvete) nail olamazlar.’ buyurdu.

Biz Beytullâh’ı insanlara sevap kazanmaları için toplantı ve güven yeri kıldık. Siz de Makam-ı İbrâhim’i namazgâh edininiz! İbrâhim ile İsmâîl’e de: ‘Tavaf edenler, itikâfa girenler, rükû ve secde edenler için bu Evimi tertemiz bulundurun!’ diye emretmiştik. Ve o vakit İbrâhim: ‘Yâ Rabbî, burayı güvenli bir şehir yap. Buranın halkından Allah’a ve âhiret gününe iman edenleri çeşit çeşit mahsullerle rızıklandır!’ dedi. Bunun üzerine buyurdu ki: ‘Onlardan inkâr edeni dahi rızıklandırıp az bir zaman hayattan nasip aldırır, sonra da onları Cehennem azabına sürerim. Orası varılacak yer olarak ne fena bir yerdir!’

İbrâhim ile İsmâîl beytullah’ın temellerini yükseltirken şöyle dua ediyorlardı:

‘Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul buyur bizden! Hakkıyla işiten ve bilen ancak Sen’sin.’

Ey bizim Yüce Rabbimiz! Bizi, yalnız Sana boyun eğen müslüman kıl.

Soyumuzdan da yalnız Sana teslimiyet gösteren bir müslüman ümmet yetiştir. Ve bizlere ibadetimizin yollarını göster, tevbelerimizi kabul buyur. Muhakkak ki tevbeleri en güzel şekilde kabul eden, çok merhametli olan ancak Sensin!

Ey bizim Rabbimiz! Onların içinden öyle bir resûl gönder ki; kendilerine Senin âyetlerini okusun, onlara kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları tertemiz kılsın. Muhakkak ki azîz sensin, hakîm sensin! (Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibisin!)" (Bakara, 2/124-129)

Hz. İbrâhîm ve oğlu İsmâîl'in son istekleri de Son Nebi Sevgili Peygamberimiz'in peygamber olarak gönderilmesiyle gerçekleşmiştir. Nitekim Nebiler Serveri (sallallahu aleyhi ve sellem) de ashabdan birisinin sorusu üzerine: "Ben İbrâhîm'in duası, Îsâ'nın da muştusuyum."[150] buyurarak bu duaya işaret etmişlerdir.

Kâbe, yeryüzünde ibadet maksadıyla yapılan ilk evdir. Bu gerçek Kur'ân'da şöyle ifade edilir:

"Sen: 'Sadakallah: Allah sözün doğrusunu söyledi.' de.

Haydi bakalım Allah'ı bir tanıyarak İbrâhim'in dinine uyun. Pek iyi bilirsiniz ki o, asla müşriklerden olmamıştı. İbadet, yeri olarak yeryüzünde yapılan ilk bina Mekkedeki Kâbe olup, pek feyizlidir, insanlar için hidâyet rehberidir. Orada apaçık alametler ve deliller, İbrâhimin makamı vardır. Kim Beytullaha girerse korkudan emin olur. Ziyarete gücü yeten herkese Beytullahı ziyaret etmek, Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır. Nankörlük edip bu hakkı tanımayana Allah'ın hiçbir ihtiyacı yoktur, o bütün âlemlerden müstağnidir." (Âl-i İmrân, 3/95-97.)

"Zira Biz vaktiyle İbrâhim'e Beytullahın yerini belirlediğimiz zaman: 'Sakın Bana hiç bir şeyi ortak koşma ve Ben'im Mâbedimi tavaf ederken, kıyamda, rükûda veya secdede olarak ibadet edenler için tertemiz tut!

Hem bütün insanları hacca dâvet et ki gerek yaya, gerek uzak yollardan gelen yorgun argın develer üzerinde sana gelsinler. Gelsinler de bunun kendilerine sağlayacağı çeşitli faydaları görsünler ve Allah'ın kendilerine rızk olarak verdiği kurbanlık hayvanları, belirli günlerde Allah'ın adını anarak kurban etsinler. Siz de onların etinden hem kendiniz yeyin hem de yoksula ve fakire yedirin.' dedik." (Hac, 22/26-27)

Kâbe'nin yapımının tamamlanmasıyla Hz. İbrâhîm'e yeni bir emir gelmişti. Kâbe'nin civarını temizleyip insanları hacca davet edecekti. Bu âyetlerin inmesi üzerine Ebû Kubeys dağına çıkarak insanlara şu çağrıda bulundu:

"Ey insanlar! Allah, karşılığında size Cennet vermek ve sizi Cehennem azabından kurtarmak için bu evi haccetmenizi emretti. O hâlde siz de haccedin!"

Bu ses vazifeli bir peygamberin sesiydi. Cenâb-ı Hakk'ın izniyle Hz. İbrâhîm'in sesi çok uzaklardan duyuldu. Bu sesi duyan müminler bu çağrıya icabet ettiler. Uzak yakın demeden Mekke'ye doğru yola çıktılar. Cebrâil de İbrâhîm'e (aleyhisselam) haccın menasikini tarif ederek nasıl yapılacağını öğretti. Hz. İbrâhîm de bu şekilde ilk haccı insanlara yaptırdı. Daha sonra tekrar Şam'a eşi Sâre'nin yanına döndü. Ebu'l-enbiya olan Hz. İbrâhîm'e ahir ömründe bir kez de eşi Sâre ile haccetmek nasip oldu.

Sahifeler

Cenâb-ı Hakk, İbrâhîm'e (aleyhisselam) suhuf göndermiştir. Hz. İbrâhîm'e on sahife verilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm, Â'lâ sûresinin son âyetlerinde, bu surede yer alan gerçeklerin Hz. İbrâhîm'e verilen sahifelerde de yer aldığını beyan etmektedir.

"Kendisini kötülüklerden arındıran, Rabbinin adını anıp namaz kılan, felaha erer. Fakat bilakis siz dünya hayatını ve zevklerini tercih ediyorsunuz. Halbuki âhiret mutluluğu daha üstün, daha hayırlı hem de ebedîdir. Bu, elbette önceki sahifelerde, İbrâhim ile Mûsâ'ya verilen sahifelerde de bildirilmiştir." (A'lâ, 87/14-19.)

Hz. Ebû Zerr el-Ğıfârî demiştir ki: Allah Resûlü'ne "Yâ Resûlallah! Hz. İbrâhim'in (aleyhisselam) sayfaları ne hakkındaydı?" diye sordum. Buyurdu ki: "Hepsi örneklerle doluydu. Meselâ; "Ey mağrur ve zâlim kral! Ben seni dünyayı birbirine katasın diye göndermedim. Mazlumun çağrısını duyasın diye gönderdim. Zira ben, kâfir de olsa mazlumu duymazlıktan gelemem." gibi âyetler vardı.

Ayrıca bu sayfalarda ibretler de vardı: "Akıllı bir adamın zamanını iyi kullanması gerekir. Vaktinin bir bölümünü, Allah'a yalvarmaya adamalı, bir bölümünü, yaptıklarını muhasebe etmek için ayırmalı, bir bölümünü Allah'ın

yarattıklarını düşünerek geçirmeli, bir bölümünü de ihtiyacını gidermek için ayırmalıdır. Akıllı bir adamın, zamanını iyi kullanması, dilini koruması ve düşünerek hareket etmesi gerekir."[151]

Bediüzzaman Hazretleri de aslının Hz. İbrâhîm'e verilen suhufta olduğunu ifade ettiği bir temsil anlatmaktadır:

Şu dünya ve dünya içindeki ruh-u insanî ve insanda dinin mâhiyet ve kıymetlerini ve eğer din-i hak olmazsa, dünya bir zindan olması ve dinsiz insan, en bedbaht mahlûk olduğunu ve şu âlemin tılsımını açan, ruh-u beşerîyi zulümâttan kurtaran "Lâ ilâhe illallah" olduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

"Eski zamanda iki kardeş uzun bir seyahate beraber gidiyorlar. Git gide tâ yol ikileşti. O iki yol başında, ciddî bir adamı gördüler. Ondan sordular:

"Hangi yol iyidir?" O dahi onlara dedi ki: "Sağ yolda, kanun ve nizama tebaiyet mecburiyeti vardır. Fakat o külfet içinde bir emniyet ve saadet vardır. Sol yolda ise serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat o serbestiyet içinde bir tehlike ve şekâvet vardır. Şimdi intihaptaki ihtiyar sizdedir."

Bunu dinledikten sonra güzel huylu kardeş sağ yola *"Allah'a tevekkül ettim."* deyip gitti. Ve nizam ve intizâma tebaiyeti kabul etti. Ahlâksız ve serseri olan diğer kardeş, sırf serbestlik için sol yolu tercih etti. Zâhiren hafif, mânen ağır vaziyette giden bu adamı hayâlen takip ediyoruz.

İşte bu adam, dereden tepeden aşıp gitgide tâ hâlî bir sahraya girdi. Birden müthiş bir sadâ işitti. Baktı ki; dehşetli bir arslan, meşelikten çıkıp ona hücum ediyor. O da kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde susuz bir kuyuya rast geldi. Korkusundan kendini içine attı. Yarısına kadar düşüp, elleri bir ağaca rast geldi, yapıştı. Kuyunun duvarında göğermiş olan o ağacın iki kökü var. İki fare; biri beyaz, biri siyah, o iki köke musallat olup kesiyorlar. Yukarıya baktı gördü ki; arslan, nöbetçi gibi kuyunun başında bekliyor. Aşağıya baktı, gördü ki; dehşetli bir ejderha içindedir. Başını kaldırmış otuz arşın yukarıdaki ayağına takarrub etmiş. Ağzı, kuyu ağzı gibi geniştir. Kuyunun duvarına baktı, gördü ki; ısırıcı muzır haşerât etrafını sarmışlar. Ağacın başına baktı, gördü ki; bir incir ağacıdır. Fakat harika olarak muhtelif çok ağaçların meyveleri, cevizden nara kadar başında yemişleri var."[152]

Anlattığı kıssa ekseninde hak dinin insanlar için ne kadar önemli olduğunu

ve imanın insanlara kazandırdıklarını anlattıktan sonra da kıssada geçen temsilleri şöyle izah etmektedir.

“Ve o *sahra* ise şu *arz ve dünyadır*.

Ve o *arslan* ise *ölüm* ve *eceldir*.

Ve o *kuyu* ise *beden-i insan* ve *zaman-ı hayattır*.

Ve o *altmış arşın derinlik* ise *ömr-ü vasatî* ve *ömr-ü gâlibî olan altmış seneye* işarettir.

Ve o *ağaç* ise *müddet-i ömür* ve *madde-i hayattır*.

Ve o *iki siyah ve beyaz hayvan* ise *gece ve gündüzdür*.

Ve o *ejderha* ise ağzı kabir olan *tarîk-i berzâhiye* ve *revâk-ı uhrevîdir*.

Fakat o ağız, mümin için zindandan bir bahçeye açılan bir kapıdır.”[153]

Ölüleri İhya

“Peygamberler Babası” unvanına sahip olan Hz. İbrâhîm (aleyhisselam), marifet-i Sânî adına doyma bilmeyen bir “hel min mezîd” kahramanıydı. Kalbi sürekli marifete açık olan yüce nebi, ilâhî sanatların iç yüzünü müşahede arzusuyla dopdoluydu. Sürekli yeni yeni marifet ufuklarına yelken açmak ve bu ufukta derinleştikçe derinleşmek istiyordu.

Halilürrahman bu duygularla ölüleri nasıl dirilttiğini göstermesi için Rabbine niyaz etti. Onun bu talebi asla bir şüpheden kaynaklanmıyordu. Onunki sadece yakînde derinleşme arzusuydu. Onun yaratılıştan asla şüphesi yoktu. Zaten talebi de yaratmanın keyfiyetiyle ilgiliydi. Yoksa hâşâ Cenâb-ı Hakk’tan “Ölüleri diriltebilir misin?” diye bir talebi olmamıştı. Nasıl olabilirdi ki? O bir nebiydi. Esrâr-ı ulûhiyete vakıf bir kişiydi. İşte imanda yakîn hususunda zirveye, hatta zirvelerin de zirvesine ulaşma niyetiyle Allah’tan ölüleri nasıl dirilttiği hususunda istifsarda bulundu.

“Bir vakit de İbrâhim: ‘Yâ Rabbî, ölüleri nasıl dirilteceğini bana gösterir misin?’ demişti. Allah: ‘Ne o, yoksa buna inanmadın mı?’ dedi. İbrâhim: ‘Elbette inandım, lâkin sırf kalbim tatmin olsun diye bunu istedim.’ diye cevap verdi. Allah ona: ‘Dört kuş tut, onları kendine alıştır. Sonra kesip her dağın başına onlardan birer parça koy. Sonra da onları çağır. Koşa koşa sana

geleceklerdir. İyi bil ki Allah azizdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).' dedi." (Bakara, 2/260)

Rabbi Hz. İbrâhîm'in talebini kabul etmişti. Gösterecekti nebisine ölüleri nasıl dirilttiğini. Cenâb-ı Hakk, İbrâhîm'e (aleyhisselam) dört kuş seçmesini ve bu kuşları kestikten sonra parçalara ayırıp farklı dağlara koymasını emretti. Hz. İbrâhîm bu emri aynen tatbik etti. Cenâb-ı Hakk'ın buyurduğu üzere, dört kuş aldı. Dördünü de kesip parçaladı. Hepsini birbiriyle karıştırdı. Dört parça hâlinde dört tepeye koydu. Sonra hepsini çağırdı. Kuşlar da hemen uçarak kendisine geldiler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hz. İbrâhîm'in ölülerin nasıl diriltildiğini görmek istemesinin şüpheden kaynaklanmadığını belirterek şöyle buyurmaktadır: "*Hz. İbrâhîm'inki şek ise o şek, ondan çok bizim hakkımızdır."*[154] Yani eğer bizde ölülerin dirileceğine dair şek ve şüphe yoksa –ki yoktur– öyleyse Hz. İbrâhîm'de evleviyetle yoktur.

Meleklerin Tesbihi

Hz. İbrâhîm, kendi döneminin en zenginlerinden sayılacak kadar servet sahibiydi. Fakat dünyanın ömrünün kısa olduğunu ve sür'atle zevale gittiğini, dünya lezzetlerinin zehirli bala benzediğini, burada güzel addedilen dünyevi zinetlerin kabirde çirkin sayıldığını, oraya götürülemeyeceğini ve şu imtihan yurdunda bir saatlik lezzeti terk etmeye bedel ahirette ebediyyen dostlarla beraber olunacağını yakîn derecesinde bilen Halilürrahman, dünyayı kesben olmasa da kalben terketmişti. Onun çalışıp kazanması, dünyayı imar etmek ve din-i mübînin yeryüzünün dörtbir yanında şehbal açmasını sağlamak içindi.

Bir gün bazı melekler Cenâb-ı Hakk'a, hullet ve dostluk kahramanı olarak tanıdıkları Hz. İbrâhîm'in mal-mülk sahibi olması hakkında istifsarda bulundular; peygamberlik mesleğiyle onca servetin nasıl telif edilebileceğini sordular. Onların maksadı –hâşâ– itiraz değildir, o zenginliğin hikmetinin açıklanmasını istemekti.

Melekler, Allah'ın izniyle, Hz. İbrâhîm'i ziyaret ettiler; uzun bir yoldan gelmiş, saçı-sakalı dağınık, üstü-başı perişan birer misafir edasıyla İbrâhîm Nebi'nin yanına vardılar ve onun duyacağı şekilde "Sübbûhun Kuddûsün Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh" dediler. Kalbi ötelerden gelen esintilere açık olan İbrâhîm (aleyhisselam), Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh u takdîs etmek için çok iyi

seçilmiş bu kelimeleri ve onların seslendirilişindeki lâhûtîliği duyunca pek sevindi; "Aman Allahım, bu ne güzel bir söz!" diyerek hayranlığını ifade etti ve "Servetimin üçte biri sizin olsun, yeter ki o tesbîhi bir kere daha söyleyin!" dedi. Melekler, kendilerine has bir ses ve eda ile "Sübbûhun Kuddûsün Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh" dediler. Allah'la alâkası açısından tesbîh u tazime ve vahye aşina olan Halilürrahman, o sözdeki derinliğin kendi ruhunda hasıl ettiği tesir neticesinde, bir kere daha aynı tesbîhi duymak için malının tamamını vermeyi teklif etti. Nihayet, "Değil mi ki bana bu tesbîhi dinletip öğrettiniz, ben de size köle oldum!" diyerek meleklere mukabelede bulundu. Bu davranışıyla da sahip olduğu her şeyi, hatta canını bile Cânan yolunda feda edebileceğini gösterdi.

Evet, Seyyid Nigarî ne hoş söyler:

Cânan dileyen dağdağa-i câna düşer mi?
Cân isteyen endişe-i Cânana düşer mi?

Cânan'ı diliyorsan kalbinde can dağdağası olamaz, mal sevgisi orada yer tutamaz. Gerekirse her şeyini, malını, mülkünü ve hatta canını bir keseye koyar; "Maksud O'dur, matlup O'dur, mahbub O" dediğin Allah uğrunda tereddüt etmeden verirsin. Aksine, "malım-mülküm" diyor ve can derdine düşüyorsan, Cânan'a ayırdığın gönlünü fânî şeylere kaptırmış ve O'na karşı gereken teveccühü gösterememiş sayılırsın.[155]

Hz. İbrâhîm'in Bazı Faziletleri

1. Cenâb-ı Hak onu "halîl" (dost) edinmiştir. Bundan dolayı *"Halîlullah"* olarak meşhurdur.

2. Cenâb-ı Hakk tarafından "hanif" olarak zikredilmiştir. "*İbrâhim Yahudi de değildi, Hristiyan da değildi,. Lâkin o batıl dinlerden uzaklaşmış, tertemiz hâlis bir müslüman idi ve asla müşriklerden olmamıştı.*" (Âl-i İmrân, 3/67)

3. Tek başına bir ümmetti. "*Gerçekten İbrâhim, hak dine yönelen, Allah'a itaat üzere ulunan tek başına bir ümmet, bütün hayırlı hâlleri kendinde toplayan bir önder idi. O hiçbir zaman müşriklerden olmadı."* (Nahl, 16/120)

4. Peygamberlik Hz. İbrâhîm'in soyuna münhasır kılınmıştır. *"Biz Nûh'u, İbrâhim'i peygamber olarak gönderdiğimiz gibi, zürriyetlerine de kitap ve nübüvvet verdik. Onlardan kimisi doğru yolu bulsa da çoğu büsbütün yoldan*

çıkmışlardır." (Hadid, 57/26)

"Evet biz Âl-i İbrâhime de kitap ve hikmet verdik hem de büyük bir hâkimiyet ve mülk verdik. (Nisâ, 4/54)

5. Peygamberimize Hz. İbrâhîm'in dinine tabi olması vahyedilmiştir*: "Sonra da sana vahyettik ki: Doğru yola yönelerek İbrâhim'in dinine tâbi ol; zira o müşriklerden değildi."* (Nahl, 16/123)

6. Gelecek nesiller için bir yâd-ı cemil olmak muradıyla dua etmiş, bu duası kabul buyrulmuştur. Bugün Hz. İbrâhîm'e inanmayan ve onu sevmeyen semavî din mensubu yoktur.

7. Kıyamet gününde ilk elbise giyecek olan Hz. İbrâhîm'dir.[156]

8. Misafirperverdir. Misafir ağırlama âdeti onunla başlamıştır.[157]

9. İlk kez sünnet olan Hz. İbrâhîm'dir. Seksen yaşında iken kendi kendini sünnet etmiştir.

10. Peygamberimiz, dedesi İbrâhîm'e benzediğini ifade etmiştir.[158]

11. Halîm, Evvâh ve Münîb'tir. *"İbrâhim çok yumuşak huylu, yufka yürekli ve kendisini Allah'a teslim eden bir kuldu."* (Hûd, 11/75)

113 Kur'ân'da İbrahim'in ebi olarak anılan Âzer'in Hz. İbrahim'in gerçek babası mı, yoksa babalığı veya dedesi mi olduğu konusunda ihtilaflar vardır. Kur'ân-ı Kerîm, Âzer'den daima İbrahim'in ebi olarak söz eder. Eb, Arapça'da baba mânâsına geldiği gibi, dede, ata, babalık gibi mânâlara da gelir. Hz. İbrahim, Âzer'e onun için Allah'tan bağışlanma dileyeceğine söz vermişti *(Meryem, 19/47)*. Bu sözüne binaen, "Ebimi bağışla; çünkü o, sapıp gitmişler içinde bulunuyor." diye istiğfarda bulundu *(Şuarâ, 26/86)*. Daha sonra, onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine iyice belli olunca, Âzer hakkında bu istiğfara, yani Allah'tan bağışlama dilemeye son verdi. Fakat, ömrünün sonlarında, Hz. İsmail ve İshak olduktan sonra Hz. İbrahim'in "Rabbimiz, beni ve anne-babamı (vâlideyye) bağışla!" diye dua ettiğini yine Kur'ân'da okuyoruz *(İbrahim, 14/41)*. Hz. İbrahim, bu duasında ebeveyn değil, vâlideyn kelimesini kullanmaktadır ki, eb babanın dışında babalık, dede, ata ve babalık gibi manâlara da gelirken, vâlid gerçek baba, vâlide annedir. Bu durumda, Âzer'in Hz. İbrahim'in gerçek babası olmadığı, onun gerçek babasının Allahü a'lem bir mü'min olduğu ortaya çıkmış olmaktadır denebilir. (Ünal, Ali, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Defîne Yayınları, İzmir-2007, s. 446.)

114 Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/132.

115 Bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/94-95.

116 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/95

117 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/96; Taberî, *Târih,* 1/121.

118 Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi,* 1/148-149.

119 Seyyid Kutub, *Fî Zilâl,* 4/2312.

120 Buhârî,Tefsîru Şuarâ sûresi 232, Enbiyâ 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 4/53.

121 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 1/498 vd.

122 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali,* 136.

123 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar,* 298 vd.

124 Bkz.: Taberî, *Târih,* 1/121; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/96-97.

125 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, 326.

126 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/97.

127 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/98-99.

128 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/138.

129 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/99-100.

130 Taberî, *Târih*, 1/125.

131 İbnü'l-Esîr*, el-Kâmil*, 1/116. Ayrıca bkz.: Ateş, Bünyamin, Dikmen, Mehmet, *Peygamberler Tarihi*, 220-221.

132 Buhârî, *Büyû'* 100.

133 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/101; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/49.

134 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/101.

135 Ateş, Dikmen, *Peygamberler Tarihi,* 223-224. Ayrıca bkz.: Kamil Miras, *Tecrid-i Sarih Tercüme ve Şerhi*, 6/521.

136 Taberî, *Târih*, 1/127; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/102.

137 Gülen, M. Fethullah, *Ölümsüzlük İksiri*, s. 71.

138 İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 1/153.

139 İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 1/153.

140 Taberî, *Târih*, 1/130131.

141 Ahmed b Hanbel, *Müsned*, 1/253.

142 Bkz.: Ezrâkî, *Ahbâru Mekke*, 1/57

143 Taberî, *Târih*, 1/141; Sâbûnî, *Peygamberler Tarihi,* 376-377.

144 Taberî, *Târih*, 1/140-141.

145 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/112.

146 Yiğit, İsmâîl, *Peygamberler Tarihi,* 248.

147 Bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/118-119.

148 Bkz.: Buhari, *Enbiya* 9.

149 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/106-107.

150 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/262.

151 İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/78; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ,* 1/167; Taberî, *Târih,* 1/187; İbn Abdilberr, *et-Temhîd,* 9/199.

152 Bkz.: Said Nursî, *Sözler*, 57-58.

153 Bzk.: Said Nursî, *Sözler*, 61.

154 Buhârî, *Enbiyâ* 11; Müslim, *İman* 238.

155 Gülen, M. Fethullah, *Ümit Burcu*, 345-346.

156 İbn Ebî Şeybe, *Musannef,* 11/518.

157 İbn Ebî Şeybe, *Musannef,* 11/522.

158 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/277.

Hz. Lût Aleyhisselam

Lût'a da hüküm ve ilim verdik ve onu iğrenç işler yapan şehir halkından kurtardık ki gerçekten onlar kötü ve itaat dışına çıkmış fâsık bir gürûh idiler. Kendisini de şefkat ve himayemize aldık. O gerçekten erdemli kimselerdendi" (Enbiyâ, 21/74-75)

Peygamberliği

Hz. Lût, Hz. İbrâhîm'in kardeşi Hârân'ın oğludur. Diğer kardeşinin ismi de Nahûra'dır. Harran şehri de Hârân'a nispetle bu adı almıştır.

Hz. İbrâhîm ateşe atıldığı zaman uzun bir süre ateşin içinde kalmıştı. Cenâb-ı Hakk'ın muhafaza etmesiyle ateşten sağlam olarak çıkmış ve insanları iman etmeye davet etmişti. Bu süreçte kendisine yalnız Lût (aleyhisselam) iman etmiştir.

Hz. İbrâhîm Bâbil'den ayrılırken beraberinde Hz. Sâre ve Hz. Lût'u da götürmüştü. Lût (aleyhisselam) da amcasıyla birlikte Kur'ân'ın bereketli olarak tavsif ettiği bir bölgeye hicret etmişti.

"Onu Lût ile beraber kurtarıp, bütün insanlar için kutlu ve feyizli kıldığımız diyara ulaştırdık." (Enbiyâ, 21/71)

Bu bereketli diyar, Şam'dır. Nitekim manevî bir iklimi olan bu bölgede pek çok peygamber yetişmiş ve din hakikatini bu bölgeden insanlığa duyurmuşlardır. Hz. Lût bir süre Şam'da ve Filistin'de amcası Hz. İbrâhîm'le birlikte kaldı. Vahyin sağanak sağanak yağdığı bir atmosferde bulunması aslında onu adım adım nübüvvete hazırlıyordu. O bir mânâda Hz. İbrâhîm'e çıraklık yapıyordu. Aynı zamanda ona davasında omuz veriyordu. Cenâb-ı Hakk, onu azgın bir kavme göndermeden önce tevhid gerçeğini en gür ve münasip bir dille haykıran ve çarpık düşüncelere usulünce meydan okuyan Hz. İbrâhîm'in yanında yetişmesini murad buyurdu. Bu, gelecekte yükleneceği büyük misyon ve vazife adına çok önemliydi.

Cenâb-ı Hakk, dilediği zaman bir peygamberini bir başka peygamberinin atmosferinde yetiştirebilmektedir. Bundan dini temsil ve tebliğ konumunda olan kimseler için çıkarılacak dersler vardır. İrşad ve tebliğ vazifesi yapacak kimseler de hakiki mürşid ve rehberlerin yanında böyle önemli bir vazifeye

hazırlanmalı, mutlaka pratikle içli dışlı yetiştirilmelidir. Çünkü irşad ve tebliğ vazifesi sadece nazari bilgiyle yapılamaz. Seviyeli bir temsilin ortaya konması için böyle bir çıraklık/hazırlık dönemine ihtiyaç vardır.

Hz. Lût da bu bereketli dönemde nübüvvete hazırlanmıştı. Cenâb-ı Hakk onu Sodom ve Gomore halkına peygamber olarak gönderdi. Bu kavim ahlâkî çöküntü içindeydi. Öyle ki hayvanları bile utandıracak seviyede çirkin ve fena işler yapıyorlardı.

Hz. Lût, peygamberlik vazifesi verilince amcası İbrâhîm'den (aleyhisselam) ayrıldı ve Sodom'a yerleşti. Artık bu şehirde yaşayacak ve halkı imana davet edecekti. Onlarla daha yakından ve hızlı bir şekilde tanışıp diyalog kurmak ve kendisini kabullenmelerini hızlandırmak için bu şehirden bir kadınla evlendi.

Kur'ân'da Hz. Lût'un peygamberliği şöyle ifade edilmektedir:

"Lût da şüphesiz, resullerdendi." (Sâffât, 37/133)

"Lût'a da hüküm ve ilim verdik ve onu iğrenç işler yapan şehir halkından kurtardık ki gerçekten onlar kötü ve itaat dışına çıkmış fâsık bir gürûh idiler. Kendisini de şefkat ve himayemize aldık. O gerçekten erdemli kimselerdendi" (Enbiyâ, 21/74-75)

Sodomlular

Hz. Lût'un peygamber olarak gönderildiği Sodom şehri Ürdün'dedir. Bu kavim küfür ve ahlâksızlıkta sınır tanımıyordu. Geçmişte de inkarcı ve putperest kavimler gelip geçmişti. Ama Sodomlular bir başkaydı. Çünkü onlar fuhşiyatta sınır tanımaz bir hâl almışlardı. Ayrıca işlenen bütün günahlar alenî olarak işleniyordu. Yani utanma, sıkılma gibi haya duygularından âdeta hiç eser kalmamıştı. Toplumun genel manzarası Merhum Âkif'in tasvir ettiği gibiydi. Belki daha da beterdi. Âkif'in bir toplumun ahlâki ve manevî çözülüşüyle ilgili şu şiiri bu kavim için hafif kalıyordu:

Haya sıyrılmış inmiş, öyle yüzsüzlük ki her yerde
Ne çirkin yüzleri örtermiş, meğer o incecik perde
Vefa yok, ahde hürmet hiç, emanet lafz-ı bi medlul
Yalan raiç, hiyanet mültezem, heryerde hak meçhul
Ne tüyler ürperir ya rab, ne korkunç inkılab olmuş
Ne din kalmış ne iman, din harab, iman türab olmuş.

Evet bu toplumda ahlâki değer adına hiçbir şey kalmamıştı. Fuhşiyatın her türlüsü meşruiyet kazanmış durumdaydı. Bütün rezaletler fazilet sayılıyor, ahlâklı olanlar ise ayıplanıyordu. Kötülüklere karşı sessiz kalma devresi çoktan geride kalmıştı. Her türlü kötülük ve günah teşvik görüyor, iyilikler ve faziletli davranışlar ise kınanıyordu.

Sodomlular o güne kadar insanlığın hiç şahit olmadığı bir günah icad etmişlerdi. Hırsızlık, yol kesme, tecavüz gibi suçları rahatlıkla işliyor ve zulüm adına pek çok günahı irtikab ediyorlardı. Bir günahları daha vardı ki onlardan evvel görülmüş ve duyulmuş bir şey değildi. Bu kavim Cenâb-ı Hakk'ın insanlara meşru kıldığı nikah çeşidini, yani kadınları nikahlamakla yetinmeyip cinsel sapıklık içine girmişlerdi. Homoseksüellik yani livata yaygın hâle gelmişti. Bu günah ahirzaman insanları için duyulmamış ve insanlığın tuhaf karşıladığı bir günah olmasa da o gün için ilk defa işleniyordu. Ne yazık ki günümüzde ahlâksızlığın ölçü tanımadığı bazı ülkelerde bizzat devlet tarafından böyle bir evlilik şekli kanunen kabul edilmekte ve beşerin fıtratına ters ve insanlığı terk anlamına gelen bu günah bazı devletler tarafından normal ve insani bir hak olarak karşılanmaktadır.[159]

Peygamber Efendimiz*: "Lût kavminin yaptığını yapan lanetlenmiştir."*[160] buyurmuş ve *"Ümmetim üzerinde korktuğum şeylerin en korkuncu Lût kavminin işidir."*[161] diyerek ümmetini önemli bir tehlikeye karşı uyarmıştır . *"Her kimi Lût kavminin işlediği fiili yapar görürseniz her ikisini de öldürün."*[162] Bu öyle bir günahtır ki insanın insanlığını terk etmesi demektir. Hakiki insanlık böyle bir ahlâksızlığı asla kabul etmez. Bundan dolayı İslâm hukukçuları yukarıdaki hadislere dayanarak livata yapan ve yapılan kimsenin cezalandırılması gerektiğine hükmetmişlerdir. Zaten Lût kavmi de bu günahı terk edip iman etmedikleri için helâk edilmiş ve hayat hakkı ellerinden alınmıştır.

İşte Hz. Lût, böyle bir kavme peygamber olarak gönderildi. Onlara işledikleri günahın ne kadar çirkin olduğunu ve yeryüzünde ilk defa onlar tarafından yapıldığını anlattı. Onları imana davet etti. Zaten iman etmeden böyle bir ahlâksızlığın pençesinden kurtulmaları da mümkün değildi. Çünkü her türlü kötülüğün asıl kaynağı küfür olduğu gibi, her türlü faziletin kaynağı da imandır. Bundan dolayı bütün günahlar imanla aşılır. Fazilet iklimine ancak iman sayesinde girilir.

Âkif'in dediği gibi;

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır:
Fazilet hissi insanlarda Allah (celle celâluhû) *korkusundandır.*
Yüreklerden çekilmiş, farz edilsin havfı Yezdan'ın
Ne irfanın kalır tesiri katiyen ne vicdanın.
Hayat artık behimidir... Hayır ondan da alçaktır:
Ya; hayvan bağlıdır fıtratla, insan hürr-i mutlaktır.

Evet iman, her türlü fazileti kaynağıdır. İman eden insan Rabbini tanır ve O'na saygılı olmaya çalışır. Eğer Allah korkusundan kaynaklanan fazilet hissi kaybolmuşsa hayatın behîmileşmesi kaçınılmazdır.

Lût (aleyhisselam) sabırla kavmine içinde bulundukları çirkin durumu anlattı. Ama onu dinlemediler ve yalanladılar. Kur'ân Hz. Lût'un, kavmine yönelik irşad ve tebliğlerini şöyle anlatıyor:

"Lût'u da (kavmine peygamber olarak) gönderdik. Halkına dedi ki: "Daha önce hiç kimsenin yapmadığı pek çirkin bir işi siz mi yapıyorsunuz? "Siz kadınların ötesinde, şehvetle erkeklere gidiyorsunuz ha! Yok, yok anlaşıldı! Siz haddini aşmış bir milletsiniz!" (A'râf, 7/80-81)

"Lût halkı da elçileri yalancı saydı. Kardeşleri Lût onlara şöyle dedi: 'Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten ötürü sizden hiç bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir.

Neden siz bütün insanlardan sadece erkeklere şehvetle varıyorsunuz? Neden Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp da bu işi yapıyorsunuz? Siz hakikaten iyice azmış bir toplumsunuz!" (Şuarâ, 26/160-166)

"Lût'u da halkına resul olarak gönderdik. Onlara dedi ki: 'Nedir bu hâliniz? Siz dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı pek iğrenç bir şey yapıyorsunuz. Allah'ın bu uyarmasından sonra siz hâlâ şehvetle erkeklere varacak, yolu kesecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapmaya devam edecek misiniz?"

Halkının ona cevabı şundan ibaret oldu:

'Doğru söylüyorsan bizi tehdit ettiğin, Allah'ın o azabını getir de görelim!"

(Ankebût, 29/28-29)

Tehditler

Kendilerine Allah tarafından verilen fıtratlarını tamamen dejenere eden ve günahla ikinci ve bozuk bir tabiat kazanan bu kavim, kendilerine gönderilen Hz. Lût'un mesajlarını kabul etmediler. Bununla da yetinmeyip tehditler savurdular. Küfür ve sapıklık o kadar içlerine işlemişti ki aralarında temiz bir insanın bulunmasına tahammül edemiyorlardı.

Korkutma eskiden beri küfür cephesinin kullandığı sindirme ve yıldırma sistemlerinden biri olmuştur. İmanın insana vaat ettiklerini bilemeyen ve müminlerin ukba buudlu yaşayışları sayesinde her türlü zorlukla kolayca mücadele edebileceğini fark edemeyen bu cephe yüreklere korku salarak iman ehlinin gür sesini kesebileceklerini düşünmüşlerdir. Sodomlular da aynı metodu kullandılar. Önce sert bir şekilde uyardılar. Davasından vazgeçmesini istediler Hz.Lût'tan. Rahatsız oluyorlardı günahlarının yüzlerine vurulmasından. Ya da işledikleri çirkin fiillere günah denilmesinden. Aralarından çıkarmakla yani kovmakla tehdit ettiler Hz. Lût'u. Onun temiz olması, iffetli davranması, ailesine bu çirkin fiili ve diğer günahları bulaştırmamış olması onları rahatsız ediyordu. Bundan dolayı iffet ehli bir insan, onların arasında bulunmamalıydı. Belki de tarihte ilk kez bir insan –ki o bir peygamberdi- temiz yaşadığı gerekçesiyle toplumdan uzaklaştırılmak isteniyordu. Bu durum, bu kavmin insanlık çizgisinden ne kadar uzaklaştığının bariz bir göstergesidir. Şöyle açıkladılar kararlarını:

"Bizi dinle Lût!' dediler, 'Bu söylediklerine son vermezsen mutlaka yurt dışına sürüleceksin." (Şuarâ, 26/167)

"Kavminin ona verdiği cevap şundan ibaret oldu: 'Çıkarın bu adamları memleketinizden! Çünkü bu beyler pek temiz insanlar!" (A'râf, 7/82)

"Lût'u da halkına resul olarak gönderdik. O da onlara dedi ki: 'Siz göz göre göre pek çirkin ve hayasız bir iş yapıyorsunuz ha! Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Siz gerçekten ne cahil bir gürûhsunuz öyle!'

Halkının buna karşı verdiği cevap sadece:

'Lût'u ve etrafındakileri şehrinizden kovun, çünkü onlar çok temiz insanlar,

yanımızda kirlenmesinler(!)' demekten ibaret oldu." (Neml, 27/54-56)

Evet, bu durum anlaşılır gibi değildi. Tarihte nice peygamberler yurdundan çıkarılmıştır. Ama hiç biri, temiz yaşadığı gerekçesiyle hicrete mecbur kalmamıştır.

Kavmine Cevabı

Lût (aleyhisselam) tebliğinde, kavmi de inkârda ısrar ediyordu. Bu sapkın kavim içinde ailesinin dışında kendisine iman eden olmamıştı. Demek ki toplum bütünüyle tefessüh etmiş ve bozulmuştu. Toplumun bütün fertleri hayra kabiliyetlerini kaybetmişlerdi. O vazifesini eksiksiz yerine getirmişti. Ama insanlık zeminini kaybeden bir topluluk vardı karşısında. Artık yapacak bir şey kalmamıştı. Kavmine açıkça duygularını ifade ederek *"Sizin yaptığınız bu işten nefret ediyorum."* (Şuarâ, 26/168) dedi. Yaptıkları çirkin işten nefret ettiğini söyledi. Artık kavmine karşı mağlub olmanın eşiğine gelmişti. Kendisini hiçbir zaman yalnız bırakmayan Rabbine sığındı. Onun yardımına müracaat etti. Kavminden kendisine destek olacak hiç kimse yoktu. Hâlini, her hâli kendisine ayan olan Yüce Yaratıcı'ya arzetti ve şöyle dedi:

"Beni ve bana tâbi olanları, onların yaptıkları kötülüğün cezasından ve onların her türlü şerrinden Sen kurtar ya Rabbî!" (Şuarâ, 26/169)

"Yâ Rabbi!" dedi, "bu müfsitler, bu bozguncular gürûhuna karşı bana Sen yardım eyle!" (Ankebût, 29/30)

Cenâb-ı Hakk, nebisinin bu duasını cevapsız bırakmayacak ve ailesiyle birlikte onu zalimlerin elinden kurtaracaktı.

Melekler Sodom Yolunda

Sodom halkı ne yazık ki peygamberi dinlememişti. Artık bu kavim hakkında da Cenâb-ı Hakk'ın önceki kavimler için de cari olan hükmü işleyecekti. Eğer bir kavim kendilerine gönderilen peygamberi dinleyip iman etmezse akıbetleri helâk olmuştur. Şimdi Sodom da bu durumla karşı karşıyaydı. Cenâb-ı Hakk, bu kavmin helâki için üç tane melek görevlendirdi. Bu melekler muhtemelen Cebrâil, Mikâil ve İsrâfil'di. Bu melekler üç yakışıklı genç suretinde görünüyorlardı. Bu şekilde önce Hz. İbrâhîm'e misafir oldular. Vazifeleri gereği önce ona uğramışlardı. Çünkü yaşı iyice

ilerlemiş olan Hz. İbrâhîm'e (aleyhisselam), yine kendisi gibi oldukça yaşlanmış olan eşi Sâre'den bir erkek evlat olacağı müjdesini vereceklerdi.

Misafirlere karşı cömertliğinin ünü meleklerin katına kadar ulaşmış olan İbrâhîm Nebi hemen misafirlerini buyur etti. Selam vermelerinden onların yabancı olduğunu anlamıştı. Konuşmaları, selamları, duruşları farklıydı. Onlara derhal bir hayvan boğazlayıp kızarttı. Ne var ki misafirler davet edildikleri sofraya oturmadılar.

Hz. İbrâhîm onların yemek yemeyişlerinden de melek olduklarını fark etmişti. Önemli bir iş olmasaydı melekler bu şekilde gelmezdi. Endişesi iyice arttı. Çünkü melekler bir kavmi helâk etmek için bu şekilde insan suretinde gelirlerdi. Bu gerçeği düşünen İbrâhîm'in (aleyhisselam) endişesi bir kat daha arttı.

Melekler Hz. İbrâhîm'in (aleyhisselam) endişelendiğini görünce ona gerçek kimliklerini ve geliş maksatlarını açıkladılar. Kendisini bir erkek evlatla müjdelediler. Bir diğer vazifelerinin de Lût kavmini helâk etmek olduğunu söylediler.[163]

Kur'ân bu misafirlerin gelişini şöyle anlatmaktadır:

"Sahi! İbrâhim'in şerefli misafirlerinin gelişlerinden haberin oldu mu? Onlar yanına varınca: 'Selam!' dediler. O da: 'Size de Selam!' diye cevap verdi, ama içinden: 'Bunlar tanımadığım kimseler, hayırdır inşaallah!' dedi. Onlara yemek getirmek için gizlice ailesinin yanına geçti ve semiz bir dana kebabı getirdi. Önlerine koyup 'Buyurmaz mısınız?' diye ikram etti. O sırada onlardan yana içine bir korku düştü. 'Korkma!' dediler ve ona büyüdüğünde âlim olacak bir çocuklarının dünyaya geleceğini müjdelediler. Evin öbür köşesinden bunu duyan eşi, elini yüzüne vurarak: 'Vay başıma gelene! Ben kısır bir kocakarı iken mi doğuracağım!' diye çığlık attı. Onlar, hanımına: 'Evet, Rabbin böyle buyurdu.' dediler. 'O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi hakkıyla bilir.' İbrâhim: 'Peki sizin gelişinizin asıl sebebini öğrenebilir miyim ey değerli elçiler?' dedi, 'Biz' dediler, 'Suçlu bir gürûhun, haddini aşanların tepelerine, çamurdan pişirilip de Rabbinin nezdinde damgalanmış taşları indirmek için görevlendirildik." (Zâriyât, 51/24-34)

Kur'ân bir başka yerde de bu olayı şöyle anlatır:

" Onlara İbrâhim'in misafirlerinden de bahset. Onun yanına girdiklerinde

'Selam!' dediler. İbrâhim: 'Biz sizden korkuyoruz!' dedi, 'Korkma!' dediler. 'Biz sana akıllı, bilgin bir oğlunuzun dünyaya geleceğini müjdeliyoruz.' 'Beni mi müjdeliyorsunuz?' dedi, 'Bana ihtiyarlık gelip çatmışken, artık beni nasıl tebşir edersiniz?' 'Sana gerçeği müjdeledik, onun için ümit kesenlerden olma!' dediler. O da: 'Rabbinin rahmetinden, hak yoldan sapanlardan başka kim ümit keser ki?' dedi. Ve ilave etti: 'Ey elçiler, bundan başka işiniz nedir, sorabilir miyim?' 'Haberin olsun.' dediler, 'Biz suçlu bir topluluğu cezalandırmak için gönderildik.' Ancak eşi dışında Lût'un ailesi müstesna. Çünkü onların hepsini kurtaracağız. Eşinin suçlularla beraber kalmasını gerekli gördük." (Hicr, 15/51-60)

Müjde elbette güzeldi. Yaşça kendilerini çocuk sahibi olmaya elverişli görmediklerinden dolayı şaşırmışlardı. Diğer taraftan meleklerin asıl geliş sebebi ürperti vericiydi. Bir kavim daha helâk edilecekti. Yazık ki nebilerini dinlememişlerdi.

Hz. İbrâhîm'in üzerinden korku gidip müjde sevinci gelince Lût kavmi hakkında Cebrâil (aleyhisselam) ile tartışmaya başladı ve ona:

– Eğer onların arasında elli müslüman varsa durum ne olacak, dedi. Bunun üzerine melekler :

– Eğer Lût kavminin içerisinde elli müslüman bulunursa Allah onlara azap etmez, cevabını verdiler. Hz. İbrâhîm:

– Kırk müslüman olursa durum ne olacak, diye sordu. Melekler:

– Kırk müslüman bulunursa da Allah azap etmez, diye karşılık verdiler. Hz. İbrâhîm:

– Otuz müslüman bulunduğu takdirde durum ne olacak, dedi. Melekler:

– Otuz müslüman bulunduğu takdirde de durum yine aynı olur, dediler.

Nihayet Hz. İbrâhîm on sayısına kadar indi. Melekler ise ona:

– Eğer onların arasında on müslüman bulunursa, Allah onlara azap etmez, dediler.

Bunun üzerine Hz. İbrâhîm kendi kendine: "Aralarında on müslümanın bulunmadığı bir kavimde hayır olmaz." dedikten sonra:

– Onların içerisinde Lût da var, dedi. Melekler:

– Biz onların arasında kimin bulunduğunu çok iyi biliriz. Biz, yalnız geride (azapta) kalacaklardan olan karısı müstesna, Lût'u da ehlini de muhakkak kurtaracağız, dediler.[164]

Kur'ân, bu kıssayı Hz. İbrâhîm'in meleklerle diyaloğuna da işaret ederek şöyle anlatmaktadır:

"Bir zaman da elçilerimiz İbrâhim'e varıp onu müjdelemek üzere 'Selam sana!' dediler. O da: 'Size de Selam!' deyip çok kalmadan, elinde nefis, güzelce kızartılmış körpe bir dana getirip ikram etti. Ama misafirlerinin ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onların bu hâli hoşuna gitmedi ve onlardan kuşkulandı, kalbine bir korku girdi. 'Korkma!' dediler. 'Çünkü biz aslında Lût kavmini imha etmek için gönderildik.' Bu sırada hanımı da hizmet için ayakta durmuş, onları dinliyordu. Bunu işitince korkusunun geçmesinden ötürü gülümsedi. Biz de ona İshâk'ın, onun peşinden de Yâkub'un doğacağını müjdeledik. İbrâhim'in hanımı: 'Ay!' dedi, ben bir kocakarı, kocam da bir pir iken ben mi doğuracağım! Doğrusu bu çok şaşılacak bir şey!' Elçi melekler: "Sen, dediler, Allah'ın emrine mi şaşırıyorsun? Ey ehl-i beyt! Allah'ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun. O gerçekten her türlü hamde lâyıktır, hayır ve ihsanı boldur." Vaktaki İbrâhim'in kalbinden korku geçip gitti ve ona müjde geldi, hemen tuttu Lût'un halkı hakkında bizimle mücadeleye başladı. Çünkü İbrâhim çok yumuşak huylu, yufka yürekli ve kendisini Allah'a teslim eden bir kuldu. 'İbrâhim! Vazgeç sen bu işten. İşte Rabbinin helâk emri gelip çattı ve hiç şüphe yok ki onlara, geri çeviremeyecekleri bir azap geliyor." (Hûd, 11/69-76)

Fethullah Gülen Hocaefendi, meleklerin Hz. İbrâhîm'e misafir olmaları ve Hz. İshâk'ı müjdeledikleri sıradaki tavrıyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

O dönemin törelerine göre misafir, misafir olduğu evde kendine ikram edilen yemekten yemeyince ziyaret sebebinin hayırlı olmadığı düşünülürdü.. ve aslında bu elçilerin getirdikleri mesaj da hele Hz. İbrâhîm gibi "Evvâh" ve "Halîm" olan birisi için oldukça garip ve bir o kadar da ürperticiydi. Gerçi elçi olarak gelenler melekti ve onlar için de bizim anladığımız mânâda yeme-içme söz konusu değildi ama Hz. İbrâhîm'e ilk mesajı tabiatlarının o dalga boyuyla arz etmeleri, halîm ve evvâh bir sineye meseleyi yumuşata yumuşata sunma üslûbuyla izah edilebilir ki; karşılıklı selâmla başlamış bir mülâkatın

siyakı olarak da fevkalâde uygun düşmektedir.

Peygamberin, aldığı bazı sinyallerle korkulu dakikalar yaşaması, nübüvvet firasetinin tevil-i ehâdisle vardığı bir neticedir ki onun idrak ve mârifet ufkuna göre, içinde bulunduğu atmosferde bazı garip olaylar cereyan edeceğini sezmiş, korku-üstü ve mehâbet televvünlü bir mehâfetle ürpermiştir. Az sonra sadme-i ûlânın şoku atlatılacak; his ve heyecanın yerini peygamber mantığı alacak; o da hilm ü silmini bir kere de sözle ifade edecektir ama, mebdede duyulup yaşananlar bunlardır.

Bu konuşmada Hz. Sâre Validemiz'in ayakta olması ile alâkalı şu hususlar söylenebilir:

1) O, yemek esnasında misafirlere bizzat hizmet ettiği için ayaktadır. Veya hizmetçileri olsa bile misafirlerine tazimen ayakta bulunmayı tercih etmiştir.

2) Misafirlerin davranışlarındaki gariplik onu da tedirginliğe sevk ettiğinden ayakta tetikte bekliyor gibi bir hâl içindedir. Bu tedirginlik ya meleklerin müjdesi veya kendinde sezebildiği değişikliğin ortaya çıkacağı âna kadar da devam eder.

3) Hz. Meryem, ruhu veya Cebrâil'i (aleyhisselam) görünce hamile kaldığı gibi, ihtimal, Hz. Sâre de bu melekleri görünce mu'cize kabîlinden hamile kalmış ve bunu hissedince de biraz önceki telaşın yerini tebessümle ruhtan fışkıran bir hayret almıştı.

4) En kuvvetli ihtimal, Hz. Sâre âyise idi. Yani hayızdan kesilmiş yaşlı bir kadındı. Âdet görmeyen bir kadının çocuğu olması ise sebepler dairesinde mümkün değildi. İşte tam o arada kan gelerek, hayız görmeye başlamış olabilir ki bunun anlaşılması da daha çok ayakta iken olabilir. İşte Hz. Sâre bunu hissedince güldü ve arkasından da kendisine İshâk müjdelenerek, bişaretin hakkaniyeti ile bişaret aynı anda tezahür ediverdi. Arapça'da ضَحِكَتِ الْمَرْأَةُ sözünün kadın hayız oldu mânâsına gelmesi de bu mülâhazayı destekliyor gibidir. Her şeyin en doğrusunu Allah bilir.[165]

Melekler Hz. Lût'a Misafir Oluyor

Hz. İbrâhîm'e vermeleri gereken müjdeyi ileten melekler, daha sonra Hz. Lût'un bulunduğu Sodom beldesine doğru gittiler. Melekler Sodom'a geldiklerinde tarlasında çalışmakta olan Hz. Lût ile karşılaştılar. Allah (celle

celâluhû) meleklere:

“Lût, kavminin aleyhine dört defa şahadet etmedikçe onları helâk etmeyin.” buyurmuştu.

Bu yüzden melekler, Hz. Lût’un yanına gelip ona:

“Biz, bu gece sana misafir olacağız.” dediler.

Hz. Lût meleklerle birlikte evine giderken bir müddet yürüdükten sonra onlara dönerek: “Siz, bu belde halkının ne yaptıklarını biliyor musunuz? Allah’a yemin ederim ki yeryüzünde bunlardan daha kötü insanların bulunacağını zannetmiyorum.” dedi ve bu sözünü dört defa tekrarladı.[166]

Bir rivayete göre, melekler Hz. Lût’un kızıyla karşılaşmışlardı ve ona:

– Ey hanım kız! İnip konaklayacağımız bir yer var mı, diye sormuşlardı. Hz. Lût’un kızı ise:

– Evet var, olduğunuz yerde bekleyin, ben gelinceye kadar şehre girmeyin, demişti. Çünkü belde halkının onlara kötülük yapmalarından korkuyordu. Hz. Lût’un kızı hemen babasının yanına gelerek ona:

– Babacığım! Şehrin kapısında bekleyen gençlere yetiş; zira kavmin onları yakalar, ele geçirirse, çirkin hareketlerde bulunurlar. Ben, bugüne kadar rastladığım insanlar arasında bunlar gibi güzelini görmedim, dedi.

Hz. Lût’un kavmi, onun evine erkek misafir kabul etmesini yasaklamışlardı. Bu yüzden Hz. Lût kavmine duyurmadan onları evine getirdi, misafirlerin geldiğini sadece Lût’un ailesi biliyordu. Fakat Hz. Lût’un karısı dışarı çıkarak misafirlerin geldiklerini Lût kavmine bildirdi ve onlara:

– Evimize öyle güzel kimseler geldi ki bugüne kadar onlar gibi güzel yüzlü ve hoş kokulu insanlar görmedim, dedi.[167]

Hz. Lût’un eşi, mü’min gibi görünüyor fakat kavmiyle işbirliği yapıyordu. Aslında gerçekte inanmamıştı. İşte böyle kritik bir anda eşini zor durumda bırakmaktan kaçınmamıştı. Evine vahyin nurları yansıyan bir insan için, bu bereketten istifade etmemiş olmak ne büyük talihsizlikti. Tertemiz bir bir atmosferde neş’et etmişti ama içinde geliştiği iklimin esintilerini duyamamıştı. Cennet’in âsude yamaçları gibi sımsıcak bir ortamda hep Cehennem duygularıyla yaşamış, imanî duyguların fışkırdığı bir zeminde

küfürden hıyanete koşmuş, nankörlük-ihanet arası gidip gelmiş ve bir peygamber eşi olmasına ve onunla aynı yastığa baş koymuş olmasına rağmen kafirlerin yanında yerini alarak Allah'ın nurunu söndürmeye çalışmıştı. Böylece kazanma kuşağında kaybetmişti. Daha doğrusu "kurbet" ufkunda "bu'd"un karanlıklarını yaşamış ve güneşlerin kol gezdiği bir iklimde, gidip karadeliklere takılmıştı. Kur'ân, "*Allah, inkar edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi..*" (Tahrim, 66/10) buyurarak Hz. Lût'un eşini de ibret olarak nazarlarımıza arzeder.

Karşısındaki hasımlara maddeten mukabele edemeyen Hz. Lût'un bir de evinin içinden ihanete maruz kalması, içinde bulunduğu zor durumu anlamaya yetecektir.

Sapıklar gürûhu, kendilerine gelen bu haber üzerine âdeta sevinç çığlıkları attılar. Bu, onları en çok heyecanlandıran haberlerden biriydi. Derhal toplandılar ve koşarak Hz. Lût'un evine yöneldiler.

Lût (aleyhisselam) misafirlerin melek olduğunu henüz bilmiyordu. Kavmi kapısına dayanınca çok endişelendi. Zira başka kavimlerin Sodom'da yayılan ahlâksızlığı anlamaları mümkün değildi. Zaten bunu izah etmek de imkânsızdı. Şimdi hayatının en zor anlarından birini yaşıyordu. Kavminin misafirlerine sarkıntılık yapmasından endişe ediyordu. Misafirlere karşı mahcup düşmekten korkuyordu. Ama gözü dönmüş azgınlara laf anlatmak da âdeta imkânsızdı.

O elçilerimiz Lût'a gelince o fena hâlde sıkıldı, onlar yüzünden göğsü daraldı ve "Gerçekten bugün pek çetin bir gün!" dedi. (Hûd, 11/77)

Bu laf dinlemez hayasızlar gürûhu kapısına geldiler. İçeri girmek istediler. Lût (aleyhisselam), kapısına gelen bu utanmazlara engel olmaya çalıştı. Ve onlara şöyle seslendi:

"Ey halkım! İşte kızlarım! Onlar sizin için nikâh akdi ile, daha temiz, şaibeden daha uzaktır. Öyle ise Allah'tan korkun, emirlerini çiğnemekten sakının da bari misafirlerimin yanında beni rüsvay etmeyin. Yok mu içinizde aklı başında bir adam?" (Hûd, 11/78)

Peygamberlerin kavmine nispeten konumu, bir babanın çocuklarına durumu gibidir. Hz. Lût da kavmine nispeten baba konumundadır. Kızlarım derken kavminin bütün kızlarını kastetmiş olabilir. Eğer kendi kızlarını

kastetmişse de kızlarını nikahlamayı kastetmiştir. Yoksa, ahlâksızlığın her türlüsüne başkaldırmış olan bir nebinin, kavmine kızlarını teklif etmesi elbette düşünülemez.

Ne var ki gelenlerin derdi başkaydı. İnsani çizgiden sukût etmiş bu topluluk zaten kendilerine helâl kılınan kadınlarla yetinmeyip gayri meşru yollara sapmışlardı. Bundan dolayı Lût Nebi'nin teklifini, başka bir ifadeyle makuliyet çağrısını kabul etmediler ve şöyle dediler:

"Sen de pek iyi bilirsin ki senin kızlarında hakkımız ve onlarla hiçbir alâkamız yoktur, onlarda gözümüz yoktur, ama sen bizim ne istediğimizi pekâla biliyorsun!" (Hûd, 11/79)

İşte bu noktada Hz. Lût iyice daraldı. Çünkü soy olarak bu kavimden değildi. Onların arasına dışarıdan katılmıştı. Onlarla daha yakın olmak ve bir yakınlık hukuku tesis etmek için bu kavimden bir kadınla evlenmişti. Kendini belki hiç bu kadar yalnız ve çaresiz hissetmemişti. Keşke kavmi içinden kendisine destek olacak birileri olsaydı. Eğer bu kavimden olsaydı, yakın akrabaları bulunsaydı, kendisine destek olabilirlerdi. En azından utanmazlar gürûhunun kapısına dayanmasına müsaade etmezlerdi. Ama onun her hâlini gören Rabbi vardı ve onu yalnız bırakmayacaktı. Bu sırada Hz. Lût ruh hâletini de yansıtan şu sözleri söyledi:

"Keşke size karşı yetecek bir gücüm olsaydı veya pek sağlam bir kaleye dayansaydım!" (Hûd, 11/80)

Yani beni sizden koruyacak yardım edenlerim veya aşiretim olsaydı, diye temennide bulundu. Hz. Lût bu sözlerini söyleyince hemen melekler yanına gelip:

"Senin kale ve sığınağın çok kuvvetlidir. Zira Allah hiçbir peygamber göndermemiştir ki kavminden ona arka çıkan ve aşiretinden ona destek olan bir grup bulunmamış olsun." dediler.

Bu noktada âdeta sebepler bütünüyle sukût etmişti. Kapısına dayanan azgınlar gürûhuna karşı koyacak maddî kuvveti yoktu Lût'un (aleyhisselam). Daha önce Rabbine şöyle dua etmişti*:*

"Yâ Rabbi!' dedi, 'Bu müfsitler, bu bozguncular gürûhuna karşı bana Sen yardım eyle!" (Ankebût, 29/30)

“Beni ve bana tâbi olanları, onların yaptıkları kötülüğün cezasından ve onların her türlü şerrinden Sen kurtar ya Rabbi!” (Şuarâ, 26/169)

Rabbi onun duasını çoktan kabul etmişti. Hz. Lût gelenlere kapıyı açmak zorunda kalmıştı. Nebi’nin karşı karşıya kaldığı zor durum üzerine Cebrâil (aleyhisselam) Cenâb-ı Hakk’tan gelenleri cezalandırmak için izin istedi ve kendisine izin verildi. Bunun üzerine Cebrâil aleyhisselam kanadını açıp onların gözlerini kör etti. Öyle ki gelen adamlar:

“Aman çabuk davranın, kurtulmaya bakın! Zira bugün Lût’un evinde yeryüzünün en sihirbaz adamı vardır.” diyerek birbirlerini çiğnemek suretiyle Hz. Lût’un evinden dışarı çıkmaya başladılar.[168]

Sabah Yakın Değil mi?

Bu sırada Melekler*:*

“Lût!’ dediler, ‘Biz Allah’ın elçileri seninleyiz, hiç merak etme, onlar size hiçbir kötülük yapamayacaklardır. Haydi öyleyse, gecenin bir vaktinde ailenle yola çık, yürü. Beraberindekilerin hiçbiri geri dönüp bakmasın, yalnız eşin bunun dışındadır. Zira ötekilere ulaşan hangi rüsvaylık varsa, ona da gelecektir. Onların helâk olma zamanı sabah vaktidir. Sahi! Sabah da pek yakın değil mi?” (Hûd, 11/81)

Evet, gelenler melekti ve bir kavmin helâk haberi ve mü’minlerin kurtuluş müjdesiyle gelmişlerdi. Hz. Lût ilk başta misafirlerinden endişe etmişti. Ama onlar vazifeliydi. Kavminin yalanladığı cezayı uygulamak için gelmişlerdi.

“Yok” dediler. ‘Biz sana, onların şüphe ettikleri cezayı getirdik ve sana emr-i Hak ile geldik, emin ol bizler sadık kimseleriz. Hemen gecenin sonunda aileni yola çıkar, sen de arkalarından git, içinizden hiç kimse dönüp ardına bakmasın, size emredilen yere geçin gidin.” (Hicr, 15/63-65)

Artık Sodom için yolun sonuna gelinmişti. Geçmiş milletlerin başına gelenler onların da başına gelecekti. Son gecelerini yaşıyorlardı. Ebedi azabın başlangıcı yakındı. Sabah olunca helâk edileceklerdi.

Hz. Lût kendisine iman eden iki kızıyla birlikte geceleyin şehirden ayrıldı.

Sabah vakti olunca Cebrâil (aleyhisselam), diğer bir rivayette Mîkâil (aleyhisselam) kanadını onların üzerinde yaşadıkları toprağın ve yerleştikleri beş

kasabanın altına daldırıp havaya kaldırdı. Hatta gökyüzündekiler onların köpeklerinin havlamalarını ve horozlarının ötüşlerini duydular. Bundan sonra melek havaya kaldırmış olduğu kasabaları ve onların yaşadıkları toprak parçasını ters yüz ediverdi. Ayrıca o anda kasabalarda hazır bulunmayanların üzerine taşlar yağdırılarak helâk edildiler. Bu arada Hz. Lût'un karısı yıkıntının gürültüsünü duyunca: "Vah! Kavmime yazık oldu" diye ağlayıp sızlamaya başlamıştı. O anda gelen bir taş da onu öldürüp olduğu yere yığıvermişti. İşte böylece Allah (celle celâluhû) Hz. Lût'u ve karısı hariç olmak üzere onun ailesini kurtardı.

Rivayet edildiğine göre, bu kasabalarda dört yüz bin kişi yaşamaktaydı. Hz. İbrâhîm bu kasabaların üzerinde bulunan yüksek bir yere çıkar: "Bir gün Sodom helâk olacak." derdi. Lût kavminin yaşadığı şehirler beş tane idi ve bunlar: Sodom, Sab'a, Umra, Dûmâ ve Sa'va'dan ibaretti. Bunların en büyüğü ise Sodom idi.[169]

Kur'ân, bu talihsiz kavmin helâk edilişini şöyle anlatmaktadır:

"Onlar Lût'un misafirlerine karşı niyetlerini bozdular, onlarla yalnız kalmak için gidip gidip geldiler. Biz de gözlerini silme kör ettik. Haydi tadın Benim cezalandırmamı ve tehditlerimi! Bir sabah kendilerini, sürüp gidecek bir azap bastırıverdi. Haydi tadın Benim cezalandırmamı ve tehditlerimi! (Kamer, 54/37-39.)

"(Resûlüm!) 'Hayatın hakkı için onlar, kendilerini öylesine kaybetmişlerdi ki sarhoşlukları içinde sürünüp gitmekte idiler. Güneş doğarken o korkunç ses bastırıverdi onları! Bir anda şehirlerinin üstünü altına çevirdik. Pişirilmiş çamurdan yapılmış taş yağmuruna tuttuk onları! Elbette bunda işaretten anlayanlar için alınacak nice ibretler vardır. Hem o şehir harabesi uğrak bir yol üzerindedir. Elbette bunda, iman edecekler için çok ibretler vardır." (Hicr, 15/72-77)

"Azap emrimiz gelince o ülkenin üstünü altına çevirdik ve üzerlerine pişirilmiş balçıktan yapılıp istif edilmiş ve Rabbinin nezdinde damgalanmış taşlar yağdırdık. Evet bu taşlar şimdiki zalimlerden de uzak değildir." (Hûd, 11/82-83)

Evet, Lût kavmine gönderilen taşlar vazifeli birer memur gibiydi. Her birinin üstünde kime isabet edeceği yazılmıştı. Bundan dolayı, her taş vazifesini tam yerine getiriyor ve hedefinde olan kafire isabet ediyordu.

Gökyüzünden azab yağıyordu Sodomlulara. Kur'ân bu durumu gelecek nesillere ibret olarak anlatır.

"Üzerlerine bir azap yağmuru yağdırdık. İşte bak, suçlu kâfirlerin sonu nice oldu!" (A'râf, 7/84)

Lût kavminin sonu da ibretlik olmuştu. Bu gün bile hâlâ bu kavmin yaşadığı yerler bilinmekte ve arkadan gelenler tarafından ibretle seyredilmektedir.

Kavmin helâkinden sonra Hz. Lût kızlarıyla birlikte Hz. İbrâhîm'in yanına gitti. Kızlarından birini Medyen b. İbrâhîm'le evlendirdi. Medyen halkı bu ailenin çocuklarından çoğalmıştır. Hz. Lût'un kavminin helâkinden yedi yıl sonra vefat ettiği rivayet edilmektedir.[170]

Lût Gölü[171]

Arabistan Yarımadasında Ürdün ile İsrâil arasında bulunan ve "Bahr-i Lût" veya Ölü Deniz olarak da isimlendirilen Lût gölü hakkında ilmî mâhiyette ilk araştırma 19. asrın sonlarına doğru, W.F. Lynchin idaresindeki sefer heyeti tarafından yapılmıştır. Bunu Fransız ve İngiliz ilim adamlarının yaptıkları araştırmalar takip etmiştir.

Ölü Deniz ismi, Tevrât'ın ilk kitabında (Tekvin XV) tasvir edilen âfet ve âsi kavimlerin yaşadığı memleketin yere batıp, bunlara ait şehirler olan Sodom ve Gomore'nin göl altında kaybolması menkıbesi ile alâkalı görünür. Bu isim aynı zamanda göl çevresinin çorak manzarası, göl sularının hayattan mahrum bulunması gibi hâdiseler ile de desteklenir. Ayrıca Tevrât'ta, gölün üzerinde toplanan ziftten dolayı asfalt gölü de denmektedir.

Lût Gölünün yüzölçümü 1015 km2, uzunluğu 84 km, ortalama genişliği 17 km.'dir. Ortalama derinliği ise 146 m.'dir. Güneye doğru inildikçe derinlik 10-11 metreye kadar azalarak sığlaşır. Şeria vadisinin güneyinde meridyen doğrultusunda uzanan, tektonik bor çöküntüsünün dibinde bulunan bu göl, Akdeniz'in seviyesinden 395 m. aşağıdadır. Lût Gölü'nün dibinin seviyesi ise yine Akdeniz'in seviyesinden 790-800 m. aşağıdadır. Ama 790 m. seviyesi uzun zamandır hep aynı kalmaktadır. Bu seviye değişikliklerinin sebebi, yazın önemli olan buharlaşmadır. Hâlbuki Ürdün nehri, her gün buraya 6 milyon m3 su taşımaktadır. Üst seviyede buharlaşan suyun kalınlığı günlük 13 mm. dir.

Aşırı buharlaşma sebebiyle gölün üzeri çoğu zaman mavimtrak bulutlarla kaplıdır. Bu gölün bir hususiyeti de suyundaki tuz yoğunluğunun % 30'u bulmasıdır. Hâlbuki öteki denizlerde tuz yoğunluğu ancak % 3 kadardır. Lût gölünün tuz yoğunluğunun bu kadar yüksek olmasının sebebi göle akan Şeria nehrinin yatağı boyunca sürüklediği kimyevî maddelerin çok fazla olması ve kızgın güneşin tesiri ile oluşan aşırı buharlaşmadır. O kadar ki tuzu çok yoğun olduğundan dolayı, göle giren bir kimsenin suya batması ve yüzme bilmeyenlerin boğulma ihtimali yoktur. Sanki yüzme yeleği takmış gibi, su insanı kaldırır, suyun yüzeyinde tutar. Hatta İsrâiloğullarının Roma hakimiyetine karşı isyan etmeleri üzerine M.S. 70 yılında Kudüs'ü muhasara eden Tifus (ki sonra Roma İmparatoru olmuştur) ölüme mahkum ettiği birkaç esiri zincirlere vurdurarak Lût gölüne attırmış, fakat mahkumlar su üzerinde kalarak boğulmamışlardır. Esirlerin bir kaç kez göle atılıp, sanki mantar gibi tekrar suyun yüzüne çıktıklarını gören Tifus, hâdisenin tesiriyle mahkûmları bağışlayıp öldürmekten vazgeçmiştir.

Göl içinde en fazla bulunan tuz, magnezyum klorür (MgCl) %10.2 dir. Bunu sodyum klorür (NaCl) %7.9, kalsiyum %3,7 ve potasyum %1.5 klorür ile sodyum bromür %5 takip etmektedir.

Yahudiler, bugün Lût gölünden geniş ölçüde mutfak tuzu ve potasa (potasyum karbonat K2C3) üretmektedirler.

İlk zamanlarda "Ölü Deniz" bugünkü kadar güneye uzanmıyordu. Bugünkü Ürdün şehirlerinden el-Kerek'in, tam karşısındaki el-Lisan yarımadası Ölü Deniz'in ucu durumunda idi. Bunun güneyinde kalan ve şimdi deniz sularının altında kalan vadi, Lût kavminin helâki ve ortadan kaybolmasıyla Lût gölü aşağıya kadar uzayarak genişlemiştir.

Ölü Denizde Kaybolan Medeniyet

Lût gölünün güneyinde ve doğusunda, bugün tamamen ıssız kalan bölgelerinde birçok eski yerleşim merkezinin kalıntıları ve izleri vardır. Bu izlerden, bu bölgenin vaktiyle hayli kalabalık (400. 000 civarında) bir nüfusa sahip olduğu anlaşılıyor. Hâlbuki bu bölge bu kadar insanı cezbedecek fizikî bir güzelliğe sahip değildir. Ağaçlar, yeşil sahalar veya sulu yerler çok azdır…

Ürdün'ün nüfus bakımından en kalabalık ve her tarafı yemyeşil olan

bölgesi, Tevrât'ta "Sodom" adıyla geçen vadi idi. Cenâb-ı Allah, Sodom ve Gomore'yi mahvetmeden önce buralar, Bağ (Aden) ve Mısır gibi mamur bölgelerdi.

Sodom ve Gomore şehirlerinin üzerlerine milyonlarca ton taş, toprak, lav vb. yığılması ve o şehirlerin sular altında kalması düşünülüp ibret alınmalı. Bakınız Yüce Beyan ne diyor: "*İşte bunda firaset ehline ibret ve kudretimize delâlet vardır. O yerler yolun üzerindedir. Bunda mü'minler için ibret vardır.*" (Hicr, 15/75-77)

"*Elbette siz, sabahları onların yerlerine uğrarsınız. Geceleyin de uğrarsınız. Hâlâ akıllanmaz mısınız?*". (Saffât, 37/137-138)

Alman bilim adamı Werner Keller de "*Tevrât Gerçekten Haklı İmiş*" adlı eserinde Sodom ve Gomore şehirlerinin felaketten önce ve sonraki durumlarını şöyle anlatıyor:

"Lût gölünün doğu kısmında bir yarımada oluşturan "dil" gibi bir kısım, gölün içine uzanmıştır. Bu kısma Araplar "el-Lisan" yani "dil" adını vermişlerdir. Burada suyun tabanında, âdeta gölü ikiye bölen fakat görülmeyen keskin bir dirsek uzanmaktadır. Bu yarımadanın sağında taban 400 m. derin olduğu hâlde sol tarafı şaşılacak derecede sığdır. Son senelerde yapılan ölçümlerden burasının derinliğinin ancak 15-20 m. kadar olduğu anlaşılmıştır. Kayıkla Lût gölünün bu alt ucunda gezildiği zaman, güneş ışınları da suya uygun bir biçimde yansıyorsa, insan şaşılacak bir manzara ile karşılaşır. Şöyle ki: Kıyıdan biraz ötede suyun içinde orman ağaçlarının belirdiği görülür. Bunlar, gölün son derece yoğun olan tuzlarının konserve ettiği ağaçlardır.

Derinlerde yeşil renkte görülen ağaç gövdeleri ile ağaç artıklarının çok eski olması gerekir. Bir zamanlar bu ağaçların yaprakları yeşerdiği ve çiçek açtıkları zaman, ihtimal ki Lût (as.) da buralarda sürülerini otlatmıştır. Lût gölünün bu garip "dili" bir zamanlar Siddim vadisi idi. Anlaşılan azab, bir bahar mevsiminde gelmiştir.

Sodom ve Gomore Nasıl Battı?

Amerikalı jeologlar ilk önce Şeria nehri yatağının niçin dik olduğunu açıklamışlardır. Gerçekten nehrin yatağını oluşturan 190 km.'lik bir mesafede, Şeria 190 m. lik bir meyille düşüş yapmaktadır. Bu durum ve Lût Gölü'nün de

deniz seviyesinden 400 m. alçak olması, büyük bir jeolojik hâdisenin burada kendisini göstermesinden ileri gelmiştir.

Şeria nehri vadisi ile Lût Gölü'nün durumu da küremizin bu bölgesinden geçen bir çatlağın ancak bir parçasından ibarettir. Küre kabuğunda bu çatlağın durumu ve uzunluğu son zamanlarda tespit edilmiş bulunmaktadır. Bu çatlak, Toros dağlarının eteklerinden başlayıp güneye doğru Lût gölünün güney kıyılarından ve Akabe çölü üzerinden Akabe körfezine uzayıp, oradan da Kızıl Deniz'i geçerek Afrika'da son bulmaktadır. Bu uzun çöküntünün uzayıp gittiği yerlerde, kuvvetli yanardağ hareketlerinin bulunmuş olduğu anlaşılmaktadır. İsrâil'deki Galileo dağlarında, Ürdün'ün yüksek yayla kısımlarında, Akabe Körfezi vb. yerlerde bazaltlar ve lavlar bulunmaktadır.

Bu bölgede birgün kendisini göstermiş olan muazzam çökmede, herhalde patlamalar, yıldırımlar, yangınlar ve tâbiî gazlarla birlikte korkunç bir deprem olmuş ve Siddim vadisi ile birlikte Sodom ve Gomore kentleri de yerin derinliklerine gömülmüşlerdir. Bu deprem sırasında yer kabuğunun çatlayıp çöküşü, kabuğun altında uyuyan volkanlara serbestçe yol vermiştir. Şeria'nın yukarı vadisinde bugün de sönmüş kraterlere rastlanmakta olup buralarda kireç katmanları yer almaktadır.

Mevdûdî, "*ve orada elemli azaptan korkanlar için (Allah'ın kudretine delâlet eden) alâmetler de bıraktık.*" (Zâriyât, 51/37) âyetini şöyle tefsir ediyor:

"Burada bahsedilen alâmet, Lût gölünün güney kısmıdır. Bu kısmın bugün de büyük bir medeniyete mezar olduğunun hikayesini dile getirmektedir. el-Lisan adındaki küçük yarımadanın güneyindeki sığ bölümün, felaketten sonra ortaya çıkması anlayanlara bir işarettir. Bunun yanında 1965'te bu bölge civarında ve el-Lisan'da Amerikan arkeologlarının yaptığı kazılarda, büyük bir mezarlık ortaya çıkmıştır. Burada 20.000'den fazla mezar olduğu tespit edilmiştir. Bu işaretlerden yakın bir yerde büyük bir şehrin bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu keşif ayrıca, söz konusu şehrin, yere battığı tezini de güçlendirmektedir. Çünkü zamanımızda bu bölgede başka kalabalık herhangi bir yerleşim bölgesi yoktur. Lût gölünün güney kısmında büyük bir felaketin belirtileri olarak büyük kara lekeler, yanmış taşlar, soğumuş lavlar, petrol, mazot ve tabiî gaz kalıntıları da karşımıza çıkmaktadır. Bütün bunlardan insan, bir zamanlar burada bir kıyametin koptuğunu açıkça anlıyor.

Arkeologlar, Lût kavminin helâk oluş tarihini M.Ö.1900 yılları olarak

hesaplıyorlar. Amerikalı ilim adamı Jack Finegan, 1951 senesinde kaleme aldığı bir makalesinde şunları söylüyor: "…Arkeolojik deliller iyice incelenirse, Lût gölünün güney kısmındaki suların yükselmesinin sebebi anlaşılır. Bu bölgede bulunan Sodom ve Gomore şehirleri, büyük bir zelzele ile birlikte, yıldırım ve göktaşı yağmuru, yerden fışkıran zehirli gazlarla ve büyük bir patlama neticesinde toprağın derinliklerine gömülmüşlerdir".

159 Sodomlular için bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/118.

160 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/317.

161 İbn Mâce, *Hudûd* 12; Tirmizi, *Hudûd* 24.

162 Ebû Dâvûd, *Hudûd* 28; İbn Mâce, *Hudûd* 12.

163 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/118-119; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/151.

164 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/ 119.

165 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar,* 209-211.

166 Taberî, *Târih*, 1/154.

167 Taberî, *Târih*, 1/154; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/120; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/168.

168 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/118-120; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/167-172.

169 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/121-122.

170 Bkz.: Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, 1/258.

171 Lût gölü ve Lût kavminin nasıl helâk edildiğiyle ilgili bilgileri ve konuyla ilgili bilimsel araştırmaların yer aldığı bu bölüm Muharrem Yıldız'ın, Sızıntı dergisinin Mayıs 1994'te 160. sayısında yayımlanan *"Lût Gölü"* adlı yazısından alınmıştır.

Hz. İsmâîl Aleyhisselam

Kitapta İsmâîl'i de an! Gerçekten o, verdiği sözü yerine getiren biri idi. Resûl ve nebî idi. Halkına namazı ve zekâtı tavsiye ederdi. Rabbinin râzı olduğu biri idi. (Meryem, 19/54-55)

Doğumu

Hz. İbrâhîm'in ilk eşi Sâre'den çocuğu olmuyordu. Bu duruma üzülen Hz. Sâre, Hz. İbrâhîm'e hizmetçileri Hâcer'le evlenmesini teklif etti ve böylece bir çocuk sahibi olacağı umudunu taşıdığını ifade etti. Eşinin bu anlayışlı teklifi vahiyle de teyid edilince bu evlilik gerçekleşti. Hz. Hâcer her ne kadar Firavun tarafından esir edilmiş ve köle olarak Sâre validemize hediye edilmiş olsa da aslen bir melik eşiydi ve asil bir kadındı. Bir peygambere eş olacak ruh yüceliğine sahip olarak yaratılmıştı. İşte bu bereketli evlilikten adı kıyamete kadar yaşayacak olan Hz. İsmâîl dünyaya geldi.

Nurlu Belde Mekke'ye Hicret

Hz. Sâre bu evliliğe kendisi vesile olmuştu. Ne var ki o da bir kadındı. Kendine has bir fıtratı vardı. Özellikle Hz. İsmâîl'in dünyaya gelmesiyle birlikte Hâcer validemiz İbrâhîm'in (aleyhisselam) yanında ayrı bir kıymet kazanmıştı. O da bu durumu kıskanmaya başladı. Bu kıskançlık geçimsizliğe hatta yer yer kavgaya varmaya başladı. Günün birinde Sâre validemiz Hz. Hâcer'i istemediğini söyledi Hz. İbrâhîm'e. Hz. Halilürrahman da vahyin yönlendirmesiyle Hâcer validemizle oğlu İsmâîl'i Mekke'ye götürdü.

Bu durum zahiren peygamber hanesine yakışmasa da işin iç yüzü itibariyle neticesi büyük hayırlara vesile olacaktı. Sâre validemiz sadece bir vesileydi. İsmâîl'in (aleyhisselam), yerin göbeği ve gözbebeği Kâbe'nin gölgesinde büyümesi gerekiyordu. O, kendi neslinden gelecek Son Nebi'ye zemin hazırlayacaktı. Bundan dolayı da mutlaka Mekke'ye gitmesi, orada yaşaması, o havayı teneffüs etmesi gerekiyordu.

Hz. Sâre, görünüşte binbir sıkıntı ve çileyi içinde barındıran bir işe sebep olurken, neticedeki büyük hayırlardan elbette haberi yoktu. Belki o da şaşıyordu kendi durumuna. Niçin böyle tahammülsüz davrandığına. Ama

beşerî her türlü plânın üstünde bir de kaderin plânı vardı. İşte Hz. Sâre, farkında olmadan büyük bir hayra vesile olacaktı.

İbrâhîm (aleyhisselam), ilâhî emir gereği henüz sütten kesilmemiş oğlunu ve eşi Hâcer'i Kâbe'nin bulunduğu yere bırakıp döndü.

Hz. Hâcer ve İsmâîl için çetin bir dönem başlamıştı. İmtihanın hemen her çeşidini yaşayan İbrâhîm ailesini bu defa farklı bir hicret imtihanı bekliyordu. Bu hicret diğer bütün hicretlerden farklıydı. Hicret edilen yerde ne bir insan ne de bir bina vardı. Görünüş itibariyle sadece ıssız ve kimsesiz bir vadiden ibaretti.

Her sıkıntıdan sonra bir rahatlama ve lütuf vardır. Hz. Hâcer ve İsmâîl burada sıkıntılı günler, aylar hatta yıllar geçirdiler. Ama Cenâb-ı Hakk, bu aileyi nice hayırlara vesile kılacak ve ahirzaman ümmetinin dilinde de bir yad-ı cemil olarak isimlerini kıyamete kadar yaşatacaktı.[172]

Mekke'nin Yerleşim Yeri Olması

Hz. Hâcer ve İsmâîl'in (aleyhimesselam) kendilerine bir lütuf olarak ihsan edilen Zemzem kuyusunun yakınına yerleşmesinden sonra uzun bir zaman geçmeden Cürhümlüler de Mekke'ye yerleşti ve burayı yurt edindiler. Zira burada hiç kesilmeyen bereketli Zemzem kuyusu vardı. Zaten Cenâb-ı Hakk, bu beldeyi bir medeniyet beşiği yapmayı murad etmişti. Cürhümlülerin yerleşmesiyle birlikte Mekke bir yerleşim yeri oldu.

Kurban Kıssası

İbrâhîm ailesi imtihanların en büyüklerini yaşamıştır. Bütün imtihanları sabır, tevekkül ve teslimiyetle aşan Hz. İbrâhîm gördüğü bir rüya neticesinde oğlunu kesmekle emrolundu. İmtihan müthişti. Bir baba için bundan daha zor bir imtihan olamazdı.

İsmâîl (aleyhisselam), babasına gelen emre hiç itiraz etmedi. O da bir peygamber namzediydi. Cenâb-ı Hakk, onu da peygamberlikle serfiraz kılacaktı. Efendiler Efendisinin dedesi olan o büyük nebi, çocukluğunda da bir peygamber gibi yaşamıştı. Yaşı henüz 7 veya 13 olmasına rağmen itiraz etmeyi aklından bile geçirmedi. Bu ne imandı. Bu ne müthiş bir teslimiyetti. O çocukken bile teslimiyetin zirvesindeydi. Evet yaş itibariyle küçüktü. Ama

sözleri, düşünceleri ve davranışları asla çocukça değildi. Her sözü ve tavrıyla olgun davranıyor, Cenâb-ı Hakk'ın emrine uyacağını ifade ederek başını tereddüt etmeden bıçağın önüne koyuyordu. Bir taraftan da babasını rahatlatmak için *"Babacığım! Hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap. Allah'ın izniyle benim de sabırlı, dayanıklı biri olduğumu göreceksin*." diyordu.

Evet, o İsmâîl'di. Kıyamete kadar gelecek gençlere örnek oluyor, işin ucunda canını vermek bile olsa ilâhî emirler karşısında seve seve ölüme bile gidilmesi gerektiğini gösteriyordu. Ama Rabbi onun kurban edilmesini murad buyurmamıştı. Bu İbrâhîm ailesi için bir imtihandı. Ona bedel bir koç göndererek İsmâîl'in yerine kurban edilmesini emretmiştir.

Peygamberimiz de "Ben iki kurbanlığın oğluyum."[173] buyurarak babası Abdullah'ın kurbanlık olma hadisesiyle birlikte büyük ceddi İsmâîl'in bu hadisesine işaret etmiştir.

Evlenmesi

İsmâîl (aleyhisselam), hem sîret olarak hem de sûret olarak güzelliğiyle dikkat çekiyordu. Mekke'de yaşayan herkes onun güzel ahlâkının farkındaydı. Bundan dolayı Cürhümlüler ona kızlarını vermekte tereddüt etmediler. Hz. İsmâîl iki kez evlenmiştir. Hz. İbrâhîm'in tavsiyesiyle ilk eşi Umâre'den ayrılmıştır. Daha sonra Hz. İbrâhîm'in: "Kocana söyle, kapısının eşiğinden memnun oldum." dediği - Mudâd el-Cürhümî'nin kızı Ra'le (veya Seyide) ile evlenmiştir.

Hz. İsmâîl'in bu hanımından on iki erkek çocuğu olmuştur. Araplar, İsmâîl'in iki oğlu Nâbit ve Kaydar'ın soyundan türemiştir. Peygamberimiz de Kaydar'ın soyundan gelmiştir.

Kâbe'nin İnşaası

Hz. İbrâhîm bazen eşini ve oğlunu ziyarete gelirdi. Yine bu ziyaretlerden biriydi. Yaşı oldukça ilerlemiş olan Hz. İbrâhîm, önemli bir vazifeyle gelmişti bu kez. Yeryüzünde ibadet maksadıyla yapılan ilk bina olan Kâbe'nin temellerini bulacak ve kutlu binayı aynı temel üzerinde yeniden inşaa edecekti. Oğlu İsmâîl de kendisine yardımcı olacaktı. Hayatı putlarla mücadele ederek geçen Hz. İbrâhîm şimdi de tevhidin timsali olan Beytullah'ı

inşaa edecekti. Bu şerefli vazife de ona ve oğlu İsmâîl'e verilmişti. Cenâb-ı Hakk, yeryüzünde din hakikatini ihya için peygamberlerini gönderdiği gibi, "Ev"ini inşaa için de peygamberini vazifeli kılmıştı.

Bu kutlu evin inşaasında Hz. İsmâîl taş getirmiş, İbrâhîm (aleyhisselam) da Beytullah'ı inşaa etmiştir. Kâbe'nin inşaası tamamlanınca hac mü'minler üzerine farz kılınmıştır.

Peygamberliği

Hz. İsmâîl, babasının vefatından sonra Kâbe hizmetlerini yürütmeye devam etti. Bu arada Cenâb-ı Hakk onu Mekke halkına, o civarda bulunan kabilelere ve Yemen civarında oturan Amalika halkına peygamber olarak gönderdi. O da her nebi gibi kavmini hak dine davet etti. Kimileri iman ettiler, kimileri de inkar ettiler.

Cenâb-ı Hakk, Hz. İsmâîl'e (aleyhisselam), önce yakınlarından başlamak suretiyle kavmine namazı ve zekatı emretmesini vahyetti.

"*Halkına namazı ve zekâtı tavsiye ederdi. Rabbinin râzı olduğu biri idi.*" (Meryem, 19/55)

İsmâîl (aleyhisselam) tebliğine önce en yakınlarından başlamıştır. Nitekim Cenâb-ı Hakk, Peygamberimize *"En yakın akrabalarını uyar."* (Şuarâ, 26/214) buyurarak tebliğine en yakınlarından başlamasını emretmişti. Bu usul, irşad ve tebliğde önemli bir metottur. Bir mürşid ve mübelliğ, emretmesi gereken hususları önce kendi nefsinde tatbik etmeli, daha sonra da en yakınlarından başlamak suretiyle uzak daireye doğru tebliğini genişletmelidir. Hz. İsmâîl'in de bu usule riayet ederek bizlere genel olarak bir eğitim-öğretim, özel olarak da bir irşad ve tebliğ metodu öğrettiğini söyleyebiliriz.

Vefatı

Yaşı epey ilerlemiş olan İsmâîl (aleyhisselam), peygamberlik vazifesini yapmış elli yıl kavmini hak dine davet etmişti. Artık o da ötelere yürüyen sevdiklerine, en önemlisi de En Büyük Sevgili'ye kavuşmak istiyordu. Bu fani âlemde sadece vazife yapmak için kalınırdı. Ama o artık vazifesini yerine getirmişti. Ufkunda tulû eden ukba güneşinin doğuşunu âdeta seyretmeye başlamıştı. Yüz otuz yedi yaşındaydı. Yemen civarında bulunuyordu. Son kez bir vazife yapmak istiyordu. Bu maksatla Mekke'ye geldi. Rabbi'nin

kendilerine en büyük bir armağanı saydıkları Kâbe'yi ziyaret etti. Ona hizmet şerefi asırlar sonra ilk kez babasıyla kendisine verilmişti. Buradan Filistin'e geçti. Babası İbrâhîm'in (aleyhisselam) kabrini ziyaret etti. Aslında az bir zaman sonra ötede kavuşacaktı. Ama bu âlemde iken ziyaret etmeyi bir vefa borcu sayıyordu. Tıpkı kendi soyundan gelecek Son Nebi'nin Uhud şehitlerini ziyareti gibi.

Kardeşi İshâk (aleyhisselam) da Şam'da yaşıyordu. O da bir peygamberdi. İsmâîl (aleyhisselam) kardeşi İshâk'ı da ziyaret etti. Kardeşinden bir isteği vardı. Kızı Sabiha'yı (Nesime) İshâk'ın oğullarından İys (Ays) ile evlendirmek istiyordu. İshâk (aleyhisselam) da bu teklifi memnuniyetle karşıladı. Böylece bu evlilik gerçekleşti.

İsmâîl (aleyhisselam) buradan tekrar Mekke'ye geldi ve burada vefat etti. Çocukları kendisini Kâbe'nin yanındaki Hıcr'a annesi Hâcer validemizin yanına gömdüler.

Nitekim asırlar sonra Abdullah b. Zübeyr, Emevî ordusunun saldırısı ile Kâbe'nin tahrip edilmesi üzerine, Hz. İbrahim'in temellerini esas alarak Kâbe'yi yeniden inşaa ettirirdi. Bu tamirde güneybatı-kuzeydoğu duvarları Hatim ile birleştirerek "hicr" binaya dahil edildi.

İşte bu yenileme sırasında Hatim'in kazıldığı esnada bir tabuta rastlamıştı. Abdullah b. Zübeyr bu konuda kimseden bir bilgi alamayınca Abdullah b. Safvan'a adam gönderdi. Abdullah: "Bu kabir İsmâîl'e (aleyhisselam) aittir. Onu, yerinden kımıldatma!" dedi. Abdullah b. Zübeyr de tabuta hiç dokunmayarak olduğu gibi bıraktı. [174]

Faziletleri

1. Zemzem ona ve annesine hediye olarak verilmiştir.

2. Kâbe'nin bütün taşlarını sırtında taşımıştır.

3. İslâm tarihinde hac vazifesini ilk defa babasıyla birlikte yapan odur.

4. Cenâb-ı Hakk tarafından Kâbe'ye hizmetle vazifelendirilmiştir.

5. Vahye mazhar olduğu, yaşadığı asrın insanlarından üstün kılındığı, hayırlı bir insan olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de açıklanmıştır.

6. Yaşarken de vefat edince de Beytullah'ta misafir edilmiştir.

7. Hz. Muhammed Mustafa (sallallahu aleyhi ve sellem) onun soyundan gelmiştir.

172 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/102-105.

173 Hâkim, *Müstedrek*, 2/609..

174 Ezrâkî, *Ahbâru Mekke*, 1/312. Hz. İsmâîl'in hayatıyla ilgili bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 1/179-184.

Hz. İshâk Aleyhisselam

Biz de ona, salih kişilerden, üstelik peygamber olacak bir evladı, İshâk'ı müjdeledik. Kendisine de İshâk'a da feyiz ve bereketler verdik. Onların neslinden gelenler arasında iyi davranan da var, kendi nefsine açıkça zulmeden de! (Sâffât, 37/112/113)

Doğumu, Şemâili ve Peygamberliği

İshâk (aleyhisselam), Hz. İbrâhîm'in ilk eşi Sâre'den dünyaya gelmiştir. Daha önce anlatıldığı gibi Sâre validemiz yaşı çok ilerlemiş olmasına rağmen meleklerin müjdesinden sonra Hz. İshâk'a hamile kalmış ve onu dünyaya getirmiştir. Nübüvvet, Âl-i İbrâhîm'de toplanmıştır. Hz. İbrâhîm'den sonra gelen bütün peygamberler onun soyundandır. Ancak Hz. İsmâîl'in soyundan Efendimizin dışında peygamber gelmemiştir. O'nun dışındaki peygamberler Hz. İshâk'ın soyundan gelmiştir.

İshâk'ın (aleyhisselam) doğumunun müjdelenmesi Kur'ân'da şöyle anlatılır:

"Bir zaman da elçilerimiz İbrâhim'e varıp onu müjdelemek üzere 'Selam sana!' dediler. O da: 'Size de Selam!' deyip çok kalmadan, elinde nefis, güzelce kızartılmış körpe bir dana getirip ikram etti. Ama misafirlerinin ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onların bu hâli hoşuna gitmedi ve onlardan kuşkulandı, kalbine bir korku girdi. 'Korkma!' dediler. 'Çünkü biz aslında Lût kavmini imha etmek için gönderildik.' Bu sırada hanımı da hizmet için ayakta durmuş, onları dinliyordu. Bunu işitince korkusunun geçmesinden ötürü gülümsedi. Biz de ona İshâk'ın, onun peşinden de Yâkub'un doğacağını müjdeledik. İbrâhim'in hanımı: 'Ay!' dedi, ben bir kocakarı, kocam da bir pir iken ben mi doğuracağım! Doğrusu bu çok şaşılacak bir şey!' Elçi melekler: 'Sen' dediler, 'Allah'ın emrine mi şaşırıyorsun? Ey ehl-i beyt! Allah'ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun. O gerçekten her türlü hamde lâyıktır, hayır ve ihsanı boldur." (Hûd, 11/69-73)

Hz. İshâk, babası Hz. İbrâhîm'e (aleyhimesselam) çok benzerdi. Rivayetlerde yer aldığına göre o uzun boylu, kara gözlü ve buğday tenliydi. Kendisine yüz ve konuşma güzelliği verilmişti. Saçı ve sakalı ise yaşlılık döneminde beyazlamıştır. O âdeta sîreten ve sûreten babası gibiydi.[175]

İshâk Aleyhisselam'la İlgili Kur'ân Âyetleri

"(Ey Resûlüm) Kuvvetli ve basiretli olan o zatları; kullarımız İbrâhim, İshâk ve Yâkub'u da an! Biz onları özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kişiler kıldık.Üstelik onlar Bizim yanımızda seçkin ve hayırlı zatlardı." (Sâd, 38/45-47)

"Biz de ona, salih kişilerden, üstelik peygamber olacak bir evladı, İshâk'ı müjdeledik. Kendisine de İshâk'a da feyiz ve bereketler verdik. Onların neslinden gelenler arasında iyi davranan da var, kendi nefsine açıkça zulmeden de!" (Sâffât, 37/112-113)

Son iki âyet, kurban kıssasının devamıdır. Allah'a tam bir tevekkül ve teslimiyetle yönelen Hz. İbrâhîm ve ailesine Cenâb-ı Hak pek çok lütuflarda bulunmuştur. Dünyadan nice soy ve sülale geçip gitmiş, onların isimleri bile kalmadığı hâlde Allah Hz. İbrâhim'in nesline bu bereket ve şerefi vermiştir. Allah Teâlâ bu kıssayı anlatmakla onlara şöyle demek istiyor: "Sizin ecdadınız İbrâhim, İsmâîl ve İshâk (aleyhimüsselam), ihlâsları ile bu şerefe yükseldiler. Siz de onlar gibi olmak isterseniz bu ihlâsı kazanmaya çalışınız. Yoksa, önderlik soydan ileri gelmez. Nitekim onların soylarından iyiler gibi, zalimler de bulunmaktadır."

Yirminci asrın son çeyreğinde Batı Hristiyanlık dünyası başta olarak birçok yerde "Hz. İbrâhim'de birleşme" temennileri dile getirilmeye başlamıştır. Bu üç ümmet Hz. İbrâhim'e lâyık nesiller oldukları nispette dünyada hayır ve faziletin ağır basacağı rahatlıkla söylenebilir.[176]

Oğulların Duası

İshâk (aleyhisselam) babasının vefatından sonra Allah tarafından Şam'da peygamber olarak vazifelendirilmişti. Ays ve Yâkûb adında ikiz oğulları vardı. Yaşlılık döneminde bir gün canı et yemek istemişti. Oğulları da avlanacak kadar büyümüş bulunuyordu. Bu maksatla çocuklarını çağırdı ve onlara: *"Canım et istiyor. Bakalım hanginiz bana av eti getirecek."* dedi. Bu yarışmayı avladığı eti pişirip babasına ikram eden Yâkûb kazandı. Bunun üzerine İshâk (aleyhisselam), ellerini kaldırıp şöyle dua etti Yâkûb'a: "*Yâ Rab! Neslimden bir peygamber geleceğini haber vermiştin. O va'dini, arzumu daha önce yerine getiren bu oğlumda kabul buyur."*

Çok geçmeden Ays da yakaladığı bir avla çıkageldi. Hz. İshâk onun da üzülmemesi için, Ays'ın neslinden de melikler gelmesi için dua etti.[177]

Cenâb-ı Hak nebisinin duasını kabul buyurmuştur. Yâkûb'a ve oğullarına nübüvvet, Ays'ın oğullarına da meliklik lutfetmiştir.

Vefatı

İshâk (aleyhisselam), 160 yaşlarındayken Kudüs yakınlarında vefat etmiş ve babası İbrâhîm'in (aleyhisselam) kabrinin yanına defnedilmiştir.[178]

175 Bkz.: Hâkim, *Müstedrek,* II, 607.

176 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali,* 449.

177 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/126-127.

178 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/127.

Hz. Yâkûb Aleyhisselam

Onları ve onların Allah'tan başka taptıkları putları terkedip (Şam'a yerleşince) Biz O'na İshâk ile Yâkub'u hediye ettik. Onların her birine peygamberlik verdik. Onlara rahmetimizden ihsanlarda bulunduk. Onlara dillerde ve dinlerde yüksek ve güzel bir nam bıraktık." (Meryem, 19/49-50)

Soyu

Hz. Yâkûb, Hz. İshâk'ın (aleyhimesselam) oğludur. İkiz kardeşi Ays'tan sonra doğduğu için Yâkûb diye anılmıştır. Kardeşi Ays tarafından öldürülme korkusuyla dayısının yanına gitmek üzere, gündüzleri saklanıp geceleri yürüdüğü için de kendisine İsrâil adı verildiği rivayet edilmektedir.

Babası İshâk'ın (aleyhisselam) yaşlılık döneminde bir gün canı et yemek istemişti. Oğulları da avlanacak kadar büyümüş bulunuyordu. Bu maksatla çocuklarını çağırdı ve onlara: *"Canım et istiyor. Bakalım hanginiz bana av eti getirecek."* dedi. Bu yarışmayı avladığı eti pişirip babasına ikram eden Yâkûb kazandı. Bunun üzerine İshâk (aleyhisselam), ellerini kaldırıp şöyle dua etti Yâkûb'a: "*Yâ Rab! Neslimden bir peygamber geleceğini haber vermiştin. O va'dini, arzumu daha önce yerine getiren bu oğlumda kabul buyur."*

Çok geçmeden Ays da yakaladığı bir avla çıkageldi. Hz. İshâk da onun üzülmemesi için Ays'ın neslinden de melikler gelmesi için dua etti.

Cenâb-ı Hak nebisinin duasını kabul buyurmuştur. Yâkûb'a ve oğullarına nübüvvet, Ays'ın oğullarına da meliklik lutfetmiştir.

Bu duanın bereketiyle Yâkûb'un (aleyhisselam) soyundan nice peygamberler gelmiştir.

Hayatı

Hz. Yâkûb, Kenanlılar'ın ülkesi Filistin civarında dünyaya gelmişti. Belli bir yaşa kadar babası İshâk'ın (aleyhisselam) himaye ve terbiyesinde yetişti. Ne var ki kardeşi Ays'la aralarında bir problem oluşmuştu. Özellikle annesi, Ays'ın Yâkûb'a zarar vermesinden endişe ediyordu. Uzun zaman geçmesine rağmen Ays'ın kalbindeki buzların erimediğini gören şefkatli anne, Yâkûb'un Ays'tan uzaklaşmasının onun açısından daha emniyetli olduğunu düşündü.

Hz. Yâkûb da annesinin isteği üzerine Irak tarafında bulunan dayısına gitmek üzere yola çıktı. Akşam olunca bir yere çekilip uyudu. O gece ilginç bir rüya gördü. Rüyasında, meleklerin kendisini göğe yükseltip Rabbinin huzuruna çıkardığını, Cenâb-ı Hakk'ın kendisiyle konuştuğunu ve kendisini mübarek kılıp, soyunu çoğaltacağını söylediğini gördü.

Hz. Yâkûb, müjde dolu bu rüyayı gördüğü uykudan, kalbi sürûr içerisinde uyandı. Rüyayı gördüğü mekâna bir mescid yapmaya karar verdi. Daha sonra gelişinde yaptığı mekânı tanıyabilmek için oraya işaretler koydu. Bu mekânı "Beytü'l-îl" yani "Allah'ın Evi" diye adlandırdı. Burası, bugün Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu yerdir. Mescid-i Aksâ'nın temelleri böylece bir nebi eliyle atılmış bulunuyordu.

Yoluna devam eden Hz. Yâkûb, Irak'a dayısının yanına vardı. Dayısının yanına yerleşti ve uzun yıllar onun yanında kaldı. Bu süreçte dayısı bir fazilet abidesi olan yeğeni Hz. Yâkûb'a kızını nikahladı. Yâkûb'un (aleyhisselam)hayatı boyunca toplam dört eşi olmuştur.

Bu hanımlardan toplam on iki oğlu olan Yâkûb'un (aleyhisselam)soyuna "sıbt" denilmiştir. Bütün İsrâiloğulları Yâkûb'un (aleyhisselam) bu on iki oğlunun neslinden meydana gelmiştir.

Hz. Yâkûb'un dört hanımının ve bunlardan doğan oğullarının isimleri şöyledir:

Leyya'dan doğanlar: Ruben, Şem'un, Levi, Yahuda, İssakar ve Zebulun.

Rahel'den doğanlar: Yûsuf ve Bünyamin.

Zilpâ'dan doğanlar: Gâd ve Aşer.

Bilha'dan doğanlar: Dân ve Naftali.[179]

Peygamberliği

Kur'ân-ı Kerîm'de değişik yerlerde Yâkûb'dan (aleyhisselam)bahsedilir. Genellikle de diğer peygamberlerle birlikte, peygamberlik zincirinin bir halkası olarak zikredilir.

"Biz ona (İbrâhîm'e) İshâk ile Yâkub'u ihsan ettik ve her birini nübüvvete erdirdik. Daha önce de Nûh'u ve onun neslinden Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da nübüvvete erdirdik. Biz iyi hareket

edenleri işte böyle ödüllendiririz." (En'âm, 6/84)

"(Ey Resûlüm) Kuvvetli ve basiretli olan o zatları; kullarımız İbrâhim, İshâk ve Yâkub'u da an! Biz onları özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kişiler kıldık. Üstelik onlar Bizim yanımızda seçkin ve hayırlı zatlardı." (Sâd, 38/45-47)

"Nuh'a ve ondan sonraki nebîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhim'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Yâkub'a ve torunlarına, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn ve Süleymân'a da vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." (Nisâ, 4/163)

"Deyiniz ki: "Biz Allah'a, bize indirilen Kur'ân'a, keza İbrâhim'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Yâkub'a ve onun torunlarına indirilene ve yine Mûsâ'ya, Îsâ'ya, hülasa bütün peygamberlere Rab'leri tarafından verilen kitaplara iman ettik. Onlar arasında asla bir ayrım yapmayız. Biz yalnız O'na teslim olan müslümanlarız." (Bakara, 2/136)

Görüldüğü gibi bu ve benzeri âyetlerde Yâkûb'un (aleyhisselam)da peygamberlik yönü vurgulanır ve peygamberler arasında ayrım yapılmaması gerektiği belirtilir.

Vasiyeti ve Vefatı

Kur'ân ayrıca Yâkûb'un (aleyhisselam) vefatından önce evlatlarına yaptığı vasiyete de yer verir:

"Kendini bilmeyen ahmaktan başka kim İbrâhim'in dininden yüz çevirir ki? Biz onu dünyada nübüvvetle müşerref kılıp seçtik. O âhirette de sâlihlerden olacaktır. Rabbi ona: 'Kendini canı gönülden Hakka teslim et!' deyince o derhal: 'Âlemlerin Rabbine teslim oldum.' demişti. Bu dini İbrâhim kendi evlatlarına vasiyet ettiği gibi Yâkub da böyle yaptı ve: 'Evlatlarım!' dedi, 'Allah sizin için bu dini seçti. Sakın müslümanlıktan başka bir din üzere ölmeyin.'

Ne o, yoksa ölüm Yâkub'a gelip çattığında, o evlatlarına: 'Benim ölümümden sonra kime ibadet edeceksiniz?' dediğinde siz orada mı bulunuyordunuz? Onlar cevaben şöyle demişlerdi: 'Senin İlâhına, senin ataların İbrâhim, İsmâîl ve İshâk'ın ilâhı olan Tek İlâha kulluk ederiz. Ve biz ancak O'na teslim olan müslümanlarız." (Bakara, 2/130-133)

Yâkûb (aleyhisselam), oğlu Hz. Yûsuf tarafından Mısır'a çağrıldıktan sonra Mısır'da yirmi dört yıl daha yaşamış ve 147 yaşında iken vefat etmiştir. Vasiyeti gereği, Hz. Yûsuf tarafından babası Hz. İshâk ve Hz. İbrâhîm'in yanına defnedilmek üzere Filistin'e Halilürrahman kentine götürülmüş ve oraya defnedilmiştir.

Hz. Yâkûb'la ilgili bilgiler Yûsuf kıssasında geçtiği için daha fazla malumatı orada vereceğiz.

179 Taberî, *Târih*, 1/163.

Hz. Yûsuf Aleyhisselam

Rabbin seni öylece seçecek, sana rüya tabirini öğretecek ve daha önce büyük babaların İbrâhim ile İshâk'a olan nimetini tamamına erdirdiği gibi, sana ve Yâkub ailesine de nimetini kemale erdirecektir. Çünkü Rabbin her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Yûsuf, 12/6)

En Güzel Kıssa

Yûsuf sûresi Mekke döneminin sonlarında nâzil olmuş olup 111 âyettir. Adını, sûrenin nerede ise esas konusu olan Yûsuf'un (aleyhisselam) kıssasından alır. Aslında Hz.Yûsuf'un (aleyhisselam)kıssası bir çerçeve olup bu vesile ile çok sayıda dinî prensip zihinlere yerleştirilir. Bu sûrenin, Hz. Peygamber'in (aleyhisselam), dünyadaki en büyük iki desteğini, yani hanımı Hz. Hatîce (radıyallahu anhâ) ile amcası Ebû Tâlib'i kaybedip büyük bir üzüntü içine girdiği bir dönemde gelmesi, ona tam bir teselli olmuştur. Diğer peygamber kıssaları, siyak münasebetiyle, değişik üsluplarla, farklı sûrelerde ele alındıkları hâlde Yûsuf kıssası, yalnız bu sûrede ama Kur'ân'ın en tafsilatlı kıssası olarak zikredilmiştir. Kıssa, bizi dünyada elimizden tutarak âhiret ebedîliğine götürdükten sonra hatimesinde tekrar dünyaya döndürür, tevhid ve tebliğde metot dersi vererek sona erer.[180]

Resûl-i Ekrem Efendimiz ve ona iman eden sâbikûn u evvelûn olan ashabı pek çok sıkıntıyla karşılaştılar. Müşrikler Müslümanlara işkence etmek için her fırsatı değerlendirmeye çalışıyor, iman edenlere hayat hakkı tanımıyorlardı. Nitekim Mekke döneminde nazil olan âyetlerin önemli bir kısmını peygamber kıssaları oluşturmaktadır. Mü'minlerin her dem yardımcısı olan Cenâb-ı Hakk, Efendimizi ve ashabını teselli etmek için bu kıssaların yer aldığı âyetleri indirmiştir. Zira yeryüzünde iman küfür mücadelesi başladığı günden beri, küfür cephesi anananlara karşı sürekli tazyikatta bulunmuştur. Niceleri de bu uğurda canını feda etmiştir. Ama bu kıssaların hepsinin ortak noktası şudur: Netice daima inananların olmuş, küfrü temsil edenler bir gün hüsrana uğramışlar, inananlar ise muzaffer olmuşlardır. Bu gerçek mü'minlere müjde vermekte, gönüllerde inşirah hasıl etmektedir. Karanlıklar ne kadar koyu olursa olsun bir gün mutlaka güneş doğacak, çetin kışların arkasından her yanı çiçeklerle kuşatan bahar gelecektir. Öyle ise

inananlara düşen ümitsizliğe düşmeden sabırla yollarına devam etmektir.

Bu surenin 101 âyeti Hz. Yûsuf'un kıssasını anlatır. Hz. Yûsuf'un başına gelen sıkıntılar, kuyuya atılması, köle diye satılması, iffeti uğruna zindana girmesi ve bir gün bütün sıkıntıların sona erip ilâhî lütuflara mazhar olması gibi pek çok husus anlatılmaktadır. Surede her şey o kadar nettir ki âdeta yoruma ihtiyaç yok gibidir. Ama elbette alınacak pek çok ders bulunmaktadır. Yûsuf sûresi şu âyetlerle başlamaktadır:

"Elif, Lâm, Râ. Bunlar, [hakkı açıklayan, Hak'tan geldiği] âşikâr olan kitabın âyetleridir. Düşünüp mânasını anlamanız için Biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Biz, bu Kur'ân'ı sana vahyetmekle, geçmiş ümmetlerin birtakım haberlerini en güzel şekilde beyan ediyoruz. Şu bir gerçek ki daha önce senin bundan hiç haberin yoktu." (Yûsuf, 12/1-3)

Hz. Yûsuf'un Rüyası

Yûsuf (aleyhisselam) henüz yedi, on iki veya on yedi yaşındaydı. Bir gece ilginç bir rüya gördü. Rüyasında on bir yıldız, Güneş ve Ay kendisine secde ediyordu. Bu rüyanın yorumunu o gün için henüz yapacak durumda değildi. Gelecekte Rabbi ona rüyaların yorumunu öğretecekti. Belli ki bu rüya başka rüyalardan çok farklıydı. Hz. Yûsuf rüyadan çok etkilenmişti. Vakit kaybetmeden babasına gitti ve rüyasını anlattı.

"Bir zaman Yûsuf babasına, "Babacığım!" dedi. "Ben rüyamda on bir yıldızın, Güneş ve Ay'ın bana secde ettiklerini gördüm." (Yûsuf, 12/4)

Yâkûb (aleyhisselam) da bu rüyanın sıradan bir rüya olmadığını nübüvvet firasetiyle sezmişti. Oğlu gelecekte önemli bir makama gelecekti. Bu makam nübüvvet makamıydı. Cenâb-ı Hakk oğlu Yûsuf'u diğer insanlardan üstün kılacak ve ona nübüvvet verecekti. Ama bu yaşta bu yorumun başkalarıyla paylaşılması yanlış olurdu. Zira diğer oğulları Yûsuf'u kıskanır ve ona zarar vermek isteyebilirlerdi. Bundan dolayı endişe ediyordu. Bu sebeple Yûsuf'u uyarma ihtiyacı duydu. Çünkü rüyanın yorumu oldukça açıktı. Rüyadaki Güneş, kendisi; Ay, eşi yani Yûsuf'un üvey annesi, on bir yıldız da on bir kardeşiydi. Bir gün bu rüya gerçekleşecek ve kardeşleri Mısır'da onun huzuruna gelince saygılarını sunacaklardı.

"Evladım!' dedi babası. 'Sakın bu rüyanı kardeşlerine anlatma. Sonra seni

kıskandıklarından sana tuzak kurarlar. Çünkü Şeytan, insanın besbelli düşmanıdır." (Yûsuf, 12/5)

Ama rüyayı gören Yûsuf olduğuna göre yorumunu öğrenmek de onun hakkıydı. Çünkü rüyada işaret edilen müjde onunla ilgiliydi. Kardeşlerine söylememesini tembih ederek rüyanın yorumunu söyledi. Yâkûb (aleyhisselam) acaba niçin bu uyarıyı yapma ihtiyacı duymuştu? Yûsuf onların babaları bir, anneleri farklı kardeşiydi. Yûsuf'un güzelliği ve çok sevilmesini kıskanıyorlardı. Eğer onlar bu rüyayı duyarsa mutlaka Yûsuf'un kendilerinden faziletli kılındığını anlar ve ona karşı kıskançlık duygusuyla harekete geçerlerdi. Çünkü kıskançlık tehlikeli bir afettir. Yeryüzündeki ilk cinayet bu kıskançlık duygusu sebebiyle işlenmemiş miydi? Şeytan şimdi bu duyguyu Yûsuf'a karşı kullanmak üzere üvey kardeşlerine vesvese verebilirdi.

Yâkûb'un (aleyhisselam) dört ayrı eşinden 12 oğlu olmuştu. Bunların en küçükleri Bünyamin ve Yûsuf'tu. Bu ikisinin annesi Rahel'di. Rahel, Bünyamin'in doğumu sırasında vefat etmişti.

"Rabbin seni öylece seçecek, sana rüya tabirini öğretecek ve daha önce büyük babaların İbrâhim ile İshâk'a olan nimetini tamamına erdirdiği gibi, sana ve Yâkub ailesine de nimetini kemale erdirecektir. Çünkü Rabbin her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Yûsuf, 12/6)

Aslında bu rüyanın tam yorumu burada verilmemiştir. Hz. Yâkûb olacakları sezmişti. Ancak rüyanın tam yorumu gelecekte ortaya çıkacak ve hadiselerin diliyle yorum tamamlanacaktı.

Âyette geçen "te'vîlü'l-ehâdîs" aslında rüyaların yorumundan daha geniş bir mânâya sahiptir. Genellikle rüya tabiri diye yorumlanırsa da daha kapsamlı olarak, *"Allah sana hayatın problemlerini anlama ve onlara çözüm bulma yeteneği bahşedecek, sana her şeyin hakikatine ulaştırıcı bir görüş ihsan edecek."* anlamına da gelmektedir ki ileride Hz. Yûsuf'un pek çok probleme çözüm üretmesi de kendisine verilen bu hususiyet sebebiyledir.

Kitab-ı Mukaddes ve Talmud'a göre Hz. Yâkûb'un rüyayı yorumlaması oldukça farklıdır: "Sonra onu (rüyasını) babasına ve kardeşlerine anlattı. Ve babası onu azarladı ve şöyle dedi: "Bu gördüğün ne biçim rüya? Ne yani ben, annen ve kardeşlerin bu dünyada sana secde mi edeceğiz gerçekten?" (Tekvin, 37/ 10. cümle)

Mevdûdî konuyla ilgili şu yorumu yapmaktadır: “Azıcık bir düşünme bile bir kimseyi şu sonuca ulaştırmaya yeter ki Hz. Yâkûb’un (aleyhisselam) Kur’ân’da zikredilen tepkisi kendisinin yüksek bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir ve bu karaktere Kitab-ı Mukaddes ve Talmud’da rastlamak mümkün değildir.

Kaldı ki Hz. Yûsuf (aleyhisselam) herhangi bir şahsî hırsa kapılmamış yalnızca rüyasını anlatmıştı. Eğer rüya sadık idiyse şüphesiz ki Hz. Yâkûb (aleyhisselam) onu sadık olduğuna inanarak yorumlayacaktı. Dolayısıyla oğlunu azarlaması için hiçbir sebep yoktu. Zira besbelli ki rüya, oğlunun bir gün gelip yükseleceği yolundaki bir tutkusunu değil, Allah’ın isteğini dile getiriyordu. Bu durumda bırakalım bir peygamberi, aklı başında herhangi bir adamdan bu tür bir durum karşısında gocunup da böyle bir rüya gördü diye bir kimseyi azarlaması beklenir mi? Ve böylesine asil bir “baba” tutup da kendisine gelecekteki büyüklüğünü haber veren öz oğlundan sadık bir rüya anlatmasının “günah”ını(!) acılı ve iğneleyici sözlerle çıkarır mı?”[181]

Hain Plân ve Yûsuf’un Kuyuya Atılması

Hz. Yûsuf’la kardeşlerinin kıssaları Kur’ân’da ibretle okunacak ve dersler alınacak bir kıssa olarak ifade edilmektedir. Kur’ân böylece bütün dikkatleri kıssa üzerine çeker.

“Gerçekten, Yûsuf ile kardeşlerinin kıssalarında, sorup ilgilenenlerin alacakları nice ibretler vardır.” (Yûsuf, 12/7)

Kur’ân-ı Kerîm’de kardeşlerinin Yûsuf’u kıskandıklarına yer verilir. Ancak onun gördüğü rüyaya muttali olup olmadıklarına dair bir açıklama yer almaz. Ancak bazı kaynaklarda doğruluğu konusunda kesin bir malumatımız olmayan şöyle bir rivayet yer alır:

Yûsuf (aleyhisselam) rüyasını babasına anlatırken Hz. Yâkub’un hanımı anlatılanları işitmişti. Hz. Yâkub hanımına:

“Yûsuf’un söylediklerini gizli tut, sakın diğer çocuklarına bu durumu bildirme.” diye tenbih etti. Hanımı ise:

“Pekiyi söylemem.” diye söz verdi. Fakat Hz. Yâkub’un diğer çocukları hayvan otlatmadan döndüklerinde hanımı onlara durumu haber verdi. Bunun üzerine onlar Hz. Yûsuf’a karşı nefret ve kıskançlıklarını artırdılar ve

annelerine:

“Bu rüyada güneşten babamızdan başkası, aydan ise senden başkası, yıldızlardan da bizden başkası kasdedilmiş değildir. Râhel’in oğlu bizi hükmü altına almak istiyor ve ‘Ben sizin efendinizim.’ diyor.” dediler.[182]

Nihayet Hz. Yûsuf’un kardeşleri kendi aralarında istişare ederek Yûsuf ile babalarının arasını ayırmaya karar verdiler.

“ Hani onlar, (aralarında şöyle konuşmuşlardı): “Yûsuf ile öz kardeşi, babamıza daha sevimli geliyor. Oysa biz daha güçlü bir grubuz. Pek belli ki babamız bu işte yanılıyor.

Yûsuf’u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın. Ondan sonra da tevbe ederek salih kimseler olursunuz.” (Yûsuf, 12/8-9)

Bu ilk teklifler gerçekten ürperticiydi. Şeytanın kendilerini iğva ettiği on kardeş, kıskançlık sebebiyle kendi öz kardeşlerini öldürmeyi düşünüyorlardı. Ya da geri dönemeyeceği kadar uzak bir yere bırakarak ondan kurtulmak istiyorlardı. Sonu aynı kapıya çıkan iki plân… Küçük bir çocuğun öldürülmesiyle çok uzak ıssız bir yerde bırakılıp ölüme terk edilmesi aynı şeydi. Bu düşünceleri onlara telkin eden Şeytan’dı.

Son sözler gerçekten dikkat çekicidir. Eğer bu plânı uygularlarsa Yûsuf’tan kurtulacaklar, babaları Yâkûb’un (aleyhisselam) sevgi ve teveccühünü kazanacaklardı. Ancak Şeytan onları güya rahatlatacak bir düşünce telkin etmişti. Bilerek, kasten, plânlayarak bir cinayet işleyecekler, arkasından da tevbe edecekler ve temizleneceklerdi. Demek ki Şeytan insanların günah işlemekten caymaları ihtimaline karşı böyle bir silah kullanmakta ve “Ne olacak canım. Tövbe eder temizleniverirsiniz.” telkininde bulunmaktadır.

İçlerinden en insaflı ve merhametli olanı yani Yahuda bu teklife karşı çıktı.[183] Bu teklif bile bu kardeşlerin içinde bulundukları durumu bize açıkça resmetmektedir. Evet, öldürmeye karşı çıkacak kadar insafı olan kardeş şu teklifte bulundu:

“İçlerinden biri: “Yûsuf’u öldürmeyin de bir kuyu dibine bırakın. Yolcu kafilelerinden biri onu yitik olarak alıp götürsün. Eğer yapacaksanız böyle yapın!” dedi.” (Yûsuf, 12/10)

Evet, bu teklif, en insaflı olanın teklifiydi ki ne kadar ürperticiydi. Nihayet bu kardeşin teklifi kabul edildi. Böylece bir karara varmışlardı. Hain bir plân kurmuşlardı. Şimdi sıra plânlarını uygulamaya gelmişti. Bu plâna göre, babaları Yâkûb'a (aleyhisselam) gidecekler ve Yûsuf'u da alarak bir piknik yapmaya gitmek istediklerini söyleyeceklerdi. Babalarını ikna etmek için de Yûsuf'u çok sevdiklerini söyleyeceklerdi.

"(Onlar buna karar verdikten sonra bir gün babalarına varıp:) 'Sevgili Babamız!' dediler. 'Sen neden güvenip de Yûsuf'u bize emanet etmiyorsun. Oysa biz onu çok seviyoruz. Ona samimiyetle bağlıyız. Yarın onu bizimle gönder, gezsin oynasın, biz ona çok iyi sahip çıkarız." (Yûsuf, 12/11-12.)

Hz. Yâkûb'un oğullarının babalarına karşı kullandıkları kelimeler ince düşünülmüş ve bir plânın neticesi olarak söylenmiş sözlerdi. Her kelime âdeta seçilerek kullanılmıştı. Nitekim söze önce *"Ey babacığım"* diye başlamışlardı. Böyle demekle, babalarıyla kendi aralarındaki sevgi bağına dikkat çekiyorlardı.

İkinci olarak, *"niçin kendilerine güvenmediğini ve Yûsuf'u emanet etmediğini"* sordular ve eklediler: *"Biz onu çok seviyoruz."* Bu ifadeler, muhatabın güvenini kazanma maksadına matuftu.

Kırlara çıkacaklar, koyunlarını otlatacaklar, dolaşacaklardı. Belki mevsim de bahardı. Tam temaşa mevsimiydi. Kırlara çıkıp çocuğun gözü gönlü açılsa, yüreği ferahlasa fena mı olurdu? Yûsuf'un da spora, gezmeye ihtiyacı vardı. İşte bu masum görünümlü gerekçeyle Yûsuf'u da götürmek istediklerini söylediler.

Ne var ki Yâkûb (aleyhisselam) peygamberlik firasetiyle çocuklarının samimi olmadıklarını anlamıştı. İlk plânda memnuniyet verici olması gereken böyle bir teklifi memnuniyetle karşılamıyor ve endişesini dile getiriyor:

"Babaları: 'Onu götürmeniz beni meraklandırır. Korkarım ki siz farkında olmadan, onu kurt yer!' dedi." (Yûsuf, 12/13)

Hz. Yâkub'un bu sözü onlara söylemesi şundan ileri geliyordu: Güya bir gün Yâkub (aleyhisselam) rüyasında Yûsuf'un bir dağın tepesinde durduğunu, on tane kurdun onu öldürmek için hücum ettiklerini, bu kurtlardan bir tanesinin onu koruduğunu, bu esnada yerin yarıldığını ve Yûsuf'un buraya girdiğini, ancak üç gün sonra buradan çıktığını görmüştü. İşte bu yüzden kurtların

Yûsuf'u yiyeceklerinden korkmuştu.[184]

Oğulları babalarının endişesinin yersiz olduğunu, zira kendilerinin oldukça güçlü bir topluluk olduklarını söylediler:

"Onlar! 'Vallahi!' dediler, 'Biz böylesine güçlü bir grup iken onu kurt kapar da yerse, yazıklar olsun bize! Biz ne güne duruyoruz." (Yûsuf, 12/14.)

Netice olarak Yûsuf'u götürme konusunda babalarını belki tam anlamıyla ikna edememişlerdi ama razı etmişlerdi. Kur'ân'da yer almasa da bazı rivayetlerde Yâkûb (aleyhisselam) gitme iznini Yûsuf'un gitme arzusu izhar etmesi üzerine vermişti.

Hz. Yûsuf: "Ey babacığım! Beni onlarla birlikte gönder. Ben de gitmek istiyorum." demişti. Bunun üzerine Yâkûb:

"Gerçekten onlarla birlikte gitmeyi arzu ediyor musun?" diye sordu. O da:

"Evet, istiyorum." deyince, izin vermişti.

Artık istedikleri olmuştu. Yûsuf'u da alarak kırlara çıktılar. Yûsuf'u öldürmeyeceklerdi ama kuyuya atacaklardı. Ve bir de plân yapmışlardı. Akşam eve döndükleri zaman babalarına sunacakları bir mazeretleri olmalıydı. Yûsuf'un gömleğini çıkaracaklar ve ona bir hayvan kanı süreceklerdi. Böylece kanlı gömleği babalarına getirip Yûsuf'u bir kurdun yediğini söyleyeceklerdi.

Yûsuf'un gömleğini çıkardılar ve onu kuyuya bırakıverdiler. Hz. Yûsuf bütün gücüyle kardeşlerine sesini duyurmaya çalıştı ve "Bari gömleğimi verin de onunla kendimi haşerelere karşı koruyayım" dedi. Fakat, kardeşlerinin insafa gelmeye niyeti yoktu. Cevaplara da zaten alay şeklinde olmuştu: "Güneşi, Ay'ı ve on bir yıldızı çağır da sana yardım etsinler!" diye karşılık verdiler.[185]

Kardeşlerinin ihanetine uğrayan Hz. Yûsuf bir insanın kendi imkânlarıyla çıkması mümkün olmayan bir kuyunun içindeydi. Kuyu, daracık derin bir çukurdan ibaretti. Öyle ki insana çaresizliğini bütün bütün hissettiriyor, yalnızlığın bütün gurbetini yaşatıyordu. Kuyuda yalnız kalmak mı, yoksa kardeşleri tarafından böyle bir muameleye tabi tutulmak mı daha çok üzmüştü Yûsuf'u bilemiyoruz. Ama Kur'ân'dan öğrenerek bildiğimiz bir şey varsa o, Merhameti Sonsuz Rabbimiz, Yûsuf'u (aleyhisselam) yalnız bırakmamıştı. En

çaresiz kaldığı anda yüreğini ferahlatacak bir vahiyde bulunmuştu. Evet, Rabbi onu koruyacak, kuyunun dibinde bırakmak suretiyle zayi etmeyecekti. Bir vesile kılacak, onu kurtaracaktı. Ama gün gelecek kuyuya atılan, köle olarak satılan Yûsuf, Mısır'a aziz olacak ve kardeşlerinin hiç ummadıkları ve kendilerini kıtlık dolayısıyla muhtaç ve çaresiz gördükleri bir zamanda onlara bu hadiseyi, yaptıkları kardeşliğe sığmayan muameleyi hatırlatacaktı. Cenâb-ı Hakk, bunun müjdesini veriyordu.

"Derken kardeşleri onu alıp götürünce ve onu kuyunun dibine bırakma konusunda görüş birliğine varınca, Biz de Yûsuf'a şöyle vahyettik: 'Zamanı gelecek, onların hiç hatırlarına gelmediği ve seni hiç tanımadıkları bir sırada, kendilerine yaptıkları bu işi hatırlatacaksın." (Yûsuf, 12/15)

Biz Hz. Yûsuf'u kuyudaki sıkıntısıyla baş başa bırakan ağabeylerinin babasına nasıl bir yalanla döndüklerine bakalım.

Artık akşam olmuş, eve dönme zamanı gelmişti. Bu dönüş diğer günlerdeki dönüşler gibi değildi. Suç işlemiş bir topluluk günahlarına mazeret uydurmak maksadıyla dönüyordu. Vakit akşamdı. Ellerinde sahte kanlı gömlekle kardeşler Hz. Yâkûb'un huzuruna çıktılar. Her sözü doğru olan, her davranışından doğruluk dökülen babalarına büyük bir yalanla dönmüşlerdi.

"Yatsı vakti, ağlayarak babalarının yanına dönüp dediler ki: 'Sevgili babamız, biz yarışmak üzere bulunduğumuz yerden ayrılırken Yûsuf'u da eşyalarımızın yanında bıraktık. Bir de döndük ki onu kurt yemiş! Şimdi biz doğru da söylesek sen bize inanmayacaksın!" (Yûsuf, 12/16-17)

Bu yalana aslında kendileri de inanmıyorlardı. Yani inandırıcı olmadıklarının farkındaydılar. Çünkü bu yalanın, yalan olduğu her hâlinden belliydi. İçlerindeki kin ve haset duygusu onları çirkin bir iş yapmaya sevketmişti. Ama doğru dürüst bir yalan bile uyduramamışlardı. Yâkûb (aleyhisselam), oğullarının yalan söylediğinin farkındaydı. Getirdikleri kanlı gömlek hiç hırpalanmamıştı. Oysa kurdun yediği bir çocuğun gömleği kanlı olmanın yanı sıra paramparça olmalıydı. Ama Yûsuf'un gömleğinde sadece kan vardı. İhtimal bu teferruatı düşünememişlerdi. Yâkûb (aleyhisselam) oğullarına inanmadığını açıkça belirterek şöyle dedi:

"Onlar Yûsuf'un gömleğine sahte kan bulaştırarak getirmişlerdi. Babaları Yâkub: 'Hayır!' dedi, 'Nefisleriniz sizi aldatmış, bu işe sevketmiş. Artık bana

düşen, ümitvar olarak güzelce sabretmektir. Ne diyeyim, sizin bu anlattıklarınız karşısında, Allah'tan başka yardım edebilecek hiç kimse olamaz!" (Yûsuf, 12/18)

Hz. Yâkûb, bu ciğersûz hadiseyi sabırla karşıladı. Bir peygambere yakışan bir tavır sergiledi. O asla, mevcut Tevrât'ta geçtiği gibi, elbisesini parçalama, çulunu beline dolama gibi (Tevrât, Tekvin, 37, 31-33. cümleler) ancak sıradan insanlarda görülebilecek isyan tavırları sergilemedi. Ve şöyle dedi: *"Fesabrun cemîl"*. Yani artık bana güzelce sabretmek düşer. İlâhî rahmetten ümit kesilmez. Zaten O'ndan başka yardım edecek birisi de yoktur. O büyük Peygamber de kul olarak sabretmek gerektiğini ifade ederek, bizlere sıkıntılara karşı göstermemiz gereken tavır konusunda ders vermiş, sıkıntılar karşısında asla ye'se düşmemek için de Allah'ın rahmetine güvenmemiz gerektiğini göstermiştir.

Yûnus Emre Hz. Yâkûb'un hüznünü şu mısralarla resmetmektedir:

Ben bir Yâkûb idim kendi hâlimde
Mevlâ'nın ismi var idi dilimde
Kaybettim Yûsuf'u Kenan ilinde
Ağlar Yâkûb ağlar: Yûsuf'um diye!

Yûsuf'um götürüp al kan ettiler
Kurtlar yedi diye bühtân ettiler
Yûsuf'un gömleğin bilmem n'ettiler
Ağlar Yâkûb ağlar: Yûsuf'um diye!

Yâkûb (aleyhisselam) oğlu Yûsuf hakkında endişeli bir hâlde ondan ayrı kaldığı ilk günleri yaşarken, kuyuda yalnız kalan ama Rabbinden gelen müjde ile gönlü rahat olan Yûsuf (aleyhisselam) bir iki gün sonra Medyen'den Mısır'a gitmekte olan bir kervanın sucusu tarafından bulundu. Ancak Hz. Yûsuf kuyuya atılır atılmaz Rabbine şöyle yakarışta bulunmuştu:

"Ey gâib olmayan şâhid! Ey uzak olmayan yakın! Ey mağlûb olmayan gâlib! İçinde bulunduğum sıkıntıdan beni ferahlığa çıkar! Bana bir kurtuluş kapısı aç!"

Rivâyete göre Cebrâil de kuyuda Yûsuf'a şu duâyı öğretmişti:

"Ey her türlü sıkıntıyı kaldıran! Ey her duâya icâbet eden! Ey her türlü kırıkları saran! Ey her türlü zorluğu kolaylaştıran! Ey her kimsesizin sâhibi

ve her yalnızın mûnisi olan Allâh'ım! Ey kendinden başka ilâh olmayan Rabbim! Sen'i tenzîh ederim! İçinde bulunduğum şu sıkıntıdan bir ferahlık, bu belâdan bir kurtuluş kapısı açmanı Sen'den dilerim! İlâhî, muhabbetini kalbime öyle bir yerleştir ki ondan sonra hiçbir tasam kalmasın, orada Sen'den gayrısının zikri bulunmasın. Ey Rabbim beni muhâfaza et! Yâ Erhame'r-Râhimîn!"

Kervanların sucuları seyahat güzergâhındaki kuyu olan bölgeleri bilir, kervanın su ihtiyacını karşılardı. Bu kuyu da sucular tarafından bilinen bir kuyuydu. Sucu kovasını kuyuya su çekmek niyetiyle sarkıtmıştı. Ama hiç beklemediği bir şeyle karşılaştı. Kuyudan kovasının ipine tutunarak bir çocuğun çıktığını gördü. Güzelliği gözleri kamaştıran tertemiz simalı bir gençti.

Ne var ki Yûsuf'un kardeşleri kuyuya yakın bir yere gizlenmiş ve Yûsuf'a ne olacağını gözetliyorlardı. Yûsuf'un bir kervanın sucusu tarafından kuyudan çıkarıldığını görünce derhal kuyunun yanına geldiler. Bu gencin kendilerinden kaçan bir köle olduğunu ve onu satmak istediklerini söylediler. Hz. Yûsuf da zarara uğrama endişesiyle bu kimselerin kardeşleri olduğunu söyleyememişti. Nihayet kardeşleri ucuz bir fiyata onu sattılar. Kardeşlerinin Hz.Yûsuf'u ucuz bir fiyata satmalarının sebebi, suçluluk psikolojisiydi. Yanlış bir iş yaptıkları için bir an önce ondan kurtulmak istiyorlardı. Bundan dolayı acele davranıyor, tedirgin hareket ediyor, işi oldu bittiye getirmeye çalışıyorlardı.

Bazı rivayetlere göre de Yûsuf'u ucuz bir fiyata satan kervanda onu bulan ve saklayan suculardır. Mısır'a gidince köle pazarına gitmişler ve onu önemli bir devlet adamına satmışlardır.[186]

"(Gelelim Yûsuf'a) Öteden bir kafile gelmiş, sucularını kuyuya göndermişlerdi. Saka vardı, kovasını sarkıttı. 'A müjde! müjde! İşte bir civan!' dedi. Sucu ile yanındakiler, onu ticaret malı olarak satmak niyetiyle, kafilede olanlara onu bildirmeyip gizlediler. Ama Allah Teâlâ, onların ne yapacaklarını pek iyi biliyordu! Nihayet Mısır'a varınca, onu düşük bir fiyata, bir kaç paraya sattılar. Zaten ona pek kıymet biçmiyorlardı." (Yûsuf, 12/19-20)

Her şey ilâhî takdire göre cereyan ediyordu. Hz. Yûsuf'u satın alan Mısır'da önemli bir devlet adamıydı. Tevrât bu şahsın adını kralın veziri

Potifar olarak verir. Kur'ân bu şahıstan sadece *"el-Azîz"* diye bahseder. Köle pazarında Yûsuf'u görmüş, ondaki farkı anlamış ve kendisine ve ailesine faydası olacağı ümidiyle satın almıştır. Öyle ki onu ilerde evlat edinmeyi bile düşünmüştür.

Demişlerdir ki insanlar içinde uzağı gören en firasetli üç kişi vardır. Bunlar: Yûsuf'un ilerde büyük adam olacağını kestiren Aziz, Hz. Mûsâ'yı çoban tutması için babasına *"Bu adam güçlü ve güvenilir biri"* diyerek, onu kiralatan Şuayb'ın (aleyhisselam) kızı ve Hz. Ömer'i hilafete aday gösteren Hz. Ebû Bekir.[187]

İşte Hz. Yûsuf basiretli bir devlet adamının hanesine girmiş, orada gelecekte eda edeceği misyonla da bağlantılı olarak devlet işlerine ait meseleleri öğrenme imkânı bulmuştur. Her işinde hikmeti olan Yüce Rabbimiz, onu adım adım gelecekte eda edeceği misyona hazırlamaktaydı. Yûsuf'un aileden gelen eğitim ve dindarlığı olmakla birlikte ilâhî hikmet, medeniyetin en ileri olduğu bir ülkede, en seçkin bir ailenin evladı olarak, ona iyi bir öğrenim imkânı verdi.

Vezir, Yûsuf'taki (aleyhisselam) farkı çoktan görmüştü. Bundan dolayı eşine sıkı sıkı tembih ederek, bu gence iyi bakmasını söyledi. Hz. Yûsuf bu sırada 12 yaş civarındaydı. Talmud, bu devlet adamının karısının adını Zeliha olarak verir. Ancak bazı rivayetlerde vezirin karısının adı Râîl olarak geçmektedir.[188]

" Mısır'da Yûsuf'u satın alan vezir, hanımına: 'Ona güzel bak!' dedi, 'Belki bize faydası dokunur, yahut onu evlat ediniriz!' Böylece Yûsuf'un o ülkede yerini sağlamlaştırdık, ona imkân verdik ve bu cümleden olarak, ona rüyaların yorumunu öğrettik. Allah Teâlâ iradesini yerine getirmekte her zaman mutlak galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler. O kemâl çağına geldiğinde kendisine hüküm ve ilim verdik. İşte güzel iş yapanlara biz böyle karşılık veririz." (Yûsuf, 12/21-22)

Azizin Hanımı ve İffet Âbidesi Hz. Yûsuf

Hz. Yûsuf, tabir caizse, edası-endamıyla tam bir erkek güzeliydi. Öte yandan, her peygamberde olduğu gibi, Hz. Yûsuf'ta da derin bir iç güzelliği söz konusuydu. Evet, Hz. Yûsuf'un dışı da iç güzelliğinin mütemmimi –tabir-i diğerle– onun dışı, yani cismanî ve bedenî yapısı, iç derinlik ve muhtevasının fevkalâde mütenasip bir zarfı gibiydi.

Zeliha’ya gelince, bütün nefsanî istek ve arzularına yenik düşen insanlarda olduğu gibi nazarını fâniden bâkiye çevirip işin uhrevîliğini bir türlü kavrayamadı ve sinesini cayır cayır yakan o muhabbet tamamen cismaniyete münhasır kaldı. Buna Hz. Yûsuf’un belirttiğimiz iç ve dış güzelliği eklenince insanoğlunun Hz. Âdem’den bu yana devam edegelen hatası bir kere daha tekerrür etti.

Zeliha bir fırsatını bulup Yûsuf’tan kâm almak istiyordu. Yûsuf yıllardır onun evinde bulunuyordu. Yıllar önce çocuk denecek yaşta –muhtemelen 12-14 yaş civarında– evlerine aldıkları Hz. Yûsuf artık gençlik çağına erişmişti. Muhtemelen 20-25 yaş civarındaydı. Vezirin hanımı artık ona karşı başka duygular beslemeye başlamıştı. Bu maksatla bir gün evin kapılarını arkadan iyice kapadı ve bütün şuhluğuyla Yûsuf’un karşısına geçip ona *“Haydi yaklaş bana!”* dedi.

Kadın bütün kapıları kapatmıştı. İlk ses bütün şuhluğuyla kadından gelmişti. Arkadan o iffet âbidesinden de bir ses yükseldi: *“Maâzallah!”*

Yûsuf (aleyhisselam), bu hareketiyle kıyamete kadar gelecek bütün gençlere ne büyük bir irade timsalidir!

Hz. Yûsuf kadına hayır demesinin asıl sebebini böylece ifade etmişti. O, Allah’tan korktuğu için, gönlü O’na karşı haşyetle dolu olduğu için günaha hayır demişti. Fakat ihtimal Zeliha bunu anlayacak durumda değildi. Onun da anlayacağı şekilde sözüne şöyle devam etti: “*Doğrusu senin kocan benim efendimdir, bana iyi baktı. Haksızlık yapanlar kat’iyen başarıya ulaşamazlar.”* dedi.

Aziz, kendisine gerçekten çok iyilik yapmıştı. Yûsuf’un ona ihanet etmeyi aklında geçirmesi bile düşünülemezdi. Bundan dolayı kadına anlayacağı bir üslupla seslendi ve teklifinin yanlış olduğunu hatırlattı.

“Evinde bulunduğu kadın onu kendine çağırdı, kapıları sıkı sıkı kapadı ve ‘Gelsene!’ dedi. Yûsuf: ‘Maâzallah! (Allah’a sığınırım.) Doğrusu senin kocan benim efendimdir, bana iyi baktı. Haksızlık yapanlar kat’iyen başarıya ulaşamazlar.’ dedi.” (Yûsuf, 12/23)

Öteden beri bazı kitaplarda Hz. Yûsuf’la ilgili, bir nebinin masumiyetine yakışmayan ifadeler yer almaktadır. Bunlar genelde ya doğrudan Tevrât’tan ya da genel olarak İsrâiliyâttan yapılan alıntılardan oluşmaktadır. Hz.

Yûsuf'la ilgili yanlış anlama ve anlatmalara sebep olan âyet ise şimdi meâlini vereceğimiz Yûsuf sûresinin 24. âyetidir.

"Andolsun ki kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin burhanını görmeseydi –ki gördü– o da (kadına) meyledecekti. (Fakat etmedi) işte böylece Biz, ondan kötülük ve fuhşu uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz ki o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı." (Yûsuf, 12/24)

Fethullah Gülen Hocaefendi'nin bu âyetle ilgili tahlilini arzetmek istiyoruz:

Âyete mânâ vermeden önce bazı kelimeler üzerinde durmamız yararlı olacaktır: Bu âyette, yanlış-doğru anlamalar üzerine nirengi kelime "*hemme"* kelimesidir.

"Hemme" fiili mazî bir kelimedir. Bu kelimenin çeşitli mânâları vardır ve fâilin durumuna göre, bu mânâlardan birini tercih etmemiz gerekir. Lügat ilminde de bir kaide vardır (eğer aksi bir delil yoksa veya mevzûa mutabakatsızlığı söz konusu değilse) kelime için esas ve hakikî mânâ ilk sıradaki mânâdır. Bölge farklılıkları mahfuz, bu mevzuda lügatçilerin referansı önemlidir. *"Hemme"* kelimesine, lügatte verilen ilk mânâya göre bu kelime "gönül ızdırabına düşme, hafakanlara girme, hasretle yanıp tutuşma, yanıp yakılma ve mahzun olma" mânâsına gelmektedir.

Bu fiil, Zeliha'ya nispet edildiğinde, "Zeliha, Yûsuf'tan (aleyhisselam) ötürü gönül darlığına girdi, sıkıntıya düştü, hüzne gömüldü." mânâlarına gelir. Tabiî Hz. Yûsuf (aleyhisselam) da kendi dünyası adına bir hüzne boğuldu. Çünkü o, bu evde bir esirdir. Kaçsa bile yakalanıp geri getirilecektir. Ayrıca bu kadın da ona musallattır. Öyle ise kadın, onun için yanıp yakılırken üzülüp ızdırap çektiği gibi Hz. Yûsuf (aleyhisselam) da ismet ve iffeti adına ızdırap çekmektedir. Rabbi ona burhanını göstereceği âna kadar da teminat altında olduğunu tam bilememektedir.

Evet, Allah (celle celâluhû), ona çamur attırmayacaktı. O, Yûsuf'un (aleyhisselam) etrafını burhanlarla karantinaya almıştı. Ancak bunlara tam uyanacağı âna kadar dehşet, endişe ve ürperti yaşayacaktı. Bence evvelâ üzerinde durulması gereken husus da budur. Mevzu ile alâkalı tefsirler bu noktadan çıkış yapılarak tekrar gözden geçirilmelidir.

İkincisi: Zeliha, sürekli bir gayret, azim ve kararlılık içindeydi. Evet o, kendisine bir hedef seçmişti; Yûsuf (aleyhisselam) mutlaka onun olmalıydı ve

onun bütün derdi buydu. Nitekim, başka bir âyette onun durumu anlatılırken: *"Aşkı kalbini delmişti."* deniyor.[189] Hz. Yûsuf'un (aleyhisselam) durumu ise: *"İşte ondan kötülüğü ve fenalığı böylece engelledik. Çünkü o, bizim ihlâs kesilmiş kullarımızdandı."*[190] iffetâmiz, ihsan buudlu sözlerle anlatılmaktadır.

Âyette geçen "muhlas" tabiri de çok mühimdir. Evet, bir "muhlis" vardır, bir de "muhlas"... Hz. Yûsuf (aleyhisselam), bu ikinciden yani muhlas olanlardandır. Her peygamber muhlastır. Muhlis, ihlâslı insan demektir. O, yaptığı her işi Allah (celle celâluhû) için yapar ve bütün yaptıklarında sırf Cenâb-ı Hakk'ın rızasını gözetir. Bu itibarla safvet ve samimiyet içinde, hep Allah'a (celle celâluhû) bağlılığı araştıran insana biz, "muhlis" diyoruz. Fakat görüldüğü gibi o, daha araştırma safhasındadır ve henüz yoldadır. Yani tasavvufî ifadesiyle "seyr ilallah" mertebesindedir. Allah'a (celle celâluhû) doğru giderken, amel ve davranışlarında istikamet mücadelesi vermektedir. Muhlas ise; bütün endişelerden kurtulmuş, ihlâsın zirvesinde taht kurmuş bir babayiğittir. O, "muhlis"in gitmekte olduğu yolları çoktan aşmış ve yolculuğunu "seyr minallah"la taçlandırmıştır bile. İşte böyle bir insan için artık, yer yer bizim içine düştüğümüz varta ve sürçmeler söz konusu değildir ki Yûsuf (aleyhisselam) da bunlardandır. Öyle ise bir muhlise dahi yakışmayacak davranış veya düşünce, muhlas olan Hz. Yûsuf'a (aleyhisselam) nasıl yakışır?

Ayrıca Kur'ân: *"İşte biz muhsinleri böyle mükâfatlandırırız."*[191] diyerek Hz. Yûsuf'un (aleyhisselam), muhsinlerden olduğuna da işaret etmektedir. Bizler, iman yoluyla amele, amelle de iman-ı tahkikîye ulaşır, yolun sonunda da ancak ihsan mertebesine çıkabiliriz. Bizler için kavs-i urûçta mukadder bu son basamak, bir nebi için işin başı ve yolculuğunda ilk kaldırım taşıdır.

İhsan, hadisin ifadesiyle, Allah'ı (celle celâluhû) görüyor gibi, O'na kulluk yapmaktır.[192] İşte, bizler için son ve ufuk nokta olan bu merhaleye peygamberler, daha işin başlangıcında mazhar edilmiş ve onların yolculuğu, bir ölçüde bizler için münteha sayılan bir noktadan başlamıştır. Öyleyse peygamberlerin durumunu tahlil ederken meselelere hep bu perspektiften bakmak icap edecektir. Aksine, onları kendimizle kıyas edersek hep yanılırız ve doğruya da bir türlü varamayız.

Zeliha ile Hz. Yûsuf (aleyhisselam), tamamen ayrı iki dünyanın insanıdırlar. Biri, aşkından gözü dönmüş, iradesi felce uğramış, kendi hislerini yaşayan bir insandır. Diğeri de gözü ötelere açılmış, ihsan şuuruna ermiş ve ihlâsın özü

hâline gelmiş bir nebi.. tabiî, o da hep kendi iklimine doğru kanat çırpmakta.

Bunlardan her ikisi için de *"hemme"* kelimesi kullanılır. Fakat kullanılan bu kelimenin mânâsı, her ikisinin gaye ve hedefi ölçüsünde birbirinden farklıdır.. evet, "hemme" kelimesine onların himmetlerinin düşünce yapılarının, bilgi birikimi ve kültürlerinin farklılığına göre mânâ verilmelidir. Zaten aradaki fark, biraz sonra meydana gelecek tablodan da anlaşılacaktır. Yûsuf (aleyhisselam), ismet ve iffete doğru; Zeliha ise şehvet ve günaha doğru koşmaktadır.. ve ikisi de âdeta yarışmaktadır. Yûsuf (aleyhisselam) kaçıyor, diğeri kovalıyordu. Eğer Yûsuf'ta (aleyhisselam), zerre kadar meyil olsaydı, böyle bir kovalama olmazdı ki! Demek ki Yûsuf'un azmi, niyeti ve hedefi tamamen başkaydı. Ve o, o yüce hedefe doğru koşmaktaydı. Zaten ikisi arasında cereyan eden mücadeleyi izlerken de bu kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Evet, Hz. Yûsuf, Zeliha'dan öyle kaçmaktadır ki kadın, arkasından çekip odadan çıkmasına mâni olmak isteyince, Yûsuf'un (aleyhisselam) gömleği arkadan yırtılmıştır. Tam bu sırada Yûsuf (aleyhisselam) kapıyı açar ve dışarıya fırlar, kadın da arkasındadır. Bu kovalamaca ile vezirin karşısına çıkarlar. Böyle bir durumda ne diyeceğini ne yapacağını şaşırmış olan kadın hemen kendini müdafaaya geçer ve Hz. Yûsuf'a iftirada bulunur. Bulunur ama, dediklerine ne kendisi ne de kocası inanmıştır. Zaten ortada bir de şahit vardır. Suskun hâliyle, en büyük hatipleri dahi susturacak bu şahit, şüphesiz Yûsuf'un (aleyhisselam) yırtılan gömleğidir. Kadının akrabasından birisi veya henüz konuşmasını bilmeyen bir çocuk da bu şehadete imza atar.

Mesele anlaşılmıştır ve Yûsuf (aleyhisselam), zerre kadar günaha bulaşma meyli göstermemiştir. Çünkü gömlek arkadan yırtılmıştır. Eğer niyet Yûsuf'ta (aleyhisselam) olsa ve kadın korunmak isteseydi, gömleğin yırtığı, ön taraftan olmalıydı. Yûsuf (aleyhisselam), burhânlardan birini orada hemen görmüştü. İşte Rabbi, bir yırtık gömlekle onu korumuş ve muhteşem geleceğe doğru bir adım daha attırmıştı.

Bu itibarla Hz. Yûsuf'un (aleyhisselam) *"hemm"*'i, düşüncesi, kendi sevdası; Zeliha'nınki de kendi sevdası istikametindeydi. Cenâb-ı Hak'la halvete ermiş bir insanın ve daima Allah (celle celâluhû) murâkabesiyle yaşayan bir nebinin *"hemmi"*'ni, gözü şehvetten başka bir şey görmeyen bir kadının hemmiyle aynı teraziye koyup tartan ve ikisinin düşüncesini de cismaniyetin sis ve

dumanları içinde ele alan bir kısım müfessirler, bu inceliği göremediklerinden büyük yanılgı içindedirler. Bu itibarla, Kur'ân ve Sünnet-i Seniyyeden referanslı olmayan bütün yorumlar bir daha gözden geçirilmelidir. Yeniden yapılacak bu düzeltme –öyle zannediyorum ki– o samimî, fakat İsrâiliyyat kurbanı büyüklerimizi de memnun edecektir. Zira onlar, bu hatalarından dolayı kim bilir ne füyûzattan mahrum kalmışlardır!

Evet, kat'iyen inanıyoruz ki nebiyi herhangi bir beşer gibi değerlendirip tartmak isteyenler, onun mânevî atmosferinden ve diriltici ikliminden mahrum kalırlar.

"Hz. Yûsuf (aleyhisselam), tam gönlüyle Zeliha'nın teklifine meyledecekti ki Yâkûb'u (aleyhisselam) gördü. Eli dudağında Yûsuf'a hayretle bakıyordu." gibi safsatalar, nebinin ismetine, muharref kitapların attığı iftira çamurları cümlesindendir ve bunlar bizim kitaplarımızdan mutlaka silinmelidirler!

Abdülaziz Debbâğ isimli büyük veli, *"Andolsun ki kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin burhanını görmeseydi –ki gördü– o da (kadına) meyledecekti. (Fakat etmedi)* (Yûsuf, 12/24) âyetinin tefsirinde: *"Zeliha kendi düşünce ve tasavvuruna göre harekete geçti, Yûsuf* (aleyhisselam) *onu bu işten vazgeçirmek için harekete geçti, belki Zeliha'yı dövecek, ona elini kaldıracaktı."* demekte ve *"hemme"* kelimesini bu şekilde izah etmektedir.[193] İlâhî nefahatın, ümmiyet ufkunu ağartarak ona söylettiği daha nice pırlantalar var!

Hem zaten, başka türlü nasıl düşünülür ki! Allah Resûlü kendisine "Sen kerîmsin." diyenlere: *"Kerîmoğlu, kerîmoğlu, kerîmoğlu kerîm, İbrâhîm Halîlullahoğlu, İshâkoğlu Yâkuboğlu Yûsuf'tur."*[194] dediği bir yüce kamet. Onun büyük dedesi Hz. İbrâhîm, dedesi İshâk ve babası Yâkûb'tur. İşte Yûsuf, böyle kerîmoğlu kerîmdir.. ve Allah Resûlü, bu ifadeleriyle Hz. Yûsuf'u (aleyhisselam) öyle bir noktada işaretlemektedir ki biz hayallerimizle bile oraya ulaşamayız.

Bizim gibi sıradan ve varlığın özünden değil de tortusundan yaratılmış insanlar bile, böyle bir günahı aklından geçirmezken, o pâk dâmen, o büyük nebinin böyle şeylere tenezzül edeceğine ihtimal vermek, akıl harici bir safsatadır. Ne akıl ne de nakil böyle bir safsatayı kabul edebilir.[195]

Buraya kadar yorumu üzerinde durduğumuz bu hadise Kur'ân'da şöyle anlatılır:

"Derken, ikisi de kapıya doğru koşuştular. Kadın, Yûsuf'un gömleğini arkadan yırttı. (Tam bu sırada) kapıda kadının kocasıyla karşılaştılar! Kadın hemen 'Senin ailene kötü maksatla yaklaşanın cezası, zindana atılmaktan veya gayet acı bir azaptan başka ne olabilir?' dedi.

Yûsuf ise: 'Asıl o bana sahip olmak istedi.' dedi. Hanımın akrabalarından biri de şöyle şahitlik etti: 'Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, delikanlı ise yalancının tekidir. Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa o yalan söylemiştir, delikanlı doğru söylemektedir.' Gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce (kocası, eşine:) 'Anlaşıldı!' dedi, 'Bu, siz kadınların oyunlarınızdan biri! Gerçekten sizin fendiniz pek müthiştir! Yûsuf! Sakın bunu kimseye söyleme! Kadın! Sen de günahından dolayı af dile, çünkü sen günaha girenlerden oldun" (Yûsuf, 12/25-29)

Mısır Sosyetesi

Aziz, olayı geçiştirerek örtbas etmeye çalışmıştı. Ama o günün Mısır sosyetesi arasında böyle bir hadisenin gizli kalması pek mümkün değildi. Zira o dönemde, iffetsizlik çok yaygınlaşmış, normal bir davranış olarak kabul edilir hâle gelmişti.

Çok geçmeden bu hadise de sosyete arasında duyulmuştu. Ancak, sosyete kadınlarının yadırgadığı şey, bir kadının bir erkeğe tutulmuş olması değildi. Nasıl olur da Azizin karısı kölesine aşık olabilir ve de bu maksatla tuzak hazırlayıp ona sahip olmak isteyebilirdi? Doğrusu bu, şaşılacak bir şeydi.

Zeliha arkadaşlarının diline düşmüş, dedikoduların önü bir türlü alınamıyordu. Ona göre bu işi çözüme kavuşturmak için bir yol vardı. Sosyetenin önde gelen kadınlarını davet edip onlara bir parti vermek… Düşündüğü gibi yaptı. Herkesin rahatça yiyip içerek eğlenebileceği bir ortam hazırladı. Masaların üzerini çeşitli meyve ve yiyeceklerde donattı. Davet günü gelince meraklı sosyete de gelmişti. Zeliha masaların üzerine çeşitli meyveler ve onları soymak için bıçaklar da koydurmuştu. Herkesin meyvesini soymaya başladığı bir anda salona Yûsuf'u çağırttı. Hz. Yûsuf'u gören kadınlar onun güzelliği karşısında tutulup kaldılar. Ellerindeki meyve ve bıçakları unuttular. Öyle ki farkında olmadan pek çoğu meyve yerine elini kesti. Hepsi birden Yûsuf'un bir insan değil, bir melek olduğunu söylediler.

Zeliha bu olanlardan çok mutlu olmuştu. Zira sosyeteye Yûsuf'a

tutulmakta ne kadar haklı olduğunu ispat etmişti. Bu ortam, Zeliha'nın isteklerinden vazgeçmeyeceğini itiraf etmesine de sebep oldu. Zeliha, Yûsuf'a yeniden teklifte bulunacağını, eğer kabul etmezse zindana attıracağını söyleyerek kararlığını ortaya koydu.

Mevdûdî konuyla ilgili şu değerlendirmeyi yapar:

"Kadının ihtirasını ilân edip, gayri ahlâkî niyetlerini rahatça açığa vurması Mısır yüksek sosyete sınıfının ahlâken en aşağı derekeye düştüğünü gösterir. Besbelli ki kadının davet ettiği bayanlar da sosyetenin üst mevkilerine mensup kişilerdi. Aşkına mübtela olduğu kimsenin ne kadar genç ve yakışıklı olduğunu göstermek amacıyla sevgilisini hiç çekinmeden misafirlerinin huzuruna çıkarması bu gösteride iştirak edilmeyen hiçbir şeyin olmadığını gösterir. Hoş, davetli bayanlar kadını takdir etmemişlerdir; fakat öyle görünüyor ki kadının yerine kendileri de olsa aynı şeyi yapacaklarmış. Hepsinden öte ev sahibesinin açıkça "Kuşkusuz onu kendime ram etmek istedim ama o benden kurtulmayı başardı. Fakat ondan vazgeçecek değilim. Eğer kendisinden istediğim şeyi yapmazsa onu zindana atacağım ve küçük düşenlerden olacak." sözlerinin hayasızlık ifade ettiğini hissetmemişlerdi bile. Ayrıca bu, moderm Batı toplumunun ve onun batılılaşmış doğulu takipçilerinin kadına "özgürlük" vermekle övünmelerini de haksız çıkarmaktadır. Çünkü bu "ilerleme" yeni bir hadise değildir. Çünkü bu moda bundan binlerce yıl önce Mısır'da tüm haşmetiyle yürürlükteydi."[196]

Kur'ân, bu olayın Mısır sosyetesi arasında duyulmasını ve Zeliha'nın Mısırlı kadınları davet edip Hz. Yûsuf'u onlara göstermesini şöyle tablolaştırır:

"Şehirde birtakım kadınlar: 'Duydunuz mu?' dediler. 'Vezirin hanımı uşağına gönlünü kaptırmış, ondan kâm almak istemiş! Sevda ateşi bağrını yakmış. Kadın besbelli çıldırmış! Doğrusu biz bu hâli ona yakıştıramıyoruz!'

Hanım o kadınların kendisi aleyhindeki bu dedikodularını işitince onları konağına dâvet etmek üzere dâvetçi gönderdi. Onlar için dayalı döşeli bir sofra hazırlattı. Sofrada, ikram edilen meyveleri soyup kesmek gayesiyle, her misafir için bir de bıçak koydurmuştu. Onlar meyvelerini soyup kesmekle meşgul oldukları sırada, beriden de Yûsuf'a: 'Çık şimdi onların karşısına!' dedi. Kadınlar onu görünce hayran kaldılar, onun güzelliğine dalıp gittiklerinden, farkında olmadan kendi ellerini kestiler ve: 'Hâşâ! Allah için,

bu bir insan olamaz, bu pek kıymetli bir melek! Başka bir şey olamaz!' dediler.

Vezirin hanımı: 'İşte, beni kınamanıza sebep olan genç! Yemin ederim ki ben ondan kâm almak istedim, ama o iffetli davrandı. Yine yemin ederim ki kendisine emredeceğim işi yapmaması hâlinde o mutlaka zindana atılacak, zelil ve perişan olacaktır!" (Yûsuf, 12/30-32)

Hz. Yûsuf'un başına gelenler birer imtihandı. O, bir gencin karşılaşabileceği en ağır imtihanı yaşamış ve iffetinden taviz vermemişti. Mısır'da onu anlayacak kimse yoktu. Tam tersine, bütün bakışlar kendisine yöneliyordu. Dünyada her türlü sıkıntıya maruz kalmayı, günaha girmeye tercih ediyordu. Zaten Zeliha'nın Kur'ân'da yer alan;

"Ben ondan kâm almak istedim ama o, şiddetli bir şekilde bir iffet ve ismet savunmasına geçti." sözleri de bu yüce peygamberin temkin ve rasânetini göstermektedir.

Zindan, bu kadınların davet ettiği günahtan daha hayırlıydı Yûsuf'a (aleyhisselam). Yüce Nebi, Rabbine yöneldi ve şöyle dua etti:

"Yâ Rabbî!" dedi, "Zindan, bu kadınların beni dâvet ettikleri o işten daha iyidir. Eğer sen onların fendini benden uzaklaştırmazsan, onlara meyledip cahilce davrananlardan olabilirim." (Yûsuf, 12/33)

Hz. Yûsuf, iffetine toz kondurmaktansa senelerce hapiste yatmayı göze almış ve kıyamete kadar gelecek olan bütün ehl-i imana bir hayâ timsali olmuştur.

Aslında Yûsuf'un (aleyhisselam) suçsuz olduğu ortadaydı. Deliller de onun suçsuzluğunu apaçık gösteriyordu. Fakat Rabbi, Nebisinin duasını kabul etmişti. Zahiren sıkıntı gibi olan, ama gelecekte eda edeceği misyon adına önemli bir referans teşkil edecek olan zindan hayatı Hz. Yûsuf için hayır olacaktı.

"Rabbi onun duasını kabul buyurdu ve onu kadınların fendinden korudu. Çünkü O, dua edenlerin dualarını işitir, durumlarına uygun olan şeyleri bilir." (Yûsuf, 12/34)

O gün kadınlar arasında konuşulan bu mesele, Mısır'da çok şüyû bulmuştu. Dolayısıyla da toplumdaki dedikoduyu kesip atmak için –Hz. Yûsuf masum

olmasına rağmen– diğerlerinin zâhirî ismeti adına onun suçlu gösterilip hapse atılması gerekiyordu. Her dönemde hâkim güçlerin hukuk anlayışları buna cevaz veregelmiştir.

“Sonra, vezir ve arkadaşları bunca kesin deliller görmelerine rağmen, dedikoduları kesmek gayesiyle, bir müddet için onu hapse atmayı uygun buldular.” (Yûsuf, 12/35)

Bu âyetten anladığımıza göre, hapse atılma esnasında Hz. Yûsuf (aleyhisselam) kendini müdafaa etmemektedir; zira, suçsuz olduğunu iddia ettiği an karşı tarafın ırz, namus ve iffeti tartışılır hâle gelecektir. Hâlbuki bir peygamber Cennet’e giden yolda kendi iffet ve namusunu koruduğu gibi, muhatap ve hedef kitlenin itibar ve şerefini de düşünme mecburiyetindedir. Yani kendini zinadan uzak tuttuğu ölçüde dilini de gıybetten muhafaza etmelidir. Nitekim o, etmiştir de. Derken o, beş-on sene ömrünü hapishanede geçiredursun, Mısır’da bu şayia çoktan unutulmuş ve hususiyle de yeni nesiller asla böyle bir şeyden haberdar olamamışlardır. Bu itibarla da Yûsuf (aleyhisselam), hapishaneden çıktığında bir dönemde dedikodusu yapılan konulardan en küçük bir iz dahi kalmamıştır. Tabir-i diğerle Hz. Yûsuf, hedef ve muhatap kitlenin iffetini koruma adına, beş-on yıllık zindan hayatına razı olmuştur.

Neticede on yıl sonra da olsa Yûsuf’a (aleyhisselam) o isnadı yakıştıranlar bile *“Hak, gerçek şimdi açığa çıktı.”* (Yûsuf, 12/51) diyerek tebriede bulunmuşlardır. Herkesçe müsellem olduğu gibi bir insanın kendini tenzih ve tebrie etmesi ile bir başkasının tebrie etmesi arasında dağlar kadar fark vardır. Evet işte şimdi, Yûsuf (aleyhisselam) için de halk arasında böyle daha tesirli olan bir başkasının tenzihi söz konusudur.

Evet Yûsuf’un gömleğinin önden veya arkadan yırtılması gibi –onların kriterlerine göre– bir hâdise ve ellerini doğrayan kadınların vicdanî şehadetlerine rağmen –ki günü gelince o şehadeti ilân edeceklerdir– yukarıda bahsi geçen mülâhazalardan ötürü o yüce nebi, masumların da hapishanelere düşeceğinin açık öncülerinden biri olarak oraya girecek, çile dolduracak, kendi oluşumunu tamamlayacak; sonra zâhirî plânda kapıkulu olarak girdiği zindandan düşüncelerin ve gönüllerin fatihi olarak çıkacak ve bütün bir Mısır halkının sevgilisi hâline gelecekti. Aslında o, hürriyetini yitirdiği aynı anda ve aynı noktada gönüllere hâkim olma sürecine de girmiş bulunuyordu. Nefis ve

enaniyeti adına yokluğa itilirken, kalbî ve ruhî hayatı itibarıyla yeni bir dirilişe yürüyordu. Kendi kemalât-ı insaniyesini gerçekleştirmenin yanında ölü bir topluma da yeni bir "ba'sü ba'de'l-mevt" üfleyecek. Ve Hz. Mûsâ'ya, Hz. Dâvûd'a, Hz. Süleymân'a, Hz. Mesih'e… nihayet İnsanlığın İftihar Tablosu'na uzanan yollara, Firavun ehramlarının tepesinden de bir ışık tutacaktı. Mevsimi gelince bunların hepsi gerçekleşti ve Yûsuf (aleyhisselam), arkadan gelenler için bir yâd-ı cemil oldu.[197]

Zindan Hayatı

Azizin karısı Hz. Yûsuf'la ilgili hedeflerine ulaşamayınca hakkındaki dedikodulardan kurtulmak için Yûsuf'u zindana attırmaya karar vermişti. Böylece öteden beri gücü elinde bulunduranların ahlâkı üzere bütün yönleriyle masumiyeti ispatlanmış olan bir kişi, aristokrasi kesiminin itibarını kurtarmak için suçlu gösterilmiş ve hakkında süresiz zindan hapsi cezası verilmişti.

Zindana götürülürken Yûsuf'un (aleyhisselam) üzerindeki elbiseler çıkarılıp kıldan dokunmuş bir hırka giydirildi, ayaklarına da demirden zincir vuruldu. Hz. Yûsuf zindanın kapısına yaklaşınca başını eğdi ve *"Bismillâh"* diyerek içeri girdi. Herkes etrafını çevirmiş, bu iffet abidesinin zindana girişini seyrediyordu. Yûsuf (aleyhisselam) bu sırada ağlamaya başladı. Vahiy meleği Cibrîl-i Emin orada beliriverdi. İffet abidesi Nebi'ye niçin ağladığını sordu. Yüce Nebi'yi ağlatan zindana girmesi değildi. O, içeride ibadet edeceği bir zemin bulamayacağı için ağlıyordu. Bu durumu Cebrâil'e de anlattı. Hz. Yûsuf'un durumunu kendisine Rabbi tarafından çoktan haber verilmiş olan Cebrâil şöyle dedi:

"Dilediğin yerde namaz kıl! Allâh zindanın içinde ve dışında kırk arşın yeri senin için temiz kılmıştır." dedi

Hz. Yûsuf (aleyhisselam) zindana atılan tek saray mensubu değildi. Onun dışında saraydan iki kişi daha zindana atılmıştı. Bunlar kralın yemeklerini yapan aşçı ile içeceklerini hazırlayan sâkî idi. Bu iki gencin zindana atılmaları husûsunda şöyle bir rivâyet vardır:

Mısır'ın ileri gelenlerinden bir kısım insanlar, kralı zehirleterek öldürmek ve yerine aralarından belirledikleri bir kimseyi getirmek istiyorlardı. Bunun için kralın sofrasını hazırlayan biri aşçı biri şerbetçi olan iki kişiyi çeşitli

vaadlerle kandırdılar. Onları, Melik'in yemeğine ve içeceğine zehir katmaları husûsunda iknâ ettiler.

Sâkî, bu işin kötülüğünü anladı, zehir katmaktan vazgeçti. Aşçı ise bu kötü fiili irtikâb etti. Sofra konulup kral elini yemeğe uzatınca sâkî:

"Ey Melik! Sakın yeme, çünkü o yemek zehirlidir." dedi.

Aşçı da:

"Ey Melik! Sakın içme, çünkü o içecek zehirlidir." dedi.

Bunun üzerine kral sâkîye sofradaki içeceği içmesini emretti. O da tereddüt etmeden içti.

Sonra aşçıya dönüp yemekten yemesini emretti. Fakat aşçı yemedi. Yemeği bir hayvana yedirdiklerinde hayvan hemen orada ölüverdi. Bunun üzerine ikisi de zindana atıldılar.[198]

Hz. Yûsuf'un zindan arkadaşı olan bu iki genç aynı gece birer rüya görmüşlerdi.

"Hapishaneye onunla beraber iki genç de girmişti. Onlardan biri: 'Ben rüyamda, kendimi şarap yapmak için üzüm sıkarken gördüm.' Öbürü de: 'Ben de başımın üstünde ekmek taşıdığımı ve bu ekmeği kuşların gagaladığını gördüm'.

'Ne olur, bu rüyamızın tabirini bildir, doğrusu biz seni iyi insanlardan biri olarak görüyoruz'. dediler." (Yûsuf, 12/36)

İki mahkumun Hz. Yûsuf'un doğruluğunu tasdik ederek rüyalarını yorumlaması için ona müracaat etmeleri, Yûsuf'un (aleyhisselam) zindanda kazandığı saygınlığı gösterir. Diğer yandan, Yüce Nebi'nin iyi kimselerden olduğunu beyan etmeleri de Hz. Yûsuf'un başından geçen olaylara vakıf olduklarını ama suçsuz olduğuna da inandıklarını göstermektedir. Zaten Hz. Yûsuf'la aynı atmosferi paylaşanların ondaki ruh yüceliğini fark etmemeleri de mümkün değildi. Hele bir de onun takva imtihanı konusundaki başarısını öğrendikten sonra güven duymamaları düşünülemez. Tevrât'ta geçen şu ifadeler de onun ne kadar güven duyulan bir kimse olduğunu göstermektedir:

"Hapishane müdürü, bütün mahkûmları Yûsuf'un emrine verdi, kendisi de bir köşeye çekilip rahatına baktı" (Tekvin, 39, 22-23).

Hz. Yûsuf için kimliğini açıklama zamanı gelmişti. O güne kadar inancı konusunda çevresindekilerin bir kanaati olup olmadığını bilemiyoruz. Ama burada ortaya çıkan bir gerçek var ki o da Yûsuf'un (aleyhisselam) bu durumu irşad ve tebliğ adına değerlendirmesidir.

Baskılar ve tuzaklarla hakikati örtbas etmeye çalışanlar, uzun vâdede asla başarılı olamazlar. Kuyu dibine de atılsa, köleleştirilse, zindana da atılsa gerçek, güneş gibi kendisini gösterir. İşte Hz. Yûsuf (aleyhisselam) bu sefer hapishaneyi dershane hâline getirerek, kıyamete kadar gelecek tebliğ ve hizmet insanlarına da üstad olup, Medrese-i Yûsufiyeleri başlatır.

Hz. Yûsuf bu iki kişinin rüyalarının yorumuna geçmeden önce onlara tevhid dersi vererek irşad ve tebliğde bulundu.

"Yûsuf: 'Yiyeceğiniz yemek size henüz gelmeden, her birinizin rüyasının tabirini size bildirmiş olurum. Bu, Rabbimin bana öğrettiği ilimlerdendir. Ama, önce biraz beni dinleyin: Ben Allah'a iman etmeyen, âhireti de inkâr eden bir halkın dinini bir tarafa atıp, atalarım İbrâhim, İshâk ve Yâkub'un dinine tabi oldum. Allah'a herhangi bir şeyi şerik saymak bizim için asla doğru olmaz. Bu tevhid inancı, Allah'ın hem bize hem de insanlara olan ihsanıdır. Ama ne yazık ki insanların çoğu bu nimete şükretmezler. Ey hapishane arkadaşlarım, bir düşünün, sizin için müteaddit rablere ibadet etmek mi, yoksa tek mutlak hakim olan Allah'a ibadet etmek mi iyidir? Sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz tanrılar, sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım boş isimlerden ibarettir. Allah onların tanrı olduklarına dair hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm yetkisi yalnız Allah'ındır. O ise başkasına değil, yalnız Kendisine ibadet etmemizi emir buyurmuştur. İşte dosdoğru din! Fakat insanların çoğu bunu bilmezler." (Yûsuf, 12/37-40)

Hz. Yûsuf'un (aleyhisselam) bu konuşması ne Kitab-ı Mukaddes'te ne de Talmud'ta hiçbir şekilde yer almaz. Bu kitaplara bağlı olanların Hz. Yûsuf'a (aleyhisselam) bir peygamber olarak değil, yalnızca hakim ve muttaki bir kişi nazarıyla bakmalarının nedeni budur. İşte bu yüzden bu âyetlerle ilgili olarak, Papaz Rodwell, Peygamber Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem) , kendi düşünce ve kanaatlerini Hz. Yûsuf'un ağzıyla ifade etmek ithamında bulunur.

Fakat Kur'ân Hz. Yûsuf'u üstün kişilik özelliklerinin yanı sıra peygamberlik yönüyle de bize tanıtır.

Hz. Yûsuf o güne kadar diliyle açıkça bir tebliğde bulunmamıştı. Bir peygamber hanesinde neş'et etmişti ve kamil bir mü'mindi. Ama o güne kadar hâl diliyle temsil ettiği güzellikleri açıkça kal diliyle beyan etmemişti. Bu rüya vesilesiyle ilk kez tevhid akidesinden bahsediyordu. Muhtemelen, bundan önceki dönemler birer hazırlanma dönemiydi ve nübüvvet kendisine zindanda verilmişti. Dolayısıyla sözkonusu konuşma bir peygamber sıfatıyla yaptığı ilk konuşmaydı. İşin doğrusunu elbette Yüce Yaratıcı bilir.

Diğer taraftan Hz. Yûsuf o güne kadar ailesi hakkında da hiç kimseye bilgi vermemiştir. O, İbrâhîm'in soyundan gelen bir nebinin hanesinde doğmuştu. İbrâhîm, İshâk ve Yâkûb peygamberler o günün insanları tarafından bilinen kimselerdi. Zaten Yâkûb (aleyhisselam) da henüz hayattaydı. Ama buna rağmen Yûsuf (aleyhisselam) bu konuda da daha önce açıklama yapmamıştı. İlk kez bu konuşmada o büyük peygamberlerin dinlerine tabi olduğunu açıklamıştır.

Bu âyetlerden anlaşılan bir husus da tebliğ metoduyla ilgilidir. Hz. Yûsuf bir girizgahı ve vesileyi kullanarak tebliğde bulunmuştur. Muhatapları alıcı durumdadır. Gördükleri rüya da olsa bir dertleri vardır ve bunu ancak Hz. Yûsuf'un çözebileceğine inanmaktadırlar. Ama o Yüce Nebi, önce rüyalarını yorumlayacağını söyleyerek onları rahatlatmış, ardından da sahip olduğu bilginin kaynağını açıklayarak tevhid dersine geçmiştir. Ortada herhangi bir zorlama ve empoze yoktur. Eline geçen bir fırsatı irşad ve tebliğ adına çok iyi değerlendirme vardır. Zira muhatapların alıcı konumunda olması anlatılan hususların tesirli olması bakımından çok mühimdir.

Hz. Yûsuf bu konuşmasında tevhid akidesiyle ilgili detaya girmemiştir. Önce tevhidle şirki birbirinden ayıran çok temel bir esas üzerinde durmuş ve muhataplarını makul düşünmeye çağırmıştır. "*Ey hapishane arkadaşlarım! Bir düşünün, sizin için müteaddit rablere ibadet etmek mi, yoksa tek mutlak hakim olan Allah'a ibadet etmek mi iyidir?*" şeklindeki sözleri bir makuliyet çağrısıdır.

İnsanların o güne kadar değişik ad ve ünvanlar altında inandıkları tanrıların asılsız olduğunu, hiçbirisinin gerçek gücünün olmadığını ifade etmiş ve hükmün Allah'a ait olduğunu söylemiştir. Burada da bir zorlama yoktur. Hikmetle anlatma sözkonusudur. Çünkü o dönemin insanları tanrı diye pek çok varlığa tapıyordu. Böylece Yûsuf (aleyhisselam) doğru dinin esaslarını çok veciz olarak anlatmıştır.

Bu tevhid dersinden sonra Hz. Yûsuf rüyaların yorumuna geçmiştir.

“(Ey hapis arkadaşlarım, gelelim rüyalarınızın tabirine):

‘Sizden biriniz, efendisine yine şarap sunacak, öbürü ise asılacak, kuşlar da başını gagalayacak. İşte yorumunu istediğiniz iş, böylece halledilip sonuçlandırılmıştır.’

Onlardan kurtulacağını düşündüğü arkadaşına: ‘Efendine benden bahset, suçsuz olduğumu hatırlat.’ dedi. Fakat Şeytan, efendisine söylemeyi ona unutturdu. Böylece Yûsuf bir kaç yıl daha hapishanede kaldı.” (Yûsuf, 12/41-42)

Hz. Yûsuf rüyayı böyle yorumlamıştı. Neticede bu iki kişiden biri idam edilecekti. Hz. Yûsuf üstü kapalı kimin idam edileceğini de ima etmişti. Çünkü krala kendisinden bahsetmesini istediği şahsın kurtulacağını düşünüyordu. Fakat onlara hangisinin idam edileceğini açıkça söylemedi. Böyle yapmakla idam edilecek şahsın ümidini bütün bütün kırmadı. Kalan günlerini tam bir ızdırapla değil de az da olsa kurtulma ümidiyle geçirmesini sağladı. Biz buradan anlıyoruz ki kötü haberleri verirken bile insanların ümidini kırmamalı, en zor durumlarda bile ümid kapısını açık bırakmalıyız.

Kralın Rüyası

Rüyanın tabiri Yûsuf’un (aleyhisselam) dediği gibi çıkmış, zindandaki iki şahıstan biri idam edilmiş, diğer şahıs kurtulmuş ve saraydaki işine dönmüştü. Bu şahıs, kralın içeceğine zehir katmayan sâkî idi. Ne var ki Hz. Yûsuf’a verdiği sözü unutmuş ve krala Yüce Nebi’nin suçsuz olduğundan bahsetmemişti. Kur’ân’ın ifadesiyle, Şeytan ona bu sözünü unutturmuştu.

Bazı yorumcular Hz. Yûsuf’un bir insandan yardım istemesini onun gibi mukarrabin ehli birisi için uygun görmemişler ve eğer böyle yapmasaydı hapisten daha erken çıkardı demişlerdir. Fakat Cenâb-ı Hakk, onun kurtulmasını murad buyurduğu zaman bir sebep yaratmış ve Yûsuf’un (aleyhisselam) kurtuluşu bu sebep vesilesiyle olmuştur.

Zindandan kurtulan şahıs verdiği sözü unutsa da Cenâb-ı Hakk dileyince bir sebep yaratıverirdi. Öyle de oldu. Mısır kralı bir gün bir rüya gördü. Bu alışılmadık, ürpertici ve tuhaf bir rüyaydı.

“(Günün birinde) hükümdar gördüğü bir rüyayı anlatıp dedi ki: “Ben yedi semiz inek gördüm, bunları yedi zayıf inek yiyordu. Bir de yedi yeşil başak ile

yedi kuru başak gördüm. Ey efendiler: Siz rüya tabir ediyorsanız, benim bu rüyamı da halledin!" (Yûsuf, 12/43)

Şu âna kadar üç tane rüyayla karşılaştık: Hz. Yûsuf'un rüyası, zindandaki iki şahsın rüyası ve kralın rüyası. Her üç rüyanın da yorumu arandı. Bu rüyalara çok önem verilmesi o dönemin karakteristiğiyle ilgili olsa gerek. Her peygambere kendi döneminde yaygın olan bir şeyle ilgili mu'cize verildiğini düşünecek olursak, rüya tabirinin Hz. Yûsuf'a verilen bir mu'cize olduğunu düşünebiliriz. Her işte olduğu gibi bu konunun da iç yüzünü Cenâb-ı Hakk bilir.

Kral, rüyasının yorumunu arıyordu. Belli ki kral bu rüyayı birkaç defa görmüştü. Çünkü anlatırken, "görüyorum" ifadesini kullanmıştı. İçinde hikmet ehli kimselerin ve kahinlerin olduğu danışma heyetini topladı ve onlara: Rüyam hakkında bana bir fetva veriniz! Yani bu rüya benim için önemli bir mesele hâlini aldı. Bunu tabir edip ne anlama geldiği hakkında beni aydınlatın. Bu müşkülümü halledin. Eğer siz rüyaya geçebilirseniz, yani rüya tabiri ilminde işin derinliğine inebilirseniz, bu konuda mahir ve nüfuz sahibi kimseler iseniz, bunu yaparsınız, yapınız!

Orada bulunanlar rüyayı yorumlamada aciz kaldılar. Ancak bir savunma mekânizması geliştirerek rüyanın hakikatini inkar cihetine gittiler:

"O kâhinler 'Bu gördükleriniz karışık düşlerdir. Biz böyle karışık düşlerin yorumunu bilemeyiz.' dediler." (Yûsuf, 12/44)

Kahinler künhüne inemedikleri, hakikatine nüfuz edemedikleri bu rüyayı inkar etmişler ve gerekçe olarak da rüya denilen şeyin yaşı kurusu birbirine karışmış ot demetleri gibi eskisi yenisine karışmış bir kısım uyku hayalleri olduğunu iddia etmişler ve bu türlü hayallerin de itibar edilecek bir yorumunun olamayacağını söyleyerek bir çıkış yolu aramışlardı.

Âlimlerimiz rüyaları üçe ayırırlar:

1. Allah tarafından bir melek aracılığı ile meydana gelen kısım ki doğru, gerçek rüya budur.

2. İnsanın benliğinden kaynaklanan bir telkin.

3. Şeytanî bir telkin ile meydan gelen zihinsel görüntüdür. Son iki grup أَضْغَاثُ أَحْلَام "karışık düşler"dir.

Kahinler, kralın rüyası için أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ tabirini kullanmışlar, böylece bu rüyanın son iki grupta yer alan rüyalar türünden olduğunu savunmuşlardı.

Kralın huzuruna gelen yorumcuların bu rüyayı yorumlamadan aciz kalmaları sâkînin Hz. Yûsuf'u hatırlamasına vesile oldu. Yıllar önce kendi rüyasını tabir etmiş ve dediği gibi de çıkmıştı. Kralın huzuruna çıktı ve eğer zindana kadar gitmesine müsaade edilirse rüyanın yorumunu öğrenebileceğini söyledi. Kral için bu ihtimali de değerlendirmenin bir mahzuru olamazdı. Çünkü kral, kâhinlerin aksine rüyanın mutlaka bir tabiri olduğu hususunda ısrarcı davranıyordu. Sâkîye istediği izni verdi.

"O iki arkadaştan kurtulanı, aradan geçen bunca zamandan sonra, işte ancak o sırada, Yûsuf'u hatırlayıp dedi ki: 'Rüyanın tabirini size ben bildireceğim. Hele siz beni hapishaneye bir gönderiverin!' Hapishaneye gidip: 'Yûsuf! Sözü doğru ve isabetli olan aziz dostum! Şu müşkil rüya hakkında bize bir çözüm bildir lütfen: 'Yedi semiz ineği yiyen yedi zayıf inek ile yedi yeşil başak ile yedi kuru başağın anlamı ne olabilir? Ümid ederim ki isabetli yorumunu öğrenip ilgili insanlara aktarırım, böylece onlar da doğruyu öğrenir ve senin kıymetini bilirler.'

Yûsuf: 'Yedi sene, bildiğiniz şekilde ekin ekersiniz. Ama biçtiğinizi, yiyeceğiniz az miktar dışında, başağında bırakır, depolarsınız. Sonra, bunun peşinden yedi kurak yıl gelecek, tohumluk olarak saklayacağınız az bir miktar dışında, önce biriktirdiklerinizi yiyip tüketirsiniz. Sonra onun arkasından bir yıl gelecek ki halk bol yağmura kavuşacak, sıkıntıdan kurtulacak, bol meyve sıkıp hayvanları sağacaklar." (Yûsuf, 12/45-49)

Zindana giden şahıs kralın sözlerini aynen anlatmıştı. Sözde herhangi bir tasarrufta bulunmamıştı. Eğer biraz değişik anlatsa veya yorumunu katsa istenen sonuç elde edilemeyecektir. Bundan dolayı birisinin sözünü bir başkasına nakletme konumunda olanlar, dikkatli olmalı, kendi yorumlarını karıştırmadan bir emanet olan sözleri aynen aktarmalıdır.

Yûsuf'un (aleyhisselam) rüya yorumu ilginçtir. Zira Hz. Yûsuf rüyayı yorumlamakla kalmamış, kıtlık yıllarında yapılması gerekenleri de söylemiştir. Eğer onun dediği gibi yapılırsa bu zorlu yıllar kolay atlatılabilecektir.

Zindandan Kurtuluş

Kral, Hz. Yûsuf'un yorumunu beğendi. Zindan karanlık, ufûnetli ve loş bir yerdi. Ama zindanda kalan bu zattan gelen yorum oldukça aydınlıktı. Bundan dolayı, Hz. Yûsuf'un huzuruna getirilmesini emretti. Kralın elçisi zindana gelip, kralın kendisini çağırdığını söyledi. Fakat Yûsuf (aleyhisselam) gelen şahsın beklemediği bir cevap vererek, zindandan çıkmadan önce kraldan bir talebi olduğunu söyledi. Önce suçsuzluğunun tüm saray efradı tarafından bilinmesi, kamuoyu vicdanında da temize çıkması gerekiyordu.

"Bunu duyan Hükümdar: 'Onu bana getirin!' dedi. Hükümdarın elçisi gelince Yûsuf: 'Sen önce dönüp efendine de ki: 'O ellerini kesen kadınların meselesi neydi, kendisine soruver.' Zaten benim efendim, o kadınların fendini pek iyi bilir." (Yûsuf, 12/50)

Elçi, Hz. Yûsuf'un talebini krala iletti. Kral, onun bu isteğini makul karşıladı. Ve Yûsuf'un (aleyhisselam) zindana girmesine sebep olan kadınları toplayıp ifadelerini aldı.

"Hükümdar o kadınları toplayıp: 'Ne idi sizin Yûsuf'la dâvanız? Siz Yûsuf'un gönlünü çelmeye çalıştığınızda durum ne idi, Yûsuf nasıl davrandı?' diye sordu. Onlar da: 'Hâşa! Allah için söylemek gerekirse, onun yaptığı hiç bir kötülük bilmiş, görmüş değiliz.' dediler.

İşte o sırada vezirin eşi: 'Şimdi gerçek meydana çıktı. Onun gönlünü çelmek isteyen bendim. O ise tam sadık ve dürüst insanlardandır.' diye itiraf etti. Ve devamla şöyle dedi: 'Bunu böylece söylüyorum ki eşim vezir de (Yûsuf'a sahib olmaya yeltenmemle beraber) kendisinden gizli olarak ona (fiilen) hiyanet etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini iflah etmeyeceğini bilsin. Doğrusu, ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevkeder. Doğrusu Rabbim gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur)." (Yûsuf, 12/51-53)

Artık gerçek tam olarak şimdi ortaya çıkmıştı. Masum Nebi'nin ismeti herkes tarafından görülmüş, vezirin karısı da kendi hatasını, Yûsuf'un (aleyhisselam) masum oluşunu itiraf etmişti.

Zeliha'nın sözleriyle ilgili olarak Elmalılı şu yorumu yapmaktadır: Bununla beraber ben kendimi temize çıkarmak, (nefsimi tebrie etmek) çabasında değilim. Yani Yûsuf'un arkasından kendisine hıyanet etmediğimi bilsin diye hakkı söylerken, hakikati itiraf ederken, kendimi büsbütün tezkiye ve tebrie

edip, temize çıkarmıyorum. Böyle bir şeyi söylemem, çünkü daha önce söylediğimi söyledim ve suçumu itiraf ettim. Ne yaptıysam onun gözü önünde yaptım. Arkasından, yani yokluğunda ona hainlik yapmadım. Şu kadarını da söylemeliyim ki gerçekten de nefis, hep kötülüğü telkin ve emreder. Haddi zatında beşerin nefsi daima fenalık tarafına meyleder, bütün gücüyle kötülüğü telkin eder. Yani genel olarak beşer nefsinin tabiatında şehvete, günaha ve kötülüğe meyil vardır. Nefis kendi gücünü ve emrindeki araçları o yönde kullanır. Ve onun böyle bir özelliği vardır. İşte bundan dolayı insan sırf kendi nefsine kalırsa fenalığa sürüklenir, Ancak Rabbimin rahmet ettiği müstesnadır. Yani, ancak Rabbimin, koruyup kayırdığı nefisler; yani, Yûsuf'un nefsi gibi Allah'ın lutfu ve rahmetiyle kötülükten arındırılmış nefisler bunun dışındadır. Onlar pak ve masum nefislerdir. Yahut ancak Rabbim rahmet ettiği vakit, rahmânî kuvvet, nefsanî kuvvete üstün geldiği zaman, onun emrini hükümsüz kılar ve gücünü kırar. Veya nefis ilâhî emre uyar da kendi emrini terkederse fenalıktan uzak kalır. Şüphe yok ki Rabb'im ğafurdur, rahîmdir. Mağfireti ve rahmeti büyük, çok büyüktür. Şu hâlde birçok hâllerde nefislerin tabiatları icabı uğradıkları meyilleri ve istekleri, Rabbülalemin kendi mağfiretiyle örttüğü ve önlediği, onların fiil alanına çıkmasını engellediği, rahmetiyle koruyup muhafaza ettiği için, günahını itiraf edip bağışlanma dileyenlere de mağfiret ve rahmet eder. Bunun için nefsi emmaremi temize çıkarmayarak hakikati itiraf ettiğim ve doğruyu söylediğim için de Rabbimin mağfiret ve rahmetini niyaz ve ümid ederim. İşte Aziz'in hanımı böyle itiraf ve istiğfar ederek, gerçeği ikrar ve Allah'a olan imanını da açığa vurdu. Yûsuf'un da Allah katında bilinen iffeti ve nezaheti halkın gözünde böyle parlak bir şekilde ortaya çıkmış oldu. Düşünmeli ki ilâhî aşk, nefsanî aşka üstün geldi, onu nasıl yendi. Kin, öfke ve ihtiras ile dolmuş düşmanları bile nefsaniyeti bir yana bırakarak, gerçeği söyledikleri ve böyle güzel güzel şahitlikten kendilerini alamadıkları bu temizlik, bu iffet ve fazilet ne büyük ne kutsal bir mertebedir. Bakınız hakkın tecellisi ile ihtiraslar nasıl sönüyor, gayzlar ve öfkeler nasıl siliniyor, bencillikler nasıl ortadan kalkıyor da hak aşkından başka ayakta kalabilecek hiçbir şey kalmıyor.[199]

Artık Hazeti Yûsuf için zindanda geçen zorlu günler geride kalıyordu. Her hadiseye ibret nazarıyla bakan Yüce Nebi, zindandan çıkarken önce hapiste kalanlar için dua etti. Sonra da kapısına şu cümleleri yazdı: *"Burası dirilerin kabridir. Hüzünlerin toplandığı bir evdir. Dostların tecrübe edildiği,*

düşmanların sevindirildiği bir yerdir." Ardından da boy abdesti aldı ve dışarı elbiselerini giydi. Gelen görevliyle birlikte hükümdarın yanına gitti.[200]

"Hükümdâr: 'Onu yanıma getirin, özel danışman edineyim.' dedi. Onunla konuştuktan sonra da: 'Sen artık bundan böyle, nezdimizde yüksek bir makam sahibi, tam itimad edilen bir müsteşarsın.' dedi." (Yûsuf, 12/54)

Hemen ifade edelim ki bu hükümdar Yûsuf'u (aleyhisselam) satın alan Aziz değildir. Mısırlıların Hiksoslar dedikleri, Arabistan'dan gelerek dört yüz yıl Mısır'da hüküm süren sülaleden faziletli bir zat idi.

Hükümdar, Hz. Yûsuf'un ilmine, zekâsına, iffetine, güvenilirliğine hayran kalmıştı. Ondaki fazileti sezmekte gecikmemişti. Bundan dolayı Hz. Yûsuf'a yüksek bir makam teklif etti. Hz. Yûsuf kralın kendisine yaptığı teklifi bir fırsat olarak değerlendirdi.

"Yûsuf: "Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir." dedi. "Çünkü ben malları iyi korur, işletme ve yönetimi iyi bilirim" dedi." (Yûsuf, 12/55)

Aslında yönetime talip olma bir Müslüman için uygun değildir. Nebiler Sultanı da ümmetini yöneticiliğe talib olmamaları konusunda uyarmış, bu yöndeki talepler eğer başkalarından gelirse kabul edilebileceğine işaret etmiştir.

Acaba Hz. Yûsuf, niçin idareciliğe talip olmuştur. Bunun sebebi şu olmalıdır: Ülkede Hz. Yûsuf'tan başka bu vazifeyi yapacak kimse olmadığı için o Yüce Nebi bu vazifeye talip olmuştur. Yoksa günün birinde kardeşlerine ve babasına kavuşan, yani dünyevi bakımdan sıkıntıları aşan bir insan, *"Allahım! Beni Müslüman olarak vefat ettir ve beni salihler zümresine ilhak buyur!"* diye dua etmezdi.

Demek ki bir Müslüman ancak Hz. Yûsuf gibi eğer kendisinden başka o işi deruhte edecek kimse kalmazsa yöneticiliğe talip olabilir, yoksa uygun değildir. Çünkü hadisin ifadesiyle, eğer bir kimse kendi isteğiyle yönetici olursa kendisiyle baş başa kalır. Yok eğer başkalarının talebiyle yönetici olursa Allah'ın yardımına mazhar olur. Bundan dolayı Hz. Yûsuf'un tavrından böyle bir ders çıkarıp yöneticiliğe hangi durumda talip olunabileceğini anlayabiliriz.

Kral, Hz. Yûsuf'un talebini olumlu karşıladı ve onu eski başvezir veya maliye bakanı azizin yerine atadı. Kralın bu davranışında da insanlara vazife verme konumunda olanlar için ders vardır. Zira bir ülkenin selameti ehil insanların iş başına gelmesine bağlıdır. Kral da firasetli davranmış, kıtlık yıllarına hazırlık yapmaları gerektiği bir dönemde en ehil kimseye vazifeyi vermiştir.

Hz. Yûsuf da tarıma önem verdi. Üretimi artırdı. İhtiyaç fazlasını ambarlara doldurttu. Kıtlık yılları gelince ambardan yiyip ihraç etmeye bile gittiler. Civardan herkes tayinat almaya geldi.

"Böylece Biz Yûsuf'a Mısır'da iktidar verdik. Dilediği yerde konaklayabilir, orayı dilediği şekilde yönetirdi. Biz lutfumuzu dilediğimiz kimselere eriştirir ve güzel hareket edenlerin ücretlerini asla zayi etmeyiz. Âhiretteki ücret ve ödül, iman edip haramlardan sakınanlar için elbette daha hayırlıdır." (Yûsuf, 12/55/57)

Cenâb-ı Hakk, böylece Hz. Yûsuf'a lütufta bulunmuştu. O, kendi yolunda olup sabredenleri mutlaka felaha ulaştırmıştır. Daha bu dünyada iken bile nice lütuflarda bulunmuştur. Ancak şu da bir gerçektir ki dünya nimetleri geçicidir. Ahiret ise bakidir. O'nun mü'minlere ahirette vereceği lutuf ve ihsanlar daha büyük olacaktır.

Hz. Yûsuf'un Kardeşlerinin Mısır'a Gelişi

Hz. Yûsuf, Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve ihsanıyla Mısır'da önemli bir mevkiye gelmiş bulunuyordu. Vezirliğe veya tam yetkili olarak hazinenin başına getirilmişti. Bolluk yıllarında tedbirler almış, tasarruf çalışmaları yapmıştı. Bu maksatla ihtiyaç fazlası ürünlerin başaklarında saklandığını da yine Kur'ân'dan öğreniyoruz.

Gün gelmiş önceden rüyalara akseden kıtlık yılları baş göstermişti. Kıtlığın mâhiyetini tam bilemesek de bu kuraklık ve kıtlığın Mısır'la sınırlı kalmadığını, civar ülkeleri de etkilediğini anlayabiliyoruz. Kıtlık, Kenan illerini de etkilemişti. Hz. Yâkûb ve ailesi de bu kıtlıktan etkilenmişti. Mısırdaki tasarruf tedbirleri civar yerlerden de duyulmuş olmalı ki Yâkûb (aleyhisselam) Bünyamin hariç on oğlunu zahîre almak üzere Mısır'a gönderdi.

Hz. Yûsuf, zahîrenin dağıtımıyla bizzat kendisi ilgileniyordu. Gelenler

önceden kendisine bildiriliyor, ihtiyaç sahipleri de onun huzuruna çıkarak ihtiyaçları olan zahîreyi alıyorlardı. Kardeşleri de Yûsuf'un (aleyhisselam) huzuruna çıktılar. Yüce Nebi, kardeşlerini tanımıştı. Zaten içeri girmeden kendisine haber vermişlerdi. Haber verenler elbette onların Yûsuf'un (aleyhisselam) kardeşleri olduğunu bilmiyordu. Huzura geldikleri zaman da Hz. Yûsuf kardeşlerini tanımıştı. Fakat kardeşleri Yûsuf'u (aleyhisselam) tanıyamadılar. Zira onun bu makama geleceğini hayal bile edemezlerdi.

Demek ki şimdi, Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Yûsuf'a vahyettiği gerçek, yani günün birinde kardeşlerinin yaptıklarını ansızın onlara haber vereceği müjdesinin gerçekleşme zamanı yaklaşmıştı.

Yûsuf (aleyhisselam) kardeşleriyle yakından ilgilendi. Kendisini onlara deşifre etmedi fakat onlara sorduğu sorularla geride kalan bir babaları ve bir kardeşleri olduğunu öğrenmiş, onların durumları hakkında bilgi almıştı. Kardeşlerine ihtiyaçları olan zahîreyi bol bol verdi. Daha sonraki gelişlerinde mutlaka kardeşleri Bünyamin'i de getirmelerini yoksa gelmemelerini söyledi. Zira bu gelişlerinde onlar geride kalan kardeşleri ve babaları için de hisse istemişlerdi. Çünkü zahîre karneye bağlanmıştı. Her şahıs için hisse veriliyordu. Bunu alabilmek için şahsın kendisinin bulunması gerekiyordu. Hz. Yûsuf, bu seferlik onlara istediklerini verip, yaşlı babayı mâzur saydı. Gelecek defa, o kontenjanı almak için, herkes gibi öbür kardeşin de gelmesinin şart olduğunu bildirdi.

Kardeşleri Yûsuf'a (aleyhisselam) babalarını bu konuda ikna etmeye çalışacaklarını, bu konuda da muvaffak olmayı ümid ettiklerini söyleyerek mutlu bir şekilde Mısır'dan ayrıldılar. Çünkü tahminlerinden daha fazla ilgi ve alâkaya mazhar olmuşlardı. Hz. Yûsuf'un onlara bir de sürprizi vardı. Kardeşlerinin zahîre karşılığında getirdikleri para ve ticaret eşyası gibi şeyleri de onlardan habersiz zahîrelerin arasına koydurmuştu. Böyle yapmasının sebebi, ürün bedellerinin geri verildiğini gördükleri zaman, tekrar gelme hususunda daha istekli olacaklarını düşünmesiydi.[201] Kur'ân'da Hz. Yûsuf'la kardeşlerinin ilk buluşmaları şöyle anlatılmaktadır:

"Gün geldi, Yûsuf'un kardeşleri Mısır'a gelip onun huzuruna çıktılar. O onları tanıdı, ama öbürleri onu tanıyamadılar. Yûsuf onların zahîre yüklerini hazırlatınca dedi ki: 'Siz, baba bir kardeşinizi de yanıma getirin, gördüğünüz gibi ben size tam ölçek veriyorum ve ben dışardan gelen misafirleri

ağırlamaya, başka herkesten fazla özen göstermekteyim. Eğer onu getirmezseniz, o zaman, ne bir ölçek olsun zahîre bekleyin ne de yanıma yaklaşın!' Onlar: 'Bakalım, babasından ona izin almanın bir yolunu bulup bu işi ayarlamaya çalışacağız.' dediler. Yûsuf, zahîre tartan görevlilerine de dedi ki: 'Onların, zahîre karşılığında verdikleri mallarını da yüklerinin içine koyun. Böylece belki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varıp yine gelirler." (Yûsuf, 12/58-62)

Kardeşleri yıllar önce kendisi için kötü niyetli bir plân hazırlamıştı. Şimdi ise Hz. Yûsuf neticede babası ve kardeşleriyle buluşacağı güzel bir plân hazırlamıştı. Gayesi, önce kardeşi Bünyamin'i Mısır'a getirmek, sonra da babasının gelmesine vesile olmaktı.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Bunlar çok güzel ve ince şeyler, ancak Yûsuf için ilk fırsatta kendisini tanıtması, babasına açıkça durumunu bildirip onu bir an önce yanına davet etmesi daha uygun olmaz mıydı? Meseleye dışarıdan bakıldığı zaman bu herkesin aklına gelebilecek bir şey gibi görülür. Doğru olan da böyle yapmak sanılabilir. Fakat o zaman aniden gelen böyle bir sevinç ile yaşlı babası nasıl olacaktı? Acaba gelebilecek miydi? Genel durum ne idi, siyasi şartlar nereye kadar müsait idi? Ailesini Mısır'a nakletmek mümkün olacak mıydı?

Demek ki ledunnî hikmet açısından ilk önce getirilmesi gereken, öbür kardeşi idi. Onu getirtmeden, Yûsuf'un hicrânına Bünyamin'in hicranı ve hasreti eklenmeden belki Yâkûb (aleyhisselam) için vuslat şartları tekemmül etmeyecekti. Yûsuf'un kalbinde kuyu ve zindan yaralarının izlerine karşılık, Yâkûb'un kalbi bu iki hicranla sızlanmadan meydana gelecek kavuşmayı, ruhlar aynı zevk ve aynı şevk ile duyamayacaklardı. Görülecek parlak hatimenin, mutlu sonun ledunnî neşvesi tamam olmayacaktı. Unutmamak gerekir ki Hz. Yûsuf'un bu muameleleri kendi iradesiyle değildir. Biraz sonra gelecek âyetlerde de görüleceği üzere, hepsi Allah tarafından gelen vahiy emriyle olmuştur.[202]

Kardeşleri yurtlarına döner dönmez, henüz zahîre çuvallarını bile açmadan önce babalarına başlarından geçenleri anlattılar. Bu gidişlerinde getirdikleri zahîre onlara uzun süre yetmezdi. Yeniden Mısır'a gidip zahîre almaları gerekiyordu. Zaten Aziz de yeniden gelmeleri için kapıyı açık bırakmış, sadece kardeşleri Bünyamin'i de getirmelerini şart koşmuştu. Babalarını bu

konuda ikna etmeleri gerekiyordu. Bundan dolayı söze olumsuz bir haberle başladılar. Artık tahsisatlarının kaldırıldığını beyan ettiler. Eğer yeniden zahîre almak isterlerse bunun bir şartı vardı:

"Babalarının yanına dönünce: 'Sevgili babamız, dediler, ölçeğimiz, tahsisatımız kaldırıldı. Gelecek sefer, öbür kardeşimizi de bizimle beraber gönder ki onu vesile ederek, daha çok tahsisat alalım. Onu gözümüz gibi koruyacağımıza kesin söz veriyoruz.!" (Yûsuf, 12/63)

Babalarının, kardeşleri Bünyamin'i göndermek istemeyeceğini kendileri de biliyorlardı. Zira yıllar önce Yûsuf'la ilgili yaşananlar hafızalarda canlı idi. Böyle bir teklifin o günleri hatırlatacağının farkındaydılar. Bundan dolayı da isterken babalarına güvence vermeyi de ihmal etmediler ve kardeşlerini gözü gibi koruyacaklarını söylediler.

Düşündükleri gibi olmuştu. Hz. Yâkûb'un cevabı beklediklerinden farklı olmadı. Yâkûb (aleyhisselam) onlara yıllar önce Yûsuf'u emanet ettiği günleri hatırlattı ve kendilerine güvenemeyeceğini ifade etti. Kabul-red arasında bir karşılık verdi:

"Yâkub dedi ki: "Daha önce onun kardeşini size emanet ettiğim gibi bunu da size inanıp emânet edeyim, öyle mi? Ben size değil sadece Allah'a ısmarlarım. Çünkü en iyi koruyan Allah'tır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir." (Yûsuf, 12/64)

Çocukları, babaları Yâkûb'dan (aleyhisselam) henüz istedikleri cevabı alamamışlardı. Bu ön konuşmadan sonra yüklerini açmaya başladılar. Ancak onları bir sürpriz bekliyordu. Açtıkları çuvallardan zahîreyle birlikte bedel olarak verdikleri para, ticaret eşyası gibi değerli şeyler de çıkmıştı. Aziz'in bu gizli ihsan ve iyiliği onları bir kat daha sevindirdi. Zira en kısa zamanda yeniden zahîre almaya gidebilirlerdi. Hz. Yûsuf'un da ifade ettiği gibi bu gizli ihsan Hz. Yâkûb'un Bünyamin'in de gitmesine izin vermesine vesile olacaktı.

"Yüklerini açınca da zahîre bedellerinin yükleri içine geri konulduğunu gördüler ve: 'Baba, baba!' dediler, 'Daha ne istiyoruz, işte verdiğimiz zahîre bedellerimiz de bize geri verilmiş! Gidelim, yine evimize erzak getiririz, kardeşimizi de koruruz, hem bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu sefer aldığımız, az bir ölçektir (ihtiyacımıza yetmez)'

Yâkub şöyle cevap verdi: 'Siz kendiniz helâk olmadıkça, onu bana

getireceğinize dair Allah'ın huzurunda sağlam bir söz vermeden, ben asla onu sizinle göndermem.' Onlar kendisine kesin söz verince de dedi ki: 'Allah Teâlâ da bu söylediklerimize şahittir, gözeticidir.' Ve 'Evlatlarım!' diye ilave etti: 'Şehre aynı kapıdan değil de ayrı ayrı kapılardan girin. Ayrı ayrı kapılardan girin ama ne yapsam hiçbir hususta sizden Allah'ın takdir ettiği şeyi defedemem; hüküm Allah'a aittir.. ben O'na tevekkül ettim ve tevekkül edecekler de yalnız O'na tevekkül etmelidirler." (Yûsuf, 12/65-67)

Kaderin ne kadar dikkat çekici bir cilvesidir ki yemini son derece sağlam surette ifade olunan bu istisna ile Yâkûb (aleyhisselam), ileride başlarına gelecek ihata (kuşatılıp çaresiz kalma) durumunu sanki bilerek önceden açığa vurmuş ve sanki öyle bir durumdaki mesuliyetsizliği belgelemiştir. Onun için demişlerdir ki "*Bela, dile dayalıdır*." Ağızdan çıkan başa gelir.

Bunun üzerine ne zaman ki babalarına misaklarını verdiler, o da: "Bu söylediklerimize Allah vekildir." dedi.Yine çok dikkat çekicidir ki "Allah şahit" veya "Allah kefil" dememiş de "Allah vekil" demiştir. Demek ki maksadı yalnızca şahitlik değil, icraattır. Demek ki bu konuda kefalete de ihtiyaç yoktur. *"Muhakkak ki O, her şeye vekildir"* (En'âm, 6/102; Hûd, 11/12) âyeti ise bu konuda kesin ve mutlaktır. Yani, O'nun tevfiki olmadan biz bu sözleri, bu teahhütleri yerine getiremeyiz. Bizim hesabımıza bunları icra ediverecek, gerçekleştirecek irade ve kudret ancak O'nundur. Bu konuda muvaffakiyeti O'ndan dileriz.[203]

Hz. Yâkûb'un çocuklarına şehrin ayrı ayrı kapılarından girmesini tavsiye etmesi de üzerinde durulması gereken bir husustur. Konuyla alâkalı şu mülahazalar serdedilebilir:

1) Bazı yorumcuların da belirttiği gibi Hz. Yâkûb'un oğulları, hem şekil ve şemâilleri hem de kılık ve kıyafetleri bakımından görkemli, gösterişli olduklarından daha önceki gelişlerinde Melik'in de Mısır halkının da dikkatlerini çekmişlerdi. Bu sebeple halkın bunları tekrar gördüğünde, bilhassa kıskanç nazarların isabeti, hatta çekememeleri söz konusu olabilirdi.

2) Keza, böyle kısa aralıklarla birkaç defa Mısır'a gelip gitmeleri ve Hz. Yûsuf ile yakınlık tesis etmeleri, Yûsuf'un (aleyhisselam) makamını sarsabilirdi. "Böyle farklı bir muamele de neden?" veya "On kardeşler yine gelmiş." gibi sözler dedikodu hâlinde, her yanda şüyû bulabilirdi.

3) Ayrıca Hz. Yâkûb (aleyhisselam), Bünyamin'e de Yûsuf'a yaptıkları gibi yaparlar endişesi ile bunları ikişer ikişer dağıtmayı, yeniden yanlış bir işte ittifak etmelerine fırsat vermemeyi de düşünmüş olabilir.

4) İsrâiloğulları Mısır'a girince orayı mânen ihya edecek ve orada bir kısım yenilikler meydana getireceklerdi. Böyle bir gaye-i hayalin en mâkul yolu da *"sirran tenevverat"* esasına göre dağınık yürüme, dağınık yerleşme ve toplu görünmeme mülâhazasına göre gerçekleştirilmeliydi.

Tabiî bütün bunlar birer tedbirdi. Sebepler dünyasında bunlara riayet de tekvinî bir vecibeydi. Bir vecibeydi ama bu tedbir ve stratejilerin, tedbirleri ve stratejileri aşkın belâları, musibetleri önleyeceği anlamına gelmezdi. Gelmezdi ki sebeplere riayetle Müsebbibü'l-Esbâb'a itimadı ifade sadedinde, üstteki âyeti müteakip hemen şu tamamlayıcı ifade gelir:[204]

"Ayrı ayrı kapılardan girin ama ne yapsam hiçbir hususta sizden Allah'ın takdir ettiği şeyi defedemem; hüküm Allah'a aittir.. ben O'na tevekkül ettim ve tevekkül edecekler de yalnız O'na tevekkül etmelidirler." (Yûsuf, 12/67)

Mısır'a İkinci Geliş

Babalarını razı edip kardeşleri Bünyamin'i de alan on kardeş tekrar Mısır'a doğru yola koyuldular. Bu kez babalarına verdikleri sözde samimiydiler. Dikkatli davranıyorlardı. Hz. Yâkûb'un tarif ettiği gibi şehre ayrı kapılardan girdiler ve içeride birleştiler. Hep birlikte Hz. Yûsuf'un huzuruna gittiler.

Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde:

"İşte emrettiğin kardeşimiz budur, onu getirdik." diye takdim ettiler. O da:

"İyi ettiniz, isabet eylediniz, onu yanımda bulacaksınız." dedi.

Hz. Yûsuf, kardeşine ikramda bulundu. Sonra hepsine bir ziyafet verdi ve onları ikişer ikişer sofraya oturttu. Bünyamin tek kaldı, yalnızlığın hicranını hatırladı. Diğer kardeşler eşleşmiş, sofrada beraber oturuyordu. Yaşadığı hüzün duygusundan dolayı kendi kendine:

"Şimdi kardeşim Yûsuf sağ olsaydı, o da benimle birlikte otururdu" dedi ve gözlerinden yaş damladı. Yûsuf da:

"Kardeşiniz tek kaldı." dedi ve onu kendi yanına aldı. Sonra her iki kişiye birer yatak odası hazırlattı ve "Bunun ikincisi yok, bu da benim yanımda

olsun.” diyerek kendi odasına götürdü. İşte odada tek başlarına kalınca, koklaya koklaya yanında yatırdı, sabah oldu. Yûsuf ona evlatlarını sordu, o da:

“On oğlum var, hepsinin ismini de ölen kardeşimin adından koydum.” dedi. Bunun üzerine Yûsuf, ona:

“O ölen kardeşinin yerine ben senin kardeşin olsam ister misin?” dedi. O da:

“Senin gibi kardeşi kim bulabilir? Amma ne çare ki seni Yâkûb ile Rahel doğurmuş değil.” diyerek iç çekti. İşte o vakit Yûsuf ağladı ve kalkıp boynuna sarıldı ve kendini tanıttı da Ben, dedi, ben cidden senin kardeşinim. Yûsuf, ayrıca ona tembih etti: “Bunun için onların yapacaklarına aldırma.” dedi. Yani, biz iki kardeş hayırlısı ile birleşip mesud olduğumuz için, artık kardeşlerimizin bize geçmişte yaptıklarına üzülme, boş ver, onlara aldırma. Veya bu sefer benim adamlarımın sana yapacakları oyundan dolayı sakın telaşlanıp üzülme. Ve bu sana anlattıklarımı kimseye sezdirme, hiç duymamış gibi serinkanlı ol, diyerek tembih etti. Demek ki ona bu arada olup bitenleri de anlatmıştı.

Rivayete göre, Bünyamin, Yûsuf’a:

“Artık ben senden ayrılmam.” demiş. Yûsuf da:

“İyi ama babamın benden dolayı acı çektiğini biliyorsun, bir de seni alıkoyarsam acısını daha da arttırmış olacağız. Üstelik buna bir bahane de yoktur, ne var ki sana hoş olmayan bir suç isnad edersem, ancak o zaman olabilir.” demiş. O da:

“Ne istersen yap, hiç aldırmam.” diye cevap vermiş. Bunun üzerine âyetteki çareyi anlatmış, o da “Hay hay, yap!” demiş.,

Ne zaman ki onların yüklerini hazırlayıp donattı; o sırada su tasını, kardeşinin yükünün içine yerleştirdi. Şüphe yok ki bir misafiri uğurlarken yüküne bir şey koymak, onu ona hediye etmektir.[205]

Hakikatte durum böyle olmasına rağmen, zahiren bir hırsızlık vak’ası senarize edilecekti. Çünkü, Hz. İbrâhim’in (aleyhisselam) şeriatına göre suçu sabit olan hırsız, eşya veya parasını çaldığı adamın kölesi yapılırdı. Bu vesileyle de Hz. Yûsuf, kardeşi Bünyamin’i yanında alıkoyacaktı.

"Babalarının kendilerine emrettiği şekilde ayrı ayrı kapılardan girerek onun emrini yerine getirdiler. Ama bu tedbir, Allah'ın kendileri hakkındaki takdiri karşısında hiç bir fayda sağlamadı. Sadece Yâkub'un içindeki bir dileği açığa çıkarmış oldu. O, kendisine Biz öğrettiğimizden ötürü ilim sahibi idi. (Bunun içindir ki 'Allah'tan gelecek takdiri önleyemem.' demişti.) Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.

Onlar Yûsuf'un huzuruna girince, öz kardeşini yanına çekti ve: 'İyi bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme!' dedi. Onların yüklerini hazırlatırken, su kabını, öz kardeşinin yükünün içine koydu. Kervan hareket edince de Yûsuf'un görevlilerinden biri: 'Ey kafile! Durun, siz hırsızlık yapmışsınız!' diye nida etti." (Yûsuf, 12/68-70)

Âyette geçen "sikâye" susak, maşraba, tas gibi içine içilecek su konulan kaptır. Lâm-ı tarif bunun malum ve belli bir su kabı olduğunu gösteriyor ki Bünyamin'i odasında yatırırken kullanılan ve sevgili bir kardeşe hediye edilmeye layık değerde olan bir su kabı olması gerekir. Nitekim çok kıymetli bir gümüş veya altın olduğu söylenmiştir. İfadenin dış görünüşüne göre Yûsuf, bunu kendi eliyle koymuş; ilk seferde sermayeleri iade ederken olduğu gibi uşaklarına koydurmamıştır. Şu hâlde onun oraya konuluşuna başka hiç kimse vakıf olmamış, ancak kafilenin geri çevrilmesine ve yüklerin araştırılmasına başka memurlar göndermiştir ki sonra da bir münadi bağırır: "*Ey kafile, siz mutlaka hırsızsınız!"* Düşünmeli ki gördükleri bu kadar izzet ve ikramın arkasından, ansızın böyle bir teşhir ve itham ne kadar acı bir şeydir. Bu isnad belli olmayan herhangi bir nidacıya mal ediliyor. Bu şekilde çağırılmasını Yûsuf'un öğrettiği açıkça belirtilmiyor. Fakat olayların gelişmesinin aldığı şekilden bunun da onun tarafından öğretildiği anlaşılıyor. O hâlde bu haydi dış görünüşüyle bir itham olsun, ancak su kabının çalınmadığını bilen Yûsuf açısından bu bir yalan, bir iftira ve bühtan değil mi? Yûsuf, buna nasıl izin ve cevaz vermiş olabilir? Burada bu soru önemli, cevabı da gayet incedir. Hakikatte bu şekildeki bir nida su kabı için geçerli değildir, ancak daha önce Yûsuf'u babasından almış kaçırmış olmaları dolayısıyla doğrudur. O sabıkada bir rolü bulunmayan Bünyamin, zaten bunun kendisi hakkında bir danışıklı dövüş olduğunu bildiğinden bu ithamı kendi üzerine almıyor, bundan memnun bile oluyordu.

Fakat Bünyamin'e gizli olarak *"Olup biteceklerden üzülme!"* diye tembih

eden Yûsuf, böyle bir ceza ile kardeşlerinden intikam mı almak istiyordu? Hayır, ilerde de göreceğimiz şekilde Yûsuf, onlara kendi hakkını affetmişti. Fakat onların yaptıkları işlerde bir de Allah hakkı vardı ki onu affetmek Hz. Yûsuf'un elinde değildi. Ancak o, kardeşlerinin Allah katında da affa uğramalarını istiyordu. Bundan dolayı bu konuda kendisini tanıtmadan önce, Allah'ın hakkı namına tarizli bir uyarıyı içeren o suçlama ile ciddi bir pişmanlık duygusuna sevketmek ve onları bütün yaptıklarından tevbeye yönlendirmek için Bünyamin'in bu şekilde kalmasını temin ettiği gibi, onların da tevbekar olarak hakka yönelmelerini hazırlamış olacaktı. Gerçekten de bundan sonraki gelişlerinde nasıl bir kalp yumuşaklığı ile ne kadar saf ve temiz düşüncelerle dönüp geldiklerini göreceğiz.

İşte gerçekte bu olay, böyle ledünnî birtakım hikmetleri içeren Rabbanî bir ceza, ilâhî bir terbiye olacak ve bu arada babalarına verdikleri taahhüt ve mîsâkın mesuliyetinden de kurtulacaklar. Çünkü babaları "Ancak her taraftan kuşatılır ve çaresiz kalırsanız." demişti. İşte bu istisna böylece gerçekleşecekti.

Böyle içyüzünde şefkatli bir mazeret, dış görünüşünde acı bir itham olan bu nida karşısında nasıl bir dirayet ve metanet gösterdiler?

"Onlar geri dönüp geldiler ve: "Mesele nedir, ne kaybettiniz ki bizi suçluyorsunuz?" dediler." (Yûsuf, 12/71)

Cemaat hâlinde kendilerine doğru gelenlere dediler ki: "Ne arıyorsunuz?"

"Neyiniz çalındı." değil de dikkat çekici bir şekilde ve kibarca "Ne arıyorsunuz?" demişlerdir. Böyle demekle kendilerinin hırsızlıkla uzaktan yakından bir ilişkileri olmadığını hakîmane bir üslûbla dile getirmişler ve karşılarındakileri de edepli olmaya zorlamışlardır.

Anlatmak istedikleri şudur: Durun bakalım, telaşla her önünüze çıkanı hırsızlıkla suçlamayın. Bu kadar peşin hükümlü olup "Sizler hırsızsınız!" diye kaba bir şekilde damgalamayın. Bize hırsızlık yakışmadığı gibi, size de böyle konuşmak yakışmaz. Biz hırsız olmadığımız gibi, belki sizden de bir şey çalınmamıştır. "Çalınmıştır." diye itham konusu yaptığınız şeyi belki bir yerde unutmuş da olabilirsiniz. Belki yitirmişsiniz de onu arıyorsunuzdur. Kaybınız nedir? Neyi arıyorsunuz?[206]

Onların bu tavrı görevlileri de nazik davranmaya sevketti. Görevliler daha

nazik bir üslûpla, hırsızlıktan hiç bahsetmeden şöyle dediler.

"Görevlilerden biri: 'Hükümdarın su kabını kaybettik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Buna ben kefilim.' dedi." (Yûsuf, 12/72)

Hz. Yûsuf'un kardeşleri suçsuz olduklarından emin oldukları için, yemin ederek söze başladılar. Bu ülkeye ikinci gelişleri olduğu için, görevlilerin kendilerini tanıdıklarına vurgu yaptılar ve asayişi bozacak bir iş yapmanın kendilerine yakışmayacağını ifade ettiler.

"Allah'a yemin olsun ki biz ülkede fesat çıkarmak, nizamı bozmak için gelmedik, siz de bunu biliyorsunuz. Hele hırsız, hiç değiliz!' dediler. Görevliler: 'Peki, yalancı çıkarsanız, cezası ne?' dediler. 'Cezası' dediler, 'Kimin yükünde çıkarsa, işte o onun cezasıdır (yani çalması sebebiyle kendisi rehin ve mahkûm olur).' Biz zalimleri böyle cezalandırırız!" (Yûsuf, 12/73-75.)

Nihayet, on bir kişilik bu kafile, Hz. Yûsuf'un huzuruna getirildiler.

"Yûsuf, öz kardeşinin yükünden önce, öbürlerinin yüklerini aratmaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkarttı. İşte Biz Yûsuf'a, kardeşini alıkoyması için böyle bir plân öğrettik. Yoksa, Allah dilemedikçe Hükümdarın kanununa göre, kardeşini alması uygun olmazdı. Biz dilediğimiz kimseleri pek üstün derecelere yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen bulunur." (Yûsuf, 12/76)

Burada dikkat edilmesi gereken ince bir husus vardır: Henüz kendisini tanıtmak zamanının gelmediğini bilen Hz. Yûsuf, kardeşini alıkoymak çaresini düşünürken bile istibdat ve zorbalığa başvurmuyor, makamının ve yetkisinin verdiği gücü kullanmıyor ve bunu suistimal etmiyordu.. Zulüm ve zorbalık şaibesi verecek davranışlardan sakınıyor ve meseleyi sırf adlî ve kanunî bir yolla çözüme kavuşturuyordu. Gerçi bu bir hiledir, fakat ne güzel hiledir!

Hz. Yûsuf, bütün bu işleri Allah Teâlâ'nın vahyi ve talimatıyla yapmaktaydı. Yani Hz. Yûsuf için bu acaip plânı Allah takdir buyurmuştu. Ona, bu meseleyi Allah vahiyle öğretti. Böylece kardeşini alıkoymak için fetvayı öbür kardeşlerine verdirtti ve ona babasının şeriatını Mısır'da uygulama yolunu açtı. Yoksa Melik'in dininde onu tutuklayıp alıkoymasına ihtimal yoktu. Burada *"din"* kelimesinin mânâsı dikkat çekicidir. Belli ki bundan maksat, o zaman Mısır ülkesinde yürürlükte olan şeriat ve özellikle de

“ceza kanunu” dur. Kaynakların bildirdiğine göre, o devirde Mısır ceza kanununda hırsızlığın cezası, hırsızı dövmek ve çaldığı malı iki katıyla tazmin ettirmekten ibaret idi. Şu hâlde o kanuna göre, Bünyamin’i tutuklayıp alıkoymak zulüm olurdu. Yûsuf, kanun dışı bir hareketi tecviz etmeyeceği için sanığı mahkemeye sevkedecekti. Ancak Mısır mahkemesi de yürürlükte olan kanun ile hüküm verecekti. Mısır kanunları arasında da Yûsuf’un, kardeşini kendisi için mal edinmesiyle ilgili bir madde yoktu. Fakat Allah’ın dilemesi müstesna. Allah bir şeyi murad edince, sebeplerini de hazırlar. Onun için bir taraftan Yûsuf’a o çareyi öğretip, kardeşlerinin hakemliğine müracaat ettirdiği gibi, diğer taraftan kardeşlerine de işi sezdirmeyerek o şekilde cevap ve hüküm verdirtti. Ve böylece hem ülkenin kanunlarını çiğnemeden, onların kendi ikrarlarıyla ilzam etti. Hem de babasının şeriatınden bir hükmün tatbiki ile Mısır hukuk geleneğine canlı ve amelî bir misal, bir örnek kazandırdı. Kendi kanunlarına göre kardeşini alıkoymak hakkını elde ettikten başka, öbür kardeşlerini de yukarıda geçtiği üzere, babalarının *“ancak çaresiz kalmanız müstesna”* sözüne uygun bir duruma düşürüp, babalarına karşı yemin ederek verdikleri sözün sorumluluğundan kurtardı. Eğer *“Cezası nedir?”* sorusuna karşı, onlar faraza, *“Sizin memleketinizin cezası neyse onu veriniz!”* deselerdi, yahut bundan önce kendi yükleri içine haberleri olmadan konulmuş olan sermayelerini hatırlayıp, yükten böyle bir şeyin çıkması, mutlaka çalınması anlamına gelmeyeceğini öne sürerek, bunun doğrudan doğruya hırsızlık demek olmadığında diretselerdi, kendileri tarafından bilerek konulmadığına dair yemin etselerdi veya yükleri hazırlayan görevlileri ve Yûsuf’u, kendileri koymadıklarına dair yemin etmeye zorlasalardı, şüphe yok ki Hz. Yûsuf bu yolla hedefine ulaşamayacaktı. Fakat Hz. Yûsuf’a bu çıkış yolunu öğreten Allah, onlara da kendilerini savunabilecek ipuçlarının hiçbirini hatırlatmadı. Allah öyle diledi, öyle oldu. O, kimi dilerse onu derecelerle yükseltir. Yani, böyle müstesna bir ilim ve iradeyle derece derece yükseltilmek, bu olaya ve Yûsuf’a bağlı bir husus değildir. Allah, dilediği kulunu böyle ve hatta bundan daha yukarı derecelere yükseltir. Ve her bilgi sahibinin üstünde daha bilgili bir kimse vardır. Yani, Allah’ın kullara ihsan ettiği derecelerin en üstünde ilim derecesi vardır. İlim en yüksek mertebedir. Yûsuf’un kardeşlerine üstünlüğü ona verilen bilgi sayesindedir. Gerçi kardeşleri de az çok ilim ehli sayılırlarsa da bu işin hakikatini onlar bilmiyorlardı Yûsuf ise bilerek hareket ediyordu. Bununla beraber ne kadar yüksek ilim derecesinde bulunursa bulunsun her

ilim sahibinin üstünde bir âlim vardır ki o da Allah'dır. O'nun ilmine kimse erişemez.[207]

Bünyamin'in alıkonulması karşısında şaşkınlık yaşayan kardeşler, davayı kendi verdikleri hükümle kaybetmişlerdi. Başka bir çıkış yolu aramaları gererirken bir ara öfkeye kapılıp Hz. Yûsuf'un da daha önce hırsızlık yaptığını söyleyiverdiler. Yûsuf (aleyhisselam) elbette hırsızlık yapmamıştı. Ancak rivayete göre, merhume annesinin babası bir puta tutkunmuş. Yûsuf (aleyhisselam) da annesinin emriyle bu putu gizlice alıp götürmüş ve kırmış. Onların hırsızlıktan kasdettikleri vak'a bu imiş. Ne var ki bâtılla mücadele eden bir Nebi'nin daha çocukluk döneminde bile peygamberâne bir tavırla bir putu kırmasından daha tabii ne olabilir ki!

Hz. Yûsuf, kardeşlerinin bu ithamı karşısında tavrını belli etmedi. Onların kusurlarına bakmadı. İçinde bulundukları zor durumun onlar açısından teselliye ihtiyaç duyulan bir durum olduğunu içinden geçirdi.

"Onlar: 'Eğer o çalmışsa, zaten daha önce onun kardeşi de hırsızlık etmişti.' dediler. Yûsuf bu sözden duyduğu üzüntüyü içine attı ve onlara belli etmedi. İçinden de dedi ki: 'Asıl kötü durumda olan sizsiniz. İleri sürdüğünüz iddiaların gerçek yönünü Allah pek iyi biliyor ya, o yeter!" (Yûsuf, 12/77.)

Daha sonra da öfkeyi bırakıp, Yûsuf'dan (aleyhisselam) merhamet dilediler. Gerekçe olarak da babalarının yaşlı olduğunu ve evlat hasretine dayanamayacağını söylediler. Bundan dolayı da Bünyamin'e bedel kendilerinden istediği birini alıkoymasını istediler.

"Yûsuf'un kardeşini alıkoyması karşısında, onlar şöyle dediler: 'Aziz vezir! Onun pîr-i fanî bir babası var (Bu küçük evladını kaybetmeye dayanamaz), onun yerine bizden istediğini alıkoy. Gerçekten seni anlayış gösteren, iyilik sever insanlardan olarak görüyoruz!" (Yûsuf, 12/78)

Yûsuf (aleyhisselam) onların teklifini kabul etmedi. Eğer başkasını alıkoyarsa haksızlık yapmış olacağını söyledi. Kardeşleri Bünyamin'i almaktan iyice ümitlerini kesince Kenan'a dönmeye ve olanları babaları Yâkûb'a (aleyhisselam) anlatmaya karar verdiler. Zaten yapabilecekleri başka bir şey de yoktu.

"Yûsuf: 'Biz malımızı kimin yanında bulmuşsak onu alıkoyarız. Başkasını tutmaktan Allah'a sığınırım. Çünkü biz öyle yaparsak zalimler arasına girmiş oluruz!'

Vakta ki Yûsuf'un onu vermesinden ümitlerini kestiler. Bir yana çekilip aralarında fısıldaşarak şöyle konuşmaya başladılar. Ağabeyleri dedi ki: 'Allah'ı şahit tutarak babanıza kesin söz verdiğinizi ve daha önce Yûsuf hakkında da işlediğiniz kusuru nasıl olur da bilmezlikten gelebilirsiniz? Ne yüzle döneceksiniz? Ben buradan bir adım bile atmam, ayrılmam; ancak babam bana izin verirse yahut hüküm verenlerin en hayırlısı olan Allah hükmünü bildirirse, o başka!'

'Siz dönün, babanıza deyin ki: 'Sevgili babamız, bizler farkına varmadan oğlun inan ki hırsızlık etmiş. (Su kabının onun yükünde çıktığını gözlerimizle gördük) Biz ancak bildiğimize şahitlik ediyoruz. Söz verdiğimiz zaman, bu durumun ortaya çıkacağını nereden bilebilirdik? Gayb bize emanet edilmiş değil ki! İnanmazsan, gittiğimiz şehrin ahalisine ve yine içinde geldiğimiz kafilede bulunanlara sor. Bütün samimiyetimizle ifade ediyoruz ki söylediğimiz, doğrunun ta kendisidir." (Yûsuf, 12/79-82.)

Hz. Yâkûb'un Tavrı

Bünyamin'i Mısır'da bırakan diğer kardeşler memleketlerine dönüp olanları daha önce konuştukları gibi babalarına naklettiler. Hz. Yâkûb çocuklarına inanmadı. Fakat ümitsizliğe de düşmedi ve Cenâb-ı Hakk'ın kaybettiği şeyleri kendisine lutfedeceğine inandığını söyledi.

"Ama babaları Yâkub: "Hayır, hayır! Korkarım yine nefisleriniz sizi olumsuz bir işe sürükleyip ayağınızı kaydırmıştır. Ne yapayım? Bu hâle karşı sükûnet ve ümit içinde sabretmekten başka yapacak şey yok! Ümidim var ki Allah bütün kaybettiklerimi bana lutfedecektir. Çünkü O alîmdir, hakîmdir (benim de onların da hâllerini bilir ve beni elbette hikmetini ortaya koymak için, bu imtihana tâbi tutmuştur)" (Yûsuf, 12/83)

Yûsuf'tan sonra Bünyamin'i de kaybetmek Hz. Yâkûb'u çok sarsmıştı. Yüreği evlatlarına karşı ayrılık hasretiyle yanıyordu. Diğer yandan oğullarına duyduğu kızgınlığı da belirtmemeye çalışıyordu. Bu acı haberin ardından yüzünü ufuklara çevirdi ve *"Nerdesin Yûsuf! Nerdesin Yûsuf!"* diye seslendi.

" Onlardan yüzünü çevirip öte tarafa dönerek ufuklara seslendi: 'Ya esafâ alâ Yûsuf!'(NerdesinYûsuf! Nerdesin Yûsuf!)

Yûsuf diye diye, üzüntüsünden gözlerine ak düştü. Yaptıklarından dolayı

oğullarına duyduğu kızgınlığını da belirtmiyor, öfkesini yenmeye çalışıyordu."(Yûsuf, 12/84)

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) efendimizden nakledilmiştir ki: Hz. Peygamber, Cebrâil'e *"Yâkûb'un Yûsuf'a hicranı ne dereceye varmıştı?"* diye sual etmiş, Cebrâil de *"Evladını kaybeden yetmiş ananın toplam hicranına."* demiş. *"O hâlde onun sevabı ne kadardır?"* deyince, o da *"Yüz şehid sevabıdır. Çünkü o, Allah hakkında bir an bile suizan etmedi."* demiştir.[208]

Evlat acısı, acıların en ağırıdır. Bundan dolayı bir kimse acılı durumlarda isyana ve ümitsizliğe düşmemek kaydı ile ağlayabilir, hüznünü dışa vurabilir.

Hz. Yâkûb'un hüznü o dereceye ulaştı ki gözlerine ak düştü, gözleri görmez oldu. Oğulları babaları hakkında endişelenmeye başladılar.

"Oğulları şöyle dediler: 'Ömrün geçti gitti, hâlâ Yûsuf'u dilinden düşürmüyorsun. Vallahi 'Yûsuf!' diye diye kederden eriyeceksin veya büsbütün ölüp gideceksin'

'Ben' dedi, 'Sıkıntımı, keder ve hüznümü sadece Allah'a arzediyorum. Hem sizin bilemediğiniz birçok şeyi Allah tarafından vahiy yolu ile biliyorum. Evlatlarım, haydi gidiniz, bütün duyularınızı, hislerinizi kullanarak vargücünüzle Yûsuf ve kardeşi hakkında bilgi edinmeye çalışınız. Allah'ın rahmetinden asla ümidinizi kesmeyiniz. Çünkü kâfirler gürûhu dışında hiç kimse Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." (Yûsuf, 12/85-87)

Hz. Yâkûb, yıllar önce oğlu Yûsuf'un gördüğü rüyanın yorumunun gerçekleşeceğine inanıyordu. O, Yûsuf'un sağ olduğu konusunda ümitvar idi. Rabbine hüsn-ü zannı tamdı. Başına gelen her şeyi kaderin bir cilvesi olarak görüyor, imtihan olarak değerlendiriyor ve asla isyan tavrı sergilemiyordu. Bu konudaki bilgisinin de vahye dayalı olduğunu ifade ediyordu.

Allah'ın rahmetinden ümit kesmenin bir mü'min tavrı olamayacağını belirten Yâkûb (aleyhisselam) oğullarını çağırarak onları tekrar Mısır'a gönderdi. Ama bu gidişteki vazifeleri Yûsuf ve Bünyamin hakkında bilgi öğrenmekti.

Kardeşleri Üçüncü Defa Mısır'da

Hz. Yâkûb'un oğulları babalarının bu teklifini kabul ederek Mısır'a yola çıkarlar. Hem zahîre almaya hem de Bünyamin'i geri getirmeye

çalışacaklardır. Yûsuf'la ilgili bir düşünceleri var mıydı, bilemiyoruz. Ancak, Hz. Yâkûb'un ilâhî rahmetten ümit kesilmemesi gerektiği yönündeki tavsiyeleri onlarda da müspet bir kanaat hasıl etmiş olmalıdır. Kim bilir belki de hiç ummadıkları bir yerde ansızın Yûsuf'u da bulabilirlerdi!

Mısır'a varınca yine Yûsuf'un (aleyhisselam) huzuruna çıkıp durumlarını arzettiler. Ailelerinin içinde bulunduğu zor şartları anlattılar. Zahîre karşılığı için de ancak az bir meblağ getirebildiklerini söylediler.

"Onlar Mısır'a varıp Yûsuf'un huzuruna girerek "Aziz vezir!" dediler, "biz de ailemiz de yine darlık ve sıkıntıya düştük, biz bu sefer pek az bir meblağ getirebildik. Lütfen bize tahsisatımızı tam ölçek ver de parasını veremediğimiz kısmı da sadakanız olsun. Şüphesiz ki Allah tasadduk edenleri fazlasıyla ödüllendirir." (Yûsuf, 12/88)

Hz. Yûsuf kardeşlerini dikkatlice dinledi. Aslında aradan geçen yirmi yıl onları da değiştirmişti. Daha yumuşak bir üslûp kullanıyorlar, daha dürüst davranıyorlardı. Sözlerini Cenâb-ı Hakk'ın tasadduk edenleri ödüllendireceğini söyleyerek sonlandırmaları da onların manevî kıvamı bakımından dikkat çekicidir.

Hz. Yûsuf, kardeşlerinin kendisini kuyuya atmak suretiyle yaptıkları hatanın cahilliklerinden ileri geldiğini de söyleyip onları tevbeye teşvik için kendisinin kim olduğunu onlara açıkladı.

" Artık zamanı geldiğini düşünerek Yûsuf: 'Siz' dedi, 'Cahilliğiniz döneminde Yûsuf ile kardeşine yaptığınız muameleyi elbette biliyorsunuzdur değil mi?'

'Aa! Sen, yoksa sen Yûsuf musun?' dediler.

O da: 'Evet ben Yûsuf'um, bu da kardeşim! Gerçekten Allah bizi lutfuna mazhar etti. Şu kesindir ki kim Allah'ı sayıp haramlardan sakınır, itaatlara devam ve imtihanlara sabrederse, Allah da böyle güzel hareket edenlerin mükâfatını asla zayi etmez."

Kardeşleri de şöyle dediler: 'Vallahi de tallahi de Allah seni bize üstün kılmıştır. Doğrusu bizler suçlu idik!'

Yûsuf şöyle karşılık verdi: 'Bugün sizi kınayacak, serzenişte bulunacak değilim! Ben hakkımı helâl ettim Allah da sizi affetsin. Çünkü merhamet

edenlerin en merhametlisi O'dur.

Şu gömleğimi alın babamın yanına varıp onun yüzüne sürüverin, o zaman gözü açılacaktır. Sonra da bütün çoluk çocuğunuzla buyurun, yanıma gelin." (Yûsuf, 12/89-93)

Yûsuf (aleyhisselam), kardeşlerini kınamadı. Tam tersine, onları kınamayacağını, hakkını helâl ettiğini söyleyerek onların gönlünü fethetti. Kardeşleri Yûsuf'un faziletini itiraf ettiler. Hz. Yûsuf'un sözlerini, asırlar sonra Nebiler Sultanı da kullanmış ve Mekke Fethi'nde yıllarca kendisine zulmedenlere, her türlü eza ve cefayı reva görenlere aynı sözlerle seslenmiş, bu ufkun bir peygamber ufku olduğunu tasdik etmiş ve Mekkelilere: *"Bugün size kınama yok. Gidin hepiniz hürsünüz!"* demiştir.

Gömleğin Kokusu

Bir süre daha Mısır'da kalan kardeşler, Yûsuf'un (aleyhisselam) müjdesini ulaştırmak ve Hz. Yâkûb'la birlikte tekrar Mısır'a dönmek üzere Kenan iline doğru yola çıktılar.

Rivayete göre, Hz. Yûsuf'un babasına gönderdiği gömlek, Hz. İbrâhîm'in ateşin içinde giydiği gömlekti. Bu gömleği Cebrâil Cennet'ten getirip Hz. İbrâhîm'e giydirmişti. Gömleğin üzerine sinen Cennet kokusu, temas ettiği bütün dertleri tedavi edecek özelliğe sahipti. Bu gömlek Hz. İbrâhîm'den evlatlarına miras kalmış, Hz. Yâkûb'a kadar intikal etmişti. Yâkûb (aleyhisselam) da bu incecik gömleği bir muska gibi dürmüş, Yûsuf'un boynuna asmıştı. Hz. Yûsuf, kuyuya atıldığı zaman da kuyunun dibinde boynundan çıkarıp bu gömleği giymiştir. İşte Hz. Yûsuf, babasına bu esrarengiz gömleği göndermiş ve babasının gözlerinin açılacağını söylemiştir.

Bir rivayette de sırtındaki gömleği çıkarıp babasına gönderdiği belirtilmektedir ki âyetin zahiri mânâsı bu mânâyı destekler mâhiyettedir.

İşin hakikatini elbette Cenâb-ı Hakk bilir. Kur'ân'da beyan edildiği gibi Cenâb-ı Hakk, ateşe İbrâhîm'e karşı serin ve selametli olmasını emretmiştir. Hz. Yâkûb'un gözleri de pekala mu'cizevî bir şekilde açılabilir.

Hz. Yûsuf'un verdiği gömleği kardeşlerden Yahuda almıştı. Zira yıllar önce Yûsuf'a ait olduğunu iddia ettikleri kanlı gömleği de babasına o vermişti. Şimdi yıllara mührünü vuran bütün hüzünleri silecek müjdeyi de kendisi

iletmek, böylece vicdanında iz bırakmış olan karanlık bir hadisenin sıkıntısından kısmen de olsa kurtulmak istiyordu.[209]

Kafile Mısır'dan ayrılıp Kenan istikametine yönelmişti ki Yâkûb'da (aleyhisselam) bir hareketlenme oldu. Hz. Yâkûb, Mısır tarafına yönelmişti. Yüzünde gülümseme işaretleri vardı. Nebi'deki heyecan çevresi tarafından da fark edilmişti.

"Kafile daha Mısır'dan ayrılır ayrılmaz, öteden babaları: 'Şayet 'Bunadı' demezseniz, doğrusu, ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum!' dedi.

Oradakiler: 'Vallahi,' dediler, 'Sen hâlâ, o eski saflığında devam etmektesin." (Yûsuf, 12/94-95)

Etrafındakiler şaşıra dursun, Yûsuf'un kokusu çoktan Yâkûb'a gelmişti. Kokuyu yaratan Yüce Zat, bir mu'cize olarak o kokuyu nebisine duyurmuştu.

Rivayete göre, bir zaman Hz. Yâkûb'tan sormuşlar ki:

"Niçin Mısır'dan gelen gömleğinin kokusunu duydun da yakınında bulunan Ken'an kuyusundaki Yûsuf'u görmedin?

Hz. Yâkûb cevaben şöyle demiş:

"Bizim hâlimiz şimşekler gibidir. Bazen görünür, bazen saklanır. Bazı vakit olur ki en yüksek mevkide oturup her tarafı görüyor gibi oluruz. Bazen de ayağımızın üstünü bile göremeyiz."

Hz. Yâkûb'un çok uzak bir mesafeden kokuyu duymuş olması bir mu'cizedir. Ancak mu'cizelerin ilmi gelişmelerin ulaşacağı son sınırı işaretlemesi bakımından bu mu'cizede, günümüze bakan mesajlar da vardır. Demek ki kokunun âdeta şimşek hızıyla nakledilmesine imkân veren ilâhî bir kanun vardır. Öyleyse insanlar bu kanunu keşfetmek suretiyle sesi naklettikleri gibi kokuyu da nakledebilirler. İlim adamları bu alanda çalışmalı ve Kur'ân'da işaret edilen bu kanunu keşfetmelidirler.

Yâkûb Aleyhisselam'ın Gözleri Açılıyor

Etrafındakiler Yâkûb'u (aleyhisselam) yadırgayadursunlar, kervan Kenan iline gelmişti. Gelmiş ama müjdeyle gelmişti. Artık şaşırması gereken Hz. Yâkûb değil, onu yadırgayanlardı. Yahuda elinde gömlekle çıkagelmiş ve müjdeyi babasına ulaştırmıştı. Yâkûb (aleyhisselam) bu gömleği alarak kokladı ve yüzüne

gözüne sürdü. Cenâb-ı Hakk'ın izniyle gözleri açılıverdi ve görmeye başladı.

Her şeyin ilâhî takdir çerçevesinde cereyan ettiğini bilen Yüce Nebi, oğullarını yaptıklarından dolayı kınamadı.

" Müjdeci gelip de gömleği Yâkub'un yüzüne sürünce gözleri açıldı ve 'Ben sizin bilmediklerinizi Allah tarafından vahiy yolu ile bilirim dememiş miydim?' dedi.

Evlatları ise şöyle dediler: 'Ey bizim şefkatli babamız! Bizim günahlarımız için Allah'tan mağfiret dile. Doğrusu biz günahkârız!'

O şöyle cevap verdi: 'Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Gerçekten O gafurdur, rahîmdir." (Yûsuf, 12/96-98)

Artık, gerçek bütünüyle ortaya çıkmıştı. Evlatları da olgunlaşmış, hatalarını itiraf edecek bir kıvama ermişlerdi. Hata edip de pişman olanlara yakışır bir tavır sergilediler ve babalarından kendilerinin affedilmeleri için Allah'a dua etmesini istediler. Bu duayı kendileri de yapabilirdi. Ama ihtimal babalarının peygamberlik ufkunu henüz keşfetmeye başlamışlardı ki böyle bir tavır sergilediler. Zira bir nebinin duasının kendi dualarından daha kabule karin olacağını anlamış bulunuyorlardı.

Fakat Hz. Yâkûb, hemen dua etmeyip ileriye erteleyerek dua etme sözü verdi. Böyle yapmakla, ya duaların faziletli olduğu seher vakti veya Cuma günü bir zamanı beklemeyi tercih etmiştir. Ya da Hz. Yûsuf'un da kardeşlerini affettiğini açıkça söylemesini bekliyordu. Zira o kendine ait hakları helâl etmişti. Ama bir başkasının hakkına karışamazdı. Velev ki alacaklı bir oğlu da olsa… Sebebi ne olursa olsun, evlatlarına kendileri için Allah'tan af dileyeceği sözünü vermiş bulunuyordu.

Gerçekleşen Rüya

Hz. Yûsuf'un daveti üzerine bütün Yâkûb hanedanı Kenan'dan hicret edip Mısır'a doğru yola çıktılar. Bu ailenin gelişi, Mısır kralı Reyyan b. Melik'e da haber verilmişti. Kral da bu ailenin karşılanması için askerlerin Hz. Yûsuf'a eşlik etmesini istedi. Hz. Yûsuf, ailesinin ikamet etmesi için gerekli şartları hazırlamış bulunuyordu.

Kavuşma vakti yaklaştıkça Hz. Yâkûb'un heyecanı daha da artıyordu. Hz. Yûsuf da Mısır'da heyecanlanıyor, vuslat hazzının heyecanı bütün yüreğini

kaplamış bulunuyordu. Nihayet beklenen an geldi. Kafile uzaktan göründü. Uzaktaki kalabalığı gören Hz. Yâkûb oğlu Yahuda'ya sordu:

"Ey Yahuda, şu Mısır'ın firavunu mu?" Yahuda:

"Hayır, o oğlun Yûsuf'tur." dedi.

Hz. Yâkûb, oğluna yaklaşınca önce kendisi selam verdi ve şöyle dedi:

"Selam sana ey hüzünleri gideren!

O güne kadar hüzünden ağlayan gözler, artık sevinç gözyaşları döküyordu. Hz. Yûsuf babasının ve annesinin boynuna sarıldı. Kendisine bu ânı yaşatan Rabbine şükretti.

Hz. Yûsuf da babası Hz. Yâkûb da Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini seçkinler semasına yükseltip nübüvvet verdiği iki büyük insandı. Peygamberlerin hüznü duymaları da sevinci yaşamaları da herhalde sıradan insanlardan farklı olacaktır. Bundan dolayı bu vuslat anında yaşanan duygulara tercüman olmamız gerçekten zordur.

Bilindiği gibi, Hz. Yûsuf'un annesi küçük yaşta iken vefat etmişti. Hz. Yâkûb da Yûsuf'un (aleyhisselam) teyzesini nikahlamıştı. Teyzenin anne yarısı olması, hele hele annenin olmadığı yerde annenin yerine kaim olması gerçeğinden dolayı Yûsuf (aleyhisselam) teyzesine anne muamelesi yapmıştır.

Hz. Yûsuf, annesi ve babasını kendi tahtına oturttu. Kendisi ve diğer kardeşleri anne ve babasının önünde saygıyla eğildiler. Annesi, babası ve diğer kardeşleri de kendilerine bu günleri gösterdiği için Cenâb-ı Hakk'a şükür secdesine kapandılar. Ve böylece yıllar önce görülen bir rüya gerçekleşmiş oluyordu.[210]

"Yâkub ailesi Mısır'a gelip Yûsuf'un yanına girdiklerinde Yûsuf, annesi ile babasını kucakladı ve 'Allah'ın izniyle Mısır'a güven ve huzur içinde girin.' dedi. Annesi ile babasını tahtına oturttu. Hepsi onun önünde saygı ile eğildiler. Yûsuf: 'Babacığım!' dedi, 'İşte küçükken gördüğüm rüyanın tabiri! Rabbim o rüyayı gerçekleştirdi. O, bana nice ihsanlarda bulundu: Beni zindandan kurtardı ve nihayet, Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirip bana kavuşturmakla da beni ihsanına mazhar etti. Gerçekten Rabbim dilediği kimse hakkında latifdir (dilediği hususları çok güzel, pek ince bir tarzda gerçekleştirir). Şüphesiz O alîmdir,

hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilen, tam hikmet sahibidir)” (Yûsuf, 12/99-100)

Hz. Yûsuf'un Ahiret İştiyakı

Onca sıkıntı ve meşakketten sonra Mısır'ın azizi olan, anne-babasına kavuşan ve kardeşleriyle buluşup barışan Hz. Yûsuf, en mesut ve bahtiyar olduğu bir anda gözlerini âhiret yamaçlarına dikiyor ve ölümü istiyordu.

Kuyuya atılırken, değersiz bir meta gibi satılırken, köle misal çalıştırılırken, ismetini muhafaza uğruna iftiraya uğrarken, ancak bir cânîye reva görülebilecek şekilde zindana tıkılırken ve mazlumiyetinin yanı sıra sıla hasretiyle de kavrulurken… onca musibet karşısında ölümü arzu etmeyen ve bu hâliyle yalnızca risalet vazifesinden dolayı yaşadığını ortaya koyan Hz. Yûsuf (aleyhisselam), tam dünyevî imkânlara, ailesine, huzura, saadete ve feraha kavuştuğu bir dönemde Cenâb-ı Hak'tan vefatını dilemiştir.

“Yâ Rabbî! Sen bana iktidar ve hakimiyet verdin. Kutsal metinleri ve rüyaları yorumlama ilmini öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünyada da âhirette de mevlam, yardımcım Sensin. Sana tam itaat içinde bir kul olarak canımı al ve beni hayırlı ve dürüst insanlar arasına dahil eyle!” (Yûsuf, 12/101)

Bediüzzaman Hazretleri, Hz. Yûsuf'un ahiret iştiyakıyla ilgili şu dikkat çekici yorumu yapmaktadır:

En güzel bir kıssanın güzel bir nüktesidir. Ahsenü'l-kasas olan kıssa-i Yûsuf'un hâtimesini haber veren “*Sana tam itaat içinde bir kul olarak canımı al ve beni hayırlı ve dürüst insanlar arasına dahil eyle!”* (Yûsuf, 12/101) âyetinin ulvî ve lâtîf ve müjdeli ve i'câzkârâne bir nüktesi şudur ki:

Sair ferahlı ve saadetli kıssaların âhirindeki zeval ve firak haberlerinin acıları ve elemi, kıssadan alınan hayalî lezzeti acılaştırıyor, kırıyor. Bahusus kemâl-i ferah ve saadet içinde bulunduğunu ihbar ettiği hengâmda mevtini ve firakını haber vermek daha elîmdir; dinleyenlere eyvah dedirtir. Halbuki şu âyet, kıssa-i Yûsuf'un en parlak kısmı ki Aziz-i Mısır olması, peder ve validesiyle görüşmesi, kardeşleriyle sevişip tanışması olan, dünyada en büyük saadetli ve ferahlı bir hengâmda, Hazret-i Yûsuf'un mevtini şöyle bir surette haber veriyor ve diyor ki:

Şu ferahlı ve saadetli vaziyetten daha saadetli, daha parlak bir vaziyete mazhar olmak için, Hazret-i Yûsuf kendisini Cenâb-ı Haktan vefatını istedi ve

o saadete mazhar oldu. Demek, o dünyevî lezzetli saadetten daha cazibedar bir saadet ve ferahlı bir vaziyet, kabrin arkasında vardır ki Hazret-i Yûsuf (aleyhisselam) gibi hakikatbîn bir zat, o gayet lezzetli dünyevî vaziyet içinde, gayet acı olan mevti istedi, tâ öteki saadete mazhar olsun.

İşte, Kur'ân-ı Hakîmin şu belâgatine bak ki kıssa-i Yûsuf'un hâtimesini ne suretle haber verdi. O haberde dinleyenlere elem ve teessüf değil, belki bir müjde ve bir sürur ilâve ediyor. Hem irşad ediyor ki:

Kabrin arkası için çalışınız; hakikî saadet ve lezzet ondadır.

Hem Hazret-i Yûsuf'un âli sıddıkıyetini gösteriyor ve diyor: Dünyanın en parlak ve en sürurlu hâleti dahi ona gaflet vermiyor, onu meftun etmiyor; yine âhireti istiyor.[211]

Vefatı

Hz. Yâkûb Mısır'a geldikten sona 24 yıl daha yaşamış ve 147 yaşında iken vefat etmiştir. Hz. Yûsuf da babasının vefatından sonra 23 yıl yaşamış ve 107 yaşında iken vefat etmiştir. Hz. Yûsuf vefat edince Mısır'a defnedilmiştir. Bazı rivayetlere göre mermer bir tabut içinde Nil kıyısına defnedilmiştir. Yine bazı rivayetlere göre ise Hz. Mûsâ Mısır'dan çıkış sırasında onun sanduka içerisindeki cesedini Kudüs'e defnetmek niyetiyle yanında götürmüştür.[212]

180 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakim ve Açıklamalı Meali*, 234.

181 Mevdûdî, *Tefhim*, 2/443.

182 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/138.

183 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/138.

184 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/139.

185 Taberî, *Târih*, 1/170-171; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/139-140.

186 Bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/140-141.

187 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/38.

188 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/141.

189 Yûsuf, 12/30.

190 Yûsuf, 12/24.

191 Yûsuf, 12/22.

192 Buhârî, *İman* 37; Müslim, *İman* 1-7

193 Abdülaziz ed-Debbağ, *el-İbrîz*, s. 212.

194 Buhârî, *Enbiyâ* 18-19; *Menâkıb* 13; Tirmizî, *Tefsir (12)* 1.

195 Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur,* 1/521-525.

196 Mevdûdî, *Tefhim*, 2/456.

197 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar,* 218-220.

198 Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân,* 9/189.

199 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/55-56.

200 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/146.

201 Bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/148.

202 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/65.

203 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/68-69.

204 Gülen, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 221-222.

205 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/149-150.

206 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dil*i, 5/75.

207 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/77-78.

208 Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 4/570. Ayrıca bkz.: İbnü'-Esîr, *el-Kâmil*, 1/152

209 Son rivâyetler için bkz.: Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/89-90.

210 İbnü'l-Esîr*, el-Kâmil*, 1/155-156.

211 Said Nursî, *Mektubat*, 295-296.

212 Taberî, *Târih*, 1/187; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/156; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/205-206.

Hz. Eyyûb Aleyhisselam

Eyyûb'u da an! Hani o: "Yâ Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın!" diye niyaz etmiş, Biz de onun duasını kabul buyurup katımızdan bir lütuf ve ibadet edenlere bir ders olmak üzere, hastalığını iyileştirmiş, kendisine aile ve dostlarını bir misliyle beraber vermiştik. (Enbiyâ, 21/84-85)

Soyu ve Peygamberliği

Eyyûb (aleyhisselam), baba tarafından Hz. İshâk'ın anne tarafından ise Hz. Lût'un soyundandır.[213] Eşi de Hz. Yâkub'un kızıdır.[214]

Şam ve Ürdün arasında yaşamış olan Hz. Eyyûb (aleyhisselam), Yâkub'un (aleyhisselam) muasırıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de, kendisine peygamberlik verildiği ifade edilmektedir:

"Biz ona İshâk ile Yâkub'u ihsan ettik ve her birini nübüvvete erdirdik. Daha önce de Nûh'u ve onun neslinden Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da nübüvvete erdirdik. Biz iyi hareket edenleri işte böyle ödüllendiririz." (En'âm, 6/84)

"Nuh'a ve ondan sonraki nebîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhim'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Yâkub'a ve torunlarına, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn ve Süleymân'a da vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." (Nisâ, 4/163)

İmtihana Tabi Tutulması

Hz. Eyyûb (aleyhisselam) çok zengin bir kimseydi. Kendisine bol miktarda mal, mülk, arazi ve köle verilmişti. Şam'a bağlı olan Beseniyye kasabasının bütün müştemilatıyla birlikte ona ait olduğu rivâyet edilir. Bu kasabanın arazisinde çobanlar tarafından ona ait bin koyun otlatılırdı. Ayrıca arazileri ekip biçmek için koşumlu vaziyette beş yüz çift hayvanı, sabanların peşinden giden beş yüz tane de kölesi vardı.[215]

Mülk, Allah'a aittir; O dilediğine bol bol verir, dilediğinden de alır. Zenginlik de fakirlik de bir imtihan vesilesidir. Bu hakikati en iyi bilenlerden biri olan sabır kahramanı Hz. Eyyûb de sahip olduğu dünya nimetleri karşısında şükürle mukabele ediyor, kulluk vazifesinde asla bir gevşeklik

göstermiyordu. Nasıl gösterebilirdi ki? O, insanlara hakiki kulluğun nasıl yapılacağını gösterme misyonuyla gelmişti. Sahip olduğu bağlar, bahçeler, evler ve evlatlar asla nübüvvet misyonunu eda etmesine mani olmuyordu. O şükür vazifesini hakkıyla yerine getirdiği gibi, bütün imkânlarıyla fakir ve muhtaçların yardımına koşmayı da ihmal etmiyordu. O, bu hâliyle inanan bir zenginin nasıl davranması gerektiğini de göstermiş oluyordu. Evet, hakiki mü'min dünyalara sahip olsa bile bunları kalbine koymamalıdır. Dünyalar elinden gittiği zaman da ah u vah etmemelidir.

Eyyûb (aleyhisselam) yetmiş yaşına geldiği zaman bir hastalığa tutuldu. Hastalığın etkisiyle vücudu iyice zayıfladı ve iş göremez hâle geldi. Sahip olduğu malı, mülkü ve evladları da birer birer kendisini terk etti. Her hadisede ilâhî kaderin cilvelerini gören Hz. Eyyûb başına gelen bütün musibetleri sabırla karşıladı. Hâlinden hiç şikâyet etmedi. Onun hâlinden hiç şikâyet etmeyişini görenler bu durumu hayretle karşılıyorlardı. Bu nasıl bir sabır ve yüksek bir tevekkül ufkuydu ki yüzünde şikâyetin ve kaderi tenkidin en küçük bir emaresi görülmüyordu. Yüce Mevla âdeta, seçkin kulu Hz. Eyyûb'u insanlara gösteriyor ve onun ne derece hâlis ve âlî ruhlu bir kul olduğunu görerek ibret almalarını istiyordu. Ayağına bir diken batınca hemen şikâyete başlayan kimselerin Eyyûb'un (aleyhisselam) sabır ve tevekkülünden alacakları pek çok ibretler vardır.

Sabrı ve Vefâ Âbidesi Eşi

Eyyûb'un (aleyhisselam) sadakat ve vefa timsali eşi, kocasının hâlinden hiç şikâyetçi olmamıştı. Nimet ve sağlık gibi, fakirlik ve hastalığın da Yüce Yaradan'ın bir takdiri olduğunun şuurunda olarak olanları sabırla karşılıyordu. Sahip oldukları bütün imkânlar ellerinden bir bir çıkmış gitmiş, şimdi küçük bir kulübecikte hayatlarını sürdürme durumunda kalmışlardı.

Bu vefalı kadın, hem eşinin bakım görümünü yapıyor hem de çalışarak evin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyordu.

Eyyûb (aleyhisselam) hanımı hem eşinin bakım görümünü yapıyor hem de çalışarak evin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyordu. Günün birinde bu vefalı hanım, gittiği bir yerden biraz geç dönmüştü. Gidiş maksadı da çalışıp bir şeyler kazanmaktı. Bu arada Eyyûb aleyhisselam da yalnız kalmış ve bazı ihtiyaçlarını giderememişti. Hastalığın da verdiği elem ve sancıyla eşinin

gecikmesine kızdı ve şöyle yemin etti: *“Eğer hastalığımdan kurtulursam sana yüz değnek vuracağım.”*

Bir rivâyete göre de onun eşine yüz değnek vurmak için yemin etmesinin sebebi şöyle bir hadisedir.

Hanımı, eşinin hastalığı iyice artınca şikâyet maksadıyla değil de hâlis bir niyetle şöyle dedi: *“Sen duası makbul bir insansın, dua et de Allah sana şifa versin.”* Yüce Nebi, eşinin bu talebine şöyle karşılık verdi: *“Biz yetmiş yıl nimetler içinde yüzdük, yetmiş yıl da bela ve sıkıntıya sabredelim! Allah bana şifa verirse sana yüz sopa vuracağım.”*

Eyyûb (aleyhisselam) mukarrabindendi. Bundan dolayı eşinin bu talebini bulunduğu seviyeye uygun görmüyordu. Belanın en şiddetlisinin nebilere, sonra da derecelerine göre diğer insanlara geldiğini biliyordu. O başına gelen her sıkıntıya sabrettikçe ahiret yurdu için kazanç elde ettiğini biliyordu.

Hz. Eyyûb (aleyhisselam) belanın en şiddetlisinin nebilere, sonra da derecelerine göre diğer insanlara geldiğinin şuurundaydı. O başına gelen her sıkıntıya sabrettikçe ahiret yurdu için kazanç elde ettiğini biliyordu.

Bu arada Şeytan da boş durmuyor, Eyyûb’a sürekli vesvese vermeye çalışıyordu. Bir gün kaybettiği malı-mülkü ve evlatlarını hatırlatıyor, bir başka zaman artık bu hastalığından şifa bulmasının mümkün olmadığını telkin ederek zihnini rahatsız ediyordu. Bir yandan da hanımına, eşinin kendisine itaat ederse hastalığını gidereceğini söyleyerek ona da vesvese vermeye çalışıyordu.

Şeytanın bir şeyi yaptırma gibi bir gücü yoktur. Hz. Eyyûb de bunu biliyordu. Şeytan sadece vesvese verir ve bazı şeyleri süslü gösterebilirdi. Fakat bütün malını mülkünü kaybedip yakınları da kendisini terk edince hâlinden şikâyet etmeyen Yüce Nebi, Şeytanın vesveselerinden rahatsız olmuş ve durumunu Yüce Rabbine şöyle arzetmişti:

“Kulumuz Eyyûb’u da hatırla! Hani o Rabbine: “Yâ Rabbî, Şeytan bana bir yorgunluk ve işkence dokundurdu.” diye yalvarmıştı.” (Sâd, 38/41)

Münâcâtı ve Şifa Bulması

Eyyûb’un (aleyhisselam) hastalığı iyice ilerlemişti. Öyle ki vücudunda pek çok yara oluşmuştu. Daha sonra hastalık iyice şiddetlenmiş ve diline hatta kalbine

ilişmeye başlamıştı. Bu durumun Allah'ı anmasına mani olacağını düşünen Eyyûb (aleyhisselam), gönülden bir teveccühle Allah'a yöneldi ve hâlini Rabbisi'ne arzetti. "*Yâ Rab! Zarar bana dokundu. Bu hastalık dille zikrime, kalben de kulluğuma engel oluyor.*" diyerek kullarının her hâline nigehbân olan Hz. Erhamü'r-râhimîn'e yöneldi.

"Eyyûb'u da an! Hani o: 'Yâ Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın!' diye niyaz etmiş, Biz de onun duasını kabul buyurup katımızdan bir lütuf ve ibadet edenlere bir ders olmak üzere, hastalığını iyileştirmiş, kendisine aile ve dostlarını bir misliyle beraber vermiştik." (Enbiyâ, 21/84-85)

Bu arada şunu da unutmamamız gerekir ki bütün nebiler gibi Hz. Eyyub (aleyhisselam) da tertemiz, güzel görünümlü, pırıl pırıl bir insandır. Peygamberler her türlü meayipten münezzehtirler.

Ali Ünal, yukarıdaki âyetin açıklamasında konumuzla ilgili şu bilgileri vermektedir:

"Peygamberlerin birtakım temel sıfatları veya peygamberliğin temel hususiyetleri vardır. Bunlar *sıdk* (özü-sözü doğru olma), *emanet* (tam bir emniyet insanı olma), *fetanet* (aklı aşan bir akıl, basiret ve firaset), *tebliğ* ve *ismet* (günah işlememe)dir. Bunlar kadar önemli bir diğer hususiyet de, *peygamberlerin fizikî yapılarının da eksiksiz ve kusursuz olmasıdır.* O kadar ki, Bediüzzaman hazretleri, Peygamber Efendimiz'in (hicrî yıl itibariyle) 63 yaş gibi genç sayılabilecek bir yaşta vefatının hikmetini açıklarken bu noktaya parmak basar ve şöyle der:

'*Şer'an ehl-i iman, Rasûlüllah'ı* (sallallahu aleyhi ve sellem) *gayet derecede sevmek ve hürmet etmek, O'nun hiçbir şeyinden nefret etmemek ve her halini güzel görmekle mükellef olduğundan, Allah, O'nu 60'tan sonraki meşakkatli ve musibetli olan ihtiyarlık dönemine bırakmamış.*' (Mektubat, 268)

Dolayısıyla, meselâ Hz. Mûsâ'nın konuşma zorluğu çektiği ve kekeme olduğu gibi iddialar nasıl tamamen uydurma ise Hz. Eyyûb'un (aleyhisselam) hastalığı hakkındaki bazı hikâyelerin de gerçekle alâkası yoktur. İlgili Kur'ân âyetlerinden (Sâd, 38/42) anlaşıldığı, (Kitab-ı Mukaddes'teki Eyyûb Kitabı'nda da geçtiği gibi [2: 7]), Hz. Eyyûb, belki kendisine çok ızdırap veren bir deri hastalığına tutulmuş olmakla birlikte, yaralarından çıkan kokulardan dolayı

halkın kendisinden uzaklaştığı gibi ilâveler doğru olamaz. Çünkü bir peygamber, fizikî olarak da hiçbir zaman kendisinden uzaklaşılacak ve nefret edilecek biri değildir. Ayrıca, Hz. Eyyûb hakkında Kitab-ı Mukaddes'in O'nun doğduğu güne lânet ettiği (Eyyûb, 3: 1), Cenab-ı Allah'a büyük serzenişlerde bulunup O'ndan şikâyetçi olduğu (7: 20–21), Allah'ı haksız kendisini haklı gördüğü (32: 2), çektiği acılardan dolayı hayatından bıktığı gibi (10: 1) anlatımlarına itibar etmemek gerekir. Kur'ân'ın anlattığı Hz. Eyyûb, müthiş bir sabır kahramanı, Allah'a karşı olabildiğince edepli, hâlinden asla şikâyet etmeyen, fakat hastalıklarının hakkıyla ibadetine mani olduğunu düşünen büyük bir peygamberdir."[216]

Hz. Eyyûb başına gelen hastalık ve sıkıntıları sabırla karşılamış ve asla şikâyet etmemiştir. Rivayetlere göre bu hastalık üç ya da yedi yıl sürmüştür.

Neticede Rabbi onun münâcâtını kabul etmiş ve kendisine şifa lutfetmiştir.

"Eyyûb'a: "Ayağını yere vur!" dedik, "İşte sana kullanıp yıkanacağın ve içeceğin soğuk bir su!" (Sâd, 38/42)

Eyyûb (aleyhisselam) kendisine vahyedildiği gibi ayağını yere vurunca oradan soğuk bir su fışkırmıştı. O da bu sudan içip ardından banyo yapınca şifa bulmuştur.

Hanımı yattığı yere gelip Hz. Eyyûb'u göremeyince telaşlandı. Başına bir iş gelmesinden korktu. Telaşla etrafa koşuşturmaya başladı. Yakında bulunan bir gölgelikte üzerinde yeni elbise olan, dinç ve sağlıklı birisi oturuyordu. Siması da Hz. Eyyûb'un eski günlerdeki hâline benziyordu. Mecburen ve utanarak bu şahsa, eşini kaybettiğini, onu görüp görmediğini sordu. Kendisine yırtıcı hayvanların zarar vermesinden endişe ettiğini söyledi.

Eyyûb (aleyhisselam) vefalı eşinin kendisini tanıyamadığını görünce "Ben Eyyûb'um." dedi ve Allah'ın kendisine sağlığını ve vücudunu iade ettiğini söyledi. O güne kadar hüzün yansıyan çehreden sevinç gözyaşları akmaya başladı. Eşinin hastalığında bir an bile şikâyetçi olmadan sabır gösteren fazilet timsali bu örnek kadın, sevinçle eşine sarıldı. Rabbine hamdetti.[217]

Burada şu hususu hatırlatmakta fayda vardır. Şifalı sularla tedavi usulü, günümüzde başvurulan bir metottur. Cenâb-ı Hakk, bu usulü ilk defa sabır kahramanı Hz. Eyyûb'a, onun vasıtasıyla da insanlığa öğretmiştir.

Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem) de Hz. Eyyûb'a bahşedilen nimetlerle ilgili şöyle buyurmuştur:

"Eyyûb peygamber bir gün çıplak olarak yıkanırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyûb onları toplayıp elbisesinin içine doldurmaya başlayınca, Cenâb-ı Hakk, "Yâ Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?" diye nida etti. Eyyûb ise "Evet, izzetine yemin ederim ki beni çok zengin kıldın; fakat ben senin lutfettiğin bereketten müstağni olamam." dedi.[218]

Eyyûb Ruhsatı

Eyyûb (aleyhisselam) hastalıktan kurtulup eski sıhhatine kavuştuktan sonra Cenâb-ı Hakk, Hz. Eyyûb'a pek çok çocuk lutfetmiş, eski imkânlarının benzerini de ihsan buyurmuştur. Başına gelen bütün sıkıntılara sabreden sabır kahramanı Hz. Eyyûb, ahirette fazlasıyla alacağı mükafatın yanında daha dünyadayken de sabrının karşılığını görüyordu.

"Nezdimizden bir rahmet ve sağduyu sahiplerine bir ibret olmak üzere ona; ailesini, çevresini ve onların bir mislini lutfettik." (Sâd, 38/43)

Eyyûb (aleyhisselam) hastalığı sırasında hanımına yüz sopa vurmaya yemin etmişti. Hastalığından şifa bulur bulmaz ilk iş olarak yeminini yerine getirmeyi istedi. Aslında hanımı suçsuzdu. Kendisi de bunu biliyordu.

Cenâb-ı Hakk, ona bu konuda bir ruhsat tanıdı. Aslında bu vefakâr hanıma ilâhî bir mükafattı. Eyyûb (aleyhisselam), kendisine verilen ilâhî ruhsatı kullanarak eline yüz tane muhtemelen ekin sapı alarak bir demet yaptı. Bununla eşinin sırtına vurdu. Böylece hem yemini yerine gelmiş hem de hanımının canı yanmamış oluyordu. Vefalı eşi, Yüce Allah'ın kendisi için böyle bir ruhsat tanımasından dolayı da mutlu oldu. Bu uygulama şer'î ceza ve yeminlerde, *"Eyyûb ruhsatı"* adıyla bâkî kalmış, zaman zaman kullanılmıştır.

"Bir de ona: "Eline bir demet sap al, onunla vur! Yemininden dönen durumuna düşme" dedik.

Doğrusu Biz onu pek sabırlı bulduk. Ne güzel kuldu o! O, gerçekten Allah'a yönelirdi." (Sâd, 38/44)

Son olarak şu hususu tekrar hatırlatmakta yarar vardır. Yukarıda da geçtiği

gibi Eyyûb'un (aleyhisselam) hastalığı sürekli olmayıp geçici bir süreyle sınırlı olmuştur. Rivayetlerden de anlaşıldığı gibi, hastalığın etkisiyle vücudu zayıf düşmüştür. Ancak peygamber olması hasebiyle hastalığı ne kadar şiddetli olursa olsun, dışarıdan bakan insanların tiksineceği bir dış görünüşe sahip olmamıştır Eyyûb (aleyhisselam). Zira peygamberler yaratılış bakımından da mükemmel insanlardır. Sakatlık, körlük, insanların yadırgayacağı bir görünüş gibi kusurlar peygamberler için söz konusu değildir. Hz. Eyyûb da bir peygamberdir ve yaratılış özellikleri bakımından da eksiksizdir. Vücuduna ilişen kurtlar bile dışarıdan görülecek tarzda olmayıp, vücudun içine musallat olmuş olmalıdır. Bütün peygamberler için söz konusu olmakla birlikte, hastalıkla imtihan olduğu için bilhassa Eyyûb Nebi'yi değerlendirirken dış görünüş itibariyle insanların tiksineceği bir şekle düşmediğini göz önünde bulundurmamız gerekmektedir.

Eyyûb'un (aleyhisselam) hastalığından şifa bulduktan sonra yetmiş yıl daha yaşadığı ve 140 yaşında vefat ettiği rivayet edilmiştir. Ancak 93 yaşında vefat ettiği de söylenmiştir. Kabri Şam civarında Besne köyündedir.[219]

Kıssadan hisse

Bediüzzaman Hazretleri Eyyûb'un (aleyhisselam) kıssasına farklı bir açıdan yaklaşarak, güncel ve herkes için geçerli olabilecek bir değerlendirme yapmıştır. Beş nükte olarak yaptığı değerlendirmenin birinci ve beşinci nükletelerini aynen kaydediyoruz.

Birinci Nükte:

Hazret-i Eyyûb'un (aleyhisselam) zahirî yara hastalıklarının mukabili, bizim bâtınî ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hazret-i Eyyûb'den (aleyhisselam) daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünki işlediğimiz herbir günah, kafamıza giren herbir şübhe, kalb ve ruhumuza yaralar açar. Hazret-i Eyyûb'un (aleyhisselam) yaraları, kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdid ediyordu. Bizim manevî yaralarımız, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdid ediyor. O münacât-ı Eyyûbiyeye, o Hazretten bin defa daha ziyade muhtacız. Bahusus nasılki o Hazretin yaralarından neş'et eden kurtlar, kalb ve lisânına ilişmişler; öyle de; bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şübheler (neûzü billah) mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imanı zedeler ve imanın tercümanı olan lisânın zevk-i ruhanîsine ilişip zikirden nefretkârane uzaklaştırarak susturuyorlar.

Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Herbir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir manevî yılan olarak kalbi ısırıyor.

Meselâ: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılaından çok hicab ettiği zaman, melaike ve ruhaniyatın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emare ile onları inkâr etmek arzu ediyor.

Hem meselâ: Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, Cehennem'in tehdidatını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla Cehennem'in ademini arzu ettiğinden, küçük bir emare ve bir şübhe, Cehennem'in inkârına cesaret veriyor.

Hem meselâ: Farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tenbellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve manen diyor ki: "Keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir manevî adavet-i İlâhiyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şübhe, vücud-u İlâhiyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki: İnkâr vasıtasıyla, gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukabil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdan daha müdhiş manevî sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp, yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâkeza.. bu üç misale kıyas edilsin ki *"Bel râne alâ kulûbihim"* sırrı anlaşılsın.

Beşinci Nükte: Üç mes'eledir.

Birinci Mes'ele: Asıl musibet ve muzır musibet, dine gelen musibettir. Musibet-i diniyeden her vakit dergâh-ı İlâhiyeye iltica edip feryad etmek gerektir. Fakat dinî olmayan musibetler, hakikat noktasında musibet değildirler. Bir kısmı ihtar-ı Rahmanîdir. Nasılki çoban, gayrın tarlasına tecavüz eden koyunlarına taş atıp, onlar o taştan hissederler ki: Zararlı işten kurtarmak için bir ihtardır, memnunane dönerler. Öyle de çok zahirî musibetler var ki; İlâhî birer ihtar, birer ikazdır ve bir kısmı keffaret-üz zünubdur ve bir kısmı gafleti dağıtıp, beşerî olan aczini ve za'fını bildirerek bir nevi huzur vermektir. Musibetin hastalık olan nev'i, sâbıkan geçtiği gibi o

kısım, musibet değil, belki bir iltifat-ı Rabbanîdir, bir tathirdir. Rivayette vardır ki: "Ermiş bir ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşüyor, sıtmanın titremesinden günahlar öyle dökülüyor."

Hazret-i Eyyûb (aleyhisselam) münâcâtında istirahat-ı nefsi için dua etmemiş, belki zikr-i lisânî ve tefekkür-ü kalbîye mani olduğu zaman ubudiyet için şifa taleb eylemiş. Biz, o münâcât ile -birinci maksadımız- günahlardan gelen manevî ruhî yaralarımızın şifasını niyet etmeliyiz. Maddî hastalıklar için ubudiyete mani' olduğu zaman iltica edebiliriz. Fakat mu'terizane, müştekiyane bir surette değil, belki mütezellilane ve istimdadkârane iltica edilmeli. Madem onun rubûbiyetine razıyız, o rubûbiyeti noktasında verdiği şeye rıza lâzım. Kaza ve kaderine itirazı işmam eder bir tarzda "Ah! Of!" edip şekva etmek; bir nevi kaderi tenkiddir, rahîmiyetini ittihamdır. Kaderi tenkid eden, başını örse vurur kırar. Rahmeti ittiham eden, rahmetten mahrum kalır. Kırılmış el ile intikam almak için o eli istimal etmek, nasıl kırılmasını tezyid ediyor. Öyle de: Musibete giriftar olan adam, itirazkârane şekva ve merakla onu karşılamak, musibeti ikileştiriyor.

İkinci Mes'ele: Maddî musibetleri büyük gördükçe büyür, küçük gördükçe küçülür. Meselâ: Gecelerde insanın gözüne bir hayal ilişir. Ona ehemmiyet verdikçe şişer, ehemmiyet verilmezse kaybolur. Hücum eden arılara iliştikçe fazla tehacüm göstermeleri, lâkayd kaldıkça dağılmaları gibi; maddî musibetlere de büyük nazarıyla ehemmiyetle baktıkça büyür. Merak vasıtasıyla o musibet cesedden geçerek kalbde de kökleşir, bir manevî musibeti dahi netice verir; ona istinad eder, devam eder. Ne vakit o merakı, kazaya rıza ve tevekkül vasıtasıyla izale etse, bir ağacın kökü kesilmesi gibi maddî musibet hafifleşe hafifleşe kökü kesilmiş ağaç gibi kurur gider. Bu hakikati ifade için bir vakit böyle demiştim:

Bırak ey bîçare feryadı, beladan kıl tevekkül.

Zira feryad bela-ender, hata-ender beladır bil.

Eğer bela vereni buldunsa, safa-ender, atâ-ender beladır bil.

Eğer bulmazsan bütün dünya cefa-ender, fena-ender beladır bil.

Cihan dolu bela başında varken, ne bağırırsın küçük bir beladan, gel tevekkül kıl!

Tevekkül ile bela yüzünde gül, tâ o da gülsün. O güldükçe küçülür, eder

tebeddül.

Nasılki mübarezede müdhiş bir hasma karşı gülmekle; adavet musalahaya, husumet şakaya döner, adavet küçülür mahvolur. Tevekkül ile musibete karşı çıkmak dahi öyledir.

Üçüncü Mes'ele: Her zamanın bir hükmü var. Şu gaflet zamanında musibet şeklini değiştirmiş. Bazı zamanda ve bazı eşhasta bela, bela değil, belki bir lutf-u ilâhîdir. Ben şu zamandaki hastalıklı ve sair musibetzedeleri (fakat musibet, dine dokunmamak şartıyla) bahtiyar gördüğümden, hastalık ve musibet aleyhtarı bulunmak hususunda bana bir fikir vermiyor. Ve bana, onlara acımak hissini îras etmiyor. Çünki hangi bir genç hasta yanıma gelmiş ise görüyorum; emsallerine nispeten bir derece vazife-i diniyeye ve âhirete karşı merbutiyeti var. Ondan anlıyorum ki: Öyleler hakkında o nevi hastalıklar musibet değil, bir nevi nimet-i İlâhiyedir. Çünki çendan o hastalık onun dünyevî, fâni, kısacık hayatına bir zahmet îras ediyor. Fakat onun ebedî hayatına faidesi dokunuyor, bir nevi ibadet hükmüne geçiyor. Eğer sıhhat bulsa, gençlik sarhoşluğuyla ve zamanın sefahetiyle elbette hastalık hâletini muhafaza edemeyecek, belki sefahete atılacak."[220]

213 Taberî, *Tarih*, 1/165-166; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/220.

214 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/128.

215 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/128.

216 Ünal, Ali, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, s. 714.

217 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/209.

218 Buhârî, *Gusül* 20; *Enbiyâ* 20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/243.

219 Hz. Eyyûb'un hayatı için bkz.: Taberî, *Tarih*, 1/165/166; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/128-136; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/206-210.

220 Said Nursî*, Lem'alar*, 8-13.

Hz. Şuayb Aleyhisselam

Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. O da onlara: "Ey halkım!" dedi, "yalnız Allah'a ibadet edin, çünkü sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Hem ölçü ve tartıyı eksik tutmayın. Ben sizin bolluk içinde olduğunuzu görüyorum. Ama böyle devam edecek olursanız, sizi azapla kuşatacak olan bir günden korkuyorum." (Hûd, 11/84)

Medyen ve Eyke

Medyen, Hz. İbrâhim'in (aleyhisselam) bu ismi taşıyan oğlunun soyundan gelen bir toplum olup Kızıldeniz'de Akabe Körfezi'nin doğu tarafında otururlardı. Hz. Mûsâ, Hz. Şuayb'a (aleyhisselam) hizmet etmiş, ve onun damadı olmuştur. Hz. Şuayb'ın (aleyhisselam) öğrettiklerine dikkat edilirse zamanımız medeniyetinin genel ahlâk anlayışını özellikle ilgilendiren çok dersler bulunur.

Eyke de Medyen'e altı günlük yakınlıkta bulunan Tebuk'ün eski ismidir. Bu iki şehirde ticaret oldukça gelişmişti. Fakat gelişen ticari seviyeye uygun bir ticaret ahlâkı oluşmamıştı. Özellikle ölçü ve tartıda hile yapmak yaygınlaşmıştı. Aldatmak sıradan bir iş sayılıyordu. Hatta aldatmadan ticaret yapmanın mümkün olmadığına inanılıyordu. Ticaret hayatının temelini oluşturan doğruluk ve dürüstlük kavramları bu şehirlerde unutulmuş bulunuyordu.

Her iki şehre de ticaret yapmak maksadıyla başka şehirlerden insanlar gelirdi. Fakat bu şehirlerde ticaret emniyeti olmadığı için yabancıların malları zarar görürdü.[221]

Allahu Teâlâ Hz. Şuayb'ı (aleyhisselam) bu iki şehre peygamber olarak göndermiştir. Şuayb (aleyhisselam) bu iki şehre aynı zaman diliminde mi, yoksa önce Medyen'e, oranın helâk olmasından sonra da Eyke'ye mi peygamber olarak gönderilmiştir? Bu konuda kesin bir bilgiye sahip değiliz.

Bu iki şehirde, günümüzde bir ticaret merkezi hâlini alan modern şehirlerin fotoğrafını görmek mümkündür. Bu bakımdan Hz. Şuayb'ın dilinden yapılan nasihatlere dikkatlice kulak vermek gerekmektedir.

Peygamberliği

Medyenliler aslen Hz. İbrâhîm'in dinine mensuptular. Fakat zamanla onun getirdiği dini unutup batıl yollara saptılar. Kendilerine uydurma ilâhlar edinerek şirke saplandılar. Ticaret hayatlarında da doğruluğu terk ederek aldatmayı, hileli ticaret yapmayı ahlâk hâline getirdiler. Cenâb-ı Hakk da onlara kendi içlerinden tanıdıkları ve soylu bir insanı Şuayb'ı (aleyhisselam) peygamber olarak gönderdi. Hz. Şuayb'ın künyesi Şuayb b. Mekîl b. Yeşcür b. Medyen'dir.[222] Kavmine karşı güzellikle yaptığı uyarılardan ve öğütlerden dolayı Peygamberlerin hatibi ünvanıyla anılarak kendisine "Hatibü'l-enbiya" adı verilmiştir.[223]

Şuayb (aleyhisselam) Medyenlileri önce tevhid inancına davet ederek Bir ve Tek olan Yüce Allah'a kulluk yapmaya çağırdı. Zira toplumun sahip olduğu çarpık zihniyetin temelinde tevhid akidesinden sapma vardı. Bu inanç terk edilince pek çok onulmaz hastalığın toplum bünyesini sarması kaçınılmaz olmuştur. Bundan dolayı Yüce Nebi önce tevhide davet etti. Bu bütün peygamberlerin müşterek bir tavrıydı. Toplumda görünen bütün problemlerin temelinde aslında kalplerin kirlenmesi gerçeği yatmaktadır. Bu bakımdan öncelikle şirkin bütün izlerinin kalplerden silinmesi ve temizlenmesi gerekmekteydi.

Şuayb'ın (aleyhisselam) ikinci mesajı ölçü ve tartının düzeltilmesiydi. Zira Medyen halkının en önemli işi ticaretti. Ticaretin ruhu da doğruluktur. Fakat onlar değişik hilelerle halkın mallarının değerini düşürüyorlardı. Yeryüzünde daha önce de değişik günahlar işlenmişti. Fakat Medyenliler ölçüsünde ölçü ve tartıyla oynayıp insanları aldatmayı ahlâk hâline getiren bir kavim olmamıştı. Bundan dolayı Yüce Nebi kavmine güzellikle doğruları anlattı.

"Medyen ahalisine de içlerinden biri olan Şuayb'ı gönderdik. 'Ey benim halkım!' dedi, 'Yalnız Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. İşte size Rabbinizden açık delil geldi. Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların haklarını eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin, ülkede düzen sağlanmışken fesat çıkarıp huzuru bozmayın. Bana inanıp bu dediklerimi yapmanız sizin için elbette hayırlıdır." (A'râf, 7/85)

Ticaret bolluk ve bereket kaynağıdır. Onlar da bu berekete bol miktarda mazhar olmuşlardı. Bu bolluk ve bereketin gereği haksızlık değil, insanların hakkını hukukunu gözetmek, insanların yararına hizmet etmek ve Allah'a şükretmek olmalıydı. Ölçü ve tartıda hile yapmak ise bütün hayırları berbat

etmekten başka işe yaramazdı.

Medyenliler ölçü ve tartıyı eksik tutarak daha fazla kazanmanın peşindeydiler. Kazanma hırsı onları hile yapmaya sevkediyordu. Şehirlerinin kervanların geçiş yolu üzerinde olmasını avantaj sayarak yabancıların mallarını talan etmekten geri durmuyorlardı. Kazanma hırsı gözlerini kör etmiş durumdaydı. Fakat hırs neticede hüsran ve zarardan başka bir şey getirmemiştir. Bundan dolayı da Hz. Şuayb kavmini açıkça uyardı. Eğer bu şekilde devam ederlerse sahip oldukları hayırları da kaybedeceklerini, bunun da ötesinde topyekün bir azaba uğrayacaklarını haber verdi:

"Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. O da onlara: 'Ey halkım!' dedi, 'Yalnız Allah'a ibadet edin, çünkü sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Hem ölçü ve tartıyı eksik tutmayın. Ben sizin bolluk içinde olduğunuzu görüyorum. Ama böyle devam edecek olursanız, sizi azapla kuşatacak olan bir günden korkuyorum. Ey halkım! Ölçü ve tartıyı dengi dengine tam tutun, halkın hakkını yemeyin ve ülkede müfsitlik ederek fenalık yapmayın. Eğer mümin iseniz, Allah'ın helâlinden bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır. Ben sadece sizin iyiliğinizi düşünerek öğüt veriyorum, yoksa sizin üzerinizde bir bekçi değilim." (Hûd, 11/84-86)

Hz. Şuayb kavmine şefkat dolu bir üslupla sesleniyordu. Onları anladığını ifade ediyor ve duygularına tercüman oluyordu. Kavminin içinden geçenleri çok iyi biliyordu. Bundan dolayı da muhtemel sorularına da baştan cevap veriyordu. Kavminden bazıları kalkıp şöyle diyebilirlerdi: "Doğru ama ticarette ve siyasette biz böyle hakka, hukuka riayet ederek adaletle hareket ettiğimiz takdirde, doğru dürüst iş yaptığımız takdirde fazla bir şey kazanamayız."

Bu muhtemel itiraza Hz. Şuayb baştan cevap vererek şöyle diyordu: Haram kısmı attıktan sonra Allah'ın helâlinden size ihsan edeceği o temiz ve helâl kısım, helâl kazançtan size kalan sizin için daha hayırlıdır. Müfsitlikle, haksızlıkla, eksik ölçüp yanlış tartmakla toplayacağınız haram fazlalardan netice itibariyle daha kârlı, daha faydalıdır. Eğer mü'min iseniz yani bunun daha hayırlı olduğuna inanıyorsanız bu böyledir. Yani hayır, iman şartına bağlıdır. İnanıyorsanız hayır görürsünüz. Yoksa ben üzerinize bekçi değilim. Siz iman edip korunmadıktan sonra ben sizi koruyamam. Velhasıl bu öğütleri iyi dinleyin ve tutun, yoksa olacaklardan ben sorumlu değilim!

Kavminin Tepkisi

Nebinin şefkatli çağrısına kavminin cevabı gecikmedi. Herkes kendi karakterinin gereğini sergiler. Nebiler ve onların çizgisini temsil edenler makuliyetin ve şefkatin temsilcileridir. İnkarcılar ise sadece kabalığın, hoyratlığın ve alaycılığın sembolü olmuşlardır. Medyen ahalisinin tavrı da farklı olmadı.

"Şuayb!' dediler. 'Atalarımızın taptıkları tanrılarımızı terketmeyi yahut mallarımız konusunda istediğimiz şekilde davranmamızı senin namazın, ibadetin mi emrediyor? Aferin, amma da akıllı, uslu bir adamsın ha!" (Hûd, 11/87)

Şuayb (aleyhisselam) çok namaz kılardı ve öyle tanınıyordu. İbadetler içinde dinin direği olan namaz ise *"Gerçekten de namaz Allah'a saygılı olanların dışındakilere ağır gelir."* (Bakara, 2/45) âyeti gereğince huşû ehlinden olmayanlara pek ağır gelir. Allah'tan başkasını bir yana bırakıp Allah huzurunda divan durmanın, secdelere varmanın zevk ve ulviyyetini idrak edemeyenlere boş ve faydasız bir uğraş gibi geldiğinden, namaz kılanlarla alay edip eğlenmek de küfrün gereği ve azgın kâfirlerin öteden beri âdetleridir. Bundan dolayı Şuayb'ın (aleyhisselam) kavmi de onun tevhid inancını, hukuk ve ahlâka ilişkin bildirilerini doğrudan doğruya red ve inkâr edemedikleri için, özellikle dolaylı yoldan değersiz göstermek üzere bütün bunları onun kıldığı namaza bağlayarak, geçersiz ve değersiz göstermeye çalışıyorlar, onun peygamberliğiyle alay etmek üzere namazıyla alay ediyorlardı.

Yalnızca Allah'a ibadet edip, türlü türlü mabudlara kul olmaktan kurtulmayı ve ticaretle siyasette hukuk ve ahlâk kurallarına riayet etmeyi, hürriyete engel ya da budalalık sayıyorlardı. Hz. Şuayb onlara, "Mallarınızda istediğiniz gibi tasarruf etmeyin." demiş değildi. Tam aksine "İnsanların mallarına haksızlık etmeyin!" demişti. Bu ise hürriyeti engellemek değildi, tam aksine hakları ve hürriyetleri tespit ve teyid etmekti. Çünkü herkesin malları ve hakları güvence altına alınmadıkça kimse hakkından emin olamaz, mallarında dilediği gibi zaten tasarruf edemezdi. Fakat onlar insanların mallarını kendi mallarıymış gibi kabul ediyor, güçlerinin yetebildiği kadar haksızlık yapmaktan geri kalmıyorlardı. Hakka, hukuka ve adalete riayet etmiyorlar, haramdan sakınmıyorlardı. Fesatçılıktan çekinmeleri gerektiği

konusunda Şuayb'ın (aleyhisselam) uyarılarını da kendi serbestliklerine engel sayıyorlar, "Malımızda dilediğimiz gibi tasarruf etmekten vazgeçmemizi bu kıldığın namaz mı emrediyor? Sofu sen ne akıllı adamsın be!" gibi demagojilerle söz dokundurmaya ve alaya yelteniyorlardı. İşte böyle bir taraftan putlara tapıyor, bir taraftan da Allah'a karşı kibir ve gurur taslayıp namazı hor görüyorlardı. Bir başka taraftan da hürriyet ve ticaret adı altında hilekârlık, haklara saygısızlık, terbiyesizlik ve küstahlık ederek vahiy ve nübüvvete ukalâlık demek günümüz kâfirlerinde de en çok görülen cahiliyet devri hastalıklarındandır. Bu bakımdan günümüz insanları Şuayb kıssasını ve Medyen ahalisinin akıbetini çok dikkatle ve ibretle dinlemelidirler.[224]

Kavminin bu alaylı tavrına rağmen Hz. Şuayb nezaketini bozmadan tebliğine devam etti. Onlara makuliyet edalı şöyle seslendi:

"Şuayb: "Ey halkım!" dedi, "Ya ben Rabbimden gelen açık delile dayanıyorsam ve O, kendi katından bana güzel bir nasip lutfetmişse? O'na nankörlük etmem doğru olur mu? Hem ben sizi birtakım şeylerden menederek kendim onları işlemek istemiyorum ki! İstediğim tek şey, gücüm yettiğince ortamı düzeltmektir. Muvaffak olmam sadece Allah'ın yardımı ile olur. Onun için ben de yalnız O'na dayanıyorum, O'na yöneliyorum." (Hûd, 11/88)

O bu sözleriyle kavmine şöyle demek istiyordu: Ey kavmim gördünüz mü, yani şu hâlinizi görüp beğendiniz mi? Gördünüzse söyleyin bakalım ya ben Rabb'imden bir belge, bir beyyine üzerinde isem, "sen o sensin" dediğiniz ben, Rabb'im Teâlâ'dan kesin ve açık bir bürhan, bir belge üzerinde bulunuyorsam, söylediklerimi de vahiy ve nübüvvet bilgisiyle söylüyorsam ne dersiniz? Ben Rabb'imin vahyine ve emrine karşı gelebilir miyim? Oysa Rabbim beni kendi tarafından güzel bir rızıkla rızıklandırmıştır. Yani benim kendi çabamla değil, sırf Allah'tan bir ihsan olarak, lütuf ve kerem hazinesinden beni maddeten ve manen güzel bir şekilde rızıklandırmıştır. Hem helâlinden mal mülk vermiş, ebedi hayatı sağlayan peygamberlik ve hikmet nasip eylemiştir. Ve ben sizi engellemeye çalıştığım şeylere kendim konmak maksadıyla size karşı çıkıyor değilim. Yani, sizi şirkten, başkalarının hakkını yemekten, fesatçılıktan engelliyor; tevhide, tam ölçü ve tartı ile hak ve adaleti gözetmeye davet ediyorsam, gelenek ve alışkanlıklarınızın tersine olan bu nasihatlerden, tekliflerden asıl muradım ve maksadım, hürriyetlerinizi elinizden alıp, sizi onlardan uzaklaştırdıktan sonra o yasakları kendim işlemek

değildir. Allah’a karşı siz günaha girmeyin de ben gireyim, siz aldatmayın da ben aldatayım, halkın malını siz yemeyin de ben yiyeyim, siz istediğiniz gibi, zevk u safa sürmeyin de ben süreyim diye bunu yapmıyorum. Size bir oyun yapmak, elinizdeki nimetleri kendime mal etmek maksadıyla hareket etmiyorum. Maksadım sadece ve sadece gücümün yettiği kadar ıslaha çalışmaktan ibarettir. Muvaffakiyetim de ancak Allah iledir, ancak O’nun yardımı sayesindedir. Onun hidayeti ve inayetiyledir. Ben ancak O’na tevekkül ettim ve ancak O’na inabe ederim, hep O’na yönelirim, her işimde O’na sığınırım, O’na teslim olurum.

Bu gidişat iyi değildi. Bu işin sonunda önceki kavimlerin başına gelen musibetlerin gelmesi mukadder görünüyordu. Bundan dolayı Hz. Şuayb kavmine açıkça olabileceklerden bahsetti. Önceki kavimlerin başına gelenlerden korunmak için tek çare tevbe edip ilâhî dergâha yönelmekti. Zira Erhamürrâhimîn olan Yüce Yaratıcı af dileyerek kendi kapısına müracaat edenleri asla hüsran ve haybette bırakmamıştır. Şuayb (aleyhisselam) nasihatının devamında bu hususları da hatırlatarak şöyle dedi:

“Ey halkım! Bana muhalif olmanız sakın sizi Nûh halkının, yahut Hûd halkının, veyahut Semûd halkının başına gelen felaketler gibi bir musîbete uğratmasın. Lût kavmi ise zaman ve mekân bakımından zaten uzağınızda değil, bari onların başına gelen felaketten ibret alın. Rabbinizden af ve mağfiret dileyin, sonra günahlarınızdan tevbe edip O’na sığının. O sizi affeder ve korur. Çünkü Rabbim rahimdir, veduddur” (pek merhametlidir, kullarını çok sever).” (Hûd, 11/89-90)

Engellemeler ve Tehditler

Şuayb’ın (aleyhisselam) tebliğini ısrarla sürdürmesi kavmini rahatsız ediyordu. Baştan sadece sözlü olarak kabul etmediklerini söylemekle yetinenler artık daha sert bir üslup kullanmaya başlamışlardı. Tehdit muhtevalı konuşmalar yapmaya başladılar:

“*Ey Şuayb*” dediler. “*Söylediklerinden çoğunu pek anlamıyoruz.*”. (Hûd, 11/91) Anlamıyorlardı, çünkü kulak vermiyorlardı, dikkatle dinlemiyorlardı, vahiy ve nübüvvete önem vermiyorlardı.

Genellikle bütün fena insanlarda olduğu gibi, herkesin arzularını kendi arzu ve istekleri gibi zannettiklerinden, bir insanın dünya çıkarlarından ve şahsî

duygulardan kurtularak, sırf Allah rızası için çalışıp çabalayacağını "*Ben ıslahtan başka bir şey istemiyorum.*" sözünde samimi olabileceğini kafalarına sığdıramıyorlardı. İhlâs ve tevekkülün ne olduğunu anlayabilmeleri için kendilerinde de biraz ihlâs ve tevekkül bulunması gerekiyordu. Kendilerinde böyle bir duygu bulamadıkları, özellikle tevhid inancını tanımadıkları için kör bir tabiatçı kafayla düşündüklerinden, beşerin işlediği günahlarla birtakım semavi afetler arasında bir ilişki bulunabileceğine ihtimal vermiyorlardı. Allah'ı bırakıp, şuna buna tapmakla, ölçüyü, teraziyi, eksik yapmakla, fitne fesat çıkarmakla dünyadaki düzenin bozulacağını, tufanlar ve zelzeleler olacağını anlamıyorlardı. Velhasıl sarih ve apaçık olan bu sözlere inanmak istemiyorlar, bu gibi sözlerin arkasında gizli niyetler, art düşünceler ve başka maksatlar aramaya çalışıyorlar, bununla beraber şu sözleri söylemekten de gocunmuyorladı: "Biz senin söylediklerinin çoğundan bir şey anlamıyoruz. Sen ne demek istiyorsun?" Sen neye güvenip de bizi böyle tehdit ediyorsun? Kesinlikle biz seni kendi içimizde zayıf biri olarak görüyoruz, eğer hısım akrabandan, saygı duyduğumuz yakınlarından beş on kişi olmasaydı muhakkak ki seni recmederdik, taşa tutar, öldürürdük. Sen bize karşı güçlü biri değilsin, aziz değilsin. Yani bizim gözümüzde şahsen senin bir değerin, bir önemin yoktur, bize göre sen hatırı sayılan, kıymet verilen biri değilsin. Yani sana saygımızdan dolayı değil, senin yakınlarından olup da bizimle beraber olan, sana uymayıp bizim dinimizde bulunan bir kaç hısım akraban var ki işte biz onların hatırı için şimdiye kadar sana dokunmadık."[225]

"Halkı ise 'Şuayb!' dediler. 'Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz, kabul etmiyoruz. Hem içimizde seni pek zayıf görüyoruz, eğer senin üç beş kişilik akraba grubunun hatırı olmasaydı seni taşa tutar linç ederdik. Bizim nazarımızda senin hiç önemin yoktur.'

Şuayb: 'Ey milletim, demek akrabam sizin nazarınızda Allah Teâlâ'dan daha mı kıymetli ki siz O'nun buyruklarını arkanıza atıverdiniz. Ama şunu hiç unutmayın ki Rabbim, yaptığınız bütün şeyleri ilmi ile ihata etmektedir.

Ey milletim! Siz vargücünüzle elinizdn geleni yapın, ben de vazifemi yapıyorum. Zelil ve perişan eden azabın kime geleceğini ve asıl yalancının kim olduğunu yakında bilip öğreneceksiniz. Gelecek azabı gözleyip bekleyin, ben de gözlüyorum." (Hûd, 11/91-93)

"Halkından kibirlenen eşraf grubu: 'Bak Şuayb!' dediler. 'Yeminle

söylüyoruz: Ya dinimize dönersiniz. Ya da seni de sana inanan taraftarlarını da ülkemizden süreriz!'

Şuayb şöyle cevap verdi: 'Peki, istemesek de mi dinimizden döndürüp süreceksiniz (Ya istemezsek ne olacakmış!) Allah bizi sizin o batıl dininizden kurtardıktan sonra kalkıp tekrar dininize dönecek olursak Allah'a büyük bir iftira atmış oluruz. Allah göstermesin, sizin inancınıza dönmemiz kesinlikle mümkün değil! Rabbimizin ilmi her şeyi kapsar. Biz yalnız Allah'a dayanırız. Ey bizim Rabbimiz! Bizimle şu halkımız arasında Sen âdil hükmünü ver, haklı haksız açığa çıksın. Sen elbette hüküm verenlerin en iyisisin!'

Kavminden inkâra sapan ileri gelenler 'Eğer Şuayb'a uyacak olursanız kesinlikle perişan olursunuz!' diye tehditte bulundular." (A'râf, 7/88-90)

Son âyette kavmin ileri gelenlerinin toplumun imanına engel olmaya çalıştıkları ifade edilmektedir. Toplumu idare edenler geniş halk kitleleri üzerinde oldukça müessirdirler. Bu zümre, nefis ve hevasına tabi olmuş kimseler ise toplumu da o yöne sevketmekte tereddüt etmeyeceklerdir. Eğer hayırlı kimseler ise toplumu iyi yönde etkileyecek, güzel projelerin hayata geçmesine çalışacaklardır. Hz. Şuayb döneminde ise toplumun ileri gelenleri geniş halk kitleleri üzerinde psikolojik baskı kurmuş ve halkı sindirmeye çalışmışlardır. Bunun için de üstü kapalı tehditler savurmaktan geri durmamışlardır. Onların bu tavrı, halkın genel ahlâkının düzelmesi durumunda sahip oldukları iktidarı kaybetme korkusundan kaynaklanmaktadır.

Şuayb aleyhiselamın ölümle tehdit edilmesi iplerin kopma noktasına geldiğinin ve yolun sonunun yakın olduğunun bir göstergesidir. Zaten Hz. Şuayb da kavminin başına gelecekleri beklemeye koyulduğunu açıkça ifade etmiştir.

Medyenlilerin Helâki

Kur'ân-ı Kerîm'de Medyen ve Eyke halklarının azab şekilleriyle ilgili çok fazla teferruata girilmemiştir. Kur'ân'ın bildirdiğine göre Medyenliler korkunç bir gürültüyle birlikte meydana gelen şiddetli bir depremle, Eyke halkı da "gölge azabı"yla helâk edilmiştir. Allah'ın elçisi ve ona iman edenler ise bu azaptan zarar görmemişler, Allah'ın inayetiyle kurtulmuşlardır.

Medyenlileri kuşatan azap şiddetli gürültü ve deprem olarak gelmişti. Hiç beklemedikleri bir anda, peygamberlerini yalanlamanın cezası olarak yer şiddetli bir gürültüyle sarsılmış, hiç birisi kaçmaya fırsat bulamamıştı. Zaten bu güne kadar hiç kimse için azaptan kaçmak mümkün olmamıştır. Medyenliler de oldukları yerde çökekalmışlardı.

Dinlememişlerdi Nebi'yi. Kulak vermemişlerdi söylediklerine. Utanmadan ve sıkılmadan yalancı saymışlardı doğruluk mesajlarıyla gelen elçiyi. Şimdi kendilerine vaat edilen korkunç akıbet gelip çatmıştı. Yer şiddetli bir sarsıntıyla sarsılırken, beynin içine ulaşan şiddetli gürültü etrafı bütünüyle kuşatmışken düşünmeye fırsatları oldu mu bilemiyoruz. Ama ihtimal manzaranın şiddet ve dehşeti ne olup bittiğini anlamaya fırsat bırakmamıştı.

"Derken şiddetli bir deprem onları kıskıvrak yakaladı ve derhal oldukları yerde çökekaldılar. Şuayb'ı yalancı sayanlar…

Onlar değildi sanki vatanlarında, şen şakrak dolaşanlar!

Şuayb'ı yalancı sayıp perişan etmek isteyenler… asıl perişan olanlar, işte onlar oldular! Gördüğü müthiş manzara karşısında Şuayb, yüzünü üzüntü ile öteye çevirip: 'Zavallı halkım!' dedi, 'Ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ etmiştim, sizin iyiliğinize çalışmıştım, size öğütler vermiştim! Artık böyle nankör, böyle kâfir bir toplum için ne diye üzülüp kendimi harap edeyim!" (A'râf, 7/91-93)

"Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik, onlara dedi ki: 'Ey benim halkım! Yalnız Allah'a ibadet edin, âhiret gününü bekleyin ve ülkede fesatçılık yaparak düzeni bozmayın!'

Fakat onlar kendisini yalancı saydılar. Bunun üzerine müthiş bir zelzele, kendilerini kıskıvrak yakalayıverdi, oldukları yerde çökekaldılar." (Ankebût, 36-37)

"Azap emrimiz gelince, tarafımızdan bir lütuf olarak Şuayb ve beraberindeki müminleri o azaptan kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses bastırıverdi de diyarlarında çökekaldılar. Sanki hiç orada yaşamamış gibi oldular. Evet, Semûd halkı defolup gittiği gibi Medyen halkı da defoldu gitti!" (Hûd, 11/94-95)

Eykelilerin Helâki

Medyenlilerin helâk edilmesinden sonra Hz. Şuayb Eykelilere peygamber olarak görevlendirildi. Tarihçilerin bu tespiti doğruysa Şuayb (aleyhisselam) Medyen'den ayrılırken helâkten kurtulan müminlerle birlikte bu şehre gelmiş olmalıdır.

Eyke halkı da ticaretle uğraşıyordu. O dönemde bu şehir ağaçlık bir bölgeydi. Halkın refah seviyesi yüksekti. Ne var ki Medyen'e musallat olan ticarette hile yapma, ölçü ve tartıda eksik yapma virüsleri bu halka da musallat olmuş durumdaydı.

Şuayb (aleyhisselam) aslen bu şehirli olmadığı için irşad ve tebliğ faaliyetleri karşılığında bir menfaat beklemediğini açıkça söyleme gereği duydu. Fakat Eykeliler de tıpkı Medyen halkı gibi onu dinlemediler ve yalancı saydılar. Kendisinin de tıpkı onlar gibi bir beşer olduğunu söyleyerek büyüye maruz kalmış bir insan olduğunu iddia ettiler. Oysa Medyen şehri kendilerine çok yakındı. Oraya gelen musibetten haberleri vardı. Ama gözlerini kaplayan gaflet perdesi gerçeği görmelerine ve ibret almalarına engel oluyordu.

Şuayb (aleyhisselam) tebliğinde ısrar ettikçe onlar küstahça tavırlarını artırıyorlardı. Nihayet günün birinde âdeta meydan okuyarak kendilerini korkuttuğu azabı getirmesini istediler Hz. Şuayb'tan. Kur'ân onların durumunu şöyle anlatmaktadır:

"Eyke halkı da resulleri yalancı saydı. Şuayb onlara şöyle dedi:

'Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim! Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin! Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Rabbülâlemin'dir. Ölçeği, tam ölçün de eksik ölçüp hak yiyenlerden olmayın! Doğru terazi ile tartın, halkın hakkından bir şey kısmayın! Ülkede bozgunculuk yaparak nizamı bozmayın. Sizi de sizden önceki nesilleri de yaratan Rabbinize karşı gelmekten sakının.'

'Sen' dediler. 'Bir sihirin etkisine kapılmışsın. Bize hiç bir üstünlüğün yok, sen de bizim gibi bir insansın. Doğrusu, biz seni yalancılardan sanıyoruz. Eğer peygamberlik iddiasında doğru isen haydi gökten üstümüze bir parça düşür, üstümüze azap indir!'

Şuayb: 'Rabbim sizin yaptıklarınızı çok iyi biliyor.' dedi.

Yine de onu yalancı saydılar. Bunun üzerine o gölge gününün azabı onları

bastırıverdi. Gerçekten o müthiş bir günün azabı idi." (Şuarâ, 26/176-189)

Rivâyete göre Allah onlara şiddetli bir sıcaklık musallat etmişti. Öyle ki sıcağın etkisiyle su kaynakları bile kurudu. Dışarıda sıcaktan bunalınca evlerine girerler, evlerindeki sıcaklığın bunaltmasıyla tekrar dışarı çıkarlardı. Artık evlerine giremez hâle gelince ovaya çıkmaya mecbur kaldılar. Bu sıcaklık yedi gün sekiz gece sürmüştü. Bu esnada gönderilen bir bulut onları sevindirmişti. Çünkü altına sığınıp biraz serinleyeceklerini düşünmüşlerdi. Bu maksatla bulutun altında toplandılar. Ancak bulut bir anda ateş yağdırmaya başladı. Böylece hepsi şiddetli sıcağın etkisiyle helâk oldular. Bu azap, Kur'ân'da "gölge gününün azabı" olarak zikredilmektedir. Ayrıca Eyke halkının helâki, şu âyetlerde de geçmektedir:

"Eyke halkı da zalim mi zalim bir halk idi. Onlara da hak ettikleri cezayı verdik. Bu her iki şehir harabesi de uğrak bir yol üzerindedir." (Hicr, 15/78-79)

"Onlardan önce Nûh, Âd toplumları ve ordular sahibi Firavun toplumu da Peygamberleri yalancı saydılar. Semûd ve Lût toplumları, Eykeliler de öyle yaptılar. İşte bunlar, peygamberlere karşı toplanan hiziplerdi. Bunların her biri peygamberlere yalancı demiş ve cezalarını hak etmişlerdi." (Sâd, 38/12-14)

"Onlardan önce Nûh halkı, Ashab-ı Ress, Semûd, Âd, Firavun halkları. Lût'un hemşehrileri, Ashab-ı Eyke ve Tübba' halkı da hakkı yalanladılar. Evet onların hepsi peygamberleri yalancı saydılar da tehdidime müstehak oldular, azaba çarptırıldılar." (Kâf, 50/12-14)

Hz. Şuayb, Eykelilerin de helâk olması üzerine kendisine iman edenlerle birlikte buradan ayrılıp Mekke'ye yerleşti. Vefatına kadar da burada kaldı. Kabri Mescid-i Haram'da Darünnedve ile Benî Sehm kapısı arasında bir yerdedir.[226]

221 Eyke ve Medyen hakkında bkz.: Yâkut, *Mu'cemü'l-büldân*, 5/77-78; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/157; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/172-173.

222 Sa'lebî, *Arâis*, 165.

223 Hâkim, *Müstedrek*, 2/568.

224 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/561-652.

225 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 4/560-564.

226 Bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 157-159; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/172 vd.

Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn Aleyhimesselam

Kitapta Mûsâ'yı da an! Gerçekten O Allah tarafından ihlâsa erdirilen bir kul idi, resul ve nebî idi. Hani ona Tûr'un sağ tarafından seslenmiş ve özel konuşma için onu huzurumuza almıştık. Ve rahmet ve keremimizden kardeşi Hârûn'u da nebî olarak ona ihsan etmiştik." (Meryem, 19/51-53)

İsrâiloğulları ve Zorbalığın Simgesi: Firavun

Hz. Yûsuf Mısır'a aziz olunca babasını, kardeşlerini ve onların ailelerini Mısır'a davet etmiş, onlara yerleşmeleri için bir yer tahsis etmişti. Zamanla buradaki nüfusları artan bu aileye, Yâkûb'a (aleyhisselam) nispetle İsrâiloğulları denmişti. İsrâiloğullarının zaman içinde bu ülkede nüfuzları iyice artmıştı. Artık onlar da devlet yönetiminde sözleri dinlenen, ülkenin önemli bir unsuru hâline gelmişlerdi. Ancak, Hz. Yûsuf'un vefatını müteakip yıllarda iktidarı ele geçiren Firavunlar, kendileri için bir tehdit olarak algıladıkları bu soya mensup kişilere karşı sindirme politikası takip ettiler. Başta her türlü devlet işi olmak üzere, ellerindeki bütün imkânları aldılar. Bir zamanlar ülkede önemli işler yapan bu Yâkûboğulları, zillete mahkum edilen, ağır işlerde köle gibi çalıştırılan bir topluluk hâline gelmişlerdi. Bu durum çok uzun yıllar devam etti.

Toplum içinde ezilmişlik ve dışlanmışlık duygusuyla hareket eden bu milleti, gelecekte kendilerini kurtaracak olan bir kurtarıcı inancı ayakta tutuyordu. Onlar, bu inançlarını bir sır gibi saklıyorlar, Kıptîlerle asla paylaşmıyorlardı. Zira toplumdaki genel hava bütünüyle onların aleyhine idi. Aslında bu inanç bir efsaneden ibaret değildi. Onlar Hz. İbrâhîm'den kendilerine ulaşan haberleri aralarında konuşurlardı. Bu haberlerden birine göre, İbrâhîm soyundan bir erkek çocuk doğacak ve Mısır kralının ölümü bu çocuğun eliyle olacaktı. İhtimal ki bu müjde, Hz. Sâre Mısır'dan geçerken Firavunun kendisine kötülük yapmak istemesi üzerine Allah tarafından verilmişti. İşte İsrâiloğulları bu bilgiyi bir sır gibi saklıyorlar ve zulmün karanlığından bir gün mutlaka kurtulacaklarına inanıyorlardı.

Ne var ki bu bilgi bir zaman sonra sır olmaktan çıktı ve Kıptîler tarafından da konuşulmaya başlandı. Bu konuşmalar Firavuna kadar ulaştı. Zaten kendi gölgesinden korkacak kadar yüreksiz olan Firavun, bu konuyu danışma

meclisine getirdi. Eğer bu inanç doğru ise İsrâiloğullarından bir çocuk başına bela olacak demekti. Bunun için derhal önlem almak gerekiyordu. Kendi karakterine uygun bir çözüm üretti. Doğacak bütün erkek çocuklar öldürülecek, böylece bu sıkıntı yaşanmayacaktı. Aslında ilâhlık iddiasındaki bir kimse için böylesi bir korku yersiz olmalıydı. Ama o da inanmıyordu ilâh olduğuna. Biliyordu sahtekarın birisi olduğunu. Ama dünya saltanatı çok tatlı geliyordu. Zulüm ve işkenceyle de olsa insanlara hükmetmek, hakkı kuvvetin emrinde gören bütün Firavunların ortak özelliğidir.

Firavun, zorbalığın simgesidir. Onun bütün sistemi baskı, zulüm ve sindirme üzerine kuruludur. Kur'ân-ı Kerîm, Firavunun halkı üzerinde kurduğu sistemi şöyle haber vermektedir:

"O halkını küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan iyice çıkmış bir toplum idi" (Zuhruf, 43/54)

Evet, Firavun'a göre kendisinden ve sistemini ayakta tutan ekipten başkası önemli değildi. O, kendini yegâne kanun koyucu olarak görürdü. Sistemini kurarken de şuursuz kitlelere hükmetmek için kelle almaktan, kan dökmekten çekinmezdi. Firavunluk, mutlak hakimiyetin sembolüdür. Ancak Firavunun bu hakimiyeti tek başına gerçekleştirmesi mümkün değildir. Bunun için çevresinde Kur'ân'ın "mele'" dediği bir aristokrat sınıfı vardır. Firavun bu soylular(!) zümresiyle toplumu istediği gibi idare ediyordu.

O dönem Mısır toplumu bütünüyle sindirilmişti. Öyle ki hiç kimsede kendi ayakları üzerinde duracak bir irade ve evrensel insani değerleri temsil ve müdafaa gücü kalmamıştı. Vicdan ve başkalarının haklarına saygı hissi bütünüyle sönükleşmişti. Herkes Firavun'a kayıtsız şartsız itaat ediyor, o ne derse doğru kabul ediyorlardı.

Firavun'un ruh hâli ve yönetim psikolojisi, aynı karakteri ve çizgiyi paylaşan bütün Firavunlar ve benzerleri için de geçerlidir. Bundan dolayı, Kur'ân'da bahsedilen o dönem Mısır'ı yöneten Firavun II. Ramses olsa da bu çizgide yer alan ve kendini üstün görme psikolojisiyle halkı ezen bütün idarecilerin genel karakteri hep aynı olmuştur/olmaktadır.[227]

Korkutan Rüyâ

Her türlü fazilet gibi cesaretin kaynağı da imandır. Diğer kötü huylar gibi

korkaklığın kaynağı da küfürdür. Dışarıdan bakınca çalımlı ve görkemli gözüken kafir ve münafıklar aslında çok korkak kimselerdir. Onlar her türlü faaliyete şüphe ile bakarlar, en ufak sesi bile kendi aleyhlerine zannederler. Küfrün en şiddetlisini temsil eden Firavun da böyle bir korkaktı. Dışarıdan bakanlar onun saltanatına imrenseler de o, zatında korkağın tekiydi.

Bir rivayete göre, Firavun'u erkek çocukları öldürme kararına sevkeden gördüğü bir rüya idi: Kudüs tarafından bir ateş gelerek Mısır'daki evleri ve Kıptîlerin tamamını yakmış, ama İsrâiloğullarına zarar vermemişti. Uykudan uyanan Firavun, rüyanın tesiriyle ürpermiş ve derhal kahinleri ve rüya yorumcularını çağırmıştı. Rüyanın yorumu kendisinden daha ürperticiydi. İsrâiloğullarından doğacak bir erkek çocuk başta Firavun'un saltanatı olmak üzere bütün Mısır'ı ele geçirecek, böylece Firavun'un muhteşem saltanatının sona erişi bu çocuğun eliyle olacaktı.[228]

Zalimin zulmü varsa, mazlumun da Allah'ı vardı. Halka zulmedenler bir gün mutlaka cezalarını çekeceklerdi. Kader hükmünü çoktan vermişti. Firavun'un hiçbir tedbiri kaderin hükmünü değiştiremeyecekti.

"Horlanan, ezilen milleti de bereketlerle donattığımız o ülkenin doğularına ve batılarına (yani tamamına) vâris kıldık. Böylece sabretmelerine mükâfat olarak İsrâiloğullarına, senin Rabbinin yaptığı güzel vaad tamamen gerçekleşti. Firavun ile kavminin yaptıkları binaları ve yetiştirdikleri bahçeleri ise imha ettik." (A'râf, 7/137)

"Ama neticede Biz onları bahçelerinden ve pınarlarından, hazinelerinden, servetlerinden ve kendilerince çok değerli makam ve mevkilerinden çıkardık. Bu olay böylece tamamlandı. Bahsedilen bütün o nimetlere İsrâiloğullarını mirasçı yaptık." (Şuarâ, 26/57-59)

Bu ilâhî hüküm mutlak gerçekleşecekti. Nitekim vakti geldiğinde de gerçekleşti.

Erkek Çocukları Öldürme Kararı

Firavun, kendi saltanatını korumak için korkunç bir karar vermişti. İsrâiloğullarına ait bütün yeni doğan erkek çocuklar öldürülecekti. Bu maksatla ekipler kuruldu. Evler tek tek aranıyor ve hamile kadınlar tespit edilerek onların doğumları takip ediliyordu. Kıptî halk da bu konuda devlet

görevlilerine yardım etmekten geri kalmıyordu. İsrâiloğullarından bir kadın doğum yaparsa derhal yetkililere ihbar ediyorlardı. Eğer dünyaya gelen çocuk erkekse derhal hüküm infaz ediliyordu. Adeta bir korku imparatorluğu kuran Firavun'un merhametin zerresinden nasibi yoktu. Saltanatı kaybetme korkusu bir paranoyaya dönüşmüş ve bütün bir toplumu sarmıştı. Çünkü bu zulüm sisteminin çökmesini Kıptî halk da istemiyordu. Zira İsrâiloğullarını köle gibi kullanmak onların da işine geliyordu.[229]

Kur'ân-ı Kerîm, bu korkunç zulmü şöyle haber vermektedir:

"Doğrusu Firavun, ülkesinde (Mısır'da) zorbalık yaptı, büyüklük tasladı. Halkını çeşitli fırkalara ayırdı. Onlardan bir topluluğu, erkek evlatlarını kesmek, kız evlatlarını ise hayatta bırakmak suretiyle özellikle zayıflatmak istiyordu. O, bozguncunun teki idi." (Kasas, 28/4)

Bu sindirme ve soykırım politikası zamanla Kıptîleri bile endişelendirecek boyutlara ulaştı. Zira ülkede erkeklerin soyu tükenirse bedava işçi kaynakları da tükenmiş olacaktı. Bu durumda ağır işlerde kendileri çalışmak zorunda kalacaklardı. Ülkede İsrâiloğullarının erkek nüfusu azalmaya başlayınca ülkenin önde gelenleri Firavun'a müracaat ederek endişelerini dile getirdiler. Firavun da halkının endişelerini dikkate alarak soykırım politikasını bir miktar yumuşattı. Artık bir yıl doğan erkek çocuklar öldürülecek, diğer yıl doğanlar ise öldürülmeyecekti. Böylece ülkenin ucuz işgücü tamamen yok olmayacaktı.

Hz. Mûsâ'nın Doğumu ve Nil'e Bırakılan Sandık

Varlığını her hadiseyle bize gösteren ve inanan kullarını inayetiyle kuşatan Yüce Allah'ın hükmünü kimsenin değiştirmesi mümkün değildir. Firavun da bütün önlemlerine rağmen saltanatına son verecek olan Hz. Mûsâ'nın doğumunu engelleyemedi. Mûsâ (aleyhisselam), çocukların öldürüldüğü sene dünyaya gelmişti. Kardeşi Hârûn ise çocukların sağ bırakıldığı yıl dünyaya gelecekti.[230]

Annesi Hz. Mûsâ'ya hamile kalınca, alabileceği bütün tedbirleri aldı. Hamileliğin ilerleyen dönemlerinde komşularından bile gizlendi. Zamanı gelince de dünyalar tatlısı bir erkek evlat dünyaya getirdi. İhtimal, yüreğinin bir tarafında endişe olsa da gönlü itminan ve sekine doluydu. Zira kalbine gelen ilhamlar, ona korkmamasını söylüyordu. Cenâb-ı Hakk, ona çocuğunu

emzirmesini, Firavunun askerlerinden korkunca da bir sandık içine koyup Nil Nehri'ne bırakmasını ilham etmişti. Ayrıca endişelenmemesini, zira çocuğunu tekrar kendisine vereceğini ve onu ileride peygamberlikle serfiraz kılacağını müjdelemişti. Bu müjde, talihli anneyi rahatlatmıştı. İlâhî inayet altında olana kim zarar verebilirdi ki?

Talihli anne çocuğunu emzirince bir sandığa koydu ve Nil Nehri'ne bırakıverdi. Gönlündeki itminan duygusu endişelerini bastırıyordu.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu olay şöyle anlatılmaktadır:

"Bunun içindir ki Mûsâ dünyaya gelince annesine şöyle ilham ettik: 'Onu bir süre emzir, şayet onun başına bir şey geleceğinden endişe edersen, ırmağa bırak, hiç endişe etme, hiç üzülme! Zira Biz onu sana kavuşturacağız ve onu resullerden yapacağız." (Kasas, 28/7)

"O vakit annene ilham edip dedik ki: 'Onu bir sandığa yerleştirip denize bırak! Deniz onu sahile atsın. Bana da ona da düşman olan biri onu alsın.' ve 'Ey Mûsâ! nezaretim altında yetiştirilmen için sana karşı insanların gönüllerinde tarafımdan bir sevgi bıraktım.. (Tâhâ, 20/38-39)

Hz. Mûsâ Firavun'un Sarayında

Annesi, biricik yavrusunu Nil'in sularına bıraktıktan sonra, sandık gitmesi gereken yere doğru salına salına gitmeye başlamıştı. Şefkatli bir annenin kendi elleriyle bıraktığı sandığı, yine bir şefkatli anne gibi nazlı nazlı götürüyordu nehir suları. Şefkat abidesi anne, sandığı suya bırakırken yüreğindeki heyecanları bastırmaya çalışıyordu. İlhamla kendisine bildirilen ilâhî vaadi hatırladı. Daha doğrusu hatırından hiç çıkarmıyordu. Yavrusuyla olan bu ayrılığın çok sürmeyeceğini biliyordu. Sonsuz Kudret, hem kendisini hem de nurlu yavrusunu koruyacaktı. Hem de hiç kimsenin tahmin edemeyeceği bir şekilde muhafaza edecekti.

O dönemde Hz. Mûsâ için en güvenilir yer, her türlü şer kararının alındığı Firavunun sarayı idi. Çünkü orada alınan kararlar sarayın içine işlemiyordu. Her icraatında binlerce hikmet gizli olan Cenâb-ı Hakk, yüce nebisini bizzat Firavun'un sarayında yetiştirecek ve âdeta Firavun'a sarayını mezar yapacaktı.

İşte şimdi sandık gitmesi gereken yere doğru gidiyordu. Bu yolculuk çok

uzun sürmedi. Zira akıntı sandığı Firavun'un sarayının önüne doğru sürüklemişti. Nehrin kıyısı ağaçlık bir yerdi. Sandık ağaçlı yere gelmiş takılıp kalmıştı. Askerler veya yıkanmak için nehre gelmiş olan cariyeler sandığı fark etmede gecikmediler. Bir tabut şeklinde olan ve ağzı güzelce kapatılan sandığı açmaya korktular. Sandığı alıp saraya götürdüler. Sarayın hanımı Âsiye'nin önüne bıraktılar. Cennet'te Nebiler Sultanı'na eş olma payesine ulaşacak olan bu firasetli kadın kapağı açıp örtüyü kaldırınca nur yüzlü yavruyu gördü. İlk bakışta gönlünde sıcak bir sevgi atmosferi oluştu ona karşı. Saray halkı da nur yüzlü yavrudaki farklılığı sezmişlerdi. Yüzündeki sevimlilik hemen herkesin yüreğine tesir etmiş, gönüller bir anda adını ve macerasını bilmedikleri nur yüzlü yavruya ısınıvermişti. Orada bulunan herkes bu çocuğun Firavun'un zulmünden kurtarılmak için nehre bırakılmış olduğunu tahmin etmişlerdi. Zalim Firavun'un koyduğu kanuna göre bu çocuğun öldürülmesi gerekiyordu. Ama kimsenin vicdanı böylesine zalimce bir kanunun bu çocuğa uygulanmasını istemiyordu.

Firavun ve hanedanı müjdelere konu olan ve rüyalarda mesaj olarak haber verilen kişinin kendi elleriyle himaye etmeye çalıştıkları bu nur yüzlü çocuk olduğunu bilemiyordu. Aslında onu himaye eden Yüce Allah'tı. Hem de düşmanını bu işte istihdam ediyordu. Mânâya karşı kör, hakikate bütünüyle gözünü kapamış ve hidayetten de bütünüyle nasipsiz bir düşmanın eliyle oluyordu bu himaye.

Âsiye, bu çocuğun öldürülmesini istemiyordu. Zaten kocasına tesir edebilecek ondan başka biri de yoktu. Âsiye durumu kocasına açtı. Bu güzel yavrunun her ikisi için de neşe kaynağı olacağını söyledi. Firavun önce bu teklife karşı çıktıysa da eşini kıramadı. Nur topu gibi güzel bu yavruyu evlat edinmeye karar verdiler.[231] Kur'ân, Hz. Mûsâ'nın saraya girişini şöyle haber vermektedir:

"Firavun'un ailesi onu, kendilerine ileride bir düşman ve başlarına bir dert olması için ırmakta bulup yanlarına aldılar. Doğrusu Firavun da Haman da askerleri de yanılıyorlardı. Firavun'un hanımı onu sandıktan çıkarınca, kocasına: 'Bana da sana da neşe kaynağı olacak sevimli bir çocuk! Öldürmeyin onu, olur ki bize fayda sağlar, bakarsın biz onu evlat da ediniriz.' diyordu. Kendileri açısından, yanlış bir iş yaptıklarının farkında değillerdi." (Kasas, 28/8-9)

Âsiye evlad edinmeye karar verdikleri bu küçük yavruya Mûsâ adını verdiler. Ona bu ismi vermelerinin sebebi, onun nehir kıyısında ağaçlık bir yerde bulunmasından kaynaklanıyordu. Çünkü Kıptîce'de "Mu" su , "Sa" da ağaç anlamına geliyordu.[232]

Hz. Mûsâ'nın Annesine Kavuşması

Henüz sütten bile kesilmemiş yavrusunu ilâhî bir ilhamla da olsa Nil Nehri'ne bırakan Hz. Mûsâ'nın annesi, annelik şefkatinin galebe çalmasıyla o geceyi uykusuz geçirdi. Zira evladının akıbetini merak ediyordu. Allah'a itimadı tamdı. Ancak bunun nasıl tezahür edeceğini bilmiyordu. Mantığı bu işin sonunun hayır olacağını söylese de yüreğinin heyecanlarını bastırmada zorlanıyordu. Hayatının belki de en uzun gecesini yaşayan bu mübarek anne, sabah olunca zahiren insanı ürkütmemesi imkânsız haberi öğrendi. Küçük yavrusu Firavun'un eline geçmişti. Halbuki onun bütün gayreti oğlunu Firavun'dan korumaktı. Bu haberi duyunca âdeta aklı başından gitti. Oğlu dışında bir şey düşünemiyordu. Böyle bir hadise karşısında bir annenin cinnet geçirmemesi zordu. Yüreğinin bir parçası olan yavrusunun Firavun'un eline geçmesi, pençelerini çıkarmış etrafa saldırmak için bekleyen bir canavarın eline düşmesinden farksızdı. Bundan dolayı bu heyecanı makul karşılamak gerekiyordu. Hele hele ilâhî vaadi unuttuğunu düşünmek doğru değildir.

Hz. Mûsâ'nın annesi âdeta cinnetin eşiğine gelip, Firavun'un sarayına gidip her şeyi anlatmayı düşündüğü hengamda, Yüce Allah kalbine sabır kuvveti verdi. İlâhî inayet imdadına yetişti. Ancak böyle bir inayetle ayakta kalabilirdi zaten insan. Başka türlü tahammül etmek imkânsız olurdu. Yoksa Hz. Mûsâ'nın annesi saraya gidip olan biteni anlatıp çocuğuna sahip çıkmak isteyecekti. Kur'ân-ı Kerîm Mûsâ'nın (aleyhisselam) annesinin bu hâlini şöyle açıklamaktadır:

"Mûsâ'nın annesi, çocuğunun Firavun'un eline geçtiğini öğrenince aklı başından gitti, onun dışındaki her şeyi unuttu. Eğer, Biz vaadimize inananlardan olması için kalbine sabır kuvveti vermeseydik, neredeyse işi açığa vuracak, gidip çocuğa sahip çıkacaktı." (Kasas, 28/10)

Zaten bu süreçte Şeytan da boş durmamış ona değişik vesveseler vermişti. Rivayete göre, henüz sandık Hz. Mûsâ'nın annesinden uzaklaşmaya başlayınca İblis ona gelip vesvese vermişti. Hz. Mûsâ'nın annesi kendi

kendine: *“Ben kendime ne yaptım! Eğer çocuğum yanımda boğazlanmış olsaydı, hiç olmazsa onu kendi elimle kefenler, defnederdim. Bu ise onu kendi elimle denizdeki balıklara ve hayvanlara yem olarak atmaktan benim için daha sevimli olurdu.”* diye söylenmişti. Fakat, kalbine verilen sabır kuvvetiyle ve kendisine verilen ilâhî vaadin gönlüne sekîne salan esintisiyle bu vesveseye takılıp kalmamış, duygu ve düşüncelerini çabuk toparlamıştı. Cenâb-ı Hakk’ın yardımıyla heyecanı yatışan Hz. Mûsâ’nın annesi, kızını görevlendirerek sandığı takip etmesini istedi.

“İşte bu hâldeyken annesi, Mûsâ’nın kızkardeşine: ‘Sen, çaktırmadan onu izle!’ dedi. O da kendisini ele vermeksizin kardeşini uzaktan gözetledi.” (Kasas, 28/11)

Sarayda olumsuz bir hava oluşmamıştı. Henüz kendilerini üzecek bir haber yoktu. Hz. Mûsâ henüz süt emme çağında olduğu için uygun bir sütanne aranıyordu. Fakat o kendisine getirilen hiçbir kadının sütünü almamakta ısrar ediyordu. Hiçbir süt anneyi benimsemiyordu. Bu durumdan haberdar olan Meryem, saraya girmek için sütanne adaylarının arasına karıştı. Sıra kendisine gelince saray ehline bir teklifte bulundu. Bu küçük yavruya süt annelik yapacak birini tanıdığını söyledi. Saray görevlileri, küçük yavruya süt anne bulma telaşında oldukları için Meryem’e saraya niçin geldiğini bile sormayı düşünmeden teklifi kabul ettiler.

Teklifi kabul edilince dünya Meryem’in olmuştu. Vakit kaybetmeden kardeşi de yanlarında olduğu hâlde saray görevlileriyle birlikte annesine geldi. Müjdeli haberi verdi. Bütün süt anneleri reddeden Hz. Mûsâ, öz annesi gelince onun sütünü emdi ve sakinleşiverdi. Hüzünlü annenin yüzündeki bulutlar birden dağılmış, gözü gönlü aydınlık hâle gelmişti. Tasa ve kederden iz kalmamıştı. Ummadığı kadar kısa bir sürede yavrusuna kavuşuvermişti. Hasret endişesi yaşarken vuslat şerbetini yudumlamanın hazzına ermişti. Minik yavruya süt anne bulmaları, saray görevlilerini de memnun etmişti.[233] Ama hepsinden öte, Cenâb-ı Hakk’ın vaadi böylece gerçekleşmiş oluyordu. İnsanlar için imkânsız olanlar Kadîr-i Mutlak olan Yüce Yaratıcı için pek kolaydır. O gündüzden geceyi, geceden de gündüzü çıkarır. Yoktan var eder. Kulları gönülden teveccüh edince en darda kaldıkları anlarda imdadına yetişir. Kur’ân, bu ilâhî vaadin gerçekleşme sürecini şöyle bildirmektedir:

“Biz daha ilk günden itibaren, onun süt emziren kadınların memelerinden

emmesini önlemiştik. Kız kardeşi bu durumu öğrenince onlara: 'Ona güzelce bakabilecek, onun iyiliğine olan her işi yapacak bir aile tavsiye etmemi ister misiniz?' dedi. Böylece onu annesine kavuşturduk ki gözü aydın olsun, tasalanmasın ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu, fakat insanların çoğunun bunu anlamadıklarını öğrensin." (Kasas, 28/12-13)

Başta Âsiye olmak üzere saray halkı sarayın yeni misafirine bir sütanne bulmuş olmaktan son derece memnun olmuşlardı. Âsiye, görevlilere sütannelik yapacak olan bu hanımı saraya davet etmelerini istedi. Âsiye, Hz. Mûsâ'nın annesine, sarayda kendileriyle birlikte kalmalarını teklif etti. Fakat o bu teklifi, kocası ve çocukları olduğu gerekçesiyle kabul etmedi. Ancak çocuğu evine götürmelerine izin verirlerse emzirebileceğini söyledi. Bunun üzerine Âsiye ister istemez Hz. Mûsâ'yı annesiyle birlikte evine gönderdi. Çocuğu emzirmesi karşılığında ona maaş bağladı. Değişik ihsanlarda bulundu.[234]

Bu gerçekten apaçık bir lütuftu. Cenâb-ı Hakk, vaadini yerine getirmiş ve bu aileye büyük bir lütufta bulunmuştu. Nitekim yıllar sonra Hz. Mûsâ nübüvvetle serfiraz kılınıp vahye mazhar olunca Cenâb-ı Hakk, ona bu lutfunu hatırlatmış ve şöyle demişti:

"Zaten başka bir sefer de sana, lütufta bulunmuştuk: O vakit annene ilham edip dedik ki: 'Onu bir sandığa yerleştirip denize bırak! Deniz onu sahile atsın. Bana da ona da düşman olan biri onu alsın.' ve 'Ey Mûsâ! nezaretim altında yetiştirilmen için sana karşı insanların gönüllerinde tarafımdan bir sevgi bıraktım.'

'Kızkardeşin, denizden seni alanların yanına varıp: 'Ona iyi bakacak birini size buluvereyim mi?' diyordu. Böylece seni annene kavuşturduk ki gözü aydın olsun, üzülmesin. (Tâ hâ, 20/37-40)

Sarayda Geçen Yıllar

Sütten kesilinceye kadar annesiyle birlikte yaşayan Hz. Mûsâ, daha sonra yeniden saraya döndü. Gençlik çağına kadar sarayda kaldı. Bu süreçte sarayda prensler gibi muamele gördü. Herkes onu Firavun'un oğlu olarak biliyordu. Bundan dolayı da herkes tarafından tanınan ve aziz tutulan bir kimseydi.[235]

Firavun'un sarayında her türlü imkâna sahip olarak büyümesine rağmen

zulüm sistemine uymayan ve günahlara karşı hep kapalı kalıp insanî çizgisini muhafaza eden Hz. Mûsâ, bulunduğu konum itibariyle Mısır'da dönen dolapları, halkın genel durumunu çok iyi biliyordu. Özellikle İsrâiloğullarının maruz kaldığı zulümleri yakından müşahede ediyordu. Olan bitene razı olması söz konusu değildi. Fakat buna rağmen düşüncelerini asla açığa vurmuyordu. O gelecekte kendisine yüklenen misyondan dolayı saraydan uzaklaşıp, Firavun'un hor gördüğü insanların arasına dönecek ve onlarla hemhâl olacaktı. Aslında bu durum gerçekten aşılması güç bir problemdir. Fakat Hz. Mûsâ bunları aşacak ve insani değerler itibariyle zirveyi muhafaza edecektir.

Kur'ân-ı Kerîm'de olgunluk çağına geldiği zaman Mûsâ'ya (aleyhisselam) hikmet ve ilim verildiği ifade edilmektedir. Fakat bu hikmet, nübüvvet mânâsında değil de buna hazırlık mâhiyetindedir.

"Mûsâ yiğitlik çağına erip olgunlaşınca Biz ona hikmet ve ilim verdik. Biz iyilik edenleri işte böyle mükafâtlandırırız." (Kasas, 28/14)

Kıptînin Ölümü

Bir gün Hz. Mûsâ saraydan ayrılıp şehre dolaşmaya çıkmıştı. Bir aralık kavga eden iki kişiye rastladı. Birisi Mısır'ın yerlisi yani Kıptî, diğeri de İsrâiloğullarından olan iki adam şiddetli bir kavgaya tutuşmuşlardı. Kavganın sebebi belki de Kıptî'nin diğer adamı küçük görmesi ve iş yaptırmak istemesiydi. Zaten bazı rivayetlerde Kıptî olan şahsın Firavun'un aşçısı olduğu ve diğer adama odun taşıtmak istediği bildirilmiştir. Ne var ki işin hakikatini bilmemekle birlikte, İsrâiloğullarından olan şahıs Hz. Mûsâ'dan yardım istedi. Aralarını ayırma maksadıyla adamlara yaklaşan Mûsâ (aleyhisselam), Kıptî olan adamı bir türlü ayıramayınca göğsüne bir yumruk indirivermişti. Adam yumruğu yeyince yığılıp kalmıştı. Halbuki onun niyeti sadece adamı korkutmak, kavgayı bırakmasını sağlamaktı. Adamın bir daha kalkamadığını gören Mûsâ (aleyhisselam) adamın öldüğünü anladı. Sokak ortasında hem de güpegündüz birisinin ölümüne sebep olmuştu. Vaktin öğle olması ve sıcak havadan dolayı insanların öğle uykusunda bulunmaları itibariyle sokaklar boştu. Bu durumu başka gören olmamıştı.

Fakat her şeyi gören ve her şeye nigehbân olan biri vardı. Yaptığı daha doğrusu sebep olduğu şeyden dolayı büyük pişmanlık duyan Hz. Mûsâ, bunun

bir Şeytan işi olduğunu söyleyip derin bir teveccüh ve ciddi bir nedamet hissiyle Rabbine yöneldi. O'ndan af ve mağfiret diledi. Bir daha her ne olursa olsun hiçbir suçluya arka çıkmayacağına söz verdi. Kur'ân'da bu hadise şöyle anlatılmaktadır:

"Mûsâ, bir gün, halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. İki adamı, birbiriyle kavga eder vaziyette gördü. Onlardan biri kendi kavminden, öbürü ise düşmanının kabilesinden idi. Hemşehrisi, düşman olana karşı yardım istedi. Mûsâ da eliyle vurur vurmaz adamı öldürdü. Arkasından: 'Bu' dedi, 'Şeytanın işindendir, kötü bir iştir. O gerçekten saptırıcı açık bir düşmandır. Yâ Rabbî, ben kendime yazık ettim, affeyle beni!' dedi. Allah da onu bağışladı. Çünkü O gafurdur, rahîmdir. 'Yâ Rabbî!' dedi, 'Bana lutfettiğin bu nimetler hakkı için, artık suçlulara asla arka çıkmam." (Kasas, 28/15-17)

Olay yerinden ayrılan Hz. Mûsâ, o gece saraya gitmedi. Hadisenin şokuyla sabaha kadar uykusuz bekledi. Sabah olunca halkın arasına karıştı. Vakit henüz sabahın ilk saatleriydi ve insanlar çarşı pazarda işinde gücündeydi. Çarşı pazarın en hareketli saatleriydi. Dolaşırken kendisinde şok tesiri uyandıran bir olayla karşılaştı. Dünkü kavgaya karışan ve kendisine yardım edeyim derken Mısırlı birisinin ölümüne sebep olan adam yine birisiyle kavga ediyordu. Fakat yine kendisini yardıma çağırıyordu. Belli ki adam huysuz, kavgacı tipin birisiydi. Hz. Mûsâ ayırmak maksadıyla yanlarına yaklaşınca İsrâiloğullarından olan adam kendisini yakalayacağını zannederek Hz. Mûsâ'yı (aleyhisselam) ele verdi. Ona, dün bir adamı öldürdüğün yetmemiş gibi bir de beni mi öldüreceksin, deyiverdi. Bu söz orada bulunan kalabalık tarafından da duyulmuştu. Dünkü meçhul cinayetin sebebi ortaya çıkmıştı. Bu haberin saraya ulaşması gecikmedi.

Hz. Mûsâ'nın İsrâiloğullarından olduğu saray erkanı tarafından da zaten biliniyordu. Firavun adamlarını toplayarak kendi sarayında evladı konumunda büyüttüğü Mûsâ'yı (aleyhisselam) cezalandırmayı düşünmüştü. Çünkü, bu hadise onlar tarafından bir İsrâiloğulları-Mısırlı kavgası olarak algılanmıştı. Bundan dolayı bu suç cezasız kalmamalıydı. Hem de bu ceza idam olmalıydı.

Daha henüz taplantı devam ederken sarayda olup bitenleri müşahede eden, fakat Hz. Mûsâ'nın faziletinin de farkında olan saray erkanından birisi hakkında oluşan kanaati bildirmek üzere gizlice yola çıktı ve Mûsâ'yı (aleyhisselam) buldu. Şehrin ileri gelenlerinin kanaatini ileterek gizlice Mısır'dan

ayrılmasını tavsiye etti.[236]

"Sabaha kadar endişe içinde, etrafı kontrol ederek geceyi geçirdi. Sabahleyin, bir de baktı ki dün kendisinden yardım isteyen soydaşı, yine imdadına çağırıyor. Mûsâ ona: 'Belli ki sen azgının tekisin!' dedi. Bununla beraber Mûsâ, hem kendisinin hem de soydaşının hasmı olan adamı tutup onları ayırmak isterken soydaşı (kendisini yakalayacağını sanarak): 'Ne o, Mûsâ!' dedi, 'Dün bir adam öldürdüğün yetmemiş gibi bugün de beni mi öldürmek istiyorsun? Senin tek isteğin ülkede bir zorba olmaktır, asla ıslah etmek, ara bulmak istemiyorsun.'

Çok geçmeden, şehrin öte başından bir adam koşarak geldi ve dedi ki: 'Ne yapıyorsun Mûsâ? Yetkililer idam istemi ile senin hakkında karar vermek üzere toplantı hâlindeler. Beni dinlersen derhal şehri terk et! Ben, hakikaten senin iyiliğini isteyen biriyim!" (Kasas, 28/18-20)

Medyen'e Kaçış

Mûsâ (aleyhisselam), kendisine meçhul bir dostu tarafından ulaştırılan gizli bilgi üzerine şehri terk etmeye karar verdi. Zira şehirde kalması demek, bilerek kendi idam fermanını imzalamak anlamına geliyordu. Bir mü'minin bile bile kendini bir zalimin eline bırakması düşünülemezdi. Kaçıp şehri terk etmesi en doğru karardı. Zira Firavun gibi zalim ve kafir bir zorbanın adaletle muamele etmesi sözkonusu olmayacağı için, yakalanmadan Mısır'dan uzaklaşması gerekiyordu. Vakit kaybetmeden şehirden ayrıldı. Ayrılırken de Rabbine dua dua yalvarıyordu. Zalimler gürûhundan kendisini kurtarmasını diliyordu.

"Hemen oradan ayrılıp, hep etrafını kontrol ederek endişe içinde şehirden çıktı ve 'Şu zalimler gürûhunun elinden beni halas eyle ya Rabbî!' diye yalvardı. Medyen tarafına yönelince: 'Umarım Rabbim beni doğru yola yöneltir.' dedi." (Kasas, 28/21-22)

Hz. Mûsâ şehirden çıkınca bir melek kendisini Medyen tarafına yönlendirdi. Medyen-Mısır arası yaklaşık yedi sekiz günlük mesafedeydi. Yüce Nebi bu yolculuğu yürüyerek gerçekleştirdi. Yolda yiyecek bir şey bulamadığı için ağaç yaprakları yemeye mecbur kaldı.

Günler süren yolculuktan sonra Medyen şehrinin kapılarından birinin

yanına geldiğinde, bir grup insanın hayvanlarını sulamakta olduklarını gördü. Fakat iki kadın kalabalığa karışmayarak biraz geride bekliyordu. Anlaşıldığına göre edeplerinden dolayı kalabalığın dağılmasını bekliyorlardı. Ayrıca kızları böyle uzak durmaya iten sebep, bu topluluğun kaba ve bedevîce davranmaları olmalıydı. Saygı kültürünün gelişmediği aşikardı. Eğer bir miktar medeniyet olsaydı, mutlaka kızlara öncelik tanımaları gerekirdi.

Mûsâ (aleyhisselam), onlara:

"Siz niçin burada bekliyorsunuz, diye sordu.

Kızlar:

"Biz, erkeklerin arasına sokulamıyoruz. Çobanlar, hayvanlarını sulayıp götürmeden önce biz su alamıyoruz. Babamız da çok ihtiyar bir kimsedir." dediler.

Mûsâ (aleyhisselam), onlara acıdı. Kendisi günler süren yolculuğun ardından çok yorgun olmasına rağmen onlara yardım etmek için kuyuya yaklaşarak kuyunun üzerindeki büyük taş kapağı kaldırdı.

Halbuki, Medyenlilerden birkaç kişi toplanmadan bu taşı kaldıramazlardı. Hz. Ömer'den gelen bir rivayete göre ancak on kişi bu taşı kaldırabilirmiş.

Mûsâ (aleyhisselam), kovayı alıp kuyudan su çekti. Böylece kızlar koyunlarını suladılar. Sonra babalarının yanına döndüler. O güne kadar koyunlarını ancak havuzda arta kalan su ile sulayan kızlar bu gün tanımadıkları fazilet ehli bir insanın yardımıyla rahatça sulayıvermişlerdi.

Kızlar oradan ayrılınca Mûsâ (aleyhisselam), oradaki bir ağacın gölgesine çekildi. Yorgun ve bitkin durumdaydı. Günlerdir açlığını bastırmak için yediği ağaç yaprakları sıhhatini olumsuz etkilemiş olmalıydı. Aslında sarayda geçen günlerin ardından ansızın böylesine zorlu günleri atlatmak kolay değildi. İnsan yapısı her ne kadar zarurete göre plânlanmış olsa da beslenme tarzındaki böyle bir farklılaşmanın bedeni sarsmaması mümkün değildir. Yorgundu, bitkindi. Gidecek bir yeri de yoktu. Hacalet içerisinde her türlü hayır ve bereketi lutfedebilecek yegâne merci olan Yüce Rabbine teveccüh etti ve hâlini bir nebiye yakışır tarzda O'na arzetti:

"Yâ Rabbî! Bana lutfedeceğin her türlü nimete muhtacım!" diye dua etti. (Kasas, 28/24)

Aslında onun durumu, sözlerinin kendi hâline mutabık olması için, "Allah'ım, çok acıktım. Canım dudağıma geldi. Ayakta duracak takatim, gidecek yerim ve sırtımı dayayacağım kimsem kalmadı. Yedir, içir, karnımı doyur ve bana bir sığınak lutfet" demesini gerektiriyordu. Fakat o böyle bir tasrihi edebe münâfî görüyor, pek çok ihtiyacı bulunan bir insan edasıyla sadece hâlini Allah'a arz etmekle yetiniyordu.

Dua çoktan kabul olmuştu. Çok zaman geçmemişti ki biraz önce hayvanlarını sulamaya yardım ettiği kızlardan biri utangaç bir edayla yanına geldi ve biraz önce yaptığı iyiliğe karşılık babasının kendisini evlerine davet ettiğini söyledi. İki iffet abidesi yürümeye başladılar. Kız önden gidiyor Hz. Mûsâ onu takip ediyordu. Yolda giderken bir aralık esen rüzgârın etkisiyle bir edep timsali olan kızcağızın etekleri biraz açılır gibi oldu. Terbiye ve edep timsali olan Mûsâ (aleyhisselam) hemen başını öne eğdi ve kıza şöyle seslendi:

– Ey hanım kız! Ben önden yürüyeyim sen de arkadan gel. Sen bana gideceğim tarafı tarif et. Çünkü biz kadınların topuklarına bakmayı hoş görmeyen bir aileye, Yâkûb ailesine mensubuz.

Bunun üzerine kız biraz geride durdu, Hz. Mûsâ önden yürümeye başladı. Yolculuk konuşmadan devam ediyordu. Kız yolu tarif etmenin dışında bir şey konuşmamıştı. Nihayet bir evin önünde durdular. İçeride nur yüzlü bir zat vardı. Firaset ve basiret ehli olduğu her hâlinden belli olan bu zat Hz. Mûsâ'ya kim olduğunu ve nereye gittiğini sordu. Hz. Mûsâ da güven veren bir çehreye sahip olan bu zata olanları bir bir anlattı. Ev sahibi zatın cevabı oldukça rahatlatıcı idi:

– Endişe etme, o zalimlerin elinden artık kurtuldun![237]

Kendinden oldukça emin bir şekilde söylenen bu sözün sahibi sıradan bir insan değildi. O bir nebiydi. Hz. Mûsâ Medyen halkına peygamber olarak gönderilen Şuayb'ın (aleyhisselam) evinde bulunuyordu.

Hz. Mûsâ'yı misafir eden zatın Şuayb (aleyhisselam) olmadığına dair bazı rivayetler varsa da kesin değildir. Böyle düşünenler gerekçe olarak peygamber olan Şuayb'ın (aleyhisselam) Hz. Mûsâ'dan yüzlerce yıl önce yaşamış olduğunu söylerler. Söz konusu zatın, Şuayb'ın (aleyhisselam) ümmetinden birisi olduğu veya Medyen şehrinin hakimi olduğu gibi farklı görüşler de zikredilmiştir.[238] İşin hakikatini Cenâb-ı Hakk bilir. Biz genel

kanaate uyarak bu zatın Şuayb (aleyhisselam) olabileceğini düşünüyoruz.

Kur'ân-ı Kerîm'de hadisenin buraya kadar olan kısmı şöyle anlatmaktadır:

"Medyen'in su kuyularına varınca orada davarlarını suvaran bir grup insan buldu. Onların gerisinde de kendi hayvanlarını uzakta tutmaya çalışan iki kadın gördü. 'Siz niçin bekliyorsunuz?' diye sordu. Onlar da: 'Çobanlar hayvanlarını suvarıp ayrılmadıkça, biz suvarmayız. Babamız da hayli yaşlı olduğundan iş bize kalıyor.' diye cevapladılar. Bunun üzerine onların davarlarını suvardı, sonra gölgeye çekilip: 'Yâ Rabbî! Bana lutfedeceğin her türlü nimete muhtacım!' diye dua etti. Az sonra o iki kızdan biri utangaç bir tavırla yürüyerek çıkageldi ve 'Bize sunduğun suvarma hizmetinin ücretini vermek üzere babam seni dâvet ediyor.' dedi. Mûsâ onun yanına girip başından geçen olayları anlatınca o zat: 'Endişe etme, o zalimlerin elinden artık kurtuldun!' dedi." (Kasas, 28/23-25)

Hz. Şuayb, Hz. Mûsâ'yı (aleyhisselam) sofraya davet etti. Fakat Hz. Mûsâ sofraya oturmak istemedi. Hz. Şuayb, bu duruma şaşırmıştı. Çünkü genç ve kuvvetli de olsa, açlık ve yorgunluk emareleri her hâline aksetmiş olan delikanlının aç olmasına rağmen niçin yemediğini sordu. Her işinde Allah'ın rızasını gözeten Mûsâ (aleyhisselam), kendisine ikram edilen bu yemeğin koyunları sulamasının karşılığı olmasından endişe ettiğini belirterek şöyle dedi:

– Ben, öyle bir aileye mensubum ki biz, ahiret amellerinden hiç bir şeyi, dünya dolusu altına satmayız.

– Hayır, vallahi, ey genç! Bu yemek hizmet karşılığı değildir. Bu atalarımızın adetidir. Biz misafiri ağırlar, yemek ikram ederiz.

Bunun üzerine istiğnâ kahramanı Hz. Mûsâ sofraya yanaştı ve ikram edilen yemeği yedi.

Hz. Mûsâ'nın duruşu, oturuşu, konuşması her şeyiyle farklıydı. Ona dikkatle bakanların ondaki derinliği anlamaması mümkün değildi. Şuayb (aleyhisselam) bir nebi firasetiyle ona gelecekte vahiy geleceğini sezmişti. Kızlardan biri de benzerini Medyen'de bulmaları mümkün olmayan bu delikanlının gitmesini istemiyordu. Daha fazla dayanamayıp şöyle deyiverdi: "Babacığım onu işçi olarak tut." Gerekçe olarak da onun faziletlerini bir bir saydı ve çok güvenilir biri olduğunu söyledi. Hz. Şuayb, aslında kendisi de

farklı düşünmemekle birlikte kızına bu kanaate nasıl ulaştığını sordu. Kız da kuyunun ağzına kapatılan ve ancak on kişinin kaldırabileceği taşı tek başına kaldırdığını söyledi. Ayrıca yolda gelirken olanları anlatarak bu gencin ne kadar iffetli olduğundan bahsetti. Yani bu genç hem güçlü kuvvetli hem de güvenilirdi. Demek ki birisini işe alırken iki şeye dikkat etmek gerekiyordu. İşe alınan şahsın yapılacak işlerin üstesinden gelecek kuvvette olması ve aynı zamanda güvenilir olması gerekiyordu. Böyle bir metot, işi ehline verme prensibi adına da bizler için ufuk açıcıdır.

Kızının firasetli teklifi babasını memnun etmişti. Fakat kendisinin bir başka düşüncesi daha vardı. Zira o, 8-10 sene sonra Mûsâ'ya (aleyhisselam) vahiy geleceğini sezmişti. Torunlarının peygamber çocuğu olmalarını arzu ettiği için Hz. Mûsâ'ya kızını da memnun edecek bir teklifte bulunarak, kızlarından birini kendisiyle evlendirmek istediğini, bunun karşılığında da sekiz ya da on yıl yanında çalışması gerektiğini söyledi.

Hz. Mûsâ bu teklifi kabul etti. Söz kesildi fakat zifaf olmadı. Evlilik daha sonra gerçekleşecekti. Böylece Mûsâ (aleyhisselam) bu haneye damat olmakla, bir peygambere damat olmuş oluyordu. Aralarındaki anlaşmaya da Yüce Allah'ı şahit tuttu.[239] Bu teklif Kur'ân'da şöyle anlatılmaktadır:

"Kızlardan biri: 'Babacığım!' dedi, 'Bunu işçi olarak tut! Zira senin çalıştıracağın en iyi adam, böyle kuvvetli ve güvenli biri olmalıdır.'

Babaları ona: 'Kızlarımdan birini seninle evlendirmek istiyorum. Buna karşılık sen de sekiz yıl yanımda çalışırsın; şayet süreyi on yıla çıkarırsan, o da senin ikramın olur. Ben seni zahmete sokmak istemem. İnşaallah benim dürüst bir insan olduğumu göreceksin.'

Mûsâ: 'Bu seninle benim aramızdaki bir sözleşmedir. Bu iki müddetten hangisini yerine getirirsem buna itiraz edilemez. Yaptığımız bu sözleşmeye Allah da şahit olsun.' dedi." (Kasas, 28/26-28)

İbn Mesûd Hazretleri, insanlar içinde en firasetli olanların üç kişi olduğunu söylemiştir.

1- Mısır Azizi ki eşine, Hz. Yûsuf için: *"Ona güzel bak ve hoş tut! Ümit edilir ki bize faydası dokunur veya evlat ediniriz."* demiştir.

2- Hz. Şuayb'ın (aleyhisselam) kızı ki Hz. Mûsâ hakkında: *"Babacığım!, bunu*

işçi olarak tut, zira senin çalıştıracağın en iyi adam, böyle kuvvetli ve güvenli biri olmalıdır.” tespitinde bulunmuştur.

3- Firavun’un zevcesi ki Hz. Mûsâ’yı ırmakta bulunca: *“Sana ve bana göz aydınlığı.. öldürmeyin; bize faydalı olacağı ümit edilir. Ya da onu evlat ediniriz*.” diyerek firâsetini göstermiştir.[240]

Hz. Mûsâ, Hz. Şuayb’ın (aleyhimesselam) yanında kaldığı on yıl içerisinde hem ona hizmet etmiş hem de gelecekte yükleneceği ağır misyona, peygamberlik vazifesine hazırlanmıştır.

Hz. Mûsâ’nın Asâsı

Sözleştikleri gibi Mûsâ (aleyhisselam), Hz. Şuayb’ın koyunlarını otlatıyordu. Allah’ın en seçkin kulları olan bütün peygamberler gibi Mûsâ (aleyhisselam) da koyun güdüyordu. Nebiler Serveri bu hususla ilgili şöyle buyurmuştur: *“Allah hiçbir peygamber göndermedi ki koyun çobanlığı yapmamış olsun.”*[241]

Mûsâ (aleyhisselam) koyunları otlatmaya başlayınca Hz. Şuayb kızına, bir asâ getirip Mûsâ’ya vermesini emretti. Kızı ona bir asâ getirdi. Bu asâ Hz. Şuayb’a, insan suretine girmiş bir melek tarafından getirilip emânet bırakılmıştı. Hz. Şuayb’ın kızı bu asâyı getirip Mûsâ’ya verince, babası bu asâyı gördü ve kızından bunu yerine koyup, bir başkasını getirmesini istedi. Bunun üzerine kızı bu asâyı yerine bıraktı ve bir başkasını almak istedi; fakat eli bir türlü bu asâdan başkasına varmıyordu. Hatta babası Şuayb (aleyhisselam) kızını defalarca geri çevirdi, fakat geri geldiğinde elinde aynı asâ ile dönmüş oluyordu.

Nihayet Hz. Mûsâ koyunları otlatmak üzere bu asâyı alıp çıktı; Şuayb (aleyhisselam) ise onun bu asâyı alıp çıkmasından sonra pişmanlık duydu ve arkasından gidip emânet olan bu asâyı onun elinden geri almak istedi. Hz. Mûsâ, onun bu asâyı elinden almak istediğini görünce, ona mâni oldu ve vermedi. Bunun üzerine onlar, ilk rastlayacakları adamı hakem yapmak suretiyle meseleyi halletmeye karar verdiler. Bu sırada onların yanına insan suretinde bir melek geldi ve bu melek Mûsâ’nın elinde bulunan asânın yere bırakılmasını istedi ve asâyı yerden kim kaldırırsa asâ onun olur, diye hükmetti. Neticede Hz. Mûsâ asâyı yere bıraktı; hanımının babası Şuayb’ın (aleyhisselam) ise asâyı yerden alıp kaldırmaya gücü yetmedi. Hz. Mûsâ ise eliyle tuttuğu gibi asâyı yerden alıp kaldırdı. Bunun üzerine Şuayb (aleyhisselam)

asâyı ona bıraktı.

Bu asâ, böğürtlen ağacından yapılmış, ucu kıvrık olan çatal bir değnekten ibaretti.[242] Böylece ileride pek çok mu'cizelere mazhar olacak olan asâ Hz. Mûsâ'ya intikal etmiştir. Yüce Nebi bu asâyı hem Medyen'de koyunları otlatırken kullanmış hem de daha sonraki dönemlerde muhafaza emiştir.

Medyen'den Ayrılış

Yıllar birbirini kovalamış, Hz. Mûsâ Medyen'e geleli tam on yıl olmuştu. Bu arada Şuayb'ın (aleyhisselam) kızlarından kendisini işe almayı teklif eden Sahura ile evlenmişti. O burada Firavun'dan firarla, Cenâb-ı Hakk'a mülâkî olma dönemi geçirmişti. Burada geçen yıllar onun için bir eğitim ve risalete hazırlık dönemi olmuştu. O bir mânâda burada Hz. Şuayb'dan peygamberlik vazifesinin sırlarını ve inceliklerini de öğrenmişti. Peygamberlik öğrenilerek elde edilen bir paye ve mansıp değildir. Ama her peygamberin bu vazifeye hazırlanması için de bir süreç sözkonusudur.

On yıldır ailesinden uzakta olan ve onlar hakkında bir bilgiye sahip olmayan Mûsâ (aleyhisselam) Şuayb'dan (aleyhisselam) da izin isteyerek Mısır'a gidip ailesini ziyaret etmek istediğini söyledi. O güne kadar nice zorlukları göğüsleyen, hayatı daha beşikten itibaren âdeta iç içe gurbet ve sıkıntı dantelasıyla örgülenen Yüce Nebi, içinde Mısır'a dönme konusunda ciddi bir istek duyuyordu. O an için bunun sebebini bilemese de âdeta gizli bir el onu Mısır'a doğru çekiyordu. Eşi hamile olmasına rağmen yola çıkmaya karar verdi. Geriye dönüp dönmeyeceği veya ne zaman döneceği kesin olmadığı için yanına ailesiyle birlikte koyunlarını da aldı. Bu koyunları çobanlık yaparken edinmişti.

Mûsâ (aleyhisselam) ailesiyle birlikte yola çıkıp bir süre gittikten sonra şiddetli soğuk sebebiyle üşümüş, karanlıktan dolayı da yolunu kaybetmişti. Bu arada eşi de doğum yapmıştı. Zorluklar üst üste gelmişti. En büyük ihtiyaçları ateşti. Isınmak maksadıyla ateş yakmak istedi. Fakat çakmak bir türlü ateşi yakamıyordu. Bu arada soğuk da iyice şiddetlenmişti. İşte tam o sırada Tûr'un sağında, batı tarafında bir ateşin alevlenmekte olduğunu gördü. Issız bir yerde ve karanlık, soğuk bir gecede bundan daha iyi bir şey olamazdı. Zira o anda en büyük ihtiyaçları soğuğa karşı dayanabilecekleri bir ateş bulup ısınmaktı. Zorlu geceyi böylece biraz kolay geçirmek mümkün olacaktı.

Mûsâ (aleyhisselam), ailesine beklemelerini söyleyerek bir ateş gördüğünü, ateşin olduğu yere kadar gidip geleceğini, hem yol hakkında bilgi sahibi olmayı ve ateşten bir kor alıp getirmeyi ümit ettiğini söyleyerek ateşin olduğu tarafa doğru yöneldi. Ateşin bulunduğu yere yaklaşınca vadinin sağ tarafında bulunan bir ağaçtan kendisine şöyle nida edildi: "*Ey Mûsâ! Rabbülâlemin olan Allah Ben'im.*" (Tâhâ, 20/12)

Bu ne büyük lütuf ve şerefti. Âlemlerin Rabbi kendisine hitap etmişti. O'nunla olduktan ve O'nu bulduktan sonra bütün sıkıntılar hafif gelirdi. Yüce Nebi bu ilâhî sesi duyunca neler hissetti, nasıl bir ruh hâline büründü, bilemiyoruz. Rabbi onunla konuşmaya devam etti ve elçisine ilk emrini verdi: *"Çıkar pabuçlarını hemen! Çünkü kutsal vadidesin sen! (Evet evet) Tuvâ'dasın sen!"* (Tâhâ, 20/12)

Gözleri ağaçtan gelen ve ateş gibi ısıtan nurda olduğu hâlde, Rabbinin emrini derhal yerine getirdi ve ayağındaki pabuçları çıkardı. Yüce Allah burada Mûsâ'ya (aleyhisselam) kendisini peygamber olarak seçtiğini söyledi.

Peygamberlikle serfiraz kılınan Yüce Nebi'ye Rabbi sağ elinde tuttuğu şeyin ne olduğunu sordu. O, elbet biliyordu. Fakat elçisine bir mu'cize verecekti. İlâhî hitabı bütün zerreleriyle hisseden Hz. Mûsâ edeple Rabbine cevap verdi: "O asâmdır." dedi, "Üzerine dayanırım, onunla davarlarıma yaprak çırparım, ayrıca onunla daha birçok ihtiyacımı gideririm."

Elinde olan şeyin bir asâ olduğunu söylemesi yeterli iken sözü uzatmak ve Rabbiyle konuşma şerefini daha fazla yaşamak için sözü uzatmıştı Hz. Mûsâ. Fakat asâyla ilgili söylenebilecek şeyler de sınırlıydı. O bu şerefi doyasıya yaşamak için diyebileceği her şeyi söyledi.

Cenâb-ı Hakk, ona elindeki asâyı bırakmasını emretti. Yere bırakınca asâ birden hareket eden yılana dönüşüvermişti. Asâ aniden yılana dönüşünce Mûsâ (aleyhisselam) tedirgin oldu ve hızla oradan uzaklaşmaya başladı. Fakat aynı ilâhî sesi yine duydu. Bu ses kendisine kaçmamasını söyleyerek güvende olduğunu bildirdi. Aynı ses, elini koynuna sokmasını ve elini koynundan dışarı çıkardığında elinin bembeyaz olduğunu göreceğini haber verdi. Hz. Mûsâ elini koynuna sokup çıkarınca elinin bembeyaz olduğunu görmüştü. Asânın yılana dönüşmesi ve elinin bembeyaz olması Firavun ve adamlarına karşı delil olarak kendisine verilen iki mu'cize idi.

Bu mübarek gece ve bu kutsal mekânda gerçekleşen mülakat Kur'ân-ı Kerîm'de değişik yerlerde anlatılmıştır. Bu konuşma Kasas sûresinde şöyle geçmektedir:

" Mûsâ müddeti tamamlayıp ailesiyle Mısır tarafına doğru yolda giderken, dağ tarafında bir ateş fark etti. Ailesine: 'Durun!' dedi, 'Ben bir ateş farkettim. Gideyim belki yol hakkında bir bilgi alır veya bir ateş koru getiririm de ateş yakıp ısınma imkânı bulursunuz.'

Oraya varınca kutlu mekândaki vadinin sağ tarafında bulunan ağaçtan şöyle nida edildi: 'Ey Mûsâ! Rabbülâlemin olan Allah Ben'im. Haydi asânı yere bırak.'

Mûsâ onun çevikçe hareket eden bir yılana dönüştüğünü görünce derhal kaçtı, bir kere olsun dönüp arkasına bile bakmadı. 'Gel Mûsâ! Endişe etme, çünkü sen güven içinde olanlardansın. Elini koynuna sok! Şimdi çıkar: İşte kusursuz, pırıl pırıl ışık saçıyor. Yılana karşı korkudan ötürü tavır alma saikiyle kanat gibi açılan kollarını kendine çekip toparlan, korkma artık! İşte bunlar, Rabbin tarafından Firavun ile onun ileri gelen yetkililerine gönderilen iki mu'cizedir. Onlar gerçekten iyice yoldan çıkmış bir gürûhtur.'

'Yâ Rabbî!' dedi, 'Ben yanlışlıkla onlardan bir adam öldürdüm, bu yüzden beni öldürmelerinden korkuyorum. Kardeşim Hârûn'un ifadesi benimkinden daha düzgündür, onu da benimle beraber yardımcı olarak görevlendir ki beni tasdik etsin, Doğrusu beni yalancı saymalarından endişe ediyorum.'

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: 'Seni kardeşinle destekleyeceğiz, size öyle bir kudret vereceğiz ki âyetlerimiz sayesinde onlar size el uzatamayacaklardır. Siz de size tâbi olanlar da mutlaka galip geleceksiniz." (Kasas, 28/29-35)

Ülü'l-azm peygamberlerden olan Mûsâ'nın (aleyhisselam) peygamberlikle serfiraz kılındığı bu mülakat Tâ-hâ sûresinde biraz daha geniş olarak şöyle anlatılmaktadır:

"Sahi, olmadı mı senin haberin, Mûsâ'nın durumundan? Hani o çölde, gece yol alırken, bir ateş gördü uzaktan. 'Durun!' dedi, ailesine: 'Bir ateş ilişti gözüme. Oraya doğru gideyim, Belki oradan bir kor alıp size getiririm. Belki orada yolu bilen birini bulurum.' Ateşin yanına varınca birden: 'Mûsâ!' diye nida edildi. 'Haberin olsun: Senin Rabbin Benim!' denildi. 'Çıkar pabuçlarını hemen! Çünkü kutsal vadidesin sen! (Evet evet) Tuvâ'dasın sen!'

Peygamberliğe seçtim seni, öyleyse iyi dinle sana vahyedileni. Muhakkak ki Ben'im gerçek İlâh. Benden başka yoktur ilâh. O hâlde sen de yalnız Bana ibadet et. Beni anmak için namaz eda et. Elbet gelecek kıyamet saati. Nerdeyse açıklayasım geliyor onun vaktini. Ta ki her kişi bulsun orada bütün yapıp ettiğini, işlerinin karşılığını. Buna inanmayanlar ve nefsinin arzu ve ihtiraslarının peşine düşenler, sakın seni ona inanmaktan vazgeçirmesin, sonra sen de helâk olursun. Mûsâ, şu sağ elinde tuttuğun şey de ne? 'O asâmdır.' dedi, 'Üzerine dayanırım, onunla davarlarıma yaprak çırparım, ayrıca onunla daha birçok ihtiyacımı gideririm.' 'Bırak onu Mûsâ!' buyurdu. Hemen bıraktı. Bir de ne görsün: Hızla kıvrılıp sürünen, kocaman bir yılan oldu! 'Tut onu! Korkma, Biz onu eski hâline çevireceğiz.' buyurdu. Bir de elini koynuna sok! Bir başka mu'cize olarak çıkar onu hiç pürüzsüz, parlak mı parlak! Böylece sana en büyük mu'cizelerimizden birini göstermek istiyoruz. Firavun'a git! Doğrusu o pek azıttı. 'Yâ Rabbî!' dedi, 'Genişlet göğsümü, kolaylaştır işimi, çözüver şu dilimin bağını. Ta ki anlasınlar sözümü! Bana da ailemden birini, yardımcı kıl, Hârûn kardeşimi! Onunla beni takviye et! Onu bu işime ortak et! Ta ki Seni daha çok tesbih ve tenzih edelim. Ve Seni daha çok analım. Aslında Sen bizim bütün hâllerimizi hakkıyla görmektesin.' 'Mûsâ!' dedi, 'İstediklerin sana verildi. Zaten başka bir sefer de sana, lütufta bulunmuştuk." (Tâhâ, 20/9-36)

Bu büyük hadise, Neml sûresinde de biraz daha kısa bir şekilde şöyle anlatılmaktadır:

"Nitekim resullerden olan Mûsâ da çölde geceleyin yol alırken ailesine: 'Durun' demişti. 'Uzaktan bir ateş gördüm, oraya gideyim belki oradan yol hakkında bir bilgi alır, yahut hiç değilse bir ateş koru getirir de ısınmanızı sağlarım.'

Oraya varır varmaz birden şöyle nida edildi. 'Ateş mahallinde ve çevresinde bulunan kimselere feyiz ve bereket verildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir, bütün noksanlardan münezzehtir. Dinle Mûsâ! Ben, her şeye kadir, mutlak galip, her işi hikmetle dolu olan gerçek İlâhım. Şimdi asânı yere bırak!'

Bırakıp da onun çevikçe hareket eden bir yılana dönüştüğünü görünce derhal kaçtı, bir kere olsun, dönüp arkasına bile bakmadı. 'Korkma, Mûsâ! Çünkü Benim huzurumda elçiler korkmazlar.' buyurdu. 'Benden korkanlar,

zulüm ve günah işleyenlerdir. Fakat onlar da o fenalıktan sonra güzel işler yaparlarsa, onlara karşı da Ben çok affedici, geniş merhamet ve ihsan sahibi olarak muamele ederim. Haydi, elini koynuna sok! Şimdi çıkar: İşte kusursuz, pırıl pırıl ışık saçıyor. Böylece Firavun'a ve onun halkına göstereceğin dokuz mu'cizeye bu da dahil olsun. Hakikaten onlar yoldan tam çıkmış bir gürûhtur." (Neml, 27/7-14)

Yukarıdaki âyetlerde de açıkça ifade edildiği gibi Hz. Mûsâ, vahiy ile Tûr'da karşılaşmış, kendisine ilk defa orada vahiy gelmiştir. Nasıl Kâbe, âlemşümul bir dinin hem kitabı, hem vahyi hem de peygamberi ile alâkalıdır. Yani Efendimiz Mekkî (Mekkeli); Kur'ân, ilk nüzûlü itibarıyla Mekkî ve ilk vahiy onun o nurlu dağlarında nüzûl etmiştir; Seyyidina Hz. Mûsâ için de Tûr öyledir. -Hz. Mûsâ'nın büyüklüğü müsellem- bazı dönemlerde kabîlevî bir şekil alan ve çerçevesi oldukça daralan bu dinin ilk mesajı, Tûr dağında tecelli etmiştir. Bu itibarla da Seyyidina Hz. Mûsâ'nın, Tûr'la çok sıkı bir münasebeti vardır. Bu yüzden İsrâiloğulları, tarih boyu Tûr'la irtibatlarını korumuş ve en az Müslümanlar kadar ona önem vermişlerdir. Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da bu dağa şöyle yemin eder: *"İncire, zeytine, Sînâ dağına ve şu emin beldeye yemin ederim ki.."* (Tin, 95/1-3)

İsrâil kaynaklarına göre Hârûn (aleyhisselam), Hz. Mûsâ'dan sekiz yaş büyük olmasına rağmen ikinci bir adam olarak çok önemli bir misyon edâ etmiştir. Yukarıdaki âyetlerde geçtiği gibi Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hak'la mükâlemesinde: "*Bana da ailemden birini, yardımcı kıl, Hârûn kardeşimi! Onunla beni takviye et! Onu bu işime ortak et!"* (Tâhâ, 20/29-32) demiş ve kendisine yardımcı olarak onu istemiştir. Bu istek, Hz. Mûsâ'ya (aleyhisselam) ait bir terbiye olabileceği gibi, Hz. Hârûn'un maksadını rahat anlatma düşüncesinden de kaynaklanabilir. Zira Hz. Hârûn, duygularını anlatmakta da rahattı. Başka bir âyet-i kerimede de: *"Kardeşim Hârûn'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle gönder. Zira bana yalancılık ithamında bulunmalarından endişe ederim."* (Kasas, 28/34) demişti ki bunlar birbirlerini tamamlayan hususlar sayılabilirler. Hz. Mûsâ'nın (aleyhisselam) vahiy ile konuşmanın dışında duraklaması, tutuk olması O'nun peygamberliğinin bir mu'cizesi olabilir. Çünkü dili sadece vahyi konuşur. Nitekim Efendimiz'in ümmiyeti de kendisine ayrı bir derinlik kazandırıyordu. Ayrıca Hz. Mûsâ (aleyhisselam), Firavun'un sarayında neş'et etmiş olmanın hâsıl ettiği psikolojik bir ruh hâleti itibarıyla etkilenip konuşurken daha temkinli

olacağı, hatta böyle bir ruh hâlinin birtakım sürçmelere bâdî olacağı mülâhazası ile, hayatında Firavun'u hiç tanımamış ve hiç tesirine girmemiş, fakat ona karşı sürekli bilenmiş, serâzat ruhlu Hz. Hârûn'u kendisine yardımcı istemesi gayet yerindedir.

Bu hususla alâkalı yine İsrâil kaynaklı, fakat bizim kitaplarımıza da girmiş birtakım bilgiler vardır: Anlatılanlara göre "Hz. Mûsâ daha sarayda bir çocuk iken, Firavun; bu çocuk çok şey biliyor, kendi yaşını aşkın hareketlerde bulunuyor, bir gün gelir bizim başımıza gâile açabilir endişesiyle, onun önüne ateş koyar. Allah da Hz. Mûsâ'nın ateşi ağzına koymasına müsaade eder ve Hz. Mûsâ'nın dili yanar, dolayısıyla da kısmen kekeme olur. Bu, kat'iyen doğru değildir. Zira peygamberliğe ait vasıflardan biri de her türlü ayıptan münezzehiyettir. Buna göre, bir peygamberin yüzünde başkalarının dikkatini çekecek "ben" dahi olamaz. Hepsi derecesine göre birer erkek güzeli ve müşekkel birer insandırlar. Onlar iffetli, günahsız, doğruyu konuşan ve emin oldukları gibi, ayıptan da münezzehtirler. Yine onların devamlı bir hastalık ve bir rahatsızlıkları da olmaz. Hz. Eyyûb'un (aleyhisselam) rahatsızlığı, muvakkat bir imtihandı. Netice olarak diyebiliriz ki Hz. Mûsâ'nın (aleyhisselam) dilinde kekemelik yoktu. Bizim belki hiçbirimizin dilinde kekemelik yok ama, yine de çoğu dualarımızda o büyük peygambere (Hz. Mûsâ) iktidâen, *"Rabbim! Yüreğime genişlik ver, işimi kolaylaştır. Dilimden şu bağı çöz ki sözümü anlasınlar."* (Tâhâ, 20/5-27) şeklinde yakarışta bulunuruz. Firavun'un karşısına çıkacak olan bir Allah elçisinin, bütün bunları Allah'tan istemesi gayet normaldir. Hatta, *"Dediler ki Rabbimiz! Doğrusu biz, onun bize aşırı derecede kötü davranmasından yahut iyice azmasından korkuyoruz"* (Tâhâ, 20/45) âyetinde ifade edilen Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'un korkması da bu yüzden olabilir.[243]

Firavun'u Hakk'a Çağırma Vazifesi

Mûsâ (aleyhisselam) mübarek Tuva vadisinde ilâhî hitaba mazhar olduğu vakit, Allah tarafından kardeşi Hz. Hârûn'la birlikte yerine getirilmek üzere kendisine verilen ilk vazife Firavun'u Hakk'a davet etmekti. Şimdi O, on yıl önce hem de Firavun'dan dolayı kaçarak ayrıldığı şehre, hüküm sahibi bir rasûl olarak dönüyordu. İlk vazifesi de Firavun'a tebliğde bulunmak olacaktı.

Firavun ki şiddetin, hiddetin ve zulmün sembolüydü. Kendisine ulûhiyet

isnad edecek kadar açıkça şirke giren despot bir kimseydi. Ama ilâhî emir kesindi:

"Gidin. Firavun'a, zira o iyice azdı. Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin. Olur ki aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir." (Tâhâ, 20/43-44)

Bu kolay bir vazife değildi. Zira Firavun'un karşısına çıkmak oldukça tehlikeli bir işti. Hz. Mûsâ da bundan dolayı belli ölçüde endişe etmişti. Endişesini yatıştıracak Allah'tan başka kimsesi yoktu. Bundan dolayı kardeşiyle birlikte Allah'a teveccüh ettiler ve hâllerini arzettiler:

"Yâ Rabbenâ' dediler. 'Doğrusu, korkarız ki o bize son derece kötü davranır, hatta ileri gidip daha da azar.' 'Korkmayın!' buyurdu. 'Ben sizinle beraberim, her şeyi işitir ve görürüm. Haydi varın da şöyle deyin ona: Rabbin tarafından gönderilen elçileriz biz sana! İsrâiloğullarını bizimle gönder ve işkence etme onlara! Rabbinden bir belge ile geldik biz sana. Kurtuluş hastır, bu doğru yolu tutanlara!" (Tâhâ, 20/45-47)

Cenâb-ı Allah, onları Firavun'un karşısına gönderirken *"Umulur ki tezekkür eder; yani, derin derin düşünür, aklını başına alır ve öğüt dinler"* diyerek, bir manâda onların gönüllerine Firavun'un dahi hidayete erebileceği ümidini ekmişti. Onlara, temenni ifade eden "leyte" gibi bir edatla seslenme yerine, Arapça'da terecci edatı olarak kullanılan "lealle" kelimesiyle hitap etmişti. Yani, nefsin olmasını arzu ettiği ama daha çok imkânsız istekler ve yakınmalar için istimal edilen "leyte" gibi bir temenni edatı yerine, korkulan veya umulan bir işin, bir durumun beklendiğini ve o işin mümkün olduğunu ifade eden "lealle" edatını kullanmıştı. İlâhî beyandaki bu üslup, muhatap Firavun bile olsa, yumuşak bir tavrın karşıdaki insanı yumuşatacağı ve onu da tezekküre sevk edeceği manâsına geliyordu.

Tezekkür kelimesi, tefa'ul babındandır; dolayısıyla, burada bir tekellüf söz konusudur. Yani, Firavun belki hemen hak ve hakikati kabul etmeye yanaşmayacaktı ama Hz. Mûsâ'nın anlattıklarını mutlaka düşünecek; onu tanıdığı ilk günden itibaren o güne kadarki bütün hâl ve tavırlarını tahayyül edecek; onun doğru sözlülüğünü, iffetini ve hakperestliğini aklından geçirecekti. Firavun, tezekkürde derinleştikçe derinleşecek, hayalen gerilere doğru gidecek ve bir kere daha Mûsâ'nın (aleyhisselam) sergüzeşt-i hayatına bakacaktı… Bakacak ve onun, hakkı olmayan bir arpaya bile el uzatmadığını, çirkin sayılabilecek hiçbir işe kalkışmadığını ve hep bir fazilet örneği olarak

yaşadığını hatırlayacaktı. Dahası, üçüncü sınıf saydığı, hafife aldığı ve hep ezdiği İsrâiloğullarından biri olan Hz. Mûsâ'da, ezilen insanlarda genellikle var olan intikam alma hissini hiç görmediğini ve sarayda da olsa o psikolojiyle büyümesine, hep Firavun'un tafralarına, yukarıdan bakmalarına maruz kalmasına rağmen hakkaniyetten hiç ayrılmadığını farkedecekti… Hz. Mûsâ'nın hayatında mutlaka kendi vicdanına da tesir edecek bir şey görecek ve nihayet onu karşısında bir numune-i imtisal olarak bulacaktı. Böylece, zikir üstüne zikir, anmadan sonra bir kere daha anma, meselenin üzerinde durma, düşüncede derinleşme, hatıraları değerlendirme ve bütün bunlardan bir neticeye yürüme onun içine de bir nevi haşyet duygusu salacaktı.

Firavun, Şeytanın uşağıydı. Firavun, ervâh-ı habîsenin çocuğuydu. Firavun, ilk kâtil Kâbil'in torunuydu ve Firavun açıktan açığa Allah'a şirk koşan bir müşrikti. Fakat, Cenâb-ı Allah, ona dahi yumuşak bir üslupla ve tatlı bir dille hitap edilmesini emir buyurmuştu. Kibrine rağmen muhatap alınması onun içini az da olsa haşyetle dolduracak ve Firavun, meseleleri muhavere etme zemini araştırmaya mecbur kalacaktı.

Diğer taraftan, azgın bir insan karşısında bile yumuşak bir üslup tavsiye edilmesi; mübelliğin tabiatıyla bütünleşmesi gereken o üslûbun ârizi sebeplerle değiştirilmeyeceğini tembih ve muhatapları da o nezih üslûba fiilen çağrı manâsına gelmekteydi. Ayrıca, Hz. Mûsâ'nın, bir zamanlar kendilerinden iyilikler gördüğü kimselere karşı yumuşak davranması, kavl-i leyyinle konuşması ve hususiyle onları Hakk'a çağırıp ebediyete uyarması, risalet vazifesinin yanında, hiç olmazsa ilk mülâkatta onun kadirşinaslığının da bir gereğiydi.

Bu hadisede üzerinde durulması gereken diğer bir husus da Firavun'a sadece Hz. Mûsâ'nın gitmemesi, kardeşi Hz. Hârûn'u da beraber götürmesidir. Bu davranış, bazı işlerin kollektif yapılmasının daha müessir ve yararlı olacağına da bir işarettir. Hususiyle de büyüklerin ya da büyüklük taslayanların ayağına gidecek olan tebliğ erlerinin birbirlerine manevî destek olmaları ve zâhirî yalnızlığın endişelerinden kurtulmaları bakımından çok önemlidir.

İşte, Allah'ın iki elçisi, içinde bulundukları şartları tebliğ istikametinde en iyi şekilde değerlendirince ve özellikle yumuşak bir tavırla, kavl-i leyyinle hitap edince karşı tarafı yumuşatmış ve tezekküre sevketmişlerdi. Her şeyden

önce, gönül diliyle ve hâl şivesiyle seslenince muhataplarının içine bir haşyet salmışlardı. O andan itibaren, Firavun onlara farklı bakmaya ve onları farklı görmeye başlamıştı. Artık onlar, Firavun'un ve çevresinin nazarlarında düne kadar kapıkulları olarak kabul edilen, hor-hakir görülen ve ezilen insanlar değillerdi. O samimi, sıcak ve tatlı başlangıçtan sonra müzakere masasının bir tarafında Firavun varsa, diğer tarafında da Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn yer almıştı.[244]

Firavun'un Hz. Mûsâ'yı muhatap kabul etmesi gerçekten önemli bir hadisedir. Firavun hiçbir zaman iman etmeyecekti. Ama hiç olmazsa muhatabını dinlemesi, muhataplarına söz hakkı bile vermeyen mütemerrit din düşmanlarına göre daha insaflı bir davranıştır. Genel olarak meselenin bazı yönlerine işaret ettikten sonra Hz. Mûsâ'nın tebliğini ve Firavun'un tepkisini görebiliriz:

Hz. Mûsâ ve Hârûn, ilâhî emir gereği Firavun'a gittiler. Hz. Mûsâ tatlı dil ve yumuşak bir üslupla şöyle seslendi:

"Ey Firavun!' dedi, 'Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir resûlüm. Başta gelen görevim, Allah Teâlâ hakkında, gerçek dışı bir şey söylemememdir. Gerçekten size Rabbinizden çok açık bir belge getirdim. Artık İsrâiloğullarını benimle beraber gönder!" (A'râf, 7/104-105)

Tatlı dil ve yumuşak üslup karşısında Firavun da taşkınlık yapmadı. Muhataplarını sonuna kadar dinledi. Yıllar önce sarayına alıp yetiştirdiği ve öldürülme endişesiyle Mısır'dan kaçan Hz. Mûsâ, peygamber olarak ve bazı tekliflerle karşısına çıkmıştı Firavun'un. Firavun, genel tavır ve üsluplarındaki derinlik, inandırıcılık ve yumuşaklıktan dolayı şiddete başvurma ve sertlik gösterme yoluna gitmese de üzerinde fazla düşünmeden reddetti teklifleri. Daha önce ona yaptığı iyilikleri bir bir sayıp döktü ve başına kaktı Hz. Mûsâ'nın. Ayrıca kavminden birini öldürmekle suçladı. Firavun'un ilk tepkileri bu yöndeydi. Fakat Mûsâ'daki değişiklikleri fark etmiş olmalıydı. Olmalıydı ki ona cevap verdi ve daha fazla konuşmasına izin verdi. Zahiren tam anlaşılmasa da derinden derine kendisini etkileyen şeyler vardı onda.

"A!' dedi, 'Sen şu bebekken alıp yanımızda büyüttüğümüz çocuk değil misin? Sonra da bizim sarayımızda senelerce kalmış, ömrünün bir kısmını bizimle geçirmiştin? Sonunda da bildiğin o işi yapmıştın. Sen doğrusu

nankörün tekisin!'

'Ben' dedi, 'Yanlışlıkla, sonunda ne olacağını bilmeksizin, şaşkın bir vaziyette o işi yapmıştım. Sizden korktuğum için de kaçmıştım. Ama Rabbim bana hüküm ve hikmet verdi ve beni peygamberler arasına dahil etti. O başıma kaktığın iyilik ise İsrâiloğullarını köleleştirmenin bir sonucu değil miydi?" (Şuarâ, 26/18-22)

Firavun, muhatabını dinliyor ve konuşmasını devam ettiriyordu. Firavun dinlerken de yalnız değildi. Sistemi birlikte ayakta tuttukları en yakınları da yanlarındaydı. Dolayısıyla bu konuşmalar aslında Firavun'la sınırlı kalmayıp, doğrudan sarayın üst seviye yöneticilerine de mesaj vermektedir. Firavun, Mûsâ'nın (aleyhisselam) sözlerine bir soruyla karşılık verdi:

"Firavun: 'Sahi, şu bahsettiğin Rabbülâlemin de ne?' dedi" (Şuarâ, 26/23)

Firavun, Rabbülâlemin'in mâhiyetini soruyor. Bir şeyin mâhiyetinin, benzerleri ile ortak olduğu bilinen bir gerçektir. "Onun türü veya cinsi nedir?" diye sormuş oluyor. Allah Teâlâ'nın benzeri olmadığından Hz. Mûsâ (aleyhisselam) cevabında üslûb-i hakîm tarzını seçip, yalnız, Rabbülâlemin'in ismini kavram mânasıyla düşündürmek üzere, "*alemîn"i* tefsir ederek "göklerin ve yerin Rabbi" diyor.

"Eğer işin gerçeğini bilmek isterseniz söyleyeyim: O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olan her şeyin Rabbidir." (Şuarâ, 26/24)

Hz. Mûsâ'nın verdiği kesin cevaplar Firavun'un canını sıkıyordu. Güya ona cevap verebileceğini sanıyordu. Yüce Nebi'nin sözlerine aklısıra cevap vererek şöyle dedi:

"Firavun alaycı bir şekilde çevresindekilere: 'Bu adamın dediklerini işittiniz değil mi?' dedi" (Şuarâ, 26/25)

Hz. Mûsâ, Firavun'un sözlerini duymamış gibi yaparak sözüne devam etti. Zaten sözünün dinlenecek bir tarafı da yoktu. Burada asıl söylenmesi gereken iman hakikatlerine dair hususlardı. Nebi, konuşunca tam konuşmalıydı. Mûsâ (aleyhisselam) da sözünü devam ettirdi.

"Mûsâ (onu hiç duymamış gibi sözüne devam ederek) 'O sizin de sizden önceki babalarınızın da Rabbidir.' dedi." (Şuarâ, 26/26)

Hz. Mûsâ'nın bütün sözleri tevhid eksenliydi. Her şeyiyle şirke batan ve bu

yönüyle Şeytanın uşağı hâline gelmiş olan Firavun'un kendi sistemini bütünüyle reddeden sözleri kabul etmesi mümkün değildi. Dinledikçe huysuzluğu artan Firavun verecek cevabı olmadığı için itham etme metoduna başvurdu. Her mesajını makuliyet edalı sunan Allah'ın elçisini delilikle itham etti. Bu bir firavun ahlâkıydı. Tarih boyunca gelen ve inkarcı cephenin başında duran bütün firavunlar aynı şeyi yapmışlar ve kendilerine gönderilen elçileri delilikle suçlamışlardır.

" Firavun: 'Dikkat edin! Size gönderilen bu elçi kesinlikle bir deli!' dedi." (Şuarâ, 26/27)

Başlangıçta yumuşaklıkla, hikmet sahibi olarak söz söyleyen Hz. Mûsâ, bu inad ve tecavüze karşı yine önceki sözünü tefsir edip açıklayarak aynıyla karşılık verdi. O, doğunun ve batının ve ikisi arasındaki bütün her şeyin Rabbi'dir. Yani her gün görüldüğü üzere güneşi doğdurup batıran O, doğuyu ve batıyı tayin eden ve değiştiren ve bu şekilde cansız cisimleri hareket ettirerek bütün evreni yöneten, hepsinin üzerinde hüküm süren, hepsinin sahip ve maliki O'dur. Eğer siz akıllı olsanız bunu anlardınız. O, doğu ve batının Rabbinin, her şeye kâdir ve her türlü ortaktan uzak olduğunu anlardınız ve "O nedir?" diye sormazdınız.

"Mûsâ: "O doğunun da batının da doğu ile batı arasındaki her şeyin de Rabbidir. Aklınız varsa bunu anlarsınız." (Şuarâ, 26/28)

Firavun ve adamlarının iman etmeye niyetleri yoktu. Fakat Hz. Mûsâ ve Hârûn da mesajlarını gayet net ve makul bir şekilde sunuyorlardır. Firavun bir aralık hem konuyu değiştirmek hem de Hz. Mûsâ'yı ilzam etmek maksadıyla geçmiş milletlerin durumunu sordu. Yani, madem sen bir yaratıcıdan bahsediyorsun. Yeryüzünde ilk yaşayanlar bu gerçeği bilmiyorlar mıydı da aya, yıldızlara ve değişik varlıklara taptılar, demek istiyordu.

Hz. Mûsâ, geçmişe ait bilginin Allah katında olduğunu belirtti. Geçmişte doğru yoldan sapan milletlerin varlığının Firavun'u düşüncelerinde haklı çıkarmayacağını ifade ediyordu. Fakat bu vesileyle kendisi de konuyu yine tevhid eksenli olmak üzere biraz daha açmaya ve muhataplarını düşünmeye sevkedecek bazı şeyleri anlatmaya başladı. Allah'ın icraatlarına dikkat çekti ve nimetlerini hatırlattı. Nazarlarını kâinat kitabına çevirdi. Kâinat, Allah'ın varlığını gösteren delillerden biridir. Onu dikkatle inceleyenler, her hadisenin beşer takati ve idrakini aşkın cereyan ettiğini müşahede eder. Düşünüp

anlaması için Mûsâ (aleyhisselam) da bu kitaba nazarları çekmeye çalıştı. Böyle yapmakla, Firavun'u ilzam etmiş oluyordu. Zira kâinattaki bütün varlıklar bir yaratıcının varlığını gösterip dururken, inkara sapmanın ve putlara tapmanın bir mantığı olamazdı.

"Firavun: 'Sizin Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ!' dedi.

'Rabbimiz, her şeyi yaratan, sonra da onu yaratılış gayesine uygun yola koyan Yüce Yaradan'dır (buna iyice inan)' dedi.

Firavun dedi ki: 'Peki o zaman, önceki nesillerin durum ve âkıbeti ne olur?'

Mûsâ: 'Onların durumu, Rabbimin yanındaki bir kitaptadır. O, ne şaşırır ne de unutur.' dedi.

O'dur ki yeri size beşik yaptı. Orada sizin için yollar ve geçitler açtı. Gökten de size yağmur indirdi. İşte o su ile türlü türlü bitkilerden çiftler çıkardık. Hem siz yeyin, hem davarlarınızı otlatın! Elbette bunda aklı olanlar için âyetler, Allah'ın kudretine deliller vardır. Sizi, ey insanlar, Biz yerden yarattık. Yine oraya göndereceğiz ve oradan tekrar Biz çıkaracağız. Biz Firavun'a bütün âyetlerimizi, delillerimizi gösterdik, fakat o bunları yalan saydı ve gerçeği kabul etmemekte direndi." (Tâhâ, 20/49-56)

Firavun'un İlâhlık İddiası

Hz. Mûsâ, mesajlarını sunmaya devam ederken, Firavun'un tepkileri artmaya başladı. Eğer onun fikirleri topluma yayılırsa, insanlar Firavun hakkında ileri geri konuşmaya başlarlar, böylece otoritesi zayıflardı. Belki de bu korku, Firavun'u hırçın davranmaya sevkediyordu. O, aslında örümcek ağından daha zayıf olan delilleriyle Hz. Mûsâ'ya mukabele etmeye çalışmıştı. Fakat onun sözleri, Mûsâ'nın (aleyhisselam) getirdiği aydınlık mesajlar karşısında çok sönük kalmıştı. Halbuki o, açıkça ilâhlık iddiasında bulunuyordu.

Firavun çok iyi biliyordu ki şu mahlûkatı yaratan kendisi değildi. Kendisini de bir yaratan vardı. Fakat ulûhiyetin yalnız Allah'ın olduğunu tanımıyordu. Böylece yaratmak ve yaratıcılık kavramlarına haksızlık ediyordu. Hukuk ve yasama yetkisi kendi iradesinden ibaretmiş, hukuku kendisi koyarmış ve kendi dilediği gibi yaparmış, ne isterse o olurmuş, hükmünü ve idaresini

bozacak üst bir makam ve kuvvet yokmuş gibi gösteriyordu.

Hz. Mûsâ'nın mu'cizelerle karşısına çıkması Firavun'u iyice çileden çıkarmıştı. Tepkisi hezeyan şekline dönüştü. Derhal adamlarını topladı ve kendi konumunun sağlamlığını korumak için çalışmaya başladı. En yakınlarına "Rabbiniz benim!" diye seslendi. Belki de en yakınları içinde fikir ayrılığı yaşayan var mı yok mu, buna bakmak istiyordu.

"(Mûsâ) Ona en büyük mu'cizeyi gösterdi. Fakat o buna 'yalan' dedi ve isyan etti. Sonra sırtını dönüp Mûsâ'ya karşı bir çalışma içine girdi. Adamlarını topladı ve onlara: 'Sizin en yüce rabbiniz benim!' dedi. Allah onu dünyada da âhirette de azaba çarptırdı. Bu da Rabbini sayacak kimselere bir ibret oldu." (Nâziât, 79/20-26)

Aslında onun bütün derdi, insanların sadece kendisine boyun eğmekten başka bir şey yapmamaları, hep kendisinden korkmaları ve kendisine kul olmalarıydı. Herkesin sadece kendisini sevmesini istiyordu. Bunu yaparken de "Sizin benden başka ilâhınız olduğunu bilmiyorum!" diyerek insaflı görünmeye çalışmayı da ihmal etmiyordu.

Ayrıca, göklerin ve yerin Rabbi, sanki gökyüzünü araştırmakla görülebilecek bir cisimmiş ve cismi varmış gibi göstererek halka karşı ilim ve fen yolunda bir oyun ve tuzak kurmak üzere de kule yapmayı emretmişti.

"Firavun da dedi ki: 'Ey benim danışmanlarım ve devlet adamlarım! Ben sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyorum. Hâman! Haydi benim için tuğla ocağını tutuştur, balçığı pişir, fazlaca tuğla imal ettirip benim için öyle yüksek bir kule yap ki belki de onun vasıtasıyla yükselip Mûsâ'nın (varlığını iddia ettiği) Tanrısını görürüm! Aslında, ben onun yalancının biri olduğu görüşündeyim ya, neyse!" (Kasas, 28/38)

Kur'ân bu meseleyi Tâhâ sûresinde şöyle beyan etmektedir:

"Firavun: "Haman! benim için bir kule inşaa et." dedi, "Umarım ki böylece yükselebillir, göklere yol bulur da Mûsâ'nın Tanrısına ulaşırım. Gerçi ben onun yalancı olduğunu zannediyorum ya, neyse!" İşte böylece, Firavun'un kötü gidişatı kendisine cazip göründü ve yoldan çıkarıldı. Sonuç itibariyle Firavun'un hilesi ve düzeni de tamamen boşa çıktı." (Mü'min, 40/36-37)

Zavallı Firavun, insanları aptal yerine koyuyor, kendini akıllı göstermeye çalışıyordu. Güya halkına şöyle demek istiyordu: Bakınız! Biz bu kadar malî

imkânlarımızla göklere çıkmanın yolunu bulamadık, o hâlde Mûsâ nereden çıktı da bize onların Rabbi tarafından görevli olduğunu söylüyor?

Firavun aslında tarih boyunca gelip geçmiş bütün inkarcıların yolundan giderek, cerbeze metodunu kullanıyor ve bu sayede neticeye varacağını sanıyordu.

Zindan Tehdidi ve Mu'cize Teklifi

Cerbeze yoluyla bir yere varamayan Firavun, kendisinden önceki küfür yobazlarının klasik metoduna başvurmaya karar verdi. Hz. Mûsâ'yı zindana atmakla tehdit etti. Sözle bir yere varamayınca, zor kullanmayı deneyecekti. Tıpkı, cahiliye döneminde Kur'ân mu'cizesine karşı sözle karşılık veremeyenlerin kılıçla mukabele etmeye mecbur kalmaları gibi, Firavun da şiddet kullanarak Allah'ın peygamberini etkisiz hâle getirmeye çalışacaktı.

"Firavun, Mûsâ'ya cevaben: "Eğer benden başka tanrı kabul edersen mutlaka seni zindanlık ederim!" dedi." (Şuarâ, 26/29)

Zulüm ve haksızlık tabiatının bir parçası hâline gelmiş olan Firavun'un böyle söylemesi gayet normaldi. Firavun böyle söylemekle gözdağı vermek istiyordu aynı zamanda. Fakat bu arada Hz. Mûsâ beklenmedik bir teklifte bulundu. Tarih boyunca genelde mu'cize isteği inkarcılardan gelmişti. Fakat burada Hz. Mûsâ farklı bir yol takip ederek bizzat kendisi bir mu'cize göstermek istiyordu.

"Ya" dedi, "sana doğruluğumu ispatlayan âşikâr bir delil getirmiş olsam da mı?" (Şuarâ, 26/30)

Aklı gözüne inmiş ve maneviyata karşı bütün bütün kapanmış olan Firavun, kendisini zorda bırakacak bir şey beklemiyordu. O âna kadar sözlü devam eden mücadele, daha başka hangi boyutta olabilirdi ki? İhtimal, düşüncesi bu yöndeydi. Alaycı bir üslupla:

"Haydi," dedi, "doğru söylüyorsan, göster o belgeni de görelim!" (Şuarâ, 26/31)

Herkes merakla bekliyordu. Acaba Hz. Mûsâ'nın bahsettiği delil neydi? Bakınca elindeki asâdan başka bir şeyi de yoktu. İşte tam bu sırada olan oldu ve Hz. Mûsâ elindeki asâyı yere bırakıverdi. Asâ birdenbire kocaman bir yılan oluverdi. Bu dev yılan derhal Firavun'a yönelmişti. Zaten yılanı gören herkes

Firavun'un etrafından kaçıp dağılmıştı. Yılan karşısında çaresiz kalan Firavun Hz. Mûsâ'dan aman diledi.

Hz. Mûsâ, yılanı eline alınca tekrar eski hâline döndü ve asâ oldu. Bu mu'cizenin ardından Hz. Mûsâ ikinci mu'cizeyi gösterdi. Elini koynuna sokup çıkarınca eli parlamaya başladı. Öyle ki bu parlaklık Firavun'un gözünü alıyordu. Elini tekrar koynuna sokunca normale döndü.[245] Kur'ân-ı Kerîm bu mu'cizeyi şöyle anlatmaktadır:

"Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere attı. Bir de ne görsünler: Değnek her hâliyle tam bir ejderha oluvermiş! Bir de elini koynundan çıkardı ki bakanların gözlerini kamaştıracak kadar parlak mı parlak!" (Şuarâ, 26/32-33)

Bu mu'cize karşısında Firavun acaba iman etmeye meyletmiş olabilir mi? Bazı rivayetlerde bu yönde bilgiler olsa bile, içinde bulunduğu psikolojik atmosfer ve sahip olduğu saltanatın buna müsaade etmediğini düşünebiliriz. Zira onun için Hz. Mûsâ'ya iman etmek, kendisine kulluk yapılan bir insan olmaktan çıkıp kulluk yapan birisi olma durumuna düşmek demekti. Hangi sebeple olursa olsun, apaçık mu'cizeler karşısında bile Firavun, kendini aşamadı, gururunu yenemedi ve iman etmedi. Kendisinden önceki inkarcıların, peygamberlerinin getirdiği mu'cizelere sihir demeleri gibi, o da bu mu'cizeye sihir demeyi tercih etti. Fakat bu meseleyi tek başına aşması da mümkün görünmüyordu. Bundan dolayı kendi yönetim kadrosuna danışmak zorunda kaldı.

"Firavun etrafındakilere: 'Bu adam' dedi, 'Galiba usta bir sihirbaz! Büyü gücü ile sizi yerinizden yurdunuzdan çıkarmak istiyor, ne buyurursunuz, görüşünüzü bildirin!" (Şuarâ, 26/34-35)

Sihirbazlarla Müsabakaya Davet

Aslında, güç ve kuvvet olarak Firavun'un pes etmesini gerektirecek bir durum söz konusu değildi. O emir verse, sadece saray muhafızlarıyla bütün İsrâiloğullarını kılıçtan geçirebilecek kadar kuvvetli bir orduya sahipti. Fakat, Seyyidina Hz. Mûsâ, Allah'tan aldığı o güçle inşiraha kavuşup azıcık mülayim davranınca, Firavun ilâhî rahmetin genişliğini görmüş; başkaldırdığı ve "Tanrı benim" dediği hâlde Allah'ın onu da hidayete çağırması karşısında ne yapacağını şaşırmıştı. Hz. Mûsâ, nerede durduğunu yüzüne vururcasına konuşmamıştı onunla. Onun kibrine ve bazı çirkinliklerine muvakkaten göz

yummuştu. Ahsen-i takvîm üzere yaratılan her insan gibi onun cibilliyetinde de potansiyel bir fazilet ve kemal nüvesi bulunduğunu nazar-ı itibara alarak ona bir değer atfetmişti. Böylece de onu kendi zeminine çekmiş ve tesir edebileceği bir alanda karşılıklı münazaraya sevk etmişti. Diyalog kapısını aralayarak, onu insafa çağırmış; kendi duygu ve düşüncelerini ifade etme fırsatı yakalamıştı. Firavun, son bir çare olarak, Hz. Mûsâ'yı kendi sihirbazlarıyla müsabakaya davet etti.

"Bunu ve kardeşini biraz burada beklet, bütün şehirlere haber gönder, sonra ne kadar usta sihirbaz varsa alıp gelsinler!" dediler."(Şuarâ, 26/36-37)

Kendisine gösterilen bütün deliller ve mu'cizelere rağmen iman etmemişti Firavun. Fakat Hz. Mûsâ'nın yumuşak üslûbu ve tavrı, Firavun'u yumuşatmış ve onu diyaloğa hazır hâle getirmişti. Artık, stratejiyi belirleyen ve müzakerenin yönünü tayin eden Hz. Mûsâ olmuştu.

"Biz Firavun'a bütün âyetlerimizi, delillerimizi gösterdik, fakat o bunları yalan saydı ve gerçeği kabul etmemekte direndi. 'Sen,' dedi, 'Sihirdeki maharetinle bizi yerimizden yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin ey Mûsâ! O hâlde bilmiş ol ki biz de seninki gibi bir sihirle karşı koyacağız. Şimdi sen, bizim de senin de caymayacağımız uygun bir buluşma vakti tayin et, düz, geniş bir alanda karşılaşalım!" (Tâhâ, 20/56-58)

Bayram Sabahı Kuşluk Vakti Buluşalım

Daha önce sırlı bir Tûr hadisesi yaşayan, asâsının yılan olduğunu ve elinin ışık saçan bir yed-i beyzâ hâlini aldığını gören Mûsâ (aleyhisselam), Allah'ın inayetiyle, Firavun'un sihirbazlarını mağlup edeceğinden emindi. Bundan dolayı da hemen bazı şartlar ileri sürdü: Yapacakları müsabaka herkesin serbestçe gelip rahatça görebileceği düz ve açık bir zeminde gerçekleşmeli ve bütün Mısır halkı olup biteni seyretmeliydi. Herkesin katılmasını temin etmek için, milletin işinin gücünün olmadığı bir bayram günü seçilmeliydi. Ayrıca, müsabaka herkesin kendini dinç hissettiği ve dipdiri olduğu bir vakitte, kuşluk vaktinde başlamalıydı; zira, düşünmek, muhakeme etmek ve isabetli karar vermek için en iyi zaman kuşluk vaktiydi.

"Mûsâ: 'Karşılaşma zamanı, bayram günü olsun, halk sabahleyin toplansın.' dedi." (Tâhâ, 20/59)

Hz. Mûsâ'nın uyguladığı bu metot ve strateji çok önemlidir ve mutlaka dikkatle üzerinde durulmalıdır. Hz. Mûsâ (aleyhisselam), Cenâb-ı Hakk'a güvenip dayandığını, O'na mutlak mânâda itimat ettiğini ve elindeki asâsının O'nun güç ve kuvvetiyle bir yılan hâline geldiğini, gelip sihirbazların bütün oyunlarını bozduğunu, bozacağını göstermek için, Firavun ve onunla beraber birkaç insanla yetinmiyor; bütün halkın toplanabileceği ve izhar etmek istediği hakikatleri herkese duyurabileceği bir ortamın hazırlanmasını istiyor. Evet O (aleyhisselam), Cenâb-ı Hakk'ın kendisine vermiş olduğu önemli bir krediyi niçin sadece Firavun ve üç beş insana karşı kullansındı ki..! O bu önemli işi, öyle bir yerde yapmalıydı ki bütün sihirbazlar nakavt olup pes etmeliydiler ve aynı zamanda ma'şerî vicdan da buna şahit olmalıydı.. bu çok önemli bir taktikti ve peygamber fetanetinin gereğiydi.

İkinci bir taktik de Hz. Mûsâ'nın (aleyhisselam), insanların toplanma zamanı olarak bayram günü kuşluk vaktini seçmesiydi. Yani etraftan sihirbazların geldiğini ve bir düello yapılacağını duyan herkes oraya, uykusunu almış, dinlenmiş olacak bir şekilde geleceklerdi.

Evet, işte böyle bir stratejinin gereği olarak, ihtimal Firavun, Hz. Mûsâ'yı dinlemeyecek ve O'na karşı bazı taşkınlıklar yapacaktı, ama bu hâdise, geniş çapta bir fethe sebep olacak ve bir yâd-ı cemil olarak kalacaktı.

Bir üçüncü husus da sihirbazlar, o dönemin entel sınıfını teşkil ediyorlardı. Dolayısıyla Hz. Mûsâ (aleyhisselam), kendi döneminin elit sınıfını yenmekle işe başlıyordu ki gerisi gelecekti.[246]

Sihirbazlarla Müsabaka

O dönemde sihir çok revaçtaydı. Sihirbazlar da toplumun elit ve en itibarlı kesimi arasında yer alıyordu. Firavun aklısıra ülkenin en maharetli sihirbazlarını toplayacak ve Hz. Mûsâ'yı hem de halkın gözü önünde ve bayram günü mağlub edecekti. Eğer sonuç istediği gibi olursa, halkın nezdinde hakimiyeti ve otoritesi daha da pekişecek, böylece çifte bayram yaşayacaktı. Derhal ülkenin dört bir yanına görevliler gönderildi. Sihir konusunda mahir ve kendini ispat etmiş ne kadar sihirbaz varsa saraya davet edildi. Böyle bir davet sihirbazların da işine geliyordu. Zira Firavun'u memnun ederlerse ödüllendirileceklerini çok iyi biliyorlardı.

Ülkenin dört bir yanından sihirbazlar toplanmaya başladılar. Ülkede o

kadar çok sihirbaz vardı ki bazı rivayetlere göre sayılarının on beş bine ulaşıyordu. Hatta yetmiş-seksen bin gibi rakamlar da zikredilmiştir. Demek ki binlerce insan bu işle uğraşmaktaydı.

Sihirbazlarla birlikte halk da davet ediliyor, bayram kutlamalarının diğer yıllara göre daha kalabalık ve coşkulu olması hedefleniyordu. Zira sarayda Hz. Mûsâ ile Firavun arasında geçen konuşmalar kulaktan kulağa halka kadar ulaşmıştı. Yıllar once sarayda büyüyen ve on yıl saraydan ayrı kaldıktan sonra tekrat Firavun'un karşısına çıkan Hz. Mûsâ'nın Firavun'u zor durumda bıraktığı konuşuluyordu. Fakat Firavun ve adamları, Hz. Mûsâ'nın ülkenin bütün sihirbazlarına karşı koymasının mümkün olmadığını düşündükleri için neticenin kendi lehlerine olacağını düşünüyorlardı. Bundan dolayı da kazanacakları zaferin herkes tarafından yakından görülmesini istiyorlardı.

Sihirbazlar Firavun'la görüşünce hemen asıl maksatlarını ortaya koydular. Onlar için önemli olan para ve mükafattı. Eğer galip gelirlerse kazançlarının ne olacağını sordular. Firavun, onları yüreklendirmek için, galip gelmeleri hâlinde saraya daha yakın olacaklarını müjdeledi. Hatta Firavun onların cesaretini artırmak için dinlerine girmeyi bile vaadetti.

Bu büyücüler, büyünün önemli bir rol oynadığı Amon kültünün resmî rahipleriydiler. Dolayısıyla, onların Hz. Mûsâ'ya galebe çalmaları devlet dininin halkın gözünde önemini pekiştirecekti. Onların âna gayeleri Mûsâ'ya tâbi olmama idi. Yoksa gerçekte sihirbazların dinlerine de tâbi olma gayeleri yoktu. Büyücülere moral vermek için ve onları tam gayrete getirmek için: *"Haydi görelim sizi! Galip gelin de biz de sizin dininize girelim"* diye teşcî ediyorlardı. Bu sözü kinaye kabilinden söylemişlerdi

"Böylece belirlenen günde bütün usta sihirbazlar toplandı. Halka da: 'Haydi ne duruyorsunuz, siz de toplansanıza! Umarız büyücüler galip gelirler de biz de onların dinlerine tâbi oluruz!' denildi. Büyücüler Firavunun huzuruna varınca ona: 'Biz galip gelirsek, elbet bize büyük bir ödül verilir herhalde!' dediler. 'Evet, evet!' dedi, 'Üstelik, sizi yakın çevreme alacağım, benim gözdelerimden olacaksınız." (Şuarâ, 26/38-42)

Artık beklenen an gelmişti. Bayram sabahı bütün halk toplanmış, sihirbazlar yerlerini almış ve Firavun da devlet ricali arasındaki koltuğuna oturmuştu. Herkes biraz sonra olacakları bekliyordu. Halk da olacakları merak ediyor, Hz. Mûsâ ve Hârûn'un Firavun'a galebe çalıp çalamayacağını

konuşuyordu.

Müsabaka başlamak üzereydi. Fakat Mûsâ (aleyhisselam) karşısında toplanan sihirbazları uyarmak ve onları bu işten vazgeçirmek istedir. Allah hakkında yalan uydurmamalarını, aksi hâlde azaba uğtarılacaklarını söyledi. İftira edenlerin kesinlikle perişan olacağını ifade etti. Henüz Hz. Mûsâ ve Hârûn'un büyücü olmadıklarını anlamamışlardı. Belki de bu konuda bir tereddüt yaşadılar ve aralarında tartışmaya başladılar. Eğer o ikisi sihirbazsa kendileri mutlaka galip gelirlerdi. Fakat sihirbaz değil de gerçekten bir peygamber ise kaybedeceklerini kestirmeleri zor değildi. Muhtemelen onları tereddüde sevkeden husus, Hz. Mûsâ'nın yanında asâdan başka bir şey olmamasıydı. Sihirbaz olsa yanında bir kısım aletleri olması gerekirdi. Fakat tartışma sonucunda o ikisinin sihirbaz olduğuna kanaat getirdiler. Artık düellodan başka bir çıkaryol olmadığını düşünüyorlardı. Çünkü geriye dönüş yoktu.

"Mûsâ onlara: 'Yazık size!' dedi, 'Allah hakkında yalan uydurmayın, yoksa O size öyle bir azap gönderir ki kökünüzü keser. İftira eden, muhakkak perişan olur.'

Bunun üzerine onlar aralarında tartışmaya ve fısıldaşmaya, kulislere başladılar. Sonunda: 'Herhalde, dediler, bunlar, sizi sihirleriyle yurdunuzdan çıkarmak isteyen ve en ideal yaşam düzeninizi ortadan kaldırmak isteyen iki büyücü! O hâlde bütün hünerlerinizi toplayıp sıra sıra, merasim düzeninde meydana çıkın. Bugün ölüm kalım günüdür. Kim bugün üstün gelirse, iflah olacak odur!" (Tâhâ, 20/61-64)

Hz. Mûsâ'nın teklifini reddeden sihirbazlar, müsabakanın başlaması için Hz. Mûsâ'ya:

"Mûsâ! İstersen hünerini önce sen ortaya koy, istersen biz ortaya koyalım!" dediler." (Tâhâ, 20/65)

Bu teklif insaflı ve hakperest bir teklifti. Hz. Mûsâ ilk hakkı onlara tanıdı.

"Hayır, siz ortaya koyun!' dedi. Bir de ne görsün: onların sihirleri sayesinde, ipleri ve sopaları, kendisine gerçekten hareket ediyormuş gibi geldi." (Tâhâ, 20/66)

Sihirbazlar ellerindeki ipleri ve değnekleri yere atarken şöyle yemin etmişlerdi:

“İplerini ve değneklerini yere attılar ve: ‘Firavun’un izzetine yemin ederiz ki galip gelen biz olacağız.’ dediler.” (Şuarâ, 26/44)

Hz. Mûsâ, Rabbi adına hareket ediyordu. Sihirbazlar ise Firavun’un izzet ve şerefi adına hareket ediyorlardı. Firavun ve adamları olanları seyrediyordu. İplerin hareket ederek ilerlemeleri, korkunç bir görüntü oluşturmuştu. Manzara ürkütücüydü. Hz. Mûsâ, sihrin gerçek olmadığını biliyordu. Fakat yine de yere bırakılınca hareket eden yüzlerce, belki de binlerce ipi görünce birden içinde bir endişe duydu. Onu hiçbir zaman yalnız bırakmayan Rabbi, peygamberini bir kez daha teyid etmek için Cibrîl-i Emin’i gönderdi. Cebrâil (aleyhisselam), endişe etmemesini bildirerek galip geleceğini müjdeledi. Hz. Mûsâ’nın yapması gereken elindeki asâyı yere bırakmaktı. Zira o mu’cize gösteriyor, sihirbaz ise sadece birtakım göz boyama oyunları gibi şeyler yapıyordu..

“Endişe etme!’ dedik. ‘Zirâ sen galip geleceksin. Elindeki değneği ortaya at, onların yaptıklarını yutacaktır. Çünkü onların yaptığı, sihirbaz oyunudur. Büyücü ise nereye varırsa varsın, hiç bir yerde iflah olmaz.” (Tâhâ, 20/68-69)

“Derken Mûsâ da değneğini yere attı; bir de ne görsünler: O, büyücülerin göz boyayarak uydurup ortaya koydukları şeyleri yutuveriyor!” (Şuarâ, 26/45)

Rabbinin emriyle Mûsâ (aleyhisselam) asâsını yere bıraktı. Asâ birden kocaman bir yılana dönüşmüştü. O âna kadar olanlardan memnun olan Firavun ve sihirbazlar, asânın yılana dönüp sihir yapılan ipleri ve değnekleri bir bir yutmasını görünce şaşakaldılar. Yılana dönüşen asâ vazifesini yaptıktan sonra Hz. Mûsâ’nın yanına gelince tekrar asli şekline dönüvermişti. Bütün sihirleri yutmuştu. Geride hiçbir şey kalmamıştı. Bu büyük bir mu’cizeydi.

Biraz önce Firavun ülkesinin en ünlü sihirbazları halkın bakış açısına göre en büyük, ulaşılmaz derecedeki sihirlerini yapınca herkesin gözleri dönüp, bakışları buğulanmıştı. Arkasından da Hz. Mûsâ, onların sihirlerini iptal ediverince, önce sihirbazlar sonra halk şaşakaldı. Sihirbazlığın zirvesinde oturan bu insanlar, Hz. Mûsâ’nın yaptığının sihir olmadığını anlamışlardı.

Evet, dünyaları yalan üzerine bina edilmiş gözbağcı bir yığın adam, sonra onları bu işe sevk eden despot düşünce sahipleri ve bu iki sınıfın arzularına göre gelgitler yaşayan kalabalık halk kitlesi… O kalın kalın halatları, koca

koca sırıkları üst üste müterâkim yılanlar, ejderhalar şeklinde gördükleri esnada –ki bunlar ister büyü eseri olarak öyle görünsün, ister içleri civa doldurulmuş ağaç ve deri parçalarının güneşin harareti karşısında o hâli almış olsun fark etmez– bir de ne görsünler geçici bir harikulâdeliğe mazhar kuru ağaçtan bir asâ, birer lokma gibi hepsini yutuvermişti. Biraz önce yalanın yönlendirdiği sopalar karşısında başı dönen ve soğuk dakikalar yaşayan kitleler, hakkın kendine has renk ve çizgileriyle ortaya çıkması ve bâtılın tarumar olup gitmesi karşısında yeni bir düşünceye uyandılar.

Sihrin ne olduğunu çok iyi bilen sihirbazlar, bir sihrin başka bir sihri yutamayacağını çok iyi biliyorlardı. Hz. Mûsâ'nın yaptığının sihir olmadığını görünce de Firavun'a rağmen iman ettiler. Böyle hemen iman etmeleri ile de çok büyük bir hizmet yaptılar. Zira onlara güvenen ve onların safında yer alan halk da hemen iman ediverdiler. Bâtılın açık temsilcileri, bu büyük itirafı gürül gürül haykırıp ötelere sürpriz şekilde açılacak, arkadakiler de ara ara bu duyguya katılıp onlara yol arkadaşı olacaklardı.

"Bunu gören sihirbazlar derhal secdeye kapandılar. 'Rabbülâlemin'e, Mûsâ ile Hârûn'un Rabbine biz de iman ettik.' dediler." (Şuarâ, 26/46-48)

Firavun ve adamları bir kez daha mağlup olmuşlardı. Hem de bu mağlubiyet bütün halkın önünde gerçekleşmişti. İnsanlara kendini tanrı diye tanıtan ve kabul ettirmeye çalışan bir insanın, ülkenin bütün sihirbazlarını toplayarak iki kişiyle başa çıkamaması onun otoritesini sarsmıştı. Artık bu otoritenin yeniden sağlanması mümkün değildi. Sihirbazların iman ettiğini gören Firavun etrafına tehditler yağdırmaya başladı.

"Ya!' dedi Firavun. 'Benden izin çıkmadan ona inandınız ha! Anlaşıldı: Size sihri öğreten ustanız oymuş! Ellerinizi ve ayaklarınızı farklı yönlerden keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Kimin azabının daha şiddetli, daha devamlı olduğunu işte o zaman anlayacaksınız!" (Tâhâ, 20/71)

Fakat bu ölüm tehdidi bu iman kahramanlarını yıldıramamıştı. İman öyle bir şeydi ki ölümü bile insana hakir gösterebiliyordu. İmanda öyle bir lezzet vardı ki onu kazandıktan sonra kaybetme korkusu bütün acılardan ve tehlikelerden daha korkutucuydu. Biraz önce Firavun hesabına hareket eden ve onun izzet ve şerefine galip geleceklerine yemin edenler şimdi değişivermişlerdi. Bu kadar kısa süredeki değişim imandan kaynaklanıyordu. Evet, iman öyle bir nur ve kuvvetti ki hakiki imanı elde eden bir kimse

kâinata meydan okuyabiliyordu. İnsan iman sayesinde darağacına gülerek gidebiliyordu. Herkese korkunç gelen ve yüreklere dehşet salan idam sehpaları, iman erleri için ebedi saadet yurdunun bileti ve pasaportunu alma yerine dönüşüyordu. İmanın tadını tadmış olan bu kahramanlar Firavun'a cesurca şöyle karşılık verdiler:

"Mümkün değil!' dediler. 'Bize gelen bunca delillere ve bizi Yaratana karşı seni tercih edemeyiz. İstediğin hükmü ver. Senin hükmün nihayet, bu dünyada geçer. Biz Rabbimize iman ettik. Onun günahlarımızı, (özellikle bizi yapmaya zorladığın sihir günahın)ı affedeceğini umuyoruz. Allah elbette daha hayırlı ve O'nun mükâfatı daha devamlıdır." (Tâhâ, 20/72-73)

"Hiç önemi yok' dediler. 'Biz zaten Rabbimize döneceğiz! İman edenlerin öncüleri olduğumuzdan ötürü umarız ki Rabbimiz günahlarımızı affeder." (Şuarâ, 26/50-51)

Bu sözleriyle Firavun'a âdeta meydan okumuşlardı. İstediğini yap, istediğin hükmü ver. Sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin. Ancak bunu bitirebilirsin. Biz Allah'a iman ettik. Onun vereceği mükafat daha hayırlı ve ebedidir, diyorlardı. Şu fani dünyada son anlarını yaşadıklarının şuurundaydılar. Biraz sonra Rabblerine kavuşacaklardı. Şehadet şerbetini yudumlayacak ve ötelere kanatlanacaklardı. Bu his ve şuurla, o güne kadar ve özellikle o gün Firavun'un teşvik ve zorlamasıyla işledikleri sihir günahından dolayı da âlemlerin Rabbi'nin affını umduklarını söylediler.[247] Sonra da gönülde bir teveccühle Allah'a yönelip şöyle dua ettiler:

"Ey bizim büyük Rabbimiz! Sabır kuvvetiyle doldur kalbimizi, yağmur gibi sabır yağdır üzerimize ve sana teslimiyette sebat eden kulların olarak canımızı teslim al!" (A'râf, 7/126)

Firavun dediğini yaptı. Bu iman kahramanlarını hurma kütüklerine bağlattı. Ellerini ve ayaklarını çapraz kestirdi. Kısa süre içinde hepsi şehadet şerbetini yudumladı ve Rabbi'ne kavuştu.

"Her kim de makbul ve güzel işler yapmış mümin olarak gelirse, onlara da pek yüksek mevkiler vardır. Zemininden ırmaklar akan Adn Cennetleri var. Onlar oraya ebedî kalmak üzere girecekler. İşte kötülüklerden arınanların mükâfatı budur." (Tâhâ, 20/75-76)

Bu yiğitler, henüz yeni kabul ettikleri bir din uğrunda canlarını vermişlerdi.

Hz. Mûsâ'nın getirdiği dinin esaslarını bile bilmiyorlardı. Hiç ibadet etmemişlerdi. Fakat o gün orada sergiledikleri kahramanlıkla tevhidin gücünü haykırmışlar, şirk düşüncesini kökünden sarsmışlardı. Yaptıkları bu işten Yüce Allah razı olmuştu. Razı olmuştu ki Yüce Kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok yerde kahramanlıklarının gelecek nesillere örnek olması için onların destansı duruşunu haber vermiştir.

Firavun'un Zulmü Artıyor

Hz. Mûsâ'nın sihirbazları yenmesiyle yeni bir süreç başlamıştı Mısır'da. Firavun ve adamları, saltanatlarının sonunu kimin hazırlayacağını apaçık görmüşlerdi. Bu hadisenin Firavun'un tahtını ve saltanatının yıkılışıyla neticeleneceğini anlamışlardı. Öyle ise ne yapıp edip mutlaka Hz. Mûsâ'dan kurtulmaları gerekiyordu. Şimdilik bir mağlubiyet söz konusu olsa da ilk fırsatta mutlaka bu iş bitirilmeliydi. Bunun için öncelikle yapılması gereken İsrâiloğullarına yapılan zulüm ve baskıların artırılmasıydı. Aslında kendileri de asânın yılana dönmesinin bir sihir olmadığının farkındaydılar. Fakat gurur ve kibirlerinden dolayı iman etmeyi değil de inkar etmeyi ve olanların bir sihir olduğunu iddia etmeyi sürdürdüler.

"Mu'cize ve belgelerimiz bütün aydınlığıyla apaçık olarak onlara geldiğinde: 'Bu besbelli bir büyü!' dediler. Vicdanları onların doğruluğuna şahitlik ettiği hâlde, sırf kibir ve haksızlık saikiyle, onları inkâr ettiler. İşte bak da fesatçıların, bozguncuların âkıbetlerinin nasıl olduğunu gör!" (Neml, 27/13-14)

Onlar gurur, kibir ve zulmü tabiat hâline getirdikleri için iman edememişlerdi. Tarih boyunca nicelerinin iman etmelerine engel olan kibir ve büyüklenme, şimdi de Firavun ve adamlarının inkar etmelerine sebep oluyordu. Halbuki Allah'ın elçileri kendilerine apaçık delillerle gelmişlerdi. Firavun'un baskı ve korkusundan dolayı ancak kavminden pek az kimse Hz. Mûsâ'ya iman etmişti. Kur'ân, hadisenin arz ettiğimiz yönlerine de işaret ederek bu mücadeleyle ilgili tabloyu bir kez de şu şekilde nazarlarımıza sunar:

"Onlardan sonra da Firavun ile ileri gelen yöneticilerine Mûsâ ile Hârûn'u delillerimiz, mu'cizelerimizle gönderdik. Ama onlar büyüklük taslayıp kabul etmeyi kibirlerine yediremediler ve suçlu bir halk oldular.

Onlara tarafımızdan gerçek ulaşınca: ‘Bu besbelli bir sihirdir.’ dediler.

Mûsâ dedi ki: ‘Size gelen gerçeği böyle mi nitelendiriyorsunuz? İnsaf edin, sihir midir bu? Şu bir gerçektir ki büyücüler iflah olmazlar.’

‘Sen’ dediler. ‘Bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden döndüresin de ülkede önderlik ikinize kalsın diye mi geldin? Biz, mümkün değil, size inanmayız.’

Firavun: ‘Ne kadar usta sihirbaz varsa, hepsini toplayıp getirin!’ emrini verdi. Büyücüler gelince Mûsâ onlara: ‘Ortaya atacağınız ne varsa atın, hünerinizi gösterin!’ dedi. Onlar iplerini ve değneklerini atınca Mûsâ şöyle dedi: ‘Yaptığınız şey, sihirdir. Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez. Mücrimler hoşlanmasa da Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkaracaktır.’ Hasılı, başlangıçta Mûsâ’ya, kendi kavminden, genç bir kuşaktan başka iman eden olmadı. Kavmi, Firavun’un ve yöneticilerin, kendilerine işkence edeceklerinden korkuyorlardı. Çünkü Firavun o ülkede son derece despot ve çok aşırı gidenlerdendi.

Mûsâ: ‘Ey kavmim!’ dedi, ‘Siz Allah’a iman ettiniz, O’na tam bir teslimiyetle bağlandınızsa, öyleyse yalnız O’na dayanıp güvenin!’

Onlar da şöyle cevap verdiler: ‘Biz de Allah’a dayanıp güvendik. Ey Rabbimiz! Bizi o zalim kimselerin işkenceleri ile imtihan etme ve rahmetinle kurtar bizi o kâfirler gürûhundan!” (Yûnus, 10/75-86)

Hz. Mûsâ ve Hârûn, kendilerine iman eden kimselerin rahat bırakılmayacağını biliyorlardı. Bundan dolayı da Mûsâ (aleyhisselam) kendilerine inananlara hem moral veriyor hem de onları gönülden Allah’a teveccüh etmeye teşvik ederek, hep birlikte zalimlerin zulmünden onları kurtarması için Rabbülalemin’e niyazda bulunmaya çağırıyordu. Zira iman eden kimseler için tek sığınak Allah (celle celâluhû) idi. Bundan dolayı da inayetin devam etmesi için gönüllerin sürekli O’na müteveccih olması gerekiyordu.

Bu arada bu mağlubiyeti menfaatlerine uygun bulmayan saray hanedanı da Firavun’u kışkırtmaya başlamışlardı.

“Firavun’un halkının yetkilileri ona: ‘Ne yapıyorsun, Mûsâ ile kavmini, seni ve senin tanrılarını terketsinler, ülkede bozgunculuk yapsınlar diye kendi hâllerine mi bırakacaksın?’ dediler.

Firavun: 'Hayır, onların erkek evlatlarını öldürüp, kız çocuklarını hayatta bırakacağız. Biz elbette onların üzerinde tam bir hakimiyet sahibiyiz.' diye cevap verdi." (A'râf, 7/127)

Nitekim çok geçmeden Firavun'un zulmü kendini göstermeye başladı. Zira bütün sihirbaz ordusunu topladığı hâlde, kendi halkının önünde Hz. Mûsâ'ya yenik düşen Firavun'un elindeki son koz zulümdü. Firavun da kendisinden once gelmiş geçmiş bütün zalimler gibi, yegâne çare olarak zulüm ve şiddete başvuruyordu. Zaten yıllarca Firavun'un zulmü altında ezilmiş olan ve kuvve-i maneviyeleri büyük ölçüde sarsılmış bulunan İsrâiloğullarının bu zulümler karşısında dayanmaları çok zordu. Baskı ve zulümler iyice şiddetlenince Hz. Mûsâ, kavmine Allah'tan sabır istemelerini tavsiye etti. Zira mevcut sıkıntılar ancak Allah tarafından verilecek bir sabırla aşılabilirdi. Yoksa, Firavun gibi bir zalimin zulmüne dayanmak gerçekten zordu. Yüce Nebi, ayrıca gelecekte kendilerini güzel günlerin beklediğini müjdeledi. Ve bu bahar günlerinin gelmesinin de Allah'a teveccühe bağlı olduğuna işaret etti. Zor zamanları aşmanın önemli bir vesilesi ümittir. Hz. Mûsâ da nübüvvet firasetiyle içinde bulundukları zorlu günleri aşmak için kavmine ümit veriyor ve *"Akıbet müttakilerindir."* müjdesini tekrarlıyordu.

"Mûsâ kavmine şöyle dedi: 'Allah'tan yardım dileyin ve sabredin. Muhakkak ki dünya Allah'ın mülküdür; kullarından dilediğini oraya vâris kılar. Güzel âkıbet, elbette müttakilerindir.' İsrâiloğulları: 'Biz, hem sen bize gelmeden önce hem de sen bize peygamber olarak geldikten sonra işkenceye mâruz kaldık!' diye yakındılar.

Mûsâ ise şöyle dedi: 'Hele biraz daha sabredin. Umulur ki Rabbiniz düşmanlarınızı imha eder de onların yerine sizi hakim kılıp nasıl hareket edeceğinize bakar." (A'râf, 7/128-129)

Firavun'un Sarayındaki Mü'min

Firavun'un zulmü iyice şiddetlenmişti. Aldığı karar üzerine İsrâiloğullarının erkek çocuklarını öldürtmeye başlamıştı. Hatta Hz. Mûsâ'yı da öldürmek istediğini açıkça ilân etti. Kendisine göre, kesin sonuç almanın yolu Mûsâ'yı (aleyhisselam) öldürmekti.

"Firavun: 'Bırakın beni, şu Mûsâ'yı öldüreyim. O da varsın Rabbine

yalvarsın, bakalım O kendisini kurtaracak mı? Zira bu gidişle onun, sizin dininizi değiştireceğinden veya ülkede anarşi çıkaracağından endişe ediyorum.' dedi.

Mûsâ da şöyle dedi: 'Ben, âhirete, hesap gününe inanmayan her kibirli ve zorbadan benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a sığınırım." (Mü'min, 40/26-27)

Bu sözler her alanda Hz. Mûsâ'ya yenilen Firavun'un acizlik ve çaresizlik mırıltılarıydı. Âyetin ruhunda dinlediğimiz bu ses, Firavun'un aczini, mağlubiyetini ve elinin-kolunun bağlılığını ortaya koymaktadır. *"Bırakın, Mûsâ'yı öldüreyim."* sesi, bir çaresizlik hırıltısıdır. Evet, akıl, mantık ve istidlal açısından, Hz. Mûsâ'ya yenik düşen Firavun, cılız bir sesle Hz. Mûsâ'yı öldürmek için kavminden izin istemektedir. Bu üslûp müstebit bir idarecinin, kendine güveni olduğu andaki üslûbu değildir. Bu üslûp, birer birer bütün desteklerini yitiren, her müstebit gibi, güçlü olduğunda zalim, zayıf kalınca da zelil olma hâlinin veya bazı ahval itibarıyla "demokratik" görünme üslûbudur. Esasen, ehramların yapımında bütün milletini, hususiyle de İsrâiloğullarını çamur, balçık içinde saman çöpü gibi harç olarak kullanmış bir müstebidin bu tavrına dense dense zillet ve riya denir ki bu tamamen bir kuyruk kısma ve halka sığınma demektir. Böyle yaparken o, bir yandan halkın gücünü arkasına alarak onların eskiden beri bağlanageldikleri âdetlerini, geleneklerini ve dinlerini kendi hesabına değerlendirecek, diğer yandan da güçlü iken ezdiği yığınları bu defa da istismar edecekti. Tıpkı Mekke müşriklerinin Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) için, *"Ailelerimizi bölüyor, bizi atalarımızın yolundan döndürmeye çalışıyor."* dedikleri[248] gibi; Firavun da kendi kavmine: *"Dininizi değiştireceğinden, sizi birbirinize düşürüp, bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum."* diyor ve kendi müfsitliğini gizleme gayreti içinde, eskiden beri bütün tiranların, diktatörlerin, tağutların yaptığı gibi davranıyordu.

Evet hak karşısında yenilince ya kuvvete ya da demagojiye başvuran, dünyanın kaderine hâkim bütün mütekebbirler, despotlar gibi, o da kuvvet gösterisinde bulunmak istiyor, bunun için de halka sığınarak kamuoyu oluşturma gayretleriyle demagojiler yapıyor ve *"Onun, dininizi değiştirmesinden veya ülkede fesat çıkarmasından korkuyorum."* diyordu. Diyor ve sanki, o âna kadar her şey yolundaymış, toplum da müreffeh ve mesutmuş da Hz. Mûsâ her şeyi karıştırmış, halkı kargaşaya sürüklemiş gibi

bir imaj uyarmaya çalışıyordu.

İşte böyle bir noktada devreye Mü'min-i Âl-i Firavun giriyor. (Rivayete göre bu zat, Hz. Âsiye'nin ağabeyi ve Firavun ordularının da başkomutanıdır.[249] Hz. Mûsâ gibi bir firasetin, böyle bir kişinin varlığını sezememiş olması düşünülemez. Hz. Mûsâ, onu tanımış, onun gücünü değerlendirmeyi plânlamış, adımlarını ona göre atmıştı. Belli bir noktaya, yani Firavun'un acze düşüp, o âna kadar âdeta bir "hiç" yerine koyduğu halkına temennada bulunacak duruma gelmesinden sonra bu zatın ortaya çıkışı ile Hz. Mûsâ durumu fevkalâde yerinde değerlendirdi.

Mü'min-i Âl-i Firavun'a, Kur'ân-ı Kerîm'de bazı peygamberlerden bile daha geniş yer verilir. O, Firavun'un demokrasi gösterisi ve kavmine başvurması karşısında, yine demokratik bir tavır sergileyerek işe başlar ve *"Rabbim Allah dediği için bu adamı öldürecek misiniz?"* (Mü'min, 40/28) der ve sesini yükseltir. Yani o, "İnsanların inanç ve düşüncelerine hiç saygınız yok mu?" demek ister ve perde perde sesini yükselterek imanını ortaya koyar. "Bir gün derdest edileceksiniz, işte o gün size kim yardım edecek?" diyerek, ahirete imanını açıklar.

"Firavun hanedanından olup o zamana kadar iman ettiğini saklayan biri çıkıp şöyle hitap etti:

'Ne o, siz bir insan 'Rabbim Allah'tır.' dedi diye kalkıp onu öldürecek misiniz? Halbuki o Rabbiniz tarafından açık belgeler ve mu'cizeler de getirdi. Eğer yalan söylüyorsa, yalanı zaten kendisinin aleyhinedir. Ama şayet doğru söylemişse, en azından onun sizi tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir. Şu bir gerçektir ki Allah haddi aşan, yalancı kimseleri iflah etmez.

Ey benim sevgili halkım! Bugün hakimiyet sizindir, ülkede üstünlük sizdedir. Ama yarın Allah'ın azabı başımıza gelir çatarsa, söyler misiniz hangi kuvvet bizi kurtarabilir?" (Mü'min, 40/28)

Mü'min-i Âl-i Firavun, bu konuşmasında hissiyattan uzak, tarafsız konuştuğu intibaını vermeye ihtimam göstermekte ve münazarada insaf prensibini uygulamaktadır. Zira önce onun yalancı olma faraziyesini, sonra vaad ettiği her şey olmasa dahi, bir kısmının gelme ihtimalinin bile onları nasıl düşündürmesi gerektiğini anlatmak istemiştir.

Bu zat imanını belirtmeksizin müphem bir ifade ile şöyle demek istiyor:

“Sizler Mûsâ’nın dürüst olduğunu tespit etmekle beraber yalancılıkla itham ediyorsunuz. Bir kimsede bu iki zıt vasıf bir arada bulunamaz. Şu hâlde insanlara bile yalan söylemeyen bir kimse, Allah’ın elçisi olmadığı hâlde hiç Allah adına yalan uydurur mu? ‘O, beni size elçi olarak gönderip şöyle şöyle dedi.’ diyerek en müthiş, en tehlikeli yalanı söyler mi?” Yahut muhataplarına şunu anlatmak istemektedir: “Siz haddi aşıp Mûsâ’yı öldürürseniz bilin ki Allah böyle yapanları asla iflah etmez!”

Onun bu ölçüde kavmini ikna edici konuşmaları karşısında, Firavun daha bir pusar, başka demagojilere sığınır ve sûreti haktan görünmeye çalışarak şöyle der:

“Firavun: ‘Ben size sadece kendimce uygun bulduğum görüşü bildiriyor ve size tutulması gereken doğru yolu gösteriyorum.’ dedi.” (Mü’min, 40/29)

Âyetlerin siyak ve sibakından anlaşıldığına göre, bu konuşma hususi bir mecliste olmayıp bir kalabalık önünde cereyan etmiştir. Zira bu imanlı zat, buraya kadar Firavun’a hitap ederken, hitap yönünü genişletip “ey halkım” diye devam etmiş, ihtiyat ve tedbiri elden bırakmadan konuşmasını sürdürmüştür.

O imanlı zat bunun üzerine: ‘Ey benim halkım’. dedi, ‘Ben sizin hakkınızda, Nûh halkının, Âd halkının, Semûd halkının ve ondan sonraki milletlerin başına gelen âkıbetin sizin de başınıza gelmesinden endişe ederim. Yoksa suçsuzlara azab etmek sûretiyle Allah kullarına zulmetmek istemez.

Ey benim halkım! Ben sizin hakkınızda o feryad-u figan gününden, birbirinizden imdad isteyeceğiniz günden endişe ediyorum.

O gün arkanızı dönüp kaçmak istersiniz ama ne çare! Sizi Allah’ın azabından koruyacak hiç kimse bulunmaz. Evet Allah kimi şaşırtırsa, artık ona yol gösteren olmaz.

Daha önce Yûsuf da size açık açık delillerle gelmiş, siz onun getirdiği gerçek hakkında da şüphe edip durmuştunuz.Nihayet vefat edince: ‘Ondan sonra Allah artık hiçbir peygamber göndermez.’ demiştiniz. İşte Allah haddi aşan, şüpheci kimseleri böyle şaşırtır. Kendilerine ulaşmış hiçbir delile dayanmaksızın Allah’ın âyetleri hakkında ileri geri tartışanların bu hareketleri, hem Allah indinde hem de iman edenler yanında pek büyük bir gazaba yol açar. İşte Allah, her kibirli ve zorbanın kalbini böylece mühürler.

(Mü'min, 40/30-35)

Firavun üst seviyedeki bir adamının böyle konuşmasından rahatsız olmuştu. Fakat bu zata açıkça sert bir üslupla karşı çıkmayışı, bu imanlı zatın sarayda çok önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Zaten daha önce de işaret ettiğimiz gibi, bazı rivayetlerde bu zatın Firavun ordularının komutanı olduğu bildirilmiştir. Firavun bu kez cevap vermek yerine işi şarlatanlığa kadar götürdü ve yardımcısı Haman'a bir kule yapmasını emretti.

"Firavun: 'Haman! benim için bir kule inşaa et.' dedi, 'Umarım ki böylece yükselebillir, göklere yol bulur da Mûsâ'nın Tanrısına ulaşırım. Gerçi ben onun yalancı olduğunu zannediyorum ya, neyse!' İşte böylece, Firavun'un kötü gidişatı kendisine cazip göründü ve yoldan çıkarıldı. Sonuç itibariyle Firavunun hilesi ve düzeni de tamamen boşa çıktı." (Mü'min, 40/36-37)

Firavun ne derse desin sarayın mü'mini, bütün kredisini ve yetkisinin gücünü kullanarak konuşmasına devam etti. Çünkü bir daha böyle bir fırsat yakalayamayabilirdi. Öyle ise bu fırsatı dinini anlatma hesabına çok iyi değerlendirmeli ve mesajlarını en güzel şekilde vermeliydi. Saraydaki muteber konumundan dolayı Firavun kendisine açıkça karşı çıkamadığı için konuşmasını sürdürdü.

"İman eden zat şöyle devam etti: 'Ey benim halkım, gelin bana uyun ki size doğru yolu göstereyim. Ey benim halkım! Bu dünya hayatı, basit bir metâ'dan, geçici bir eğlenceden ibarettir. Âhiret ise işte asıl yerleşecek yer orasıdır. Kim bir kötülük işlerse, sadece o kadar cezalandırılır. Ama, mümin olarak, ister erkek ister kadın, kim makbul ve güzel bir iş yaparsa, işte onlar Cennet'e girer ve orada hesapsız nimetlere nail olurlar. Ey benim sevgili halkım, nedir bu başıma gelen? Ben sizi kurtuluşa dâvet ederken, siz tutup beni ateşe çağırıyorsunuz! Çünkü benim, Allah'ı inkâr etmemi ve O'nun ortağı olduğuna dair hiçbir bilgim olmayan şeyleri, Kendisine şerik yapmamı teklif ediyorsunuz. Ben ise sizi (üstün kudret sahibi ve mağfireti pek bol olan) o azîz ve gaffâr'ın yoluna dâvet ediyorum. Hiç şüphe yok ki sizin beni tapmaya dâvet ettiğiniz putların, ne dünyada ne de âhirette, asla kendilerine ibadete dâvet yetkileri yoktur. Şu kesin ki: hepimizin dönüp varacağı yer Allah'ın huzurudur ve haddi aşanlar Cehennem'i boylayacaklardır. Size söylediğim şu sözleri yakında hatırlayacaksınız. Artık ben işimi Allah'a bırakıyorum. Çünkü Allah kullarını pek iyi görmektedir.'

Allah onu, o kâfirlerin tuzaklarının şerrinden korudu. Firavun hanedanını da kötü azap kuşatıverdi." (Mü'min, 40/38-45)

Firavun, saraydaki muteber konumundan dolayı bu zata açıkça karşı koyamadı ve zarar veremedi. Haddizatında Cenâb-ı Hakk, onu muhafaza etmişti. Fakat en yakınlarından bile Hz. Mûsâ'ya meyledenler olduğunu görünce tasfiye plânını uygulamaya başladı. Zaten bu süreçte de Hz. Mûsâ'ya hicret emri gelmiş, Firavun da Kızıldeniz'de boğulup ölmüştür.

Firavun'un sarayındaki mümin kıssası, Tevrât'ta ve Talmud'da yer almayan bir kıssa olup İsrâil tarihi ile ilgili olarak Kur'ân'ın dünya tarihine bir armağanıdır.[250]

Netice olarak bu kıssada, bir taraftan Firavun'un tiz perdeden atıp tutması, ölüm tehditleri savurması, ölüm tehditleri savururken de içten içe aklî, mantıkî ve kalbî tutarsızlıklarının şuurunda olarak tedirginliği, telaşı; böyle bir tedirginlik ve telaş karşısında da horlayıp hakir gördüğü teb'anın gücünü yanına alma gayreti ve bu uğurda onların dinî hissiyatlarını istismar etmesi, dahası her devirde olduğu gibi, kendi fesat çıkarıp dururken başkalarını fesatla karalaması, her fırsatta din düşmanlığı yapmasına mukabil dindarların dinin ruhunu değiştirdiklerinden ve değiştireceklerinden dem vurması; diğer taraftan da bütün bunlara karşı Hz. Mûsâ'nın fevkalâde bir temkin içinde halka bedel Allah'a sığınması ve Firavun'un kibrini, gururunu onun yüzüne vurması, o dönem itibarıyla "hizbullah" ve "hizbüşŞeytan" mücadelesinden bir kesit teşkil etmektedir.[251]

Hz. Âsiye

Firavun sarayında bulunan Harbîl veya Hızkil isimli bir adam vardı. Hz. Mûsâ'ya iman emişti. Fakat imanını saklıyordu. Büyük buluşmada Hz. Mûsâ, sihirbazlara galebe çalınca imanını açığa vurmuş, sihirbazlarla birlikte o da şehid edilmişti. Kendisi iman etmiş olan fakat imanını gizleyen bu zatın eşi, Firavun'un kızının saçlarını taramakla görevli idi. Bir gün Firavun'un kızının saçlarını tararken tarak elinden düştü. Tarağı yerden "Bismillah" diyerek aldı. Bunun üzerine Firavun'un kızı:

– Bu cümledeki Allah sözünden babamı mı kastediyorsun, diye sordu. O:

– Hayır, benim ve senin hatta babanın Rabb'ini kasdediyorum, diye cevap

verdi. Nihayet Firavun'un kızı bu hadiseyi babasına anlattı. Bunun üzerine Firavun bu hanımı ve çocuklarını huzuruna çağırttı. Olanlara inanmak istemiyordu. Zira en yakınındaki kimselerin Hz. Mûsâ'nın dinine girmeleri onu endişeye sevkediyordu. Kadına dönerek:

– Rabb'in kim, diye sordu. O da:

– Benim de senin de Rabb'in Allah'tır, diye karşılık verdi. Bu ne güçlü bir imandı. İmanın tadını kalbinde bütün lezzetiyle duyan bu kahraman kadın, hayatı hakir görüyor ve sonunun ne olacağını bile bile zalim Firavun'un yanında açıkça imanını haykırıyordu. Onun bu sözlerine öfkelenen Firavun, hemen bakırdan yapılmış bir fırın getirilip kızdırılmasını ve bu kadınla çocuklarının bu fırına atılarak yakılmalarını emretti. Zaten böyle bir zalimden başka bir davranış da beklenmezdi. Zavallı Firavun, kalplere de hükmedeceğini sanıyordu. Bu zannı gerçekleşmeyince de şiddete başvuruyordu. Şehid namzedi bu kadın fırına atılmazdan önce Firavun'a:

– Benim senden bir dileğim var, dedi. Firavun ona:

– Dileğin nedir, diye sordu. O:

– Benim ve çocuklarımın kemiklerini bir araya toplayarak onları gömmenizi istiyorum, dedi. Firavun:

– Dileğiniz yerine getirilecektir, dedi ve anneleriyle birlikte çocuklarının da fırına atılmalarını emretti. Nihayet çocuklar teker teker fırına atılıp yakıldılar. Kadının en küçük çocuğu ise sabi yaşta bir erkek çocuğuydu ve bu çocuk annesine: *"Anneğim! Sabret, zira sen hak yoldasın."* dedi. Ardından da çocuğuyla birlikte kadın fırına atılıp yakıldı.

Sarayda bu hadiseler olurken, Firavun'un hanımı Hz. Âsiye de yıllarca öz evladı gibi bağrına basıp büyüttüğü Hz. Mûsâ'nın sihirbazlara galip geldiği gün iman etmiş, fakat imanını gizlemişti. Kızının saçlarını tarayan bu mübarek kadın ve çocukları öldürüldüğü zaman Cenâb-ı Hakk, onun kalp gözünü açmış, kadının ruhunun melekler tarafından göklere yükseltildiğini göstermişti. Daha önce bu kadının çektiği işkenceleri görüp de üzülen Hz. Âsiye'nin seyrettiği manevî manzara imanına ayrı bir kuvvet ve derinlik kazandırmıştı. Tam bu sırada Firavun, eşinin yanına geldi ve Harbil'in karısının yaptıklarını ve ona verdiği cezayı anlattı. Zaten dolmuş olan Âsiye, içinden geçenleri açıkça söylemeye başladı.

– Yazıklar olsun sana! Allah’a karşı ne kadar cür’etkarsın, dedi. Bu söz Firavun’u şok etmişti. En yakınlarından biri daha “Allah” diyordu. Bu şaşkınlıkla eşine:

– Her hâlde o kadına ârız olan delilik hâli sana da bulaştı, dedi. Âsiye ise ona:

– Bende delilik yok, ben yalnızca benim, senin ve âlemlerin Rabb’i olan Allah’a inandım, diye cevap verdi. Bu arada Firavun, hanımı Âsiye’nin annesini huzuruna çağırıp ona:

– Harbîl’in hanımının başına gelen senin kızının başına da geldi. Yemin ederim ki ya Mûsâ’nın Allah’ını inkar eder ya da ölümü tadar, dedi. Bunun üzerine Âsiye’nin annesi kızını bir köşeye çekip onu Firavun’un isteğine uygun hareket etmeye çağırdı. Fakat Âsiye annesinin bu isteğini reddetti ve *“Allah’ı inkar etmek meselesine gelince, Allah’a yemin ederim ki asla bunu yapamam.”* dedi. O, imanın tadını tatmıştı. Yeniden küfre dönmeyi de ateşe atılmak kadar kerih görüyordu. Bundan dolayı da bu teklifi kabul etmesi mümkün değildi. Karısının inancından dönmediğini gören Firavun, yıllarca aynı yastığa baş koyduğu eşine işkence etmekten çekinmedi. Onu kızgın güneşin altında ellerinden kazıklara bağlapıp inancından dönmesini teklif etti. Aksi hâlde öldüreceğini söyledi. Fakat bu büyük kadın, bu teklifi kabul etmedi. Üzerine büyükçe bir kaya parçası konulacaktı. Ötelere yürüyeceği sırada Rabbine yöneldi ve şöyle niyaz etti:

“Yâ Rabbî! Sen kendi nezdinde, Cennet’te benim için bir konak yaptır, beni Firavun’dan ve onun kötü işinden kurtar, beni bu zalimler gürûhundan halas eyle!” (Tahrim, 66/11)

Yani bu suretle beni hem Firavun’dan, hem onun pis nefsinden ve hem kötü işinden şirk ve zulümle icra ettiği hüküm ve sataşmasından kurtar! Hem de beni o zalimler kavminden koru. Zulümde Firavun’a uyup Firavun ailesi ünvanını almış olan Kıptîler’den kurtarıp ebedi olarak kurtuluşa çıkar!

Yüce Rabbi, onun duasını kabul etti. Cennet’teki makamını gösterdi ve ruhunu kabzetti. Bu mübarek kadın ötelere yürürken talihine tebessümler yağdırıyor ve ölümü gülerek karşılıyordu. Firavun bu duruma bir mânâ verememişti. Ancak şöyle diyebildi: “Şu delinin hâline bakın, azap çekerken gülüyor.” dedi.

Üzerine konulan taş, Hz. Âsiye'nin cansız bedeni üzerine bırakılmıştı. O çoktan ruhunu teslim etmiş ve ötelere kanatlanmıştı. Fakat ötelere yürürken, kendisinden asırlar sonra gelecek Habib-i Neccar gibi, Cennet nimetlerini müşahede etmişti. Bu saliha kadın kötü bir kocaya eş olmuştu. Fakat o her türlü tehlikeye rağmen fenalıktan sakınarak Allah'a iman etmiş ve samimiyetini korumuştu. Onun durumu, kendisinden sonra gelecek saliha kadınlara da örnek olacak mâhiyettedir. Herkes kendi yaptığı kötülüğün hesabını kendisi verecektir. Firavun kendi hesabını verecektir. Hz. Âsiye ise imanının ve sabrının mükafatını alacaktır.[252]

Nebiler Sultanı da bu mübarek kadının faziletine işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Erkeklerden pek çokları kemale ermiştir. Kadınlardan ise İmrân'ın kızı Meryem, Firavun'un hanımı Âsiye, Huveylid'in kızı Hatîce ve Muhammed'in kızı Fâtıma'dan başka kimse kemale ermemiştir. Hz. Âişe'nin kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir."*[253]

"Kadınların en hayırlıları dört tanedir. Birincisi, Meryem b. İmrân; İkincisi, Hatîce b. Huveylid; Üçüncüsü, Hasan ve Hüseyin'in anneleri Fâtıma; dördüncüsü, Âsiye b. Müzahim'dir."

Kârûn

Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Mûsâ ile Firavun arasında cereyan eden mücadeleyi anlatırken yer verdiği şahıslardan biri de Kârûn'dur. Hz. Mûsâ'nın kavminden olmasına rağmen Firavun'un yanında yer alacak kadar servet sahibi birisi olmuştur. Kur'ân, onun Hz. Mûsâ'nın ümmetinden olduğunu ve sahip olduğu servetin genişliğinden dolayı böbürlendiğini şöyle anlatmaktadır:

"Yoldan sapanlardan biri olan Kârûn da Mûsâ'nın ümmetinden olup onlara karşı böbürlenerek zulmetmişti. Ona hazineler dolusu öyle bir servet vermiştik ki o hazinelerin anahtarlarını bile güçlü kuvvetli bir bölük zor taşırdı. Halkı ona: 'Servetine güvenip şımarma, böbürlenme! Zira Allah böbürlenenleri sevmez.' demişti." (Kasas, 28/76)

Bazı rivayet tefsirleri bu âyeti esas alarak "Kârûn'un Hz. Mûsâ ile akrabalığı vardı, amcası, amcasının oğlu, teyzesinin oğlu"[254] gibi tespitlerde bulunurlar. Böyle bir mülâhaza, Hz. Mûsâ'ya o kadar yakın olmasına rağmen istifade edememesini vurgulamak için yakınlık arama gayretinden doğmuş olsa gerek. Doğrusu ne Kur'ân-ı Kerîm'de ne de Sünnet-i sahihada bu mevzuda herhangi bir tasrihat söz konusu değildir. Öyleyse *"Kârûn, Mûsâ'nın kavminden idi."* (Kasas, 28/76) âyetine başka mahmiller aranmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm'in geniş olarak üzerinde durduğu ve ibret almamız için nazarlarımıza arzettiği bu şahıs hakkında şu mülahazaları serdetmek istiyoruz.

1) İhtimal Kârûn, İsrâiloğulları'ndandı. Onun için Kur'ân, "O, Mûsâ'nın kavminden idi." diye beyan buyurur ya da Kârûn, Hz. Mûsâ'nın ümmet-i daveti içindeydi. Yani tebliğe muhatap olanlardan biri idi. İhtimal o da Sâmirî gibi Hz. Mûsâ'nın görüp gözettiği, ehemmiyet verdiği insanlardan biri idi. Ama o ne bu yakınlığı ne de kendine verilen serveti Cennet'i kazanma istikametinde değerlendiremedi.

Âyet devamla *"Biz ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarlarını güçlü, kuvvetli bir topluluk zor taşırdı."* (Kasas, 28/76) buyurur. Öncelikle şunu belirtmekte yarar var: Kur'ân'ın ifadeleri yalandan münezzeh olduğu gibi

zımnî yalan sayılan mübalağadan da fersah fersah uzaktır. Öyleyse ayniyle hakikati ifade eden bu tasviri, zihinlerinizde canlandırınca, bu servetin ne demek olduğu daha iyi anlaşılır. Zira güçlü bir topluluğun anahtarlarını zor zahmet taşıyabileceği hazinelerin ne demek olduğu açıktır.

2) Günümüzde, Kârûn'a nispet edilen, şu veya bu şekildeki hazineler bile, resmî ağızların ifadelerine göre müzeler dolduracak kadar çoktur.

3) Kârûn'un kendisine ihsan edilen bu servet karşısındaki tavrına gelince o, şımarmış, küstahlaşmış ve etrafına caka satmıştır. Onun için de kavminden bazıları ona: *"Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez."* dedi. Fakat o bu tenbihlere kulak asmamanın yanında, inhirafını devam ettirmiş ve hatta sonunda: *"O (servet) bana, bendeki bilgi sayesinde verildi."* (Kasas, 28/78) deyivermişti.

Aslında bu sadece Kârûn'a has bir durum değildir. Tarih boyunca ve günümüzde servetin, zenginliğin azdırdığı ve yoldan çıkardığı nice insanlar vardır ki hep aynı şeyleri homurdanmaktadırlar. Bundan dolayı da Kur'ân geçmişte de Kârûn gibi hatta daha fazla serveti olan ama akıbetleri helâkle sonlanan kimseler olduğunu hatırlatmaktadır:

"Peki şunu da bilmiyor muydu ki Allah, daha önce kendisinden daha güçlü ve serveti daha fazla olan kimseleri helâk etmişti?" (Kasas, 28/78)

Onun için bu meseleyi sadece Kârûn ile ilgili olarak anlamak yani çerçeveyi daraltmak kat'iyen doğru değildir. Nitekim Kârûn'un bu hâline özenti içinde bulunan ve *"Keşke Kârûn'a verilenin benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o çok şanslı biri."* (Kasas, 28/79) diyenler vardı. Onun servetine bakıp da dünya malı için "keşke bizim de olsa" diyorlardı. Dünyaya düşkün olan ve dünyayı her şey sayanlar böyle diyorlardı. Hakiki imana ulaşmış ve asıl yurdun ahiret olduğunu düşünenler ise kalbi dünyaya karşı fazlaca meyletmiş bu kimseleri uyarıyor ve onların nazarlarını ötelere çevirmeye çalışıyorlardı:

"Âhirete dair ilimden nasibi olanlar ise: 'Yazıklar olsun size! Bu dünyalıkların böylesine peşine düşmeye değer mi? Oysa iman edip güzel ve makbul işler yapanlara Allah'ın Cennet'te hazırladığı mükâfat elbette daha hayırlıdır. Buna da ancak sabredenler nail olur." (Kasas, 28/80)

Fakat bir gün Kârûn yerin dibine geçirilerek cezalandırılınca da dünya malıyla böbürlenmenin ne kadar yersiz olduğunu gördüler ve şöyle demekten

kendilerini alamadılar:

"Daha dün onun yerinde olmak isteyenler: 'Demek ki Allah, rızkı, kullarından dilediğine bol bol veriyor, dilediğine de az.. şayet Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki inkârcılar iflah olmuyormuş!' demeye durdular." (Kasas, 28/81)

Evet, Kârûn, kendisine lutfedilen nimetler karşısında istikamet tavrını koruyamaması, inkâra sapması yüzünden neticede sahip olduğu her şeyle beraber yerin dibine geçirilmekle cezalandırıldı ki Kur'ân bunu şöyle resmeder:

"Nihayet Biz onu da sarayını da yerin dibine geçirdik. Zaten onun ne Allah'a karşı kendisine yardım edecek avenesi vardı ne de kendini savunup kurtulabilecek durumdaydı." (Kasas, 28/82)

Evet, aslında Kârûn iki ayrı açıdan hata etmişti. *Bir:* Kendine ihsan edilen şeylerle kendisini toplumun üst katmanlarında görerek, Allah'a karşı büyüklük taslamış ve Cennet'e girmeye mâni hâller içinde sayılan kibir ve gurura saplanmıştı ki onun böyle büyüklük iddiasında bulunmasına karşılık Allah da ona süfliliği mukadder kılarak cezalandırmıştı. Bir diğer ifadeyle Kârûn, mazhar olduğu şeyleri kendi malı gibi görmesi ve onlarla ebedî yaşayacakmış gibi davranmasına mukabil, Allah da onu yerin dibine batırıvermişti. Hâlbuki *"Tevazu edeni Allah yüceltir, kibre bürüneni de alçaltır."*[255] sırrınca ona, tevazu ve mahviyet göstermek düşerdi.

İki: Kârûn ve Kârûn zihniyetindeki insanlar bir toplumda çoğalır ve onların zihniyeti topluma hâkim olursa o toplumda parçalanmalar, bölünmeler meydana gelir. Yani kazanan, stok yapan, yiyen, içen ama hiçbir zaman bu malda başkalarının da hakkı olduğunu düşünmeyen; acından ölecek kimseler karşısında kılı bile kıpırdamayan bencil, çıkarcı kimselerin felsefesi bir toplumda yaşam tarzı hâline gelirse, o toplumun katmanları arasında uçurumlar oluşur. Kapitalizm ve komünizm böyle bir uçuruma misal teşkil etmesi bakımından üzerinde durulabilir. Bu sistemlerin uygulandığı memleketlerde dün ve bugün, toplum katmanları arasında hep uçurumlar meydana gelmiş ve neticede insanlık üst üste felaketlere sürüklenmiş ve hâlâ da sürüklenmektedir. Onun için Allah (celle celâluhû) milletin tüm fertlerine sirayet edebilecek, hepsini ilgilendirecek böyle bir hastalığın kökünü kazıma

adına, Kârûn'u yerin dibine batırmış ve arkadan gelenlere ibret sahneleri hazırlamıştır.

Ayrıca bu hâdise ile Allah (celle celâluhû), bu dünyanın ziynet ve debdebesine alâka gösteren insanların yanıldıklarını, dünya malının fâni ve zâil olduğunu, malı Allah verdiği gibi, istediği zaman alabileceğini de ihtar etmektedir.

Hâsılı, hangi yolla elde ederse etsin Kârûn altından-gümüşten değişik eşya ve emtiaya kadar birçok hazineye sahipti. Bu hazinelerin ayrı ayrı kapılarla girilen, iç içe kilidi ve anahtarları olan mahfazalarda ve güvenli yerlerde bulundurulması, Kârûn gibi cimri bir adamın karakterini ele vermesi bakımından fevkalâde mânidardır. Bu büyük servet, definecilik veya bir yolla eski hükümdarların hazinelerine ulaşma şeklinde ya da riba yoluyla elde edilmiş olabilir. Birdenbire böyle geniş bir imkâna ve bu imkânın çevrilmesi, korunması için hizmetçi ve kölelere sahip olmasıyla da küstahlaşabilir.. küstahlaşmıştır da. Kavminden bazılarının ona: *"Şımarma! Allah şımaranları sevmez."* demeleri de bunu göstermektedir.

Servetin elde edilişindeki sühûlet veya hırs onu, o servette başkalarının da hakkı bulunduğu konusunda kör etmiştir. İşte onun daha sonra sergilediği bütün olumsuz tavırlar, ondaki bu mânevî körlük ve dünya ile tatmin olabileceği kuruntusundan kaynaklanmaktadır. Zira dünya ile, ancak onu yeterli bulup ona güvenen ve onunla övünen, kalbinin balans ayarı bozuk olanlar şımarır.. ve Kârûn da bunu yapmıştır.[256]

Kıble Evler

Hz. Mûsâ karşısında üst üste mağlubiyetler yaşayan ve en yakınlarından bazılarının da iman etmesine mani olamayan Firavun, zulmünü iyice şiddetlendirip İsrâiloğullarını sindirme faaliyetlerini hızlandırmıştı. Öyle bir atmosfer vardı ki bir insanın kalkıp da açıkça iman ettiğini söylemesi çok zor bir durumdu. Zira Firavun gibi bir despotun idaresi altında imanını açıklamak, ölümü göze almak demekti. İşte bu korku pek çoklarının imanına engel olduğu gibi, iman edenleri de tedirgin ediyordu.

"Hasılı, başlangıçta Mûsâ'ya, kendi kavminden, genç bir kuşaktan başka iman eden olmadı. Kavmi, Firavun'un ve yöneticilerin, kendilerine işkence edeceklerinden korkuyorlardı. Çünkü Firavun o ülkede son derece despot ve çok aşırı gidenlerdendi." (Yûnus, 10/83)

Kavminin bu türlü endişelerini gören Hz. Mûsâ, onlara Allah'a teslim olmayı ve sadece O'na dayanıp güvenmeyi tavsiye etti. Bir avuç inanan insanın, güçler dengesinin olmadığı bir yerde mücadeleye kalkışması mümkün değildi. En zorlu bir dönemde iman etmiş olan bu kimseler de peygamberlerini dinleyip Allah'a yöneldiler ve Firavun'un zulmünden kendilerini halas eylemesini niyaz ettiler.

"Mûsâ: 'Ey kavmim!' dedi, 'Siz Allah'a iman ettiniz, O'na tam bir teslimiyetle bağlandınızsa, öyleyse yalnız O'na dayanıp güvenin!"

Onlar da şöyle cevap verdiler: 'Biz de Allah'a dayanıp güvendik. Ey Rabbimiz! Bizi o zalim kimselerin işkenceleri ile imtihan etme ve rahmetinle kurtar bizi o kâfirler gürûhundan!" (Yûnus, 10/84-86)

Bu bir avuç inanmış insanın gönülden niyaz ve teveccühüne ilâhî cevap gecikmedi. İbadetlerini rahat bir şekilde yapamayan ve belki pek çokları itibariyle de imanını gizleme durumunda olan bu kimselere Cenâb-ı Hakk, bir kurtuluş reçetesi gönderdi. Bu öyle bir reçeteydi ki kıyamete kadar hangi inanmış bir topluluk darda kalsa, kullanabilecekti.

"Mûsâ'ya ve kardeşine: 'Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın, evlerinizi namazgâh yapın, namazı hakkıyla ifa edin ve ey Mûsâ müminleri müjdele!' diye vahyettik." (Yûnus, 10/87)

Cenâb-ı Hakk, elçilerine, içinde kendisine ibadet edilecek evler hazırlamalarını emrediyordu. Bu evler mescid fonksiyonu görecek ve içinde namaz kılınacaktı. Bu aynı zamanda bir müjdeydi. Zira mü'minler, gizlice bu evlerde bir araya gelecek, dinlerini öğrenecek ve ibadetlerini yapabileceklerdi. Açıkça ibadet etme imkânı kalmadığı ve toplumun her kesimine Firavun'un korkusunun sirayet ettiği bir dönemde bu metot, inanan insanlar için bir çıkış kapısıydı. Dışarıda zulüm ve baskı ne kadar şiddetli olursa olsun, hazırlanan bu evler sayesinde nesillere dinleri öğretilebilecekti. Aynı zamanda bu metot, kıyamete kadar gelecek bütün mü'minlere de yol gösterici mâhiyetteydi. Zaten Kur'ân'ın bu meseleyi vicdanlarımıza ve şuurlarımıza duyurması da bu hikmete bağlı olsa gerek.

Evleri kıble yapma emriyle Cenâb-ı Hakk, inanan insanların ibadet ve zikirden geri kalmamaları gerektiğini beyan buyurmaktadır. Emrin çoğul olması da cemaat olmaya ve mü'minlerin bir araya gelerek ibadetlerini

yapmalarının da önemli oluşuna delâlet etmektedir.

Tarihin değişik dönemlerinde pek çok zalim gelip geçmiştir. İnananlara hayat hakkı tanımayan nice tiranlar görmüştür dünya. Firavun da bunlardan biridir. Türünün ilk örneği olmadığı gibi, son örneği de değildir. Öyle ise değişik zulüm ve baskılar karşısında yapılması gereken protesto, isyan, intihar eylemleri vs. değildir, olmamalıdır da. Mü'minler, kendi kıvamlarını korurlar ve gönülden Allah'a teveccüh ederek ibadetlerini hakkıyla ifa ederlerse Allah bir gün onları mutlaka tutup kaldıracaktır. Âyetlerin devamında da işaret edildiği gibi, Hz. Mûsâ ve Hârûn, bu ilâhî emri yerine getirerek kavmi için evler yapmışlar, Allah da çok geçmeden onları, zalim Firavun'u denizde boğmak suretiyle kurtuluşa erdirmiştir.

Kur'ân, İsrâiloğullarının bu dönemde maruz kaldıkları sıkıntılara ve yakın bir zamanda kurtuluşa erecekleri müjdesini değişik yerlerde haber vermektedir. Bu teveccühler ve zor zamanları aşmak için Allah'a yönelmeler, "kıble evler"deki manevî atmosfer hakkında ipuçları vermektedir:

Mûsâ: "Ey bizim Rabbimiz!" dedi. "Sen Firavun ile onun ileri gelen adamlarına dünya hayatında muazzam zinet, haşmet ve servet verdin.

"Ey bizim Rabbimiz! İnsanları neticede Senin yolundan saptırsınlar diye mi onlara bu imkânı verdin?

Ey bizim büyük Rabbimiz, mahvet, sil süpür onların servetlerini ve kalplerini şiddetle sık; belli ki o acı azaba girmedikçe onlar imana gelmeyecekler."

Allah buyurdu ki: 'Dualarınız kabul edildi. Dürüst olmaya devam edin, müstakim olun ve sakın hakikati bilmeyenlerin yoluna tâbi olmayın." (Yûnus, 10/88-89)

"İsrâiloğulları: 'Biz, hem sen bize gelmeden önce hem de sen bize peygamber olarak geldikten sonra işkenceye mâruz kaldık!' diye yakındılar.

Mûsâ ise şöyle dedi: 'Hele biraz daha sabredin. Umulur ki Rabbiniz düşmanlarınızı imha eder de onların yerine sizi hakim kılıp nasıl hareket edeceğinize bakar." (A'râf, 7/129)

Helâk Öncesi Son Uyarı: Musibetler

Sonsuz merhamet sahibi Yüce Allah, kendisine isyan eden, azgınlaşan ve hiçbir nasihata kulak vermeyen kavimleri bile birden helâk etmemiş, onlara düşünüp ibret alma fırsatı tanımıştır. Yani, mühlet vermiştir. Zulümde çok aşırıya giden ve kendisine ilâhlık isnad edecek kadar küstahlaşan Firavun ve ona akılsızca uyan halkına da aynı muameleyi yapmıştır ki bu değişmeyen ilâhî bir kanundur, yani "sünnetullah"tır. Kur'ân'da bu husus şöyle anlatılır: *"Biz herhangi bir ülkeye bir peygamber gönderdiysek, onun halkını yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır."*

Kur'ân, Firavun ve ona uyanlar hakkında da söz konusu olan bu ilâhî sünneti şöyle beyan etmektedir:

"Biz Firavun hanedanı düşünüp ibret alsınlar diye, senelerce onları kuraklık, kıtlık ve ürün azlığı ile cezalandırdık." (A'râf, 7/130)

Evet, âyetin de ifade ettiği gibi bu azgın topluluğun ibret alması için, Cenâb-ı Hakk tarafından kuraklık ve kıtlık cezası verilmiştir. Elmalılı Hamdi Yazır, Firavun ve halkına verilen bu cezaları ifade eden bu âyetle ilgili şu yorumu yapmaktadır:

"Bu suretle Firavun'un kavmi hakkında da bu ilâhî sünnet uygulanmış ve ansızın helâk edilmemişlerdir ki düşünebilsinler, uyanık olsunlar diye. Yani bu, bir ihtar ve uyarı idi ki akıllarını başlarına alsınlar, çeşitli durumları mukayese etsinler, hadlerini bilsinler, Allah'ı düşünsünler de hakkın emrine karşı direnmekten ve azgınlıktan vazgeçsinler, küfürden ve zulümden tevbe etmeye imkân bulsunlar diye yapılmıştı. Zira bu gibi tasarrufların ve tabiat kuvvetlerine hükmetmenin insan gücünün üstünde olduğuna şüphe yoktur. Ve bu gibi afetleri normal ve olağan saymaya da imkân yoktur. Çünkü tabiat olsa idi ya daimi olarak bolluk veya tekdüzeliğe bağlı olarak sürekli kıtlık olması gerekirdi. Bu gibi olaylar ise tabiatın değişkenliğine ilişkin olaylardır ve bunların tabiatlar üzerinde hakim olan Rabbanî kudretin iradesinin eseri olduğu açıktır. Bundan dolayıdır ki nimet bolluğu ve refah içinde yaşayan ve kendi üstünde hiçbir kuvvet ve kudret tanımayan, tanımak istemeyen, hakka karşı savaş açmak isteyen mağrur bir kavmin iktisadi hayatına vurulan bu gibi semavi darbeler, henüz cürümlerinin cezası olmamakla beraber, kendilerine hadlerini ve durumlarını bildiren ve bu hâllerine devam ettikleri takdirde aday oldukları akıbeti ihtar eden birer ilâhî uyarı olduğunu ve bunları başlarına getiren Allah Teâlâ'nın, kendilerini her zaman için mahvetmeye gücü yeten

bir mutlak hakim olduğunu ve bundan dolayı ilâhî emirlere karşı direnmekten ve inad etmekten sakınmak gerektiğini ilân eden fiilî âyetler, tabiî alâmetlerdir. Bir musibetin bin nasihatten daha etkili bir terbiye aracı olduğu da akıldan çıkarılmamalıdır. Şimdi bu âyetten şu sonuçlar çıkarılabilir:

1- İnsan hayatında ekonomik şartların pek büyük önemi vardır. Bir toplum için ekonomik hayatın sarsıntıya uğraması veya kaybolması, bir helâk işareti veya başlangıcıdır. Genelde üretim yolunda olduğu zaman, ferdî anlamdaki sıkıntıların giderilmesine çare bulunabilirse de bütün iktisadi hayatın şartlarının bozulması, bütünüyle toplumun felaketine sebep olabilir. İktisadın şartları ise iki esasta toplanır: Allah'ın yaratılıştan verdiği zenginlikler ile o zenginlikleri işleyip değerlendirecek insanların ahlâkı. İnsanların ahlâkının bozulması, yaratılıştan gelen feyiz ve bereketin kesilmesine sebep olabilir. Yaratılıştan gelen feyiz ve bereketlerin kesilmesi ise bütünün helâki demek olur. Şu hâlde ahlâklılığın özünün, ancak Allah Teâlâ'ya kullukta, yani insanların kendi heva ve heveslerine değil, Hak Teâlâ'nın koymuş olduğu ilâhî nizama, hayır nizamına uymak ve bağlanmak, şer ve fesattan kaçınmak ve takva dairesine girmede aranması gerekir.

2- Allah Teâlâ'nın rahmetinin genişliğini anlamalı ki Firavun kavmi gibi, her bakımdan helâke hak kazanmış olan bir kavmi bile hemen helâk etmeyip, onları daha önceden sözlü ve fiilî birtakım uyarılar ile kendine gelmeye davet ediyor. Şu hâlde insanlar Allah'ın rahmetinden mahrum kalmamak için hakkın âyetlerini tanımalı, firavunları ve onların sihirli oyunlarını bir yana bırakmalı, Allah adamlarının nasihatını dinlemeli, hiç olmazsa musibetlerden ibret almalı da sonuçta Allah'ın aman vermez kudretli eli uzandığı zaman, hakkın inkârcısı ve düşmanı hâlinde yakalanmaktan korunmalıdır. İmanı olan bir kimse, "Mü'min bir delikten iki kere ısırılmaz." hadis-i şerifinde beyan buyurulduğu üzere bir delikten iki kere ısırılmaz. Geçmişteki felaketlerden ibret alır da tekerrürüne sebep olmazlar. Fakat kalbleri mühürlenmiş olanların bütün ibret ve intibah kabiliyetleri söner de şâirin:

Geçmişten adam ibret alırmış ne masal şey…
Üç bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?
Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar.
Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?
M.Âkif Ersoy

dediği gibi tarihteki felaketler şekil değiştirerek de olsa tekerrür eder, gider."[257]

Kur'ân-ı Kerîm, Firavun ve hanedanının başlarına gelen musibetleri doğru okuyup gereken dersleri çıkaramadıklarını şöyle beyan etmektedir:

"Onlara iyilik, bolluk geldiğinde: 'Hâ işte bu bizim hakkımız! Kendi becerimizle bunu elde ettik.' derlerdi. Eğer kendilerine bir kötülük gelirse onu, Mûsâ ile beraberindeki müminlerin uğursuzluklarına verirlerdi. Dikkat edin, iyiliği olduğu gibi kötülüğü de yaratmak, ancak Allah'ın kudretiyledir fakat onların çoğu bilmezler. Ve şöyle derlerdi: 'Bizi büyülemek için sen hangi mu'cizeyi getirirsen getir, imkânı yok, sana inanacak değiliz!" (A'râf, 7/131-132)

Allah (celle celâluhû), bu kavmi önce tufan sıkıntısına maruz bıraktı. Günlerce yağmur yağdı. Kıptîlerin evleri sularla doldu. Öyle ki hiç kimse evinde oturamaz oldu. arazileri sel altında kaldı. Ürünleri zayi oldu. Seller sebebiyle hayat durma noktasına geldi. Kendilerini bütünüyle çaresiz gördükleri bu hadise karşısında Hz. Mûsâ'ya başvurdular. Bu sıkıntıyı kaldırması için Rabbine dua etmesini istediler. Eğer istekleri gerçekleşirse iman edeceklerini ve İsrâiloğullarını da salıvereceklerini söylediler.

Hz. Mûsâ'nın duası üzerine şiddetli yağmurlar sona erdi. Hatta bu yağmurlar sayesinde ürünlerde bolluk ve bereket oldu. Fakat neticede verdikleri sözde durmadılar. Ne iman ettiler ne de İsrâiloğullarına müsaade ettiler. Hatta şiddetli yağmurların sona ermesini rahmet olarak görmeyip, o yağmurun kendileri için bir sıkıntı değil rahmet olduğunu bile söylediler. Ve kötü hâllerine yeniden geri döndüler. Yani, bu hadiseden de ibret almadılar.

Bu musibetten ders almayan Kıptîlere, bir süre sonra çekirgeler musallat kılındı. Ne kadar Kıptî evi varsa çekirge musallat olmuş, evlerin tavanlarına varıncaya kadar yemeye başlamışlardı. Ayrıca ürünlere de musallat olan bu çekirgeler neredeyse bütün ürünleri yiyip bitireceklerdi. Kıptîler çekirgelerin sadece kendilerine musallat olduğunu, İsrâiloğullarının evlerine uğramadıklarını görünce yeniden Hz. Mûsâ'ya müracaat edip dua etmesini istediler. Kendisine iman edeceklerine dair tekrar söz verdiler. Hz. Mûsâ'nın duası üzerine çekirge istilası kaldırıldı. Fakat bu dönek topluluk, ürünlerden arta kalanlar bize yeter, diyerek iman etmediler ve sözlerinde durmadılar.

Bu musîbetten de ibret almayan ve yola gelmeyen Mısırlılara Cenâb-ı

Hakk, bir süre sonra değişik haşereleri musallat kıldı. Bit ve karınca gibi değişik böcek ve haşereler Kıptîlere musallat oldu. Öyle ki küçük karıncalar, adamların elbiseleriyle vücudları arasına girip vücudlarını ısırırlar, yedikleri yemeklerin içine dolarlardı. Bitler vücutlarına musallat oldu. Bir türlü temizlenemiyorlardı. Ayrıca değişik haşere türleri de kalan ürünlerini yiyip bitirmişti. Yemek kapları bile bu haşerelerin istilasına uğramıştı. Buna çare olarak evlerinin üzerinde kireç harcıyla tuğladan kaypak, üzerine çıkılamayacak sütunlar yapıp yemeklerini, onların üzerine koydular. Yemeklerini yemek için oraya çıktıkları zaman, ellerinden kurtulduklarını sandıkları hayvanları, orada da yemeklerin içine dolmuş buldular. Kendilerine, bu belâdan daha ağır gelen bir belâ olmadı. Çünkü hayat artık yaşanmaz hâle gelmişti. Bu musibet karşısında da çaresiz kaldıklarını görünce yeniden Hz. Mûsâ'ya geldiler. Daha önceki gibi sözler verdiler. Yine Hz. Mûsâ'nın duasıyla bu beladan da kurtuldular. Fakat yine verdikleri sözde durmadılar. Böyle yapmakla hazin bir akıbete doğru adım adım yaklaştıklarının farkında değillerdi. Olan bunca sıkıntı ve musibetten ders almamak akıl sahibi insanların şiarı olamazdı. Ne yazık ki hakikate karşı bütünüyle kapanmış bu kavim, bir türlü gerçeği göremiyor ve iman etmeye yanaşmıyordu.

Cenâb-ı Hakk, daha sonra bu halka kurbağalar gönderdi. Bu kurbağalar yemek ve su kaplarının içine giriyor, evlerinin her köşesinde karşılarına çıkıyordu. Her tarafı kurbağalar istilâ etmişti âdeta. Diğer taraftan sokaklar kurbağa ölüleriyle doldu. Her tarafı dayanılmaz kokular sarmıştı. Bu durum karşısında da çaresiz kalan Mısır halkı yeniden Hz. Mûsâ'nın kapısını çaldılar. Yine aynı vaadlerle Rabbine dua etmesini istediler. Hz. Mûsâ'nın duasıyla bu musibetten de kurtuldular. Fakat yine sözlerini tutmayıp eski hâllerini devam ettirdiler.

Cenâb-ı Hakk, bu musibetten de gerekli dersi almayan Mısırlıları bir de kan belasına maruz bıraktı. İsrâiloğulları ve Mısırlılar aynı yerden su alıyordu, fakat Mısırlıların suyu kana dönüşüyordu. Kan içmek elbette ki mümkün değildi. Hayat kaynağı olan sudan mahrum kalmak, ölüme yürümek demekti. Çaresiz kalan Mısırlılar, yine Hz. Mûsâ'ya gittiler. Bu defa kesinlikle iman edeceklerine söz verdiler. Hz. Mûsâ'nın duasıyla bu musibetten de kurtulunca, yine inkâr ettiler. Allah'ın âyetlerini yalan sayıp umursamamanın cezası yakındı. Fakat onlar bunun farkında değillerdi.[258] Kur'ân bu hadiseyi

şöyle anlatmaktadır:

“Biz de kudretimizin ayrı ayrı delilleri olarak onların üzerine tufan gönderdik, çekirgeler gönderdik, haşerat gönderdik, kurbağalar gönderdik, kan gönderdik. Yine de inad edip büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular. Azap üzerlerine çökünce dediler ki: ‘Mûsâ! Rabbin ile arandaki ahit uyarınca, bizim için O’na yalvar. Eğer bu azabı üstümüzden kaldırırsan, mutlaka sana inanacak ve İsrâiloğullarını da seninle göndereceğiz.’

Biz, geçirecekleri bir süreye kadar onlardan azabı kaldırınca da yeminlerinden döndüler. Biz de âyetlerimizi yalan sayıp umursamadıkları için onlardan intikam alarak denizde boğduk.” (A’râf, 7/133-136)

Firavun, gerçeği bir türlü kabullenmek istemiyordu. Başına gelen musibetlerden de zaten ders çıkarmamıştı. Artık yaptığı zulüm ve küstahlığın gayretullaha dokunmasına çok az kalmıştı. Onca musibete rağmen, kurtuluşa erince küstahlığını sürdürdü ve halkına dönüp şöyle dedi:

“Ey benim halkım! Mısır’ın yönetimi benim elimde değil mi? Ayaklarımın altından akan şu nehirler, kanallar benim değil mi? Görmüyor musunuz? Yoksa ben, şu aşağılık, meramını bile neredeyse anlatamayan adamdan daha üstün değil miyim? Eğer o dediği gibi ise üstüne gökten altın bilezikler atılmalı, yahut beraberinde melaikeler gelmeli değil miydi?” (Zuhruf, 43/51-53)

Hz. Mûsâ tevazu kahramanıydı. Oldukça sade yaşıyordu. Fakat Allah’ın elçisiydi. O dönemde, bir elçi gönderen hükümdar, önce onu üzerinde ve çevresinde bütün ihtişam ve zenginliğini ispatlayacak eşyalarla donatırdı. Firavun, Hz. Mûsâ’da (aleyhisselam) bundan bir eser göremeyince, onun sadeliğini, elçi olmayışının delili saymak istemişti. Zavallı Firavun, Hz. Mûsâ gibi ülü’l-azm bir peygambere muasır olmanın kıymetini bilememişti.

Firavun bu sözleriyle kavmini etkilemiş olmalıydı. Aslında Firavun’la birlikte musibete maruz kalan Mısır’ın yerli halkıydı. Buna rağmen onlar da Firavun’a uyarak iman etmediler. Firavun onları hiç sayıyor ve küçümsüyordu. Onlar da şuursuzca Firavuna itaat ediyorlardı.

“O halkını küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan iyice çıkmış bir toplum idi.” (Zuhruf, 43/54)

Bir dikta yönetimi hukuku çiğner, çevresindeki menfaatçi dalkavuklarla bir oligarşi kurar, dürüst ve erdemli insanları sustursa açıkça söylemese bile

halkını hiçe saymış demektir. Halk da fâsık ise hak, batıl, erdem onlar için önemsiz olduğundan sürü gibi ona uyarlar. Zulme, şahsiyetsizliğe boyun eğer, ses çıkarmazken, hakkı tutan bir ses yükselirse, onu sustururken sesleri yüksek çıkar. İşte bunlar zilleti kabul ettiklerinden, hiç sayılmaya müstehak olmuşlardır. Zaten bir sonraki âyet de bu hakikate işaret etmektedir:

"Onlar bizi gazaba dâvet edince, Biz de onların hepsini suda boğarak, onlardan müminlerin intikamını aldık." (Zuhruf, 43/55)

İsrâiloğulları Mısır'dan Ayrılıyor

Hz. Mûsâ, Firavun ve hanedanını imana davet için elinden geleni yapmıştı. Bunu yaparken de mu'cizeler göstermişti. Ne var ki büyük buluşmada Hz. Mûsâ'nın apaçık mu'cizesi karşısında sihirbazların mağlub olmasını görmelerine rağmen, inat ve inkarlarından vazgeçmemişlerdi. Hz. Mûsâ Firavun'un zulmü ve baskısı karşısında kendisine iman edenlere sabır tavsiye etmiş ve hadiseler karşısında peygamberâne bir duruş sergileme yollarını göstermişti.

Firavun'un zulümlerinin ardı arkası kesilmiyordu. Öyle ki Firavun, Hz. Mûsâ'yı öldürmeyi bile plânlıyordu. İşte Mısır'da genel havanın iyice sertleştiği ve başlarına gelen pek çok musibetin hazin bir akıbete işaret ettiğini göremeyen Firavun ve halkının iyice şirazeden çıktığı günlerde Cenâb-ı Hakk, Hz. Mûsâ'ya İsrâiloğullarıyla birlikte bir gece Mısır'dan çıkmasını emretti. Bu arada Hz. Yûsuf'un nâşının bulunduğu tabutu da yanına alıp onu Arz-ı Mukaddes'e (Filistin) defnetmesini emretti. Bunun üzerine Hz. Mûsâ, Hz. Yûsuf'un (aleyhimesselam) tâbutunun bulunduğu yeri sordu, fakat onun bulunduğu yeri hiçbir kimse bilemedi. Ancak tabutun bulunduğu yeri bilen yaşlı bir kadın gelip ona Nil Nehri'ndeki yerini gösterdi. Hz. Mûsâ, mermer bir sanduka içerisinde bulunan Hz. Yûsuf'un naşını Nil Nehri'nden çıkarıp yanına aldı ve İsrâiloğullarıyla birlikte yola çıktı.

Hz. Mûsâ İsrâiloğullarıyla birlikte Mısır'dan gece vakti çıkmıştı ve Kıptîler onların Mısır'ı terkettiklerini bilmiyorlardı. Hz. Mûsâ İsrâiloğullarının ardından yürüyor, kardeşi Hârûn (aleyhisselam) da kavminin önünden gidiyordu. İsrâiloğulları Mısır'dan ayrılırken sayıları altı yüz bin civarındaydı.[259] Hz. Yûsuf'un tabutu götürülürken ay da doğmuştu. Ay ışığı yürüdükleri yolları âdeta gündüz gibi aydınlatmıştı. Böylece yolu kaybetmeden yollarına devam

edebilmişlerdi. Yûsuf'un (aleyhisselam) tâbutu, Kenan ilinde kale dışındaki hâlen bulunduğu yere gömülmüştür.[260]

Kur'ân, Hz. Mûsâ'nın kavmiyle birlikte Mısır'dan ayrılmasıyla sonuçlanan süreci şöyle haber vermektedir:

"Biz onlardan önce Firavun'un halkını da imtihan ettik, onlara da pek değerli bir resul gelip demişti ki: 'Ey Allah'ın kulları, benim hakkımı verin, yani tebliğimi dinleyin; çünkü ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim. Sakın Allah'a baş kaldırmayın, zira ben size apaçık bir delil getiriyorum. Beni taşlayıp öldürmenizden, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınıyorum. Bana inanmıyorsanız, bari beni kendi hâlime bırakın (bana kötülük etmeyin).'

Onlar kabul etmeyince Rabbine şöyle yalvardı: 'Yâ Rabbî, onlar suçlu bir gürûh!'

Yüce Allah buyurdu: 'Mümin kullarımla geceleyin çıkıp git! Muhakkak ki sizi takip edeceklerdir. Denizi yarıp maiyetini geçirdikten sonra, onu olduğu gibi açık bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur." (Duhan, 44/17-24)

"*Biz Mûsâ'ya şöyle vahyettik. Kullarımla geceleyin Mısır'dan yola çık. Asanı vurarak denizde onlara kuru bir yol aç. Firavun'un size ulaşmasından ve boğulmanızdan endişe edip korkmayın."* (Tâhâ, 20/77)

Firavun ve Askerleri Takipte

Hz. Mûsâ, Mısır'dan ayrılma sürecini büyük bir gizlilik içinde organize etmişti. Hazırlıklar günler öncesinden başlamış olmasına rağmen ne Firavun'un ne de Kıptîlerden birinin haberi olmuştu. Bu hareketten bütün İsrâiloğullarının haberi vardı; ama onların dışında kimsenin bilgisi yoktu. Hz. Mûsâ kavmini uyararak gerekli hazırlıkları yaptırmıştı. Mısır'dan ayrılırken de oldukça sessiz bir şekilde çıkmayı başarmıştı. Böylesine bir hareket ancak peygamber fetanetiyle izah edilebilecek bir hareketti. Zira yaşlı-genç, kadın-erkek yüzbinlerce insanın hiç kimseye birşey sezdirmeden şehri terk etmesi kolay bir iş değildir. Gecenin sonuna doğru Firavun'un adamları İsrâiloğullarının şehri terk ettiklerini fark ettiler. Bu arada Hz. Mûsâ da kavmiyle birlikte Filistin'e gitmek üzere epey mesafe katetmiş bulunuyordu.

Firavun derhal asker toplayıp hazırlık yapmaya başladı. Etraftan en iyi askerleri topladı. Seçkin askerlerden oluşan ordusunun başında mağrur bir

şekilde yola çıktı. Niyeti İsrâiloğullarını toptan katletmekti. Mısır'dan ayrılırken de evlerini, bahçelerini, bağlarını, bostanlarını ve bütün değerli eşya ve hazinelerini de geride bırakmıştı. Debdebe ve ihtişamın hakim olduğu müreffeh bir hayatın sahibi olan Firavun, Mısır'dan çıkarken bir daha geriye dönemeyeceğini ve ahirete tercih ettiği dünyanın bu sûrî güzelliklerini bir daha göremeyeceğini bilmiyordu. Bu gidişin dönüşü olmayacaktı.

Firavun ve askerleri büyük bir öfkeyle İsrâiloğullarını takibe başladılar. Onlar atlı oldukları için hızlı yol alıyorlardı. İsrâiloğulları ise yaya yürüdükleri için yavaş gidiyorlardı. Çok geçmeden Firavun, Kızıldeniz sahilinde Süveyş körfezi civarında İsrâiloğullarına yetişti. Önlerinde deniz, arkalarında da düşman vardı. İsrâiloğulları kendileri adına yolun sonuna geldiklerini zannettiler ve "Eyvah, yakalandık!" dediler. Öylesine korkmuşlardı ki toptan öldürüleceklerini düşünüyorlardı. Fakat Hz. Mûsâ kavmini sakinleştirdi ve "*'Asla!' dedi, 'Rabbim, şüphesiz benimledir. Bana yol gösterecektir."* dedi. Çünkü O, kendi fikriyle hareket etmiyordu. Vahye tabi olmuştu. İlâhî emre göre hareket ediyordu. Cenâb-ı Hakk, Firavun ve ordusunun boğulacağını müjdelemişti. Bundan dolayı da Hz. Mûsâ'nın Rabbine itimadı tamdı.

Korkudan yüreklerin ağza geldiği, kalp atışlarının çok hızlandığı bu esnada Cenâb-ı Hakk, Hz. Mûsâ'ya asâsıyla denize vurmasını emretti. Deniz birden açılmaya, sular çekilmeye ve denizin ortası yürümeye müsait bir yol gibi olmaya başladı. Hz. Mûsâ kavmiyle birlikte açılan bu yoldan Kızıldeniz'in karşısına doğru yürümeye başladı. Firavun da ordusuyla birlikte, İsrâiloğullarını elinden kaçırma endişesiyle bu yola girdi. Hz. Mûsâ kavmiyle birlikte karşı sahile ulaşınca, kendileri için yol olan yerler birden sularla dolmaya başladı. Böylece Firavun ve ordusu Kızıldeniz'de boğuldular. Hayatı boyunca küfürde ve inkarda direnen Firavun, can boğaza gelince iman ettiğini söyledi. Fakat yeis anındaki iman ve tevbe makbul olmadığı için bu sözü ona hiç fayda sağlamadı. İhtimal tam boğulurken ötelere ait tabloları görmeye başlamıştı. Bundan dolayı da canın boğaza geldiği sıradaki imanı kabul edilmemişti. İmanın makbul olması için, hayattan tamamen ümidin kesilmediği, yaşama ümidinin devam ettiği ve iman ettikten sonra iyi işler yapacak kadar zamanın olduğu bir sırada iman etmiş olmak gerekmektedir. Firavun'un tam boğulacağı sırada iman etmesiyle ilgili dikkat çekici bir nokta da şudur: Firavun, can boğaza gelince, *"İman ettim. İsrâiloğullarının inandığı*

İlâhtan başka tanrı yokmuş. Ben de müslümanlardanım.” demişti. Dikkat edilirse, âlemlerin Rabbine inandığını söylememiştir. O sıkışıklık anında bile Hz. Mûsâ ve Hârûn'un tavsif ettikleri bir Zât-ı Ecell-i A'lâ'ya değil de İsrâiloğullarının o dönem itibariyle sisli puslu olan idrak ufkuna yönelmiş ve tevbe çıkışını yanlış anlayışıyla köreltmiştir. Zaten bir materyalist olan Firavun'un bir anda inanması da zordur. Ayrıca, eğer gerçek iman Allah'ın varlığını kabul etmenin yanında Hz. Mûsâ'nın peygamberliğini kabul etmekten geçiyorsa, Firavun iman ettiğini söylerken bile ayrı bir küfrü irtikap etmiştir.

Makbul iman ve tevbeyle ilgili Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, can boğaza gelince yapılan bir tevbenin ve imanın kabul edilmeyeceğini şöyle beyan etmektedir:

“Yoksa makbul tevbe, kötülükleri yapıp edip de sonra kendilerinden birine ölüm gelip çattığında: ‘İşte ben şimdi tevbe ettim.’ diyenlerin tevbesi değil. Kâfir olarak ölen kimselerin tevbesi de değil. İşte öylesi kimselere, çok acı veren bir azap hazırladık.” (Nisâ, 4/18)

Âlemlerin Rabbi, böylece Firavun ve ordusunu helâk etmişti. O ihtişamlı ordudan hiç kurtulan olmamıştı. İlâhî vaad gerçekleşmiş, o topraklara inanan insanlar mirasçı kılınmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm, pek çok yerde Firavun'un takip etmesini, denizde boğulmasını ve İsrâiloğullarının kurtulup nimetlere mazhar olmalarını haber vermektedir:

“Mûsâ'ya da: ‘Mümin kullarımı geceden yola çıkar; zira siz mutlaka takip edileceksiniz!’ diye vahyettik. Firavun ise onları takip etmek gayesiyle, bütün şehirlere asker toplamak üzere görevliler çıkardı. ‘Esasen bunlar çok küçük, sefil bir gruptur. Fakat bize karşı kızgın olup diş bilemektedirler. Biz de elbette uyanık, tedbirli bir topluluğuz’. diyordu.

Ama neticede Biz onları bahçelerinden ve pınarlarından, hazinelerinden, servetlerinden ve kendilerince çok değerli makam ve mevkilerinden çıkardık. Bu olay böylece tamamlandı. Bahsedilen bütün o nimetlere İsrâiloğullarını mirasçı yaptık.

(Takip kıssasına dönelim) Güneş doğup ortalığı aydınlatırken Firavun'un ordusu onları takibe koyuldu. İki topluluk birbirini görecek kadar yaklaşınca

Mûsâ'nın arkadaşları: 'Eyvah! Bize yetiştiler!' dediler. 'Hayır, asla!' dedi, 'Rabbim benimledir ve O muhakkak ki bana kurtuluş yolunu gösterecektir.' Biz Mûsâ'ya: 'Asânı denize vur!' diye vahyettik. Vurur vurmaz deniz yarıldı, öyle ki birer koridor gibi açılan her yolun iki yanında sular büyük dağlar gibi yükseldi. Ötekileri (Firavun'un ordusunu da) oraya yaklaştırdık. Mûsâ'yı ve beraberinde olan herkesi kurtardık. Öbürlerini ise suda boğduk. Elbette bunda alınacak ibret vardır, fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler. Ama Senin Rabbin aziz ve rahimdir." (Şuarâ, 26/52-68)

"Geride neler bırakmadılar neler!... Ne bağlar, bahçeler, ne pınarlar, ne çiftlikler... Ne güzel güzel konaklar, ne makamlar, içinde zevk-u safa sürdükleri ne nimetlerİşte böyle oldu! Sonra bütün bunları, başka bir topluma miras bıraktık. Merhamete lâyık olma haklarını kaybettiklerinden, perişan hâllerine gök de ağlamadı, yer de! Artık onlara yeni bir mühlet de verilmedi. Böylece, İsrâiloğullarını gerçekten zelil eden, aşağılayan o işkenceden, Firavun'un işkencesinden kurtardık. Doğrusu, bu adam, haddini aşan, büyüklük taslayan zorbanın teki idi. Mûsâ'ya bağlı olanları da durumlarını bilerek, o devirdeki bütün insanlara üstün kıldık. Onlara, açık ve zahir nimetleri ortaya koyan nice mu'cizevî hâller verdik." (Duhan, 44/25-32)

"Horlanan, ezilen milleti de bereketlerle donattığımız o ülkenin doğularına ve batılarına (yani tamamına) vâris kıldık. Böylece sabretmelerine mükâfat olarak İsrâiloğullarına, senin Rabbinin yaptığı güzel vaad tamamen gerçekleşti. Firavun ile kavminin yaptıkları binaları ve yetiştirdikleri bahçeleri ise imha ettik." (A'râf, 7/137)

"Derken, İsrâiloğullarını denizden geçirdik. Hemen Firavun, askerleriyle beraber zulmederek ve saldırarak peşlerine düştü. Nihayet boğulmak üzere iken: 'İman ettim. İsrâiloğullarının inandığı İlâhtan başka tanrı yokmuş. Ben de müslümanlardanım!' dedi, 'Şimdi mi? Halbuki bundan önce isyan etmiştin, bozgunculardan olmuştun! Biz de bugün senin bedenini denizden kurtarıp karada bir yere çıkaracağız ki senden sonra gelecek nesillere ibret olasın.' Doğrusu insanların birçoğu bizim âyetlerimizden, ibret alınacak delillerimizden gafildirler." (Yûnus, 10/90-92)

Firavun'un Cesedi

Kızıldeniz'deki takip İsrâiloğullarının kurtuluşu, Firavun ve ordusunun ise

helâk olmasıyla sonuçlandı. Fakat Cenâb-ı Hakk, gelecek nesillere ibret olması için Firavun'un cesedini muhafaza edeceğini beyan buyurmuştur:

"Biz de bugün senin bedenini denizden kurtarıp karada bir yere çıkaracağız ki senden sonra gelecek nesillere ibret olasın." (Yûnus, 10/92)

Kur'ân'ın mu'cizevî bir tarzda haber verdiği bu hâdise, son asırda keşfedilmiştir. Hz. Mûsâ'yı takip edip boğulan Firavun'un cesedi zamanımıza kadar Mısır'da kalmış, oradan Londra'ya götürülmüş olup insanlar tarafından ibretle seyredilmektedir. Bediüzzaman Hazretleri de Firavun'un cesedinin muhafaza edilmesiyle ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Gark olan Firavun'a der: "Bugün senin gark olan cesedine necat vereceğim" ünvanıyla umum Firavunların tenasüh fikrine binaen cenazelerini mumyalamakla maziden alıp müstakbeldeki ensal-i âtiyenin temaşagâhına göndermek olan mevt-âlûd, ibretnüma bir düstur-u hayatiyelerini ifade etmekle beraber, şu asr-ı âhirde o gark olan Firavunun aynı cesedi olarak keşfolunan bir beden, o mahall-i gark denizinden sahile atıldığı gibi, zamanın denizinden asırların mevceleri üstünde şu asır sahiline atılacağını, mu'cizane bir işaret-i gaybiyeyi, bir lem'a-yı i'cazı ve bu tek kelime bir mu'cize olduğunu ifade eder."[261]

İsrâiloğulları Put İstiyor

İsrâiloğulları, Firavun'un ordusuyla birlikte Kızıldeniz'in sularına gömülmesinden sonra yeni bir döneme giriyorlardı. Artık Firavun yoktu. Önlerinde peygamberleri, atayurtları Filistin'e doğru gidiyorlardı. Ne var ki iman, bu kavmin gönlüne tam olarak oturmamıştı. Yer yer tereddüt yaşamaları da bundan kaynaklanıyordu. Şimdi ortaya koyacakları anlaşılması zor tavır da ancak idrak ufkunda yaşadıkları bir darlıkla izah edilebilecek türdendir.

Filistin'e doğru yol alan bu topluluk yol güzergahında bulunan Rif kasabasına uğramışlardı. Burada Hz. Mûsâ'nın daha sonra cihadla emrolunacağı Kenanîler'den bir grup yaşıyordu. Bu kasaba ahalisi bir kısım putlara tapıyorlardı. Bu putlar kendi elleriyle yaptıkları ve üzerinde inek figürü bulunan taş ve ağaçlardan ibaretti. İlk bakışta bu figürler İsrâiloğullarından bazı kimselerin dikkatini çekmişti. Putperestlik her ne kadar batıl ve temelsiz olsa da bazı cahilleri aldatabilecek unsurlara da sahip olabilir. İşte böyle bir cehalet, İsrâiloğulları içinde küfre doğru ilk meyildi.

İnanç esaslarından en ciddi sapma hareketi burada ortaya çıkmıştı. Gönüllerindeki bu inhiraf, daha sonra Samirî'nin yaptığı buzağıya tapmalarının da temelini oluşturacaktır. Halbuki, yapma ilâhlar olabileceğini düşünmek, bazı kavimlere mahsus ilâhlar bulunabileceğini tasavvur etmek ve böyle şeylere meyletmek cahillikten başka bir şey değildir.[262]

Hz. Mûsâ kavminden bazı kimselerin put istemeleri karşısında onlara yaptıkları işin cahillik olduğunu ifade ederek, o güne kadar mazhar oldukları nimetleri kendilerine bir kez daha hatırlattı:

"İsrâiloğullarını denizden geçirdik. Derken yolları, kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir topluluğa uğradı. 'Mûsâ!' dediler. 'Bunların tanrıları olduğu gibi bize de bir tanrı yapıver!' O ise: 'Siz' dedi, 'Gerçekten cahil bir milletsiniz! Çünkü şu imrendiğiniz kimselerin dini yıkılmıştır ve yaptıkları bütün ameller de boşunadır. Hem Allah size bunca lütufta bulunup öteki insanlara üstün kılmış olduğu hâlde, hiç ben sizin için O'ndan başka bir Tanrı arar mıyım? Hem düşünün ki sizi Firavun hanedanından kurtarmıştık. Onlar ki size pek acı bir işkence uyguluyor, oğullarınızı hep öldürüyor, kızlarınızı ise kendilerine hizmetçilik etmeleri için hayatta bırakıyorlardı. Bunda, Rabbiniz tarafından size büyük bir imtihan vardı." (A'râf, 7/138-141)

Hz. Mûsâ'nın bu uyarıları faydalı olmuştu. İsrâiloğulları bu nasihata kulak vererek put istemekten vazgeçtiler. Fakat onlardaki bu meyil ileride yeniden ortaya çıkacak ve Samirî'nin teklifini benimseyeceklerdi.

Hz. Mûsâ değişik zaman ve zeminlerde kavminin inhiraf yaşaması için ilâhî nimetlere vurgu yapmış ve onları şükür zeminine çekmeye çalışmıştır:

"Bir vakit Mûsâ, kavmine: 'Allah'ın, sizin üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın: Çünkü O sizi, size en kötü bir işkence uygulayan, doğan erkek çocuklarınızı öldürüp kızlarınızı perişan bir hayata zorlayan Firavun'un hâkimiyetinden kurtarmıştı. Gerçekten bunda, Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı. Ve düşünün ki: Rabbiniz şöyle ilân buyurdu: 'Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım, ama nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım pek şiddetlidir!' Sözüne devam ederek: 'Eğer' dedi Mûsâ, 'Siz ve dünyada bulunan herkes kâfir olsa, bilesiniz ki Allah'ın hiç kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, O her türlü övgüye lâyıktır." (İbrâhîm, 14/6-8)

Cihad Emri ve İlk İsyan

İsrâiloğulları'nın Mısır'da geçirdiği süre dört asırdan fazla olmuştu. Bu ülkeye Hz. Yûsuf döneminde gelmişler, onun hayatı boyunca bu ülkede rahat etmişlerdi. Ne var ki sonraki yıllarda sindirilmişler, zulme maruz kalmışlar ve yüzyıllar boyunca köle muamelesi görmüşlerdi. Ezilmişlik duygusu ve korku psikolojisi karakterlerinin bir parçası hâline gelmişti. Fakat bu zorlu günler şimdi geride kalmıştı. Ne var ki zulümden kurtulmaları karakterlerini değiştirmemişti. Zahiren hürriyete kavuşmuşlardı. Fakat, iç dünyalarındaki esareti aşamamışlardı. Böyle bir esaret, ancak üzerlerinde şok tesiri yapacak şeyle aşılabilirdi. Ezilmiş ve köleleşmiş bu toplumun esaret duygusundan tamamen sıyrılıp gerçek hürriyeti elde etmelerinin tek yolu cihaddı. Onların gerçek karakterlerini yakalamaları böyle mümkün olacaktı. Zaten kutsal topraklara girebilmeleri için de orada yerleşmiş bulunan zalim kavimle savaş yapmaları gerekiyordu. Cihad etmeden oraya girmeleri mümkün değildi.

Hz. Mûsâ kavmini çok iyi tanıyordu. Onların karakterine sinmiş dönekliği, isyan duygusu ve nankörlüğü biliyordu. Bundan dolayı da Filistin yolunda Faran çölünde iken kavmine bir konuşma yaptı. Allah'ın verdiği nimetleri hatırlattı. Hürriyete giden süreci anlattı. Allah'ın kutsal topraklara girmeyi kendilerine nasip edeceğini söyledi. Filistin onları ataları Hz. Yâkûb, Hz. İshâk ve Hz. İbrâhîm'in yurduydu. Yani onların atayurtlarıydı. Filistin'de Eriha, Nablus ve Kudüs şehirleri bulunuyordu. Bu topraklar İsrâiloğulları'na vaat edilmişti. Hz. Mûsâ kavmine yaptığı konuşmada onların bu hedeften asla dönmemeleri gerektiğini söyledi. Ne var ki ruhundaki esareti atamamış bu topluluğa korku duygusu hakim olmuştu. Yüce Nebi'nin konuşmasına isyan sözleriyle karşılık verdiler. Orada zalim bir kavim olduğunu, onlar oradan çıkmadıkça bu topraklara girmeyeceklerini söylediler. Hatta daha da ileri giderek, *"Yâ Mûsâ! Sen ve Rabbin gidin savaşın! Biz burada oturacağız!"* diye açıkça isyan ettiler.

İsrâiloğullarının cihad emrine karşı çıkıp isyan etmeleri neticesinde Yüce Allah, bu milleti cazalandırdı. Onların terbiye olması için tam kırk sene Tîh çölünde sersem sersem dolaşmalarına hükmetti. Böylece bu kırk senede yeni bir nesil çıkacak ve iç dünyasındaki esaret zincirlerini kırıp Allah yolunda mücadele etme iradesini ortaya koyabileceklerdi. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Mûsâ ile kavmi arasında geçen konuşmaları şöyle beyan etmektedir:

“Bir vakit de Mûsâ kavmine şöyle demişti: ‘Ey kavmim! Allah’ın size lutfettiği nimetlerini bir düşünün; zira o içinizden peygamberler çıkarttı, sizi hür insanlar yaptı ve devrinizde hiç kimseye vermediğini size verdi.

Ey kavmim! Haydi Allah’ın size nasib ettiği kutsal ülkeye girin, sakın geri dönüp kaçmayın. Yoksa hüsrana düşerek perişan olursunuz.’

‘Ya Mûsâ, dediler, orada zorba ve güçlü bir millet var. Onlar oradan çıkmadıkça biz asla giremeyiz. Eğer çıkarlarsa, ancak o zaman gireriz.’

Allah’ın buyruğuna uymamaktan korkan ve Allah’ın kendilerine iman ve yakîn nimeti ihsan ettiği iki yiğit çıkıp dediler ki: ‘Üzerlerine hücum edin, kapıyı tutun. Kapıyı tutup da dışarıda savaş meydanına çıkmalarını önlediniz mi muhakkak siz galipsinizdir. İmanınızda samimî iseniz yalnız Allah’a dayanın!’ Yine dediler ki: ‘Yâ Mûsâ! O zorbalar orada oldukları müddetçe biz asla giremeyiz. Haydi sen Rabbinle git, ikiniz onlarla savaşın, biz işte burada oturuyoruz!’

Mûsâ: ‘Yâ Rabbî’ dedi, ‘Ben kendi nefsimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu itaatsiz, bu yoldan çıkmış topluluk arasında Sen hükmünü ver!’

Buyurdu ki: ‘O kutsal yer onlara kırk yıl boyunca haram kılındı. Oldukları yerde sersem sersem dolaşacaklardır. Sen artık o yoldan çıkmış kimseler için kendini üzme!” (Mâide, 5/20-26)

Tîh’te Geçen Kırk Yıl

Hz. Mûsâ, bir türlü kavmine söz dinletememişti. Daha doğrusu İsrâiloğulları peygamberlerinin diliyle gelen mesajları okuyamamışlardı. Kur’ân, Hz. Mûsâ’nın bu husustaki teessürünü *“Ey Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum.”* diye ifade etmişti. Cenâb-ı Hakk da bundan dolayı kendisini üzmemesini, o toprakların onlara kırk yıl haram kılındığını beyan buyurarak nebisini inşirah ufkuna yönlendirmişti.

İsrâiloğulları yüreksizliğin ve korkaklığın cezasını kırk yıl Tîh çölünde evsiz-yurtsuz bir şekilde geçirmekle çekeceklerdi. Bu süreçte de kölelik görmemiş bir nesil yetişecek ve mücadele azmini ortaya koyacaklardı. Bu süreçte İsrâiloğulları her sabah kalktıkları zaman bir yurt bulma niyetiyle hareket ederler, fakat akşam yine yurtsuz ve evsiz olarak bir yerde kalırlardı.

Bu dolaşmalar neticesinde otuz sekiz yılda Faran'dan ancak Ürdün'e varabilmişlerdir. Ürdün'ün fethinden sonra da Hz. Mûsâ vefat etmiştir. Daha sonra da Onun halefi olan Yuşâ b. Nûn zamanında Filistin'i fethedebileceklerdir.

İsrâiloğulları çölde bu şekilde dolaşırken de Allah'ın lütuf ve ihsanlarına mazhar olmuşlardır. Allah Teâlâ onlara çölde kudret helvası ve bıldırcın göndermiş, kendileri ve hayvanları için su kaynakları lutfetmişti. Kur'ân bu lütufları şöyle beyan buyurmaktadır:

"Biz onları on iki kabileye, on iki topluluğa ayırdık. Halkı kendisinden su istediğinde ona: 'Asanı taşa vur!' diye vahyettik. Derhal on iki pınar fışkırdı. Her kabile, su alacağı yeri belledi. Bulutu da üzerlerine gölgelik yaptık. Kendilerine kudret helvasıyla bıldırcın da indirdik ve dedik ki: 'Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yeyiniz!' Fakat onlar emrimizi dinlememekle Bize değil, asıl kendilerine zulmediyorlar, kendilerine yazık ediyorlardı." (A'râf, 7/160)

Bu âyetten anladığımıza göre Sînâ çölünde kaldıkları sürece mu'cizevî bir şekilde:

1. Su ihtiyaçları sağlandı.

2. Kavurucu güneşten korunmak için bulutlar gölgelik etti.

3. Gıda olarak bıldırcın kuşu ile kudret helvası ihsan edildi.

İki milyon civarında oldukları söylenen cemaatin böyle bir ihsan olmaksızın o çölde durmaları mümkün değildi. Fakat gelecek âyetlerin de bildirdiği üzere, bütün bu lütuflara karşı onlar devamlı sûrette nankörlük etmişler ve bu nankörlüğün sonuçlarına da katlanmak zorunda kalmışlardır.[263]

Ne var ki İsrâiloğulları bunca nimet ve lütuf karşısında şükretmeleri gerekirken, mevcut nimetlerden bıktıklarını söyleyip bunların yerine bakliyat cinsinden yiyecekler istiyorlardı.

"Bir zaman da Mûsâ kavmi için su arayıp Allah'a yalvarmıştı. Biz de: 'Asanı taşa vur!' demiştik.

Bunun üzerine o taştan on iki pınar fışkırmış, her bölük kendine mahsus pınarı bilmişti. 'Allah'ın rızkından yeyin için, fakat sakın yeryüzünde fesat çıkararak taşkınlık yapmayın!' demiştik. Bir vakitşöyle dediniz: 'Mûsâ! Biz

bir çeşit yemeğe imkânı yok katlanamayız. O hâlde bizim için Rabbine yalvar da yerin bitirdiği sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın.'

Mûsâ da: 'Ne o!' dedi, 'Siz, daha üstün olanı vererek daha düşük olanı mı almak istiyorsunuz? Pekâla, şehre inin, işte istediklerinizi orada bulursunuz!'

Üzerlerine horluk ve yoksulluk damgası basıldı ve neticede Allah'tan bir gazaba uğradılar. Evet öyle! Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Öyle oldu; çünkü onlar isyan ediyor ve sınırı aşıyorlardı." (Bakara, 2/60-61)

Bu âyetlerden de anlaşıldığı gibi İsraioğulları karakter olarak çok farklı ve zor bir millettir. Maddeye düşkün olmaları, korkaklıkları ve dünya hayatı konusundaki hırsları onları mücadeleden geri bırakmış, ilâhî nimetlere bir türlü şükürle mukabele edememişler, sürekli haddi aşmışlar, öyle ki peygamberlerini bile şehid etmişler, neticede de zillet ve meskenet damgası yiyerek gazaba uğramışlardır.

Tevrât'ın Verilmesi

Hz. Mûsâ, henüz Mısır'da bulunduğu dönemde, eğer Cenâb-ı Hakk, düşmanlarını helâk ederse kavmine bir kitap getireceğini vaat etmişti. Yani, Yüce Allah'tan bir şeriat talebinde bulunacağına söz vermişti. Firavun helâk olup İsrâiloğulları hürriyetlerine kavuşunca da bu maksatla Allah'tan niyazda bulundu. Cenâb-ı Hakk, şerefli elçisine vahyederek bu mülâkatın gerçekleşmesi için Sînâ dağına çıkmasını emretti. İlâhî emir gereği Hz. Mûsâ, otuz gün oruç tutacaktı.

Sînâ dağına çıkma emrini alan Hz. Mûsâ, kavminin başında durması için kardeşi Hârûn'u (aleyhisselam) görevlendirdi ve ona bazı tavsiyelerde bulundu. Onları güzelce idare etmesini ve bozguncılara asla uymamasını istedi. Hz. Mûsâ, bu tavrıyla bir toplumun başsız bırakılmaması gerektiğini, her seviyedeki yöneticinin yerinde olmadığı zaman, kendi yerine mutlaka bir vekil bırakması gerektiğini de ders vermiş oluyordu.

Yerine Hârûn'u bırakan Hz. Mûsâ, Sînâ dağına yöneldi. Orada bulunan bir mağarada otuz gün oruç tuttu. Sadece ibadetle geçen otuz gündü bu. Geceleri de gündüzleri kadar aydınlık bir zaman dilimiydi. Otuz günlük süre sona

erince on gün daha ilave edildi ve kırk güne tamamlandı bu süre. Bu dönem bir arınma ve riyâzet dönemiydi. Vahye hazırlık içindi. İlk otuz gün oruç ve diğer ibadetlerle Rabbine yakınlığın enginliğine yelken açan Yüce Nebi, ilave edilen on günlük zaman diliminde de ilâhî kelâma mazhar oldu ve kendisine Tevrât verildi. Böylece müstakil bir şeriat verilmiş oluyordu. Cenâb-ı Hakk, şerefli elçisiyle kendine mahsus bir hitap tarzıyla konuşmuştu. Bu perde arkasından gerçekleşmiş bir hitaptı. Fakat ilâhî hitabın neşesi bütün mâhiyetini kaplayan Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hakk'ın cemalini görme arzusuna kapıldı. Bu cemâl iştiyakıydı. Vuslat arzusundan kaynaklanıyordu. Hz. Mûsâ'nın ilâhî kelâma mazhar olması, rü'yet talebi ve kendisine Tevrât'ın verilişi Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'da şöyle beyan edilmektedir:

"Otuz geceyi ibadetle geçirmesi ve Tevrât'ı almaya hazırlanması için, Mûsâ ile sözleşip huzurumuza kabul ettik. Sonra on gece daha ilave ettik. Böylece Rabbinin belirlediği müddet tam kırk gece oldu. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a: 'Kavmim içinde benim vekilim ol, onları güzelce yönet ve sakın müfsitlerin yoluna uyma!' dedi. Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi ona hitab edince: 'Yâ Rabbî!' dedi, 'Göster bana Zatını, bakayım Sana!' Allah Teâlâ şöyle cevap verdi: 'Sen Beni göremezsin. Ama şimdi şu dağa bak, eğer yerinde durursa sen de Beni görürsün!' Derken Rabbi dağa tecelli eder etmez onu un ufak ediverdi. Mûsâ da düşüp bayıldı. Kendine gelince dedi ki: 'Sübhansın ya Rabbî. Her noksanlıktan münezzeh olduğun gibi, (dünyada Seni görmemizden de münezzehsin.) Bu talebimden ötürü tevbe ettim. Ben ümmetim içinde Seni görmeden iman edenlerin ilkiyim!' Allah buyurdu ki: 'Mûsâ! Ben seni risaletlerim, mesajlarımla ve hitabıma mazhar etmemle öbür insanlar arasından seçip mümtaz kıldım. Şimdi şu sana verdiğim nübüvveti al ve bu nimetime şükreden kullarımdan ol!'

Ona verdiğimiz levhalarda, insanlara öğüt olmak üzere her şeyi tafsilatlı olarak buyurduk. Sen bunlara kuvvetle sarıl ve ümmetine de o hükümlerin daha sevaplı olanlarına sarılmalarını emret. İtaat dışına çıkanların diyarlarını ise nasıl târumar ettiğimi yakında size göstereceğim. Dünyada haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimi gereği gibi anlamaktan uzaklaştırırım. O kibirlenenler her türlü mu'cizeyi bile görseler yine de onlara iman etmezler. Doğru yolu görseler o yolu tutmazlar. Ama sapıklık yolunu görseler o yola girerler. Öyle! Çünkü onlar âyetlerimizi yalan saymayı âdet hâline getirmiş ve onlardan gafil olagelmişlerdir. Halbuki âyetlerimizi ve

âhirete kavuşacaklarını yalan sayanların bütün işleri ve eserleri boşa çıkmıştır. Böyle olmayıp ne olacaktı ya? Onlar yaptıklarından başkasıyla mı karşılık göreceklerdi?” (A'râf, 7/142-147)

Hz. Mûsâ'ya verilen bu kitap bir hidayet rehberiydi. Cenâb-ı Hakk, asırlarca köle gibi yaşamış ve ezilmiş bir toplumu hürriyetine kavuşturmuş ve doğru yolu bulmaları için de kitap göndermişti. Kur'ân-ı Kerîm pek çok yerde Tevrât'ın verilişini zikretmektedir:

“Yine Biz, iyi hareket edenlere nimetimizi tamamlamak ve her şeyi iyice açıklamak, bir hidâyet ve rehber olmak üzere Mûsâ'ya kitabı verdik ki Rab'lerine kavuşacaklarına iman etsinler.” (En'âm, 6/154)

“Ve bir vakit Mûsâ'ya kırk gecelik bir süre ayırmıştık. Ama siz Mûsâ'nın ayrılmasından az sonra, buzağıyı ilâh edinip öz canınıza kıymıştınız. Bundan sonra Biz sizi affettik ki şükredesiniz. Mûsâ'ya Kitap ve Furkan'ı verdik, ta ki doğru yolda yürüyebilesiniz.” (Bakara, 2/51-53)

“Biz Mûsâ'ya kitap verdik ve onu, İsrâiloğullarına ‘Benden başkasını Rab edinmeyin, benden başkasının himayesine girmeyin.’ diye, doğru yolu gösteren bir rehber kıldık.” (İsrâ, 17/2)

“Biz daha önceki bazı nesilleri imha ettikten sonra, insanların vicdanlarını aydınlatacak, basiretlerini açacak bir delil, bir hidâyet rehberi ve bir rahmet tezahürü olmak üzere Mûsâ'ya Tevrât'ı verdik ki düşünüp ibret alsınlar. Ama bunu yapmadılar.” (Kasas, 28/43)

“Biz gerçekten Mûsâ'ya doğru yolu gösteren rehberi verdik ve İsrâil evlatlarını kitaba vâris yaptık. O kitap, akl-ı selim sahipleri için bir hidâyet rehberi ve öğüt kaynağıdır.” (Mü'min, 53-54)

İsrâiloğullarının Buzağıya Tapması

Hz. Mûsâ, Rabbiyle mülâki olmak için Tûr'a gidince, İsrâiloğullarının şuuraltına işlemiş olan buzağıyı kutsallaştırma duygusu su yüzüne çıkmıştı. Mısır'da ziraat çok önemliydi. Bundan dolayı da o dönemde ineğe fazlaca kıymet verilirdi. Çünkü tarımın temelini inek oluşturuyordu. O olmaksızın zirai faaliyet yapmak mümkün değildi. Bu duygu İsrâiloğullarının duygu ve düşünce dünyasını da etkisi altına almıştı.

Hz. Mûsâ, kavminden ayrılırken otuz gün sonra dönmek üzere ayrılmıştı.

Dönüşü gecikince Samirî: "O'nun engellenmesinin sebebi, sizdeki emanetlerdir." dedi. Çünkü İsrâiloğulları Mısır'dan çıkmadan önce Mısırlılardan bir miktar altın ve zînet eşyasını ödünç almışlardı. Bunun üzerine, altınları getirip onun önünde topladılar. Samirî de eritip buzağı şekline koydu. Sonra Hz. Cebrâil'in (aleyhisselam) bineğinin izinden avuçladığı bir avuç bereketli toprağı sürünce, buzağı ses çıkardı. Razî'ye göre bunun sebebi ona hayat girmesi değildir. Üzerine konulmuş olan bazı deliklerden hava girmesi sonucunda buzağı heykeli ses çıkarmıştır.

Sebebi ne olursa olsun, İsrâiloğulları hemen kayıvermişti. Bu hadise onları etkilemişti. Böylece, İsrâiloğulları, buzağıya tapmaya başladılar. Zaten kısa süre önce de bir kavimde gördükleri inek figürlerini görünce put talebinde bulunmuşlardı. Şimdi ise âdeta bekledikleri gerçekleşmiş, daha önce içlerinde oluşan arzuya bir cevap bulmuşlardı.

Samiri som altından yaptığı bu heykelin Hz. Mûsâ'nın da tanrısı olduğunu, fakat onun bunu unuttuğunu(!) söyledi. İsrâiloğullarının som altından yapılan buzağı heykeli karşısında akıllarının başlarından gitmesi, maddeye karşı ne kadar düşkün olduklarının bir göstergesidir.

Hz. Hârûn, Samirî'nin yaptıklarının yanlış olduğunu anlattıysa da onu dinlemediler. Bu kavmin bu kadar kısa sürede doğru yoldan sapmaları, bazı milletlerin ancak peygamberlerle idare edilmesi gerektiğini göstermektedir. Zaten Peygamberimiz de İsrâiloğullarının peygamberlerle idare edildiğini haber vermiştir.

İsrâiloğullarının bu kadar kısa sürede buzağıya meyletmeleri, yukarıda da ifade edildiği gibi Mısır'da buzağının kutsal görülmesi anlayışından kaynaklanmaktaydı. Bu durum da bize, şuuraltı birikiminin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Hz. Mûsâ aralarında iken bastırıldığından dolayı ortaya çıkmayan düşünceler, O'nun yokluğunda meydana çıkma imkânı bulmuştu.

Hz. Mûsâ kavmine dönünce çok üzüldü. O, elinde hidayet rehberi olan bir kitapla dönmüştü. Ama kavmi çok kısa bir sürede sapıtıvermişti. Önce kardeşi Hz. Hârûn'a sitem etti. Fakat olanlar onun bir kusuru değildi. Olanlar için Rabbinden af ve mağfiret diledi. Bütün suç, Samirî'nindi.

Hz. Mûsâ bu kez Samirî'ye döndü ve niye böyle yaptığını sordu. Samirî

kendini şöyle müdafa etti: “Ben onların göremediklerini, yani Hayat bineği üzerinde sana gelen Cebrâil’i (aleyhisselam), gördüm. Kalbime bu duygu geldi, onun izlerinden bir avuç toprak aldım, onun bereketinden yararlanmak istedim.”

Samirî, yapmaması gereken bir şeyi yapmıştı. Ahirette çekeceği ceza mahfuz, dünyada da cezasını çekmeye başladı. Muhtemelen bir hastalığa yakalandı. Kendisine birisi dokunduğu zaman çok rahatsız oluyor ve *“Bana dokunmayın.”* diye feryad ediyordu. Çünkü o hem Hz. Mûsâ’ya yakın olmanın hakkını verememiş ve bunu suistimal etmişti hem de gördüğü manevî şeyleri kötüye kullanmıştı.

İşin iç yüzünü öğrenen Hz. Mûsâ altın buzağıyı ateşte eriterek parçalarını denize savurdu ve kardeşinin gönlünü almak için dergâh-ı ilâhîye yönelip kendisi ve kardeşi için dua etti.[264] Kur’ân-ı Kerîm, değişik yerlerde Hz. Mûsâ’nın Rabbiyle mülâkatını ve bu sırada kavminin inhirafını beyan etmektedir:

“Allah buyurdu: ‘Sen öyle biliyorsun amma onlar senin izinde değiller. Zira Biz senin ayrılmandan sonra halkını sınadık ve Samirî onları yoldan çıkardı’

Mûsâ derhal son derece kızgın ve üzgün olarak halkına döndü: ‘Ey milletim!’ dedi, Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı? Verilen sözün üzerinden çok uzun süre mi geçti, yoksa Rabbinizin gazabının tepenize inmesini mi istiyorsunuz ki bana olan vaadinizden caydınız?’

‘Biz’ dediler. ‘Kendi güç ve irademizle sana olan vaadimizden dönmedik. Fakat biz o halkın, Mısırlıların zinet eşyalarından birtakım ağırlıklar yüklenmiştik. Onları ateşe attık. Samirî de kendi mücevheratını atıverdi. Derken o, ahali için böğürme marifeti olan bir buzağı heykeli döküp çıkardı. Samirî ve arkadaşları: ‘İşte bu, sizin de Mûsâ’nın da tanrısıdır, ama Mûsâ bunu unuttu!’ dediler.’

Onlar görmüyorlar mıydı ki o heykel, kendilerine mukabele edecek bir çift laf söyleyemiyordu. Kendilerine gelen bir zararı önleyemediği gibi, onlara fayda da sağlamıyordu.

Doğrusu, Hârûn onlara, bundan önce: ‘Ey milletim!’ dedi, ‘Siz bu heykel ile imtihana tâbi tutuldunuz. Şu kesindir ki sizin Rabbiniz Rahman’dır (çok

şefkatli ve merhametlidir). O hâlde beni izleyin ve emrime itaat edin!' Onlar ise: 'Mûsâ yanımıza dönünceye kadar ona tapmaya devam edeceğiz.' diye karşılık vermişlerdi.

Mûsâ döndüğünde bu durumu bilmediğinden: 'Harun!' dedi, 'Onların saptığını gördüğünde benim izimce gelmene ne mani oldu, yoksa emrime karşı mı geldin?' deyip onu sakalından tutarak çekmeye başladı. 'Ey anamın oğlu!' dedi Hârûn. 'Lütfen sakalımdan, saçımdan beni çekiştirip durma. Ben, senin 'İsrâiloğullarının içine ayrılık soktun, sözümü dinlemedin.' demenden endişe ettim.' Bu sefer Samirî'ye dönerek: 'Samirî! peki senin derdin nedir?' dedi, 'Ben,' dedi, 'Ben onların görmedikleri bir şeyi gördüm. O resûlün izinden bir avuç toprak alıp onu potanın içine attım. İşte böylece nefsim böyle yapmayı bana hoş gösterdi.' 'Defol!' dedi Mûsâ. 'Artık ömür boyunca sen: 'Bana dokunmayın, benden uzak durun!' diyeceksin, yalnız yaşamaya mahkûm olacaksın. Ayrıca senin asla kurtulamayacağın bir ceza günü var. Şimdi tapınıp durduğun tanrına bak! Biz onu yakacağız, sonra da ufalayıp denize savuracağız.'

Sizin İlâhınız yalnız Allahtır. Ondan başka ilâh yoktur. O her şeyi ilmi ile ihata etmiştir." (Tâhâ, 20/85-98)

"Mûsâ Tevrât'ı almak için ayrıldıktan sonra ümmeti, zinet takımlarından, böğürür gibi ses çıkaran bir buzağı heykeli yapıp tanrı edindiler. Görmemişler miydi ki o heykel onlara hitap edemiyordu, kendilerine yol da gösteremiyordu. Fakat buna rağmen onu tanrı edindiler ve zalimlerden oldular. Ne vakit ki yaptıklarının saçmalığını anlayıp son derece pişman oldular ve saptıklarını gördüler. 'Yemin olsun ki dediler, eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi affetmezse, muhakkak her şeyimizi kaybedenlerden oluruz.' Mûsâ pek öfkeli ve üzgün olarak halkına dönünce: 'Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini çarçabuk terk mi ettiniz!' dedi ve… levhaları yere bırakıverdi. Kardeşini başından tuttu, kendisine doğru çekiyordu. Harun ise ona: 'Ey annemin oğlu!' dedi: 'İnan ki bu millet beni fena hâlde hırpaladı, nerdeyse beni linç edip öldüreceklerdi. Ne olur, düşmanlarımı üstüme güldürme, beni bu zalim milletle bir tutma!' Mûsâ: 'Yâ Rabbî, beni ve kardeşimi affet. Rahmetine bizi de dahil et; çünkü merhamet edenlerin en merhametlisi Sensin Sen!' Buzağıya tanrı diye tapanlar var ya, işte onlara Rab'leri tarafından dünya hayatında bir gazap ve

bir zillet gelecektir. İşte iftiracıları böyle cezalandırırız Biz! Günahları işledikten sonra, arkasından tevbe edip iman edenler için ise Rabbin elbette gafur ve rahîmdir (affi ve merhameti boldur). Mûsâ'nın öfkesi yatışınca, levhaları yerden aldı. Onlardaki yazıda, Rab'lerinden çekinenler için hidâyet ve rahmet vardı." (A'râf, 7/148-154)

Tûr-i Sînâ'ya İkinci Gidiş

İsrâiloğulları, Samirî'nin asılsız fikirlerine uyup buzağıya tapmakla büyük bir hata işlemişlerdi. Her ne kadar Hz. Mûsâ'nın uyarıları neticesinde pişman oldularsa da toptan bir tevbe edip arınma kurnasına girmeleri gerekiyordu. Hz. Mûsâ, bu maksatla kavminden yetmiş kişi seçti. Bu kimselerle birlikte yeniden Tûr-i Sînâ'ya gitti. Bu sırada Sînâ dağını bir bulut kapladı. Hz. Mûsâ bu bulutun içine girip ilâhî mükâlemeye mazhar olduktan sonra yetmiş kişilik grubun yanına döndü. Onlar da bu bulutu seyretmişlerdi. Hz. Mûsâ Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarını onlara tebliğ etmek isteyince imanları henüz tam olarak kalplerine oturmamış, gözleri maneviyata karşı kör bu kimseler hadlerini aşıp, "Allah'ı açıkça görmedikçe iman etmeyeceğiz." dediler. Huzura kabul şerefi yetmiyormuş gibi böyle bir cürette bulundular. Bu tavır, maddeciliğe saplanıp kalmış olmanın bir ifadesiydi. Görmediğime inanmam diyen pozitivist düşüncenin asırlar öncesindeki düşünce plânında temsilcileri gibiydiler âdeta.

Yetmiş kişilik bu grup daha önce buzağıya taptıkları yetmiyormuş gibi bir de böyle bir istekte bulununca şiddetli bir sarsıntıyla sarsıldılar ve onları yıldırım çarptı. Ölümü diri diri yaşamış gibi oldular. Normalde ölmeleri gerekirken, ölmemişler ama ölüm dehşetini yaşamışlardı. Hepsi donakalmıştı. Akılları başlarından gitmiş, dehşet ve hayret içinde bakakalmışlardı. Kur'ân bu hadiseyi şöyle beyan etmektedir:

"Mûsâ ümmetinden yetmiş kişi seçti, onları alıp huzura getirdi. Gelenlerin bu kabul şerefiyle yetinmeyip Allah'ı açıkça görmek istemeleri üzerine onları şiddetli bir deprem yakaladı. Mûsâ: 'Yâ Rabbî!' dedi, 'Dileseydin beni de bunları da daha önce imha ederdin. Şimdi bizi aramızdaki beyinsizlerin yaptıklarından dolayı helâk mi edeceksin? Bu sırf Senin bir imtihanından ibarettir. Dilediğini bu imtihanla şaşırtır, dilediğine yol gösterirsin. Sensin bizim Mevlamız! Affet bizi, merhamet eyle! Sen affedenlerin en hayırlısısın!

Bize bu dünyada da âhirette de iyilik nasib et! Biz Sana yöneldik, Senin yolunu tuttuk.'

Hak Teâlâ da şöyle buyurdu: 'Ben dilediğim kimseyi cezalandırırım. Rahmetim ise her şeyi kaplar. O rahmetimi de Allah'a karşı gelmekten korunan, zekât veren ve özellikle Bizim âyetlerimize iman edenlere nasib edeceğim." (A'râf, 7/155-156)

"Bir zaman da: 'Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana inanmayız.' dediniz. Bunun üzerine derhal sizi yıldırım çarptı, siz de bakakaldınız. Siz bir müddet ölü vaziyette kaldıktan sonra, şükredersiniz ümidiyle sizi dirilttik." (Bakara, 2/55-56)

Müfessirlerin tahkikine göre, bunlar ölmemişler, belki o korkunç hâli gördükleri zaman kendilerini öyle bir titreme almış ki neredeyse mafsalları kopacak, belleri kırılacak mahvolacak duruma gelmişler. O zaman Hz. Mûsâ ağlamış, Rabbine dua edip yalvarmış, Cenâb-ı Allah da bir açıklık ihsan eylemiş. Ondan sonra kendilerine gelebilmişler, akılları da başlarına gelmiştir.[265]

İsrâiloğullarına İnek Kesmelerinin Emredilmesi

Firavunlar zamanında Mısır'da inek kutsal sayılıyordu. Çünkü çöle hayat veren Nil Nehri'nin sularıyla geniş alanlarda tarım yapılıyordu. Tarım yapabilmek için de inek çok önemliydi. Bundan dolayı zamanla bu toplumda inek, kutsal bir varlık olarak görülmeye başlanmıştı. İnek sevgisi kalplere yerleşmişti. Şuuraltının bu şirk unsurundan tamamen arındırılması ve İsrâiloğullarının hakiki tevhid anlayışına yönlendirilmesi için Cenâb-ı Hakk, bir inek kurban etmelerini emretti. Zaman olarak da muhtemelen henüz Mısır'da iken ve Hz. Mûsâ'nın peygamberliğinin ilk yıllarıydı. Tevhid akidesinin yerleşmesi için bakarperestliğin ruhlardan sökülüp atılması gerekiyordu. Bu bir imtihandı ve bu kavim için bir sadakat testi anlamına geliyordu.

Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hakk'ın emrini kavmine tebliğ etti. Ama İsrâiloğulları, ilk plânda böyle bir emri ve bu emre itaatteki inceliği kavrayamadı. Bir taraftan Mısır'da sığırın mukaddes sayılması, diğer yandan da itaat temriniyle alâkalı espriyi, peygamberlikle gelmesini bekledikleri şeylerle –bu bekleme bazen bizde olduğu gibi onların vehm ü hayallerinden kaynaklanabilir– telif

edemediklerinden, emri behemehal yerine getireceklerine, bahanelerle zaman kazanma, icrayı zamana yayma ve işin içinden sıyrılma yollarını araştırmaya koyulmuşlardı. Daha sonraki "buzağı" vak'asının da delâletiyle, eski Mısır halkından tevarüs ettikleri "bakar" kutsallığını kafalarından tamamen söküp atamamalarının yanında, bölge yerlilerinin mâbud telakki ettikleri bir hayvanın boğazlanmasını –Hz. Mûsâ'nın mesajı açısından bir esas olmakla beraber– firavunların saltanat ve dinî anlayışlarına bir başkaldırma sayılacağının tesiri de büyük olmuştu; olmuştu da teklif-i mâlâyutâk bir iş karşısında bulundukları mülâhazasıyla: *"Yoksa sen bizimle alay mı ediyorsun?"* dediler.[266] Şimdi bu süreci Kur'ân'dan takip edelim:

"Bir vakit de Mûsâ kavmine: 'Allah, bir sığır kesmenizi emrediyor.' demiş, onlar da: 'Ay! Sen bizimle alay mı ediyorsun.' diye cevap vermişlerdi. Mûsâ da 'Öyle cahillere katılmaktan Allah'a sığınırım.' demişti. Bunun üzerine Mûsâ'ya: 'Peki öyleyse Rabbine yalvar da onun ne olduğunu bize açıklasın.' dediler. Mûsâ: 'Rabbim şöyle buyuruyor: O sığır ne pek geçkin ne de körpe olmayıp orta yaşta dinç bir inek olacaktır. Haydi size emredilen işi yapın bakalım.' dedi. Bu sefer dediler ki: 'Rabbine yalvar da onun rengini bize bildirsin.' O da: 'Allah diyor ki: 'O, bakanların içini açan parlak sarı bir inek olacaktır.' dedi. Onlar yine dediler ki: 'Bizim adımıza Rabbine yalvar da onun nasıl olacağını bize iyice bildirsin. Zira istenen sığır, bize diğerlerine benzer geldiğinden tereddütte kaldık. Ama inşaaallah asıl istenen sığırı buluruz. Mûsâ: 'Rabbim şöyle diyor: O inek, ne toprağı sürmek için çifte koşulmuş ne de ekin sulamada çalıştırılmış olmayan, salma ve her kusurdan uzak, hiç alacası bulunmayan bir inek olacaktır.' Onlar: 'İşte şimdi gerçeği tam anlayacağımız tarzda bildirdin.' diyerek nihayet sığırı kestiler ki az kaldı yapmayacaklardı." (Bakara, 2/67-71)

Bu ayetlerden eğitimcilerin çıkarabileceği pek çok ders olduğunu belirten Ali Ünal şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Hz. Mûsâ'nın rasûl olarak gönderilmesinin üzerinden geçen onca seneye, onca hadiseye ve şahit oldukları onca olağanüstülüklere ve Allah'ın onca âyetine rağmen, Hz. Mûsâ Tevrat'ı almak için Tûr'a çıktığında İsrâil Oğulları içinde Hz. Harun'a (aleyhisselam) rağmen baş gösteren buzağıdan ilâh edinme hadisesi, bu kavmin kalbinde, ineğe tapan Mısırlılardan etkilenmeyle nasıl bir sığır sevgisinin yerleştiğini ortaya koymaktadır. Hz.Mûsâ'dan yiyecek olarak

bakliyat, soğan, sarımsak, mercimek istemelerinin de gösterdiği üzere, Mısır'da daha çok çiftçilikle meşgul bulunmaları, kalblerinde kendisine ulûhiyet verecek ölçüde sığır sevgi ve saygısının yerleşmesinde ayrıca rol oynamış olabilir. Allah, kendilerine herhangi bir inek boğazlamayı emretmekle, sığıra tapınılamayacağını, sığırdan ilâh olamayacağını bizzat göstermek diliyordu. Fakat, bilhassa bâtıl inanışları ve şartlanmışlığı terk etmekte zorlanan insan tabiatı, burada da kendini gösteriyordu. İkinci bir açıklamaya gerek duymadan hemen bir inek bulup kesselerdi mesele kapanacaktı. Fakat peşpeşe sordukları, hem de Hz. Musa'ya, "Rabbimiz" veya "Allah" değil de, "Rabbin" diyerek ortaya koydukları istihzaî tavırları, hattâ halâ Allah'a tam inanamadıklarını gösteren değişik sorular sormaları onları muhtemel bir helâkin eşiğine getirmişse de, Allah'ın rahmeti, hilmi ve sabrı bir defa daha imdatlarına yetişti de, emri yerine getirebildiler. Bu çok önemli kıssada, Müslüman mürşid ve bütün eğitimcilerin çıkarabilecekleri önemli dersler vardır."[267]

Rivayete göre dindar ve salih bir ihtiyarın tam bu vasıfları taşıyan bir buzağısı ve bir de çocuğu varmış. İhtiyar bu buzağıyı bir ormana götürmüş ve Allah'a emanet ederek bırakmış. "Ey Rabb'im, bunu çocuğum büyüyünceye kadar sana emanet ediyorum…" demiş. Sonra ihtiyar vefat etmiş. İşte o buzağı da böylece ilâhî himayede büyümüş, bu sırada çocuk da yetişmiş ve bu olay meydana gelmiş. Araya araya o ineği bulmuşlar ve ancak derisi dolusunca altın vererek onu satın alabilmişlerdir. Başlangıçta sıradan bir inek kesmekle emri yerine getirebilecekken, işin ciddiyetini anlayınca Hz. Mûsâ'yı imtihan etme yönüne gitmişler ve durmadan sordukları sorularla onu rahatsız etmişlerdi.[268]

Faili Meçhul Bir Cinayet ve Katilin Bulunuşu

İsrâiloğulları arasında yaşlı ve gayet zengin bir adam vardı. Bu adamın bir oğlu ve çok sayıda yeğenleri, yani kardeş çocukları bulunuyordu. Yeğenler bu zengin amcanın mirasına konmak için onun tek oğlunu gizlice öldürdüler. Sonra da cenazesini kapıya koyarak bağırıp çağırmaya, güya katilini aramaya, cinayeti şunun bunun üzerine atmaya kalkıştılar. Katilin bulunamaması üzerine toplumda büyük bir fitne çıkmıştı. Cenâb-ı Hakk, ineği kutsal sayma anlayışını bütünüyle silmek ve daha önce kesilen hayvanın acziyetini göstermek için, onun bir parçasıyla öldürülen şahsa vurulmasını emretti.[269]

“Hani siz bir adam öldürmüştünüz de peşinden katilin kim olduğu hakkında birbirinizle kavgaya tutuşup suçu üzerinizden atmıştınız. Halbuki Allah sizin gizlediğinizi meydana çıkaracaktı. Bunun üzerine dedik ki: ‘Kestiğiniz sığırın bir parçasıyla o maktûlün cesedine vurun.’ (Vurulunca da o diriliverdi.) İşte Allah bunu nasıl diriltti̇yse ölüleri de öyle diriltir. Aklınızı iyice kullanasınız diye âyetlerini size gösterir.” (Bakara, 2/72-73)

Görüldüğü gibi bu hadise bir mu’cizedir. Ancak mu’cizelerin ilmin ulaşacağı son sınıra işaret etmesi gerçeğini dikkate aldığımız zaman, yukarıdaki âyetlerden tıp ilminin ulaşacağı noktayla ilgili önemli işaretler bulmak mümkündür.

Fethullah Gülen Hocaefendi’nin de belirttiği gibi, bu mu’cizenin bize bakan yönü, bugünkü modern tıp veya biyoloji ilimlerinin konusudur. İnsan vefat ettikten sonra belli bir müddet beyin hücrelerinin canlı kalması.. otopsilerle elde edilen tespitlere benzer bir tespitin yapılması.. bunlar bizi ve konumuzu aşkın şeyler… İhtimal o müddet içinde, ölüye mualecede bulunulabilirse, belki de şuuraltındaki birtakım bilgiler ortaya çıkarılabilir. Meseleye sadece mu’cizevî yönüyle bakılabileceği gibi, geliştirilmiş daha yüksek teknoloji ve ileri bir genetik bilimiyle, mu’cizelerle son sınırı belirlenen bir yüce hedefe sırlı bir yönlendiriş söz konusu olabilir.

Neden sonra emre itaat çizgisine gelen bu toplum, itaatin bereketini kat kat görmüş, hem faili meçhul bir cinayetin gerçek kâtilini öğrenerek dahilî didişmelerden kurtulmuş hem de belli ölçüde ruhları tesiri altına almış olan maddeci düşünce, haşre-neşre inanmama gibi telakkîler darmadağın edilmiş ve bakara parçasıyla “ba’sü ba’de’l-mevt”e geniş bir pencere açılmıştır.[270]

Taş Kesilen Kalpler

İsrâiloğulları, sürekli peygamberlerle hidayete irşad edilmiş bir millettir. Hz. Mûsâ’dan sonra da bu kavme pek çok peygamber gönderilmiştir. Mûsâ (aleyhisselam) döneminde pek çok lutfa mazhar olmuşlar, nice mu’cizeler görmüşlerdir. Tarihte Hz. Mûsâ dönemi kadar insanların mu’cizelerle içli dışlı yaşadıkları bir dönem belki de olmamıştır. Taşın yarılıp içinden su çıktığını gören onlar olmuştur. Tûr’un yükselişine onlar şahit olmuştu. Kızıldeniz yarılıp içinden geçen yine onlar olmuştur. Bütün bunlara rağmen onların kalpleri kaskatı olmuş, âdeta taşlaşmıştı. Hatta taştan da katı hâle gelmişti.

Kur'ân, onların kalp katılığını şöyle beyan etmektedir:

"Sonra bunun arkasından kalpleriniz katılaştı, artık onlar taş gibi, hatta ondan da katı! Çünkü öyle taş var ki içinden ırmaklar fışkırır. Öylesi var ki çatlar da bağrından su kaynar. Ve öylesi var ki Allah'a olan tazimi sebebiyle yukarıdan düşüp parçalanır. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 2/74)

Bediüzzaman Hazretleri âyette geçen uyarının hususi olarak İsrâiloğullarına, genel olarak da bütün insanlara yapıldığını ifade ederek şu yorumu yapmaktadır:

"Ey Benî İsrâil ve ey benîâdem! Kalb katılığı ve kasâvetinizle öyle bir Zât-ı Zülcelâl'in evâmirine karşı itaatsizlik ediyorsunuz ve öyle bir Şems-i Sermedî'nin ziyâ-yı mârifetine gafletle gözlerinizi yumuyorsunuz ki Mısır'ınızı Cennet sûretine çeviren Nîl-i mübarek gibi koca nehirleri, âdi, câmid taşların ağızlarından akıtıp mucizât-ı kudretini, şevâhid-i vahdâniyetini o koca nehirlerin kuvvet ve zuhûr ve ifâzaları derecesinde kâinatın kalbine ve zeminin dimağına vererek, cin ve insin kulûb ve ukûlüne isâle ediyor. Hem, hissiz, câmid bâzı taşları böyle acip bir tarzda mucizât-ı kudretine mazhar etmesi, güneşin ziyâsı, güneşi gösterdiği gibi, o Fâtır-ı Zülcelâl'i gösterdiği hâlde, nasıl O'nun o nûr-u mârifetine karşı kör olup görmüyorsunuz?"[271]

Tevrât'a Bağlılık Sözü Alınması

Hz. Mûsâ, Tûr-i Sînâ'dan elinde Tevrât metinlerinin yazılı olduğu levhalarla dönünce, İsrâiloğulları orada yazılı hükümleri kabul etmek istemediler. Kulluk, kendilerine ağır gelmişti. İlâhî emir ve yasaklara uymak zor geliyordu. Halbuki Hz. Mûsâ'ya iman etmişlerdi. Dolayısıyla bir peygamber olarak Allah'tan getirdiği emir ve yasakları kabul etmeye de baştan söz vermiş oluyorlardı. Onların bu tavrı bir başkaldırmaydı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk tarafından Sînâ dağı başlarının üzerine kaldırıldı ve Tevrât'ta yazan emirleri kabul etmedikleri takdirde dağın üzerlerine bırakılacağı bildirildi. Bunun üzerine İsrâiloğulları derhal secdeye kapanarak Tevrât'a bağlılık sözü verdiler.

"Hem bir vakit biz o dağı bir gölgelik gibi İsrâiloğullarının başlarının üstüne kaldırmıştık da onlar, dağın üzerlerine düşeceğini sanmışlardı. O zaman demiştik ki: Size verdiğimiz bu kitab'a ciddiyetle sarılın ve içindeki

gerçekleri düşünüp hiç hatırınızdan çıkarmayın ki Allah'ı sayıp kötülüklerden sakınasınız." (A'râf, 7/171)

Her fırsatta nankörlüğü tercih eden bu millet, Tevrât'ta yazılı emir ve yasaklara uyacaklarına söz vermiş olmalarına rağmen sözlerinde durmadılar. Darda kalınca imanlarında samimi görünmeye çalışsalar da sıkıntıdan kurtulunca derhal itaatsizlik yolunu seçtiler. Kur'ân, pek çok yerde onların sözlerinde durmamış olduklarını bildirir ve dolaylı olarak bize, Kur'ân'a uymamız konusunda hatırlatmada bulunur:

"Ey İsrâil'in evlatları! Bir vakit de Tevrâtı uygulayacağınıza dair sizden söz almış, sonra bu ahdi bozduğunuz için Dağı üzerinize kaldırarak demiştik ki: 'Size verdiğimiz Kitaba kuvvetle sarılın ve muhtevasını iyi inceleyip ders alın ki kötü akıbetten korunasınız. Bundan sonra yine yüz çevirdiniz. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı elbette hüsrana uğrayanlardan olurdunuz." (Bakara, 2/63-64)

Kur'ân, Bakara sûresinin bir başka yerinde de aynı vak'ayı hatırlatır. Ayrıca İsrâiloğullarındaki inhiraf ahlâkını beyan ederek, dünya hayatını her şeyin üstünde tuttuklarını ifade eder. Dünyayı her şey sayanların ise ahiret yolcusu olamayacakları açıktır. Zaten onların buzağıya tapmalarının altında da maddeye düşkünlükleri yatmaktadır.

"Mûsâ size en açık delil ve mu'cizelerle geldi de sonra kalkıp, onun yokluğunda buzağıyı tanrı edindiniz. Siz öyle zalimlersiniz işte! Bir zaman: 'Size verdiğimiz kitaba kuvvetle sarılın ve onu dinleyin.' diye Tûr'u (Dağı) tepenize kaldırıp sizden kesin söz aldık. Onlar: 'Dinledik ve fakat isyan ettik.' dediler. Çünkü kâfirlikleri sebebiyle buzağıya tapma sevgisi iliklerine işlemişti. De ki: 'Eğer mümin iseniz, imanınız size ne kötü şey emrediyor!' De ki: 'Eğer Allah katında âhiret yurdu (cennet) bütün insanlar içinde yalnız size ait ise ve bu iddianızda samimi iseniz haydi ölümü istesenize! Fakat elleriyle yaptıkları işler ortada iken, ölümü asla istemezler. Allah o zalimleri pek iyi bilir. İnsanlar içinde dünya hayatına en hırslı olanların onlar olduğunu görürsün. Hatta bu hırsta müşriklerden bile daha ileridirler. Onlardan her biri bin yıl yaşamak ister. Fakat uzun ömür onu cezadan uzaklaştıracak değildir. Allah, onların bütün yaptıklarını görür." (Bakara, 2/92-96)

Evet, İsrâiloğulları az bir dünyalık karşılığında dinlerinden vazgeçmişler, işi Tevrât'ı tahrif etmeye kadar götürmüşlerdi. Hem kitaplarına bağlı

kalmamışlar hem de onu değiştirmek suretiyle de nesiller boyu devam edecek sapmanın yolunu açmışlardır. Bundan dolayı da lanetlenmişlerdir.

"Onlardan sonra hayırsız bir nesil geldi ki bunlar kitaba (Tevrât'a) vâris oldular, ama âyetleri tahrif etme karşılığında şu değersiz dünya metâını alıp "Nasılsa affa nail oluruz!" düşüncesiyle hareket ettiler. Af umarken bile, öbür yandan yine gayr-ı meşrû bir metâ, bir rüşvet zuhûr etse, onu da alırlar. Peki onlardan, Allah hakkında gerçek olandan başka bir şey söylemeyeceklerine dair kitapta mevcut hükümler uyarınca söz alınmamış mıydı? Ve kitabın içindekileri ders edinip okumamışlar mıydı? Halbuki ebedî âhiret yurdu, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?" (A'râf, 7/169)

İsrâiloğullarındaki bu tahrif faaliyetleri asırlar boyunca devam etmiş, Efendimiz döneminde de O'na (sallallahu aleyhi ve sellem) düşmanlıklarından dolayı vahyi yalanlamak için ellerinde bulunan Tevrât'ta tahrifat yapmaktan kaçınmamışlardır. Kur'ân, ellerinde bulunan Tevrât'ı tasdik edici olarak gelmişti. Kur'ân'ın nazil olmasıyla birlikte kendi kitaplarındaki tahrifleri de tashih fırsatı yakalamışlardı. Ancak değil Tevrât'ı Kur'ân'a arzetmek, bilerek benzer hükümleri değiştirmeyi tercih ettiler.

"Onlara, Allah tarafından, ellerindeki Tevrât'ı tasdik eden bir kitap gönderildiği zaman. Daha önce kâfirlere karşı zafer kazanmak için 'Ahirzaman Peygamberi hakkı için!' diye dua ettikleri hâlde. Evet o tanıyıp bekledikleri Peygamber kendilerine gelince, onu inkâr ettiler. O sebeple, Allah'ın lâneti de kâfirlerin boynuna olsun! Ne kötü o, karşılığında kendilerini sattıkları şey ki Allah'ın kullarından dilediği birine kendi lutfundan vahiy indirmesini kıskanarak, Allah ne indirdiyse hepsini inkâr ettiler de gazap üstüne gazaba uğradılar! Kâfirler için zelil ve perişan eden bir azap da vardır. Onlara: 'Allah'ın indirdiği bu Kur'ân'a da iman edin.' denildiği vakit: 'Biz sadece bize indirilene inanırız.' derler. Kur'ân, ellerindeki Tevrâtı tasdik eden hak kitap olmasına rağmen, kendi kitaplarından başkasını inkâr ederler. Onlara de ki: 'Size gönderilen Tevrât'a inanma iddianızda samimi iseniz, peki ne diye daha önce, Allahın nebîlerini öldürüyordunuz?" (Bakara, 2/89-91)

Netice olarak İsrâiloğulları gerek Tevrât'taki emirleri, gerekse Kur'ân vasıtasıyla yapılan uyarıları dikkate almamışlar, dünyayı ahirete tercih

etmişler, bilerek vahyi inkar etmişler, peygamberlerini şehid edecek kadar zulümde ileri gitmişler ve bütün yaptıklarından dolayı da ilâhî gazaba müstehak olmuşlardır.

Hz. Mûsâ ve Hz. Hızır

Hz. Mûsâ, bir gün Cenâb-ı Hakk'tan istifsarda bulundu ve şöyle dedi:

– Ey Rabbim! Kullarının sana en sevgilisi hangisidir? Cenâb-ı Hakk:

– Beni zikreden ve unutmayan, diye mukabelede bulundu. Hz. Mûsâ bu defa şöyle dedi:

– Ey Rabbim! En hakîm kulun hangisidir? Yüce Allah:

– Hak ile hükmeden ve hevasına uymayan kimsedir, buyurdu. Hz. Mûsâ bu kez,

– En bilgili ve âlim kul hangisidir, diyerek bu vasıfları kimlerin taşıdığını öğrenmek istedi. Allah u Teâlâ onun bu talebine şöyle mukabelede bulundu:

– Belki bir kelimeye rast gelirim de bir doğru yolu gösterir veya bir felaketten kurtarır diye insanların ilmini araştırmakla kendi ilmini artıran kimsedir.

Bunun üzerine Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hakk'tan niyazda bulunarak,

– Ey Rabbim! Kullarından benden daha bilgilisi varsa bana göster, diye niyazda bulundu. Cenâb-ı Hakk, "Var." buyurunca, "O hâlde onu nerede arayayım?" dedi. Cenâb-ı Hakk onun bu talebine,

– Her iki denizin birleştiği yerde, kayanın yanında balığı kaybedeceğin yerde, diyerek mukabelede bulundu.[272]

Bu mukalemeden sonra Hz. Mûsâ, yardımcısı Yuşa b. Nun'u da alarak Allah tarafından tarif edilen yere gitti. Şimdi bu esrarlı buluşmayı Kur'ân'dan takip edelim:

"Bir vakit Mûsâ, genç yardımcısına: 'Durup dinlenmeyeceğim, ta ki iki denizin birleştiği yere varacağım. Varamazsam senelerce yürümeye devam edeceğim.' demişti.

Onlar iki denizin birleştiği yere vardıklarında balıklarını unutmuş bulundular. Balık sıyrılıp denizde bir yol tutmuştu bile. Buluşma yerini

farkına varmaksızın geçip gidince Mûsâ yardımcısına:

'Getir artık kahvaltımızı!' dedi, 'Gerçekten bu seyahatimizde epey yorgun düştük.'

'Gördün mü!' dedi, 'O kayanın yanında mola verdiğimizde, ben balığı unutmuşum! Muhakkak ki onu sana söylememi unutturan da Şeytandan başkası değildir. Doğrusu balık, çok acayip bir şekilde canlanıp sıyrıldı ve denizde yolunu tutup gittiydi.'

'İşte gözleyip durduğumuz da bu idi ya!' dedi.

Derhal izlerini takip ederek gerisin geri dönüp kayanın yanına vardılar. Orada bizim seçkin kullarımızdan öyle bir has kulumuzu buldular ki Biz ona lutfedip, nezdimizden rabbanî bir ilim öğretmiştik. 'Üstadım.' dedi Mûsâ. 'Sana öğretilen bu ilimden bana da bir şeyler öğretm.en için sana tâbi olabilir miyim, beni talebeliğe kabul eder misin?' 'Doğrusu' dedi, 'Sen benimle beraberliğe sabredemezsin. Bütün yönleriyle kavrayamadığın meseleler karşısında nasıl kendini tutabilirsin ki?' 'İnşaallah' dedi Mûsâ. 'Beni sabırlı bulacaksın ve senin hiç bir emrine karşı koymayacağım.' 'O hâlde' dedi, 'Bana tâbi olduğuna göre, hangi konuda olursa olsun, ben onun hakkında sana söz açmadıkça, asla bana soru sormayacaksın tamam mı?' Bunun üzerine kalkıp gittiler. Nihayet bir gemiye rastlayıp ona bindiler ve o zat gemiyi deldi. Mûsâ duramayıp: 'Ne yaptın öyle?' dedi 'İçindeki yolcuları denizde boğmak için mi yaptın bunu? Vallahi çok müthiş bir iş yaptın!'

Hızır: 'Sen benimle beraberliğe katlanamazsın dememiş miydim? İşte sen de gördün!' dedi.

'Ne olur.' dedi Mûsâ, 'Lütfen unutarak söylediğim bu sözden ötürü beni azarlama, bu işimden dolayı bana bir güçlük çıkarma!' Yine yola koyuldular. Nihayet bir oğlan çocuğuna rastladılar ve Hızır onu öldürdü. Mûsâ atılıp: 'Ne yaptın?' dedi, 'Masum ve günahsız bir canı, kısas hükmü ile bir can karşılığında olmaksızın mı öldürdün? Doğrusu görülmemiş derecede fena bir iş yaptın!' 'Sen benimle arkadaşlık etmeye katlanamazsın dememiş miydim?' dedi. Mûsâ: 'Eğer' dedi, 'Sana bir daha soracak olursam, bundan böyle benimle hiç arkadaşlık etme! Artık özür dileyemeyecek hâle geldim.'

Tekrar yola devam ettiler. Nihayet bir şehre varıp o şehir halkından yiyecek istediler, ama ahali bunları misafir etmemekte diretti. Bu sırada Hızır orada

yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar görür görmez onu düzeltiverdi. Mûsâ: 'İsteseydin' dedi, 'Elbette buna karşı iyi bir ücret alabilirdin.' Hızır: 'İşte' dedi, 'Seninle ayrılmamızın vakti geldi. Şimdi sana hakkında sabırsızlık gösterdiğin o meselelerin içyüzlerini tek tek bildireyim: Evvela, o gemi, denizde çalışan birtakım fakirlere ait idi. Ben onu kasden bir miktar zedeledim. Zira öte yanda, sağlam olan bütün gemileri gasbeden zalim bir hükümdar vardı. Oğlan çocuğuna gelince: Onun ebeveyni mümin insanlar idi. Bu çocuğun onları ileride azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk. Onların Rabbinin, kendilerine, onun yerine daha temiz, daha hayırlı, merhamette ondan daha hisli bir çocuk ihsan etmesini diledik. Gelelim duvara: O duvar şehirdeki iki yetim çocuğa aitti. Duvarın altında onlara ait bir define gömülü idi. Babaları, salih, iyi bir insandı. Rabbin onların reşit olacakları çağa gelip, definelerini o zaman çıkarmalarını irade buyurdu.Bütün bunlar Rabbinden birer lütuf ve rahmet olup, ben hiçbirini kendi görüşümle yapmış değilim. İşte hakkında sabırsızlık gösterdiğin meselelerin içyüzü bunlardan ibarettir." (Kehf, 18/60-82)

Sırlarla dolu olan ve İlm-i Ledünle ilgili bilgilere işaret eden bu kıssayla ilgili Kur'ân'da anlatılanlar bu kadardır. Kur'ân, Hz. Mûsâ'nın buluştuğu zatın isminin "Hızır" olduğunu açıklamamıştır. Bu zatın ismini Peygamber Efendimiz'in hadislerinden öğrenmiş bulunuyoruz.[273] Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), bu zata Hızır denmesinin sebebini izah ederken: *"Hızır, otsuz kuru bir yere otururdu da ansızın o otsuz yer yeşillenerek peşisıra dalgalanırdı."* buyurmuştur.

Hz. Hızır'ın peygamber olup olmadığı konusunda farklı görüşler olduğu gibi, hayatta olup olmadığı hususunda da değişik görüşler ortaya konmuştur. Bazıları onun peygamber olduğunu söylerken, bazı âlimler de veli bir zat olduğunu ifade etmişlerdir.

Hz. Hızır'ın (aleyhisselam) hayatta olup olmaması ilgili Bediüzzaman Hazretlerinin yorumu hem hakikati ifade etmesi hem de ihtilaflı görüşleri telif etmesi bakımından dikkat çekicidir. O, "Hazret-i Hızır (aleyhisselam) hayatta mıdır? Hayatta ise niçin bazı mühim ulema hayatını kabul etmiyorlar?" sorusuna şöyle cevap vermektedir:

"Elcevap: Hayattadır. Fakat merâtib-i hayat beştir. O, ikinci mertebededir. Bu sebepten, bazı ulema hayatında şüphe etmişler.

Birinci tabaka-i hayat: Bizim hayatımızdır ki çok kayıtlarla mukayyettir.

İkinci tabaka-i hayat: Hazret-i Hızır ve İlyâs'ın (aleyhimesselam) hayatlarıdır ki bir derece serbesttir. Yani, bir vakitte pek çok yerlerde bulunabilirler. Bizim gibi beşeriyet levazımatıyla daimî mukayyet değillerdir. Bazan, istedikleri vakit bizim gibi yerler, içerler; fakat bizim gibi mecbur değillerdir. Tevatür derecesinde, ehl-i şuhud ve keşif olan evliyanın Hazret-i Hızır ile maceraları, bu tabaka-i hayatı tenvir ve ispat eder. Hattâ makamat-ı velâyette bir makam vardır ki "makam-ı Hızır" tabir edilir. O makama gelen bir velî, Hızır'dan ders alır ve Hızır ile görüşür. Fakat bazan o makam sahibi, yanlış olarak ayn-ı Hızır telâkki olunur."[274]

Burada şu hususu da vurgulamak gerekmektedir. Hz. Mûsâ, bilmediği bir bilginin peşine düşmekle öğrenmenin önemini bize göstermiştir. Fakat bir peygamber olmasına rağmen, tamamen ilâhî bir lütufla öğretilen ve "İlm-i Ledün" denen metafizik âleme ait bir bilgi çeşidinin varlığı da bir gerçektir. İlm-i Ledün'ün keyfiyetiyle ilgili Fethullah Gülen Hocaefendi'nin şu yorumunu paylaşmak istiyoruz:

"Türkçe'de kat, huzur, nezd sözcükleriyle karşılamaya çalıştığımız, bir mânâda "ınde" lafzının da müteradifi sayılan "ledün" kelimesi, "İlm-i Ledün" şeklinde izafetle kullanılınca; gayb ilmi, esrar ilmi, Allah tarafından insanın gönlüne atılan ilâhî bilgi ve içe doğan hakikatler mânâsına gelir. Başta, umum enbiyâ ve mürselîn olmak üzere, bütün evliyâ, asfiyâ, ebrâr ve mukarrebînin ilimleri, Cenâb-ı Hak tarafından vahiy ve ilham unvanıyla gönüllere ilkâ edilmiş bilgi ve marifet olması itibarıyla, hemen hepsi de bir çeşit İlm-i Ledün sayılır. Hususiyle de "ekrabu'l-mukarrebîn" olan İlm-i Ledün Sultanı'nın hem gayb-ı mutlak hem de gayb-ı mukayyetle alâkalı her türlü bilgi ve marifeti -bununla, gayb ilmi, esrar ilmi ve vicdan kültürünü kastediyoruz- İlm-i Ledün nev'indendir ve O Ferîd-i Kevn ü Zaman, Süleymân Çelebi'nin:

Bu gelen İlm-i Ledün Sultanı'dır,
Bu gelen tevhid-i irfan kânıdır.

mısralarıyla seslendirdiği gibi, bu gizli ilmin tam bir hazinedârı ve bu hususî irfan havzının da bir marifet kahramanıdır. Ne var ki böyle özel bir mazhariyet, bütün evliyâ ve enbiyâ, bütün asfiyâ ve mürselîn için her zaman söz konusu olmayabilir. Zira İlm-i Ledün, ilâhî feyz yoluyla, hususî bir kısım kimselerin kalbine atılan özel bir bilgi ve marifettir.. ve böyleleriyle aynı ufku

paylaşmayanların ondan anlamaları da mümkün değildir.

İlm-i ledün, her zaman zahirî şer'e muvafık olmayabilir. Bu gibi durumlarda meşhûdâtlarını "usûlü'd-dîn" prensipleriyle tashihe tabi tutmayanlar, bazen yanılabilecekleri gibi, kendilerine tâbi olanları da yanıltabilirler. Keşf ve ilhamlarını muhkemâta göre tespit edenler ise her zaman, berzahî ufuklarıyla mülk ve melekûtu birden görür.. dünya ve ukbâyı bir vahidin iki yüzü gibi müşahede eder.. ve tilmizlerine gayb u şehadet âleminin vâridâtından ne kevserler ne kevserler sunarlar.!

Kur'ân-ı Kerîm, Kehf sûresinde bu mazhariyeti hâiz, Allah'ın has bir kulundan bahsederken -Sünnet-i Sahiha bunun Hızır olduğunu söyler[275]- *"Orada bizim seçkin kullarımızdan, has bir abdimizi buldular ki Biz onu nezdimizden hususî bir merhametle şereflendirerek kendisine (ilâhî esrar) ilmi öğretmiştik."* (Kehf, 18/65) şeklinde bir açıklamada bulunur. Tasavvuf erbabına göre işte bu ilim, İlm-i Ledündür.. ve Hz. Mûsâ gibi "ülü'l-azm" enbiyâdan birisi, temelde, ilâhî bilgilerde tam metbû olmasına rağmen, münhasıran İlm-i Ledün çerçevesinin belli bir motifinde Hz. Hızır'a tâbi olarak o ilmin ihata alanını görmeye çalışmıştır. Sahîh-i Buhari'de bu farkı ortaya koyan şöyle bir rivayet vardır: Hızır, Hz. Mûsâ'ya *"Yâ Mûsâ, ben, Allah'ın bana öğrettiği öyle hususî bir ilme mazharım ki sen onu bilemezsin; sen de öyle bir ilimle serfirazsın ki ben de onu bilemem."*[276] der.

Evet, İlm-i Ledün, umuma ait bir ilim olmaktan daha çok, hususî bazı kimselere Cenâb-ı Hakk'ın özel bir ihsanıdır ve onların dışındakiler her ne kadar değişik konularda daha fazla malûmat sahibi olsalar da bu mevzuda İlm-i Ledün erbabının gerisinde sayılırlar. Zira bu ilim -liyâkat, istidat, Allah'a yakınlık.. gibi hususların şart-ı adî plânında vesilelikleri mahfuz- tamamen Allah'ın bir atâ tecellisidir ve kat'iyen kesbî de değildir. Bu itibarla da onun, ne okumayla, ne araştırmayla ne de daha değişik yollarla elde edilmesi söz konusudur.

Evet o, *"Bu tamamen Allah'ın dilediğine tahsis buyuracağı bir lütuftur ve Allah, en büyük lütuf ve ihsan sahibidir."* (Cuma, 62/4) fehvasınca hususî bir tecellinin unvanıdır.

Ne var ki böyle bir irfan, insanlar nazarında, ne kadar cazip, parlak, büyüleyici ve ilâhî esrara açık olsa da yine de enbiyâ-i izâmın mazhar

bulundukları ilimler ondan kat kat yüksektir, objektiftir, herkese açıktır ve insanların dünyevî-uhrevî saadetlerinin de teminatıdır. Bu iki ilim arasındaki farklılığı şu şekilde vaz' etmek de mümkündür:

Hz. Mûsâ'nın ilmi, insanların dünyevî hayatlarını tanzim ve uhrevî saadetlerini temine matuf bir "ilm-i şeriat", Hızır'ın ilmi, gayb ve esrarla alâkalı ledünnî bir mevhibe; Hz. Mûsâ'nın ilmi, insanlar arasında nizam ve asayişi teminle alâkalı ahkâm ve kazaya müteallik, Hızır'ın malûmatı ise sadece melekût eksenli bir kısım vâridattan ibarettir - ki buna "İlm-i Ledünn-ü sırf" dendiği gibi "ilm-i hakikat" , "ilm-i bâtın" da denegelmiştir.. ve bu ilim, aynı zamanda ilâhî esrarın da en önemli kaynağıdır. Bir zat, bu mülâhazayı ifade sadedinde şöyle der:

Bakma ey hâce ilm-i kîl ü kâle,
Esrar-ı Hakk'ı İlm-i Ledün'de ara..!

Bu itibarla da İlm-i Ledün'le cehd ve gayret arasında bazı münasebetler söz konusu olsa da temelde onun, talim ve taallümle doğrudan bir alâkasının olmadığı açıktır. Zira bu ilim, Cenâb-ı Hak tarafından mahz-ı mevhibe olarak, bazı temiz gönüllerde bir kuvve-i kudsiye şeklinde tecelli etmektedir ve aynı zamanda bu tecelli, terakki sistemi içinde değil de tedellî çerçevesinde vukû bulmaktadır: Evet bu ilim, eser sahibinden esere, vicdandan vücuda akseden bir mârifettir.. ve her şekliyle de keşf ve ilham kaynaklıdır. Ne var ki böyle bir ilham bazen, farklı derecelerde tecelli ettiği gibi, seyr-i rûhânîsini Hz. Rûh-u Seyyidi'l-Enam'ın vesayetinde sürdürmeyenler için, bir kısım Şeytanî vesvese ve nefsanî hevâcisle iltibası da söz konusudur.

İlham, İlm-i Ledün'nün en önemli kaynağıdır ve hususî mânâsıyla olmasa da ilm-i ilâhînin tecellileriyle alâkalı en geniş bir alanı işgal eder. İlham, insanın ihtiyarı dışında, onun gönlüne bir mevhibe olarak tecelli edince ona "hâtır" denir. Ancak, bazen böyle bir hâtır veya ihtara, Hak'tan geldiği kendi karîneleriyle kat'î değilse, Şeytanın belli şeyler bulaştırması da söz konusu olabilir. Kendi karineleriyle Hak'tan geldiği muhakkak olan bir ilhama rahatlıkla İlm-i Ledün diyebiliriz. Böyle bir esintinin Hz. "İlim"den geldiğinin en önemli emaresi, bu türlü vâridâtın Kitap ve Sünnet'e muvafakatıdır. Bu iki asılla test edilip de doğru çıkmayan hâtır veya sûfîlerin sıkça kullandıkları bir kelimeyle ifade edecek olursak, havâtırın, nefsin hevâcisinden ve Şeytanın vesveselerinden olması ihtimalden uzak değildir. İşte, böyle bir ihtimalin

bahis mevzu olmadığı bir hâtırın Hz. İlim'in tecellilerinden bir feyiz olduğunda şüphe yoktur."[277]

Hz. Hârûn'un Vefatı

Allah (celle celâluhû) vahiy yoluyla Hz. Mûsâ'ya: "Ben kardeşin Hârûn'un ruhunu kabzedeceğim, onunla birlikte falan dağa gelin." buyurdu. Bunun üzerine Hz. Mûsâ ile kardeşi Hârûn (aleyhisselam) tarif edilen dağa doğru hareket ettiklerinde orada benzerini görmedikleri bir ağaçla karşılaştılar. Ayrıca bu dağda hazır yapılmış bir evle içerisinde döşenmiş bir yatak gördüler. Aynı zamanda bu evden dışarıya güzel bir koku da yayılıyordu. Hârûn (aleyhisselam) bu evi görünce çok beğendi ve kardeşi Mûsâ aleyhissalama: "Ey Mûsâ! Ben şu yatağın üzerinde uyumak istiyorum." dedi. Hz. Mûsâ da ona: "Pek âla, haydi yat uyu." dedi. Bunun üzerine Hârûn (aleyhisselam) ona: "Bu evin sahibinden korkuyorum, sonra gelir bana öfkelenir." dedi. Hz. Mûsâ : "Sakın korkma, ben seni evin sahibine karşı korurum." dedi. Hârûn (aleyhisselam): "O hâlde sen de benimle yat, uyu." dedi. Sonra her ikisi de birlikte uyuyunca, ölüm Hârûn'u (aleyhisselam) yakaladı.

Hz. Hârûn'un vefatından sonrasıyla ilgili iki farklı rivayet vardır. Bir rivayete göre Hz. Mûsâ, kardeşini buraya defnetmiştir. Diğer bir rivayete göre ise Hz. Hârûn döşeğinin üzerinde olduğu hâlde Allah tarafından göğe kaldırılmıştır.

Hz. Mûsâ tek başına İsrâiloğullarının yanına döndüğü zaman onlar: "Sen, biz Hârûn'u sevdiğimiz için götürüp onu öldürdün." dediler. Bunun üzerine Hz. Mûsâ onlara: "Yazıklar olsun size! Benim, kardeşimi öldüreceğime ihtimal mi veriyorsunuz?" dedi. Fakat İsrâiloğulları bu iddialarında ısrar edince, Hz. Mûsâ namaz kılıp Allah'a dua etti. Bunun üzerine Hârûn (aleyhisselam) üzerinde yatmış olduğu döşekle birlikte Allah tarafından gök ile yer arasında bir yere indirildi; hatta İsrâiloğulları onu gözleriyle gördüler. Diğer bir rivayete göre de Hz. Mûsâ kavminden bazı kimseleri kabrinin bulunduğu yere götürmüş, Cenâb-ı Hakk'ın izniyle dirilen Hz. Hârûn gerçeği kavmine açıklamış ve tekrar ruhunu teslim etmiştir. Bunun üzerine onlar Hz. Mûsâ'yı Hârûn'un (aleyhisselam) vefatı konusunda tasdik edip doğrulamışlardır. Hârûn (aleyhisselam) vefat ettiği zaman yüz yirmi yaşlarında idi. O vakit İsrâiloğulları hâlâ Tîh çölünde bulunuyorlardı.[278]

Hz. Mûsâ'nın Vefatı

Mûsâ (aleyhisselam), kardeşi Hz. Hârûn'dan sonra 3 ya da 6 yıl daha yaşamıştır. Onun vefatıyla ilgili değişik rivayetler varsa da[279], biz konuyla ilgili bir hadisi zikretmekle yetineceğiz.

"Allah (celle celâluhû) *Hz. Mûsâ'nın ruhunu kabsetmek için ona Azrail aleyhisselamı gönderdi; fakat Mûsâ aleyhisselam onun yüzüne indirdiği bir tokatla onun gözünü çıkardı. Ölüm meleği Azrail geri dönüp Allah'a: 'Ey Rabbim! Beni ölümden hoşlanmayan bir kulunun ruhunu almaya gönderdin.' diyerek şikâyette bulundu. Bunun üzerine Allah* (celle celâluhû) *ona: 'Geri dön ve Mûsâ'ya elini bir öküzün sırtına koymasını ve elinin altındaki her kıl sayısınca kendisine birer yıl ömür verileceğini söyle; böylesine uzun yaşamakla, şimdi ölmek arasında onu muhayyer bırak.' dedi. Bunun üzerine ölüm meleği tekrar Mûsâ'ya geldi ve onu şimdi ölmekle uzun müddet yaşamak arasında muhayyer kıldı. Mûsâ, ölüm meleğine: 'Peki, uzun bîr ömürden sonra ne olacak?' diye sordu. Ölüm meleği ona : 'Yine onun sonu ölüm olacak,' diye cevap verdi. Bunun üzerine Mûsâ : 'O hâlde şimdi ölmeyi tercih ediyorum.' dedi ve melek onun ruhunu kabzetti."*[280]

Hz. Mûsâ'nın Azrail'in yüzüne tokat vurması ve gözünü çıkarması meselesini bu rivayet vesilesiyle izah etmekte yarar vardır. Bediüzzaman Hazretleri bu hadisin yorumuyla ilgili şöyle demektedir:

"Azrâil (aleyhisselam)*, herkesin ruhunu kabzeder. Bir iş bir işe mâni olmaz. Çünkü nuranîdir. Nuranî bir şey, hadsiz aynalar vasıtasıyla hadsiz yerlerde bizzat bulunabilir ve temessül eder. Nuranînin temessülâtı, o nuranî zâtın hassasına mâliktir; onun aynı sayılır, gayrı değildir. Güneşin aynalardaki misalleri güneşin ziya ve hararetini gösterdiği gibi, melâike gibi ruhanîlerin dahi, âlem-i misalin ayrı ayrı aynalarında misalleri, onların aynılarıdır, hassalarını gösterirler. Fakat aynaların kabiliyetine göre temessül ediyorlar. Nasıl ki Hazret-i Cebrâil Aleyhisselam, bir vakitte Dıhye suretinde Sahabeler içinde göründüğü dakikada, binler yerde başka suretlerde ve Arş-ı Âzam önünde, şarktan garba kadar geniş ve muhteşem kanatlarıyla secde ediyordu. Her yerde, o yerin kabiliyetine göre temessülü varmış; bir anda binler yerde bulunuyormuş.*

İşte, şu mesleğe göre, kabz-ı ruh vaktinde insanın aynasına temessül eden

melekü'l-mevtin insanî ve cüz'î bir misali, Hazret-i Mûsâ Aleyhisselam gibi bir ülü'l-azm ve celâlli ve hiddetli bir zâtın tokadına maruz olmak ve o misalî melekü'l-mevtin libası hükmündeki suret-i misaliyesindeki gözünü çıkarmak ne muhaldir ne fevkalâdedir ne de gayr-ı makuldür."[281]

Bu izahtan da anlaşıldığı gibi, insanın ruh aynasında yansıyan Azrail'in (aleyhisselam) hakiki vücudu değil, hakiki vücudun aynadaki basit bir yansımasıdır. Hz. Mûsâ da bu yansımadaki surete tokat attığı için, Azrail'in (aleyhisselam) hakiki vücudundaki gözü değil, bu aynada yansıyan suretin gözünü çıkarmış oluyor.

Hz. Mûsâ vefat ettiği zaman yüz yirmi yaşındaydı ve Eriha civarında bulunuyordu. Vefat edince kırmızı kumlarla kaplı bir tepenin alt tarafında yol kenarına defnedilmiştir. Nebiler Sultanı onun kabrinden bahsederken şöyle buyurmuştur*: "Orada olsaydım, onun kırmızı kum tepesinin alt tarafında yolun kıyısında kalan kabrini sizlere gösterirdim."*[282] Nitekim günümüzde Eriha'da kırmızı kum tepesinin yanındaki bir kabir, Hz. Mûsâ'nın kabri olarak bilinmektedir.[283]

227 İbnü'l-Esîr,*el-Kâmil*, 1/169-170.

228 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/170; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/222.

229 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/170-171.

230 Taberî, *Târih*, 1/200.

231 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/172.

232 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/224.

233 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/171-173.

234 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/225.

235 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/173-174.

236 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/174.

237 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/176-177.

238 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/228.

239 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/177.

240 Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/228.

241 Buhârî, *İcâre* 2.

242 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/177.

243 Gülen, M. Fethullah, *Prizma*, 4/23-24.

244 Gülen, M. Fethullah, *İkindi Yağmurları*, 253-254.

245 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/181.

246 Gülen, M. Fethullah, *Prizma*, 4/36-37.

247 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/182-183.

248 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/60.

249 Râzî, *Mefâtihü'l-gayb,* 27/57.

250 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, 469.

251 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 359-362.

252 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/184.

253 Müslim, *Fedâilü's-sahâbe* 69; Tirmizî, *Et'ıme* 31.

254 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 20/105-106; Kurtubî, *el-Câmiu liahkâmi'l-Kur'ân*, 13/310.

255 İbn Mâce, *Zühd* 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/76.

256 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 323-327.

257 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 4/118-119

258 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/186; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/296.

259 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/187.

260 Sa'lebî, *Arâis,* 142.

261 Said Nursî, *Sözler*, 373.

262 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 4/126.

263 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, 170.

264 Taberî, *Târih*, 1/219-220; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/189-191.

265 Bazı tefsirciler âyette geçen ölümü gerçek ölüm olarak anlamışlardır. Bazı kitaplarda da bu yetmiş kişilik grubun yıldırımın etkisiyle öldükleri, sonra da Hz. Mûsâ'nın duasıyla sırasıyla dirildikleri bildirilmiştir. Ancak Elmalılı'nın da belirttiği gibi bu hayata mazhar olma mânâsına bir dirilmedir. Bkz.: Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 1/301.

266 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 62-63.

267 Ünal, Ali, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, s. 49.

268 Bkz.: Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 1/321.

269 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 1/323.

270 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 64-65.

271 Said Nursî, *Sözler*, 329-330.

272 Bkz.: Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 5/367.

273 Bkz.: Buhârî, *İlim*, 44.

274 Said Nursî, *Mektubat*, 1-2.

275 Buharî, *İlim* 44.

276 Buhârî, *İlim* 44.

277 Gülen, M. Fethullah, *Kalbin Zümrüt Tepeleri*, 3/65-68.

278 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/197; Hâkim, *Müstedrek*, 2/579; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 11/230.

279 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/198-199.

280 Buharî, *Cenâiz* 69, *Enbiyâ* 31; Müslim, *Fedâil* 157, 158; Nesâî, *Cenâiz* 121.

281 Said Nursî, *Mektubat*, 527-528.

282 Buhârî, *Cenâiz* 69; Müslim, *Fezail* 157, 158.

283 Yiğit, İsmâîl, *Peygamberler Tarihi*, 490.

Hz. Dâvûd Aleyhisselam

Onlar ne derlerse desinler sen sabret ve güçlü kuvvetli bir kulumuz olan Dâvûd'u hatırla! Çünkü o daima Allah'a yönelirdi. Biz sabah akşam kendisiyle zikir ve ibadet etmeleri için dağları, toplu hâldeki kuşları onun hizmetine vermiştik. Her biri onun âhengine katılır, beraber zikrederlerdi. Biz onun hakimiyetini güçlendirdik, ona hikmet, nübüvvet, isabetli karar verme ve meramını güzelce ifade etme kabiliyeti verdik." (Sâd, 38/17-20)

Soyu

Hz. Dâvûd, Hz. İbrâhîm'in (aleyhimesselam) soyundandır. Nesebi şu şekildedir: Dâvûd b. İşâ b. Yehûza b. Yâkub b. İshâk b. İbrâhîm.[284] Görüldüğü gibi Hz. İbrâhîm, Hz. İshâk ve Hz. Yâkub'un soyundan olması hasebiyle nebiler silsilesinin bir devamıdır.

Tâlût'un Hükümdar ve Komutan Seçilmesi

İsrâiloğulları tarihinde Hz. Yûşa'dan sonra hakimler dönemi başlamış ve yaklaşık beş yüz sene kadar sürmüştür. Bu devrin en son hakimi Hz. Samuel (İşmoil)'dir. Ahd-i Atik'te bildirilen bu peygambere Kur'ân'da ismi zikredilmeden işaret edilir. Bu dönem, Hz. Îsâ'dan 1000 yıl öncesine tekabül etmektedir. Hz. Samuel, kavminin başında hem peygamber hem de hakim olarak bulunuyordu. Aynı dönemde Mısır'la Filistin arasında Amalika adında bir kavim yaşıyordu. Onların başında da Câlût adında bir hükümdar bulunuyordu. Bu şahıs ordusuyla İsrâiloğullarına saldırmış, onları yurtlarından çıkarmış, çoluk-çocuklarından ayrı düşürmüştü. Böyle bir zillet yaşayan İsrâiloğulları peygamberlerine müracaat ederek, kendilerine komutan ve hükümdar olacak bir şahıs tayin etmesini istemişlerdi.

Nebi, kavminin karakterini çok iyi biliyordu. Kavminin bir zorlukla karşılaşınca döneklik yapabileceğini de tahmin edebiliyordu. Çünkü böyle bir talebin neticesinde savaşın farz kılınması söz konusuydu. Eğer böyle bir emir gelirse, kavmi de döneklik yaparsa daha vahim bir durum ortaya çıkacaktı. Bundan dolayı kavmine bu düşüncesini açıkça, "*Ya savaşma emri size farz kılınır, siz de savaşmazsınız.*" (Bakara, 2/246) diyerek ifade etti.

İsrâiloğulları, peygamberlerine bu konuda teminat verdiler. Zira kendilerinin savaşmaktan başka çarelerinin olmadığını söylediler. Çünkü,

vatanlarından çıkarılmışlar ve pek çoğu itibariyle eşlerini ve çocuklarını kaybetmişlerdi. Böyle bir zilletten kurtuluş ancak savaşmakla mümkündü. Aslında tespitleri doğruydu. Kaybettikleri şeyleri ancak savaşarak geri alabilirlerdi. Fakat, korkaklık ve döneklik pek çoğunun karakteri hâline gelmişti. İşte bundan dolayı Samuel Nebi, kavmini uyarma ihtiyacı duydu.[285]

Burada dikkat çekici bir husus şudur: Cihad aslında sadece Allah rızası için yapılır. Fakat İsrâiloğulları işin içine esir alınan çocuklarını ve eşlerini de katmak suretiyle bu temel hedeften sapmış bulunuyorlardı. Onların savaş isteği, intikam alma duygusuna dayanıyordu. Çoğunlukla rahata alışmış bu kimseler, kendilerine er meydanı gösterilince verdikleri sözden dönmeyi tercih ettiler. Çünkü cihad gibi, insan nefsine gerçekten ağır gelen bir mükellefiyete ancak Allah'a ve ahiret gününe tam inanmış ve cihadın neticesinde rıza-yı ilâhîyi kazanma hedefi olan kimseler katlanabilir.

Nitekim cihad kendilerine farz kılınınca pek azı müstesna geriye dönüverdi. Sanki söz veren kendileri değildi. Kur'ân-ı Kerîm onların bu durumunu şöyle haber vermektedir:

"Mûsâ'dan sonra İsrâiloğullarının önderlerine dikkat ettin mi? O vakit onlar aralarındaki Peygambere: 'Ne olur, bize bir hükümdar tayin et de biz de Allah yolunda cihad edelim.' demişlerdi. O cevaben: 'Ya savaşma emri size farz kılınır, siz de savaşmazsanız?' deyince onlar: 'Ne diye Allah yolunda cihad etmeyelim ki vatanlarından çıkarılan biz, çoluk çocuğundan ayrı düşenler yine biziz.' dediler. Fakat savaşma kendilerine farz kılınınca içlerinden pek azı hariç, hepsi dönüverdiler. Allah o zalimleri pek iyi bilir." (Bakara, 2/246)

Samuel peygamber, kavmine ilâhî vahyin yönlendirmesiyle Tâlût'u komutan olarak tayin etti. Ne var ki İsrâiloğullarının bu tercihe de itirazları vardı. Halbuki baştan kayıtsız şartsız itaat sözü vermişlerdi. Tercih hakkını peygamberlerine bırakmışlardı. Şimdi de onun tercihini beğenmiyorlardı. Halbuki Tâlût'un komutan seçilmesinde vahyin yönlendirmesi sözkonusuydu.

İsrâiloğullarına göre seçilen komutan bir asilzade olmalıydı. Halbuki onlara göre Tâlût sıradan birisiydi. Böyle bir makama ancak soylu, zengin birisi layık olabilirdi. Kavminin itirazları artınca Peygamberleri bu tercihin Allah tarafından yapıldığını ve komutanlık için gerekli güç ve bilgi donanımının kendisine verildiğini söyledi. Gerçekten Tâlût bu işe layık birisiydi. Hem fizik

olarak göz dolduruyordu hem de komutanlık bilgisi yönüyle yeterliydi.

Eski Ahid'de Saul olarak anılan Tâlût'un ismi bazı kaynaklarda Süryânice Sayil ve İbrânice Savil şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla, genel kanaat, "Tâlût" kelimesinin isim değil, İbranice bir lakap olduğu yönündedir. "Tâlût" güçlü, kuvvetli ve iri cüsseli mânâlarını içermektedir; maddî-manevî kuvvetliliğe bir ünvan gibidir.

Buna rağmen İsrâiloğullarının "seçkinlik tutkusu" dini, siyasi ve askeri yönden liyakati tam olan Tâlût'un komutanlığına itiraz etmelerine sebep oldu. Onların meseleye "zenginlik" ve "seçkinlik" noktasından yaklaşmaları ciddi bir inhiraf göstergesiydi. Zira Allah dilediğine mülk verir, dilediğinden de alır. O, dilediğini zengin eder, dilediğini de fakir kılar. Cenâb-ı Hakk, hiçbir icraatından dolayı sorgulanamaz. Bundan dolayı da hiç kimsenin, "Niçin Tâlût komutan yapıldı?" şeklinde bir itiraza hakkı yoktur. Böyle bir tavır, düpedüz bir küstahlık, saygısızlık ve inhiraf göstergesidir. Böyle bir tavrın kullukla telif edilmesi imkânsızdır.

Nebi'nin çağrısı makûliyet eksenliydi. Zira hükümdarlık ve komutanlık gibi iki vazifeyi şahsında temsil edecek şahsın, her şeyden önce bu işe liyakatinin olması gerekiyordu. İlâhî ahlâk, işlerin ehil olana verilmesini gerektiriyordu. Bir insan zengin olsa ama böyle bir kabiliyeti olmasa neticenin ancak hüsran olacağını tahmin etmek zor değildi. Bundan dolayı da Samuel Nebi, Tâlût'un böyle bir vazifeye layık olduğunu söyledi.

"Peygamberleri onlara dedi ki: 'Allah size hükümdar olarak Tâlût'u tayin etti.' Onlar ise: 'Biz hükümdarlığa ondan daha lâyık iken nasıl olur da o bize hükmedebilir ki! Üstelik servetten de nasibi fazla değil!' dediler. Peygamber şöyle cevap verdi: 'Allah onu size üstün kıldı, ona geniş ilim ve sağlam bir vücut verdi. Allah hakimiyeti dilediğine verir. Allah'ın lutfu boldur, her şey gibi kabiliyet ve liyakatları da bilir." (Bakara, 2/247)

Tâlût'un Hükümdarlığının Alâmeti: Tabut

Kavminin ileri gelenlerinin itirazı üzerine Samuel peygamber, Tâlût'un hükümdarlığının alâmeti olarak İsrâiloğullarının kutsal saydıkları ve düşman elinde olan tabutun tekrar geri geleceğini söyledi.

Bu tabut, Tevrât sandığıydı. Hz. Mûsâ'dan sonra İsrâiloğullarının isyanıyla

ellerinden çıkmış, (Allah tarafından) kaldırılmıştı. Bu tabutla ilgili değişik rivayetler gelmiştir. Bu haberlere göre; “Allah Teâlâ, Hz. Âdem’e içinde çocuklarından gelecek peygamberlerin suretleri (resimleri) olan bir tabut indirmiştir.

Şimşir ağacından olan bu tabut, Âdem’in (aleyhisselam) vefatına kadar yanında kalmış, ondan sonra birer evladı miras yoluyla devralmışlar. Nihayet Yâkûb’a (aleyhisselam) intikal etmiştir. Sonra İsrâiloğullarının elinde kalmış ve Hz. Mûsâ’ya kadar gelmiştir. Hz. Mûsâ’nın, Tevrât’ı bu tabuta koyduğu ve onunla İsrâiloğullarının gönüllerinin huzur bulduğu da rivayet edilmiştir. Bu tabut, vefatına kadar Hz. Mûsâ’nın yanında kalmıştır. Ondan sonra İsrâiloğulları arasında elden ele geçti. Bir hususta muhakeme olacakları zaman buna müracaat ederler, aralarında hâkim olurdu. Savaşa gittiklerinde önlerinde götürürler ve bununla teberrük ederek (bereket umarak) düşmanlarına karşı zafer ümid ederlerdi. Melekler bunu askerin başında tutar, savaşa girişirler, sonra tabuttan bir ses işittikleri zaman gâlip geleceklerine dair kesin bir kanaate sahip olurlardı. Ne zaman ki İsrâiloğulları isyana başlamışlar, fesada düşmüşler, işleri çığırından çıkmış; Allah, başlarına Amalika’yı musallat etmişti. Neticede, bunlar galip gelmişler, İsrâiloğullarının tabutlarını da almışlar, götürmüşler ve bir pisliğe, bir helaya bırakmışlardı. Cenâb-ı Allah, Tâlût’u hükümdar yapmak isteyince Amalika’ya bir bela vermiş, hatta tabutun yanında abdest bozanlar basura tutulur olmuştu. Diğer taraftan ülkelerinden beş şehir de mahvolmuştu. Kâfirler bu belânın tabut yüzünden olduğu kanaatine varmışlar, onu çıkarmışlar, iki öküze yükletip koyuvermişlerdi. Allah da bunun için dört melek görevlendirmişti. Bu melekler bu hayvanları Tâlût’un evine getirmişlerdi. İşte İsrâiloğulları, Tâlût’un hükümdarlığına delil istedikleri zaman peygamberleri, onun hükümdarlığının alâmetinin, tabutun gelmesi olduğunu söylemiştir.”

Hemen şunu belirtelim ki bu ve buna benzer rivayetleri bütünüyle kabul etmek mümkün değildir. Fakat, bu tabut İsrâiloğulları için mukaddes emanetlerdendi. Bununla beraber tabutun Hz. Âdem’den beri nesilden nesile miras olarak nakledilmiş ve içinde peygamber resimleri olan bir tabut olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Ne var ki bu işin hakikatini de bütünüyle bilme imkânına sahip değiliz.

Bu durumda, İbn Abbas'tan rivayet edildiği üzere, bu tabutun kaybolmuş "Tevrât sandığı" olmasıyla yetinmemiz ve sandığın Hz. Mûsâ'dan daha eski bir döneme ait olduğunu söylememiz uygun olacaktır. Bununla beraber Râgıb el-İsfehani'nin naklettiği gibi, "Tabut, kalb; sekîne ise içindeki ilimden ibarettir." de denilmiştir. Çünkü kalbe: "İlmin düşüp biriktiği yer", "hikmet evi", "ilim tabutu", "ilim kabı", "ilim sandığı" isimleri de verilir. Gerçi bu, meşhur ve zahir olan görüşlere aykırı görünürse de onun gereği olan önemli iş'arî (işaret yoluyla çıkarılan) bir mânâ olduğu da inkar edilemez. Buna göre meâlin özeti: Onun hükümdarlığının gerçek alâmeti, isyan ve gururla zayi olmuş ve sizi perişan etmiş olan kalbinizin yerine gelmesi ve hakikate iman ederek huzur ve sükünete ermenizdir. Gerçek delil, objektif olmaktan çok sübjektiftir. Siz, bozgunculuk düşüncesiyle zayi olmuş kalbinizi bulup, üstünlük davasını bırakarak ona biat ettiniz mi (uydunuz mu) mesele biter. Aksi hâlde Allah ona vereceği kudret ve başarı ile onun karşısında sizi aciz bırakarak hükümdarlığını kabul ettirir. İşte onun hükümdarlığına kesin delil, bu zahirî (açık) ve batınî (gizli) tabutun gelmesidir. O tabutta veya gelişinde Cenâb-ı Hakk'tan bir sekine, Mûsâ ailesiyle Hârûn ailesinin bıraktıklarından bir kalıntı vardır.

Tabutta olan sekinenin ne olduğuna da kısaca temas etmemiz yerinde olacaktır. Konuyla ilgili Fethullah Gülen Hocaefendi'nin şu tahlilini arzetmek istiyoruz:

"Önce; sekînenin ne demek olduğunu iyi tespit etmemiz gerekli. Lügat mânâsı itibarıyla, ciddiyet, vakar, sebat, itminan mânâlarına gelen veya rahatlatan, huzur veren bir mu'cize, bir âyettir ki onu gözler görüp gönüller hissedince, ruhlarda sükûnet hâsıl eden yüksek bir tecellî türüdür ki bazen yakut ve zebercet kanatlı inleyen bir kedi, bazen hoş bir esinti, bazen de bişaret gamzeden bir nesne şeklinde resmedilmiştir.

Her ne olursa olsun bu, geçmişteki enbiyâ-i izâmdan geriye kalmış mübarek bir bakiyedir ki gönüller onunla sükûnet bulur.. ruhlar güven ve itminana erer.. sekîne, tabutun içinde olduğundan o aynen sekînenin kendisi kabul edilerek teberrük vesilesi sayılır. Hem öyle bir sayılır ki onu harikulâde hâdiselerin kahramanları olan melekler taşır; taşır ve onu tazimle kıymetler üstü kıymete ulaşırlar.. ve aynı zamanda ona bu denli tazimleri, tabutun ne mübarek bir nesne olduğunun ilânı sayılır.

Kur'ân ve Sünnet'te zikredilen sekîne; Cenâb-ı Hakk'ın insanlara gönderdiği ukbâ buudlu ve metafizik âlemle alâkalı, indiği kimselerin kalblerine kût ve kuvvet, iradelerine fer veren melekûtî bir nesne ve bir tecellîdir. Yerinde hak dostları tarafından istenmiş, yerinde talepsiz, ama "hâl"e lutfedilmiş öyle sırlı bir teveccühtür ki onun atmosferine girenler oldukları yerden nâmütenâhîliği duyarlar. Bu arada bazıları sekîneye, meleklerin inmesi, bazıları ruhanî varlıkların gelmesi demişlerdir. Ne var ki ister melekler, isterse melekler haricindeki ruhanî varlıklar olsun, sekîne inen yere itminan da iner.. iner ve öyle bir atmosfer meydana getirir ki artık orada bir doymuşluk ve itminan hâsıl olur. Hem öyle bir hâsıl olur ki o çerçevede her tarafa ölüm yağsa, ihtimal sekîneye eren kılını bile kıpırdatmaz.

Yalnız; sekîne her kişi veya her kavme aynı şekilde tecellî etmeyebilir. Allah'ın lutfu, mevhibesi diye de nitelendirdiğimiz sekînenin inişinde, fertlerin veya cemiyetlerin durumu hep söz konusu olagelmiştir. Meselâ; Bedir'de sekîne, meleklerin harp meydanında, onların çelik çavak hareketleri ile temsil edilmiştir; Üseyd b. Hudayr'a, hâlisâne Kur'ân okurken gelen sekîne, buğumsu bir bulut şeklinde tecellî etmiştir Hicret esnasında, Hira dağında Hz. Ebû Bekir'in Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) adına tüm çırpınmalarına rağmen, Allah'a tevekkül ve itimadını koruyan Efendimiz'de o, kalpte doymuşluk ve itminan şeklinde tecellî etmiştir. Yine hicrette kinle bilenen kılıçlara hedef olacağını bile bile Efendimiz'in yatağına yatan Hz. Ali'de itminan ve güven şeklinde belirmiştir.

İsrâiloğulları'na gelince; onlar hakkında önce şu hakikati tespit ve teslim etmeliyiz ki bu tarihî kavim, karakteristik özelliği, duygu, düşünce, inanç ve yaşayışındaki hususiyetleri itibarıyla sekîne onlara elle tutulur, gözle görülür bir nesne hâlinde lutfedilmişti.

Evet, işte bu vasıfları haiz toplumlara sekîne, Efendimiz'e, Hz. Ali'ye, Üseyd b. Hudayr'a geldiği şekliyle tamamen mânâ ve ruh televvünlü olarak gelseydi, bunlar ondan hiçbir şey anlayamazdı. Onun için böylelerine gelen sekîne, maddî buudlu olup, onların kudsiyet atfettikleri bir türden geldi. O da içinde Hz. Yûsuf, Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'dan (aleyhimüsselâm) kalma kudsî emanetlerin bulunduğu ve o güne kadar kaybolduğu bilinen bir tabutun içinde veya ittisalinde memsus, meşhud bir nesne olarak gelmişti.

Burada sekînenin tabut içinde gelmesi zâhirî ve bâtınî açıdan

değerlendirilebilir. Zâhirî açıdan:

1) Allah'ın kudretini gösterir.

2) Bişareti veren peygambere güven ve itimadı artırır.

Bâtınî olarak: Yahudilerin böyle harikulâdeler ufkunda cereyan eden olaylardan alacağı güç ve kuvvettir. Fakat, bizde de olduğu gibi, bu husus herkesin almaçlarına göre değişkenlik arz eder. Almacı kuvvetli olup, ona teveccüh eden insanın alacağı hisse ile, bunlara karşı kapalı yaşayan, her şeyi tenkit mülâhazasıyla ele alan insanın alacağı hisse elbette ki değişik olacaktır.

Ayrıca tabut, belli bir dönem itibarıyla o kavmin duyguda, düşüncede, inançta ölü olduklarının remzi de olabilir. Veya sekînenin tabutta tecessümü bu cemaatin dirilişinin remzi olabilir. Bu sebeple Hz. Dâvûd (aleyhisselam) daha sonraları o tabutu, hep ordunun önünde taşımış ve nereye giderse beraberinde götürmüştür."[286]

Konuyla ilgili Kur'ân'da şöyle buyrulmaktadır:

"Peygamberleri devamla şöyle dedi: 'Onun hükümdarlığının alâmeti, size içinde Rabbinizden bir sekîne ile Mûsâ ve Hârûn'un manevî mirasından bir bakiyyenin bulunduğu ve meleklerce taşınan bir sandığın gelmesidir. Eğer iman etmeye niyetli iseniz bunda, elbette sizin için delil vardır." (Bakara, 2/248)

Şu kadar var ki tabutun gelişiyle ilgili Kur'ân-ı Kerîm teferruata girmemiştir. Bundan dolayı tabutun Tâlût'a nasıl intikal ettiğini bilmiyoruz. Ama âyet, melekler tarafından taşındığını söylemektedir.

Suyla İmtihan

Hümümdarlık alâmeti olan tabut gelince Tâlût bir ordu hazırlayıp harekete geçti. Ancak orduya katılanların bütünüyle samimi ve itaat duygusuna sahip kimselerden oluştuğu henüz belli değildi. Bu kavim, yıllardır zillet ve meskenet içinde yaşamıştı. Mağlub durumdaydı. Zafer kazanmış bir toplulukla karşılaştıkları zaman nasıl bir tavır sergileyecekleri önemliydi. Çünkü savaş, ancak savaşa hazır, cesur ve kuvve-i maneviyesi tam olan bir orduyla yapılmalıdır. İçinde korkakların, döneklerin ve kuvve-i maneviyesi çok zayıf olan kimselerin oluşturduğu bir ordunun zor bir durumda mukavemet göstermesi pek mümkün değildir. Diğer yandan dönek ve korkak tiplerin çevrelerine olumsuz etki yapıp bozgunculuk yapmaları da söz

konusudur. Bundan dolayı böyle bir ordunun itaat, samimiyet ve dayanıklılık testinden geçmesi önem arz etmektedir.

Tâlût orduyla bir süre yol gittikten sonra, askerlerin iyice susadıkları bir anda onlara, Allah'ın kendilerini bir ırmakla imtihan edeceğini, nehrin suyundan içenlerin kendisinden olmadığını, içmeyenlerin ise kendi askerlerinden olacağını söyledi. Sadece bir avuç içmeye de ruhsat olduğunu ifade etti. Irmağa gelince, pek azı müstesna sudan kana kana içtiler. Böylece emri dinlememiş oldular. Karşılarına çıkan ilk zorluğu aşamadılar. Oysaki bu bir imtihandı. Bu şekilde davranmakla imtihanı kaybetmiş oldular.

Rivayete göre, bir adam sudan bir avuç alınca hem kendine ve hayvanına yetmişti. Fakat saldırıp içenlerin dudakları morarıp, hararetleri artmıştı. Bu bakımdan kana kana içenler, ırmağın berisinde dökülüp kalmışlardı. Tâlût ve iman eden beraberindeki kimseler ırmağı geçince geride kalanlar *"Bugün bizim Câlût ve askerleriyle savaşacak gücümüz yok."* dediler. Bir görüşe göre de; bu sözü söyleyenler ırmağı geçemeyenler değil de ırmağı geçmiş olan müminlerin zayıf kısmıdır. Düşmanın çokluğunu görünce, ümitsizliğe düşüp birbirlerine böyle söylemişlerdi. Çünkü müminlerin de imanda dereceleri farklıdır. Söylediler de ne oldu? Her hâlde Allah'a kavuşacaklarını bilen ve bunu bekleyenler, yani ölümden kaçmanın mümkün olmadığını, bugün bu savaşta ölmezse diğer bir gün mutlaka öleceklerini ve nihayet Allah'ın huzuruna varacaklarını bilen, bundan dolayı da sözünde duran veya zafer ümidiyle ya şehid veya gazi olmaya karar veren kesin iman sahipleri ordunun kuvve-i maneviyesini de yükseltecek şekilde şöyle dediler: *"Nice küçük topluluklar vardır ki Allah'ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir. Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir."* (Bakara, 2/249) Böyle söyleyerek zayıfların kalplerine de kuvvet verdiler.[287]

Bu husus Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

"*Tâlût ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca askerlerine şöyle dedi: 'Allah sizi, bir ırmakla imtihan edecektir. İmdi onun suyundan içen benden sayılmayacak; sadece avucuyla aldığı miktar muaf olmak üzere, kim onun suyunu tatmazsa o da benden sayılacaktır.'*

Derken onların pek azı hariç, varır varmaz ondan içtiler. Tâlût ile yanındaki müminler ırmağı geçince o vakit beri yanda kalanlar 'Bugün bizim Câlût ve ordusuna karşı duracak takatimiz yoktur.' dediler. Ölümden sonra

diriltilip Allah'ın huzuruna çıkacaklarını bilenler ise şöyle dediler: 'Nice küçük topluluklar vardır ki Allah'ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir. Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara, 2/249)

Rivâyetlerde Tâlût'la nehri geçen kimselerin sayısının Bedir ashabının sayısına denk olduğu zikredilmektedir. Bu rivâyetlerin biri, sahâbe-i kiramdan Berâ b. Âzib'in şu sözüdür: *"Biz Muhammed* (sallallahu aleyhi ve sellem) *ashâbı, Bedir savaşına katılan ashâbın sayısının, Câlût'a karşı savaş için Tâlût'la birlikte nehri geçerek savaşa katılan askerin sayısı kadar, yani 310 küsur kişi olduğundan bahsederdik. ki Tâlût'la birlikte nehri ancak mü'minler geçmiştir."*[288]

Sabr u Sebat ve Nusret Duası

Ölümden kaçmanın mümkün olmadığını, bugün olmazsa yarın mutlaka öleceklerini ve nihayet Allah'ın huzuruna varacaklarını bilen mü'minler, ahde vefa göstererek Hak yolunda şehid veya vazifesini yapmış gazi olmaya karar verdiler. Onlar, Câlût'u ve onun yüreklere korku salan ordusunu görünce ürküp kaçma yerine Tâlût'un etrafında daha bir kenetlenmiş ve Allah'a teveccüh edip sabra sarılmak gerektiğine inanarak şöyle niyaz etmişlerdir: *"Yâ Rabbenâ, üstümüze gürül gürül sabır yağdır, ayaklarımıza sebat ver ve kâfir topluluğa karşı bizi muzaffer eyle!"* (Bakara, 2/250)

İsrâiloğulları'ndan tahkiki imana ermiş bu küçük grup, sayıları az da olsa Allah'a sığınmak suretiyle zafere kavuşabileceklerine gönülden inanmış; belli bir talim ve terbiyeden, bir ikaz ve rehabiliteden sonra ulaştıkları o iman ufkuyla içinde bulundukları hâli değerlendirmiş ve içten yakarışa *geçerek; "Rabbenâ efriğ aleynâ sabran ve sebbit akdâmenâ vensurnâ ale'l-kavmi'l-kâfirîn"* demişlerdir. Onlar, sadece "Bize sabır ver." dileğiyle de yetinmeyip; "Efriğ aleynâ" ifadesini tercih ederek "Sabrı başımızdan aşağı yağmur gibi boşalt, üzerimize bol bol sabır yağdır." demek suretiyle Allah'ın inayetine ve sabra ne ölçüde muhtaç olduklarını dile getirdiler. "Rabbimiz, Sen yarattın, Sen yetiştirdin bizi; en iyi Sen bilirsin ihtiyaçlarımızı, zaaflarımızı, eksiklerimizi… Sabırla coştur yüreklerimizi, cesaretle doldur içlerimizi; hiç titremesin bacaklarımız, asla kaymasın ayaklarımız. Geriye tek adım atmadan ve yerimizden ayrılmadan Senin yolunda mücahedenin hakkını verdir bize, o kâfirler topluluğuna karşı yardım ve zafer ihsan et şu bîçare bendelerine!.."

mülahazalarıyla niyaz ettiler.

İşte, İsrâiloğulları'ndan çoğunun onca hır-gür çıkarmalarından, ahde vefasızlık yapmalarından ve inananları yüz üstü bırakıp geri dönmelerinden sonra, sâdıkların o kadarcık bir teveccühünü Cenâb-ı Hak cevapsız ve mükâfatsız bırakmadı. Bu sayıca az topluluk Câlût'un sayıca çok fazla ve yüreklere korku salan ordusunu mağlub ederek kesin bir zafer kazandı. Bu savaş esnasında Tâlût'un ordusunda bir nefer olarak bulunan Hz. Dâvûd, düşman ordusunun başkomutanı olan Câlût'u öldürdü.

Hz. Dâvûd'un Câlût'u öldürmesiyle ilgili Kitab-ı Mukaddes kaynaklı şöyle bir rivâyet vardır: Savaşın henüz başlama safhasında Câlût ordusunun önüne çıkarak İsrâiloğullarının askerlerine meydan okurcasına mübareze için karşısına birisinin çıkmasını istemişti. Orduda bulunanların onun karşısına çıkma konusunda tereddüt yaşadığı bir anda Hz. Dâvûd ortaya atılmış ve cesur bir şekilde Câlût'un karşısına çıkarak onu öldürmüştür. Cenâb-ı Hakk, Tâlût'un ölümünden sonra hükümdarlığı, Samuel peygamberden sonra da peygamberliği ona verdi.

Kur'ân-ı Kerîm'de ve sünnet-i sahîhada Hz. Dâvûd'un yaşıyla, mesleğiyle ve Câlût'u öldürürken kullandığı silahıyla alâkalı bir bilgi yoktur. Fakat, Eski Ahid'de keçi sürüsü güden bir çoban olduğu ve Batılıların Golyat dedikleri o dev gibi adamı bir sapanla öldürdüğü anlatılmaktadır. Rivayetlere göre, Hz. Dâvûd, sapanına yerleştirip fırlattığı taşı Câlût'un tam alnına isabet ettirmiş ve onu yere sermiştir. Golyat'ın bir çocuk tarafından öldürülmesi Batı edebiyatında şiirlere, hikayelere ve romanlara mevzu olmuştur.

Tâlût ve ordusunun düşmanla karşılaşması ve onları bozguna uğratmalarıyla, Hz. Dâvûd'un Câlût'u öldürmesi Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

"Tâlût'un beraberindeki müminler ise Câlût ile ordusuna karşı çıkınca dediler ki: 'Yâ Rabbenâ, üstümüze gürül gürül sabır yağdır, ayaklarımıza sebat ver ve kâfir topluluğa karşı bizi muzaffer eyle!' Derken Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Dâvûd Câlût'u öldürdü, Allah ona hükümdarlık ve hikmet verdi ve dilediği birçok şey öğretti. Eğer Allah bazı insanların şerrini bazıları ile önlemeseydi dünyadaki nizam bozulurdu. Lâkin Allah âlemlere büyük lütuf ve inayet sahibidir." (Bakara, 2/250-251)

Hz. Dâvûd'un Hükümdarlığı ve Nübüvveti

Dâvûd'un (aleyhisselam) henüz çok genç yaşta olmasına rağmen savaşta büyük bir cesaret sergileyerek Câlût'un karşısına çıkması ve onu öldürmesi, İsrâiloğulları arasında şöhretinin artmasına sebep oldu. O, insanların ilgi duyduğu ve gönüllerinde muhabbet besledikleri bir kişi hâline gelmişti. Kalplerde oluşan teveccüh, kaderî plânda onun hükümdarlığının ve nübüvvetinin hüsn-ü kabul görmesi adına bir hazırlık mâhiyetindeydi.

İsrâiloğulları, Tâlût'un ölümünden sonra hazinelerin anahtarını getirip kendisine teslim ederek hükümdarlığını ilân ettiler. Hükümdar olmasının ardından da Yüce Allah tarafından ona peygamberlik verildi. Böylece, İsrâiloğulları tarihinde ilk defa hükümdarlık ve nübüvvet Hz. Dâvûd'un şahsında birleşmiş oluyordu.

Allah Teâlâ, Hz. Dâvûd'a hükümdarlıkla birlikte hikmet vermiş; demiri işleme ve ondan zırhlı elbiseler yapma sanatı gibi dilediği daha pek çok şeyi ona öğretmiştir. Tâlût'un, kendi kızını Hz. Dâvûd'a verdiği ama daha sonra ona gösterilen aşırı teveccühü kıskanıp kötülük yapmaya yeltendiği, akabinde bir mekr-i ilâhîye maruz kalıp sahralara düştüğü ve perişan olduğu da rivayet edilmektedir. Fakat, İslâmî kaynaklarda bu son hususla alâkalı bir bilgi mevcut değildir. Dolayısıyla, İmam Mâturîdî hazretlerinin de çok defa dediği gibi, bizim kaynaklarımızda yer almayan malumâtın üzerinde gereğinden fazla durmamıza lüzum yoktur.

Bu arada, âyet-i kerimede, Hazret-i Dâvûd'a hükümdarlık ihsan edildiği anlatılırken, ona aynı zamanda hikmet verildiğine de dikkat çekilmektedir. Hükümdarlıkla beraber hikmetin de verilmiş olması çok önemlidir. Çünkü, hikmetsiz hükümdarlık kaba kuvvet hâlini alır; zorbalıklara ve zulümlere sebebiyet verir. Hikmetten nasipsiz güçlüler, mevcudiyetlerini gece baskınlarıyla ifade etme sevdasına tutulurlar; hakkı çiğner geçer ve insanî hislere, lâtîfelere, mantık ve muhakemeye hiç değer vermezler. Hikmetin rehberliğindeki güç ve kuvvet ise akıllara, kalplere, ruhlara ve hislere de hitap eder. İdareye hakimiyetle beraber ruhlara hakimiyeti de devam ettirir. Evet, kuvvet ve iktidar, hakkın, mantığın ve muhakemenin rehberliğinde bir kısım problemleri çözebilecek potansiyel bir güç sayılsa da hikmetten uzak kaba düşüncenin elinde her zaman bir tahrip aleti olagelmiştir. İşte, bu hikmetli kuvvet sayesindedir ki Hz. Dâvûd İsrâiloğulları'nı etrafında toplamış, Filistin

ve Kudüs civarında büyük bir devlet kurmuştur.[289] O güne kadar göçebe olarak yaşayan halk yerleşik hayata geçmiştir. Hz. Dâvûd'un saltanatı kırk yıl sürmüştür.[290]

Kur'ân-ı Kerîm, şükür kahramanı Hz. Dâvûd'a verilen lütufları şöyle açıklamaktadır:

"Biz ona İshâk ile Yâkub'u ihsan ettik ve her birini nübüvvete erdirdik. Daha önce de Nûh'u ve onun neslinden Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da nübüvvete erdirdik. Biz iyi hareket edenleri işte böyle ödüllendiririz," (En'âm, 6/84)

"Biz Dâvûd'a ve Süleymân'a ilim verdik. Onlar da: 'Bizi mümin kullarının çoğuna üstün kılan Allah'a hamd olsun.' dediler." (Neml, 27/15)

"Onlar ne derlerse desinler sen sabret ve güçlü kuvvetli bir kulumuz olan Dâvûd'u hatırla! Çünkü o daima Allah'a yönelirdi. Biz sabah akşam kendisiyle zikir ve ibadet etmeleri için dağları, toplu hâldeki kuşları onun hizmetine vermiştik. Her biri onun âhengine katılır, beraber zikrederlerdi. Biz onun hakimiyetini güçlendirdik, ona hikmet, nübüvvet, isabetli karar verme ve meramını güzelce ifade etme kabiliyeti verdik." (Sâd, 38/17-20)

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Dâvûd'un bazı mazhariyetlerini anlattıktan sonra, o yüce peygamberin üç önemli vasıfla daha serfiraz olduğunu hatırlatır, saltanatla Hakk'a yakınlığı bir arada götürebilmiş olma imtiyazıyla örnek alınması gerektiğini vurgular. Hz. Dâvûd'un Peygamberimize özellikle hatırlatılması, ona verilen lütufların kendisine de bakan yönü olması itibariyledir. Bu son üç husus şunlardır:

"Hakimiyetini güçlendirdik." sözleriyle ifade edilen husus, pek çok bela, musibet ve sıkıntıya maruz kalan Hz. Dâvûd'un, bütün bunlardan sıyrılarak ve âdeta saltanata dönüşen o peygamberâne iradesinin tahkimi ve güçlendirilmesidir. Böylece Peygamberimiz'e geleceğinin çok aydın olacağı ifade edilmiş olmaktadır.

"O'na hikmet de verdik." beyanıyla anlatılmak istenen, her nebideki nübüvvet hakikatinin önemli bir derinliği diyebileceğimiz hikmetin verilmesidir. Hikmet, eşyanın perde arkasına muttali olma, faydalı ilim, isabetli karar verme gibi mânâlara gelmektedir. Hikmete en kamil mânâda mazhar olan Efendiler Efendisi'ne bu hususun hatırlatılması da oldukça

manidardır.

“Meramını güzelce ifade etme kabiliyeti (fasl-ı hitap) de verdik.” sözleriyle anlatılan husus, Hz. Dâvûd’a mükemmel bir konuşma kabiliyetinin verilmiş olmasıdır. *“Fasl-ı hitap”* meseleleri herkesin anlayabileceği bir üslupla sistematik bir şekilde ele alıp anlatabilme, tam mânâsıyla bir hitabet örneği ortaya koyma veya hemen her sahada itiraza meydan vermeyecek şekilde ve herkesin kabulleneceği bir üslupla konuşma, hangi mesele anlatılırsa anlatılsın onun muhteviyatına göre, en küçük teferruatına kadar anlatabilme kabiliyeti demektir. Böylece İmam-ı İns ü Cân ve Hatîb-i Kevn ü Mekân olan Efendimiz’e verilen söz sultanlığına da vurgu yapılmış olmaktadır.[291]

Zebûr’un Verilmesi

Dâvûd (aleyhisselam), İsrâiloğullarının peygamberleri içerisinde kendisine kitap verilen ikinci peygamberdir. Yüce Nebi’ye Zebûr’un vahyedilmiş olduğu Kur’ân’da değişik yerlerde geçmektedir. Söz konusu âyetlerde şöyle buyrulmaktadır:

“Nuh’a ve ondan sonraki nebîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhim’e, İsmâîl’e, İshâk’a, Yâkub’a ve torunlarına, Îsâ’ya, Eyyûb’a, Yûnus’a, Hârûn ve Süleymân’a da vahyettik. Dâvûd’a da Zebûr’u verdik.” (Nisâ, 4/163)

“Hem senin Rabbin, göklerde ve yerde olan kim varsa hepsini pek iyi bilir. Biz nebîlerden bazısını bazısına üstün kıldık, nitekim Dâvûd’a da Zebûr’u verdik.” (İsrâ, 17/55)

Zebûr, kelime olarak kitap anlamına gelmektedir. Orijinali mevcut değildir. Şimdi elde bulunan Tevrât’taki Mezmurlar Kitabı’nın sadece bir kısmı Hz. Dâvûd’un (aleyhisselam) mezmurlarından oluşur ve ona izafe edilir. Kitab-ı Mukaddes’te “Mezmurlar” adı altında Dâvûd’a (aleyhisselam) nispet edilen bölümün tamamı şiir ve ilâhilerden oluşur. Toplam 150 mezmurdan oluşan ve kendi içinde beş kitaba ayrılmış olan Mezmurlar’ın bir kısmı dua, bir kısmı da Allah’ın azabı ve mükafatını anlatır. Kurtubî tefsirinde şöyle demektedir: *“Zebûr yüz elli sûredir ve içinde hiç hüküm yoktur. Hepsi hikmetler, vaazlar ve Allah Teâlâ’ya hamdetmek, O’nu yüceltmek ve övmekten ibarettir.*”[292]

Demirin Yumuşatılması ve Zırh Sanatının

Öğretilmesi

Diline "fasl-ı hitab" kabiliyeti verilmesiyle meseleleri bütün vuzuhuyla izah edebilen Dâvûd'un (aleyhisselam) eline de *"demiri yumuşatma"* kabiliyeti verilmiştir. Bilindiği gibi, Nebîler maddî-manevî terakkinin pirleri, aklî ve ruhî kemalât yolunun öncüleri, dinî hayat gibi dünyevî bütün nizamların, intizamların da mimarları ve üstadlarıdırlar. Bu açıdan bugün sahip olduğumuz teknolojik gelişmelerin aslını peygamberlere borçluyuz. Peygamberler, peygamberliklerinin emare ve nişanları sayılan mu'cizelerinin değişik perdelerden tecellileriyle, insanoğluna maddî terakki yollarını göstermiş, hiç olmazsa konuyla alâkalı bir kısım iş'arlarda bulunmuş ve hassas, mütecessis ruhların çağrışım sistemlerini harekete geçirerek, bunların hayallerinde teknolojik gelişmelere kapılar aralamış ve onlar arasında beyin fırtınalarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca bu yüce kâmetlere verilen mu'cizeler ilmin ulaşacağı son sınırı göstermesi bakımından da önem arzetmektedir.

Hz. Dâvûd'a verilen demiri eritip, şekillendirip farklı kalıplara sokma mu'cizesi demir çelik sanayiini çağrıştırmaktadır. İnsanlık tarihinde teknolojik gelişmelerin temelini demir çelik sanayi oluşturmaktadır. Bu açıdan bugün sahip olduğumuz teknolojinin bu hâle gelmesinde, Dâvûd'a (aleyhisselam) verilen demiri eritme mu'cizesi çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu açıdan bakınca bütün teknolojik gelişmelerin temelinde peygamberlere verilen mu'cizeler olduğu anlaşılacaktır.

İsrâiloğulları Dâvûd'a (aleyhisselam)verilen bu mu'cize sayesinde demir madeni işletmeyi ve âletler yapmayı öğrenmişler, böylece büyük güç elde etmişlerdir. Zaten Hz. Dâvûd'a demiri yumuşatma kabiliyeti ve ilmiyle birlikte zırh yapma sanatı da öğretilmiştir. Böylece savunma sanayiinin temelleri atılmıştır. Bu mu'cize sayesinde Hz. Dâvûd'un saltanatı güçlendirilmiş, düşmanlara karşı daha güçlü duruma gelmesi mümkün olmuştur. İnsanlık tarihi açısından, herhangi bir silahı icad edenler bir yönden faydalı iseler, ondan korunma vasıtasını bulanlar barışa ve iyiliğe hizmet ettikleri için daha yararlıdırlar.

Diğer taraftan, dağlara ve kuşlara Yüce Nebi'yle birlikte tesbih etmeleri emredilmiştir. Bu mu'cize de gramofon, plak ve teyp tekniğine işaret etmektedir. İnsanlık ilk işareti de Hz. Dâvûd'un bu mu'cizesinden almıştır.

Kur'ân-ı Kerîm Hz. Dâvûd'a (aleyhisselam) verilen bu lütufları şöyle beyan etmektedir:

"Biz Dâvûd'a tarafımızdan bir imtiyaz verdik:

'Ey dağlar! Ey kuşlar! Onunla beraber tesbih edin, şevke gelip Allah'ın yüceliğini terennüm edin.' dedik. Ayrıca demiri ona yumuşattık (demiri şekillendirme kudreti verdik) 'Bütün bedeni örtecek uzun zırhlar yap, onları dokumada intizama dikkat et ve siz de ey Dâvûd ailesi! Hepiniz faydalı ve makbul işler yapınız, çünkü Ben yaptıklarınızı görüyorum." buyurduk." (Nebe', 78/10-11)

Elinin Emeği ile Geçinmesi

Hz. Dâvûd, peygamberliğin yanında saltanata da sahip olmasına rağmen, devlet hazinesinden bir şey almamıştır. Geçimini kendi el emeğiyle kazanarak sürdürmüştür. Aslında bu şekilde geçimini temin etme bütün peygamberlerin hayatında görülen bir husustur. Bütün peygamberler çalışmaya ve alın teriyle geçimini sağlamaya önem vermişlerdir. Fakat, saltanat sahibi de olması itibariyle Hz. Dâvûd bu hususta âdeta bir sembol gibidir. Bundan dolayı Nebiler Sultanı, bu hususu özellikle ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İnsanın yediği şeylerin en güzeli kendi emeğiyle kazandığıdır. Allah'ın nebisi Dâvûd, kendi elinin emeğini yerdi."*[293]

Bu hususla ilgili şöyle bir rivayet vardır: Dâvûd (aleyhisselam) zaman zaman tebdil-i kıyafet yaparak halkın arasına karışır, böylece halkın istek ve sıkıntılarını yerinde görürdü. Yine bir gün aynı şekilde insanların arasına karışmıştı. Karşılaştığı birisine, "Kral Dâvûd nasıl birisidir?" diye bir soru yöneltti. Aslında bu şahıs insan suretine girmiş bir melekti. O, Dâvûd'u (aleyhisselam) önce sena etti. Onun ümmetinin en hayırlısı olduğunu ifade etti. Tek tek faziletlerini saydı. Fakat kendisinin sadece bir yönüne dikkat etmesi gerektiğini söyledi. Dâvûd (aleyhisselam) adama tekrar sorarak bu hususu açıklamasını istedi. İnsan suretindeki melek, Kral Dâvûd'un kendi el emeğini yemesinin, devlet hazinesinden bir şey almamasının daha doğru olacağını söyledi.

Aslında kendisini bütünüyle halkın işlerini yürütmeye vermiş bir devlet başkanının geçimini temin etmek için devlet hazinesinden maaş alması mahsurlu değildir. Ancak, eğer bu hadise doğruysa, Cenâb-ı Hakk, her

yönüyle ideal bir örnek olan nebisinin, saltanatın zirvesindeyken kendi el emeğiyle geçimini temin ettirerek, hükümdarlık yönüyle de kendisinden sonra gelecek bütün yöneticilere kamil bir örnek olmasını murad buyurmuştur.

Hz. Dâvûd mesajı almıştı. Kendisine yol göstermesi için Allah'a dua etti. Onun bu duasının neticesinde Cenâb-ı Hakk, ona demiri yumuşatma mu'cizesini vermiş ve zırh yapma sanatını öğretmiştir. Hz. Dâvûd yaptığı zırhları satarak geçimini temin etmiştir.[294]

İbadet Hayatı

Dâvûd (aleyhisselam) Allah'ı çok zikreder ve çok ibadet ederdi. Cenâb-ı Hakk, bir lütuf olarak dağlara ve kuşlara onunla birlikte zikirde bulunmalarını emretmiştir. Dâvûd (aleyhisselam) da kendisiyle birlikte zikreden dağların ve kuşların zikirlerini duyabiliyordu. O zikre başlayınca kuşlar etrafını kuşatır ve onunla birlikte âdeta bir zikir halkası oluştururdu. Yine dağlar, onun zikrine eşlik ederdi. Orta, kalın ve gür bir sese sahip olan Hz. Dâvûd'un sesi çok güzeldi. Bundan dolayı buna benzer seslere ona nispeten "Dâvûdî ses" denegelmiştir. Kur'ân-ı Kerîm onun mazhar olduğu bu nimeti şöyle beyan etmektedir:

"Biz Dâvûd'a tarafımızdan bir imtiyaz verdik: "Ey dağlar! Ey kuşlar! Onunla beraber tesbih edin, şevke gelip Allah'ın yüceliğini terennüm edin." dedik." (Sebe, 34/10)

Nebiler Sultanı da Kur'ân okuyuşunu çok beğendiği Ebû Musâ el-Eş'ari'ye iltifat ve sahip olduğu mazhariyeti hatırlatma makamında şöyle demiştir:

"Ey Ebû Mûsâ! Sana, Âl-i Dâvud'un mizmarlarından bir mizmar verilmiştir."

Bir başka vesileyle de Hz. Dâvûd'un bu yönünü şöyle ifade buyurmuşlardır:

"Dâvûd'a kıraat kolaylaştırılmıştır. O, bineğinin hazırlanmasını emreder ve daha bineği hazırlanmadan Zebûr'u okurdu. Ayrıca o, sadece kendi el emeğini yerdi."[295]

Saltanat sahibi olması Hz. Dâvûd'un kulluk vazifelerini ifaya asla engel olmuyordu. O hem son derece sabırlı idi hem de bir şükür kahramanı idi.

Gündüz vaktinin bir kısmını el emeğiyle geçimini sağlamaya ayırır, ayrıca çok ibadet eder ve çok gözyaşı dökerdi. Aslında dünya adına her şeye sahip olabilirdi. Ancak, kalbi hayatı itibariyle dünya ile bir alâkası yoktu. Her nebi gibi o da çeşitli sıkıntılara maruz kalmıştı. Ama o başına gelen bütün sıkıntıları sabır zırhıyla göğüslemişti. Kur'ân-ı Kerîm, onun sahip olduğu mazhariyetleri ve kulluktaki derinliği nazarlarımıza şöyle arzeder:

"Onlar ne derlerse desinler sen sabret ve güçlü kuvvetli bir kulumuz olan Dâvûd'u hatırla! Çünkü o daima Allah'a yönelirdi. Biz sabah akşam kendisiyle zikir ve ibadet etmeleri için dağları, toplu hâldeki kuşları onun hizmetine vermiştik. Her biri onun âhengine katılır, beraber zikrederlerdi." (Sâd, 38/17-19)

Kur'ân-ı Kerîm'de bu âyetlerde, Hz. Dâvûd'un durumu Efendimiz'i teselli için örnek gösterilmiştir. Nebiler Sultanı da yer yer ashabına Dâvûd'un (aleyhisselam) kulluk çizgisini örnek göstermiştir.

Sahabe içerisinde gündüzlerinin tamamını oruçlu, geceleri de namazla geçirmek isteyen Abdullah b. Amr'ın bu isteğini, yani bu ölçüde ruhbanlık çizgisinde bir zühd hayatını doğru bulmayan Nebîler Serveri, Abdullah'a bu şekilde yapmamasını, bazı günler oruç tutmasını bazı günler de tutmamasını, gecenin de bir kısmında uyuyup bir kısmında ibadet etmesini tavsiye etti. Abdullah bunu az bulunca bir gün oruç tutmasını, iki gün tutmamasını söyledi. Abdullah ısrarla, daha fazlasını yapabileceğini söyleyince de Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

"Öyle ise bir gün oruç tut, bir gün iftar et! İşte bu, Dâvûd orucudur. Bundan daha faziletli oruç yoktur."[296]

Efendiler Efendisi bir başka hadislerinde de Dâvûd'un (aleyhisselam) ibadet hayatını ashabına şöyle tarif etmişlerdi:

"Allah Teâlâ'ya en sevimli oruç, Dâvûd orucudur. O, bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. Alah'a en sevimli namaz da Dâvûd'un namazıdır. O, gecenin yarısında uyur, üçte birinde namaz kılardı. Altıda birinde yine uyurdu. Düşmanla karşılaştığında sebat eder asla kaçmazdı."[297]

Bu hadisten anlaşıldığına göre Hz. Dâvûd gecesini altı parçaya böler, bunun ilk üç parçasında uyurdu. Dördüncü ve beşinci parçalara tekabül eden kısmında ise kalkar ibadet ederdi. Gecenin son altıda birlik kısmında ise

tekrar istirahat ederdi. Bu istirahatı da fecrin doğuşuna kadar devam ederdi. Dâvûd'un (aleyhisselam) ibadeti, gecenin dördüncü ve beşinci parçalarına tahsis etmesinin sebebi, bu vaktin icabet saati olmasından dolayıdır.

Dâvûd (aleyhisselam) günlerini şöyle taksim ederdi: Bir gününü tamamen ibadete ayırır o gün evrad u ezkar ve ibadetin dışında bir şeyle meşgul olmaz, zaruret olmazsa kimseyle görüşmezdi. Bir gününü kavminin hukuki işlerine ayırır, davalarına bakardı. Bir gününü halka vaaz etmeye ayırır, irşad ve tebliğde bulunurdu. Bir gününü de kendi şahsi işlerini yapmak için ayırırdı.[298]

Baktığı Bazı Davalar

Dâvûd (aleyhisselam), kavminin davalarına bizzat kendisi bakar, aralarındaki ihtilafları giderirdi. Kur'ân'da bu davalardan ikisi zikredilirken Peygamber Efendimiz de bir başka davayı daha haber vermiştir.

Kur'ân'da haber verilen davalardan biri, başkasının ekinini yiyen bir koyun sürüsüyle ilgilidir. Bir koyun sürüsü çobansız kalarak geceyi bir başkasının ekin tarlasında geçirmiş ve ekinleri yemişti. Ekin sahibi de koyunların sahibi hakkında şikâyetçi oldu. İki tarafı dinleyen Hz. Dâvûd, koyunların değerinin yenilen ekinlerin değerine eşit olduğunu düşünerek koyunların ekin sahibine verilmesine hükmetti. Onun huzurundan çıkan dava konusu olan şahıslar dışarıda bekleyen Hz. Süleymân'ı görünce başlarından geçen olayı ve Dâvûd'un (aleyhisselam) verdiği hükmü ona da anlattılar. Süleymân (aleyhisselam) daha isabetli bir çözüm yolu bulduğunu düşünerek hemen babasının yanına girdi. Her iki taraf için daha uygun bir çözüm bulduğunu söyledi ve görüşünü şöyle açıkladı:

"Sürü sahibi tarlayı alır, orayı sürüp eker, sulama işlerini yapar ve dava konusu ekinin yenilmezden önceki seviyesine gelmesini bekler. Tarla sahibi ise koyun sürüsünü alır, ekinin yetişmesine kadar geçecek bu süre içinde, koyunların sütünden, yününden ve yavrularından istifade eder. Ekinler büyüyünce koyunlar sahibine, ekili tarla da sahibine iade edilir:"

Hz. Süleymân bu görüşünü açıklayınca Dâvûd (aleyhisselam) çok memnun oldu ve oğlunu tebrik etti. Davalıları geri çağırdı ve hükmünü değiştirdiğini söyleyerek oğlunun görüşüne göre yeniden hüküm verdi. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Süleymân'ın verdiği hükmün kendisine Allah tarafından bildirildiğini beyan ederek söz konusu dava hakkında şu bilgiyi vermektedir:

“Dâvûd ile Süleymânı da hatırla! Hani bir defasında onlar bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı. Şöyle ki: Geceleyin bir grup insanın koyun sürüsü ekin tarlasına yayılmış, zarar vermişti. Biz de onların bu hükümlerine tanık oluyorduk. Biz çözümü ihtiva eden hükmü Süleymân’a bildirdik. Bununla beraber, her birine bir hüküm ve bir ilim verdik.” (Enbiyâ, 21/78-79)

Hz. Süleymân’ın daha isabetli görüş ortaya koyması Cenâb-ı Hakk’ın bildirmesiyle olmuştu. Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Acaba Dâvûd (aleyhisselam) görüşünde hata mı etmişti? Bizim bir nebi hakkında böyle düşünmemiz yakışıksız olur. Bu mesele tamamen kaza ve muhakeme usulüyle ilgilidir. Bu meselenin Hz. Süleymân’a bakan yönü, onun da babasından sonra peygamberliğe ve hükümdarlığa hazırlanması hikmetine mebni olmalıdır. Hz. Dâvûd’un ise durumu, kaza ve muhakeme usulüyle ilgili ders vermek içindir. Burada kıyamete kadar gelecek bütün hakimler için bir ders vardır. Zira hakimin yapması gereken eldeki bütün delillere bakarak ve tarafları dinleyerek hüküm vermektir. Yani bu bir içtihaddır. Eğer bu hükmün neticesinde hakim hükmünde isabet ederse iki sevap kazanır, yanılırsa da tek sevap kazanır. Ama günaha girmiş olmaz. Bundan dolayı, Hz. Süleymân’ın hükmünün daha isabetli olması Dâvûd’un (aleyhisselam) hata ettiği anlamına gelmemektedir. Peygamber Efendimiz’in şu hadisi bize bu konuda ışık tutmaktadır: *“Eğer bir fakih doğru hüküm verebilmek için elinden gelen gayreti gösterirse, doğru hüküm verdiğinde iki sevap, yanlış hüküm verdiğinde ise bir sevap kazanır.”*[299]

Ancak hüküm verme konumunda olan bir peygamber olur ve farklı bir hüküm verirse derhal Allah tarafından doğruya irşad buyrulur ve asla hata üzerinde bırakılmaz. Zira onlar örnek olma mevkiinde oldukları için, hatadan ve günahtan korunmuşlardır.

Dâvûd’un (aleyhisselam) baktığı davalardan Kur’ân-ı Kerîm’de zikredilen bir diğeri de şöyledir: Yüce Nebi bir gün mescidinin mihrabında ibadetle meşgul bulunuyorken, ansızın iki şahıs kapıdan değil de duvardan atlayıp yanına gelivermişti. Böyle bir geliş şeklinden dolayı da Dâvûd (aleyhisselam) biraz telaşlanmıştı. Çünkü bu geliş şekli normal değildi. Dışarıda bekleyen muhafızlar da vardı. İzinsiz ve habersiz birisinin oraya gelmesi pek mümkün değildi. Gelen şahıslar O’nun bu durumunu görünce rahatlatmak için aralarında çıkan bir anlaşmazlıktan dolayı kendisine müracaat etmek üzere

geldiklerini söylemişlerdi. Ardından da aralarındaki anlaşmazlığı anlatarak adil bir hüküm vermesini istediler. Bu hadiseyi Kur'ân şöyle haber vermektedir:

"O mahkemeleşen hasımların olayından haberin oldu mu? Onlar mâbedin duvarına tırmanıp Dâvûd'un yanına birden girince o, onlardan ürktü. Onlar da 'Korkma!' dediler, 'Biz sadece birbirimize hakkı geçen iki dâvalıyız. Senden dileğimiz: Aramızda adaletle hükmet, haktan uzaklaşma ve bize tam doğruyu göster!' Benim şu din kardeşimin doksan dokuz koyunu var, benimse bir tek koyunum! Böyle iken 'Onu da bana bırak!' dedi ve çenesiyle beni bastırdı.'

Dâvûd: 'Doğrusu, senin tek koyununu, kendi koyunlarına katmak istemekle o sana haksızlık etmiştir. Zaten malda ortak olanların çoğu birbirlerine haksızlık ederler. Ancak gerçekten iman edip makbul ve güzel davranışlarda bulunanlar böyle yapmazlar. Onlar da o kadar azdır ki!'

Dâvûd kendisini imtihan ettiğimizi anladı, derhal Rabbinden mağfiret diledi, eğilip secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi. Biz de ondan bunu affettik. Muhakkak ki onun Bize yakınlığı ve güzel bir âkıbeti vardır." (Sâd, 38/21-25)

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, gelen şahısların durumu şüphe uyandırmaktaydı. Zira güvenlik duvarını kolayca aşıp gelmeleri zordu. Bundan dolayı gelen şahısların melek olduğu ve bu durumun Dâvûd (aleyhisselam) için bir imtihan olduğu söylenmiştir. Zaten, âyette de belirtildiği gibi Dâvûd (aleyhisselam) da bu durumun bir imtihan olduğunu anlamış ve hemen Allah'a yönelmiş ve mağfiret dilemiştir. İlk konuşan şahıs tahrik edici bir üslupla konuşmuş ve açıkça haksızlığa uğradığını söylemişti. Hz. Dâvûd da diğer şahsı dinlemeden hüküm vermişti. Fakat bunun bir imtihan olduğunu anlayınca da derhal istiğfarda bulundu. Zaten Cenâb-ı Hakk da O'nun affedildiğini ve güzel bir akıbetin kendisini beklediğini beyan buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz de Hz. Dâvûd'un baktığı davalardan birini şöyle haber vermektedir: Birer erkek çocuğu olan iki kadın birlikte yolculuk yaparken, önlerine çıkan bir kurt kadınlardan yaşlı olanının çocuğunu kapıp kaçmıştı. Çocuğunu kaybeden kadın, diğer kadının çocuğunu almak için Hz. Dâvûd'a müracaat etti ve yana yakıla bir üslupla diğer kadının çocuğunu aldığını söyledi. Kurdun kaptığı çocuğun onun çocuğu olduğunu iddia etti. Diğer kadın da çocuğun kendisine ait olduğunu, kurdun yediği çocuğun yaşlı

kadına ait olduğunu söyledi. Her iki kadını da dinleyen Hz. Dâvûd, yaşlı kadının lehine hüküm vererek çocuğun ona verilmesini söyledi.

Bu iki kadın Hz. Dâvûd'un huzurundan ayrılınca Hz. Süleymân'a gittiler ve babasının verdiği hükmü ona bildirdiler. Kadınları dinleyen Hz. Süleymân bir bıçak isteyerek çocuğu ikiye bölüp paylaştırmayı teklif etti. Bunu duyan çocuğun gerçek annesi olan genç kadın derhal öne atıldı ve hakkından vazgeçtiğini, çocuğun asıl annesinin diğer yaşça büyük olan kadın olduğunu söyledi. Kadının bu tavrını gören Hz. Süleymân, ancak gerçek bir annenin böyle yapabileceğini söyleyerek çocuğun genç kadına ait olduğuna hükmetti.[300]

Bu davada Hz. Dâvûd zahiri delillere göre hüküm vermişti. Zaten muhakeme usulünde de böyle hüküm verilir. Hz. Süleymân da sebebini bilmediğimiz bir şekilde farklı bir metot takip etmiş ve gerçek annenin diğer kadın olduğuna hükmetmiştir. Aslında her iki nebi de vahiyle müeyyeddir. Cenâb-ı Hakk, elçilerini hatadan muhafaza etmiştir. Hz. Dâvûd'un verdiği hüküm, muhakeme usulüne aykırı olmamasına rağmen, işin içyüzü farklı olduğu için Allah (celle celâluhû) nebisinin hükmünü Hz. Süleymân vasıtasıyla tashih buyurmuştur. Bu durum, her iki peygamberin de nübüvvetin yanında hükümdarlık hususunda da sahip oldukları mazhariyetin bir göstergesidir.

Beytü'l-Makdis'in İnşası

Hz. Dâvûd'un zamanında ortalığı kasıp kavuran bir veba hastalığı baş gösterdi. Bunun üzerine Hz. Dâvûd halkını alıp sonra inşaa edilecek olan Beytü'l-Makdis'in bulunduğu yere geldi. Meleklerin oradan göğe yükseldiklerini gördüğü için oraya dua etmek üzere gelmişti. Hz. Dâvûd, büyük kayanın yanına gelince durdu ve veba hastalığının kaldırılması için Allah'a dua etti. Allah da onun duasını kabul buyurdu ve veba hastalığını kaldırdı. Bunun üzerine burasını mescid edindiler. Beytü'l-Makdis'in inşaasına Hz. Dâvûd'un hükümdarlığının üzerinden on bir yıl geçtikten sonra başlandı. Fakat yeryüzünde ibadet maksadıyla ziyaret edilebilme mazhariyetine sahip olan ve Nebiler Sultanı'nın Mi'rac yolculuğu öncesinde peygamberlerin ruhlarına namaz kıldırdığı mübarek mescidin inşaasının tamamlanmasına Dâvûd'un (aleyhisselam) ömrü vefa etmedi. Babasının vasiyeti üzerine mescidin inşaası Süleymân (aleyhisselam) tarafından tamamlandı.

Vefatı

Hz. Dâvûd'un bir hizmetçisi vardı ve her gece kapıları kapattıktan sonra anahtarları getirip ona teslim ederdi. Bundan sonra Hz. Dâvûd ibâdete çekilirdi. Bir gece hizmetçi kapıları kapattıktan sonra evin içerisinde bir adam gördü ve ona:

– Seni eve kim aldı, diye sordu. Adam:

– Ben hükümdarların yanına izin almadan girerim, diye cevap verdi. Hz. Dâvûd onun bu sözünü işitince ona:

– Sen ölüm meleği misin, diye sordu. O da:

– Evet, dedi. Bunun üzerine Hz. Dâvûd:

– Ölüme hazırlanmam için neden bana haber göndermedin, dedi. Melek ona:

– Sana pek çok haberci gönderdim, dedi. Hz. Dâvûd:

– Senin gönderdiğin habercilerin kimlerdi, diye sordu. Melek de:

– Baban, kardeşin, komşun ve tanıdıkların hani neredeler, diye sordu. Hz. Dâvûd:

– Öldüler, diye cevap verdi. Bunun üzerine melek:

– İşte onlar benim sana gönderdiğim habercilerdi. Çünkü sen de onlar gibi öleceksin, dedi. Sonra da ruhunu kabzetti. Hz. Dâvûd vefat edince, onun mülk ve saltanatına, ilmine ve peygamberliğine Süleymân (aleyhisselam) vâris oldu.

Hz. Dâvûd'un on dokuz erkek çocuğu vardı. Onların arasından babasına bu hususlarda Hz. Süleymân mirasçı oldu. Vefat ettiği zaman yüz yaşındaydı. Hz. Dâvûd'un hükümdarlığı ise kırk yıl sürmüştür.[301]

284 Taberî, *Târih*, 1/247; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/223; İbn Sa'd, *Tabakât,* 1/55.

285 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/217-218.

286 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 103 vd.; Bu konudaki farkı görüşler ve tahliller için ayrıca bkz.: Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 2/141 vd.

287 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 2/144. Ayrıca bkz.: Taberi, *Târih*, 1/243.

288 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/290.

289 Gülen, M. Fethullah, *Ölümsüzlük İksiri*, 71 vd.

290 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/228.

291 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 357-358.

292 Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/17.

293 Buhârî, *Büyu'* 15, *Enbiyâ* 37.

294 Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 14/266.

295 Buharî, *Enbiya* 37.

296 Buhâri, *Enbiyâ*, 21/37.

297 Buhârî, *Savm* 55; *Teheccüd* 7; Müslim, *Sıyam* 181.

298 Taberî, *Tarih*, 1/250.

299 Buharî, *İ'tisam* 21; Müslim, *Akdiye* 15.

300 Bkz.: Buhârî, *Enbiyâ* 40; *Ferâiz* 30.

301 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/228.

Hz. Süleymân Aleyhisselam

Süleymân, Yâ Rabbî!" dedi, "Affet beni ve bana, benden sonra hiç kimseye nasib olmayacak bir hakimiyet lutfet. Çünkü Sen, lütufları son derece bol olan vehhabsın!" Biz rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr, onun emriyle istediği yere tatlı tatlı eserdi. Bina yapan, dalgıçlık yapan her Şeytanı, bukağılarla bağlı olan başkalarını da onun hizmetine verdik. Şöyle buyurduk: "Süleymân! İşte bu, sana ihsânımızdır. İster dağıt, ister yanında tut, bu hesapsızdır." Muhakkak ki onun Bize yakınlığı ve güzel bir âkıbeti vardır. (Sâd, 38/35-40)

Hz. Dâvûd'a Vâris Olması

Dâvûd (aleyhisselam) vefat ettiği zaman Hz. Süleymân henüz 12-13 yaşlarındaydı. O, Hz. Dâvûd'un on dokuz çocuğunun yaşça en küçüğü idi. Fakat ilim, hikmet, basiret ve firaset gibi hususlarda diğer kardeşlerinden çok ileriydi. Öyle ki yaşı küçük olmasına rağmen babası zaman zaman bazı meseleleri onunla istişare ederdi. Hatta, Hz. Dâvûd'a getirilen davaların üç tanesinde daha isabetli karar vermişti. Aslında bu durum, onun nübüvvete ve hükümdarlığa hazırlanmasının bir emaresiydi. Bundan dolayı Hz. Dâvûd, kendisinden sonra tahtı için en küçük oğlu Hz.Süleymân'ı vasiyet etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Süleymân'ın babasına bir lütuf olarak ihsan edildiği ve kulluktaki derinliği vurgulanmaktadır.

"Dâvûd'a evlat olarak Süleymân'ı ihsan ettik. Süleymân ne güzel kuldu! Hep Allah'a yönelirdi." (Sâd, 30)

Kur'ân-ı Kerîm, onun Hz. Dâvûd'a varis olduğunu anlatırken, aynı zamanda O'na babasıyla birlikte ilim ve hikmet verildiğini beyan eder.

"Biz Dâvûd'a ve Süleymân'a ilim verdik. Onlar da: 'Bizi mümin kullarının çoğuna üstün kılan Allah'a hamd olsun.' dediler. Süleymân Dâvûd'a vâris oldu ve 'Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi ve daha her şeyden bolca nasip verildi. Gerçekten bunlar âşikâr lütuflardır.' dedi." (Sebe, 34/15-16)

Kur'ân-ı Kerîm, bu iki nebiye verilen nimetlerden önce ilmi zikretmektedir. Bu durum, ilmin diğer nimet ve lütuflardan daha üstün olduğunu göstermektedir. Her iki peygambere de nice lütuflar ihsan edilmişti. Hz. Dâvûd'a demir işleme sanatı öğretilmiş, dağlar ve kuşlar kendisiyle birlikte zikrettirilmiştir. Süleymân'a (aleyhisselam) da kendisinden sonra hiç kimseye

nasip olmayan bir saltanat verilmiş, rüzgâr ve cinler emrine musahhar kılınmıştı. Fakat bunların değil de önce ilmin zikredilmesi, dikkatlerimizi ilmin yüceliğine çevirmemiz bakımından oldukça manidardır.

Dünyada o güne kadar saltanat süren nice krallar ve sultanlar olmuştu. Fakat Firavun ve Nemrud gibi niceleri sahip oldukları makamdan dolayı üstünlük taslamışlar ve insanlara zulmetmişlerdi. Dini meselelerde olduğu kadar, dünyevi ve idari konularda da örnek olan Hz. Dâvûd ve Süleymân (aleyhimesselam), sahip oldukları lütuf ve ihsanların Allah'tan olduğunu, dolayısıyla övülmenin, hamd ve senânın âlemlerin Rabbi'ne ait bir hak olduğunun idrakinde olarak hemen şükre yönelmişler ve Allah'a hamd ü senada bulunmuşlardır. Zaten bu iki peygamber de kendilerine verilen ilim sayesinde faziletli bir yönetim ortaya koymuşlardır.

Hz. Süleymân'ın babasına vâris olması, peygamberlik ve hükümdarlık hususundadır. Yoksa altın, gümüş ve servet gibi maddî zenginlikte değildir. Eğer böyle olsaydı, diğer kardeşlerinin de onunla birlikte eşit miktarda mirasçı olmaları gerekirdi. *"Peygamberler altın ve gümüş miras bırakmadılar, ancak ilim miras bıraktılar."*[302] hadisinde de ifade edildiği gibi, bu veraset daha çok ilim, hikmet, nübüvvet, adalet ve hakimiyet hususlarındadır ki şu âyet bu hususa işaret etmektedir:

"Dâvûd! Biz seni ülkede hükümdar yaptık, sen de insanlar arasında adaletle hükmet! Keyfine uyma ki seni Allah yolundan saptırmasın. Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları için, kendilerine şiddetli bir azap vardır." (Sâd, 38/26)

Yüce Allah, Kur'ân'da Hz. Süleymân'a da vahiy gönderdiğini ve peygamberlik verdiğini şöyle ifade buyurmaktadır:

"Nuh'a ve ondan sonraki nebîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhim'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Yâkub'a ve torunlarına, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn ve Süleymân'a da vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." (Nisâ, 4/163)

"Biz ona İshâk ile Yâkub'u ihsan ettik ve her birini nübüvvete erdirdik. Daha önce de Nûh'u ve onun neslinden Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da nübüvvete erdirdik. Biz iyi hareket edenleri işte böyle ödüllendiririz." (En'âm, 6/84)

Süleymân (aleyhisselam) tahta geçtikten sonra babasının vasiyeti üzerine Mesid-i Aksâ'nın inşaaatını devam ettirdi ve yedi yılda tamamladı. Böylece yeryüzünün Kâbe'den sonra ikinci mescidi olan bu kutlu mescid, Hz. Yâkûb tarafından atılan temellerin üzerinde yeniden yükselmiş oluyordu.

Eşi Görülmemiş Ordu

Hz. Dâvûd'un hakimiyeti daha çok fizik âlemle ilgiliydi. Fakat Hz. Süleymân'a verilen hakimiyet maddî âlemin ötesinde metefazik boyutu da kuşatıyordu. Hatta daha çok bu yöndeydi. Dünya o güne kadar nice sultanlar görmüştü. Geniş hazineleri olan, uçsuz bucaksız topraklardan oluşan ülkeye sahip bulunan, ordusu sayısız askerlerden müteşekkil pek çok hükümdar gelip geçmişti. Fakat hiç birisi Süleymân'ın (aleyhisselam) ordusu gibi bir orduya sahip olmamıştı. Zira O'nun ordusu sadece insanlardan oluşmuyordu. Cinler ve kuşlar da bu ordunun tabii bir elemanıydı. Ayrıca rüzgâr da O'nun emrine verilmişti. Bu lütuflar Hz. Süleymân'ın şu duasına bir cevap mâhiyetindeydi:

"(Süleymân) Yâ Rabbî!' dedi, 'Affet beni ve bana, benden sonra hiç kimseye nasib olmayacak bir hakimiyet lutfet. Çünkü Sen, lütufları son derece bol olan vehhabsın!" (Sâd, 38/35)

Yüce Nebi'nin bu duası maddî bir saltanat için değildi. O, kendisine mahsus ve hâline uygun bir mu'cize istemişti. Onun hedefi dünya değil ahiretti. O bu duasıyla âdeta şöyle demek istiyordu: Bana öyle şanlı bir mülk ver ki ben ona kavuşup öldükten sonra "*Dünya mülkünün vefası olsaydı Süleymân'a olurdu."* denilsin de kimsenin dünya saltanatına hırs ve rağbeti kalmasın. Kur'ân-ı Kerîm, bu ordunun mâhiyetini şöyle beyan etmektedir:

"Günün birinde, Süleymân'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları toplanmış olup, hepsi birlikte, düzenli olarak kendisi tarafından sevkediliyordu." (Neml, 27/17)

Rüzgârın Emrine Verilmesi

Hz. Süleymân, Kudreti Sonsuz'dan hiç kimseye nasip olmayan bir saltanat istemişti. İşte bu duanın karşılığı olarak verilen lütuflardan biri, rüzgârın emrine verilmesiydi. Rüzgâr, bir memur gibi O'nun emriyle latif bir şekilde istediği yere akardı. Süleymân'ın (aleyhisselam) emrine verilen rüzgâr, bildiğimiz bütün rüzgârlar değildi. Çünkü onlar ihtiyaç zamanlarında insanların yararına

verilmiştir. Yüce Nebi'ye verilen rüzgâr, sadece O'nun emrine verilen hususi bir rüzgârdı. O, bu rüzgâr vasıtasıyla bir günde kervan yürüyüşüyle ancak bir ayda gidilebilen mesafeye gidebilirdi. Bu mesafe de ortalama olarak 1800 kilometreye tekabül etmektedir. Bu rüzgâr uçak gibi mi giderdi, balon gibi mi hareket ederdi, yoksa başka türlü mü hareket ederdi? Bu konuda bir bilgimiz yoktur. Ancak, Hz. Süleymân emrine verilen rüzgâr vasıtasıyla ordusuyla birlikte çok uzun mesafelere çok kısa zamanda gider gelirdi.

Bazı rivayetlerde, bir uçan halıdan bahsedilmektedir. Güya, Hz. Süleymân, kendisi ve yakınları bir uçan halıya binip, rüzgârın hareketiyle havalanıp dilediği yere gidermiş. Yine bazı rivayetlerde askerlerinin ve kendisinin bindiği uçan tahtlardan bahsedilmiştir. Ne var ki bütün bu ve benzeri rivayetler sadece tahminden ibarettir. İşin hakikatiyle ilgili Kur'ân'ın bildirdiğinden başka bir malumata sahip bulunmamaktayız. Kur'ân-ı Kerîm, bu konuya şöyle işaret etmektedir:

"Süleymân'a da şiddetli rüzgârı âmade kıldık. Rüzgâr, onun emriyle kutlu beldeye doğru eserdi. Çünkü her şeyin gerçek mâhiyetini Biz biliriz." (Enbiyâ, 21/81)

"Süleymân'ın emrine de rüzgârı verdik. Onun sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü de bir aylık mesafe idi." (Sebe, 34/12)

"Biz rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr, onun emriyle istediği yere tatlı tatlı eserdi." (Sâd, 38/36)

Rüzgârın Hz. Süleymân'ın emrine verilmesi bir mu'cizedir. Her mu'cizede olduğu gibi bunda da havanın kanunlarının keşfedilerek uçan araçların yapılmasına bir teşvik vardır. Zaten insanoğlu yirminci asırda yaptığı buluşlarla uçağı keşfetmiş, böylece çok uzak mesafelere kısa sürede ulaşabilmiştir. Hiç kimse doğrudan rüzgâra emredemeyecektir. Ancak, onun enerjisinden ve kanunlarından istifade yolu kıyamete kadar insanoğluna açıktır. Kim bilir bundan sonra, havada çok daha hızlı uçabilen uçaklar yapılacak ve insanoğlu bu mu'cizeyle işaret edilen ufka doğru seyahat edecektir.

Süleymân'ın (aleyhisselam) emrine rüzgârın verilmiş olması şiirlere de konu olmuş ve dünya hayatının ve saltanatının geçici olduğu vurgulanmıştır.

Seyretti heva üzere denir taht-ı Süleymân

Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde.

Bakır Madeninin Sel Gibi Akıtılması

Hz. Süleymân'a verilen mu'cizelerden bir diğeri de bakır madenini âdeta sel gibi eritilip akıtılmasıydı. Hz. Dâvûd'a demirin yumuşatılması, demir-çelik sanayiindeki gelişmelerin temelini oluşturuyordu. Bakırın eritilmesi ise teknolojinin daha ileri gitmesi adına insanoğluna Allah'ın bir lutfuydu. Süleymân (aleyhisselam) bu sayede gemiler inşaa etmiş/ettirmişti. Bu gemiler Kızıldeniz'den Yemen'e ve diğer ülkelere gidip geliyordu. Zaten bundan dolayı bazı yorumcular, rüzgârın Süleymân'ın (aleyhisselam) emrine verilmesini bu yönde yorumlamışlar ve onun rüzgâr vasıtasıyla gemilerle istediği yöne yolculuk yaptığını söylemişlerdir.[303] Ne var ki böyle bir yorum yapacak bilgiye de sahip bulunmamaktayız. Kur'ân-ı Kerîm, bu mu'cizeye şöyle işaret etmektedir:

"Onun istifadesi için, erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırlardı. Onlardan kim emrimizden sapsa, onu zelil ve perişan eden bir azap tattırırdık." (Sebe, 34/12)

Bakır, dünyanın hemen bütün bölgelerinde bulunan ve üretimi yapılan bir madendir. Gümüşten sonra elektriği ileten en iyi metaldir. Ayrıca endüstriyel önemi yüksek pirinç ve bronz gibi alaşımlar yapılmaktadır. Bundan dolayı da günümüz teknolojisi açısından bakır çok önemli bir yere sahiptir. Başta elektrik ve elektronik sanayii olmak üzere, inşaaat, ulaşım, kimya, kuyumculuk ve boya sanayi gibi pek çok sektörde kullanılmaktadır. Bakırın insanlık için ne kadar önemli olduğu anlaşılınca Hz. Süleymân'a verilen bu mu'cizenin önemi ve insanlık için nasıl bir ilâhî lütuf olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Cinleri İstihdamı

Hz. Süleymân'a verilen mu'cizelerden biri de cinleri emrinde çalıştırmasıdır. Bu cinler oldukça mahir olup, Süleymân (aleyhisselam) için kaleler, heykeller, büyük tencere ve leğenler ve kazanlar yapıyorlardı. Bu kabiliyetlerinden cinlerin sanatın sırlarını bildikleri anlaşılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm bu hususu şöyle beyan etmektedir:

"Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırlardı. Onlardan

kim emrimizden sapsa, ona zelil ve perişan eden bir azap tattırırdık. O cinler ona kaleler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanak ve leğenler, sabit kazanlar gibi istediği şeyleri yaparlardı. Ey Dâvûd hanedanı, şükür gayreti içinde olun! Kullarımdan gereği gibi şükredenler çok azdır." (Sebe, 34/12-13)

"Kendisi için dalgıçlık ve daha başka birtakım işler yapan bazı cinleri (Şeytanları) da onun emrine verdik. Biz onları gözetim altında tutardık." (Enbiyâ, 21/82)

Süleymân (aleyhisselam), cinleri teshîr edip çalıştırmada bir kısım dualar veya bizim bilmediğimiz esmâ-i ilâhiyeden bazı isimler biliyordu. Sebepler plânında onları okuduğunda cinler onun emrine giriyordu. Aslında Esmâ-i Hüsnâ, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği 100 isimden ibaret değildir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bir dualarında;

"Senin, zâtını isimlendirdiğin veya kitabında indirdiğin veya mahlukatından birine öğrettiğin veya gayb ilminde kendine tahsis ettiğin (kimseye bildirmediğin) bütün isimler hürmetine… istiyorum." der.[304]

Bundan Allah Teâlâ'nın (celle celâluhû) her peygambere ayrı ayrı isimler öğretmiş olabileceği de anlaşılıyor ki ihtimal Süleymân (aleyhisselam) da kendisine öğretilen bu isimleri okuyarak, cinleri istihdam ediyordu. Aslında, cinleri de Şeytanları da hakikî anlamda Hz. Süleymân'ın (aleyhisselam) emrine veren Hz. Allah'tır. Bu husus, Enbiyâ sûresinde daha net bir şekilde anlatılmaktadır.[305]

Sünnet-i sahihada olmamakla beraber, İsrâiliyatta anlatıldığına göre, Hz. Süleymân, kendinden sonra suistimal edilir diye bu isimleri tahtının bir yanında saklamış ama o zamanki Yahudiler bunları alarak kendi hesaplarına kullanmışlar. Ahd-i Atik'teki bazı yaklaşımlar da böyle bir yoruma müsait görünmektedir.

Günümüzde bazı cereyanlar vardır ki bunlara mâhiyetlerini çok çok aşan mânâlar yüklemişlerdir. Meselâ; "Allah'a –hâşâ ve kellâ– gerek yok, şer kuvvetlerin gönlü yapılınca her işin düzene girer." veya "Şer kuvvetinin gücü, hayır kuvvetinden daha üstündür; öyleyse onu hoşnut etmek daha önemlidir." gibi aslı Kabala'ya dayanan tamamıyla siyonist kaynaklı, masonik ayin şekilleri ve pek çok ritüelleri de aynı kaynağa irca etmek mümkündür. Çizgi filmlerde "Karanlıkların gücü adına, gölgelerin gücü adına.." gibi ifadeler

bizim terminolojimizde asla yeri olmayan safsatalardır ki körpecik dimağların ruhlarında yaralar açmakta ve gençlerin metafizik telakkilerini altüst etmektedir. İnsanımızın ruh, mânâ ve metafizik telakkileri yerli yerine oturtulacağı âna kadar da bu çarpıklıklar devam edeceğe benzer.[306]

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Peygamberlerin mu'cizeleri insanoğlunun ulaşabileceği ilmî seviyenin sınırlarını göstermesi ve bu bakımdan bir ufuk teşkil etmesi basımından önemlidir. Biz de Hz. Süleymân'a verilen bu mu'cizeyi bu açıdan değerlendirerek konuyla ilgili Fethullah Gülen Hocaefendi'nin şu tahlilini arzetmek istiyoruz.

"İnsanlarla cinler arasındaki hayat ve fikir benzerliğinin yanında, bu iki tür varlık arasında, zaman ve mekân buudu bakımından ciddî bir farklılığın olduğu da bir gerçek. Şüphesiz bu farklılıklardan biri, insanoğlunun ulaşamadığı bazı noktalarda, onların istihdam edilebilmeleridir. Kur'ân-ı Kerîm'in haber verdiği üzere, Hz. Süleymân (aleyhisselam) döneminde bu iş, peygamber eliyle yapılıyordu. O günden bu yana da insanlar, sürekli cinlerden istifade yollarını araştırmaktadırlar. Günümüzde bu çalışmalar ferdî gayretleri aşarak bazı devletlerin meşguliyet alanlarından biri hâline gelmiştir.

Evet, günümüzde bu konuda ciddî çalışmalar yapılmaktadır. Görülen odur ki istikbalin süper devletleri, birbirlerine karşı verdikleri kavga ve mücadelede cinleri kullanacak ve böylece başarı oranlarını artırmaya çalışacaklardır.

Aslında, bu bir teshîr ve istihdam meselesi olduğundan, şartlar yerine getirildiğinde cinler, her zaman insanlara musahhar hâle gelebilir ve en ağır işlerde bile istihdam edilebilirler. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Süleymân'a (aleyhisselam) ait mu'cizeleri nazara vererek bu hususa, açık-kapalı pek çok işaretlerde bulunur ve onları en verimli, en ileri seviyede kullanma yollarını öğretir. Kur'ân'ı dinleyen ve onun dediklerini pratikte tatbik eden kim olursa olsun, bu neticeyi elde edebilir.

Evet, Hz. Süleymân (aleyhisselam) kendisine verilen bir mu'cize olarak cinleri istihdam ediyordu. Bu cinlerden bir kısmı -ki Kur'ân onlara Şeytan demekte- dalgıçlık işinde fevkalâde mahirdiler. Bu dalgıç cinler, Hz. Süleymân hesabına çalışıyor ve insanların ulaşmaları çok zor derinliklere dalıp, denizlerin zenginliklerini çıkarıyorlardı.

Telepatinin bu işle alâkası var veya yok onu bilemeyiz, fakat bu âyet bize çok önemli bir noktayı işaret etmektedir ki o da ileride -Belki de Jüliver'in hayallerinin tahakkuk ettiği zamanlarda- çok uzun süre deniz altında kalma, orada müreffeh bir hayat yaşama ve bu hayatı devam ettirme imkânı doğacak demektir.

Cinler, dalgıçlığın ötesinde, akıl almaz işler de becerebilmektedirler. Evet, onları daha başka işlerde istihdam etme imkânı da vardır. Meselâ, devletler arası haberleşme alanında cinleri kullanmak, hem daha süratli hem de daha emin bir yol olabilir. Bilhassa bir kısım gizli haberleşmelerde telsiz, telgraf veya telefonların şifre ve kodlarının çalınma ihtimaline karşılık, cinlerin kullanılmasında böyle bir riziko söz konusu olmayacaktır. Bu yönüyle cinler, ileriki zamanın belki de en emin ulakları olacaklardır. Yarınlar kim bilir daha nice harikalar karşımıza çıkaracaktır.

Ancak cinleri bu şekilde istihdam ederken, insanın aklına: "Acaba sırlarımızı verip, cinleri ulak olarak kullanırken, onlara tam itimat edebilir miyiz? Hem onlar şuurlu, iradeli varlıklar olduklarından bir gün canları sıkılıp bu kadar istihdamın intikamını bizden almazlar mı?" sorusu gelebilir.

Ancak Kur'ân-ı Kerîm, bu soruya cevap mâhiyetinde:

"Biz onları onun emrinde tutuyorduk." buyurmaktadır. Yani onlar, isteseler de Hz. Süleymân'ın (aleyhisselam) emrinden dışarı çıkamıyor ve ona ihanet edemiyorlardı. Âdeta, ister-istemez ona itaat etme mecburiyetinde idiler. Demek ki onları elde tutacak, itaate kodlayacak bir şifre vardı. Nebide o, bir mu'cize idi.. bizde maharet ve ledünniyata açılma olabilir.

O elde edildiğinde, cinler mûti birer nefer hâline gelebilirler. İhtimal, geleceğin insanını en çok meşgul eden husus, bu şifreyi elde etmek olacaktır.

Yukarıda arz ettiğimiz üzere cinler, Allah'ın izin ve emriyle Hz. Süleymân'a (aleyhisselam) hizmet ediyorlardı. Ona karşı isyanları söz konusu değildi. Zira bu takdirde başlarına gelecek cezayı biliyorlardı.

Her nebi, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden birine, diğer esmâya nispeten a'zam derecede mazhardır. Diğer bir ifade ile, her nebi kendi isminin mazharıdır. Muhyiddin İbn Arabî'nin dediği gibi, "Süleymân" isminde, "şehadet ve gayb âleminde saltanat sürme, görünen ve görünmeyen âlemlerin emrine musahhar kılınması" mânâları vardır.

İşte bu isme mazhariyeti sebebiyledir ki Hz. Süleymân'a (aleyhisselam), Cenâb-ı Hak tarafından her iki âleme hükmetme yetkisi verilmişti. O, bir eli hep şehadet âleminde, diğer eli de gayb âleminde iş görüyordu. Yani o, –Allah'ın izniyle– her iki âlemde de tasarrufta bulunuyordu. Yanındaki insanlarla konuştuğu gibi, gaybın sekeneleri ile de konuşup görüşebiliyordu. Bu durum, diğer peygamberlerde de mu'cize kabîlinden yer yer söz konusu olsa da Hz. Süleymân'ın (aleyhisselam) günlük yaşantısı âdeta hep böyle devam ediyordu. O, *"Ona dilediği gibi kaleler, heykeller, havuzlar kadar (geniş) leğenler, sabit kazanlar yaparlardı."* âyetinde işaret edildiği gibi, istediği her şeyi cinlere yaptırabiliyordu.

Aslında bu âyetlerin bir de "Güzel Sanatlar Tarihi" açısından incelenmesi gerekmektedir. Cinlerin bu maharetlerinin, dünyevî ve maddî işlerde olduğu gibi, insanların sanat anlayışlarında da büyük etkisinin olduğu söylenebilir. Maddeye sırtını çevirerek mânâya dönen ve daima kendini dinleyen; kadını kadınlığı, erkeği erkekliği içinde ele alan *romantizm* akımı, belki de beşere ilk defa cin taifesinin armağanıdır. Bunu, romantizmin her sahası için düşünmek mümkündür. Yine, edebiyat ve felsefede de böyle olmaması düşünülemez.

Muhtemelen, bu sahada son sözü, cinleri kendilerine musahhar eden büyük düşünür ve sanatkârlar söyleyecektir. Bu binaya son taşı onlar koyacak.. akliyatta en ileri düşünce onlardan gelecek, edebiyatın her türünde en verimli ve beğenilen eserler, onların eliyle hazırlanacaktır. Kur'ân'ın âyetlerinde, bütün bunlara bazı işaretler bulmak mümkündür. Melekler ve ruhanîler, böyle bir teshîrden âzâde oldukları için onlar, Allah'ın emriyle ümmetin salih olanlarına rehberlik yapıp yol gösterseler de cinlerle alâkalı teshîr ve istihdam onlar için kat'iyen söz konusu değildir.

Nasıl ki Cenâb-ı Hak kadri yüce nebisine cinleri musahhar kılmış, ona, onları istediği şekilde ve istediği alanda kullanma imkânı vermiş; öyle de ileriki zamanlarda, çok geniş çapta ve ileri seviyede onlardan istifade yollarını açacak demektir. O yolu bulabilen herkesin, bu taifeden istifadesi mümkün olacaktır. Yeter ki onların şerlerinden korunup onların oyuncağı olunmasın!"[307]

Kuş Dilinin Öğretilmesi

Hz. Süleymân'a kuşların dili de öğretilmişti. O, kendisine verilen bu

mu'cize sayesinde kuşların hislerini sezecek bir kabiliyetle donatılmış, aynı zamanda kuşların tabiatı olan uçma ilmi de verilmiştir.

O'nun kuş dilini bilmesi, sadece onların seslerinden bir kısım mânâlar çıkarması demek değildir. Kuş dilinden maksat, kuşun çeşitli duyguları arasındaki münasebetleri idare eden hususi duygu ve kabiliyeti ve duygularını ifade etmek için çıkardığı sestir.

Mesela horozun yem aramak için deşinmesinde bir mantık vardır. Yemi bulduğu zaman "dık dık" diye tavukları çağırması da bir konuşma, bir dil demektir. Gerek kuşların, gerek diğer hayvanların böyle sesleriyle diğerine bir şeyler anlattıklarında şüphe yoktur. Fakat bu mânâda kuş dilini bir dereceye kadar herkesin anlayabileceğine göre, Hz. Süleymân'ın mu'cizesinde daha derin bir mânâ olmalıdır. O'na verilen mu'cize, kuşların onu anlamasından ziyade Süleymân'ın (aleyhisselam) anlamasında ve anlayışının derinliğindedir. O yalnız kuşların sesleri ve hareketleri ile ifade ettikleri hislerini anlamakla kalmıyor, o hisleri idare eden ana mantığı, işin gizli ilâhî sırlarını biliyordu. Böylece onların şakımalarındaki yüce Allah'ı tesbih ve tazimlerini anladığı gibi, onları idaresi altına alarak kendine has teşkilatıyla ordusunda hizmette de kullanıyordu. Kur'ân-ı Kerîm, Yüce Nebi'ye kuş dilinin öğretilmesiyle ilgili şöyle buyurmaktadır:

"Süleymân Dâvûd'a vâris oldu ve 'Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi ve daha her şeyden bolca nasip verildi. Gerçekten bunlar âşikâr lütuflardır.' dedi." (Neml, 27/16)

Karınca Vadisi ve Tebessüm Ettiren Konuşma

Hz. Süleymân'a kuşların dilinin yanı sıra karıncaların ve benzeri küçük canlıların da dili öğretilmişti. O'na bu mu'cizenin verilmiş olduğunu, karınca vadisindeki karıncaların konuşmasından anlıyoruz.

Süleymân (aleyhisselam) kuşlar, cinler ve insanlardan oluşan ordusuyla bir sefere çıkmıştı. Karıncaların yoğun olarak yaşadıkları vadiye geldiklerinde onların geldiğini gören bir karınca hemen diğer karıncaları uyarma ihtiyacı duymuştu. Onlara seslenerek, *"Ey karıncalar! Haydin yuvalarınıza girin. Süleymân ve orduları, sizi fark etmeyerek ezip çiğnemesinler!"* diye uyarıda bulunmuştu. Çünkü gelenler insandı. Farkında olmayarak yollarındaki karıncaları ezebilirlerdi. Bundan dolayı da karınca telaşlanmıştı.

Diğer yandan, Cenâb-ı Hakk, gönderdiği peygamberini bir karıncaya bile tanıtmıştı. Karınca bu konuşmasıyla Süleymân'a (aleyhisselam), bu seviyedeki bir insanın, değil insanlar arasındaki hukuka, hayvanlar arasındaki hukuka dahi riayet etmesi gerektiğini hatırlatıyordu. Fakat, diğer yandan da kendi tayfasına insanların mutlak adaleti gerçekleştirmelerinin zor olduğunu vurgulayarak ayaklar altında kalmanın ezilme sebebi olduğunu hatırlatıyordu.

Arkadaşlarını uyaran karınca dişi bir karıncaydı ve ince bir siyaset örneği sergileyerek diğer karıncaları korumak istemişti. Burada şöyle bir incelik de söz konusu olabilir: İnsanlar, karıncalara göre daha güçlü ve ihtişamlı görünürler. Eğer karıncalar, Hz. Süleymân'ın ordusunu görürlerse, sahip oldukları nimetleri küçük görerek nankörlüğe düşebilirlerdi. Bu durum karınca tayfasının motivasyonunu bozabilirdi. Burada aslında dünyalığa dalmış kimselerle oturup kalkmanın sakıncalı olduğuna dair bir uyarı söz konusudur.

Hz. Süleymân karıncanın konuşmasına gülerek tebessüm etti. Karıncanın kavmi hakkındaki tedbir ve siyaseti ve kendi askeri hakkındaki bakışının güzelliği hoşuna gitti. Ve onun bütün bu duygularını yüce Allah'ın kendisine bildirmesine de sevinerek duygulandı ve:

"Yâ Rabbî!' dedi, 'Beni nefsime öyle hâkim kıl ki gerek bana, gerek ebeveynime ihsan ettiğin nimetlere şükredeyim, Seni razı edecek güzel ve makbul işler yapabileyim. Bir de lutfedip beni hayırlı kulların arasına dahil eyle!".

Hz. Süleymân'ın bu duası ile ortaya koyduğu kutsal ruh hâli, fazilet duygularının da rehberi olması gereken devlet adamlarına çok yüksek ilhamlar verecek dersleri içinde bulundurmaktadır.[308] Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Süleymân'ın ordusuyla birlikte karınca vadisine gelişini ve karıncanın konuşmasına tebessüm etmesini şöyle haber vermektedir:

"Derken Karınca vadisine geldiklerinde, onları gören bir karınca: 'Ey karıncalar, haydin yuvalarınıza girin. Süleymân ve orduları, sizi fark etmeyerek ezip çiğnemesinler!' diye seslendi. Onun sesini işiten Süleymân tebessüm ederek: 'Yâ Rabbî!' dedi, 'Beni nefsime öyle hâkim kıl ki gerek bana, gerek ebeveynime ihsan ettiğin nimetlere şükredeyim, Seni razı edecek güzel ve makbul işler yapabileyim. Bir de lutfedip beni hayırlı kulların arasına dahil eyle!" (Neml, 27/18-19)

Hüdhüd

Süleymân (aleyhisselam) Beyt-i Makdis'in inşaasını tamamlayınca hac için hazırlanıp Harem-i Şerif'e gitti. Burada bir müddet kaldıktan sonra Yemen'e yöneldi. Sabahleyin Mekke'den çıkıp öğleyin San'a'ya vardı. Buraların arazisi hoşuna gitmişti. Bundan dolayı orada konakladı, fakat su bulamadı. Hüdhüd (çavuş veya ibibik kuşu) ise yol göstericisi idi. Havada dairevi uçuşlar yaptıktan sonra suyu iyi bulurdu. Hatta toprağın altındaki suların yerlerini de bulabiliyordu. Namaz vakti girince su bulamama endişesi yaşanan Hz. Süleymân onu aradı, fakat bulamadı. Çünkü Süleymân (aleyhisselam) konakladığında havada bir devir yapmış, dolaşırken Belkıs'ın sarayını ve bahçesini görünce oraya konmuştu. Bahçede başka bir Hüdhüdle karşılaşmış, o da Belkıs'ın saltanatı hakkında bilgi vermişti. Bundan dolayı ordunun bulunduğu yere döndüğü zaman ikindi vakti girmiş bulunuyordu. Hz. Süleymân Hüdhüd'ün kaybolmasına çok kızmış, eğer bir mazereti yoksa kendisini cezalandıracağını söylemişti.[309]

Kur'ân bu hadiseyi şöyle haber vermektedir:

"Bir de kuşları teftiş etti de: "Hüdhüd'ü neden göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?' dedi. 'Kuvvetli ve geçerli bir mazeret ortaya koymadığı takdirde, onu şiddetli bir şekilde cezalandıracağım yahut boynunu keseceğim.'

Derken, çok geçmeden Hüdhüd geldi: 'Ben,' dedi, 'Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe'den önemli ve kesin bir haber getirdim. Sebe halkını bir kadın hükümdarın yönettiğini gördüm. Kendisine her türlü imkân verilmiş. Onun güçlü bir yönetimi olduğu gibi pek büyük bir tahtı da var." (Neml, 27/20-23)

Sebe Melikesi Belkıs

Hüdhüd geçerli bir mazeretle gelmiş, Sebe melikesi Belkıs hakkında önemli bir bilgi getirmişti.

Sebe halkı Güney Arabistan'da ticaretle uğraşan bir millet idi. Başkentleri, Yemen'in San'a şehrinin yaklaşık 100 km. kuzeydoğusundaki Marib idi. Sebeliler, M.Ö. 1100-M.S. 115 arasında bin yıl kadar bütün Arap yarımadasına hâkim olmuşlardı.[310] İşte bu halkı bir kadın yönetiyordu ve çok

geniş bir servete sahipti. Belkıs'ın babasının adı Şürahil idi. Hiç oğlu olmadığı için o tahta oturmuştu.[311]

İşte Hüdhüd, bu melike hakkında bilgi getirmişti. Hüdhüd onun durumunu iyice araştırmış, kesin bilgiye sahip olduktan sonra Süleymân'a (aleyhisselam) gelmişti. Onun bu davranışı, devlet büyüklerine arzedilecek haberlerin/bilgilerin iyice araştırılmış doğruluğu kesin ve şüpheden uzak olması gerektiğine işaret etmektedir.

Hüdhüd Hz. Süleymân'a gelince önce Sebe melikesinin zenginliğinden bahsetti. Daha sonra da bu topluluğun Allah'a kulluğu bırakıp güneşe taptıklarını söyledi.

"…Onun güçlü bir yönetimi olduğu gibi pek büyük bir tahtı da var. Ne var ki onun da halkının da Allah'ı bırakıp güneşe ibadet ettiklerini gördüm. Anlaşılan, Şeytan yaptıkları bu kötü işleri kendilerine güzel göstermiş ve onları yoldan çıkarmış, bu yüzden de hak yolu bulamıyorlar. Halbuki göklerde ve yerde gizli olan her şeyi açığa çıkaran, sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilen Allah'a secde ve ibadet etmeleri gerekmez mi? Halbuki o en geniş hükümranlığın ve o en büyük arşın Rabbi olan Allah'tan başka ilâh yoktur" (Neml, 27/22-26)

Belkıs'a Gönderilen Mektup

Süleymân (aleyhisselam), Hüdhüd'ü dikkatlice dinledi. Belkıs'ın zenginliğiyle ilgili malumatla hiç ilgilenmedi. Zira onu ilgilendiren insanların/kralların zenginliği değil, hidayete erip ermedikleriydi. Çünkü O, bir nebiydi. Asıl misyonu Allah'a imana davetti. Cennet'e giden yolları tarif etmek, bu yolda kılavuzluk yapmaktı. Bundan dolayı Belkıs'ın zenginliğine önem vermedi. Süleymân (aleyhisselam), Hüdhüd'e güvenmesine, Hüdhüd de doğruluğu kesin bir haber getirdiği hususunda teminat vermesine rağmen, onun getirdiği bilgiyle hemen amel etmedi. Yani ıstılahi mânâsıyla haber-i vahidle amel etmedi. Çünkü ortada bir başkasının hakkı sözkonusuydu. Diğer yandan da izinsiz kaybolan Hüdhüd henüz töhmet altındaydı. Bundan dolayı getirdiği haberin aslının araştırılması gerekiyordu. Hz. Süleymân Hüdhüd'e şöyle dedi:

"Bakalım," dedi Süleymân, "doğru mu söyledin, yoksa yalancının teki misin, bunu anlayacağız. Sen şimdi şu mektubumu götür, bırak onların yanına, sonra onlardan biraz uzaklaş ve ne yapacaklarını gözle!" (Neml, 27/27-

28)

Hüdhüd, verilen emri aynen yerine getirdi. Hz. Süleymân'ın mektubunu Sebe melikesinin yakınına bıraktı. Sonra da olacakları gözetlemeye koyuldu. Çünkü vazifesi mektubu bırakmakla bitmiyordu. Aynı zamanda gözlem yapacak, sonuçları da bildirecekti.

Belkıs, zorba bir kraliçe değildi. Devlet yönetiminde söz sahibi olan yardımcılarının fikirlerine de değer verirdi. Hiçbir meseleyi onların fikrini almadan sonuçlandırmazdı. Bir mânâda demokratik bir yönetim anlayışına sahipti. Belkıs'ın danışma meclisi 312 kişiden oluşuyordu. Bunlardan her biri de on bin kişiyi temsil ediyordu. Aslında hükümet işlerinde keyfi idareye yer vermeyip, halkın veya yönetimi temsil edenlerin görüşlerine değer vermek, yani istişare prensibini uygulamak övülmeye layık bir yönetim şeklidir.

Belkıs, üzerinde Hz. Süleymân'ın mührü olan mektubu alınca derhal danışma meclisini topladı ve onlara şöyle hitab etti:

"Kraliçe: 'Değerli danışmanlarım! Bana çok önemli bir mektup gönderildi. Mektup Süleymân'dandır ve 'Rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla.' diye başlayıp: 'Bana karşı kibirlenmeyin, itaat ve teslimiyet göstererek yanıma gelin!' diye devam etmektedir.

Değerli danışmanlarım, bu mesele hakkında görüşlerinizi istiyorum! Pek iyi bildiğiniz gibi, sizi çağırmadan, size danışmadan hiç bir meseleyi hükme bağlamam." (Neml, 27/29-32)

Danışma meclisi üyeleri, böyle bir teklifi kabul etmenin uygun olmadığını düşündüler. Nihai karar elbette Belkıs'a aitti. Onlar kendi sınırlarını da belirterek, güçlerinin ve kuvvetlerinin yerinde olduğunu söylediler. Onların tercihi savaşmaktan yanaydı.

"Onlar: 'Biz güçlü, kuvvetliyiz, savaşçı milletiz. Ama yetki sizindir, değerlendirip münasip gördüğünüz emri verin!' dediler." (Neml, 27/33)

Fakat Belkıs onlar gibi düşünmüyordu. Savaşın her zaman bir kısım engel olunamaz hasarlar bırakacağını biliyordu. Savaşı kazanan tarafların da mutlaka bir kısım kayıpları olurdu. En azından mevcut düzenleri bozulurdu. Önemli olan savaşmadan problemleri çözebilmek, halkın huzurunu muhafaza edebilmekti. Bundan dolayı savaşmak yerine Süleymân'a değerli hediyeler göndermenin, böylece onu tanımanın daha doğru olduğunu söyledi. Belkıs'ın

niyeti, Hz. Süleymân'ın savaşa kararlı olup olmadığını anlamaktı.

"Doğrusu' dedi, Kraliçe, 'Hükümdarlar bir ülkeye girince oranın düzenini altüst eder, halkının eşrafını da sefil ve zelil ederler. Evet istilacılar hep böyle yaparlar. Bunun içindir ki ben şimdi onlara bir hediye gönderip elçilerimin ne gibi bir cevap getireceklerini bekleyeceğim." (Neml, 27/34-35)

Burada askerî ve siyasî bir örf ortaya konmuş olmaktadır. O da "mecbur kalınmadıkça harp fikrinin reddedilmesi, harp veya sulhtan önce hasım iki devlet arasında karşılıklı elçiler hatta hediyeler gönderilerek işin tatlıya bağlanmasına çalışılması meselesidir."[312]

Belkıs'ın Elçileri

Belkıs'ın yaptıklarını gözetleyen Hüdhüd elçilerden önce Hz. Süleymân'a gelerek olanları anlattı. Hz. Süleymân Allah'ın lutfettiği saltanatının büyüklüğünü izhar için ordularını dizdi. Bir süre sonra Hüdhüd'ün haber verdiği gibi elçiler geldiler. Yanlarında çok kıymetli hediyeler getirmişlerdi. Bu hediyeler aynı zamanda devletlerinin gücü hakkında da fikir veriyordu. Ne var ki onlar ne kadar zengin olurlarsa olsunlar, Hz. Süleymân'ın saltanatıyla boy ölçüşmeleri mümkün değildi. Zira Cenâb-ı Hakk, ona maddî saltanatın yanında iman, ilim ve hikmet gibi nice lütuflar ihsan etmişti. Mana ve madde âleminin sultanı olan Süleymân (aleyhisselam) elçilere kızdı ve şöyle dedi:

"Elçi Süleymân'a gelince o, elçiye: 'Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği nimetler sizin verdiğinizden daha hayırlıdır. Ama siz hediyenizle böbürlenirsiniz!' dedi. 'Sen dön ve onlara de ki: Biz onların üzerine, karşı koyamayacakları ordularla yürüyeceğiz. Onları yurtlarından mağlup ve zelil olarak çıkaracağız." (Neml, 27/36-37)

Elçiler, götürdükleri hediyelerle geri döndüler. Götürdükleri hediyeler Hz. Süleymân'ın saltanatının yanında çok sönük kalmıştı. Tabii Belkıs'ın saltanatı da böyleydi. Bu gerçeği açık-seçik müşahede ettiler. Çünkü Hz. Süleymân'ın sahip olduğu saltanata beşeri güçle erişilemeyeceğini anlamışlardı. Bu işin mutlaka beşer üstü bir yönü olmalıydı.

Elçiler döner dönmez gördüklerini ve Süleymân'ın (aleyhisselam) yüreklerine korku salan sözlerini aktardılar. Belkıs da böyle bir saltanata beşerî imkânlarla ulaşmanın mümkün olmadığını anlamakta gecikmedi. Kavmine bu kanaatini

açıkça söyledi. Önlerinde pek alternatif bulunmuyordu. Belkıs, Hz. Süleymân'a elçi göndererek kavminin önde gelenleriyle birlikte buyruğunu ve davet ettiği dini tanıma isteğinde olduğunu bildirdi. Oldukça kalabalık olan bu heyetle birlikte yola çıkmadan önce de tahtını oldukça güvenli bir yere koydurdu ve kapıları kilitletti.[313]

Belkıs'ın Tahtı

Hz. Süleymân, Sebe Melikesi'nin Müslüman olmaya meyilli olarak gelmek üzere yola çıktığını haber alınca, gelen heyete Müslüman olmalarına vesile olacak harikulade bir şey göstermek istedi. Bu maksatla emri altındaki insanların ve cinlerin önde gelenlerini topladı.

"Daha sonra Süleymân onların itaatlerini bildirmek üzere huzuruna geleceklerini öğrenince yanındaki danışmanlarına: 'Değerli danışmanlarım! Onların itaat içinde huzuruma gelmelerinden önce, içinizden kim onun tahtını bana getirebilir?' dedi. Cinlerden mağrur ve iddiacı bir ifrit: 'Ben,' dedi, 'Sen makamından kalkmadan, onu sana getiririm. Benim onu taşımaya gücüm yeter hem de zayi etmeden güvenilir tarzda getirecek emin bir kimseyim.'

Ama nezdinde, kitaptan ilim olan bir zat da: 'Ben, sen gözünü açıp kapamadan onu getirebilirim.' derdemez, Süleymân, Kraliçenin tahtının yanıbaşında durduğunu görünce: 'Bu, Rabbimin lütuflarındandır. Bu şükür mü edeceğim, yoksa nankörlerden mi olacağım diye beni sınamak içindir. Şükreden sadece kendi lehine olarak şükreder. Nankörlük eden ise bilmelidir ki Rabbim onun şükründen müstağnidir, şükrüne ihtiyacı yoktur, ihsan ve keremi boldur." (Neml, 27/38-40)

Hz. Süleymân'ın oturduğu Filistin ile Sebe arasındaki mesafe 2000 kilometreden fazladır. Allah Teâlâ mu'cize olarak, o mesafeden Kraliçenin tahtını getirme imkânı vermiştir. İbn Abbas'a göre, Belkıs'ın tahtını getiren âlim, Hz. Süleymân'ın veziri Asâf b. Berhaya'dır.[314] Burada insanları, bu işin sırrını aramaya, bilim ve teknoloji yönünden incelemeye de gizli bir teşvik sezebiliriz. Bu mu'cize televizyon, internet gibi görüntülerin ve seslerin nakledilmesine işaret ettiği gibi, eşyanın aynen nakledilebileceğine de işaret etmekte ve beşere hedef göstermektedir.

Hz. Süleymân, Belkıs'ın hidayetine zemin hazırlamak için tahtın üzerinde değişiklik yapılmasını emretti.

“Devamla dedi ki: ‘Şimdi o Kraliçenin tahtını kendisinin tanıyamayacağı bir hâle getirin, bakalım bunu bilecek mi bilemeyecek mi?” (Neml, 27/41)

Süleymân’ın (aleyhisselam) tahtın üzerinde değişiklik yapılmasını istemesinin sebebi, Belkıs’ı hidayete hazırlamaktı. Çünkü Belkıs, putperest veya güneşe tapan bir kadındı. Bundan dolayı da düşüncelerinin esas alındığı bir taht yaptırmıştı. Muhtemelen tahtına güneş şekilleri yapmış, mâbudlarının resimlerini işletmiş veya onu yıldız ve ay şekilleriyle süslemişti. İşte Süleymân (aleyhisselam) böyle bir taht üzerinde değişiklik yaptırdı ve onu hidayete hazırlayıcı motiflerle süsletti. Putperestliğe ait alametleri ortadan kaldırttı ve tahtı şeâir-i İslâmiye ile donattı.

Belkıs, selim bir fıtrata sahipti. Aynı zamanda oldukça zeki ve engin fikirli bir kadındı. Tahtı görür görmez şaşkınlığını gizleyemedi ve iman etti.

“Süleymân’ın huzuruna girince ona: ‘Senin tahtın da böyle midir?’ diye soruldu. ‘Sanki o!’ dedi, ‘Zaten bize daha önce ilim nasib edildi; onun için de biz teslimiyet gösterenlerden olduk.’

Öteden beri Allah’tan başka taptığı putlar, tevhid dinine girmesini engellemişti. Çünkü o kâfir bir millete mensup idi. Kraliçeye: ‘Buyurun, saraya girin!’ denildi. Sarayın eyvanını görünce, zemininde engin ve duru su olduğunu zannedip eteğini yukarı çekti. Süleymân: ‘Bu, sırçadan yapılmış şeffaf bir saraydır.’ Kraliçe: ‘Yâ Rabbî!’ dedi, ‘Ben Sen’den başkasına ibadet etmekle kendime zulmetmişim, şimdi ise Süleymân’la birlikte âlemlerin Rabbine teslim oluyorum.” (Neml, 27/42-44)

Müfessirlerin çoğuna göre Süleymân (aleyhisselam), Belkıs’la evlenmiş ve onu Yemen hükümdarlığında bırakmıştır. Fakat Kudüs’ten her ay onun ziyaretine gider ve yanında üç gün kalırdı. Süleymân aleyhissilamın Belkıs’la kendisi evlenmeyip, Hemdân melikiyle evlendirdiği de rivayet edilmiştir.[315]

At Sevgisi

Süleymân (aleyhisselam) atları çok severdi. Savaşlarda kullanılmak üzere çok sayıda iyi cins atları vardı. Hatta bu atlarla bizzat ilgilenir, bakımlarını yakından takip ederdi. Bir gün ikindi vakti safkan atlar onun yanına getirilmişti. Bu atlar, en güzel ve alımlı bir şekilde karşısına getirilince her zamanki adeti üzere atlarla ilgilendi. Vakıa, O’nun bu güzel atlarla

ilgilenmesi, bizatihi atlardan kaynaklanmıyordu. O, kendisine Yüce Yaratıcı'yı hatırlatan her güzel şeyi seviyordu. Atları da bundan dolayı seviyordu. Çünkü atlar, Allah yolunda cihad etmek için en önemli vasıta durumundaydı. Allah'ın adının yüceltilmesine vesile olması için hizmet ettikleri için atlar ayrı bir kıymet kazanmışlardı. Hz. Süleymân'ın yanına getirilen atlar koşmaya başlayıp gözden kaybolunca geri getirilmelerini istedi. Bu atların yanına gelerek bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı. Aslında O, bu tavrıyla kavmine de fiilî olarak atların önemini göstermiş oluyordu.

"Dâvûd'a evlat olarak Süleymân'ı ihsan ettik. Süleymân ne güzel kuldu! Hep Allah'a yönelirdi. Hani bir gün ikindi vakti ona, durduğunda sakin, koştuğu zaman ise süratli safkan koşu atları gösterilmişti. Onlarla ilgilenip 'Ben Rabbimi hatırlattıkları için güzel şeyleri severim.' dedi ve onlar gözden kayboluncaya dek onları seyredip durdu. Sonra: 'Onları tekrar bana getirin!' deyip bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı." (Sâd, 38/30-33)

Kur'ân-ı Kerîm'de atlara yemin edilmiştir: *"Yemin olsun, gazilerin nefes nefese koşan, koşarken tırnaklarıyla kıvılcımlar saçan, sabah erkenden baskın basan, o esnada tozu dumana katan, derken düşman kuvvetinin ortasına dalan atlarına"* (Âdiyât, 100/1-5)

Kur'ân-ı Kerîm, düşmana karşı güçlü olmayı, yeterli kuvvete sahip bulunmayı emrettikten sonra savaş atları hazırlanmasının gerekli oluşunu vurgulamıştır. Âyette her ne kadar at zikredilse de tefsircilerin belirttiği gibi kuvvetli olmaya vesile olan her türlü vasıta bu âyetin şümulüne dahil olmalıdır.

"Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın! Savaş atları yetiştirin ki bu hazırlıkla Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve onların ötesinde sizin bilemeyip de ancak Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırasınız. Allah yolunda her ne harcarsanız, onun karşılığı size eksiksiz ödenir, size asla haksızlık yapılmaz." (Enfâl, 8/60)

Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) de o günün şartları çerçevesinde şöyle buyurmaktadır.

"Kim atını Allah yoluna adar ve bir yerde beslerse; muhakkak onun doyması, suya kanması, pisliği ve idrarı kıyâmet günü sevap kefesine

konulacaktır."[316]

Hadis, maddî cihad adına hazırlıklı olmayı bu şekilde teşvik etmektedir. Başka bir hadislerinde de Efendimiz, sahabenin "Atlar hakkında ne buyurursunuz yâ Resûlallah?" sorusuna şöyle cevap vermişlerdir:

"At, üç çeşittir. Biri vizir (günah), birisi sitir (örtü), biri ecir (sevap)dır. Kişinin riya, gurur veya Ehl-i İslâm'a düşmanlık için bağlayıp beslediği at, kendisi için vizirdir, günahtır. Sitir olan at şudur: Kişi Allah yolunda at besler ve (yerinde onu kendi ihtiyaçları için kullanmakla birlikte) onun sırtında ve boynunda Allah'ın hakkı olduğunu da unutmaz; işte bu at, onun için sitirdir. (Yani kişi, hem kendisinin hem de aile fertlerinin izzet, haysiyet ve onurunu onunla korur ve başkalarına el açmaktan kurtulur ki bu yönüyle o at, bir sitir ve bir perdedir.) Ecir olan ata gelince: Kişi onu sırf Allah için, İslâm adına yaylalarda veya bahçelerde besler. Bu at, bahçe veya yayladan ne yerse, yedikleri adedince sahibine sevap açılır. Ayrıca pisliğinin her zerresi, idrarının her damlası için de sevap yazılır."[317]

At, belli bir dönemin en süratli nakil ve harp vasıtası olduğundan, hadiste mes'ele at bazında ele alınmıştır. Günümüzde ise bu tablo değişmiştir. Şu zamanda insanlar, at yerine taksiye, otomobile binmektedirler. Öyleyse, at ile ilgili hüküm aynen günümüzün modern vasıtaları için de geçerlidir. Mesele devletler seviyesinde ele alınınca da her türlü harp vasıtası bu çerçevede ele alınabilir.

Peygamberimizin atlarla ilgili hadisi, günümüze bakan yönüyle, sahip olduğumuz arabaların Allah yolunda kullanılmasının önemine işaret etmektedir. Herkes sahip olduğu vasıtayı, şahsi ve ailevi ihtiyaçları için kullanırken, aynı zamanda kendisine sevap kazandıracak vesileler için de kullanmalıdır. Hele günah yolunda hiç kullanmamalıdır.

Demek ki Hz. Süleymân'ın atlara hususi alâka göstermesi bizler için oldukça geniş mânâlar taşıyan ve mesaj yüklü bir davranıştır.

Hz. Süleymân'ın Vefatı

Hayatı, âdeta harikalar kuşağında geçen Yüce Nebi'nin vefatı da hayatının rengini taşıyan bir şekilde olmuştur. O, Allah'ın izniyle cinlere de hükmetmiş ve yıllarca onları emrinde çalıştırmıştı. Günümüzde olduğu gibi o zaman da

cinlerin gaybı bildiğine dair bir kısım çarpık inanç ve anlayışlar vardı. Cinler de kendilerinde böyle bir kabiliyetin var olduğu zannına kapılmışlardı. Cenâb-ı Hakk, Yüce Nebi'si vasıtasıyla cinlerin aslında ne kadar aciz bir varlık olduklarını onlara göstermiş ve yıllarca horlanmış bir şekilde peygamberinin emri altında onları çalıştırmıştı.

Hz. Süleymân bir gün asâsına dayanmış cinleri kontrol ediyordu. Asâsına dayanmış vaziyette iken ruhunu teslim etti. Fakat cinler, onun vefat ettiğini anlamadılar. Çalışmaya devam ettiler. Bu durum günlerce devam etti. Ta ki bir ağaç kurdunun Hz. Süleymân'ın asâsını yemesi sonucu asânın kırılmasına kadar… O âna kadar insanlar ve cinler onun vefat ettiğini anlamadılar. Böylece cinlerin gaybı bilmedikleri bir kez daha anlaşıldı.

Kurtların asâyı yemesi ile bir gün mutlaka Hz. Süleymân'ın muhteşem saltanatının da dağılacağı gerçeği hatırlatılmaktadır. Nitekim Hz. Süleymân'ın vefatını takip eden yıllarda, o saltanat dağılmış, toplum içinde ciddî inşikaklar yaşanmış ve yeniden Hz. Dâvûd öncesi kaoslara dönülmüştür.

Kur'ân, Hz. Süleymân'ın vefatını şöyle haber vermektedir: *"Süleymân'ın ölüm fermanını çıkarmamızdan sonra, cinler ve çevresindekiler onun öldüğünü, ancak dayandığı asâsını bir ağaç kurdunun yemesi sonucunda, kendisinin yere yıkılmasından sonra anlayabildiler. O, yere düşünce cinler kesin olarak anladılar ki şayet gaybı bilmiş olsalardı kendilerini zelil ve perişan eden angarya işlerde devam edip gitmezlerdi."* (Sebe, 34/14)

Hükümdarlığı kırk yıl süren Hz. Süleymân, vefat ettiği zaman elli üç yaşındaydı.[318]

302 Ebû Dâvûd, *İlim* 1; Tirmizî, *İlim* 19.

303 Bkz.: Mevdûdî, *Tefhim*, 3/323.

304 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/391, 452.

305Bkz.:Enbiyâ, 21/79-82.

306 Gülen, M. Fethullah, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 346-347.

307 Gülen, M. Fethullah, *Varlığın Metafizik Boyutu*, 293 vd.

308 Bkz.: Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 6/134-135.

309 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 6/136.

310 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm va Açıklamlı Meali*, 378.

311 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/232-233.

312 Ateş, Bünyamin, Dikmen, Mehmet, *Peygamberler Tarihi*, 492.

313 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 6/142.

314 Bu konudaki rivayetler hakkında bkz.: İbn Kesîr, *Kasasu'l-enbiyâ*, 2/586; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/236; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 6/143.

315 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/237-238.

316 Buhârî, *Cihâd* 45; Nesâî, *Hayl* 11.

317 Buhârî, *Cihâd* 48; *İ'tisâm* 24; Tirmizî, *Fedâilü'l-cihâd* 10.

318 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/244.

Hz. İlyâs Aleyhisselam

İlyâs da şüphesiz resullerdendi. Hani o halkına şöyle demişti: Siz hâlâ şirkten ve fenalıklardan sakınmayacak mısınız? Sizin de gelip geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı, o en güzel Yaradanı bırakıp hâlâ Ba'l'e tapmaya mı devam edeceksiniz?" Fakat bunlar onu yalancı saydılar. Bundan ötürü de onlar tutuklanıp hesap günü mutlaka yargılanacak ve Cehennem'e götürüleceklerdir. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları böyle olmaz. Sonraki nesiller içinde ona da iyi bir nam bıraktık. "Selam olsun İlyâs'a!" Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz! Gerçekten o bizim tam inanmış has kullarımızdandı. (Saffât, 37/123-132)

Soyu

İlyâs (aleyhisselam), Hz. Hârûn'un soyundandır. Babasının isminin Yasin olduğu rivayet edilir. Soy kütüğü şöyle zikredilir: İlyâs b. Yâsîn b. Finhâs b. el-Azâr (Ayzâr) b. Hârûn b. İmrân. Hz. İlyâs'ın Hz. İdrîs ve Hz. Hızır'la aynı şahıs olduğu yönünde bazı kitaplarda yer alan bilgiler varsa da bunlar muteber sayılmamıştır. İlyâs (aleyhisselam), İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden birisidir.[319]

Peygamberliği

İsrâiloğulları Filistin'i ele geçirince sıbtlerden (kabilelerden) biri Ba'lbek şehrine yerleşmişti. Aslında bu şehrin adı önceleri Bek iken, halk Ba'l adında bir puta taptığı için bu ismi aldığı söylenmiştir. Halk, Cenâb-ı Hakk'ın Tevrât'la gönderdiği hükümleri ihmal edip puta tapmaya başlayınca İlyâs (aleyhisselam) bu kavme peygamber olarak gönderildi. O'nun peygamberliği Kur'ân'da şöyle ifade edilir:

"Zekeriyyâ'yı, Yahyâ'yı, Îsâ'yı, İlyâs'ı da nübüvvete erdirdik. Onların hepsi de salih, hayırlı insanlardandı." (En'âm, 6/85)

Kur'ân'da da zikredildiği gibi halkın taptığı putun adı Ba'l idi. Bu putun yüksekliği on metreyi buluyordu. Altından yapıldığı ve dört yüzlü bir put olduğu da söylenmektedir.[320] Bu kasabanın bu putun adıyla anılması da puta verilen değeri göstermektedir.

İnsanlık, tarih boyunca sağlam esaslar üzerine bina edilen hak yolun prensiplerini kolayca bırakıp, aslı esası olmayan ve örümcek ağından daha

zayıf bir temel üzerine kurulmuş olan –aslında buna tamamen temelsiz demek daha uygun olur– şirk sistemini kabul edebilmişlerdir. Tarih boyunca sayısını bilemediğimiz kadar tekerrür eden bu hadise, bir kez de Filistin'deki bu kasabada yaşanıyordu. Kasaba halkı bu puta öylesine itibar ediyordu ki sahip oldukları her türlü iyiliğin kaynağı olarak onu biliyor, bütün başarılarda ona muhtaç olduklarını düşünüyorlardı. Hz. İlyâs'tan önceki nebinin gölgesi henüz kaybolmadan böyle bir yanlışı benimsemeleri cidden şaşılacak bir durumdu.

İlyâs (aleyhisselam) onları Ba'l putunu bırakıp Allah'a kulluğa davet etti. Tevrât'ın hükümlerini onlara yeniden hatırlattı. Zira o dönemde gelen peygamberler yeni bir şeriatla gelmiyordu. Tevrât'ın ahkamıyla amel ediyorlar ve Tevrât'ta yapılan tahrifatları tashih ediyorlardı.

"Hani o halkına şöyle demişti: Siz hâlâ şirkten ve fenalıklardan sakınmayacak mısınız? Sizin de gelip geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı, o en güzel Yaradanı bırakıp hâlâ Ba'l'e tapmaya mı devam edeceksiniz?" (Saffât, 37/124)

Ne var ki kasaba halkı ona kulak vermedi. Kabul etme yerine yalanlamayı tercih ettiler. Bu dönemde şirke sapmanın ne kadar cahilce sebeblere bağlı olduğunu göstermesi bakımından şu hadiseyi zikretmek yerinde olacaktır: Hz. İlyâs o dönemde Uhad veya Ehab isminde bir melikle yakınlık kurmuştu. Melik, onun mesajlarına sıcak bakıyor, fikren onu destekliyordu. Böyle bir yakınlık, halkı imana davet etmeye vesile yapılabilirdi. Ancak bir gün bu melik beklenmedik şekilde Hz. İlyâs'a şöyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki ben senin davet ettiğin dinin batıl olduğu kanaatindeyim. Çünkü ben İsrâiloğullarının hükümdarlarından falan ve falanın putlara taptıklarını görüyorum. Fakat buna rağmen onların yiyip içtiklerini, dünya nimetlerinden faydalandıklarını, puta tapmalarının kendilerine bir zararı olmadığını, hatta puta tapmalarının dünyalıklarından hiçbir şeyi eksiltmediğini görmekteyim. Hem bizim onlardan üstün olan bir tarafımız da yoktur." dedi.

İmanın hakikatini kavrayamamış, iman kalbine oturmamış ve din gerçeğini anlayamamış bu melik böylece inanma yolunu terk edip putlara meyletti ve puta tapmaya başladı. Mantık ne kadar zayıf, gerekçe ne kadar tutarsızdı!

Hz. İlyâs, melikin bu sözlerine çok üzüldü. Onu ikna etmeye çalıştı. Ama melik putperest düşünceye çoktan mağlub olmuş, diliyle seslendirdiği bu anlayışını, fikren çoktan kabul etmişti. Bundan dolayı düşüncesinden vazgeçmedi. Bu hadise üzerine, İlyâs (aleyhisselam) melikten ayrıldı.[321]

İlyâs, kavminin iman etmemesi üzerine şöyle dua etti:

“Allah’ım! İsrâiloğulları, davetimi dinlemeyip benden kaçtılar. Senden yüz çevirip başka şeylere taptılar. Onlara verdiğin nimeti geri al!” dedi. Böyle dua ediyordu; zira belki mahrumiyet yaşayınca insafa gelirler, gerçeği görürler ve iman ederlerdi. Bunun üzerine Allah, ona:

“Onların rızık işini, senin eline verdik. Bu hususta söz senindir.” diye vahyetti. Yani Cenâb-ı Hak, nebisinin bu konudaki duasını kabul edeceğini bildirmiş oluyordu. İlyâs (aleyhisselam) da:

“Allah’ım! Onlara yağmur verme!” diye dua etti. Bunun üzerine Allah, onlara, üç yıl boyunca bir damla yağmur yağdırmadı. Öyle ki hayvanları ve ağaçları (susuzluktan) helâk oldu. İnsanlar çok şiddetli bir şekilde sıkıntıya düştüler.

Hz. İlyâs, onlara bu bedduayı yaptıktan sonra ortadan kaybolmuştu. Bazı rivayetlerde, onun kavminden ayrılmasının sebebinin kralın kendisini öldürmek istemesi olduğu zikredilir. Eğer böyle ise yıllarca bir suçlu gibi onu aramışlar, kendilerine ebedi saadet buketleri sunmak için gelen Allah’ın elçisini aralarında yaşatmamışlardır. Onlar ne yaparsa yapsın, Allah’ın rahmeti ve inayeti nebisiyle birlikteydi. Çünkü, İlyâs’ın (aleyhisselam) bu süreçte uğradığı yere rahmet iniyor, bulunduğu yere rızkı geliyordu. Bu nedenle İsrâiloğulları herhangi bir evden ekmek kokusu duysalar, İlyâs buradadır diyerek içeriye girip Hz. İlyâs’ı arıyorlardı. Fakat her defasında Hz. İlyâs’ı bulamayınca, ev halkına kötü davranıyorlardı.

Hz. İlyâs, nihayet bir gün İsrâiloğullarından yaşlı bir kadının evine sığınmak durumunda kalmıştı. Kadının Elyesa adında hasta bir oğlu vardı. Kadın, Hz. İlyâs’ın saklanmasına yardımcı olmuş, onu kavmine haber vermemişti. Kadının bu iyiliği karşısında Hz. İlyâs da Elyesa’nın iyileşmesi için dua etmişti. Nebisinin dualarını kabul eden Cenâb-ı Hakk bu duayı da kabul buyurdu ve çocuğa şifa lutfetti. Bunun üzerine Elyesa da Hz. İlyâs’a iman etti ve bir daha da ondan ayrılmadı. Her nereye giderse onunla birlikte

gitti.

Bu arada kuraklık ve kıtlıktan bunalan halkın belki insafa gelebileceği ümidiyle Hz. İlyâs, kavmine bir teklifte bulundu. Kavmin ileri gelenlerine, içine bulundukları sıkıntılı durumu anlattıktan sonra, putlarını ortaya koyup dua etmelerini teklif etti. Eğer, putlarına yaptıkları dua neticesinde yağmur gelirse doğru yolda oldukları ortaya çıkacaktı. Yok eğer bu şekilde yağmur yağmazsa kendisinin Allah'a dua edeceğini, duası neticesinde de yağmurun yağması durumunda puta tapmaktan vazgeçip kendi davetine uymalarını teklif etti. Fazla bir tercih imkânı bulunmayan halk, bu teklifi kabul etti. Zira kuraklıktan ve kıtlıktan bunalmışlardı. Hayvanları telef olmuş, ağaçları kurumuştu.

Hz. İlyâs'ın teklif ettiği gibi halk önce kendi putlarını meydana koyup yalvarmaya başladı. Ne kadar yalvardılarsa bir türlü yağmur yağmıyordu. Putlarından bütün bütün ümitlerini kesince Hz. İlyâs'a dua etmesini söylediler.

İlyâs (aleyhisselam) derin bir teveccühle Allah'a yönelip dua etti ve yağmur göndermesini niyaz etti. Az bir zaman sonra ufukta bulut kümeleri belirmeye başladı. Yüzlerde gülümseme ve sevinç emareleri oluşmaya başladı. Çok geçmeden de bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı. Toprak suya kandı. İnsanlar üç yıldır hasretini çektikleri yağmurun altında sevinç çığlıklarıyla ıslandılar. Toprağa can geldi. Kıtlık dönemi böylece bitti.[322]

Artık kasaba halkının iman etmesi gerekiyordu. Ama verdikleri sözü tutmadılar. İman etmediler. Bir yağmurla putlarından vazgeçmeyeceklerini açıkladılar. Artık böylesine yüzsüz ve tutarsız bir kavmin arasında bulunmanın faydası kalmamıştı. Hz. İlyâs Cenâb-ı Hakk'a dua ederek başka bir memlekete gitmesi için izin vermesini niyaz etmiş, Allahu Teâlâ da duasını kabul etmiştir.

Devam Eden Hayat

Rivayete göre Hz. İlyâs (aleyhisselam) yaşlılığında ölümün soluklarını duymaya başladığı bir dönemde bir gün ağlamaya başlamıştı. Onun ağlama sebebini en iyi bilen Cenâb-ı Hakk, nebisine vahiy yoluyla ağlamasının sebebinin ne olduğunu, dünyaya düşkünlükten mi, ölüm korkusundan mı, yoksa Cehennem'e girme endişesinden mi olduğunu sordu.

Hz. İlyâs:

Ağlamasının sebebinin bu olmadığını, artık hamd edenlerle birlikte hamd edemeyeceğini, ibadet edenlerle birlikte ibadet edemeyeceğini, namaz kılanlarla birlikte namaz kılamayacağını söyledi. Bundan dolayı ağladığını beyan etti.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak: "Şanıma yemin ederim ki beni zikreden hiç kimse kalmayıncaya kadar senin ecelini geciktireceğim." dedi.[323]

İslâm âlimlerinden bir kısmı bu ve benzeri rivayetlere dayanarak Hz. İlyâs'ın hayatta olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşe sahip olan ve hayat tabakalarını beşe ayıran Bediüzzaman Hazretleri de Hz. İlyâs'ın ikinci hayat tabakasında bulunduğunu belirterek şu açıklamayı yapmaktadır:

"İkinci tabaka-i hayat: Hazret-i Hızır ve İlyâs Aleyhimesselâmın hayatlarıdır ki bir derece serbesttir. Yani, bir vakitte pek çok yerlerde bulunabilirler. Bizim gibi beşeriyet levazımatıyla daimî mukayyet değillerdir. Bazen, istedikleri vakit bizim gibi yerler, içerler; fakat bizim gibi mecbur değillerdir. Tevatür derecesinde, ehl-i şuhûd ve keşif olan evliyanın Hz. Hızır ile maceraları, bu tabaka-i hayatı tenvir ve ispat eder."[324]

319 Taberî, *Târih*, 1/238-239.

320 Taberî, *Târih*, 1/239.

321 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/212.

322 Taberî, *Târih*, 1/240; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/213.

323 Kurtubî, *el-Cami'li ahkâmil'l-Kur'ân*, 15/115.

324 Said Nursî, *Mektubat*, 2.

Hz. Elyesa Aleyhisselam

İsmâîl'i, Elyesa'ı, Yûnus'u, Lût'u da nübüvvete erdirdik; her birini de yaşadıkları asrın insanlarından üstün kıldık." (En'âm, 6/86)

Soyu

Hz. Elyesa'nın (aleyhisselam) soyu Hz. İbrâhîm'e dayanmaktadır. Soy kütüğü şöyledir: Elyesa b. Ahtub b. Adiy b. Şütlem b. Efrâîm b. Yûsuf b. Yâkub b. İshâk b. İbrâhîm.[325]

Peygamberliği

Hz. Elyesa ile ilgili pek fazla bir bilgiye sahip değiliz. Kur'ân'da iki yerde ismi zikredilmekte ve peygamber olduğu belirtilmektedir. Rivayete göre Elyesa (aleyhisselam), çocukluğunda şiddetli bir hastalığa tutulmuş ve bir gece evlerine misafir olan Hz. İlyâs'ın duasıyla şifa bulmuştu. Bu hadise üzerine de İlyâs'tan (aleyhisselam) hiç ayrılmamış, sürekli onunla birlikte olmuştur. Bu süreçte ondan Tevrât'ı öğrenmiş ve bu nebinin feyizli ikliminden istifade etmiştir. Hz. İlyâs da kavminden ayrılırken Elyesa'yı (aleyhisselam) vekil bırakmıştır.[326] Bu vekil bırakma da vahyin işaretiyle olmuş olmalıdır. Nitekim daha sonra Cenâb-ı Hak, Elyesa Aleyhissalam'a da nübüvvet vermiş, o da kavmini irşad etmiştir.

Hz. Elyesa da vefat ederken, kendisinin yerine vekalet edip kadı ve hâkim olarak İsrâiloğulları arasında vazife yapacak birisini tayin etmek istemişti. Bu maksatla şöyle dedi:

"Hüküm verirken kızmamak şartıyla benim yerime kim vekalet edecek." Zülkifl adında bir delikanlı çıkıp, bu şartla kendisine vekalet edeceğini söyleyince, onu yerine vekil bıraktı. Daha sonra Cenâb-ı Hakk, onu da nübüvvetle serfiraz kıldı.[327]

Burada bir hususa işaret etmemiz faydalı olacaktır. Cenâb-ı Hak, İsrâiloğullarına peşi peşine peygamberler göndermiştir. Hatta aynı zaman diliminde birden fazla peygamberin de bulunduğu olmuştur. Öyle ki bazı rivayetlerde İsrâiloğullarının bir günde üç peygamber şehit ettiklerine dair

bilgiler yer almaktadır. Peygamber Efendimiz de bu konuda şöyle buyurmaktadır:

"İsrâiloğullarını peygamberler yönetirdi. Bir peygamber ölünce, yerine bir başka peygamber geçerdi."[328]

Bu hadisten de anlıyoruz ki İsrâiloğulları çabuk fitne çıkaran bir karaktere sahip oldukları için ancak bir peygamber tarafından idare edilirlerse kontrol edilebiliyordu. Nitekim kendilerini peygamberler idare etmiş olmasına rağmen pek çok fitne ve fesatları çıkarmaktan da geri durmamışlardır. Öyle ki kendi peygamberlerini bile şehit edebilmişlerdir.

325 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/5.

326 Kamil Miras, *Tecrid-i Sarih Tercemesi*, 9/89.

327 Sa'lebî, *Arâis*, 261.

328 Buhârî, *Enbiyâ* 50; Müslim, *İmâre* 44.

Hz. Zülkifl Aleyhisselam

İsmâîl'i, İdrîs'i, Zülkifl'i de an! Onların hepsi sabır fazileti ile bezenmişlerdi. (Enbiya, 21/85)

Soyu

Asıl adı Bişr'dir. Künyesi Bişr b. Eyyûb'dur. Hz. Eyyûb'un oğlu olduğu söylenmiştir. Ancak Hz. Elyesa'dan sonra peygamber olduğu düşünülünce bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Fakat Hz. Eyyûb'un oğlu değilse şayet, onun soyundan olmalıdır.

Peygamberliği

Hz. Zülkifl'in (aleyhisselam) nerede yaşadığı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Tefsirlerde zikredilen çeşitli ihtimaller içinde en kuvvetlisi onu, Hızkil ile aynı sayan görüştür. Bu zat Habur nehri civarında tebliğde bulunmuştur. Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde makamı bulunmakta ve asırlardan beri kökleşmiş kuvvetli bir gelenekle onun burada yaşadığına inanılmaktadır. Ülkemizin özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde son derece yaygın olan Zülküf adı bundan ileri gelmektedir.[329]

Hz. Zülkifl'in peygamberliği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Peygamber olmadığını söyleyenler olmuşsa da âlimlerin çoğu ismi Kur'ân'da peygamberlerle birlikte zikredildiği için peygamberliği hususunda bir şüphe bulunmadığını beyan etmişlerdir.[330]

Zülkifl'in (aleyhisselam) ismi Kur'ân'da iki yerde geçmektedir:

"İsmâîl'i, İdrîs'i, Zülkifl'i de an. Onların hepsi sabır fazileti ile bezenmişlerdi." (Enbiyâ, 21/85)

Hz. Zülkifl'le ilgili şöyle bir rivayet vardır:

"Allâh Teâlâ, İsrâîloğullarının peygamberlerinden birine, lutfetmiş olduğu nübüvvetin yanında bir de mülk ve saltanat verdi. Bu peygamberin vefâtı yaklaştığında, O'na rûhunu kabzedeceğini vahiyle bildirdi o da:

"Mülkümü, İsrâîloğulları'ndan geceleri sabaha kadar namaz kılan,

gündüzleri oruç tutan ve insanlar arasında kızmadan hükmedecek birine ver!” buyurdu.

Bu peygamber, kendisine verilen emri İsrâîloğulları’na bildirdi. Aralarından bir genç kalkıp:

“Bu işe ben kefil olurum. Bu vazîfeyi üstlenirim.” dedi.

Peygamber o gence:

“Bu kavmin içinde senden daha büyükleri var; sen otur!” dedi.

İkinci kez aynı teklifi yapınca aynı genç:

“Ben kefil olurum.” dedi. Üçüncü defa aynı teklifi tekrar edince yine aynı genç cevap verdi. Bunun üzerine teklifi yapan peygamber, yerine onu kefil bırakıp mülkünü ona verdi. Bu genç, Bişr idi.”[331]

İnsanlığın baş düşmanı olan İblis, Hz. Zülkifl’in üzerine aldığı vazifeyi ve verdiği sözleri yerine getirmemesi için ona çeşitli tuzaklar kurmuştu. Zülkifl (aleyhisselam) geceleri uyumamaya söz verdiği için gündüz öğle ile ikindi arasında kaylule vaktinde uyurdu.

Şeytan bir gün yaşlı bir ihtiyar suretinde gündüz uykusuna yatmak üzereyken Hz. Zülkifl’in kapısını çaldı. Kapı açılınca kendisinin hakkı çiğnenen mazlum bir ihtiyar olduğunu, kavmiyle arasında anlaşmazlıklar çıktığını, kavmiyle kendisi arasında hüküm vermesini istedi. Hz. Zülkifl ona şimdi gidip, hüküm verme zamanında gelmesini söyledi.

Aynı ihtiyar ertesi gün yine aynı saatte geldi. Hz. Zülkifl tam istirahate çekilmek üzereydi. Adama niye mahkeme zamanında gelmediğini sordu. Adam:

“Sen mahkemede hüküm verirken gelmek isteyince kavmim senden korkuyor ve bana hakkımı vereceklerini söylüyorlar. Ama sen yokken de bana zulmediyor, hakkımı vermiyorlar.” dedi. Zülkifl (aleyhisselam) adama yine ertesi gün mahkeme zamanında gelmesini söyledi.

Fakat adam ertesi gün yine mahkemeye gelmedi. Hz. Zülkifl’in istirahat edeceği saatte gelip kapıya dayandı. Görevliler adamı içeri bırakmadılar. Fakat İblis doğrudan odaya girdi. Zülküfl (aleyhisselam) başını kaldırıp bakınca ihtiyarı karşısında gördü fakat kapının kilidi de açılmamıştı. Gelen şahsın

Şeytan olduğunu anladı. Ona:

"Sen Allah'ın düşmanı İblis misin?" diye sordu. İblis:

"Evet, beni her zaman aciz bırakmıştın. En son bu yola başvurdum. Böyle yapmakla seni kızdırmayı, böylece verdiğin sözden caydırmayı ümid ettim. Ama başaramadım." dedi.[332]

Hz. Zülkifl ile ilgili kaynaklarımızda pek fazla bilgi bulunmadığını belirtmiştik. Burada yer verdiğimiz rivayetlerin de İsrâil kaynaklarından alınmış olabileceğini düşünüp mülahaza dairemizi açık tutmamız gerektiğini söyleyebiliriz. Zira yukarıda yer verdiğimiz rivayetlerin birinde yer alan Hz. Zülkifl'in geceleri hiç uyumamak ve gündüzleri sürekli oruç tutmak şeklinde verdiği söz, dinlerdeki kolaylık ilkesiyle uyuşmamaktadır. En faziletli oruç tutma şeklinin bir gün yeyip bir gün oruç tutma olan Hz. Dâvûd'un orucu olduğu düşünülünce bu rivayetler hususunda emin olamayacağımızı daha iyi anlayabiliriz. Bunu söylerken bu ve benzeri rivayetlerin mutlaka uydurma olduğunu da iddia etmiyoruz. Sadece temkinli yaklaşmamız gerektiğini hatırlatmak istiyoruz.

329 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakim ve Açıklamalı Meali*, 328.

330 İbn Kesîr, *Kasasu'l-enbiyâ*, 1/320.

331 Alûsî, *Rûhu'l-meânî*, 17/87.

332 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/211.

Hz. Yûnus Aleyhisselam

Yûnus da şüphesiz resullerdendi. Hani o, Rabbinden izinsiz kaçıp yolcusunu doldurmuş gemiye kendini atmıştı. Kur'a çekmiş, kur'ada kaybedenlerden olunca denize atılmıştı. O yaptığından ötürü pişman bir vaziyette iken balık onu yutuverdi. Şayet Allah'ı çok zikreden, ibadetli kimselerden olmasaydı, tâ mahşere kadar onun karnında kalırdı. (Sâffât, 37/139-144)

Ninova

Musul yakınlarında yüz bini aşkın kişinin yaşadığı küfür karanlıklarına mağlup olmuş bir şehirdi Ninova. Tarihin Asurlular diye kaydettiği bu azgın kavim, *"Zalim, Allah'ın kılıcıdır. Allah onunla insanlardan intikam alır, sonra döner ondan intikam alır."*[333] nebevî beyanında ifade edildiği gibi, Allah önce bu zalim ve sapkın topluluğun eliyle İsrâiloğullarını cezalandırdı. Zulümde o kadar ileri gittiler ki Tevrât nüshalarını yaktılar, Mescid-i Aksâ'yı hayvanlarına ahır yaptılar ve İsrâiloğullarından kadın-erkek, çoluk-çocuk pek çok kimseyi esir ederek Bâbil'e götürüp ağır işlerde çalıştırdılar. Peygamberlerine her türlü zulmü ve hakareti reva gören bu İsrâiloğulları, Buhtunnasır isimli zalim Asur kralının eliyle cezasını bulmuştu.[334]

Kur'ân'da bu şehrin nüfusuna işaret edilerek şöyle buyrulur:

"Biz onu(Yûnus'u) yüz bin nüfuslu bir şehre göndermiştik, hatta gittikçe nüfusları artıyordu da." (Sâffât, 37/147)

Peygamberliği

Allah, zalim bile olsa ilâhî hikmeti gereği, her topluluğa bir fırsat veriyor ve ilâhî mesajları tebliğ edecek bir peygamber gönderiyordu. Ninova'ya da Hz. İbrâhîm'in soyundan, Hz. Yâkûb'un torunlarından, ilâhî vahye mazhar ve kendisine nice meziyetler verilen Hz. Yûnus'u peygamber olarak gönderdi. Hz. Yûnus peygamber gönderildiği zaman otuz yaşındaydı. Ninovalılar ise o dönemde puta tapıyorlardı. Zenginlik ve refah onları şımartmıştı. Hz. Yûnus onları putlara tapmayı bırakmaya ve göklerin ve yerin yegâne maliki olan ezel ve ebed sultanı Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmeye çağırdı. Hz. Yûnus'un kavmini daveti tam otuz üç yıl sürdü. Gece gündüz demeden ve her

türlü hakaret ve horlanmaya aldırmadan tam otuz üç yıl tebliğ vazifesinde bulundu. Ne var ki bu müddet içinde kendisine sadece iki kişi iman etmişti.[335]

Kur'ân'ın ifadesiyle Peygamberin vazifesi sadece tebliğdi. Kalpleri imana açmak ve insanları doğru yola hidayet etmek Allah'a ait bir işti. Otuz üç yılda iki kişi değil hiç kimse iman etmemiş olsaydı bile, Hz. Yûnus vazifesini hakkıyla yerine getirmişti. Çünkü peygamberlerin sıfatlarından biri tebliğdir. Ve hiçbir peygamber tebliğde kusur etmemiştir. Belki bazı peygamberlere hiç kimse iman etmemiştir. Ama o, isimlerini bilmediğimiz Allah'ın en seçkin kulları olan Peygamberler de vazifelerini yerine getirmişlerdir. Çünkü kalpler Allah'ın elindedir. O dilediğine hidayet verir, dilediğine vermez. Ama hiç kimse kendi istediğine hidayet veremez.

Demek ki Peygamberlerle bir mânâda aynı vazifeyi gören irşad ve tebliğ erleri de bütün hak ve meşru metotları kullanarak vazife yapmalı ama işin Allah'a bakan yönüne karışmamalı ve neticeyi O'na bırakmalıdır.

Hz. Yûnus, vazifesini yapmıştı. Ama kavminin iman etmemesi de onu üzüyordu. O, kavmini ebedi saadete giden hak yola çağırıyor, ama kavmi alabildiğine hoyrat davranarak küfür ve inkârlarında ısrar ediyordu. Hâlbuki o, bu daveti karşılığında onlardan herhangi bir ücret de istemiyordu. Tek isteği, onların fena ve fani olan putlara kulluktan kurtulup, Allah'a kul olmalarıydı. Bundan dolayı Hz. Yûnus, kavmine kırgındı. Onların hidayet güneşine karşı kör davranmalarına üzülüyordu. Neticede iflah olmaz bu topluluğu Allah'a havale etmeye karar verdi. Ne var ki murâd-ı ilâhî, onun bir süre daha vazifesine devam etmesi istikametindeydi.

Cenâb-ı Hak, Hz. Yûnus'a şöyle vahyetti: "Kullarımı bana havale etmekte acele etme! Onların yanına dön ve kırk gün daha imana davet et. Eğer davetini kabul ederlerse ne âlâ… Aksi hâlde onlara azab göndereceğim." Bunun üzerine Hz. Yûnus kavmine dönerek yeniden onları hak dine davet etmeye başladı. O derin bir vazife şuuruyla temsil ağırlıklı ama uyarıya açık davetini 37 gün daha sürdürdü. Ama ne yazık ki taş kesilmiş kalplerin yumuşamaya niyeti yoktu. Artık Hz. Yûnus için son uyarı vakti yaklaşmıştı. İnkara kilitlenmiş her kavmin başına gelen acı son Ninovalıların da kapısına gelip dayanmıştı. İlâhî kanun gereği, Peygamberini yalanlayan ve küfürde ısrar eden her kavim helâkla cezalandırılırdı. Ninovalılar için de azaptan kurtuluş adına son fırsat günleriydi. Ancak onlar henüz meselenin

ciddiyetinin farkına varmış değillerdi.

Hz. Yûnus onları son kez uyardı: "Eğer iman etmezseniz üç güne kadar, muhakkak size azab gelecektir. Bu azabın ilk işareti de yüz renginizin değişmesi ve benizlerinizin uçup solmasıdır."[336]

Kavminden Ayrılması

Artık son uyarı yapılmıştı Ninovalılara. Hz. Yûnus, kavmine verilen kırk günlük sürenin dolmasına bir gün kala Ninova'dan ayrıldı. Vaad edilen yakıcı azabın ilk işaretleri görünmüştü. Kur'ân bu ayrılışı şöyle anlatır bize: *"Zünnûn'u da an! Hani o halkına kızmış, onlardan ayrılmış, Bizim kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı."* (Enbiyâ, 21/87)

Kur'ân'ın beyanıyla, *"Yûnus da şüphesiz resullerdendi."* (Sâffât, 37/139.) Onun her hareketi vahyin kontrolündeydi. Kırk günlük sürenin dolması yaklaşsa da vahyi beklemesi gerekiyordu. Âdet-i sübhaniyesine göre Allah, hangi kavme azap edecekse nebisine, azap öncesi o beldeden ayrılmasını emir buyurmuştur. Yûnus (aleyhisselam) ise öyle bir emir gelmeden, kendi içtihadı ile kavminin beldesini terk etmişti. Böyle bir davranış ise bir peygamber için zelle sayılırdı. Çünkü peygamberler, hatadan ve günahtan korunmuşlardır, masumdurlar. Onların murad-ı ilâhiyi tespitteki içtihad hatalarına ise zelle denir. Bu durum, Yûnus Peygamber için de zelleden başka bir şey değildi.

Yoksa onun kavmini terk etmesi, ne vazifeden kaçma ne de emir verene başkaldırmaydı. Sadece ilâhî çağrıya uymayan halktan uzaklaşmaydı.

Nitekim Nebiler Sultanı da *"Balığın yoldaşı olan zât (Hz. Yûnus) gibi olma!*" (Kalem, 68/48) âyeti nazil olunca, ihtimal bazı sahabiler, "Acaba Hz. Yûnus ne kusur işledi?" diye düşünürler mülahazasıyla, Resûl-i Ekrem hemen "Beni, Yûnus b. Metta'ya tercih etmeyin…" demiştir. Evet, peygamberleri sıradan insanlar gibi değerlendirmek o yüce kâmetlere karşı ciddi bir saygısızlık olur.

Helâkin Eşiğinden Dönen Kavim

Ninovalılar, Hz Yûnus'un "iman etmemeleri hâlinde üç güne kadar azabın geleceği" uyarısının ertesi sabahı, azabın ilk işaretiyle karşılaştılar. Herkesin beti benzi atmış, yüzleri sararıp solmuştu. İşte o an her şeyi anladılar. "İşte

Yûnus'un haber verdiği azap alameti! Biz O'nun bugüne kadar yalan söylediğini hiç görmedik." diyerek yaklaşan azaptan dolayı büyük bir korku ve paniğe kapıldılar. Belki de kendilerini ilk defa bu kadar tedirgin ve çaresiz hissediyorlardı. Ama yine de akıllarına ilk gelen Yûnus Nebi olmuştu. "Bir bakın, eğer Yûnus geceyi aramızda geçirirse azaptan emin olabiliriz, yok aramızdan çekip gitmişse biliniz ki azap bizi yakalayacaktır." dediler.

Artık bu son davetin kırkıncı gecesi gelip çatınca, Hz. Yûnus azabın geleceğini yakînen bildiğinden onların arasından çıkıp gitmişti. Ertesi gün olunca, vaad edilen azap gelip onları kuşattı. Şiddetle duman saçan simsiyah ve korkunç bir bulut aniden onların üzerine çıkagelmişti. Sonra şehri kaplayan buluttan yayılan dumanlar evlerinin damlarını simsiyah hâle getirmişti. Bu durumu görünce helâk olacaklarını anladılar ve Hz. Yûnus'u aramaya başladılar, fakat onu bulamadılar. Bunun üzerine Allah (celle celâluhû) tevbe etmelerini ilham etti, onlar da tevbe konusunda samimi davranarak yaşlı bir zatın yanına geldiler ve ona:

– Başımıza gelenleri görüyorsun, ne yapmamızı tavsiye edersiniz, dediler. Yaşlı zat:

– Önce Allah'a iman edin, sonra tevbe edin ve 'Ey dipdiri olan ve hiçbir şeye muhtaç olmadan varlığını devam ettiren, hiçbir canlının mevcut olmadığı zaman da dipdiri olan, ölüleri dirilten ve kendisinden başka ilâh olmayan Rabb'imiz!' diyerek Allah'a yalvarın, dedi. Bundan sonra bulundukları şehirden çıkıp geniş bir arazi üzerinde bulunan yüksek bir yere geldiler ve hayvanları yavrularından ayırdıktan sonra yüksek sesle Allah'a yalvarıp suçlarının bağışlanmasını istediler. Bu arada daha önce yapmış oldukları zulüm ve haksızlıklardan pişmanlık duyup hak sahiplerine haklarını iade ettiler. Öyle ki binalarında bulunan başkasına ait bir taşı bile söküp sahibine geri verdiler.

Nihayet tevbe etmeleri üzerine Allah (celle celâluhû) onların üzerinden azabı kaldırdı. Azabın kaldırıldığı gün ise Aşure gününe rastlayan bir çarşamba günü idi. Bir rivayette de azap 15 Şevval Çarşamba günü kaldırılmıştı.[337]

Kur'ân, bu kavmin helâktan kurtuluşunu şöyle anlatır: *"Azap gelip çattığı zaman imana gelip de bu imanı kendilerine fayda vermiş olan bir tek memleket halkı olsun, bulunsaydı ya! Asla böyle bir şey vaki olmamıştır. Ancak Yûnus'un halkı müstesnadır ki bunlar iman edince, kendilerinden*

dünya hayatındaki rüsvaylık azabını uzaklaştırıp giderdik ve onları bir süre daha yaşattık. (Yûnus, 10/98)

Hz. Yûnus'un (aleyhisselam) kavmine takdir edilen azap kaldırılmıştı. Ne daha önce ne de daha sonra bu şekilde helâkten kurtulan başka bir kavim olmamıştır. Bu kurtuluş Cenâb-ı Hakk'ın bu kavme hususi bir lutfu olmuştu.

Gerçi, bazen belâların sebeplerinin ortaya çıktığı esnada yapılan bir iyilik, bir güzellik Allah'ın atâsına ve azabın kaldırılmasına sebep olur. Yûnus'un (aleyhisselam) kavmi de azap emarelerini görünce, toplanmış, Allah'a yönelmiş ve O'na pişmanlık duygularını bildirmişler, böylece Cenâb-ı Hakk'ın lutfuyla helâkin eşiğinden dönmüşlerdir.

Belki de Hz. Yûnus, ilâhî emir gelmeden kendi içtihadıyla kavmini terk ettiği için, kavmine gelecek olan azap kaldırılmış ve Cenâb-ı Hak onu peygamberlik mertebesine uygun bir itap şeklinde bir paratoner gibi O Yüce Nebi'ye vermiş ve Hz. Yûnus kavmine bedel sıkıntıları çekmiştir. Elbette işin en doğrusunu Allah (celle celâluhû) bilir. Bildiğimiz bir şey varsa o da Hz. Yûnus'un kavminin tam azap gelirken tevbe etmiş ve helâkten kurtulmuş olmalarıdır.

Balığın Karnında Arş'ı Titreten Münâcât

Hz. Yûnus (aleyhisselam), kavminden ayrıldıktan sonra uzun bir yolculuk yapıp sonra Yafa'ya geldi. Deniz kıyısına geldiği zaman hareket etmek üzere olan bir gemiye bindi. Gemi hareket ederken her şey normaldi. Ne var ki bir süre sonra gemi aniden durdu ve denizde beklenmedik bir fırtına başladı ve dalgalar hızla yükseldi. Dalgaların şiddetiyle gemi neredeyse batacak hâle gelmişti.

Gemideki herkes tedirgindi ve can derdine düşmüştü. Ortada tuhaf ve normal olmayan bir şeyler vardı. Gemi sadece sağa sola yalpalıyor ama ileri ve geri gitmiyordu. Herkes panik içindeyken şöyle bir konuşma oldu: "Bu aramızdaki birinin günahı yüzündendir. Herhalde gemide efendisinden kaçan bir köle var. Gemide kaçak köle olunca gemi yürümez."

Yûnus Nebi meseleyi anlamıştı. Günahkâr sanılan kendisiydi. O, aslında onların bildiği cinsten bir günah işlememişti. Onun hatası vahyi beklemeden hareket etmiş olmasıydı. Yani bir mukarrebîn zellesiydi. Ama yine de

gemidekilere sordu:

– Geminize ne oluyor da yürümüyor?

– Bilmiyoruz, dediler.

Yûnus (aleyhisselam):

– Fakat ben biliyorum ki onun içinde, Rabb'inden kaçan bir kul vardır. Vallahi, siz onu denize atmadıkça, gemi hareket edemez. Bu, benim kusurum yüzündendir. Siz beni denize atınız, dedi.

Yûnus'u (aleyhisselam), denize atmaktan kaçındılar ve:

– Vallahi, ey Allah'ın Peygamberi! Biz Seni denize atmayız, dediler.

Yûnus (aleyhisselam):

– Öyle ise kura, çekiniz! Kurada ismi çıkanı denize atınız, dedi.

Bunun üzerine, aralarında kur'a çektiler.

Kura, Hz. Yûnus'a çıktı. Yûnus (aleyhisselam):

– Ben size bu işin muhakkak benim kusurumdan ileri geldiğini haber vermiştim, dedi.

Fakat, onu yine denize atmaktan kaçındılar. İkinci kez kur'a çektiler. Kura, yine Yûnus'a (aleyhisselam) çıktı.

Hz. Yûnus:

– Ben size bu işin muhakkak benim günahımdan ileri geldiğini haber vermiştim, dedi.

Fakat, yine, onu, denize atmaktan kaçınarak üçüncü kez kuraya başvurdular. Kura, yine, Yûnus'a (aleyhisselam) çıktı.

Yûnus (aleyhisselam), bunu görünce geceleyin hemen kendisini denize attı. Azgın dalgaların arasında yaptığından pişman bir vaziyette iken bir balık gelip onu yutuverdi. Bu esnada Cenâb-ı Hak, balığa vahyederek onu yutmasını, fakat etini parçalamamasını ve kemiklerini kırmamasını emretti.[338]

Yûnus (aleyhisselam) balığın karnına girip ölmediğini anlayınca hemen Allah'a sığındı. Zaten o hayatı boyunca hep Allah'ı zikir ve tesbihle anıp durmuştu. O, geniş günlerinde Mevlası'nı hiç unutmamıştı. Şimdi o zorda

kalınca Mevlası onu darda bırakır mıydı? Hz. Yûnus'un, balığın karnında yapabileceği tek bir şey vardı. O da Allah'a teveccüh edip sığınmak. Zira kurtuluşu için bütün maddî sebepler yok olmuştu. Gece, deniz ve balık âdeta onun aleyhine ittifak etmişti. Onu kurtaracak öyle bir zat idi ki hükmü hem geceye, hem balığa hem de denize geçmeliydi. Bunların hepsine birden hakim olmayan, ona yardım edemez, kurtuluşunu temin edemezdi.

O, dilerse neler olmazdı ki! Ateşi İbrâhîm için gül bahçesine çeviren Yüce Allah, balığı da onun hakkında bir denizaltına dönüştürebilirdi. Zira

Hak tecelli eyleyince her işi âsân eder
Halkeder esbabını bir lahzada ihsan eder.

Balık da Yûnus Nebi için bir kurtuluş vasıtasına dönüşecekti.

Hz. Yûnus balığın karnında iken yapabileceği tek ve en doğru şeyi yaptı ve darda kalanların yegâne melce ve sığınağı olan Rabbine yöneldi ve O'nu tesbih etmeye başladı. Kur'ân onun bu içli münâcâtını şöyle anlatır:

"Zünnûn'u da an. Hani o halkına kızmış, onlardan ayrılmış, Bizim kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: "Yâ Rabbî! Sensin İlâh, Senden başka yoktur ilâh. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!" (Enbiyâ, 21/87)

Hz. Yûnus'un bu içli münâcatı tâ semalar ötesinde yankılanmıştı. Yûnus Nebi öyle bir inlemişti ki Arş-ı Azam ihtizaza gelmişti. Bu yakıcı iniltinin sahibini merak eden melekler işin iç yüzünü öğrenmek için Allah'a istifsarda bulundular:

– Ey Rabb'imiz! Issız bir yerden gelen zayıf bir ses işitiyoruz, dediler. Allah (celle celâluhû) onlara:

– Bu, kulum Yûnus'un sesidir. Bana isyan etti, ben de onu denizdeki bir balığın karnında hapsettim, buyurdu. Bunun üzerine melekler:

– Demek bu ses, her gün Allah katına salih amelleri yükselen, salih kul Yûnus'un sesi ha, dediler ve onun için Allah katında şefaatçi oldular.[339] Evet o, içli içli dua eden Yûnus Nebî'dir; Arş'ı titreten de onun yakarışlarıdır.

Evet Yûnus Nebî, Cenâb-ı Hakk'ı tazimle anan bir kul olarak yâd ediliyor. Demek onun Allah'ı farklı bir tazimle anan bir kul olma konumu da var. Bu

sebeple Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) *"Beni, Yûnus b. Metta'ya tercih etmeyin"* diyor. Böylece, nübüvvet müessesesinin mâhiyetini çok iyi bilen Efendiler Efendisi, hem kendi de derinliğini ve farkını ortaya koyuyor hem de peygamberlere saygı konusunda bizlere işaretlerde bulunuyor.

Hz. Yûnus, bütün nebiler gibi gök ehli tarafından tanınıyor ve salih olduğuna melekler şehadet ediyordu.

Ne mutlu her günü salih amellerle dolu olanlara. Ne mutlu amelleri gök ehlince bilinenlere! Ne mutlu meleklerin şahitliğine eren salih kullara!

Salih amelleri ve pek kıymetli münâcâtı Hz. Yûnus'un kurtuluşuna vesile olmuştu. Kur'ân onun gemiye binip denize atılmasını, balık tarafından yutulmasını ve sonra da münâcâtı sayesinde kurtuluşa ermesini şöyle hülasa eder bize:

"Yûnus da şüphesiz resullerdendi. Hani o, Rabbinden izinsiz kaçıp yolcusunu doldurmuş gemiye kendini atmıştı. Kur'a çekmiş, kur'ada kaybedenlerden olunca denize atılmıştı. O yaptığından ötürü pişman bir vaziyette iken balık onu yutuverdi. Şayet Allah'ı çok zikreden, ibadetli kimselerden olmasaydı, tâ mahşere kadar onun karnında kalırdı." (Saffât, 139-144.)

Balık da bir memurdu aslında. Allah'ın dilediğinden başka bir şey yapamazdı. Hz. Yûnus'u bir süre karnında taşıdı. Rivayetlere göre bu süre, kırk gün, yirmi gün, yedi gün veya üç gündür. Doğrusunu ise elbette sadece Allah bilir.

Vazifesi sona eren balık, Hz. Yûnus'u getirip Ninova'ya yakın bir sahile bıraktı. Kur'ân, bize şöyle haber verir bu kurtuluşu:

"Onun da duasını kabul buyurduk ve o sıkıntıdan kurtardık. İşte Biz müminleri böyle kurtarırız." (Enbiyâ, 21/88)

"Derken Biz onu ağaçsız çıplak bir sahile attık, o bitkin bir hâlde idi. Üzerine gölge yapması için, orada asma kabak cinsinden bir ağaç bitirdik." (Saffât, 145-146)

Karanlık denizin içindeki bir balığın karnında Yûnus Nebi'yi muhafaza eden Cenâb-ı Hak, sahile çıktıktan sonra da onu yalnız bırakmadı. Sahilde kabak cinsinden geniş yapraklı bir bitki yarattı. Yûnus (aleyhisselam), bundan damlayan sütle besleniyordu.

Bediüzzaman Hazretleri, Hz. Yûnus'un (aleyhisselam) münâcâtından günümüz insanına da önemli dersler çıkararak şu tahlili yapar:

"Şu münâcâtın sırr-ı azîmi şudur ki: O vaziyette esbab bilkülliye sukût etti. Çünkü o hâlde ona necat verecek öyle bir Zât lâzım ki; hükmü hem balığa hem denize hem geceye hem cevv-i semâya geçebilsin. Çünkü onun aleyhinde "gece, deniz ve hût" ittifak etmişler. Bu üçünü birden emrine musahhar eden bir Zât onu sâhil-i selâmete çıkarabilir. Eğer bütün halk onun hizmetkârı ve yardımcısı olsa idiler, yine beş para faydaları olmazdı. Demek esbâbın tesiri yok. Müsebbibü'l-esbab'dan başka bir melce' olamadığını aynelyakîn gördüğünden, sırr-ı ehadiyet, nur-u tevhid içinde inkişâf ettiği için şu münâcât birdenbire geceyi, denizi ve hûtu musahhar etmiştir. O nur-u tevhid ile hûtun karnını bir tahte'l-bahir gemisi hükmüne getirip ve zelzeleli dağvâri emvâc dehşeti içinde; denizi, o nur-u tevhid ile emniyetli bir sahrâ, bir meydan-ı cevelân ve tenezzühgâhı olarak o nur ile semâ yüzünü bulutlardan süpürüp, kameri bir lâmba gibi başı üstünde bulundurdu. Her taraftan onu tehdit ve tazyik eden o mahlûkat, her cihette ona dostluk yüzünü gösterdiler. Tâ sâhil-i selâmete çıktı, şecere-i yaktîn altında o lutf-u rabbânîyi müşâhede etti.

İşte, Hz. Yûnus'un (aleyhisselam) *birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbâldir. İstikbâlimiz, nazar-ı gafletle, onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, şu sergerdân küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor; onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâ-yı nefsimiz, hûtumuzdur; hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor. Bu hût , onun hûtundan bin derece daha muzırdır. Çünkü onun hûtu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hûtumuz ise yüz milyon seneler hayatın mahvına çalışıyor.*

Madem hakikî vaziyetimiz budur; biz de Hz. Yûnus'a (aleyhisselam) iktidâen, umum esbaptan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbibü'l-esbab olan Rabbimize ilticâ edip "*Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü minezzâlimîn"* demeliyiz ve aynelyakîn anlamalıyız ki; gaflet ve dalâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbâl, dünya ve hevâ-yı nefsin zararlarını defedecek yalnız o Zât olabilir ki; istikbâl taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlık-ı semâvât ve arzdan başka hangi sebep var ki en ince ve en gizli hâtırât-ı kalbimizi bilecek ve bizim için

istikbâli, ahiretin îcâdıyla ışıklandıracak ve dünyanın yüz bin boğucu emvâcından kurtaracak, –hâşâ– Zât-ı Vâcibü'l-vücud'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette O'nun izni ve iradesi olmadan imdâd edemez ve halâskâr olamaz. Madem hakikat-i hâl böyledir. Nasıl ki Hz. Yûnus'a (aleyhisselam) o münâcâtın neticesinde hûtu ona bir merkûb, bir tahte'l-bahir ve denizi bir güzel sahrâ ve gece mehtâplı bir latîf sûret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırrıyla "*Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü minezzâlimîn*" demeliyiz."[340]

Kavmine Dönüşü

Yûnus Nebi, sahilde Cenâb-ı Hak tarafından kendisine ihsan edilen ağacın gölgesinde birkaç gün dinlenince iyileşti ve ayağa kalktı. Allah (celle celâluhû) bu defa Hz. Yûnus'a, kavmine dönmesini ve tevbelerini kabul ettiğini onlara bildirmesini emretti.

Hz. Yûnus kavmine dönünce onları Allah'a iman etmiş vaziyette buldu. Tam otuzüç yıl boyunca her türlü nasihate kulak tıkayan ve ilâhî mesajlardan yüz çeviren kavmi artık iman etmişti. Onlara, tevbelerinin Allah tarafından kabul edildiği müjdesini verdi. Böylece Yûnus (aleyhisselam) için kavmiyle ilgili yeni bir dönem başlamıştı. Onlara ilâhî emirlerin tebliğ edilip kulluğun öğretilmesi gerekiyordu. Hz. Yûnus seksen üç yaşında Allah'a kavuşacağı âna kadar kavminin arasında kaldı ve onlara insanları sahil-i selamete ulaştıran ilâhî mesajları anlattı, öğretti ve yaşattı. Kur'ân bu kavmin iman edip kurtuluşa ermelerini şöyle anlatır bize:

"Yûnus onları tekrar hakka çağırınca, bu sefer iman ettiler. Biz de belirli bir süreye kadar onları hayattan istifade ettirdik." (Saffât, 37/148)

333 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/49.

334 M. Vehbi, *Hulasatü'l-beyan*, 8/2945.

335 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/360.

336 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/360.

337 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/360; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/216-217.

338 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/361; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/347; Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2/245.

339 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/361.

340 Said Nursî, *Lem'alar*, 4-5.

Hz. Zekeriyyâ Aleyhisselam

İşte o sırada Zekeriyyâ Rabbine niyaz edip "Yâ Rabbî!" dedi. "Bana Senin tarafından tertemiz, hayırlı zürriyet ihsan eyle! Şüphesiz ki Sen duaları işitip icabet edersin!" (Âl-i İmrân, 3/38)

Soyu

Hz. Zekeriyyâ (aleyhisselam) İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden biridir. Babasının adı Berhiyâ'dır. Soyu Hz. Süleymân'a dayanmaktadır. Dolayısıyla Yâkûb'un (aleyhisselam) soyundan gelmektedir. Peygamberlik verilmeden önce kendisini, Beytü'l-Makdis'in hizmetine vakfetmiş bulunuyordu.[341]

Peygamberliği

Zekeriyyâ'nın (aleyhisselam) doğumu ve gençliği hakkında Kur'ân'da bilgi verilmemektedir. Ancak onun peygamber oluşu açıkça belirtilmektedir.

"Zekeriyyâ'yı, Yahyâ'yı, Îsâ'yı, İlyâs'ı da nübüvvete erdirdik. Onların hepsi de salih, hayırlı insanlardandı." (A'râf, 7/85)

Kendisini Beytü'l-Makdis'in hizmetine adamış olan ve bu mabedde imamlık yapan Zekeriyyâ (aleyhisselam), Allah tarafından kendisine peygamberlik vazifesi verilince kavmini irşad ve tebliğe başlamıştır. Kendisinden önceki pek çok peygamber gibi o da Hz. Mûsâ'nın şeriatıyla amel etmiş, insanlara Tevrât'ı anlatmıştır. Tevrât'ın unutulan ve yanlış yorumlanan kısımlarını tashih etmiştir. Ne var ki neş'et ettiği dönem itibarıyla, peygamberlerinin kanını hiç tereddüt etmeden dökebilecek bir topluluk içinde vazife yapmıştır.

Hz. Meryem'i Himayesine Alması

Hz. Îsâ'nın hayatını anlatırken geniş olarak üzerinde duracağımız gibi, Hz. Meryem Zekeriyyâ (aleyhisselam) döneminde doğmuştu. Eşi İyşa, Hz. Meryem'in annesi Hanne'nin kızkardeşidir. Annesi Meryem'i, Beytullah'ın hizmetine adamıştı. Beytü'l-Makdis'te vazife yapan din adamları da küçük Meryem'i kimin gözetimine verecekleri hususunda münakaşa ettiler. Hz.

Zekeriyyâ, Meryem'in kendisine verilmesi gerektiğini, zira eşinin Meryem'in teyzesi olduğunu söyledi. Fakat orada bulunanlar bu teklifi kabul etmediler.

Birisinin teklifi üzerine Tevrât yazdıkları kalemleri nehre atmayı, kimin kalemi suya batmazsa Meryem'in onun himayesine verilmesini kararlaştırdılar. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın hakemliğine başvurmuş olacaklardı. Düşündükleri gibi yaptılar. Sadece Hz. Zekeriyyâ'nın kalemi batmadı. Mescide hizmet eden bütün din adamları bu sonuca razı oldular ve Meryem'i ona verdiler.

Her şey ilâhî takdirle cereyan ediyordu. Hz. Meryem, ahirette Efendimiz'in eşi olacak, ve Hz. Îsâ gibi ülü'l-azm bir peygambere annelik yapacak faziletli bir insandı. Kader-i ilâhî, onun Hz. Zekeriyyâ gibi bir nebinin himayesinde ve feyizli ikliminde neş'et etmesini ve muhafaza edilmesini murad buyurmuştu.

Çocuk Sahibi Olmak İstemesi

Hz. Zekeriyyâ'nın evinde belli bir yaşa kadar kalan Hz. Meryem, daha sonra Zekeriyyâ (aleyhisselam) tarafından Beyt-i Makdis'te özel olarak hazırlanan ve "mihrab" denilen odaya geçti. Zekeriyyâ (aleyhisselam) bu mekâna her gelişinde Hz. Meryem'in yanında yiyecek buluyordu. Yazın kış meyveleri, kışın ise yaz meyveleri cinsinden yiyecekler görüyordu.[342] Bu durum Zekeriyyâ'yı (aleyhisselam) hayrete sevketmişti.

"Zekeriyyâ onun yanına Mâbede ne zaman girse beraberinde yiyecekler bulurdu. 'Meryem! Bu yiyecekleri nereden buluyorsun!' deyince de o: 'Bunlar Allah tarafından gönderiliyor. Muhakkak ki Allah dilediğine sayısız rızıklar verir.' derdi. (Âl-i İmrân, 37)

Ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkaran Cenâb-ı Hakk, dilediği kimselere dilediği şekilde lütufta bulunur. Zekeriyyâ (aleyhisselam) da Hz. Meryem'den aldığı cevap karşısında birden ellerini kaldırdı ve dua etti.

"İşte o sırada Zekeriyyâ Rabbine niyaz edip 'Yâ Rabbî!" dedi, 'Bana Senin tarafından tertemiz, hayırlı zürriyet ihsan eyle! Şüphesiz ki Sen duaları işitip icabet edersin!" (Âl-i İmrân, 3/38)

Hz. Zekeriyyâ yaşı ilerlemiş olduğu için, kendisinden sonra başa geçecek kişinin kavmi tarafından tanınmayan birisi olacağı, bundan dolayı da İsrâiloğulları arasına birliğin bozulacağı endişesini taşıyordu. Zira o güne

kadar İsrâiloğullarında hem dinî hem de dünyevî işler hep peygamberlerle temsil edilegelmişti. Fakat şimdi Hz. Zekeriyyâ'ya varis olacak birisi yoktu. Bu veraset, mala mülke ve makama varis olma değildi. Bu veraset, dava-yı nübüvvetle ilgiliydi. Bundan dolayı böyle bir duanın yadırganacak bir tarafı yoktu.

Hem kendisinin hem de eşinin yaşı epey ilerlemişti. Normal olarak çocuk sahibi olma dönemleri geçmişti. Ama Hz. Meryem'e rahmet hazinesinden nimetler gönderen Cenâb-ı Hakk, dilerse ona da bir evlat lutfedebilirdi. İşte bundan dolayı Hz. Zekeriyyâ böyle dua edivermişti. Kur'ân'da onun Cenâb-ı Hak'tan çocuk isteme gerekçesi şöyle anlatılır:

"O Rabbine gizlice seslenip şöyle niyaz etmişti:

'Yâ Rabbî, iyice yaşlandım, kemiklerim zayıfladı, eridi, başımdaki saçlarım ağardı, beyaz alevler gibi tutuştu. Yâ Rabbî, Sana her ne için yalvardıysam, asla mahrum kalmadım, bedbaht olmadım. Doğrusu ben arkamdan yerime geçecek akrabamdan ötürü endişeliyim. Eşim de kısır! Bana lutf-u kereminden öyle bir vâris nasib et ki bana da Yâkub hanedanına da vâris olsun. Onu, razı olacağın bir insan eyle ya Rabbî!" (Meryem, 19/3-6)

Cenâb-ı Hakk, nebisinin duasını kabul etti. Duanın kabul edildiğine dair müjdeyi melekler getirmişti.

"Zekeriyyâ mihrapta namaz kılmakta iken melekler kendisine seslenip:

'Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi tasdik edecek, hem efendi, hem gayet zahid, hem peygamber olacak olan Yahyâ'yı müjdeler.' dediler.

O: 'Yâ Rabbî!' dedi, 'Nasıl benim çocuğum olabilir ki ihtiyarlık başıma çökmüş, hanımım ise kısır hâle gelmiştir?'

Allah: 'Böyle de olsa, Allah dilediğini yapar.' buyurdu." (Âl-i İmrân, 3/39-40)

Hz. Zekeriyyâ (aleyhisselam) *"Rabbim, bana, tarafından hayırlı bir nesil bağışla!"* diye dua etmişti. Etmişti ama, duanın kabul edildiğine dair haberi alınca da sevinç ve hayret karışımı bir ruh hâliyle, *"Nasıl olabilir ki!"* deyivermişti. İlk bakışta bu iki hâdise arasında bir zıtlık var gibi gözükse de aslında böyle bir zıtlık söz konusu değildir. Şöyle ki Hz. Zekeriyyâ, yönelip Rabbine dua ederken, tam bir konsantre ve teveccüh içinde, sebepler dairesini aklına dahi getirmeyecek ölçüde, dua makamının gereği, esbabı aşkınlığı

sergilerken –ki bunda peygamberlik davasına bir vâris bekleme gibi tamamen uhrevî bir buudun varlığı da bahis mevzuudur– öyle demiştir. Sonra –tabir caizse– âlem-i yakazaya gelip sebepler çerçevesinde meseleye baktığında, sevinmiş, şaşırmış, *“Ben yaşlı, karım da kısır iken”* demiştir ki ikisi de ayn-ı hakikattir.

Burada önemli bir başka hususa daha işaret etmek yerinde olur. Klasik bazı tefsir kitaplarında Hz. Zekeriyyâ’nın, “Benim nasıl oğlum olabilir ki!” sözünü, bir taaccüp ifadesi olarak ele alırlar. Oysa ki –peygambere yakışan da odur– bu söz taaccüp değil, Cenâb-ı Hakk’ın kudretini takdir makamında söylenmiş bir hayret ifadesidir. Buna, İbn Arabî’nin vilâyette en yüksek makam hayret makamıdır,[343] mülâhazasıyla bakacak olursanız, pek de mansıb-ı nübüvvete zıt olmadığı görülür. Evet, yaşlı bir nebi, kısır bir kadından dahi çocuk yaratmaya kâdir Allah’ın kudretini kabullenmiş olmanın verdiği mârifet buudlu hayretle, takdir hislerini dışarı vurmuş ve bu hislerini, hislerimize uygun elfâz ve kalıplarla ifade etmiştir.

Evet, bize göre, hayızdan nifastan kesilmiş; artık kısır denecek bir kadının hamile kalması *“âdetullah”* kanunları içinde alışılmış ve yaygın değildir. Böyle hilâf-ı âdet bir şeyin ortaya konması, kadirşinas bir nebi sinesinde, bir teyakkuz sinyali gibi duyulup takdir ve hayretle karşılanması, hatta böyle bir takdirin sevincin önüne çıkması gayet normaldir ve peygamberlik makamına uygundur.

Dahası, *“Böyle de olsa, Allah dilediğini yapar.”* fezlekesiyle, Cenâb-ı Hakk’ın arkadan Hz. Meryem ve Mesih’le de bir hayli hilâf-ı âdet harikulâdelikler ortaya koyacağına işaret buyrularak, kâinattaki âdât-ı müstemirresinin yanında, bir de esbaba, vasıtalara takılanlara karşı teyakkuz sinyali mâhiyetinde, meşîet-i dâimesini ihtar eden âdât-ı muvakkatesi vardır.[344]

Hz. Zekeriyyâ’nın Alâmet İstemesi

Duası kabul edilen Yüce Nebi, Allah’ı daha fazla tesbih etmek için eşinin hamile kaldığı zamanla ilgili Cenâb-ı Hakk’tan bir alamet istedi.

“O: ‘Yâ Rabbî, bana oğlum olacağına dair bir alâmet bildirir misin?’ deyince, Allah: ‘Senin işaretin şudur: ‘Üç gün müddetle halkla işaretleşme dışında konuşmayacaksın. Rabbini çok zikret, sabah akşam onu tesbih ve

tenzih et!' buyurdu. (Âl-i İmrân, 3/41)

Her sabah Beyt-i Makdis'i açan ve cemaate imamlık yapan, onların hayra yönelmeleri için nasihatta bulunan Hz. Zekeriyyâ, bir gün şuuru ve idraki yerinde olmasına rağmen konuşmaya güç yetiremedi. Ne kadar zorlasa da bir türlü konuşamıyor, kelimeler ağzından çıkmıyordu. Böylece Rabbisinin haber verdiği işaretin geldiğini anladı. Artık eşi de doğacak oğlu Yahyâ'ya hamile kalmıştı. Cemaate vazifelerini işaretle tarif ederek ibadete çekildi.[345]

"Derken, mâbeddeki bölmesinden halkının karşısına çıkıp 'Sabah akşam Rabbinize tesbih, ibadet edin!' diye işarette bulundu." (Meryem, 19/11)

Hz. Zekeriyyâ, üç gün boyunca kimseyle konuşmadı. Zaten konuşmaya da güç yetiremiyordu. Kendini tamamen ibadete verdi. Sadece tesbih, tahmid ve şükürle meşgul oldu.

Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Zekeriyyâ'nın sürekli Rabbine dua ettiği vurgulanarak kendisine Hz. Yahyâ'nın bahşedildiği bildirilir:

"Zekeriyyâ'yı da an. Hani o: "Yâ Rabbî, beni evlatsız, tek başıma bırakma ki (lutf edeceğin evladım) bana vâris olsun. Bununla beraber iyi biliyorum ki herkes fanidir, herkesten sonra baki kalan, bütün vârislerin en iyisi olan Sensin Sen!" Onun da duasını kabul buyurduk. Ona Yahyâ'yı armağan ettik. Bunun için de eşini çocuk doğurmaya elverişli hâle getirdik. Doğrusu onlar hayırlı işlere koşuşur, iyilikte yarışır, hem ümit, hem endişe içinde Bize yakarırlardı. Gerçekten Bize derin bir saygı gösterirlerdi.' (Enbiyâ, 21/89-90)

Hz. Zekeriyyâ'nın Şehid Edilmesi

Zekeriyyâ (aleyhisselam), oğlu Yahyâ'nın dünyaya gelişiyle sevinç ve şükür hisleriyle coşmuştu. Yıllar sonra olgunluk çağına gelen Hz. Yahyâ da babası gibi peygamberlikle görevlendirilmiş ve bu vazifesinden dolayı şehid edilmişti. Yüce Nebi, Yahyâ'nın (aleyhisselam) şehid edilmesiyle evlat acısını da yaşamıştı.

Hz. Zekeriyyâ'nın oğlunun şehadetini görmesi onun için aslında bir imtihandı. Zira o mukarrebindendi. Kendi seviyesine göre de imtihan oluyordu. Peygamberler içinde iki tanesi evlat isteğinde bulunmuşlardır. Bunlar, Hz. İbrâhîm ve Hz. Zekeriyyâ'dır. Hz. İbrâhîm evlat arzusunu içinde tutmuş, izhar etmemiştir. Onun çocuk sahibi olma isteğini, meleğin gelip

kendisine ve zevcesine çocuk müjdesi verdikleri zaman izhar ettikleri sevinçten anlıyoruz. Zekeriyyâ (aleyhisselam) ise bu arzusunu açıkça dile getirmiş ve dua etmişti. Her iki nebi de evlatlarıyla imtihan edilmişlerdir. Hz. İbrâhîm arzusunu gizli tuttuğu için oğlunu kesme emriyle imtihana tabi tutulmuş, Hz. Zekeriyyâ da arzusunu açıkça söylediği için hem oğlunun şehid edilmesi hem de kendisinin şehid edilmesiyle imtihana tabi tutulmuştur.

Oğluna hayat hakkı tanımayan kirli zihniyetin kendisine de hayat hakkı tanımayacağını biliyordu. Nitekim çok geçmeden İsrâiloğulları bir dedikodu çıkardılar. Hz. Meryem'in Hz.Îsâ'yı dünyaya getirmesini dillerine doladılar. Onlara göre, bir çocuk babasız dünyaya gelemezdi. Ve Hz. Zekeriyyâ ve Hz. Meryem'e iftira attılar. Hz. Îsâ'nın babasının Zekeriyyâ (aleyhisselam) olduğunu iddia ettiler.

Hz. Yahyâ ile aynı akıbetin kavmi tarafından kendisine de reva görüleceğini bilen Zekeriyyâ (aleyhisselam) kavminden kaçarak içi oyuk genişçe bir ağacın içine saklandı. Rivâyete göre onun saklandığı ağacı Şeytan düşmanlarına haber vermiş, onlar da ağacı ikiye kesmek suretiyetle Yüce Nebi'yi şehid etmişlerdir. Ayrıca kral Hirodes tarafından önce hapse atıldığı sonra da başı kesilerek şehid edildiği de söylenmektedir.[346] Zekeriyyâ'nın (aleyhisselam) Hz. Îsâ'nın göğe yükseltilmesinden iki buçuk yıl önce şehid edildiği düşünülünce o günkü toplumda genel havanın ne kadar zorlu ve inananlar aleyhine sıkıntılı olduğu anlaşılacaktır. Her şeyde olduğu gibi, bu hadiselerin keyfiyetiyle ilgili en doğru bilgi de Cenâb-ı Hakk'ın ilmindedir.

341 Sa'lebî, *Arâis*, 371.

342 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/298-299; Sa'lebî, *Arâis*, 373.

343 Bkz.: İbn Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, 1/408-411; 7/62-63.

344 Gülen, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, 116-117.

345 İbnü'l-Esîr,*el-Kâmil*, 1/300.

346 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/307.

Hz. Yahyâ Aleyhisselam

Yahya! Kitaba var kuvvetinle sarıl, dedik ve henüz çocuk iken ona hikmet verdik. Tarafımızdan bir merhamet, arı duru bir gönül de ihsan ettik. O haramlardan çok sakınan bir insandı. Anne ve babasına iyi davranan hayırlı bir evlattı, asla zorba ve isyankâr biri değildi. Doğduğu gün de vefat ettiği gün de diriltilip kabirden kalkacağı gün de selam olsun ona. (Meryem, 19/12-15)

Doğumu

Yahya (aleyhisselam), İsrâiloğullarına gönderilen son peygamberlerden biridir. Hz. Îsâ'dan altı ay önce dünyaya gelmiştir. Doğumu, Hz. Îsâ'nın doğumu gibi alışılagelen doğum kanunlarının dışında mu'cizevi bir şekilde olmuştur. Babası Zekeriyyâ (aleyhisselam), hem kendisi hem de eşi oldukça yaşlı olmalarına rağmen, Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarının enginliğine itimat ederek dua etmiş ve evlat talebinde bulunmuşlardı. Hz. Yahyâ, babasının duasının kabul olması neticesinde dünyaya gelmiş, doğmadan önce de ismi Allah tarafından verilmiştir.

"Zekeriyyâ'yı da an. Hani o: 'Yâ Rabbî, beni evlatsız, tek başıma bırakma ki (lutfedeceğin evladım) bana vâris olsun. Bununla beraber iyi biliyorum ki herkes fanidir, herkesten sonra baki kalan, bütün vârislerin en iyisi olan Sensin Sen!'

Onun da duasını kabul buyurduk. Ona Yahyâ'yı armağan ettik. Bunun için de eşini çocuk doğurmaya elverişli hâle getirdik. Doğrusu onlar hayırlı işlere koşuşur, iyilikte yarışır, hem ümit, hem endişe içinde Bize yakarırlardı. Gerçekten Bize derin bir saygı gösterirlerdi.' (Enbiyâ, 21/89-90)

Kur'ân-ı Kerîm'in, Hz. Yahyâ'nın tabiî doğum kanunlarının dışında dünyaya gelişini anlatması, Hristiyanlar için, Hz. Îsâ'yı Allah'ın oğlu kabul ederek işledikleri günahın farkına varmaları hususunda bir uyarıdır. Çünkü temelde her iki peygamberin dünyaya gelişleri arasında çok fazla bir fark yoktur. Hz. Îsâ'nın babasız dünyaya gelişi bildiğimiz doğum kanunlarının dışında olduğu gibi, Yahyâ Nebi'nin çok yaşlı bir anne-babadan doğması da aynı şekilde alışılagelen doğum kanunlarının dışında bir hadisedir.

Hz. Yahyâ ile Hz. Îsâ, teyze çocuklarıydılar. Her ikisi son derece zâhidâne

bir hayat yaşıyordu. Hz. Îsâ, yün elbiseler giyerdi. Yahyâ ise kıldan dokunmuş elbiseler giyerdi Hiç birinin ne dinarı ne dirhemi ne kölesi vardı. Birbirlerine karşı hayırhahlık yaparlardı. Bir defasında ayrılırken, Yahyâ (aleyhisselam):

– Bana tavsiyede bulun, deyince, Hz. Îsâ:

– Asla öfkelenme, dedi. Hz. Yahyâ:

– Ben buna güç yetiremeyebilirim, diye karşılık vercine, Hz. Îsâ, ona:

– Mal biriktirme ve saklama, diye tavsiyede bulundu. Bunun üzerine Hz. Yahyâ:

– Bunu belki yapabilirim, diye cevap verdi.

Aslında onun mal biriktirecek durumu yoktu. Fakat yine de nasihat etmekten ve nasihate kulak vermekten dûr olmuyorlardı. Haddizatında o, zahidane bir hayat yaşıyordu. Özellikle gençlik yıllarında vaktinin çoğunu insanlardan uzak yerlerde geçirerek kendini ibadete vermişti. Öyle ki çoğu zaman ağaç yapraklarını yer ve nehir sularından içerek oldukça sade yaşamayı tercih ederdi.[347] Böyle bir durumda iken bile kendi kendine “Ey Yahyâ! Senden daha çok nimete mazhar kim var?” diye sorardı.

Peygamberliği

Kur’ân’ın bildirdiğine göre, Yahyâ’nın (aleyhisselam) peygamber olacağı doğumundan önce müjdelenmiş ve daha çocukken ilim, hikmet ve iffet sahibi olduğu, ayrıca kendisine kalp yumuşaklığı, gönül duruluğu ve efendilik verildiği belirtilmiştir. Bu özelliklerinin yanında, Allah’tan korkan müttaki bir kul ve ana babasına karşı saygılı bir evlat olduğu haber verilmiştir.

“Zekeriyyâ mihrapta namaz kılmakta iken melekler kendisine seslenip: ‘Allah sana, Allah’tan bir kelimeyi tasdik edecek, hem efendi, hem gayet zahid, hem peygamber olacak olan Yahyâ’yı müjdeler.’ dediler” (Âl-i İmrân, 3/39)

“Yahya! Kitaba var kuvvetinle sarıl.’ dedik ve henüz çocuk iken ona hikmet verdik. Tarafımızdan bir merhamet, arı duru bir gönül de ihsan ettik. O haramlardan çok sakınan bir insandı. Anne ve babasına iyi davranan hayırlı bir evlattı, asla zorba ve isyankâr biri değildi. Doğduğu gün de vefat ettiği gün de diriltilip kabirden kalkacağı gün de selam olsun ona.” (Meryem, 19/12-14)

Âyette de belirtildiği gibi Hz. Yahyâ’ya (aleyhisselam) daha çocukluğunda

hikmet verilmişti. Nitekim bir gün akranı olan çocuklar kendisini oyun oynamaya çağırınca şöyle cevap vermiştir: *"Ben oyun için yaratılmadım."*

O, bu sözüyle ancak ileri yaşlarda idrak edilebilecek önemli bir hakikatin farkında olduğunu, yani yaratılıştan maksadın kulluk olduğunu belirtmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz onunla ilgili şöyle buyurmuştur:

"Âdemoğullarından hiçbir kimse yoktur ki bir hatâ yapmış veya hatâ işlemeye niyet etmiş olmasın. Ancak Yahyâ bunun dışındadır."[348]

Hz. Yahyâ, Mûsâ'nın (aleyhisselam) şeriatıyla amel eden son peygamberdir. Zira kendisinden sonra peygamber olan Hz. Îsâ'ya müstakil bir kitap indirilmiş, böylece ayrı bir şeriat verilmiştir.

Şehâdeti

Hz. Yahyâ'nın şehâdetiyle ilgili çeşitli rivâyetler vardır. Bunların en meşhuruna göre onun şehid edilme sebebi şöyledir: Filistin hükümdarı Herodes, belalı ve fasık bir kimse idi. Bunun, erkek kardeşinin 'Herodya' adında çok güzel bir kızı vardı. Kızın amcası, onunla evlenmek istiyordu. Kız ile annesi de bu evliliğe razı idiler. Fakat Hz. Yahyâ, bu evlilik işini öğrenince, böyle bir şeyin olamayacağını söyledi. Çünkü bu evlilik işi, -Müslümanlara göre haram olduğu gibi- Ehl-i kitabın şeriatına göre de haram idi. Bu nedenle de kızın annesi, Hz. Yahyâ'ya karşı kalbinde kin besleyip onu bir hile ile öldürmeye karar verdi.

Bu sebeple de kızı Herodya'yı, en güzel bir şekilde süsledi, en güzel elbiseleri giydirdi ve Herodes'un huzuruna yolladı. Kız, Herodes'un aklını başından çelinceye kadar dans etti. (Böylece kız, Herodes'u etkisi altına aldı.) Herodes, kıza:

– Dile benden ne dilersen, dedi. Herodya, annesinin, kendisine öğrettiği gibi:

– Şu tabakta, Yahyâ'nın başını istiyorum, dedi. Herodes, kızın bu isteğini kabul edip Yahyâ'nın başının kendisine getirilmesini emretti. Bunun üzerine Hz. Yahyâ'yı (aleyhisselam), namazda iken öldürdüler ve onu bir koyun boğazlar gibi boğazladılar. Daha sonra başını kanlar içinde tabağa koyarak Herodes'a getirdiler… Bunun üzerine Herodya'nın, o anda helâk olduğunu söylenir.[349]

Yahya'nın (aleyhisselam) bedeninden ayrılan başı Şam'da, Umeyye Camii'nde gömülüdür.

Hz. Yahyâ, Hz. Îsâ'nın (aleyhimesselam) göğe yükseltilmesinden iki buçuk yıl önce otuz yaşlarında iken şehid edilmiştir. Daha sonra da Zekeriyyâ (aleyhisselam) şehid edilmiştir. Kısa bir süre sonra da Hz. Îsâ şehid edilmek istenmiş ancak Allah tarafından göğe yükseltilerek İsrâiloğullarına bu fırsat verilmemiştir.

Yaklaşık üç yıl gibi bir zaman zarfında iki peygamberin şehid edilmesi, bir tanesinin de şehid edilmek istenmesi İsrâiloğullarının içine düştükleri durumun bir göstergesidir. Demek ki onlar zulümde o kadar ileri gitmişlerdi ki zalim ve fasık kimselerin arzuları için kendilerine ebedi saadetin yolunu gösteren Allah elçilerini hem de hunharca şehid edebilmişlerdi. Onu şehid edenler ebedi hayatlarını karartmışlardı. Fakat o, doğumunda olduğu gibi ölümünde de müjdeye nail olmuş ve ötelerde "selam" muştusuyla karşılanmıştır.

"*Doğduğu gün de vefat ettiği gün de diriltilip kabirden kalkacağı gün de selam olsun ona.*" (Meryem, 19/14)

Kur'ân, İsrâiloğullarının peygamberlerini haksız yere öldürmelerini ve bu haksız fiillerinin neticesinde kalplerinin mühürlendiğini şöyle haber vermektedir:

"İşte sözleşmelerini bozmaları, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve "kalplerimiz perdelidir" demeleri -ki kalpleri perdeli yaratılmış olmayıp, Allah inkârcılıkları sebebiyle kalplerini mühürledi de artık onlar pek az inanırlar- yine inkârları ve Meryem aleyhinde müthiş bir iftira atmaları ve 'Biz Allah'ın resulü(!) Meryem oğlu Mesih Îsâ'yı katlettik" demeleri yüzünden, onların başlarına belalar vererek cezalandırdık, kalplerini mühürledik." (Nisa, 4/155-156)

347 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/301.

348 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/254.

349 Neccar, *Kasasu'l-enbiyâ*, 369.

Hz. Îsâ Aleyhisselam

İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan Meryem'i de an. Biz ona rûhumuzdan üfledik, hem onu, hem oğlunu cümle âlem için bir ibret yaptık." (Enbiyâ, 21/91)

Hz. Meryem'in Doğumu

Hz. Meryem, Hz. Süleymân'ın soyundandır. Babasının adı İmrân, annesinin adı ise Hanne'dir. Bu aile Allah tarafından seçkin kılınmış ve insanlığa ışık tutan nice peygamber bu tertemiz soydan neş'et etmiştir.[350] Kur'ân, Hz. Meryem'in ailesinin faziletine işaret etmektedir:

"Gerçek şu ki Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim ailesi ile İmrân ailesini, birbirinden gelen tek zürriyet hâlinde bütün insanlardan süzüp onlara üstün kılmıştır. Allah semî'dir, alîmdir (her şeyi hakkıyla işitir, mükemmel tarzda bilir)." (Âl-i İmrân, 3/32-34)

Rivâyete göre, Hanne kısır bir kadındı. Hiç çocuğu olmamıştı. Kim bilir nice kereler anne olmayı ve kucağına bir evlat almayı arzu etmişti. Fakat, Allah'ın rahmetinden ümit kesilmezdi. O, bir şeyin olmasını dileyince oldururdu. Bundan dolayı, Yüce Dergah'tan asla ümidini kesmemişti.

Artık yaşı ilerlemeye başlamış olan Hanne, bir gün bir ağacın altında oturmuş dinleniyordu. Bu arada dalların arasındaki kuş yuvası dikkatinden kaçmamıştı. Anne kuş, yavrularını beslemek için çırpınıyor, bütün annelik duygusuyla küçük kuşların etrafında dönüp duruyordu. Bu manzara Hanne'nin yüreğinin bamteline dokundu. Bir anda anne olma arzusu bütün kalbini sarıverdi. Kafasından *"Benim neden çocuğum olmuyor?"* gibi ilâhî kaderi tenkid eder mâhiyette en küçük bir düşünce geçirmeden, tam bir ihlâsla Rabbisi'ne yöneldi ve çocuk istemeye başladı.

Cenâb-ı Hakk, onun samimi duasını kabul etti. Hanne, hamile kaldı. Duasının kabul edilmesi onu çok sevindirmişti. Kalbi evlat sahibi olma duygusuyla dolu olarak Rabbisi'ne yönelen Hanne, şimdi şükür hisleriyle coşuyordu. Zira böyle bir ihsana şükürle mukabele etmek gerekirdi. Doğacak yavrusunu Mescid-i Aksâ'nın hizmetine vakfetmeye karar verdi.[351]

"Hani bir vakit İmrân'ın hanımı şöyle demişti: 'Yâ Rabbî, karnımda

taşıdığım çocuğumu sana adadım, her türlü bağdan âzade olarak senin yoluna hizmet edecektir. Adağımı lütfen kabul buyur! Şüphesiz (duaları işiten, niyetleri bilen) semî ve alîm yalnız Sen'sin!" (Âl-i İmrân, 3/35)

Aslında o dönemde din hizmetlerine sadece erkek evlatlar adanabilirdi. Kız çocuklarının din hizmetleri için nezredildiği hiç görülmemişti. Halbuki, Hanne'nin doğuracağı çocuğun erkek mi kız mı olduğu belli değildi. Fakat o saliha kadın niyetinin hâlis oluşuna güveniyor ve Yüce Allah'ın kendisine bir erkek evlat vereceği ümidini taşıyordu.

Nitekim kocası İmrân, henüz doğmamış bir çocuğun adanmasını yanlış bularak eşine sitem etti ve "Oğlan olup olmayacağını bilmeden nasıl adakta bulundun. Ya kız olursa nezrini nasıl yerine getireceksin?" dedi. Fakat, Hanne'nin doğacak çocuğunun erkek olacağı hususunda ümidi kuvvetliydi.

Hanne, bir evlat sahibi olmayı heyecanla beklerken, beklenmedik bir hadise oldu. Kocası İmrân vefat etti. Bu durum onu hüzne sevketse de Allah'a olan tevekkül duygularını artırdı. Zira yıllar sonra kendisine bir lütuf olarak ihsan edilen yavrusunu yalnız dünyaya getirecek, sıkıntıları tek başına göğüsleyecekti. Aslında her şey ilâhî kaderin bir tecellisiydi.

Hamilelik süresi dolunca Hanne, bir kız evlat dünyaya getirdi. Sevinç ve hüzün iç içe yaşanıyordu bu ailede. Anne olduğuna sevinen Hanne, duasının kabul edilmediğini zannederek üzüldü. Evladını erkek olacağı ümidiyle mescide adamıştı. Kendisini çaresiz hissetti. Kızına *"ibadet ve hizmet eden"* mânâsına *"Meryem"* ismini veren Hanne, yine hâlis bir niyet ve duru bir gönülle Çaresizler Çaresi'ne yöneldi:

"Derken onu doğurunca da: 'Yâ Rabbî!' dedi, 'Ben bir kız doğurdum. –Zaten Allah ne doğurduğunu pek iyi biliyordu– erkek evlat, elbette kız gibi değildir. Ben onun adını Meryem koydum. Onu da onun neslinden gelecekleri de o mel'un Şeytanın şerrinden korumanı niyaz ediyorum." (Âl-i İmrân, 3/36)

Aslında Rabbi onun duasını en güzel şekilde kabul etmişti. Zira bu evlat, Hz. Îsâ gibi bir peygamberin annesi ve ebedi âlemde de Nebiler Sultanı'nın eşi olacaktı. Nebiyy-i Zîşân Efendimiz'in, Hanne'nin Meryem'in doğumundan sonra yaptığı duanın da kabul edildiğini gösteren şu sözleri bu kutlu ailenin faziletine işaret etmektedir:

"Dünyaya gelen hiçbir çocuk yoktur ki doğduğu sırada Şeytan ona

dokunmasın. Çocuk Şeytanın dokunmasından dolayı feryat ederek ağlar. Bundan yanlı Meryem'in oğlu ile annesi müstesnadır."[352]

Hz. Meryem Beyt-i Makdis'te

Hanne, bir erkek evladı olacağı ümidiyle doğacak çocuğunu adamıştı. Ama dua ederken böyle bir kayıt koymadan doğacak evladını mescide vakfedeceğini söylemişti. Şu hâlde, adağını mutlaka yerine getirmesi gerekiyordu. İçindeki tereddütleri yenen Hanne, sözünü yerine getirecekti. Dünyalar tatlısı küçük Meryem, henüz bebekti. Sütten kesilir kesilmez annesi minik kızını alarak Beyt-i Makdis'in yolunu tuttu. O dönemde mescidin hizmetini Hz. Hârûn'un soyundan gelen kimseler deruhte ediyorlardı. Bu kimselerin başında da Hanne'nin kız kardeşi İşâ'nın kocası Hz. Zekeriyyâ bulunuyordu. O hem orada imamlık yapıyor hem de insanlara nasihatta bulunuyordu.

Mesciddeki din adamları Hanne'yi dinlediler. Onun samimiyeti ve adağını yerine getirme arzusu onları da etkilemişti. Alışılmamış bir durum olmasına rağmen küçük Meryem'i kabul etmeye karar verdiler.

Sıra onun kimin himayesine verileceğine gelmişti. Önce Hz. Zekeriyyâ, Meryem'i kendi himayesine almak istedi. Eşinin onun teyzesi olduğunu, bundan dolayı da en uygun kişinin kendisi olduğunu söyledi. Meryem'in babası İmrân soylu bir aileden geliyordu. Bunun da etkisiyle diğer din adamları da Meryem'in himayesine talip oldular. Bu şekilde bir karara varamayan din adamları, aralarında kura çekmeye karar verdiler. Rivayete gore her biri Tevrât yazdığı kalemini yanına alarak bir nehir kıyısına vardılar. Daha önce konuştukları gibi kalemlerini suya bıraktılar. Kimin kalemi suyun üstünde kalırsa Meryem'in himayesi onda olacaktı. Hz. Zekeriyyâ'nın kalemi hariç diğer bütün kalemler suya battı. Böylece Meryem'in himayesi Zekeriyyâ'ya (aleyhisselam) verildi.[353] Kur'ân-ı Kerîm bu hadiseye şöyle işaret etmektedir:

"İşte bunlar gayb kabîlinden haberler olup onları Biz sana vahyediyoruz. Yoksa onlar Meryem'i kimin himaye edeceğine dair kur'a çekerlerken ve birbirleriyle tartışırlarken sen yanlarında bulunmuyordun." (Âl-i İmrân, 3/44)

Hz. Zekeriyyâ onu eşi İşâ'ya teslim etti ve bir süt annesi tuttu. Hz. Meryem, böylece bu ailenin gözetiminde en iyi şekilde yetişti. Ergenlik

çağına gelince Zekeriyyâ (aleyhisselam) ona mescidde bir oda tahsis etti. Artık Hz. Meryem vaktinin çoğunu burada dua ve ibadetle geçiriyordu.

Hz. Zekeriyyâ, ne zaman Hz. Meryem'in yanına gelse çeşit çeşit yiyecekler ve mevsimdışı meyveler bulur ve bunların nereden geldiğini sorardı. Hz. Meryem de bunların Allah'ın bir lutfu olduğunu söylerdi.

"Rabbi onu güzellikle kabul buyurdu ve pek güzel bir tarzda yetiştirdi. Onu Zekeriyyâ'nın eğitim ve himayesine verdi. Zekeriyyâ onun yanına Mâbede ne zaman girse beraberinde yiyecekler bulurdu. 'Meryem! Bu yiyecekleri nereden buluyorsun!' deyince de o: 'Bunlar Allah tarafından gönderiliyor. Muhakkak ki Allah dilediğine sayısız rızıklar verir.' derdi." (Âl-i İmrân, 3/37)

Hz. Îsâ'nın Müjdelenmesi

Hz. Meryem, mescidde kendisine tahsis edilen odada/mihrapta vaktinin çoğunu ibadetle geçirdikçe kulluk adına sürekli derinleşiyordu. Öyle ki kulluktaki derinliğiyle herkesin dikkatini çekmiş, manevî yönü itibariyle imrenilen bir insan olmuştu. O, başka kadınlardan çok farklıydı. Bir gün vahiy meleği Cebrâil (aleyhisselam) geldi ve şöyle dedi:

"Meryem! Muhakkak ki Allah seni seçti. Seni tertemiz kıldı hatta seni dünyadaki bütün kadınlara üstün kıldı.. Meryem! Saygı dolu bir gönülle huzurunda durup Rabbine ibadet et, secdeye kapan ve rükû edenlerle beraber rükû et." (Âl-i İmrân, 3/42-43)

Bu ilâhî mesajı alan Hz. Meryem, kendini daha fazla ibadete vermeye başladı. Zira o, farklı yaratılmıştı. Kendi devrindeki bütün kadınlardan üstün kılınmıştı. Nebiler Sultanı da bu hususu belirterek şöyle buyurmuştur:

"Zamanındaki dünya kadınlarının en üstünü İmrân kızı Meryem, bu ümmetin kadınlarının en hayırlısı da Hatîce'dir."

Kulluk ufkunda sürekli derinleşen Hz. Meryem, ailesinden ayrılarak kaldığı yere nispeten daha bir doğuya çekildi; çekilmekle de kalmadı, ailesi ile kendi arasına bir sütre ve perde koydu. Bu asude ve kimsesiz yerde, insanlarla kendi arasına bir engel ve perdenin yerleştirilmesi, onun kadınlık hâllerini hissettirmeme hassasiyetinden, temizlenme ihtiyacından olabileceği gibi, sessiz bir ortamda ibadeti, teveccühü ve en mükemmel şekilde bir konsantrasyon yakalama adına da olabilir. Evet işte onun, bu ölçüde bir

cismanî ve ruhanî nezaheti benliğinin derinliklerinde tastamam duyması sonucundadır ki lebrîz edilmiş bir ruh ve tertemiz bir hâl almıştı. O atmosferde, yeni bir ruh mesajıyla gelen Hz. Ruh temessül ediverdi.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Meryem'e ruhun gelişi şöyle anlatılır:

"Kitapta Meryem'i de an! Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekiliverdi. Onlarla kendisi arasına bir perde gerdi. Biz de ona Ruhumuzu gönderdik de ona kusursuz, mükemmel bir insan şeklinde görünüverdi. Meryem irkildi ve 'Ben' dedi, 'Rahmana sığındım senden. Eğer Allah'tan korkup haramdan sakınan bir kimse isen çekil yanımdan!' Ruh: 'Ben' dedi, 'Rabbinden sana gelen bir elçiyim. Sana tertemiz bir erkek çocuk hediye edeyim diye geldim.'

Meryem: 'Nasıl oğlum olabilir ki bana eli değen bir tek erkek bile olmamıştır. İffetsiz bir kadın da değilim!'

Ruh: 'Öyledir, ama Rabbin: 'Bu iş bana pek kolaydır. Çünkü biz onu insanlara kudretimizin bir alameti ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız ve artık bu, hükme bağlanmış, olup bitmiş bir iştir.' dedi." (Meryem, 19/16-21)

Kur'ân-ı Kerîm Hz. Meryem'in bakire olduğunu yani hiçbir erkek ile evlilik ilişkisi olmadığını bildirir. Mevcut İncillere göre Yûsuf Meryem'i eş olarak aldı. Yalnız Hz. Îsâ dünyaya gelinceye kadar onunla birleşmedi (Matta 1, 24-25). İncil'e göre Hz. Îsâ'nın Hz. Meryem'den doğan Yâkub, Şem'un ve Yahuda isimli erkek ve ayrıca kızkardeşleri vardı (Matta 13,55). Bu türlü bilgiler, Kur'ân ve Sünnet'le desteklenmeyen bilgilere temkinli yaklaşmamız gerektiğini göstermektedir.

Kur'ân-ı Kerîm bir başka yerde de meleklerin Hz. Meryem'e gelip, Allah tarafından kendisine bir çocuk verileceğini müjdeleyip onun vasıfları hakkında bilgi verdiklerini beyan etmektedir:

"Gün geldi, melekler ona: 'Meryem! Allah, Kendisi tarafından bir kelime vereceğini sana müjdeliyor. Adı Îsâ, lakabı Mesih, sıfatı Meryem oğludur. Dünyada da âhirette de itibarlı, Allah'a en yakın kullardan olacaktır. Beşiğinde de yetişkinliğinde de insanlara hitap edip onlarla konuşacak, salih insanlardan olacaktır.'

Meryem: 'Yâ Rabbî, bana hiçbir erkek eli değmediği hâlde nasıl olur da çocuğum olabilir?' deyince, Allah şöyle buyurdu: 'Öyle de olsa, Allah

dilediğini yaratır; Zira O, bir şeyin var olmasına hüküm verince sadece 'ol' der, o da derhal oluverir." (Âl-i İmrân, 3/45-47)

Bilinen doğum kanunlarına göre bir kadının tek başına hamile kalması mümkün değildir. Ancak doğum kanununu bu şekilde koyan Yüce Allah, dilediği zaman ve dilediği kimseler için bu kanununu değiştirebilir. O'na hiçbir şey zor değildir. Hz. Meryem de böylece alışılmadık şekilde ve bakire iken hamile kalmıştır. Zaten Kur'ân-ı Kerîm de onun bu yönüne işaret etmekte ve bir iffet abidesi olduğunu vurgulamaktadır:

"Bir de İmrân'ın kızı Meryem'i misal getirir. Meryem, iffet ve namusunu korudu. Biz ona ruhumuzdan üfledik. O da Rabbisinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etti ve gönülden itaat edenlerden oldu." (Tahrim, 66/12)

"İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan Meryem'i de an. Biz ona rûhumuzdan üfledik, hem onu, hem oğlunu cümle âlem için bir ibret yaptık." (Enbiyâ, 21/91)

Keşke Unutulup Gitseydim!

Hz. Meryem, artık çocuğuna hamile kalmıştı. O, her şeyin ilâhî takdirle olduğunu biliyordu. Fakat çevresindeki insanlara babasız bir şekilde bir çocuğa hamile kaldığını anlatması mümkün değildi. Halini nasıl anlatabilirdi? İnsanları nasıl ikna edebilirdi? İçinde bulunduğu durum, Hz. Meryem için gerçekten ağır bir imtihandı. O, bir iffet abidesiydi. Babasız bir çocuk dünyaya getirdiği zaman insanların neler söyleyeceğini tahmin etmesi zor değildi.

Rivayete göre Hz. Meryem'in hamileliğini bilenlerden biri amcasının oğlu Yûsuf'tu. O da kendisini mescid hizmetlerine vermişti. Öyle ki o dönemde en fazla ibadet edenler onlardı. Yûsuf, Hz. Meryem'in hamile olduğunu görünce tepki vermekten kendini alamadı. Yûsuf, bunu büyük bir hadise telâkki etti ve neye yorumlayacağını bilemedi. İtham etmek istediği zaman, onun ne derece saliha bir kadın olduğunu hatırlıyor ve bir an için dahi gözünden uzaklaşmamiş olduğunu düşünüyordu. Temize çıkarmak istediği zaman ise hamileliğini görmemezlikten gelemiyordu. Nihayet bu durum ona ağır gelmeye başlayınca Meryem ile konuştu ve ona ilk olarak:

– Ben senin bu durumunu görmemezlikten gelerek kalbimde saklayıp gizlemeye çalıştıysam da durumun ağır basıp bana galip geldi, dedi. Meryem

ona:

– Bana güzel sözler söyle, diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Yûsuf:

– Söyle bakalım! Sen hiç tohumsuz ekin bittiğini gördün mü, diye sordu.

Meryem:

– Evet, diye cevap verdi.

Yûsuf:

– Hiç yağmur almadan ağaç biter mi, diye sordu.

Meryem:

– Evet, biter, diye cevap verdi.

Bu defa Yûsuf ona:

– Erkek olmadan çocuk olur mu, diye sordu.

Meryem:

– Evet, olur. Sen, Allah'ın ekini ilk yarattığı zaman tohumsuz olarak yarattığını bilmiyor musun? Yine sen, Allah'ın ağacı yağmursuz olarak yarattığını ve yağmurla ağaçları ayrı ayrı yarattıktan sonra kudretiyle yağmuru ağaç için bir hayat sebebi kıldığını bilmiyor musun? Yoksa sen, tohum ve yağmur olmadan Allah'ın ekin ve ağaç bitiremeyeceğini mi söylemek istiyorsun, dedi.

Bunun üzerine Yûsuf ona:

– Hayır, bunların hiç birini demek istemiyorum. Aksine, Allah dilediğini yapmaya kadirdir, diyorum. O, bir şeye "ol" dedi mi o hemen olur, dedi.

Bu defa Meryem ona:

– Pek iyi, sen Allah'ın Âdem ve Havvâ'yı erkek ve kadın olmaksızın yarattığını bilmiyor musun, diye sordu.

O da:

– Evet, biliyorum, dedi. Hz. Meryem'in bu sözleri üzerine Yûsuf'un içine, Meryem'in bu durumunun Allah'tan olduğu, Meryem' in bu sırrı, kendisinden

gizlediğini görünce ona bu sır hakkında bir şey sormasının uygun olmadığı hissi doğdu.[354]

Hz. Meryem bir süre sonra Kudüs'ten ayrılarak 10 km. kadar güneyde sakin bir kasaba olan Beyt-i Lahm'e gitti. Hamilelik sürecini burada, insanlardan uzak bir yerde geçirecekti. Bebeğinin doğum vakti geldiği zaman bu özel ânı kimseyle paylaşmak istemiyordu Hz. Meryem.

" Sonra çocuğuna hamile kaldı ve bu hâliyle uzakça bir yere çekildi." (Meryem, 19/22)

Hz. Meryem'in bu şekilde davranması, onun babasız bir çocuk dünyaya getirdiğinin bir delilidir. Eğer bir eşi olsaydı böyle davranıp insanlardan uzaklaşmayı tercih etmezdi.

Nihayet beklenen gün gelip çattı. Doğum sancıları başladı Hz. Meryem'in. Fazilet abidesi bu yüce kadın, sancıları iyice artınca gözüne ilişen bir hurma ağacına[355] yaslandı.

O ıstıraplı hâliyle dilinden şu sözler döküldü: *"Ay!" dedi, "n'olaydım, keşke bu iş başıma gelmeden öleydim, adı sanı unutulup gitmiş biri olaydım!"* (Meryem, 19/23)

Hz. Îsâ'nın anne rahmine düşmesi farklı olsa da dünyaya gelişi diğer çocuklar gibi olmuştu. Bir anne olarak Hz. Meryem doğum sancısını yaşamıştı. Acaba neden Hz. Meryem, tam da doğum sancılarıyla kıvranırken ölmeyi ve unutulup gitmeyi temenni etmişti?

Onun böyle bir temennide bulunması gayet tabiiydi. Zira Hz. Meryem'de iffet öylesine bir şuur hâline gelmişti ki hakkında düşünülen ve söylenilen sözler onu fevkalâde rahatsız etmiş ve bu iffet âbidesi kahraman kadın, ölüp de unutulup gitmeyi temenni edivermişti.

Evet O, tam bir iffet âbidesiydi ve mâhiyet-i nezîhanesinin değil bir iftiraya maruz kalması, bir gül atılmaya dahi tahammülü yoktu. Bu itibarla da hâdisenin şok tesiriyle, henüz o ilk sarsıntının hâsıl ettiği hafakanları mantıken ta'dile muvaffak olamadığı ilk saniyelerde, bir ucu da Allah'a kavuşma olan böyle bir temennide bulunmuştu.

Doğum gerçekleşmiş, çoktandır karnında iken ve yanında kimseler yokken zikir ve tesbihini duyduğu gül yüzlü yavru dünyaya gelmişti. Ne var ki bu dakikalarda Hz. Meryem, doğumun sıkıntısıyla iç içe gurbet duyguları

yaşıyordu. Bitkin ve yorgundu. Fakat, teselli gecikmedi. Bu, hüznün yerini inşiraha bırakacak bir sesti. Sesin sahibi ya dünyaya birkaç dakika önce merhaba diyen yavrusu veya bir melekti.[356]

"Derken, Ruh, ona aşağıdan şöyle seslendi: "Sakın üzülme!" dedi, "Rabbin senin alt yanında bir su arkı meydana getirdi." (Meryem, 19/24)

Mevsim kış olmasına rağmen yaslandığı hurma ağacı yeşermişti. Dallarında da taze meyveler vardı. Kendisine teselli veren ruh şöyle devam etti konuşmasına:

"Haydi, hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine taze hurmalar dökülsün." (Meryem, 19/25)

Bu durum apaçık bir lütuf ve ihsandı. Rabbi onu yalnız bırakmamıştı. Bu lütuf neticesinde Hz. Meryem karnını doyurdu ve susuzluğunu giderdi. Fakat Hz. Meryem'e bir de emir vardı bu konuşmada. O gün kimseyle konuşmayacak ve kavminden birilerine rastlarsa sadece "Ben Rahman'a oruç adamıştım." diyecek, bu sebeple hiç kimseyle konuşmayacağını belirtecekti.

"Artık ye, iç, gözün aydın olsun! Eğer herhangi bir insana rastlarsan: 'Ben Rahman'a oruç adamıştım.' de 'O sebeple bugün hiç kimseyle konuşmayacağım." (Meryem, 19/26)

Hz. Îsâ'nın doğumu sırasında şöyle bir olay gerçekleşmiştir:

Hz. Meryem doğum yapacağı sırada hurma dallarını sallayıp hurmalar yere dökülürken putlar da yüzleri üzerine yere kapaklanmışlardı. Şeytanlar bu hadiseden dolayı dehşete kapılıp soluğu iblisin yanında almışlardı. Bu lanetli varlık kendisine nakledilen bu hadise üzerine, yeryüzünde mutlaka önemli bir hadisenin vuku bulduğunu düşünerek yerinden fırlayıp etrafı araştırmaya koyulmuştu.

Etrafa koşuşturan iblis nihayet Hz. Îsâ'nın doğduğu yere geldi. Etrafı melekler kuşatmıştı. Kendisinin yaklaşmasına izin vermedi melekler. Bu hayırlı hadise bu hayırsız varlığın moralini bozmuştu. Dönüp arkadaşlarına geldi ve şöyle dedi:

– Bir kadın çocuk doğurduğu zaman mutlaka yanında bulunmuşumdur. Bununla birlikte ben Îsâ'nın vasıtasıyla hidayede erenlerden pek çoğunu azdıracağımı kuvvetle ümid etmekteyim.[357]

Demek ki iblis, Hz. Îsâ'nın doğumu esnasında yanında bulunamadığından ötürü iyice kinlenmişti ki ona uyanları saptırma hususunda kararlı olduğunu söylemişti.

Resûl-i Ekrem Efendimiz de bu hususta şöyle buyurmuşlardır:

"Dünyaya gelen hiçbir çocuk yoktur ki doğduğu sırada Şeytan ona dokunmasın. Çocuk Şeytanın dokunmasından dolayı feryat ederek ağlar. Bundan yanlı Meryem'in oğlu ile annesi müstesnadır."[358]

Hz. Îsâ'nın Beşikte İken Konuşması

Hz. Meryem, karşılaştığı bu lütuflardan ve meleğin veya minik yavrusunun kendisine gönlünü ferah tutmasının söylemesinden de cesaret alarak kucağında yavrusuyla birlikte kavmine döndü. Kavminin kendisini nasıl karşılayacağıyla ilgili düşüncelerinde yanılmamıştı. Kendisini kucağında bir bebekle gören kavmi, Hz. Meryem'in böyle bir iffetsizliği(!) nasıl yaptığını söylemede gecikmediler:

"Onu kucağına alıp akrabalarına getirdi. 'Kız Meryem!' dediler, 'Sen ne tuhaf bir şey yapmışsın öyle!' 'Ey Hârûn'un kardeşi! Baban kötü bir insan değildi. Annen de iffetsiz bir kadın değildi!" (Meryem, 19/27-28)

Bu konuda söyleyeceği hiç bir sözün kavmi tarafından kabul görmesi mümkün değildi. Zaten Rahmân'a oruç adamış olan ve konuşmayan Hz. Meryem çocuğuna işaret etti. Adeta, benimle değil onunla konuşun der gibiydi.

"Meryem, (bana değil, çocuğa sorun dercesine) çocuğu gösterdi: 'Nasıl olur da dediler, beşikteki bebekle konuşuruz?'

Derken bebek: 'Ben Allah'ın kuluyum!'dedi. 'O bana kitap verdi, beni peygamber olarak görevlendirdi. Nerede olursam olayım beni kutlu, mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı farz kıldı. Anneme saygılı, hayırlı evlat kılıp, asla zorba, bedbaht ve hayırsız biri yapmadı. Doğduğum gün de öleceğim gün de kabirden kalkıp dirileceğim gün de selam üzerime olsun!" (Meryem, 19/29-33)

Doğumu harikalar kuşağında cereyan eden Hz. Îsâ'nın bebekliği de aynı çizgide başlamıştı. Kundaktaki çocuk konuşmuş, kendisine peygamberlik

verildiğini haykırmıştı kavmine. Bu mu'cize, herkesin gözü önünde meydana gelmişti.[359]

Hz. Îsâ'nın kundakta iken söylediği sözler ve verdiği mesajlar misyonuyla doğrudan ilgiliydi. O, peygamberliğinin yanı sıra kendisine bir kitap verileceğini, namaz ve oruçla emrolunacağını ve zorbalıktan uzak, mülayim bir hayat süreceğini beyan etmişti. Belki bunlardan da önemlisi Allah'ın kulu olduğunu söylemesiydi. Onun bu sözü âdeta, gelecekte kendisine ulûhiyet isnadında bulunacak bir kısım Hristiyanlara verilmiş bir cevap mâhiyetindeydi. Ne var ki niceleri onun getirdiği mesajları doğru okuyamamış ve sırat-ı müstakim çizgisinden sapmıştır.

Mısır Hayatı

Hz. Îsâ annesinin töhmet altında kalması karşısında Allah'ın izniyle beşikte iken konuşmuş ve böylece annesinin temiz olduğunu göstermişti. Kavmi, bu mu'cize karşısında yatışmış görünüyordu. Demek ki bu iş ilâhî takdirin bir tecellisiydi. Masum olmayan bir kimsenin kundaktaki çocuğunun konuşması mümkün değildi. Bundan dolayı bir süre Hz. Meryem'e dil uzatmadılar. Fakat bir süre sonra şeytânî düşünce yeniden kol gezmeye başladı. Babasız bir çocuğun dünyaya gelmesinin mümkün olmadığını söyleyip Hz. Meryem'i töhmet altında bırakıyorlardı. Bu çocuğun babası olsa olsa Zekeriyyâ olabilirdi(!). Yüce Nebi'ye de bu sözleriyle iftiranın en çirkinin atmış oluyorlardı.

Kavminin kendisine ve oğluna zarar verme ihtimalleri ortaya çıkıncı Hz. Meryem oğlu Îsâ'yı alarak Kudüs'ten ayrıldı. Amca oğlu Yûsuf onları Mısır'a bırakıp döndü.

Hz. Îsâ annesiyle birlikte Mısır'da on iki yıl kalmıştır. Özellikle ilk yıllarda Hz. Meryem oğlunu başkalarından gizlemeye çalışmıştı. Ona bir zarar gelmesinden endişe ediyordu.

Hz. Îsâ henüz on iki yaşında iken Hz. Meryem Mısır halkından bir çiftlik ağasının evine konuk olmuştu. Ağanın evinde yalnız fakirler ve yoksullar otururdu. O sırada, çiftlik ağasına âit bir mal çalınmıştı. Fakat Ağa evinde barınan fakir ve yoksulları suçlamıyordu. Hz. Meryem ise ağanın başına gelen bu sıkıntıdan dolayı oldukça üzgündü.

Îsâ (aleyhisselam); annesinin ev sahibinin sıkıntısına üzüldüğünü görünce, ona:

– Ey anneciğim! Çalınan malını, ona göstermemi ister misin, diye sordu.

Hz. Meryem:

– Evet! İsterim oğlum, dedi.

Îsâ (aleyhisselam):

– Öyle ise ağaya söyle yoksulları evine toplasın, dedi.

Hz. Meryem, ev sahibine yoksulları evinde toplamasını söyledi.

Yoksullar, toplanınca, Îsâ (aleyhisselam), iki kişiyi suçlu buldu.

Onlardan birisi âmâ, diğeri kötürüm bir adamdı.

Îsâ (aleyhisselam), kötürümü kör olan şahsın omuzuna bindirdikten sonra,

– Onunla birlikte ayağa kalk, dedi.

Âmâ:

– Ben bunu yapmaktan âcizim, dedi.

Îsâ (aleyhisselam):

– Peki, dün gece bu iş için ayağa kalkmaya nasıl güç yetirdin, diye sordu.

Îsâ'nın (aleyhisselam) bu sözünü işittikleri zaman âmâyı ayağa kaldırdılar. Körün ensesine binen kötürüm oradan deponun penceresine kadar uzandı.

Îsâ (aleyhisselam):

– İşte dün gece senin malını âmâ olan gücü ile, kötürüm olan da gözü ile birbirlerine yardım ederek böyle çaldılar, dedi.

Kötürüm ve âmâ, Îsâ'nın (aleyhisselam) sözünü doğruladılar. Çiftlik ağasına, malını geri verdiler. O da onu, mal deposuna koydu ve:

– Ey Meryem! Bu malın yarısını sen al, dedi.

Hz. Meryem:

– Ben, bunun için yaratılmadım, dedi.

Çiftlik ağası:

– Öyle ise onu alıp oğluna ver, dedi.

Hz. Meryem:

– O benden daha faziletlidir, dedi ve oğlunun bu hediyeyi kabul etmeyeceğini söyledi.[360]

Hz. Îsâ'da görülen bu ve benzeri harika hâller Mısır halkında bir kısım vehimlere sebep oldu. Bunun üzerine Hz. Meryem oğluyla birlikte on iki yıl kaldığı Mısır'dan ayrılıp Şam tarafına döndü. Burada Nasıra adında bir köye yerleştiler. Hz. Îsâ otuz yaşına gelinceye kadar bu köyde kaldılar. Hz. Îsâ'ya iman eden kimselere bu köye nispeten "Nasrânî" ve "Nesârâ" denilmiştir.

Peygamberliği

Hz. Îsâ'nın peygamber olacağı önceden müjdelenmişti. Otuz yaşına gelince de Cibrîl-i Emin risalet vazifesini tebliğ etti. Artık Hz. Îsâ için yeni bir dönem başlamıştı. O güne kadar zaten hak ve hakikatin temsilcisi olarak yaşamıştı. O günden sonra da kendisine gelen vahiyleri tebliğ etmeye başladı.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Îsâ'nın peygamberliği ve davetiyle ilgili şöyle buyrulmaktadır:

"Allah ona kitabı (yazmayı), hikmeti, Tevrât ve İncîl'i öğretecektir. Onu İsrâiloğullarına resul olarak gönderecek, o da onlara şöyle diyecektir: 'Size Rabbiniz tarafından bir mu'cizeyle gönderildim: Ben size çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapar içine üflerim, o da Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir. Keza ben anadan doğma körü v abraşı iyileştirir, hatta Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yediğinizi ve biriktirip sakladıklarınızı da bilirim. Eğer inanmaya niyetiniz varsa, elbette bunlarda sizin için alacak dersler vardır. Keza ben, benden önceki Tevrât'ı tasdik etmek ve size (Mûsâ şerîatinde) haram kılınan bazı şeyleri mübah kılmak için geldim. Doğrusu ben size Rabbiniz tarafından bir mu'cize getirdim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Şüphe yok ki Allah hem sizin hem de benim Rabbimdir. Öyleyse, yalnız O'na ibadet edin. İşte doğru yol budur." (Âl-i İmrân, 3/48-51)

"Biz Nûh'u, İbrâhim'i peygamber olarak gönderdiğimiz gibi, zürriyetlerine de kitap ve nübüvvet verdik. Onlardan kimisi doğru yolu bulsa da çoğu büsbütün yoldan çıkmışlardır. Sonra bunların ardından peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Özellikle Meryem'in oğlu Îsâ'yı arkalarından gönderdik, kendisine İncîl'i verdik ve ona uyanların kalplerine bir şefkat, bir

merhamet yerleştirdik. Uydurdukları ruhbanlığı ise Biz kendilerine farz kılmadık, lâkin Allah'ın rızasına nail olmak için kendileri icad ettiler. Kaldı ki ona gereği gibi de riâyet etmediler. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik, onların çoğu ise büsbütün yoldan çıkmışlardır." (Hadîd, 57/26-27)

"O peygamberlerin izlerince Meryem oğlu Îsâyı, kendisinden önceki Tevrât'ı tasdik edici olarak gönderdik. Ona; kendisinden önceki Tevrât'ın tasdikçisi ve müttakilere bir hidâyet ve öğüt olmak üzere içinde hidâyet ve aydınlık bulunan İncîl'i verdik. Ve dedik ki: Ehl-i İncîl de Allah'ın o kitapta indirdiği ile hükmetsin. Kim Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar tam fâsıktırlar." (Mâide, 5/46-47)

Hz. Mûsâ'dan sonra İsrâiloğullarına gelen peygamberler, esas itibariyle onun şeriatını uygulamışlardır. Hz. Îsâ'da âyette de ifade edildiği gibi Tevrât'ı tasdik etmiş İsrâiloğullarına haram kılınan bazı şeylerin artık mübah kılındığını açıklamıştır.

Yukarıdaki âyetlerden anladığımıza göre, Hz. Îsâ yeni mükellefiyetler getirmemiştir. Tam aksine, bazı hükümlerin hafifletildiğini ve bir kısım yasakların kaldırıldığını haber vermiştir. Bu durumda İsrâiloğullarının Îsâ'ya (aleyhisselam) iman etmeleri çok kolay olmalıydı.

Yüce Nebi, kavmini hidayete davet ederken âyette de geçtiği gibi sık sık Tevrât'ı tasdik edici olduğunu da beyan ediyordu. Kavmini, içine düştükleri yanlış gidişata karşı uyarıyor, helâl ve haram hususundaki meseleleri açıklıyor ve dini tahrife çok meyilli olan kavmine sırat-ı müstakimin esaslarını açıklıyordu.

"Îsâ, açık açık delillerle onlara gelince: "Ben, size hikmet getirdim, bir de hakkında ayrılığa düştüğünüz bazı şeyleri size açıklamak için geldim. O hâlde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir, yalnız O'na ibadet edin. Doğru yol budur." dedi." (Zuhruf, 43/63-64)

İsrâîloğullarına, Hz. Îsâ'dan önce de pek çok peygamber gönderilmişti. Ne var ki bu kavim, sürekli peygamber görmelerine rağmen dinlerini tahrif etmekten de geri durmamışlardır. O dönem itibariyle içlerinde Sadûkîler olarak bilinen genellikle zengin ve aristokrat Yahûdilerden oluşan grup, ruhun ölümsüzlüğünü, Kıyameti ve Ahiret gününde hesaba çekilmeyi inkar

ediyorlardı. Onlar, insanların yaptıkları iyi işlerin mükafatını, kötü işlerin cezasını dünyada gördüklerine inanıyorlardı. Tapınak görevlerinde hakim durumda olan bu grup, dinin hükümlerini değiştirmişler, dünya zevk ve lezzetlerine dalarak dini, birtakım semboller ve şekillere indirgemişlerdi. Onların anlayışına göre Tanrı Yahve'ye ancak mabedin hizmetinde bulunan rahiplerle ulaşılabileceğine inanıldığı için, onların önemi son derece artmış bulunuyordu. Kanunların icrasını da bu grup yürütüyordu. Kudüs mabedinin hizmetini yürütmekle hem maddî hem de manevî imtiyaza sahip bulunan Sadûkîler, materyalist bir zihniyet taşıdıkları için, Hz. Îsâ'ya (aleyhisselam) şiddetle karşı çıktılar. Ferisîler denilen orta sınıfa mensup bir grup Yahudi ise dinin asli esaslarına bağlılıklarıyla biliniyorlardı. Onlar meleklere, ölümden sonra dirilmeye, rûhun ölümsüzlüğüne ve kadere inanıyorlardı. Bu mezhep mensupları da sadece Tora'ya ve Yahudi geleneğine bağlı kalmak gayretiyle Îsâ'nın (aleyhisselam) davetine olumlu bakmamışlardır. Essenîler denilen cemaatin mensubu olan yahûdiler ise zâhidâne bir hayat süren ruhbanlar olarak, hayvan boğazlamayı reddeder, kurbanlarını dahi bitkilerden takdim ederlerdi. Bu grup mensupları, rûhun ölümsüzlüğüne, yeniden dirilmeye ve ahirete inanırlardı. Essenîler'in Hristiyanlığı kendilerine yakın bulduğu söylenmektedir. İşgalci Roma kuvvetlerine düşmanlıklarıyla meşhur dindar-milliyetçi yahûdilerin teşkil ettiği Zelotesler cemâatinin de özellikle canlı tuttukları Mesih inancı dolayısıyla hristiyanlarla bir yakınlık içinde bulundukları bilinmektedir.

Hahamlar ve mâbed görevlileri Tevrât'ı değiştirmekten, Allah'ın sözlerinin yerine kendi sözlerini koyarak para kazanmaktan kaçınmazlar, aksine bunu bir meslek olarak icra ederler, hazinelerini doldurmak için, fakir fukarayı mâbede kurban ve hediyeler sunmaya teşvik ederlerdi.[361] Onların bu tavrı Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanmaktadır:

"Ey iman edenler! Doğrusu hahamların ve rahiplerin çoğu halkın mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırırlar. Altını, gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onları acı bir azabın beklediğini müjdele!" (Tevbe, 9/34)

O dönemdeki dinin hükümlerinin nasıl tahrif edildiğini anlamamız bakımından şu âyeti zikretmek de yerinde olacaktır:

"Hasılı o Yahudilerden taşan bir zulüm, insanları Allah yolundan

menetmeleri, kendilerine yasaklanmış olmasına rağmen faizi almaları, halkın mallarını haksızlıkla yemeleri yüzündendir ki Biz, kendilerine daha önce helâl kılınan bazı temiz nimetleri haram kıldık ve içlerinden kâfir kalanlara can yakıcı azap hazırladık." (Nisâ, 4/160-161)

İşte böyle bir topluma peygamber olarak gönderilen Hz. Îsâ, kendisine gönderilen vahiyleri tebliğ etti. İnsanları bir ve tek olan Yüce Yaratıcı'ya iman etmeye, yalnız ona kulluk yapmaya, O'nun haram kıldığı fiillerden uzak durmaya, ahirete iman etmeye, ebedî âlem için hazırlık yapmaya, gururu ve kibri terk edip israf içinde yaşamayı bırakmaya davet etti. O, bu daveti karşılığında onlardan herhangi bir ücret istemiyordu. Bütün gayreti, kavminin ebedî hayatının kurtuluş içindi.

Havârîler

Yüce Allah, diğer elçileri gibi Hz. Îsâ'ya da mu'cizeler vermişti. Peygamberlere verilen mu'cizeler genellikle kendi dönemlerinde öne çıkan ve önemli kabul edilen hususlarla ilgili olmuştur. Hz. Îsâ zamanında ise bazı hastalıklar çok yaygındı. Özellikle akıl hastalıkları, felç ve cilt rahatsızlıkları gibi bir kısım hastalıklar çok fazla görülüyordu. Hz. Îsâ'ya verilen mu'cizeler de genellikle hastalıkları tedavi etme şeklinde olmuştur. Bunun yanında gökten sofra inmesi gibi daha başka mu'cizeler de verilmiştir.

Îsâ'nın (aleyhisselam) hastalıkları tedavi etmesi insanlar arasında yayılmış, pek çok kimse derdine deva olması için Allah'ın elçisine müracaat etmeye başlamıştı. Gözü kör olup görmeye başlayanlar, cüzzamlı olup ter ü taze bir cilde kavuşanlar ve daha niceleri hastalıklarının iyileşmesi neticesinde Hz. Îsâ'ya iman etmişlerdi. Bu vesile ile, çevresindeki iman halkası oldukça genişlemiş durumdaydı.

Hz. Îsâ'ya iman edenler arasında kendilerine Havârî denilen ve sayılar on iki olan bir grup da vardı ki onlar sürekli Yüce Nebi'yle birlikte olurlar, irşad ve tebliğ faaliyetlerinde ona yardımcı olmaya çalışırlardı. Havârî kelimesi sözlükte "beyaz olmak; iyice beyazlatmak" anlamlarına gelen Arapça haver kelimesinen türetilmiş olup "seçilmiş, kusursuz, taraftar, dost, yardımcı ve dava adamı" gibi anlamlara gelmektedir.

Havârîlerin kimler olduğuyla ilgili çeşitli rivayetler vardır. Bunların avcılık, gemicilik, balıkçılık, çamaşırcılık, kaptanlık ve boyacılık gibi çeşitli meslek

gruplarına mensup oldukları söylenmiştir. Havârîler acıktıklarında veya susadıklarında, "Ey Allah'ın ruhu, acıktık ve susadık!" derler; Hz. Îsâ da eliyle yere vurur ve her biri için yerden iki ekmek ve içecek çıkarırdı. Havârîler, "Dilediğimizde sen bizi doyuruyor ve içiriyorsun, acaba bizden daha üstünü var mıdır?" diye sorduklarında Îsâ, "Sizden daha üstünü kendi el emeğiyle geçinendir." cevabını vermiştir. Bu konuşmadan sonra Havârîler, kendi el emeklerini yeme konusunda daha dikkatli davranmışlardır.

Bir defasında Hz. Îsâ Hz. Nûh'tan, tufandan ve gemiden bahsederken Havârîler, "Tufan hadisesine şahit olmuş birini diriltmeni isteriz." demişler. Hz. Îsâ da Nûh'un oğlu Sâm'ın kabrine gidip dua ederek Cenâb-ı Hakk'tan Sam'ı diriltmesini istemiştir. Yüce Nebi'nin duası kabul olmuş ve kabir birden açılmış, içinden de Sam doğrulup ayağa kalkmış ve kıyametin koptuğunu zannetmiştir. Hz. Îsâ da kendisini tanıtarak tufan olayını anlatmasını istemiştir. Sam da tufan olayını anlatmış ve tekrar ölmüştür.[362]

Hz. Îsâ'nın mu'cizeleri tıp ilminin ulaşacabileceği sınıra işaret etmektedir. İnsanoğlu için hiçbir zaman ölümü öldürmek mümkün olmayacaktır. Ama eğer insanoğlu çalışırsa ölüme bir çeşit hayat süsü vermeye muvaffak olabilecektir. Çünkü peygamberlerin mu'cizeleri ilmin ulaşacağı son noktayı göstermektedir.

Havârîleri faziletli kılan, zorlu bir dönemde Hz. Îsâ'nın davasına omuz vermeleri ve her türlü sıkıntıya rağmen onu bırakmamaları idi. Bu açıdan Havârîler, örnek bir dava adamı ve adanmış bir mümin modelidir. Bu açıdan, Allah ve hadiseler karşısında peygamberâne bir duruş sergileyen ve her türlü baskıya rağmen Allah'ın yüce adını bayraklaştırma gayretinden geri durmayan kimseler Havârî ruhlu kimselerdir. Kur'ân Havârîleri tebcil etmekle kıyamete kadar gelecek kendi dönemlerinin Havârîlerini de tebcil etmiş olmaktadır.

"Ne zaman ki Îsâ onların inkârlarında ısrar ettiklerini hissetti, 'Allah'a giden yolda bana yardım edecek kim var?' dedi.

Havâriler: 'Allah yolunda yardımcılar biziz. Biz Allah'a iman ettik. Ey Îsâ, bizim müslüman olup Allah'a itaat ettiğimize sen de şahid ol! Yâ Rabbenâ! İndirdiğin kitaba iman edip Elçinin yolunu tuttuk. Sen de bizi, birliğini ve nebîlerini tanıyan şahitlerle birlikte yaz.' dediler." (Âl-i İmrân, 3/52-53)

Ve hani Havârîlere: Bana ve Resûlüme iman edin!' diye ilham etmiştim. Onlar da: 'İman ettik. Hakka teslim olduğumuza şahid ol!' demişlerdi." (Mâide, 5/111)

"Ey iman edenler! Siz Allah'ın tarafında olunuz. O'nun dinine yardım ediniz. Nasıl ki Meryem'in oğlu Îsâ, vaktiyle, Havârîlere: 'Allah'ın yolunda giderken kim bana yardımcı olmak ister?' diye sorunca, Havârîler:

'Allah'ın dinine biz yardımcı oluruz!' diye cevap vermişlerdi. Neticede İsrâiloğullarından bir kısmı Îsâ'nın peygamberliğine iman etti, bir kısmı da inkâr etti. Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik de onlar ötekilere üstün geldiler." (Saf, 61/14)

Havârîler, Hz. Îsâ'nın göğe yükseltilmesinden sonra da onun davasına omuz vermişler ve kısa sürede çok geniş bir coğrafyada temsil eksenli gayretleri ve hâl dilinin gücüyle müessir olmuşlardır.

Gökten İnen Sofra

Bir gün havâriler Hz. Îsâ'ya bir teklifte bulunarak Cenâb-ı Hakk'ın kendileri için gökten bir sofra indirmesini istediler. Böyle bir talep aslında mu'cize istemek anlamına da geliyordu. Mu'cize istemek ise inanmayan kimselerin şiarıdır. Ne var ki Havârîlerin bu isteği iman etmemelerinden kaynaklanmıyordu. Onlar hem düçar oldukları açlık sıkıntısını hafifletmek hem de Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarını seyrederek kalben itminana ulaşmak istiyorlardı.

"Bir vakit de Havârîler: 'Ey Meryem oğlu Îsâ! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?' dediler. O da: 'Eğer mümin iseniz Allah'tan korkun da edebi aşmayın!' diye cevap verdi. 'Biz' dediler, 'İstiyoruz ki ondan yiyelim, gönlümüz rahatlasın, senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona şahitlik edenlerden olalım.' Meryem'in oğlu Îsâ: 'Ey büyük Rabbimiz! Ey yüce Allah! Bize gökten bir sofra indir ki bizim hem evvelimiz, hem âhirimiz (yani ümmetimizin tamamı) için o gün bir bayram olsun ve Sen'den bir mu'cize olsun. Bizi rızıklandır, zira rızık verenlerin en hayırlısı Sen'sin!' dedi. Allah buyurdu ki: 'Ben onu yukarıdan size indiririm, fakat bundan sonra her kim nankörlük edip kâfir olursa, onu dünyada hiç kimseye yapmayacağım derecede cezalandırırım." (Mâide, 5/112-115)

Çoğunluğun rivayetine göre iki bulut arasında kırmızı bir sofra indi.

İnerken ona bakıyorlardı. Geldi ta önlerine düştü. Bunun üzerine Îsâ (aleyhisselam) ağladı, “Allah’ım, beni şükredenlerden kıl; Allah’ım, bunu bir rahmet kıl, bir işkence ve ceza kılma!” diye dua etti. Kalktı abdest alıp namaz kıldı, yine ağladı. Sonra örtüsünü açtı ve “Rızık verenlerin en hayırlısı olan Allah’ın adıyla başlarım.” dedi. Sofrada kızarmış, pulsuz ve kılçıksız, yağı akan bir balık vardı. Baş tarafında tuz, kuyruk tarafında sirke ve etrafında pırasadan başka her türlü sebze ve beş yufka vardı ki birinde zeytin, ikincisinde bal, üçüncüsünde tereyağı, dördüncüsünde peynir, beşincisinde pastırma bulunuyordu. Bu manzarayı gören Havârîlerden Şem’ûn:

– Ey Ruhullah, bu dünya yiyeceklerinden midir yoksa ahiret yiyeceklerinden midir, dedi.

O da:

– İkisinden de değil ve fakat Allah Teâlâ’nın kudretiyle yarattığı bir şeydir. Dua ettiğiniz şeyi yiyiniz ve şükrediniz ki Allah size devam ettirsin ve lütuf ve kereminden daha da artırsın, dedi.

– Ey Ruhullah, bu mu’cizeden bize bir mu’cize daha göstersen, dediler.

Bunun üzerine Hz. Îsâ, “Ey balık, Allah’ın izniyle diril!” dedi, balık da hareketlendi. Sonra, “Dön önceki hâline!” dedi, balık yeniden kızarmış hâle döndü. Bundan sonra sofra uçtu. Fakat bazıları isyan etti. Cenâb-ı Hakk da bu kimseleri maymun ve domuza çevirdi.

Bu sofranın indiği gün bir pazar günü imiş. Bundan dolayı Hristiyanlar o günü bayram edinmişlerdir.[363]

Hz. Îsâ’nın Müjdesi: Âlemin Reisi Geliyor!

Hz. Îsâ bir gün İsrailoğullarına şöyle dedi:

“Ey İsrâiloğulları! “Ben size Allah’ın elçisiyim. Benden önceki Tevrât’ı tasdik etmek, benden sonra gelip ismi “Ahmed” olacak bir resulü müjdelemek üzere gönderildim. Ne zaman ki o peygamber, açık açık delillerle kendilerine geldi: “Bu, kesin bir büyüden ibarettir” dediler.” (Saf, 61/6)

Kur’ân’ın verdiği bu bilgiye paralel, Yuhanna İncilinde de bazı bilgiler yer almaktadır.

Yuhanna İncili’nde *“Mesih: ‘Ben, benim ve sizin Rabbinize gidiyorum. Ta*

ki size Tevil'i getirecek olan Faraklit'i göndersin.' dedi."[364] diye geçmektedir.

Faraklit, hakkın ruhu, hak ile bâtılı birbirinden tamamen ayıran mânâlarına gelir. Evet, Allah Resûlü, hakkın ruhudur. Çünkü ölü kalbler ancak O'nun getirdiği hak ile hayat bulmuştur. O, insanların hidayete ermesi için kendini feda edercesine bir mücadele vermiştir ki; hak ile bâtılın birbirinden ayrılması, ancak böyle bir mücadele ve mücahede sonucu vuku bulmuştur. İşte Hz. Mesih'in haber verdiği Faraklit, Allah'ın (celle celâluhû) son elçisi İki Cihan Güneşi Hz. Muhammed'dir (sallallahu aleyhi ve sellem).

Yuhanna, 14/15-16'da şöyle denmektedir: *"Eğer beni seviyorsanız, emirlerimi tutarsınız. Ben Rabb'e yalvaracağım ve O size başka bir tesellici, hakikat ruhunu (Faraklit) verecektir; ta ki daima sizinle beraber olsun."*

Şimdi de sırasıyla şu ifadelere bakalım: *"Faraklit, öyle bir Ruhu'l-Kudüs'tür ki Rab O'nu benim ismimle (yani peygamber olarak) gönderecektir. O size her şeyi öğretecek ve benim size söylediklerimi de tekrar hatırlatacaktır."*[365]

"Faraklit geldiğinde benim için şahitlik edecektir ve siz de bana şahitlik edersiniz."[366]

"Ben size hakkı söylüyorum. Benim gitmem sizin için hayırlıdır. Çünkü ben gitmezsem Faraklit size gelmez. Ama ben gidersem O'nu gönderirim."[367]

"Faraklit geldiğinde bütün âlemi, hataları sebebiyle kınar ve onları terbiye eder."[368]

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de bir hadisinde: *"Benim adım yerde Muhammed, göklerde ise Ahmed'dir."* buyurur. Bu iki isim de çok övülen mânasında olup mânaları birbirine yakındır. Yuhanna İncîlinde geçen Faraklit kelimesini Hristiyanlar "teselli edici" diye çevirirler. Bu kelime, Hz. Îsâ'nın yaşadığı çevrenin dili olan Aramice'de *Mawhamana*'nın tam Yunanca karşılığı olan *Periklitos* (çok övülen) isminin bozulmuş şeklidir. (Hz. Îsâ zamanında Yahudiler İbrânice değil, Ârâmice konuşurlardı).

Periklitos ile *Parakletos* fonetik olarak birbirine yakın olduğundan bazı çevirmenlerin veya sonraki dönemlerdeki kâtiplerin bu iki kelimeyi birbirine karıştırdıkları anlaşılıyor. Müslümanlar burada, Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) müjdelendiğini görürler. 8. asır tarihçilerinden İbn İshâk mezkûr

İncîl cümlesini naklederken “*Biriklitus*” diye yazmış ve bunun Rumcada “Muhammed” mânasına geldiğini söylemiştir. Kim bilir, muhtemelen onun devrindeki İncillerde Parakletos yerine Periklitos yazılı idi.[369]

Hz. Îsâ bir başka sözünde de kendisinden sonra âlemin reisinin geleceğini haber vererek Efendiler Efendisinin geleceğini müjdelemiştir.

Yuhanna, 14/30’da şöyle denmektedir:

“Mesih şöyle dedi: Artık ben sizinle çok söyleşmem. Çünkü bu âlemin reisi geliyor. Bende asla O’nun nesnesi yoktur…”

Zebûr, 72/8 ve devamında şöyle deniyor:

“O denizden denize ve nehirden zeminin müntehasına kadar saltanat sürecektir. Çöl ahalisi O’nun huzurunda diz çöküp düşmanları toprak yalayacaklardır. Tarşiş’in ve Adaların melikleri peşkeş (bâc) getirip, Şeba ve Şeba melikleri hediye takdim edecekler. Cümle melikler dahi O’na secde ve hep taifeler O’na kulluk edeceklerdir. Zira feryat eden fakire ve bîçâre ile yardımcısı olmayana O necat verecektir. Muhtaç ve fakire merhamet edip fukaranın canlarını halâs edecektir. Canları zulüm ve zorbalıktan kurtaracak, onların kanı kendi nazarında kıymetli olacaktır. Yaşayacaktır ve O’na Şeba, altınından verecektir. Ve O’nun için daima dua edip, O’nu hergün senâ edeceklerdir. İsmi ebedî olup, ismi güneş durdukça bâki kalacak ve adamlar O’nunla mübarek olacaklar. Milletlerin cümlesi O’na ‘Mübarek’ diyecekler.”

Hz. Îsâ’nın Göğe Yükseltilmesi

Kendisinden sonra gelecek Son Nebi’yi müjdeleyen Hz. Îsâ, İsrâiloğullarının arasında çok fazla kalamayacağının farkındaydı. Zira Hz. Yahyâ ve Hz. Zekeriyyâ’nın şehid edilmesinin üzerinden henüz fazla zaman geçmemişti. Ne var ki bu vahşice tutumları bu kavmin kin ve öfkesini azaltmamıştı. İki nebinin kanını dökmüşler ama içlerinde bir pişmanlık duygusu oluşmamıştı. Bu nasıl bir hazımsızlıktı ki gökler ötesinden gelen mesajları tebliğ eden kurtuluş rehberlerinin hayatlarına son verebiliyorlardı. Îsâ (aleyhisselam) benzeri bir komplonun kendisine de kurulacağının farkındaydı. Nitekim çok geçmeden Îsrailoğulları Hz. Îsâ’yı öldürmek için de plânlar yapmaya başladılar. Onlar tuzak kurmaya çalışadursunlar hesap edemedikleri bir şey vardı. Bütün hesapları boşa çıkaran ve kendi hükmünü icra eden Yüce

Yaratıcı vardı.

"Öbürleri ise hileler yaptılar. Allah da onların hilelerini boşa çıkardı. Allah, hileleri boşa çıkarmakta pek güçlüdür." (Âl-i İmrân, 3/54)

Cenâb-ı Hakk, resûlüne olan biten her şeyi haber verdi. Rabbi, düşmanların tuzaklarını boşa çıkaracak, Yüce Nebi'yi insafsızlara bırakmadan kendi katına yükseltecekti.

"O zaman Allah şöyle buyurmuştu: 'Îsâ! seni öldürecek olan, onlar değil Ben'im. Seni Kendi nezdime yükseltecek, seni inkârcıların içinden kurtarıp temize çıkaracak ve sana tâbi olanları ta kıyamete kadar kâfirlere üstün kılacak olan da Ben'im. Sonra hepinizin dönüşü Bana olacak. Ben de aranızda ihtilaf ettiğiniz konularda hükmümü vereceğim." (Âl-i İmrân, 3/55)

Yahudiler, düşündükleri plânı uygulamaya koydular. Kendileriyle işbirliği yapan bir münafığı bu işle görevlendirdiler. Taytanos isimli bu şahıs bir dost gibi davranır, zaman zaman Havârîlerin yanına gider gelirdi. Şimdi bir miktar para karşılığında anlaşmış, Hz. Îsâ'yı ihbar edecekti. Bu maksatla onun kaldığı eve gitti. Hz. Îsâ evdeydi. Derhal dışarı çıktı. Hz. Îsâ'yı arayan gruba, aradıklarının içerde olduğunu haber verecekti.

Bu sırada Cenâb-ı Hakk, elçisini Cebrâil vasıtasıyla göğe yükseltmişti. Fakat dışarıda bekleyenler Taytanos'u Hz. Îsâ'ya benzettiler. Daha doğrusu Yüce Allah, bu münafığı onları gözünde Hz. Îsâ'ya benzetmişti. Bu gözü dönmüş kalabalık bu şahsın üzerine saldırmakta gecikmediler. Bir peygamber daha öldürme heyecanıyla münafığı bağladılar ve bir yere astılar. Adam her ne kadar ben Îsâ değilim diye feryat ettiyse de dinlemediler.

Acı gerçek çok geçmeden anlaşıldı. Çarmıha gerdikleri adamın yüzü Îsâ'ya benziyordu ama vücudu benzemiyordu. Bir de kendi adamları olan Taytanos kaybolmuştu. Bu durum aralarında derin münakaşalara sebebiyet verdi. Asılan şahsın kimliği konusunda ihtilafa düştüler.[370]

Yahudiler Hz. Îsâ'yı öldürdüklerini iddia ederler. Hristiyanlar da Hz. Îsâ'nın çarmıha gerildiğini kabul ederler.

Hayat mertebelerini beşe ayıran Bediüzzaman Hazretleri, Hz. İdrîs'le Hz. Îsâ'nın yaşadıkları hayat mertebesini şöyle izah etmektedir:

Her ikisi de beşeri ihtiyaçlardan tecerrüd etmişlerdir. Yani yemek, içmek,

hava ve suya muhtaç olmak gibi şeylerden müstağnidirler.

Melek hayatı gibi bir hayata girerek nurânî bir letâfet kesbetmişlerdir. Dünyevi cesetleri letafetçe, aynada görünen misâlî bir beden gibidirler. Kesafetleri yoktur. Nuraniyette ise yıldız gibi parlak ve nurludurlar. Bu vaziyetleri ile semavatta bulunurlar.[371]

Hz. Îsâ'nın asılmaktan kurtarıldığı Kur'ân'da açıkça ifade edilmiştir:

"İşte sözleşmelerini bozmaları, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve 'Kalplerimiz perdelidir." demeleri ki kalpleri perdeli yaratılmış olmayıp, Allah inkârcılıkları sebebiyle kalplerini mühürledi de artık onlar pek az inanırlar yine inkârları ve Meryem aleyhinde müthiş bir iftira atmaları ve 'Biz Allah'ın resulü(!) Meryem oğlu Mesih Îsâ'yı katlettik." demeleri yüzünden, onların başlarına belalar vererek cezalandırdık, kalplerini mühürledik, oysa onlar Îsâ'yı öldüremediler, asamadılar da! Öldürülen başkası idi, lâkin kendilerine ona benzer gösterildi. Îsâ hakkında ihtilafa düşenler de bu hususta şüphe içindedirler. Bu konuda kesin bilgileri yoktur, zanna tâbi olmaktan başka bir şeye dayanmazlar. Onu kesinlikle öldüremediler. Doğrusu Allah onu kendi katına yükseltti. Allah aziz ve hakimdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." (Nisâ, 4/155-158)

Elmalılı konuyla ilgili şu mütalaayı serdetmektedir:

Bu teşbih (benzetme) meselesinde çeşitli rivayetler vardır ki bunlar başlıca iki görüşte toplanır:

1. Kelâmcıların birçoğu demiştir ki Yahudiler Hz. Îsâ'yı öldürmek istedikleri zaman Allah onu göğe kaldırdı. Yahudi reisleri de halkın fitneye düşmesinden korktular, bir insan tuttular, öldürüp astılar ve insanlara: "Mesih işte bu" diye aldatarak ilân ettiler. Çünkü halkın çoğunluğu onu şahsen değil, ancak ismiyle tanıyorlardı.

2. Başka bir insan, Allah tarafından Îsâ'ya (aleyhisselam) benzetilmiştir. Katiller de Hz. Îsâ zannıyla bu şahsı öldürmüşlerdir. Bu şahsın kimliğiyle ilgili de dört görüş vardır:

a. Yahudiler Hz. Îsâ'nın arkadaşlarıyla birlikte bulunduğu evi tespit ettikleri zaman Yahudi reislerinden olan Yahuda, kendi adamlarından Taytanos adında birine eve girip Îsâ'yı öldürülmek üzere çıkarmasını emretmiş, o da girmiş,

Allah Teâlâ da Hz. Îsâ'yı evin tavanından çıkarıp o adamı ona benzetmiştir. Bundan dolayı onu Hz. Îsâ zannetmişler, onu tutup asarak öldürmüşler.

b. Yahudiler, Hz. Îsâ'yı gözetlemek için bir adam görevlendirmişlerdi. Îsâ (aleyhisselam) dağa çıkınca o şahıs da peşinden dağa çıkmıştı. Fakat Hz. Îsâ göğe yükseltilince, Allah o gözcüyü ona benzetmiştir. Yahudiler de Îsâ zannıyla onu yakalamışlar, öldürmüşler, "Ben Îsâ değilim." demişse de onu dinlememişlerdir.

c. Yahudiler Hz. Îsâ'yı tutmaya azmettikleri zaman ashabından on kişi beraberinde bulunuyormuş. Onlara: "Benim kılığıma sokulmaya razı olup Cennet'i satın alacak olan kim var?" diye sormuş. İçlerinden birisi de: "Ben." demiş. Bundan dolayı Allah onu Îsâ'ya benzetmiştir. Böylece Hz. Îsâ'ya bedel öldürülmüştür. Îsâ (aleyhisselam) ise göğe yükseltilmiştir.

d. Hz. Îsâ'nın Havârîsi olduğunu iddia eden bir münafık Yahudilerle işbirliği yaparak yerini ihbar etmişti. Hatta onlarla birlikte Îsâ'nın (aleyhisselam) kaldığı eve girmişti. Fakat Cenâb-ı Hakk bu hain şahsı Hz. Îsâ'ya benzetivermişti. Yahudiler de Hz. Îsâ diye onu çarmıha germiş ve öldürmüşlerdir.

Bu görüşleri aktaran Elmalılı, aralarında çelişki olduğu gerekçesiyle bu görüşlerin hiçbirinin âyeti açıklama hususunda delil getirmeye elverişli olmadığını söylemiştir.[372]

Burada şu hususu da belirtmekte yarar vardır. Muasır Avrupalı ilim adamlarından bazıları, çarmıh olayının uydurma olduğu görüşündedirler. Bunlardan Alman Ernest die Bons, *çarmıha gerilme ve kendini feda etme meselesi hakkında söylenenlerin, Mesih'i görmemiş olan Pavlos ve benzerlerinin icadı*[373] olduğunu söylemektedir.

Hz. Îsâ'nın Nüzûlü

Hz. Îsâ'yla ilgili önemli meselelerden biri de onun ahirzamanda yeniden nüzul etmesi hususudur. Öteden beri, bu konuda çok farklı yorumlar yapılmış ve pek çok görüş ortaya konmuştur. Ancak biz konunun teferruatına girmeden, Fethullah Gülen Hocaefendi'nin, kendisine sorulan bir soru münasebetiyle yaptığı bir tahlili arzetmek istiyoruz:

Hz. Mesîh'in âhir zamanda tekrar dünyaya döneceğini ve bu nüzûl

keyfiyetini bildiren yaklaşık yüz kadar hadis-i şerif vardır. Bu hadislerden en az kırk kadarı, hadis kriterleri açısından sahih sayılır, yani erbabınca itimat edilen hadislerdir. Yirmi kadarı da hasen kabul edilmektedir, yani, ondan bir derece düşük de olsa sıhhatine güven duyulan hadislerdir. Yirmi-otuz tane de zayıf hadis vardır. Meselâ, Buhârî, Tirmizî ve Müsned'de rivayet edilen bir hadiste Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem): *"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki adaletli bir hükümdar olarak Meryem oğlu Îsâ'nın aranıza inmesi yakındır. Haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak ve bolca mal dağıtacak. Mal o kadar çoğalacak ki artık kimse onu sadaka olarak kabul etmeyecek."* buyurmaktadır. Yine Müslim, Ebû Dâvûd ve Müsned'de rivayet edilen bir başka hadiste de: *"Îsâ b. Meryem nâzil olunca Müslümanların emiri: "Buyurun bize namaz kıldırın."* diyecek, Hz. Îsâ da: *"Hayır, siz birbirinizin emirisiniz. Bu Allah'ın İslâm ümmetine bir ikramıdır."* diyecektir." buyrulur.

Soru: *Hz. Îsâ'nın tekrar dünyaya inişi nasıl olacaktır? O iniş mânevî bir iniş midir; yoksa şahsen ve cismen nüzûl de gerçekleşecek midir?*

Cevap: İslâm âlimlerinden bazıları, Hz. Îsâ'nın şahsen nüzûlünü, Cenâb-ı Hakk'ın hikmetine aykırı bularak, bu nüzûle "şahs-ı mânevî" nüzûlü olarak bakmışlardır. Bazıları da âyet ve hadisleri daha değişik şekilde te'vil etmişlerdir. Bediüzzaman Hazretleri ise Hz. Mesîh'in nüzûlünün şahsen olacağını nefyetmemekle beraber, daha çok şahs-ı mânevî üzerinde durmuş ve Hz. Mesîh'in nüzûlünü, Hristiyanlık âleminin İslâm'a iktida etmesi şeklinde anlamıştır. Hristiyanlığın tasaffisi için Hz. Mesîh'in şahsen nüzûlünü de uzak görmemek gerektiğini ifade ederek, "Evet, her vakit melekleri semâvattan yere gönderen, bazı vakitte Hazret-i Cibrîl'in Dıhye suretine girmesi gibi onları insan suretine vaz' eden, ruhanîleri âlem-i ervahtan gönderip beşer suretinde temessül ettiren, hattâ ölmüş velilerin ruhlarını cesed-i misaliyle dünyaya gönderen bir Hakîm-i Zülcelâl, değil semâ-i dünyada cesediyle bulunan ve hayatta olan Hz. Îsâ'yı, belki âlem-i âhiretin en uzak köşesine gitseydi ve hakikaten ölseydi, yine şöyle bir netice-i azîme için ona yeniden ceset giydirip dünyaya gönderirdi." demektedir. Bediüzzaman Hazretleri, temelde meseleye böyle yaklaşırken, nüzûl keyfiyetiyle alâkalı hadislerde zikredilen Şam'da Ak Minare'ye inmesi, bir atın üzerine binmesi.. vb. hususlarda da kat'iyen tafsilata girmemiştir.

Evet, Hz. Mesîh'in bir şahs-ı mânevî olarak inmesini çok uzak görmemek gerekir. Olabilir, o ruh, o mânâ inebilir. Buna kimsenin itiraz etmeye de hakkı yoktur. Şahs-ı mânevî olarak gelecek demek, bir şefkat ruhu, bir merhamet mânâsı öne çıkacak, insanlar üzerinde bir rahmet esintisi belirecek.. insanlar birbirleriyle anlaşacaklar, uzlaşacaklar demektir.[374]

350 Taberî, *Târih*, 2/13; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/298.

351 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/298.

352 Müslim, *Fezâil* 40.

353 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/299.

354 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/308-309.

355 Bazı müfessirler bu hurma ağacının aslında kuru olduğunu bir mu'cize eseri olarak birden yeşererek taze hurmalar verdiğini söylemişlerdir. Bkz.: Ünal, Ali, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, s. 667.

356 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/310.

357 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/312.

358 Müslim, *Fezâil* 40.

359 Bkz.: Nisâ, 4/156.

360 Taberî, *Târih*, 2/20-21.

361 Yiğit, İsmâîl, *Peygamberler Tarihi*, 589-590. Ayrıca bkz.: Geniş bilgi için bkz.: Aydın, Mehmet, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, 7-13.

362 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/314-315.

363 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 3/366.

364 Yuhanna, Bab, 14.

365 Yuhanna, 14/26.

366 Yuhanna, 15-26-27.

367 Yuhanna, 16/7.

368 Yuhanna, 16/8

369 Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, 551.

370 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/318-319.

371 Bkz.: Said Nursî, *Mektûbât*, 2.

372 Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili,* 3/120.

373 Yiğit, İsmâîl*,* *Peygamberler Tarihi*, 606.

374 Gülen, M. Fethullah, *Ümit Burcu*, 42.

Hz. Muhammed
(sallallahu aleyhi ve sellem)

Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, lâkin Allah'ın resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur…" (Ahzâb, 33/40)

Karanlık Bir Devre ve Beklenen Kurtarıcı

Artık zaman, ahirzamandı. İnsanlık canı dudağında Son Kurtarıcı'yı bekliyordu. O, Hz. İbrâhîm'in duası ve Hz. Îsâ'nın da müjdesiydi. Tevrat ve İncil, onun geleceğini çok önceden haber vermiş ve özelliklerini bildirmişti. Haberler ve işaretler de onun gelişinin çok yakın olduğunu gösteriyordu.

Analar-babalar bu kurtarıcının kendi nesillerinden olmasını istiyor, bu maksatla birçoğu yeni doğan çocuğuna "Muhammed" ismini veriyordu.

Fakat, Nebilerin vaadinde ve velilerin yâdında olan Ahirzaman Nebi'si Hz. İbrahim'den oğlu İsmail'e intikalle gelen ve Abdulmuttalip'ten Abdullah'a geçen bir altın silsileden gelecekti. Şimdi gönüller bu nuru bekliyordu.

Hadiseler onun gelişinin yakın olduğunu gösteriyor, karanlıkların iyice koyulaşması da bu şafağın sökün etme vaktinin geldiğine işaret ediyordu. Bu karanlık dönemin adı "cahiliye" idi. Değerlerin altüst olduğu ve imanın yerini şirkin aldığı bir dönemdi bu. Öyle ki, yeryüzündeki ilk mâbed olan ve Allah'ın Evi manasına "Beytullah" unvanını taşıyan Ka'be'nin içi bile putlarla doldurulmuş, insanlar kendi elleriyle yaptıkları cansız varlıklara tapar olmuşlardı. Kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi, her türlü ahlâksızlığın açıkça yapılması da bu dönemin ayrı bir özelliği idi. Kısaca bu dönemde bütün insani değerler ters yüz edilmiş, faziletler ayıp, ayıp ve kusurlar ise birer fazilet gibi itibar görmeye başlamıştı.

Kutlu Doğum

Takvim, 20 Nisan 571'i gösteriyordu. Fil hadisesinin üzerinden yaklaşık 50 gün geçmişti. Kamerî takvime göre de Rabiülevvel ayının 12. gecesiydi. Âmine'nin evinde tatlı bir heyecan vardı. Müjdesi dilden dile dolaşan Son Nebi dünyaya teşrif ediyordu. Çok kolay geçen bir hamilelikten sonra doğum

da çok kolay oluvermişti. Âmine'nin yetimi dünyaya gelmişti. Fakat o başka çocuklara hiç benzemiyordu. Çehresinde ayrı bir nur vardı. Bir de dudakları kıpırdıyordu. Mübarek dudaklarından "Allah sana merhamet etsin." duası dökülüyordu.

Dede Abdulmuttalip, torunun doğumuna çok sevinmişti. Âlemin beklediği Nûr'u kucağına aldığında sevinç gözyaşları sakallarını ıslatıyordu. Önce adını koydu torununun. O'na Muhammed ismini verdi. Daha hamilelik döneminde de annesine melekler, ümmetin efendisine hamile olduğunu ve adını "Muhammed" koymasını fısıldamışlardı.

Dedesi de niçin bu ismi verdiği sorulunca,

– Onu yerde insanlar, gökte melekler methetsin istedim, diye cevap vermişti.

O'nun doğumu topyekün varlığın da yeniden doğumu anlamına geliyordu. Bu kutlu doğum, gök ve yer ehli tarafından sevinçle karşılanıyor, bütün varlıklar âdeta bu sevince iştirak ediyorlardı.

O gece Kâbe'deki putlar yüzüstü yere kapaklanmış, Save gölü kurumuş, Semave deresi taşmış, Mecûsîlerin bin yıldır yanmakta olan ateşleri sönmüş ve Kisra Sarayı'nın on dört burcu yıkılmıştı.

Yine o kutlu gecenin sabahında Mekke sokaklarında heyecanla koşuşturan biri vardı.

– Ey Kureyş topluluğu! Bu gece sizin aranızda bir çocuk dünyaya geldi mi?

Henüz bu kutlu doğumdan Mekkelilerin haberi olmamıştı. Bundan dolayı:

– Bilmiyoruz, diye cevap verdiler.

Fakat adam kendinden emindi. Önce tekbir getirdi ve arkasından şunları söyledi:

– Gidin, iyice araştırın. Bu gece Ahmed dünyaya geldi. O, son peygamberdir. İyice bakın; zira o burada değilse Filistin'dedir. İki omuz küreği arasında, peygamberlik mührü vardır.

Mekkeliler bir süre sonra o gece Abdulmuttalib'in bir torunu olduğu haberini duymaya başlamışlardı. Hem ismi hem de iki kürek kemiği arasındaki mühür dikkatlerini çekmişti. Bu durumu Yahudi bilgeye de haber

verdiler.

Adam vakit geçirmeden Hz. Âmine'nin evine geldi. Mekkelilerin haber verdiği gibi küçük Muhammed'in omuz kürekleri arasındaki mührü görünce kendinden geçip bayıldı. Kendine geldiğinde:

– Artık peygamberlik, İsrâiloğulları'nın elinden çıkıp gitmiştir. Artık peygamberlik Araplara geçmiştir. Sevinin ey Kureyş! Çünkü O, sizinle birlikte öyle bir güce ulaşacak ki O'nun haberi, Doğu ile Batı arasını dolduracaktır.

Süt Anneye Verilmesi

O dönemde Mekke'nin havasının çok sıcak olması ve badiyenin havasının çocuklara daha iyi gelmesi itibariyle yeni doğan çocuklar sütanneye verilirdi. Bu maksatla Mekke'ye gelen Halime ve Hâris'in nasip payına Abdullah'ın yetimi Muhammed düşmüştü. Bu aile çok fakirdi. Fakat nurlu yavrunun hayatlarına girmesiyle evlerine bereket gelmiş, hayvanlar da bu bereketten nasiplerini alarak akşam eve tok dönmeye başlamıştı. Zaten daha Mekke'den dönerken bu bereket kendini hissettirmiş, oldukça zayıf ve cılız olan ve diğer hayvanların hep gerisinde kalan binekleri birden canlanıp hızlanarak diğer binekleri geride bırakmıştı.

Nebiler Sultanı'nın çocukluk yılları Benî Sa'd Yurdunda Süt annesi Halime'nin yanında geçti. İki yaşına geline Halime ve Hâris kendilerine emanet edilen nurlu yavruyu annesine getirdiler. Fakat o yıllarda Mekke'yi kasıp kavuran veba salgınından dolayı Halime bir müddet daha yanlarında kalması için izin istedi Âmine'den. Annesi Âmine de oğlunu bu salgından uzak tutma düşüncesiyle yeniden süt annesiyle birlikte Sâd oğulları yurduna gönderdi.

Nebiler Sultanı iki yıl daha süt annede kalacaktı. Burada süt kardeşleri Şeyma ve Abdullah'la birlikte oynuyor ve kırlara çıkıp koyunları otlatıyordu. Bir gün Abdullah'ın heyecan dolu sesi duyuldu:

– Beyaz elbiseli iki adam geldi. Kureyşli kardeşimi alıp yere yatırıp, karnını yardılar. Sonra da üst üste koyarak kapattılar.

Aslında o gelenler Cebrail ve bir melekti. Nebiler Serveri'nin kalbini açarak zemzemle yıkamışlardı. Bu hadiseye "Şakk-ı Sadr" denilmiştir.

Bu hadise Halime ve Hâris'i tedirgin etmişti. En doğru işin emaneti annesine götürmek olduğuna karar verdiler ve Mekke'nin yolunu tuttular. Evlerinin bereket vesilesi olan nurlu emaneti götürüp annesine teslim ettiler.

Böylece Allah Resûlü, dört yıl badiyede süt annede kalmış oldu. Aslında burada da kaderin bir tecellisi vardı. Mekke o yıllarda putperestliğin ve şirkin merkezi durumundaydı. Nebiler Sultanı şuuraltı beslenme döneminde ilâhî takdirin sevkiyle Mekke'nin dışında tutulmuş ve şirkin havasının estiği ortamdan muhafaza edilmişti.

Hz. Âmine'nin Vefatı

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Yüce Nebi bir müddet de annesi Âmine'yle birlikte kaldı. Zaman zaman da dede Abdulmuttalib'in yanında kalıyordu. Allah Resûlü henüz altı yaşında idi ki, annesi Âmine'nin yüreğinde Medîne hasret ve özlemi iyice kendisini hissettirmişti. Zira Medîne'de hem akrabaları hem de vefat eden eşi Abdullah'ın kabri vardı. Hem Medîne'yi görmek hem de burada vefat eden kocası Abdullah'ın mezarını ziyaret etmek istiyordu. Oğlu ve eşinin yadigârı olan Ümmü Eymen'le birlikte Medîne'nin yolunu tuttu. Efendiler Efendisi de burada hem akrabalarıyla tanışmış hem de dünya gözüyle göremediği babasının kabrini ziyaret etmişti.

Medîne'ye geleli henüz bir ay olmuştu ki Hz. Âmine hastalandı. Fakat hasta olmasına rağmen Mekke'ye dönmeye karar verdi. Bunun üzerine hemen yola koyuldular. Ebvâ denilen köyün yakınına gelmişlerdi ki Hz. Âmine'nin artık yola devam edecek dermanı kalmamıştı. Hastalık iyiye şiddetlenmişti. Bir ağacın gölgesinde mola verdiler.

Derin bakışlarla oğlunu süzdü Hz. Âmine. Artık son dakikalarını yaşıyordu. Oğluna son kez şöyle seslendi:

– Allah seni mübarek kılsın! Sen ki, dünyaya bulaşmadan konup sonra da uçup giden bir güvercinin (Abdullah'ın) oğlusun. Baban her şeyin sahibi ve her şeyi bilen Allah'ın yardımıyla oklarla kura çekildiği günün sabahı yüz güzel deve karşılığında kurban edilmekten kurtulmuştu. Eğer rüyamda gördüklerim doğruysa sen bütün insanlığa gönderilecek ve helâlı-haramı öğreteceksin. İnsanları hakikate ulaştıracaksın. Baban İbrahim'in dininde olacaksın. Allah seni bütün putlardan korusun. Senin davan insanlık durdukça devam edecektir. (Bu sözlerden sonra dedi ki) . Her diri ölecek, her yeni

eskiyecek, her yaşlı dünyadan ayrılıp gidecektir. İşte ben de ölüyorum. Fakat adım ebediyyen kalacak. Çünkü arkamda hayırlı ve tertemiz bir evlat bırakıyorum.

Bu sözler, Hz. Âmine'nin son sözleriydi. Az sonra da gözlerini bu fani dünyaya yumdu ebedî âleme irtihal etti. Annesinin vefatıyla henüz altı yaşında olan Efendiler Efendisi, yapayalnız kalmıştı.

Abdulmuttalib'in Himayesi

Annesinin vefatından sonra Efendiler Efendisi dedesinin himayesinde bulunuyordu. Dedesi de ondaki derinliğin farkındaydı. Bundan dolayı da torununa bakarken gözleri bir başka parlıyor ve onun üzerine adeta titriyordu.

Bir gün Abdulmuttalip Kureyş heyetiyle birlikte Yemen'e gitmişti. Bu sırada Yemen meliki kendisiyle yakından ilgilenmiş ve kendisinin son gelecek Nebi'nin dedesi olduğuna işaret etmişti. Bunu söylerken de gizlice söylemiş ve bu bilgileri kendi kitaplarından öğrendiğini ilave etmişti.

Zaten o dönemde pek çok din bilgini ve dini kitapları inceleyen kimseler Nebiler Sultanı'ndaki derinliği hemen fark ediyor ve onun beklenen kurtarıcı olduğunu hissediyorlardı.

Bu kanaatler Abdulmuttalip'i daha dikkatli davranmaya sevk ediyordu. Bundan dolayı torununu gözü gibi koruyordu. Artık iyice yaşlanmıştı. Vefat etmeden önce de oğlu Ebû Tâlib'i çağırdı ve ona:

– Bu oğlumun şan ve şerefi pek yüce olacaktır. Ben O'nu sana emanet ediyorum.

Ve çok geçmeden de vefat etti. Efendiler Efendisi bu sırada sekiz yaşında bulunuyordu.

Ebû Tâlib'in Himayesi

Nebiler Serveri'ni artık amcası Ebû Tâlib himaye edecekti. Aslında Ebû Tâlib çok zengin değildi. Ne var ki, yeğenine olan şefkati mal ve mülkün çok ötesinde bir değer ifade edecek ve en zorlu dönemlerde pek çok problemin çözülmesine vesile olacaktı. Efendimizin katılmasıyla Ebû Tâlib ailesi de yıllar önce Halime ve Hâris ailesinin mazhar olduğu bereket gibi bir berekete mazhar olmuştu. Ebû Tâlib'in hanımı ve Hz. Ali'nin annesi Hz. Fâtıma da

ondan ilgi ve şefkati eksik etmiyordu.

Ebû Tâlib, ticaretle uğraşıyordu. Bu maksatla da zaman zaman ticaret kervanlarıyla Mekke dışına gidiyordu. Bu seyahatlerden birinde Şam'a gidecekti. Onun Şam'a gideceğini duyan yeğeni Muhammed de boynunu bükmüş ve amcasıyla birlikte gitmek istediğini hissettirmişti. Onu kıramayan amcası yeğenini de yanına almaya karar verdi.

Derken ayrılık vakti gelmiş ve kervan hareket etmişti. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Kudüs'le Şam arasında bulunan Busra kasabasına yaklaştıkları sırada mola vermişlerdi. Bu sırada kervan, yakında bulunan manastırdaki Rahip Bahîra'nın dikkatini çekmişti. Bu kervan diğerlerinden farklıydı. Bir bulut, kervanla birlikte yolcuları takip ediyordu. Gördüğü manzara, Bahîra'nın zihninde şimşekler çakmasına sebep oldu. Kutsal kitaplarda geçen işaretleri hatırladı. Gördükleri, Son Nebi'nin işaretleriydi. Ve derhal kervandakilerin hepsini birden yemeğe davet etti.

Gelenlerle yakından ilgilendi Bahîra. Herkesi bir bir süzdü. Fakat aradığını bulamamıştı. Geride kalan var mı, diye sordu. Sadece bir çocuğun eşyaları beklemek üzere kaldığını söylediler. Israrla onu da çağırdı. Nebiler Sultanı, eşyaların başında kalmıştı. O da gelince, Bahîra'nın gözleri birden aydınlandı. Aradığını bulmuştu. Evet karşısında duran O idi. Asırlardır beklenen Son Nebi'nin takendisi idi. Ama henüz nübüvvet verilmesine yıllar vardı.

Bahîra önce Efendimizle konuştu. Ona bazı sorular sordu. Sorularına başlarken de Lat ve Uzza adına yemin verdirmek istedi. Fakat Nebiler Sultanı put isimlerinden rahatsız olmuştu. Bu ilk işaretti. Ona uykusundan rüyalarına, gündelik yaşayışından isteklerine kadar birçok şey sordu. Aldığı cevaplar netti ve kitaplarda verilen haberlerle tıpatıp uyuyordu. Son bir işaret kalmıştı. Risalet mührü. Onu da görmek istedi. Kulağına eğildi ve bu isteğini fısıldadı. Nebiler Serveri bu yaşlı ihtiyarın isteğini geri çevirmemişti. Artık Bahîra'nın kanaati kesindi. Karşısında duran, geleceği asırlardır müjdelenen son nebiydi. Fakat, kervanın gideceği yer Şam'dı. Eğer oradaki Yahudiler, O'nu fark ederlerse, zarar vermek isteyebilirlerdi. Bundan dolayı O'nun gidişine mani olmalıydı. Amcası Ebû Tâlib'i çağırdı ve onun nesi olduğunu sordu. Ebû Tâlib, babasıyım, dediyse de Bahîra buna inanmadı. Zira onun babası daha doğmadan vefat etmiş olmalıydı. Bundan dolayı Bahîra, Ebû Tâlib'e bu çocuğun babası olamayacağını söyledi. Ebû Tâlib de her şeyi bir bir anlattı.

Aldığı cevaplar Bahîra'yı bir kez daha sevindirmişti. Ebû Tâlib'e özetle şöyle dedi:

– Yeğeninle birlikte geldiğiniz yere dönünüz. Şam'a gitmeyiniz. Zira orada Yahudi âlimleri vardır. Eğer benim gördüklerimi onlar da görürlerse bu çocuğa kötülük yapmak isteyebilirler.

Ebû Tâlib bu nasihata kulak verdi ve mallarını o şehirde satarak Mekke'ye geri döndü.

Gençlik Yılları

Nebiler Sultanı'nın gençlik yılları amcasının yanında ve Mekke'de geçiyordu. Her geçen gün O, herkesin imrendiği bir insan oluyordu. O'nun fazileti ve insânî kemalâtı herkeste hayranlık uyandırıyordu. Aslında O, Mekkeliler gibi yaşamıyordu. Ne putlara tapıyor ne de onları yaptığı herhangi bir ahlâksızlığı irtikab ediyordu. Tertemiz bir iffet abidesi olarak yaşıyordu. Herkes O'na güveniyordu. Öyle ki bütün Mekke sözbirliği etmişçesine O'na "el-Emin" demişlerdi. Onları bu tavrı, aslında insanlık için ideal modele sahip olmasından kaynaklanıyordu. Fakat onlar o gün itibariyle henüz şuur seviyesinde bu gerçeğe uyanmış değillerdi.

Cahiliyenin hiçbir pisliğine bulaşmayan Nebiler Serveri, hayırlı işlerin ise içinde oluyordu. Daha gençlik yıllarında sosyal problemlerin çözümü için merkez hâline gelen meclislerin müdavimi olmuştu. Bu maksatla oluşturulan ve adına "Hılfu'l-fudûl" denilen bir toplantı merkezi vardı. Nebiler Sultanı da bu toplantılara iştirak ediyordu.

Şam Yolculuğu ve Rahip Nastura

Nebiler Sultanı yirmi beş yaşlarına ulaşmış bulunuyordu. Amcasının ekonomik durumu da iyi değildi. Bu sırada Şam'a bir ticaret kervanı gidecekti. Huveylid'in kızı Hatîce de bu kervanda görevlendirmek üzere güvenilir bir adam arıyordu. Amcası Ebû Tâlib'in teklifiyle bu yolculuğu kabul etti.

Ebû Tâlib durumu derhal Hatîce'ye bildirdi. O da bu teklifi memnuniyetle karşıladı. Öyle ya, Mekke'de güvenebileceği O'ndan daha faziletli birisi bulunmuyordu. Bu ilk karşılaşma Hatîce için dünya ve ukba saadetine giden

yolun ilk adımını oluşturuyordu aynı zamanda.

Kervan yola çıkmıştı. Uzun bir yolculuktan sonra Şam'a varmışlardı. Bütün mallar satılmış ve çok kârlı bir ticaret olmuştu. Artık geri dönülüyordu. Dönüş yolunda bir yerde mola vermişlerdi. Nebiler Sultanı da yaşlı bir ağacın altında dinleniyordu.

Henüz az bir zaman geçmişti ki, uzaktan koşarak birisi geldi. Gelen şahıs meşhur rahip Nastura'ydı. Meysere'ye:

– Şu ağacın altında gölgelenen kim, diye sordu. Hatîce'nin kölesi Meysere hemen cevap verdi:

– O, Muhammed İbn Abdullah. Harem ehlindendir, diye cevapladı.

Rahip sorularına devam etti:

– Peki, O'nun gözlerinde hiç kırmızılık var mı?

– Evet, dedi Meysere.

Aldığı cevaplar, rahibi sevindirmişti. Rahip heyecanla ve yemin ederek şunları söylemeye başladı:

– Vallahi bu ağacın altında, bu güne kadar Nebi'den başka kimse konaklamamıştır. Şühpesiz ki O, beklenen son peygamberdir.

Meysere şaşkınlıkla rahibi dinlerken Nastura heyecanla Nebiler Serveri'nin yanına geldi ve hızla ayaklarına kapanıp şöyle dedi:

– Ben şehadet ederim ki Sen, Allah'ın Tevrat'ta zikrettiği o şahıssın.

Artık uzun yolculuğun ardından Mekke'ye dönülmüştü. Hz. Hatîce yola çıkmadan önce Meysere'ye sıkı sıkı tembihde bulunmuş ve Muhammedü'l-Emin'i sıkı sıkı takip etmesini ve gördüğü her şeyi dönüşte kendisine anlatmasını istemişti. Çünkü O'nda gördüğü faziletler vardı. Meysere dönüşte kervanı takip eden buluttan, ticaretin kârlı geçtiğine; rahip Nastura'dan, Muhammedü'l-Emin'deki faziletlere kadar her şeyi anlattı.

Hz. Hatîce'yle İzdivacı

Meysere'nin anlattıkları ve Hz. Hatîce'nin müşahedeleri onu bir Hristiyan alimi olan amcaoğlu Varaka b. Nevfel'e yönlendirdi. Meysere'nin anlattıklarını onunla paylaştı.

Duydukları Varaka'yı da heyecanlandırmıştı. Çünkü o da Ahirzaman Nebisi'nin gelişinin yakın olduğunu düşünüyordu. Hatîce'den dinledikleri de O'nu işaret ediyordu. Kendisinden cevap bekleyen Hz. Hatîce'ye:

– Eğer bu anlattıkların doğru ise şüphesiz Muhammed bu ümmetin peygamberi olacaktır. Ben de biliyorum ki, bu ümmetin beklenen bir Peygamberi vardır. İşte, bu zaman da zaten O'nun zamanıdır, dedi.

Hz. Hatîce, o güne kadar iki evlilik yaşamıştı. Aslında bir kez daha evlenmeyi düşünmüyordu. Fakat beklenen Ahirzaman Nebi'sine bu kadar yaklaşmışken, evlilikten başka daha yakın olma imkânı da bulunmuyordu. Bundan dolayı yenir bir karar vermişti. Fakat bu niyetini nasıl açacağını da bir türlü kestiremiyordu.

Hz. Hatîce'nin düşünceli hâlini fark eden yakın arkadaşı Nefise, bir gün yanına yaklaşıp niyetini öğrendi. Hz. Hatîce Nebiler Sultanı'nın faziletlerini saydı bir bir ve evlenme niyetini izhar etti Nefise'ye. O da nabız tutmak için Nebiler Serveri'ne gitti ve önce O'nun da evlilikle ilgili düşüncelerini anlamaya çalıştı. Sonra da niyetini ortaya koydu ve Hz. Hatîce'yi teklif etti aday olarak. Peygamber Efendimiz de bu teklife sıcak bakmıştı.

Nefise derhal Hz. Hatîce'ye müjdeyi verdi. Konuya sıcak baktığını öğrenir öğrenmez de O'na rağbet edişinin ve evlilik talebinin gerekçelerini bildiren bir haber gönderdi beklenen Son Nebi'ye. Şöyle diyordu:

– Ey amcamın oğlu! Şüphesiz ben, aramızdaki akrabalık bağlarının yakınlığından, Senin, kavmin arasındaki eşsiz konumundan, güzel ahlâkın ve emanete riayetinden ve sözündeki doğruluktan dolayı Sana talip oldum.

Başta Ebû Tâlib olmak üzere diğer amcaları da Hz. Hatîce'yi istemek üzere yola koyuldular. İki aile arasında gerçekleşen konuşmalardan sonra hazırlıklar yapıldı ve nikah kıyıldı. Böylelikle insanlığın en mesud yuvası kurulmuş oldu.

Cenâb-ı Hak, bu mübarek evlilikten dolayı bu yuvaya iki erkek dört kız evlat nasip etti. Erkek çocuklar Kasım ve Abdullah, kızlar ise Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma'ydı.

Kâbe'nin Tamiri

Peygamberimiz, otuz beş yaşına gelmişti. Bu günlerde Mekke'de en çok

konuşulan mevzu, zamanla yıpranan Kâbe'nin yeniden tamir işiydi. Bu maksatla Kureyş, bir an önce Kâbe'yi tamir kararı almıştı.

Her kabilenin katılımıyla Kâbe'nin tamiri başladı. Sıra Hacerü'l-Esved'in yerine konulmasına gelmişti ki, kabileler arasında ihtilaf çıktı. Her kabile bu şerefin kendisine ait olmasını istiyordu. İhtilaf iyice büyüdü. Neredeyse savaş çıkacaktı.

İşte tam bu sırada Ebû Ümeyye adlı yaşlı şahıs bir teklifte bulundu. Ertesi gün Kâbe'nin bir kapısından ilk giren kimseyi hakem yapmayı teklif etti. Herkes bu teklifi kabul etti. Ertesi sabah herkes heyecanla ilk gelecek kişiyi merak ediyordu. Nihayet sabahın ilk ışıklarıyla birlikte muhammedü'l-Emîn, o kapıda görülmüştü. O'nu görünce hep bir ağızdan:

– İşte, Emîn geliyor! Biz, O'nun vereceği hükme razıyız, demeye başladılar.

En büyük problemleri tere yağından kıl çekme rahatlığı içinde çözen Nebiler Sultanı (sallallahu aleyhi ve sellem) önce onları dinledi ve bir bez istedi. Ardından da kendi elleriyle mübarek Hacerü'l-Esved'i kucaklayıp bu bezin üzerine koydu. Sonra da her kabileden bir kişinin bezin bir tarafından tutmasını istedi. Nihayet taş rükun hizasına gelince yine kendi mübarek elleriyle Hacerü'l-Esved'i yerine yerleştirdi. Herkes bu hükme razı olmuştu. Kureyş de belki yıllar sürecek bir savaşın eşiğinden dönmüş bulunuyordu. Cenâb-ı Hakk (celle celâluhû), bu problemi Son Nebi'nin (sallallahu aleyhi ve sellem) eliyle çözmeyi ve bu mübarek taşı yine O'nun eliyle yerine koydurmayı murad buyurmuştu.

İlk Vahiy

Nebiler Sultanı kırk yaşına yaklaşırken, zaman zaman Mekke'den ayrılıyor ve Hira mağarasında inzivaya çekiliyordu. Burada Mekke'yi ve insanlığın problemlerini düşünüyordu. Kim bilir gecenin yıldızları eteğinden boşaltacak gibi olduğu en duru anlarında neler düşünüyordu burada! Hira öyle bir yerdi ki özellikle gece vakti tefekküre mani hiçbir şey yoktu. Nebiler Serveri burada insanlığın dertleriyle dilgir oluyor ve Hz. İbrâhîm'in bakiyye-i diniyesine göre de ibadet ediyordu.

Ayrıca bu yıllarda sâdık rüyaları iyice artmıştı. Rüyaları adeta gündüzün

aydınlığı gibi berrak ve netti. Bütün bunlara ilave olarak da, karşılaştığı ağaç, taş ve canlılar O'na selama duruyor ve Gelecek Nebi'ye vuslat öncesi temennada bulunuyordu.

Ve derken bir gün, takvimlerin miladî 610'u gösterdiği bir Pazartesi günü yine Hira mağarasında iken vahiy meleği Cibrîl-i Emîn gelmiş ve rahmet peygamberi Muhammedü'l-Emîn'e risalet vazifesini tebliğ etmişti.

İlk emir "Oku" şeklinde olmuştu. Her "Oku" emrine, Nebiler Sultanı "Ben okuma bilmem." diye cevap vermişti. Ancak Cebrail'in üçüncü kez aynı sözü tekrar Habib-i Zîşân'ı kucaklamasıyla birlikte Yüce Nebi:

– Ben okuma bilmem ki! Ne okuyayım, diye tekrarladı cevabını. Bunun üzerine Cibrîl-i Emîn ilk vahyi tebliğ etti:

"*Yaratan Rabbinin adıyla oku! O ki, insanı yapışkan bir hücreden yarattı. Oku ki, o Rabbin, sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı ve insana bilmediği şeyleri öğretendir O.*" (Alâk, 96/1-5)

Nebiler Sultanı bunun üzerine heyecanla evine döndü. Kendisinden korktuğunu söyledi eşine. Ve olanları anlattı ona. O'nu ilk teskin eden Hz. Hatîce olmuştu. Şöyle dedi vefa abidesi Hz. Hatîce:

– Asla endişe edip korkma! Allah, Seni asla zayi etmez, muhafaza eder. Çünkü Sen, akrabalarını görüp gözetir, düşkünlerin elinden tutar ve ihtiyacı olanları giydirirsin. Aynı zamanda Senin misafirin hiç eksik olmaz, her hareketinle Sen, sürekli Hakk'ın peşindesin ve yine Sen, bütünüyle hayır yollarına kendini adamış birisin.

Bu hadise üzerine Hz. Hatîce amca oğlu Varaka'ya gitti. Olanları anlattı ona. Varaka heyecanla, O'nun beklenen Nebi olduğunu, ona gelen meleğin de Hz.Mûsâ ve Îsâ'ya (alâ nebiyyina ve aleyhimesselam) gelen Namus-u Ekber olduğunu söyledi.

Daha sonra Hz. Hatîce Nebiler Sultanı'nı da alıp Varaka'ya tekrar gitti. Bir de İnsanlığın Efendisinden dinledi Varaka ilk vahyin gelişini. Yıllardan beri kavuşma hayalini kurduğu Son Kurtarıcı şimdi yanındaydı. Bir kez de O'nun beklenen Nebi olduğunu kendisine söyledi ve gelecekte kavminin kendisini Mekke'den çıkaracağını ilave etti sözlerine. Çünkü hicret, her peygamberin kaderiydi. Hicret, bütün irşad ve tebliğ erlerinin de ortak kaderi olacaktı.

İlk Müslümanlar

Allah Resûlü'ne ilk iman eden vefalı eşi Hz. Hatîce olmuştu. Ardından da henüz çocuk yaşlarında bulunan Hz. Ali iman etti. Onu Zeyd b. Hârise takip etti. Hz. Ebû Bekir'in iman etmesiyle de ilk halka tamamlanmış oldu. En öndekileri oluşturan bu ilk halkada bir kadın, bir çocuk, bir köle, bir de hür ve zengin bir insan bulunuyordu.

O gün itibariyle Mekke'de putperestliğe ters bir şey söylemek çok zordu. Adeta ölümü göze almadan farklı bir inancı benimsemek pek mümkün değildi. İşte bu zor atmosferde bu ilk halkayı Bilâl-i Habeşî, Erkam İbn Ebi'l-Erkam, Hz. Ebû Bekir'ın kızları Esma ve Âişe, Habbab b. Eret ve Abdullah İbn Cahş gibi isimler takip etti.

İlk yıllar gizli tebliğ yıllarıydı. Henüz açıktan bir şey anlatılmıyordu. Nebiler Sultanı'na iman eden ilkler en yakınlarına gizli gizli son dini anlatıyor ve imana davet ediyorlardı. Bu arada ilk inen ayetlerde de önceki peygamberleri hayatlarından örnekler veriliyor ve mü'minlerin kuvve-i maneviyeleri takviye ediliyordu.

Açıktan Tebliğin Başlaması

Üç yıl gizli davet dönemi olmuştu. Mü'minlerin sayısı henüz çok azdı. Cenâb-ı Hakk, Habîb-i Edîbi'ne en yakınlarını İslâm'a davet etmesini emretti:

"*Önce en yakın akrabalarını uyar! Mü'minlerden sana tabi olanların üzerine şefkat ve merhametle eğil! Ve de ki; sizin için ben apaçık uyarıcıyım.*" (Şuarâ, 26/214-216)

Artık bundan sonra yeni bir dönem başlamıştı. Yüce Nebi, ilk olarak yakın akrabalarını topladı. Onlara yemek verdi. İlk yemekte Ebû Leheb, ortamı sabote etmiş ve Nebiler Serveri'ne konuşma imkanı bırakmamıştı.

Daha sonra yeni bir davet verildi. Yine mükellef sofralar kuruldu. Yemeğin sonunda Resûl-i Ekrem Efendimiz yakın akrabalarına şöyle seslendi:

– Ey Abdulmuttalip oğulları! Allah'a yemin olsun ki ben, Araplar arasında sizin genciniz kadar hayırlı bir davetle geleni bilmiyorum. Ben size, dünya ve ahiret hayrını birlikte getirdim. Allah (celle celâluhû) bana, sizi kendisine davet etmemi emretti. Böyle önemli bir yolda, şimdi sizden hanginiz bana

destek çıkar ve yardımcı olur da benimle sıcak bir dost yakın bir kardeş olur?

Ne var ki bu ilk teklife Hz. Ali'den başka "Evet" diyen olmadı.

Bu davetler devam etti. Hz. Hatîce'nin büyük serveti, irşad ve tebliğ maksatlı verilen bu davetlerde harcanıyordu. Öyle mübarek bir servetti ki son dinin tebliği için Allah yolunda sarf ediliyordu.

Gün geçtikçe tebliğ halkası da İslâm'ı kabul edenlerin halkası da genişledi. Nebiler Serveri her fırsatı değerlendiriyor, herkese gidiyor ve İslâm'ı anlatıyordu. Buna mukabil de Kureyş'in rahatsızlığı ve düşmanlığı gün geçtikçe artıyordu. Bu dönemde Müslümanların bir kısmı Müslüman olduklarını gizlemek zorunda kalıyordu. Fakat buna rağmen Müslüman olduğu öğrenilen Bilal-i Habeşî gibi kimseler de zulme maruz kalmaktan kurtulamıyordu. İslâm'dan dönmeleri için işkencelere maruz kalıyorlar, türlü türlü mahrumiyetlerle tehdit ediliyorlardı. Fakat onlardan hiç biri dininden dönmüyor, ölmeyi dinden dönmeye tercih ediyorlardı.

İşte bu dönemde farklı şiddet manzaraları yaşanıyordu. Hz. Osman bir hasırın içine bağlanıp mahzende hapsediliyor, Sa'd İbn Ebî Vakkas annesinin manevî baskısıyla dininden döndürülmeye çalışılıyor, Mus'ab İbn Umeyr de hapsedilerek günlerce aç susuz bırakılıyordu.

Erkam İbn Ebi'l-Erkam'ın Evi

Mekke'nin en önemli gündemi Resûl-i Ekrem'in getirdiği yeni dindi. İslâm'ı kabul edenler Mekkeliler tarafından değişik şekillerde sıkıntıya maruz bırakılıyordu. Bundan dolayı da İnsanlığın İftihar Tablosu Şefkat Peygamberi, ashabıyla Mekke'nin tenha yerlerinde namaz kılıyor, bir manada onları muhafaza ediyordu. Çünkü Mekkelilerle her karşılaşma bir tahrik sebebi olmaktaydı. Oysa ki Müslümanların hedef hâline gelmeleri ve değişik tartışma ve çatışmaların içinde bulunmaları gereksiz yere enerji kaybına sebebiyet verecekti. Bundan dolayı Peygamberimiz Erkam İbn Ebi'l-Erkam'ın evinde ashabıyla bir araya gelmeye başladı. Artık Mekke'de Müslümanlar açısından yeni bir dönem daha başlamıştı. Bundan böyle bu mübarek evde bir araya gelecekler, namazlarını burada kılacaklar ve gökler ötesinden gelen mesajları burada öğreneceklerdi.

Bu ev, dışarıdan bakıldığı zaman Mekke'nin herhangi bir evinden farksızdı.

Fakat müdavimleri için çok farklıydı. Çünkü onlar gizlice buraya geliyorlar, takip edilmedikleri hususunda emin olduktan sonra içeri giriyorlardı. Peygamberimiz de buraya geliyor ve ashabıyla burada görüşüyordu. Bu ev aynı zamanda, dini hayatın açıktan yaşanma imkânının zorlaştığı dönemlere de ilham kaynağı olacak, kendisinden sonra bu maksatla oluşturulan ve içinde sadece Allah'ın rızasının hedeflendiği evlere de örnek teşkil edecekti.

Habeşistan Hicretleri

Mekke'nin genel havası ve müşriklerin Müslümanlara karşı tutumları, iyice sertleşiyor ve özellikle zayıf Müslümanlar için atmosfer iyice ağırlaşıyordu. Her gün yeni bir takip ve giderek artan şiddet Müslümanları âdeta bunaltıyordu. Nebiler Sultanı, ashabının maruz kaldığı sıkıntılara çözüm olması için vahyin yönlendirmesiyle hicret tavsiyesinde bulundu:

"Keşke Habeşistan'a gidebilseniz. Zira orası güvenli bir yerdir; hem orada bir melik vardık ki, yanında kimseye zulmedilmez!"

Habeşistan, Mekkeliler için yabancı bir yer değildi. Zira ticaret maksadıyla bu ülkeye sık sık gelip giderlerdi. Bundan dolayı da, Habeşistan'ı iyi tanıyorlardı.

Hemen hazırlıklar başladı. Tek gayeleri dinlerini daha iyi yaşamak olan dördü kadın toplam on beş kişilik bir grup Hz. Osman'ın liderliğinde yola koyuldu. Zorlu bir yolculuktan sonra Habeşistan'a ulaşan mü'minler, müşriklerin eziyet ve işkencelerinin olmadığı bir yerde özgürce ve huzur içinde dinlerini yaşamaya başlamışlardı.

İki ay geçmişti ki Habeşistan'a Mekkelilerin Müslüman olduğu şeklinde yanlış bir haber ulaştı. Bu haber üzerine burada bulunan mü'minler geriye döndüler. Ancak Mekke'ye bir saatlik mesafeye geldiklerinde duydukları haberin doğru olmadığını öğrendiler. Bu noktada bazıları tekrar Habeşistan'a geri dönerken, bazıları da Mekke'ye geldi.

Ne var ki, Mekke'deki sıkıntılar iyice artınca Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashabına Habeşistan'a gitmeleri yönünde tahşidatta bulundu.

Mü'minler Habeşistan'a ikinci kez hicret etmek için hazırlık yapmaya başladılar. Bu kez hicret kafilesi daha kalabalıktı. On sekizi kadın toplam yüz bir kişiydiler. Yine uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Habeşistan'a

ulaştılar.

Bu arada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Amr b. Ümeyye ile bir mektup göndererek Necâşî'den, kendi ülkesine gelen Ca'fer İbn Ebî Tâlib ve arkadaşlarına sahip çıkmasını talep ediyordu.

Müşrikler bu ikinci hicretten de oldukça rahatsız olmuşlardı. Kendi hesaplarına bir şeyler yapmak için Amr b. Âs ve Abdullah İbn Ebî Rebîa'yı Necâşî'ye gönderdi. Maksatları, buraya gelen Muhacirlerin kendilerine teslim edilmesini sağlamaktı.

Necâşî, makul düşünen bir insandı. Tek taraflı karar vermedi. Muhacirleri de huzuruna çağırdı. Mü'minler adına Ca'fer İbn Ebî Tâlib söz aldı ve durumlarını arzetti. Mekke'nin sıkıntılı atmosferinden kaçıp kendisinin güven veren iklimine geldiklerini beyan etti. Ayrıca Hristiyanlık ve Müslümanlık arasındaki bazı ortak yönlere dikkat çekerek Kur'ân'ın Hz. Meryem'e bakışını anlatmak için Meryem sûresinden bazı ayetler okudu. Netice itibariyle Necâşî, Kureyş heyetini eli boş geri gönderdi ve Müslümanların diledikleri kadar ülkesinde güven içinde yaşayabileceklerini söyledi.

Şakk-ı Kamer Mucizesi

Efendiler Efendisi ashabıyla birlikte Mina'da bulunuyordu. Her fırsatta Nebiler Sultanını zor durumda bırakmaya çalışan Kureyş, bu kez de bir mucize talebinde bulundular:

– Şayet ayı iki parçaya ayırırsan o zaman Sana iman ederiz, dediler.

Nebiler Sultanı, onların bu talebi üzerine mübarek elini semaya kaldırdı ve işaret parmağıyla ayın bulunduğu tarafı göstererek bir hamle yaptı. O'nun işaretiyle birlikte ay iki parçaya ayrılıverdi. Öyle ki, bir parçası Ebû Kubeys dağının üzerine; diğeri de Kuaykıân denilen diğer dağın üstüne kadar gelmişti.

Fakat, zaten asıl niyetleri iman etmek olmayan müşrikler bu tekliflerinden dolayı pişmanlık duydular. İnanmamak için de bunun bir sihir olduğunu iddia ettiler. Fakat Cibrîl-i Emîn, onların çarpıtmaya çalıştıkları bu hakikati ebediyen tescil eden ayetleri getirivermişti:

"*Kıyamet saati yaklaştı ve ay ikiye ayrıldı. Ama o müşrikler, her ne zaman bir mucize görseler sırtlarını döner ve 'Bu, kuvvetli ve devamlı bir sihirdir.'*

derler." (Kamer, 54/1-2)

Boykot Yılları

İslâm'ın yayılmasına bir türlü engel olamayan müşrikler, bu kez yeni bir karar aldılar. Buna göre, Muhammed'i kendilerine teslim edeceği âna kadar, Hişâm ve Abdulmuttaliboğulları ile bütün ilişkileri kesecek; onları Mekke'den kovacak; bütün yolları kecesek; onlardan kız alıp vermeyecek; yiyecek ve içecek temin edebilecek bütün kaynaklarını da kurutacaklardı.

Müslümanları zorlu bir üç yıl bekliyordu. Boykot kararı büyük bir kararlılıkla uygulanmaya başlandı. Müslümanlar, Mekke'nin dışında Şi'b-i Ebî Tâlib'in mekânına çadır kurdular. Her zaman olduğu gibi yine Ebû Tâlib'in himayesi söz konusuydu. Ayrıca Hz. Hatîce de bu yıllarda bütün imkânlarını seferber etmiş ve mü'minlerin sıkıntılarını hafifletmeye çalışmıştı.

Cenâb-ı Hakk, bir kağıda yazılıp Kâbe'ye asılan boykot metnine bir kurtçuğu musallat etmiş, kendi isminin dışındaki bütün zulüm, boykot ve iftira adına yazılan ne varsa hepsini bu küçücük mahlukuna yedirtmişti. Zaten küçük varlıklara büyük işler yaptırmak O'nun büyüklüğünün bir göstergesi değil miydi? Bu durumu da Resûl-i Ekrem Efendimize haber vermişti.

Peygamberimiz de bu kurtçuğun yaptığını kendisini her zaman ve zeminde himaye eden amcası Ebû Tâlib vasıtasıyla Kureyş'e bildirmişti. Herkesi şaşkına sevk eden bu hadise ve insaflı bazı kimselerin araya girmesiyle üç yılın sonunda boykot kalkmış oldu.

Hüzün Yılı

Boykot sona ermiş olsa da yeni bir hüzün sayfası açılıyordu. Yıllarca Peygamberimizi himaye eden ve O'na kol kanat geren Ebû Tâlib ve Nebiler Sultanı'nın vefakâr eşi Hz. Hatîce aynı sene içinde ve peş peşe vefat ettiler. İkisinin vefatı arasında sadece üç gün vardı.

Özellikle Ebû Tâlib'in gidişi ayrı bir hüzünlü olmuştu. Zira Nebiler Sultanı'nın bütün teklif ve ısrarına rağmen Ebû Tâlib, kelime-i tevhidi söylememişti. Bu durum, Şefkat Peygamberini ayrıca dilgir etmişti.

Amcasının vefatının hüznü çehresinden silinmeden mübarek eşi Hz. Hatîce

de ötelere yürümüştü. Son günlerini hastalıklarla boğuşarak geçirse de yüzünde ötelerin muştusunun tebessümüyle ebedî âleme göçmüştü Hz. Hatîce (radıyallahu anhâ).

Tâif Yolculuğu

İki büyük destekçisini kaybeden Nebiler Sultanı, yeni bir açılım ve davasına omuz verecek aydınlık çehreler bulma ümidiyle Zeyd b. Hârise'yi de yanına alarak Tâif'e gitti. Tâif, Mekke'ye doksan kilometre uzaklıkta bağ ve bahçeleriyle meşhur bir yerdi. Ne var ki burada da oldukça sert bir tavırla karşılaştı. Onların yaklaşımları da Mekkelilerden farklı değildi. Önce Nebiler Sultanı'nı hafife aldılar. Bununla da yetinmeyip ayak takımını geçeceği yollara dikip taşlattılar. Öyle ki mübarek vücudu ve ayakları kanlar içinde kaldı.

Dönüşte bir ağacın altında mola vermişlerdi. Orada namaz kıldı ve ellerini açıp Rabbine dua etti. Hâlini O'na arz etti. Fakat O'nun dua edişini uzaktan seyreden iki kişi vardı. Aslında bunlar İslâm'ın iki hasmı olan Rebia'nın oğulları Utbe ve Şeybe'ydi. Onlar bile Nebiler Sultanına reva görülenler karşısında muvakkaten de olsa insafa gelmişlerdi. Âdeta, bu kadarı da olmaz dercesine seyrediyorlardı uzaktan. Nihayet, yanlarına, köleleri Addas'ı çağırarak Peygamberimize üzüm gönderdiler.

Addas Hristiyandı. Aslen Ninovalı idi. O, ayağına kadar gelen bu fırsatı değerlendirip Müslüman oldu. Onun Müslüman olması Nebiler Sultanını ziyadesiyle sevindirmişti.

Dönüş yolunda da bir grup cinle karşılaştı Peygamberimiz. Nusaybin cinlerinden bir grup namaz kılarken kendisini görmüş ve Kur'ân okuyuşunu dinlemişlerdi. Onlar da gelip Efendimize iman ettiler.

Addas'ın ve bir grup cinin gelip iman etmesi Resûl-i Ekrem Efendimizin sıkıntılarını hafifletmişti.

Tâif, beklenen semereyi vermeyince Nebiler Sultanı Mekke'ye dönmüş ve yeniden bu sıkıntılı atmosferde hak ve hakikatleri anlatmaya devam etmişti.

İsrâ ve Mi'raç

İlk vahyin gelişi üzerinden on bir yıl geçmişti. Dünyayı aydınlatacak Nûr,

Mekke'de zuhur etmişti. Fakat Mekkeliler, başlarına konan devletin henüz farkında değillerdi. Koşarak gidecekleri yerde, her türlü kötü muameleyi reva görmüşlerdi Resûl-i Ekrem Efendimiz'e.

Bu arada Nebiler Sultanı, Ebû Tâlib ve Hz. Hatîce'nin vefatından dolayı da bir hüzün yaşıyordu. İşte bu dönemde, bir akşam amcası Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin evinde bulunduğu sırada, yanına Cibrîl-i Emîn gelmişti. Fakat bu kez yalnız değildi. Yanında, daha önceki peygamberlerin de üzerine bindikleri, "Burak" adında bir binek vardı.

Gökler ötesine davet vardı. Hiç kimseye nasip olmayacak şekilde gökler velimesine çağrılıyordu Nebiler Serveri. Cibrîl, ilk olarak, tıpkı yıllar önce olduğu gibi göğsünü yarıp zemzemle yıkadı. Ardından da altın bir kase içinde elinde tuttuğu iman ve hikmetle göğsünü doldurarak kapattı. Sonra da Nebiler Sultanı'nın elinden tutarak yolculuğu başladı.

Önce Mescid-i Aksâ'ya gittiler. Orada bütün peygamberler hazır bulunuyordu. Nebiler Serveri, önlerine geçip onlara namaz kıldırdı.

Mescid-i Aksâ'dan sonra Cibrîl, O'nu semalar ötesi alemlere seyahate davet etti. Belli ki bu yolculuk Mescid-i Aksâ ile sınırlı değildi. İşte mekânın başkalaştığı bu anda sırlarla dolu doyumsuz bir yolculuk başlamıştı.

Nebiler Sultanı bu seyahatte her bir sema katında peygamberlerle karşılaştı. Onlarla görüştü. Birinci kat semada Hz. Âdem, ikinci semada teyze çocukları Hz. Yahyâ ve Hz. Îsâ, üçüncü semada Hz. Yûsuf, dördüncü semada Hz. İdrîs, beşinci semada Hz. Hârûn, altıncı semada Hz. Mûsâ ve yedinci semada Hz. İbrâhîm'le karşılaştı. Her bir peygamber de nübüvvet semasının mührü olan Allah Resûlü'nü tahiyyelerle karşılayıp tebrik ettiler.

Gökler velimesinin biricik misafiri olan Nebiler Serveri, bu sırlı seyahatte Beyt-i Ma'mur'u, Sidretü'l-müntehâ'yı, Cennet ve Cehennem'i müşahede etti. Kader kalemlerinin sesini işitti. Ve Rü'yet ufkuna ulaşarak vasıtasız bir şekilde ümmetinin miracı olan namaz emrini aldı.

Efendimiz, gecenin bir ânında çıktığı bu kadar uzun yolculuğu tamamlamış; yaşadığı bunca hadiseyi çok kısa bir âna sığıştırarak yine geri gelmişti. Yaşadıklarını önce en yakınlarına anlattı. Sonra da Kâbe'ye gelerek karşılaştığı insanlara anlattı.

Kureyş, derhal bu konuyu dillerine doladılar. Zira anlatılanların bir gecede

yaşanması imkânsızdı onlara göre. Nebiler Sultanı önce onlara yolda gördüğü iki kervandan bahsetti. Herkes heyecanla gelecek kervanları beklemeye koyuldu. Gerçekten bir süre sonra kervanlar geldi. Her şey Efendimizin tarif ettiği gibiydi.

Kureyşliler bununla yetinmeyip Mescid-i Aksâ'nın tarifini istediler. Cenâb-ı Hakk, Mescid-i Aksâ'nın görüntüsünü Peygamberimizin gözünün önüne getirivermişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Mescid-i Aksâ'yı bütün teferruatıyla tarif etti.

Ebû Cehil, kendince bir fırsat yakalamıştı. Derhal Ka'boğullarına yöneldi. Hz. Ebû Bekir'in de içinde bulunduğu topluluğa duyduklarını anlattı. Onların bu –kendisine göre- akıl almaz hadiseyi duyunca Müslümanlığı terk etmesini bekliyordu. Fakat Hz. Ebû Bekir yine kendi farkını ordaya koydu ve:

– Eğer bütün bunları O söylüyorsa doğrudur, dedi. Bu söz ona "Sıddîk" ünvanı kazandıracaktı.

Artık Mi'raçla birlikte beş vakit namaz da mü'minlere farz kılınmıştı. Mi'raç'ta Efendimize eşlik eden Cibrîl, gelip namaz vakitlerini bir bir tarif etti. Daha önce iki vakit olarak kılınan namaz artık beş vakit olarak kılınacaktı. Mü'minler de Mi'racın bir meyvesi olan namaz vasıtasıyla manen Mi'raç yapma imkanına sahip olacaklardı.

Akabe Biatları

Peygamberimiz, irşad ve tebliğ adına her fırsatı değerlendiriyordu. Nübüvvetin on ikinci yılıydı. Ve yine bir bir hac mevsimiydi. Efendiler Efendisi bir yıl önce Medîne'den gelip Müslüman olan altı kişiyi bekliyordu. Bir sene önce Hazreç kabilesine mensup altı kişiyle karşılaşmış, onları imana davet etmişti. Hepsi de anlatılanları dinleyince iman etmişlerdi. Bunlar; Es'ad İbn Zürâre, Avf İbn Hâris, Ukbe İbn Âmir, Kutbe İbn Âmir, Râfi İbn Mâlik ve Câbir İbn Abdullah'tı. Nihayet Akabe denilen mekânda onlarla buluştu. Fakat bu kez sayıları on ikiydi.

Bu buluşma, İslâm adına yeni bir başlangıç demekti. Nebiler Sultanı onları biat etmeye davet etti:

– Gelin ve Allah'tan başkasını O'na denk tutmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, el ve ayaklarınıza hakim olarak

aranızda iftira tohumları ekmemek, iyi ve güzel olanda Bana itaat etmek konusunda Bana biat edin! Bundan sonra sizlerden kim ahdine sadık kalıp da vefalı davranırsa bilsin ki onun mükâfatını bizzat Allah verir. Kim de bundan dolayı bir sıkıntıya maruz kalır da takibe uğrarsa, bu da onun için bir keffârettir; başına geleni setredip de gizli tutanın durumunu Allah takdir edecektir. Dilerse affeder, dilerse ceza olarak karşılığını verir.

Hep bir ağızdan bu teklife “Evet.” dediler. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu heyetle birlikte Mus’ab b. Umeyr’i de gönderdi. Mus’ab, Medîne’de bir yıl kalacak ve medeniyetin beşiği olacak olan Medîne’yi ‘mukaddes göç’e hazır hâle getirecekti.

Nitekim Mus’ab tam bir yıl sonra Mekke’ye döndü. Yanında tam yetmiş beş kişiyle gelmişti. Medîneliler bu kez daha ciddi teklifle gelmişlerdi. Efendimizi ve Mekke’deki Müslümanları Medîne’ye davet ediyorlardı. Ve her durumda kendisine destek olmak üzere hep birden biat ettiler.

Hicret İzni

Bu arada Cibrîl-i Emin gelmiş ve hicret iznini getirmişti. Bir de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), gördüğü bir rüyadan bahsetmiş ve şunları söylemişti:

– Şüphesiz ki ben kendimi, Mekke’den çıkıp da hurma ağaçlarıyla kaplı bir şehre hicret ediyorken gördüm; önceleri bu şehrin Yemâme veya Hecer olduğnu zannettim, ama anladım ki o şehir Yesrib’dir.

Artık yeni bir süreç başlıyordu. Mekke’deki zulüm ve şiddet bitecek, ferah fezâ bir beldeye hicret edilecekti. Hazırlıklar yapıldı. Sahabe birer birer yola koyuldu. Hazırlığını yapan Medîne’nin yolunu tuttu. Tarihe ‘hicret’ olarak geçecek bir kutlu yolculuk başlamış oluyordu.

Medîneli Ensar da, bütün her şeyini Mekke’de bırakarak gelen Muhacir kardeşlerine evlerini açıyor, onları en güzel şekilde misafir ediyorlardı.

Mekkelilerin bütün baskı ve engellemelerine rağmen hicret devam etti. Üç aylık süre içinde geride köle ve işkence altında esir bırakılanların dışında sadece Allah Resûlü, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali kalmıştı. Zaten onların hicret arzularını tehir eden de Nebiler Serverinden başkası değildi.

Derken Peygamberimize de hicret izni gelmişti. Fakat müşrikler de bu

arada toplanmışlar, çok kötü bir karar almışlardı: Bütün kabilelerden birer kişi toplanacak ve Peygamberimizin evine baskın düzenlenecekti. Niyetleri O'nu öldürmekti. Fakat bu hain plânı Cibrîl gelip Efendimize haber verdi.

Peygamberimiz gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Hz. Ebû Bekir'le birlikte yola çıkacaktı. Bu arada Hz. Ali'yi de hem yatağına yatırmış hem de kendisine emanet bırakılan eşyaları sahiplerine vermek üzere vekil tayin etmişti.

Kureyş, Peygamberimizin kapısına cinayeti işlemekle görevlendirdiği gençleri göndermişti. Bu arada Nebiler Sultanı da yatağına Hz. Ali'yi yatırmıştı. Derken Efendiler Efendisi, Yâ-Sîn sûresinin ilk dokuz ayetini okuyarak evinden dışarı adım attı. Kapının önünde kendisine saldırmak için fırsat kollayan Kureyşliler vardı. Bu esnada:

"*Onların hem önlerinden hem de arkalarından birer engel koyduk ve gözlerinin önüne de bir perde çektik; artık onlar, hiçbir şey göremezler.*" (Yâsîn, 36/9) mânâsındaki âyeti okuyordu.

Bu arada, eline aldığı kum, toprak benzeri şeyleri, kendisini öldürmek üzere evini kuşatan gözü dönmüşlerin üzerine saçıverdi. Bunu yaparken de şöyle diyordu:

– Şu yüzler kararıp gözler görmez olsun!

Toprak, orada bulunanların her birine isabet etmişti ve adeta kör olmuşlardı. Efendiler Efendisi aralarından çıkıp gitti ve Hz. Ebû Bekir'le birlikte yola çıktı.

Kapıda bekleyenler bir müddet sonra kapıyı aralayıp içeri girince örtünün altında yatan Hz. Ali'yi buldular. Kureyş, hedefine ulaşamamıştı. Alemlerin Rabbi, elçisini korumuştu. Ebû Cehil, bu yenilgiyi kabullenemiyordu. Şöyle ilan etti:

– Muhammed'i, ölü ya da diri getirene benden yüz deve!

Bu arada Peygamberimiz, hicret arkadaşı olarak seçtiği Hz. Ebû Bekir'le birlikte Sevr'e yönelmişti. Sevr, Medîne'nin tersi istikametteydi. Fakat Mekkeliler de takibe başlamışlardı. Hatta iz sürerek Sevr mağarasının önüne kadar geldiler. Efendimiz, Hz. Ebû Bekir'le birlikte mağaranın içinde bulunuyordu. Kapıya kadar gelenlerin ayak uçlarını görüyordu. Onun kendisi

adına bir endişesi yoktu. Bütün telaşı, Nebiler Serveri'ne bir şey olmaması içindi. Fakat Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem'i yalnız bırakmayacaktı. Bir örümcek mağaranın ağzını ağla kaplamış, bir güvercin de mağaranın önündeki yuvasında sakin sakin oturuyordu. Bu manzara müşrikleri mağarada kimsenin olmadığın düşüncesine sevketti. Ve gerisin geriye dönüp gittiler.

Üç gün beklediler burada. Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah akşam olunca yanlarına geliyor ve olan bitenlerin haberini getiriyordu. Üç günün sonunda kendilerine rehberlik edecek olan Âmir İbn Uraykıt da geldi ve Sevr'den Medîne'de bitecek olan mukaddes yolculuk başladı.

Nebiler Sultanı, yola çıkarken Mekke'ye son kez baktı ve dudaklarından şu sözler döküldü:

– Vallahi de ey Mekke! Ben, senden ayrılmak zorunda kaldım! Şüphe yok ki sen, yeryüzünde Allah'a en sevimli olan beldesin; Allah'ın sana özel lütufları var! Allah'a yemin olsun ki, senin ehlin buradan Beni çıkarmaya zorlamasaydı, asla seni terk edip dışarı adım atmazdım!

Hicret Yurdu: Medîne

Medîne artık Efendisini bekliyordu. Büyük bir heyecan yaşanıyordu. Herkes âdeta tek bir yürek kesilmiş, Nebiler Sultanı'nı bekliyordu. Efendimiz, önce Kuba'ya uğradı. Bir süre burada misafir oldu. İlk mescid de burada inşaa edildi. Birkaç günlük aranın ardından da Medîne'ye yöneldi.

Derken bir ikindi vakti Medîne'ye ulaştılar. O'nun gelişi bir dolunayın doğuşu gibi karşılandı. Medîne bayram yerine dönmüştü. Herkes sevinç izhar ediyor ve dudaklardan şu neşideler dökülüyordu:

Ay doğdu üzerimize; Senâ tepelerinden!
Bizi hayra davet eden, aramızda kaldığı sürece şükür vacip oldu bize!
Ey aramıza gönderilen elçi!
Şüphesiz ki Sen, itaat edilecek bir işle bize geldin.

Herkes Peygamber Efendimizi kendi evinde misafir etmek istiyordu. Fakat O şöyle mukabele etti:

– Devenin yularını serbest bırakın; çünkü o memurdur.

Herkes Kasvâ'nın nerede duracağını merak ediyordu. Kasvâ kalabalığın

arasında ilerledi ve Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd'in evinin önüne çöküverdi.

Nebiler Serveri yedi ay bu evde misafir oldu. Bu evi asırlar önce Tubba' meliki yaptırmış ve Ahirzaman Peygamberi'nin bu şehre hicret ettiği gün içinde kalıp misafir olmasını temenni etmişti. Yüzyıllar öncesindeki bu samimi niyetle yapılan dua böylece gerçekleşmiş oluyordu. Asırlardır sahibini bekleyen bu ev, Son Nebi'yi ağırlamaya hazırlanıyordu.

Kardeşlik Bağları ve Mescidin İnşaası

Medîne artık muhacirlerin yeni yurdu olmuştu. Burada Ensar ve Muhacir birlikte yaşamaya başlamışlardı. Fakat hicret edenlerin sayısı da az değildi. Toplam yüz seksen altı aile hicret etmişti. Farklı bir şehirden ve kültürden gelen bu insanların bu yeni yurda gelişiyle birlikte çözülmesi gereken bazı problemler de vardı. Her şeylerini Mekke'de bırakarak gelen bu fedakâr insanların hem ikametleri hem de geçimleri önemli bir meseleydi.

Nebiler Sultanı, tarihte emsali görülmemiş bir uygulamayla Mekke'den gelen Muhacirlerle Medîneli Ensarı kardeş yaptı. Bu öyle bir kardeşlikti ki Ensar malı dahil bütün imkanlarını öz kardeşlerinden daha üstün tuttukları Muhacir kardeşleriyle paylaşacaktı. Bu destansı kardeşlik uygulamasıyla çok önemli bir problem çözülmüş oluyordu.

Aralarında kardeşlik bağları tesis etmek suretiyle Ensar ve Muhacirleri kaynaştıran Efendimiz, ilk iş olarak Medîne'de mescid inşa ettirdi. Mescid-i Nebi unvanını alacak olan bu mescit, fiili olarak da bütün Müslümanları günde en az beş defa bir araya getirecek ve daha derin bir bütünleşme meydana gelecekti. Peygamberimiz bu mescidin hemen bitişiğine kendi ailesi için de kücük odalardan oluşan hücreler yaptırdı. Böylece yedi ayın sonunda, kendisini misafir eden Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinden buraya taşındı.

Medîne Anlaşması

Kardeşlik bağlarının tesisi ve mescidin inşasıyla Ensar ve Muhacirlerden oluşan Müslümanları birleştiren ve kaynaştıran, böylece sağlam bir toplumun temellerini atan Peygamber Efendimiz, Medîne'de yaşayan diğer din mensuplarıyla da bir anlaşma yaparak, medeniyetin beşiği olan Medîne'de şehir çapında bir birliği tesis etti.

Peygamberimiz bu süreçte önce Evs ve Hazreç'le anlaştı. Bu iki kabile aslında akraba olmasına rağmen çok uzun yıllardır kavga ve savaş hâlinde idiler. Peygamberimizin uzlaştırmasıyla aralarındaki husumet sona ermişti. Artık onlar sonraki yıllarda sadece hayırda yarışan iki kabile olarak tarihe geçeceklerdi.

Medîne'nin yerlisi bu iki kabileden sonra Efendimiz, Yahudilerle anlaşma yaptı. Bu anlaşmalar neticesinde, bütün problemleri tereyağından kıl çekme rahatlığı içinde çözen Nebiler Sultanı, Medîne'deki pek çok problemi çözüme kavuşturmuş ve orada bir huzur atmosferi meydana getirmişti.

Bedir Savaşı

Mekkeliler, Müslümanların Mekke'den ayrılıp başka bir şehre hicret etmesini hazmedememişti. Zira bu topluluk gelecekte bir güç olarak karşılarına çıkabilirdi. Şu halde onlarla savaş yapılmalı ve bu potansiyel gücün önü kesilmeliydi. Kureyş bu maksatla savaş hazırlığına girişmişti. Üstelik, Muhacirlerin Mekke'de bırakmak zorunda kaldıkları ve kendilerinin de el koyduğu mal ve mülkleri de savaşa hazırlık maksadıyla değerlendirecekti. Bu maksatla, Müslümanlardan kalan mal ve eşyalar arasında ticaret açısından kıymetli gördüklerini de satmak için Şam'a götürüp değerlendirmek istiyordu. Kısaca, Müslümanların malıyla yine Müslümanları vurma plânları yapıyordu.

Yaklaşık bin deveden oluşan kervan, Ebû Süfyan'ın liderliğinde Şam'a gitti. Orada ticaret yaptıktan sonra da yeniden Mekke'ye doğru yola çıktı. Kervanda yaklaşık elli bin dinarlık bir servet bulunuyordu. Bu güç, doğrudan Medîne'ye karşı kullanılacaktı. Kervanın yolu Medîne yakınlarından geçtiği için erken bir hamle ile bu tehlikeyi engelleme imkânı vardı.

Kureyş kervanının Şam'dan hareket ettiği bilgisi gelince Peygamberimiz ordunun toplanmasını emretti. Hedefte kervan vardı. Bundan dolayı, henüz hazır olamadıkları için mazeret beyan edenler bu sefere katılmadılar. Müslümanların sayısı üç yüz on üç kişiydi.

Kervanın başındaki Ebû Süfyan'ın Medîne'ye yaklaştıkça endişeleri artıyordu. Haberciler göndererek kervanın durumuyla ilgili Mekkelileri haberdar etmişti. Mekkelileri, ticaret kervanına el konulacağı endişesi sarmıştı. Kervanlarını korumak için derhal savaş hazırlığı yaparak yola

çıktılar.

İki ordu Bedir'de karşı karşıya geldi. Mekkeliler kendinden emindi. Müslümanların iki adet süvarisi, otuz-kırk adet de devesi vardı. Müslümanların bu kadar az imkanlarına ve iki atlarına mukabil, Mekkelilerin tam iki yüz atı bulunuyordu. Bir ata karşılık yüz at, bir süvariye karşılık yüz süvari kavga edecekti. Müslümanların üç yüz on üç askerine mukabil, karşı tarafın asker sayısı bine yakındı.

Mevsim yazdı ve aylardan da Ramazan'dı. Müslümanlar Medîne'ye iki yüz kilometre mesafede bulunan Bedir'e kadar gelmişlerdi. Sayıca kendilerinden üç misli fazla bir orduyla savaşacaklardı.

Müslümanlar, Kureyş kervanını tehdit gayesiyle yola çıkmışlardı. Ne var ki murad-ı ilâhî başkaydı ve onlar istemeyerek bu noktaya sevk olunmuşlardı. Allah (celle celâluhû) Enfâl sûresinde kendi muradını şöyle anlatır:

"*Allah iki taifeden birini size vaad etmişti; siz kuvvetsiz olanın size düşmesini istiyordunuz. Oysa, suçluların hoşuna gitmese de hakkı ortaya çıkarmak ve bâtılı tepelemek için Allah, sözleriyle hakkı ortaya koymak ve inkarcıların kökünü kesmek istiyordu.*" (Enfâl, 8/7)

Neticede Bedir'de iki ordu karşılaştı. İlk mübarezede Müslümanlar galip gelmişlerdi. Daha sonra da kıyasıya bir savaş oldu. Allah'ın inayetiyle Müslümanlar galebe çaldılar. Bu savaş, düşmanla yapılan ilk savaştı. Psikolojik olarak da çok önemliydi. Bu savaşın neticesinde Müslümanların kuvve-i maneviyeleri takviye edilmiş, inkar cephesi ise sarsılmıştı. Ayrıca ümmetin firavunu olan Ebû Cehil de bu savaşta öldürüldü.

Kureyş ordusu, gaybî bir elin de desteğiyle perişan olmuştu. Mü'minler ise on dört tane şehit vermişti. Şehitlerin altısı Muhâcir, sekiz tanesi ise Ensârdı.

Peygamberimiz dua dua Rabbine yalvarmış, O'nun yardımını istemişti. Müşrikler ise eğlene eğlene Bedir'e gelmişlerdi. Neticede Müslümanlar muzaffer, müşrikler ise perişan oldular.

Uhud Savaşı

Hicretin üzerinden henüz üç yıl geçmişti. Nebiler Sultanı'nın Kuba'da bulunduğu sırada Mekke'de bulunan amcası Hz. Abbas'tan bir mektup geldi. Amcasının bildirdiğine göre, Kureyş, Bedir'de aldığı ağır darbenin intikamını

almak için etraftaki kabilelerden de destek alarak üç bin kişilik bir ordu oluşturmuş ve Mekke'den hareket etmişti.

Peygamberimiz de bu arada Kureyş'le ilgili istihbarat çalışması yaptırarak durum tespitinde bulunmuştu. Kureyş, Medîne'ye doğru yaklaşırken ashabıyla istişare etti. Kendi düşüncesi Medîne'de kalıp müdafa harbi yapma istikametindeydi. Fakat ashabın özellikle gençleri meydan savaşı yapma yönünde kanaat ortaya koydular. Çoğunluk bu düşüncedeydi.

Nebiler Serveri, istişareye ihtiyacı olmamasına rağmen, çok önemli bir disiplinin yerleşmesi için her meseleyi sahabeyle istişare ediyordu. Bu defa da böyle yapmıştı. Rüyasında ashabından bazılarının şehit olacağı, başlarına bir musibet geleceği, hatta en yakınlarından birinin de şehit olacağı işaretini almıştı. Buna rağmen, istişareden çıkan çoğunluğun kararına göre hareket ederek meydan savaşı yapmaya karar verdi.

Nebiler Sultanı zırhını giyerek ashabıyla birlikte Uhud'a yöneldi. Orduda bin kişi bulunuyordu. Ne var ki, Uhud'a gelindiğinde Abdullah İbn Ubey İbn Selul'un başını çektiği üç yüz kişilik münafıklardan oluşan grup bahaneler ileri sürerek ordudan ayrıldılar ve Medîne'ye döndüler. Müslüman ordusu artık yedi yüz kişi kalmıştı.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ordusunu Uhud dağının yanına yerleştirdi. Elli kişilik okçu grubunu da Uhud dağının hemen yakınındaki bir tepeye yerleştirdi ve mağlubiyetlerini görseler bile yerlerinden ayrılmamalarını emretti.

Nihayet savaş başladı. İlk çarpışmalarda Müslümanlar üstünlük sağladılar ve müşrik ordusunu dağıttılar. Müşriklerin dağılıp kaçmaya başladığını gören okçular tepesindeki askerler, artık savaşın bitip zafer kazanıldığını düşünerek meydana indiler ve ganimet toplamaya başladılar. Ancak çok azı tepeyi terk etmeyip yerinde kalmıştı.

Okçuların tepeyi terk ettiğini gören Halid İbn Velid, bu durumu değerlendirmeyi düşündü. Etrafına topladığı grupla tepenin arkasından dolaşıp Müslümanlara saldırdı. Emre itaatteki inceliğin korunamayışı Müslümanların pek çok şehit vermesine sebep oldu. İşte burada başta Hz. Hamza, Mus'ab İbn Umeyr ve Abdullah İbn Cahş olmak üzere tam yetmiş kişi şehadete yürüdü. Uhud âdeta kan ağlıyordu. Hz. Hamza vahşice şehit

edilmiş ve organları çıkarılmıştı. Abdullah İbn Cahş tanınmayacak bir hâle gelmişti.

Herkesin adeta psikolojik olarak sarsıldığı bu atmosferde, hezimetlerden zaferler çıkaran Nebiler Serveri, ashabıyla tekrar istişare etti. Onları asla kınamadı. Fakat Uhud'a katılanları tekrar toplayıp Hamrâü'l-Esed'e doğru düşmanı takibe koyuldu. Buraya gelindiği zaman çadırlar kurdurup, her çadır başına bir ateş yaktırdı. Altı yüz çadır kurulmuştu. O zamanın âdetlerine göre bir çadırda ortalama on kişi olurdu. Gece bu manzarayı gören Kureyş ordusu, karşısında altı bin kişilik bir ordu olduğu korkusuna kapılıp tekrar Müslümanlarla karşılaşmayı göze alamadan Mekke'nin yolunu tutmuştu. Nebiler Sultanı da buradan Uhud'un yaralarını sarmış olarak tekrar Medîne'ye döndü.

Hendek Savaşı

Kureyş, Yahudilerin kışkırtmasıyla yeni bir savaş kararı aldı. Fitnenin başını Hayber Yahudileri çekiyordu. Nebiler Serveri de Yahudilerin yürüttüğü aleyhte propagandaları ve kışkırtma faaliyetlerini yakından takip ediyordu. Artık yeni bir savaş kapıya dayanmış bulunuyordu.

Peygamberimiz, Kureyş'in hazırlıklarını tamamlayıp yola çıkmalarından dört gün önce haber almıştı. Ashabını toplayıp konuyu istişareye açtı. Nasıl bir strateji ortaya konulması gerektiğini sordu teker teker. Medîne'de kalıp düşmanı sokaklar arasında dağıtarak zayıf düşürmenin mi, yoksa Medîne dışına çıkıp göğüs göğse çarpışarak geri püskürtmenin mi daha uygun olacağını sordu onlara.

Herkes, fikrini beyan etti. Teklifler içinde birisi oldukça dikkat çekiciydi. Selmân-ı Fârisî, farklı bir teklifte bulunarak Medîne'nin düşmanın gelebileceği tarafına hendekler kazılması fikrini ortaya koydu.

Peygamberimiz ve ashab-ı kiram bu tekliften hoşnut oldular. Nihayet karar verildi. Medîne'yi koruyacak hendekler kazılacaktı. Bunun için Resûl-i Ekrem Efendimiz önce stratejiyi tespit etti. Bu maksatla Sel' dağının bulunduğu yere gelerek otağını kuracağı yeri belirledi. Medîne'nin etrafı ordularla aşmaya müsait olmadığı için düşmanın gelebileceği yer kuzey tarafıydı. Bundan dolayı hendek de buraya kazılacaktı. Önce, hendeğin kazılacağı yer işaretlendi. Daha sonra kazılacak olan kısım ashab arasında

paylaştırıldı. Peygamberimiz ashabını onar kişilik gruplara ayırmış ve kazılacak alan olarak herkese kırk zira' mesafe düşmüştü.

Sahabe şevkle hendek kazmaya koyuldu. Nebiler Sultanı da bizzat çalışmalara iştirak ederek ashabını şevklendiriyordu. Hendek kazma işi altı gün sürdü. Artık ortada, müşriklerin gelip de önünde duracakları geniş ve uzun bir engel vardı. Hendeği kazma işi bittiğinde Mekke ordusu da Medîne'ye yaklaşmış bulunuyordu.

Müslüman ordusu üç bin kişiden oluşuyordu. Düşman ise sayıca daha kalabalıktı. Sayıları on bini buluyordu. Medîne önlerine gelen müşrik ordusu, tahmin etmediği bir engelle karşılaştı. Neler ummuşlardı, fakat ne ile karşılaşmışlardı? Daha kılıç bile kullanmadan büyük bir şok yaşamışlardı. Zira karşılarına çıkan hendeği daha önce tahmin etmeleri mümkün değildi. Aslında bu ilk şok, onlar için ilk psikolojik yenilgi anlamına da geliyordu.

Hendeğin önündeki gergin bekleyiş günlerce devam etti. Düşman askerleri zaman zaman hendeği geçmeye teşebbüs etseler de Medîne tarafına bir türlü geçilemiyordu. Savaş daha çok, karşılıklı ok atma ve mızrak fırlatma şeklinde devam ediyordu. Hendeğin bazı yerleri bir düşman atlısının geçebileceği darlıktaydı. Bu da bir stratejiydi. Nitekim bu şekilde hendeği geçenlerden Amr İbn Abdivüdd, Hz. Ali'nin kılıç darbeleriyle yerle bir olunca diğerleri de çareyi kaçmakta bulmuştu.

Hamleler yapsalar da müşrikler hendeği geçmeye muvaffak olamadılar. Müşrik tarafı oldukça gergindi. Nuaym İbn Mes'ud'un siyasi manevraları sayesinde da ittifak hâlinde olan Yahudi ve diğer kabileler birbirlerine düşmüşlerdi. Günler süren bekleyişin sonunda hiç beklemedikleri bir rüzgâr çıktı. Her şeyi birbirine katan bu rüzgâr, zaten çöküntü yaşayan psikolojilerini daha da altüst etti.

Allah'ın, Müslüman ordusuna destek için gönderdiği bu rüzgar, düşman ordusunun dağılıp gerisin geriye dönmesine vesile oldu. Artık bundan sonra müşrikler toplanıp bir daha Müslümanlara saldıramayacaktı. Hamle sırası Müslümanlara gelmiş bulunuyordu.

Hendek savaşı, yaklaşık bir ay sürmüştü. Bu savaşta üç tane müşrik öldürülmüş, mü'minlerden de sekiz kişi şehit olmuştu. Bu arada Cibrîl gelmiş ve hedef olarak da Kureyzâoğulları yurdunu göstermişti.

Henüz zırhını çıkarmadan Nebiler Sultanı, ashabıyla birlikte Yahudilerin yaşadığı Benî Kureyzâ yurduna yöneldi ve günler süren kuşatma sonunda Medîne'deki en önemli problem kaynağını bertaraf ederek zaferle geri döndü.

Umre Yolculuğu ve Hudeybiye

Hicretin altıncı yılıydı. Bu sıralarda Resûl-i Ekrem Efendimiz de bir rüya görmüş ve onu ashabıyla paylaşmıştı; Beytullah'a gitmiş, umre vazifesini yerine getiriyorlardı! Aynı rüyanın devamında Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), Kâbe'nin anahtarlarını teslim almıştı.

Sahabe-i kiramı, bu rüyayı duyunca büyük bir sevinç kapladı. Yıllar sonra da olsa Kâbe'ye gidip umre yapacaklarının müjdesini almışlardı.

Derhal hazırlıklar yapıldı. Efendimiz, dört yüz kişi ile beraber Mekke'ye doğru yürüyordu. Nebiler Serveri, ashabıyla birlikte umre yapacak ve yıllardır süren hasret bir nebze de olsa dinmiş olacaktı.

Bu arada Kureyş de Müslümanların gelişini haber almış ve Hâlid İbn Velid komutasında iki yüz atlıyı yola çıkarmıştı. Oysa ki Müslümanların niyeti savaş değildi. Zaten yanlarına kılıçlarından başka bir şey de almamışlardı.

Nihayet Hudeybiye'ye kadar gelindi. Burada beklenmedik bir hadise oldu. Peygamberimizin devesi Kasvâ birden çökmüş, bir türlü kalkmıyordu. Kasvâ'yı Mekke'ye yönelmekten alıkoyan vaktiyle fil ashabını Mekke'ye girmekten alıkoyan Zât'tı. Zaten Kasvâ yönü başka bir tarafa çevrilince de kalkıp yürümüştü. Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashabıyla birlikte içinde bir miktar su bulunan bir kuyunun başında konakladı.

Kureyş, Müslümanları Mekke'ye sokmak istemiyordu. Peygamberimiz, savaşmak için gelmediklerini, sadece Kâbe'yi ziyaret edip umre yapacaklarını bir elçiyle bildirdi Kureyş'e. Karşılıklı görüşmeler sonuç vermemişti. Kureyş, Süheyl İbn Amr'ı gönderdi elçi olarak. İlk sefer bir anlaşma olmadı. Fakat Süheyl, sahabeden aldığı izlenimi olanca berraklığıyla Kureyşlilere anlatınca Mekkeliler, Süheyl'i bir kez daha görevlendirdi. Peygamberimiz de Süheyl'in tekrar gelişi karşısında Kureyş'in sulh istediğini söyledi.

Uzun konuşmalar oldu. Nihayet anlaşma sağlandı. Buna göre;

1. Taraflar arasında 10 yıl savaş olmayacak, iki tarafın hiçbiri diğerinin malına ve canına el uzatmayacaktı.

2. Müslümanlar bu yıl Beytullah'ı ziyaret etmeksizin geri dönecekler. Gelecek yıl üç günden fazla olmamak üzere Mekke'ye gelip Beytullah'ı ziyaret edecekler. Bu üç gün süresince Mekkeliler şehir dışına çıkacaklardı.

3. Müslümanlardan Kureyş'e sığınacak kimseler olursa, bunlar iade edilmeyecek, fakat Kureyş'ten Müslümanlara sığınanlar geri verilecekti.

4. Karşılıklı ayıplamalar ortadan kalkacak ne hıyanet ne de hırsızlık gibi olaylara mahal verilecekti.

5. Kureyş'ten başka diğer kabileler isterlerse Müslümanların, isterlerse Kureyş'in himayesi altına girebilecekti.

Hudeybiye anlaşması ilk bakışta Müslümanların aleyhine gibi görünüyordu. Fakat on yıllık sulh döneminin başlaması Müslümanların lehine olacak, bu dönem irşad ve tebliğ adına çok önemli bir fırsat teşkil edecekti. Nitekim dönüş yolunda Cibrîl gelmiş ve Fetih sûresini getirmişti. Böylece Hudeybiye'nin büyük fetih olduğu Kur'ân'la da te'yid edilmişti.

Hayber'in Fethi

Müslümanlar için Arabistan'da iki büyük tehlike vardı. Biri Mekkeliler, diğeri de Hayber Yahudileri idi. Nitekim bütün düşmanlıkların arkasından bu ikisi vardı. Nebiler Sultanı, Hudeybiye musalahasıyla Mekke'yi emniyet altın almıştı. Artık bu taraftan kısa süre içinde bir saldırı gelmesi söz konusu değildi. Bu açıdan diğer tehlikeyi bertaraf etme imkanı doğmuştu.

Hayber tehlikesinin mutlaka bertaraf edilmesi gerekiyordu. Medîne'den çıkarılan Benî Kaynuka, Benî Kurayza ve Benî Nadr da buraya yerleşmişti. Bunlar her fırsatta Mekkelilerle birlikte oluyor, Müslümanlar aleyhine fitne ateşleri tüttürmeye çalışıyorlardı.

Peygamberimiz Hudeybiye dönüşünden kısa bir süre sonra bin altı yüz kişilik bir orduyla Hayber'e yöneldi ve orayı kuşattı. Kuşatma günlerce sürmüştü ama düşmanın içinde bulunduğu kale fethedilememişti. Peygamber Efendimiz bir gün:

– Yarın sancağı öyle birisine vereceğim ki, o Allah'ı, Allah da onu sever, buyurarak ertesi gün Hayber'in fethedileceğini müjdeledi.

Herkes Efendimizin iltifatına mazhar olan sahabîyi merak ediyordu.

Derken Nebiler Sultanı:

– Ali nerede, diye sordu.

– Yâ Resûlallah! Ali’nin gözleri ağrıyor, dedi sahabîler. Peygamberimiz:

– Bana onu çağırınız, buyurdu ve bunun üzerine Seleme İbn Ekvâ’ da kalkıp Hz. Ali’yi çağırdı. Hz. Ali, rahatsızlığını arzetti Peygamberimize. Allah Resûlü de mübarek tükrüğünü gözlerine sürünce Hz. Ali iyileşivermişti. Hz. Ali’ye hitaben:

– Al bu sancağı ve ilerle! Allah’ın sana fethi müyesser kılacağı âna kadar da çarpış ve sakın arkanı dönme, buyurdu.

Nihayet Hayber kaleleri birer birer fethedildi. Yok olacaklarını anlayan Hayberliler de teslim olma kararı aldı. Böylece fitnenin merkezi olan çıban başı Hayber tehlikesi ortadan kalkmış oldu. Hayber, yeni misafirlerini ağırlarken yaklaşık on beş yıldır Habeşistan’da bulunan Ca’fer İbn Ebî Tâlib (radıyallahu anh) ve beraberindeki mü’minler de Hayber’e gelmişlerdi. Nebiler Sultanı (sallallahu aleyhi ve sellem) için Hayber’in fethi adeta bir bayrama dönüşmüştü. On beş yıllık hasretin bitişinin sevinci yaşanıyordu.

Elçiler Yılı

Hudeybiye’den sonra Arabistan’da sulh ve sükûnet hâkim olmuştu. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu sulh dönemini çok iyi değerlendirdi. Zira Hudeybiye “tam bir fetih” demekti. Zira İslâm sulh döneminde daha iyi anlatılacak, temiz vicdanlara din hakikatı ulaştırılacaktı. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir de çevre ülkelerin hükümdarlarına elçiler gönderdi ve onları İslâm’a davet etti.

Bu maksatla, Amr İbn Umeyye, Habeşistan meliki Necâşî’ye; Dıhyetü’l-Kelbî, Bizans kralı Hirakl’e; Hâtıb İbn Ebî Belte, Mısır ve İskenderiye kralı Mukavkıs’a; Abdullah İbn Hüzâfetü’s-Sehmî, Fars imparatoru Kisrâ’ya; Selît İbn Amr, Yemâme hükümdarı Hevze İbn Ali’ye; Şuca’ İbn Vehb, Dımeşk topraklarının hâkimi Hâris İbn Ebî Şemir’e mektup götürdüler ve onları İslâm’a davet ettiler.

Bu süreçte kalpler İslâm’a açıldı ve irşad ve tebliğ adına çok önemli ve verimli bir dönem yaşandı. Çok sayıda kimse Müslüman oldu.

Kaza Umresi

Hicretin yedinci yılının Zi'l-Kâde ayıydı. Hudeybiye'nin üzerinden bir yıl geçmişti. Hudeybiye'deki anlaşma gereği Müslümanlar bu yıl Mekke'ye gidecek ve üç günlük süreyle umre yapacaklardı.

Hazırlıklar yapıldı ve yola çıkıldı. Zilhicce'nin dördüncü günü Nebiler Sultanı, ashabıyla birlikte Mekke'ye girdi. Yedi yıl sonra Mekke, ikiziyle buluşuyordu.

Kâbe'ye girince Peygamberimiz, önce ashabıyla birlikte tavaf yaptı. Uzun bir yoldan gelmiş olmalarına rağmen, güçlü görünmelerini tembihledi. Öğle vakti olunca da Bilal'e ezan okumasını emretti. Kâbe'de bambaşka bir atmosfer yaşanıyordu. Gözlerde yaş, gönüllerde âlemlerin Rabbine karşı şükür ve minnet duyguları vardı. Üç gün boyunca Kâbe'de ibadet edildi.

Bu arada müşrikler de yüksek tepelere çıkarak Müslümanları gözetlediler. Bu görme onlara da çok şey kazandırdı. Yıllar sonra ilk kez Müslümanların atmosferini seyrediyorlardı. Herkes bambaşkaydı. Sahabenin Efendimize saygısı ve kendi aralarındaki kardeşlik karşısında onlar da etkilenmişlerdi. Aslında onlar için de bir şuuraltı fethi yaşanıyordu. Nitekim bu günlerin bir meyvesi olarak Hâlid İbn Velid ve Amb İbn Âs, kendi istekleriyle bir süre sonra Medîne'ye gelecek ve Müslüman olacaklardı.

Kaza umresini tamamlayan Peygamberimiz ashabıyla birlikte tekrar Medîne'ye döndü. Fakat bu kez ayrılık daha kısa sürecekti.

Mûte

Hicretin sekizinci yılıydı. Nebiler Sultanı Hâris İbn Umeyr ile Busra valisine bir mektup göndermişti. Ne var ki Hâris, Belkâ denilen mevkiden geçerken buranın valisi Şurahbil tarafından şehit edildi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz üç bin kişilik bir ordu hazırlattı. Ordunun başına da Zeyd İbn Hârise'yi kumandan tayin etti.

Zeyd, orduyla birlikte Hâris'in şehit edildiği yere kadar gidecek ve bu beldede bulunanları İslâm'a davet edecekti. Ne var ki bu belde Bizans hakimiyetinde olduğu için mesele oldukça kritikti. Ordu, her şeye hazırlıklı olmak zorundaydı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Zeyd'in şehid olması hâlinde sancağı Ca'fer İbn Ebî Tâlib'in almasını, o da şehid olursa Abdullah İbn Revâha'nın orduu komuta etmesini emretti.

Müslümanlar, Mûte'de iki yüz bin kişilik Bizans ordusuyla karşılaştılar. Arada güç dengesi bakımından uçurum olsa da Müslümanlar Allah'a güvenerek düşmanla yaka paça olmaya giriştiler. Bu savaş yedi gün sürmüştü. Savaşın ilk günlerinde sırasıyla Hz. Zeyd, Hz. Ca'fer ve Hz. Abdullah şehid düşmüşlerdi. Sancağı, ashab arasından Sâbit İbn Erkam alarak uzun bir arayıştan sonra onu Hâlid İbn Velid'e vermişti.

Nebiler Sultanı da gaybbîn gözüyle olanları görmüş ve her şeyi bir bir ashabına haber vermişti. Hâlid sancağı alınca da 'Allah'ın kılıçlarından bir kılıcın' sancağı aldığını haber vererek, Hz. Hâlid'e 'seyfullah' ünvanını vermişti.

Üç bin kişilik bir ordunun iki yüz bin kişilik bir orduyla başa çıkması mümkün değildi. Hz. Hâlid, bu savaşta uyguladığı taktiklerle Bizans'ın moral ve motivasyonunu bozdu ve İslâm ordusunu sağ salim Medîne'ye getirmeyi başardı.

Mekke'nin Fethi

Hudeybiye anlaşmasının üzerinden iki yıla yakın bir zaman geçmişti. Bu süreçte her iki taraf da anlaşma maddelerine uymuşlardı. Bu sulh ve sükun dönemi sürerken, bir gün Kureyş, Benî Bekr, Benî Nüfâse ve Vetîr ile işbirliği yaparak, Hudeybiye Anlaşması'ya rahat nefes alan ve bu güvenle yurtlarında sessizce bir hayat süren Huzâalılara, gecenin karanlığında ansızın baskın yapmıştı. Bu kanlı baskında çoğunluğu çocuk, kadın ve yaşlılar olmak üzere tam yirmi üç kişiyi öldürmüşlerdi. Bu baskında Kureyş ileri gelenlerinden Safvan İbn Ümeyye, İkrime İbn Ebî Cehil gibi önemli isimler de vardı.

Sabah olunca işin vehametini anlayan Kureyş, yaptıklarından pişman olmuştu. Çünkü bu yaptıkları, Hudeybiye Anlaşmasının ihlali anlamına geliyordu. Ebû Süfyan, anlaşma şartlarının devam etmesi için Medîne'ye kadar geldi ama onun gayretleri de sonucu değiştirmedi. Çünkü, Kureyş, Müslümanların müttefiki olan bir kabileye saldırarak anlaşmayı bozmuştu. Nebiler Sultanı da saldırıya maruz kalan kabileye mutlaka yardım edeceğini söyleyerek bu konudaki kararlılığını ortaya koymuştu.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ashabının Medîne’ye toplanmasını emretti. Hedef artık Mekke’ydi. Fakat Resûl-i Ekrem Efendimiz kan dökülmesini istemiyordu. Bundan dolayı hareket hazırlıkları yapılırken, hedef gizli tutuluyordu.

O güne kadar Müslüman olmuş herkes, bu davete icabet etmiş, Allah Resûlü’nün davetini alır almaz silahını alıp Medîne’ye koşmaya başlamıştı.

Hicretin sekizinci yılının Ramazan ayında on bin kişilik ordu yola çıktı. Uzun bir yolculuktan sonra Mekke yakınlarındaki Merrü’z-Zehrân’a kadar gelindi. Bu arada Kureyş Ebû Süfyan ve Hâkim İbn Hizâm’ı Medîne tarafına gönderdi. Zira onların Müslümanların burunlarının dibine kadar gelişinden hâlâ haberleri yoktu.

Ebû Süfyan ve Hâkim gecenin karanlığında Merrü’z-Zehrân’a gelince şok oldular. Zira karşılarında kalabalık bir ordu, çadırlar ve çadırların önünde dumanı yükselen ateşler duruyordu. Gördükleri karşısında ilk mağlubiyeti yaşayan Kureyş’in önde gelenleri, artık yolun sonunun yakın olduğunu anlamışlardı. Bu arada Resûl-i Ekrem Efendimiz, Ebû Süfyan’ın yakalanıp huzuruna getirilmesini emretmişti.

Ebû Süfyan burada sahabenin gücünü ve ibadet ü taatte gösterdikleri temsili görünce değişmeye başlamıştı. Bu değişim neticesinde burada Müslümanlığı kabul etti.

O günün sabahında İslâm orduları hareket emrini almıştı:

– Her kabile, hemen yol hazırlıklarına başlasın ve silah ve mühimmatlarını da hayvanlarına yüklemiş olarak liderleriyle birlikte kendi sancağının altında bir araya gelsin!

Bu emirle birlikte İslâm orduları harekete geçti. İlk sırada, bin kişilik bir gücün başındaki Hâlid İbn Velid vardı. Ebû Süfyân’ın önüne geldiklerinde Hz. Hâlid tekbir getirmeye başladı; onun bu tekbirinin bin kişilik ordusu da tekrarlıyordu. Ebû Süfyan her geçen birliği gördükçe yanında bulunan Hz. Abbas’a soruyordu.

Ebû Süfyân Kureyş’e şu teklifte bulundu:

– En iyisi mi, sizler de gelin Müslüman olup kendinizi emniyete alın!

Nihayet İslâm ordusu Mekke’ye girdi. Birkaç münferit hadisenin dışında

ciddi bir mukavemetle karşılaşılmadı. Nebiler Sultanı Kasvâ'nın üzerinde ilerlerken Fetih ve Nasr sûrelerini okuyor:

– İşte bu, Bana Allah'ın vaat ettiği şeydir, diyordu.

Kâbe tavaf edildi, Kâbe'yi dolduran bütün putlar kırılıp yerle bir edildi. Derken öğle vakti girmiş ve Resûllullah da yanına yine Hz. Bilâl'i çağırmıştı; Kâbe'nin üstüne çıkıp da ezan okumasını istiyordu. Yıllar önce işkenceye maruz kalan Bilal'in 'Ehad! Ehad!' diye inlettiği Fârân dağlarında, şimdi onun okuduğu ezan sesi yankılanıyordu.

Bu sırada Mekkeliler de Kâbe'nin avlusunda halkalanmış, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), haklarında vereceği kararı bekliyordu. Nebiler Sultanı Kâbe'nin kapısına çıktı. İlk cümleleri Allah'a hamd ile başlıyordu:

– *Vaadini yerine getiren Allah'a hamdolsun! O Allah ki, Tek'tir ve hiçbir ortağı yoktur; tek başına Ahzâb ordularını hezimetle baş başa bırakmış ve kuluna yardım sözünü yerine getirmiştir!*

Sonra da:

– *Ey Kureyş*, diye seslendi. *Bugün Benden, hakkınızda nasıl bir hüküm vermemi bekliyorsunuz?*

Bir anda Kâbe, derin bir sessizliğe büründü. Çünkü bir şey demeye yüzleri yoktu. Yıllarca her türlü kötülüğü reva gördükleri, hatta öldürmeye bile teşebbüs ettikleri bir insana ne diyebilirlerdi ki? Nebiler Serveri, yüzlerinde suçluluk psikolojisinin derin izlerini taşıyan bu topluluğa şöyle seslendi:

– Ben bugün size, kardeşim Yûsuf'un, "*Bugün sizin için kınama yoktur; umulur ki Allah da hatalarınızı affeder; çünkü O, merhametlilerin en merhametlisidir!*" (Yûsuf, 12/92) dediği gibi derim. Haydi gidin; hepiniz hürsünüz!

Mekkeliler şaşkınlıkla hayranlığı aynı anda yaşıyorlardı. Bu mürüvvet karşısında Mekke'nin fethi tamamlanmış, gönüller İslâm'a yönelmiş ve bütün bir Mekke Müslümanlıkla kucaklaşmıştı.

Bu arada Allah Resûlü, Huneyn'de kendisine karşı ittifak oluşturan kabilelerle savaşmış, onları bertaraf etmiş ve ele geçen çok miktardaki ganimeti de gönülleri İslâm'a ısındırmak için değerlendirmişti.

Tebuk Seferi

Mekke'nin fethi gerçekleşmiş, İslâm ordusu Medîne'ye dönmüştü. Ne var ki bir süre sonra Bizans tarafından Müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırlandığı yönünde bilgiler gelmeye başlamıştı. Mevsim yaz, yol da uzundu. Bundan dolayı diğer seferlerde hedefi gizli tutan Efendimiz, bu kez hedefin Tebuk olduğunu açıkça beyan buyurmuştu.

Hazırlıklar yapıldı. Günler süren yolculuktan sonra İslâm ordusu Tebuk'e geldi ve günlerce burada bekledi. Ne var ki, ortada ne bir ordu ne de ordu olmaya aday bir hareket görülebilmişti.

Bizans, Müslümanların karşısına çıkmaya cesaret edememişti. Yol meşakkati çekilmiş ve cihad sevabı kazanılmıştı. Fakat bununla birlikte Nebiler Sultanı, bu civarda bulunan kabilelerle de anlaşmalar yapmış ve Müslümanların hakimiyet alanını genişletmişti.

Veda Haccı

Hicretin dokuzuncu yılında gelen âyetlerde:

"*Ziyarete gücü yeten herkese Beytullah'ı ziyaret etmek, Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır...*" (Âl-i İmrân, 3/97) denilmek suretiyle bundan böyle hac ibadetinin farz olduğu bildiriliyordu.

Peygamberimiz önce Hz. Ebû Bekir'i hac emiri olarak Mekke'ye gönderdi. Kâbe'de ilk defa İslâm adına hac yapılacak, daha önce Kâbe'de yapılan yanlış uygulamalar da bertaraf edilecekti. Hz. Ebû Bekir, üç yüz kişilik bir grupla Mekke'ye geldi ve hac ibadetini yerine getirdi.

Böylece Beytullah da kendine yakışır şekilde ibadetle yeniden buluşmuştu. Artık cahiliye döneminde yapılan alkış tutma ve elbise çıkarma gibi yakışıksız şeyler yapılmıyordu. Onuncu yılın Zilkâde ayına gelindiğinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ashabına da ilan ederek hac vazifesini eda etmek üzere Mekke'ye doğru yürüyeceğini söyledi. Kendisine bu haber ulaşan herkes akın akın Medîne'ye koşuyor ve Efendiler Efendisi'yle birlikte hac vazifelerini eda edebilmek için hazırlık yapıyorlardı.

Hazırlıklar yapıldı ve yola çıkıldı. Zü'l-Huleyfe mevkiine gelindiğinde Peygamberimiz ashabıyla birlikte ihrama girdi. Yolculuk bundan öte ihramlı

olarak yapılacak, Mekke'ye kadar olan vadiler "Lebbeyk" sesiyle inleyecekti.

Bir hafta sonra Mekke'ye ulaşıldı. Nebiler Sultanı yüz bini aşkın ashabıyla birlikte hac farizasını yerine getirdi. Nebiler Sultanı'nın bu fani dünyada ümmetiyle toplu olarak son buluşmasıydı bu hac. Bundan dolayı Arafat'ta bulunurken de ashabına vasiyet mahiyetinde şöyle hitab etti:

"Ey insanlar!

Sözlerimi iyi dinleyin! Çünkü Ben, bu yıldan sonra bir daha sizinle burada buluşabileceğime ihtimal vermiyorum!

Kanlarınız ve mallarınız, bugününüzün, bu ayınızın ve bu beldenizin haram olduğu gibi size haramdır! Dikkat edin; Cahiliyye'ye ait ne varsa hepsi ayaklarımın altındadır ve kaldırılmıştır!

Yarın Rabbınıza kavuşacaksınız. Bugünkü her hâl ve hareketinizden muhakkak sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp de birbirinizin boynunu vurmayınız. Bu vasiyetimi burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsinler. Olabilir ki, bildirilen kimse, burada bulunup da işitenden daha iyi anlayarak hıfzetmiş olur.

Kimin yanında bir emânet varsa, onu sâhibine versin. Fâizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Fakat aldığınız borcun aslını ödemek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle bundan böyle fâizcilik yasaktır. Câhiliyyeden kalma bu çirkin âdetin her türlüsü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım fâiz de Abdülmuttalib'in oğlu amcam Abbas'ın fâiz alacağıdır.

Câhiliyye devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası, Rebîa İbn Hâris'in kan davasıdır.

Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu konuda Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emâneti olarak aldınız. Onların nâmus ve ismetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki haklarınız, âile nâmusu ve şerefinizi kimseye çiğnetmemeleridir. Eğer onlar sizden izinsiz râzı olmadığınız kimseleri âile yuvanıza alırlarsa, aşırıya gitmemek kaydıyla müeyyide uygulayabilirsiniz. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları ise güzel bir biçimde yiyecek ve giyeceklerini temin etmenizdir.

Size iki emânet bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. Bu emânetler, Allah'ın kitabı Kur'ân ve O'nun Peygamberinin sünnetidir."

Sözünü tamamlayan Nebiler Sultanı:

"*Yarın size Benden sorulacak; hakkımda nasıl şahitlik yapacaksınız*?" diye sordu. Ashabda büyük bir şaşkınlık vardı; başlarını kaldırmış O'nu (sallallahu aleyhi ve sellem):

"*Biz şehâdet ederiz ki Sen, üzerine düşen tebliğ vazifesini hakkıyla yerine getirip hepimize rehberlik yaptın ve nasihatını da hakkıyla eda ettin.*" diye cevaplıyorlardı.

Nebiler Sultanı ashabının bu şehâdetini alınca, işaret parmağını semaya kaldırdı:

"*Allah'ım! Sen şahit ol!"* diyor ve bunu üç kez tekrar ediyordu.

Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hac farizasını yerine getirdikten sonra tekrar Medîne'ye döndü.

Peygamberimizin Vefatı

Nebiler Sultanı, Üsame İbn Zeyd'i ordunun başına komutan yapmış ve Mûte'ye gitmesini emretmişti. Fakat ertesi gün, şiddetli baş ağrısı ve yüksek ateşe maruz kalarak hastalanmışlardı. Nebiler Sultanı'nın hasta olduğunu gören Üsame de, yola çıkamamıştı.

Aslında gurûba doğru yöneliş çoktan başlamıştı. Nebiler Serveri ashabına veda muhtevalı konuşmalar yapıyordu. Bunun son örneği Veda Haccı olmuştu. O, çoktan yönünü 'Refîk-i A'lâ'ya tevcih etmişti.

Ayrıca bu sene Ramazan ayında, önceki senelerden farklı olarak, yirmi gün itikafa çekilmişti. Yine bu Ramazan'da, önceki yıllarda Cibrîl'le bir kez yapılan mukabele iki kez karşılıklı olarak yapılmıştı. Bütün hadiseler, gurûb vaktinin yakın olduğunu işaret ediyordu.

Yine bu günlerde hasta olmasına rağmen Uhud'u ziyaret etmiş ve onlarla da vedalaşmıştı. Bugünlerdeki bütün konuşmalar âdeta bir veda konuşmasıydı.

Nihayet Perşembe gününe gelindiğinde Nebiler Sultanı akşam namazı için mescide çıktı. Bu onun ashabına kıldırdığı son namaz olacaktı. Bu namazın ikinci rekatında da Mürselât sûresini okumuştu. Namazdan sonra hastalığı iyice arttı ve yatsı namazı için mescide çıkamadı.

Peygamberimiz mescide çıkamayınca Hz. Ebû Bekir'in cemaate namaz kıldırmasını emretti. Cuma, cumartesi ve pazar günleri de Hz. Ebû Bekir kıldırdı namazları. Pazartesi gününün sabah namazını da yine Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) kıldırıyordu. İşte tam bu sırada Hz. Âişe'nin hücresindeki perde aralanmış ve Nebiler Sultanı, başını sarmış mescide nazar ediyor ve ashabının bir imam arkasında saf tutmuş hâlini seyrediyordu. Bu dünya gözüyle ashabını son görüşüydü. Onları cemaat hâlinde görünce tebessüm ederek sürûr izhar etmişlerdi.

İkinci rekata kalmışlardı. Resûl-i Ekrem, safların arasından geçerek Hz. Ebû Bekir'in arkasına kadar geldi. Namazı Hz. Ebû Bekir'in tamamlamasını istiyordu. İmamın arkasında O (sallallahu aleyhi ve sellem) da oturduğu yerden namaza durdu. İmam selam verince, yetişemediği rekâtı da kıldı. Bu, O'nun hem ashabıyla birlikte kıldığı hem de kendi kıldığı son namazıydı. Namazın ardından sırtını direklerden birine dayayarak ashabına tavsiyelerde bulundu. Onlara Ensar'a iyi davranmalarını ve muhacirlere hürmet edilmesini, bundan böyle buluşma yerlerinin ahirette Kevser Havzı'nın yanı olduğunu, orada kendisiyle buluşmayı arzu edenleri ellerini ve dillerini fenalıklardan uzak tutmalarını tembih etti. Oradan ayrılırken de şunları söyleyecekti:

– Bir Nebi, cemaatinden biri kendine imamlık yapmadan vefat etmez!

Resûl-i Ekrem'in durumunda bir miktar iyileşme olduğunu gören sahabe her şeyin normale döndüğünü düşünerek seviniyordu. Zira çıkmış ve yine kendileriyle birlikte namaz kılmıştı.

Peygamber Efendimiz namazdan sonra tekrar Hz. Âişe'nin odasına döndü. Güneş doğup da kuşluk vakti yaklaşınca kızı Fâtıma'yı yanına çağırdı ve kulağına bir şeyler fısıldadı. Hz. Fâtıma, birden feryad etmeye başlayınca ona bir kez daha döndü ve:

– Bugünden sonra senin baban, hiç sıkıntı yaşamayacak, dedi. Fakat bu müjde, Hz. Fâtıma'nın yüreğindeki acının azalmasına yetmemişti. Rahmet Peygamberi, kızının bir kez daha yanına yaklaşmasını istedi ve eğilip

kulağına:

– Arkamdan bana ilk kavuşan sen olacaksın, dedi. O âna kadar üzüntüden ağlayan Hz. Fâtıma'nın çehresi değişmiş, hüzün yerini tebessüme bırakmıştı.

Artık vakit yaklaşmış, ahiret âlemine intikal etmek üzereydi. Mübarek başlarını, Âişe validemizin sinesine yaslamıştı. Bu arada, Hz. Âişe'nin ıslatıp verdiği misvakı almış dişlerinde gezdiriyordu ki misvak, parmaklarının arasından kayıp düşüverdi.

Bundan sonra sağ elinin şehadet parmağını kaldırdı ve "*Allahım, yüce dostluğunu istiyorum! Allahım, yüce dostluğunu istiyorum! Allahım, yüce dostluğunu istiyorum!*" buyurdu ve mübarek eli kenarda duran su kabının üstüne doğru düştü. Bu sözler, O'nun son sözleriydi. Hayatı boyunca dualarında likâullah şevkini isteyen ve ümmetinin de bu arzuyla dopdolu yaşamasını isteyen Nebiler Sultanı (sallallahu aleyhi ve sellem), kavuşma iştiyakını izhar ederek Rabbine kavuşmuştu.

İstifade Edilen Kaynaklar

Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v. 1162); *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs*, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî, *el-Müsned*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul 1423/1992.

Ahmed Naim, Kamil Miras, *Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Ankara 1973.

Akgül, Muhittin, *Kur'ân-ı Kerîm'de Hz.Peygamber,* Işık Yayınları, İstanbul 2002.

Alûsî, Ebu's-Senâ, Şehâbeddin Mahmud İbn Abdillah, *Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'i'l-mesânî (Rûhu'l-meânî),* I-XXX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut ts.

Ateş, Bünyamin, Dikmen, Mehmet, *Peygamberler Tarihi,* İstanbul 1981.

Aydemir, Abdullah, *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, Ankara 1992.

Aydın, Mehmet, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık,* Ankara 1995.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *Şuabu'l-iman*, I-VIII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1410.

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, I-VIII, 2. baskı, İstanbul 1413/1992.

Cürcânî, Şerif Ali b. Muhammed, *et-Ta'rifât*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1988.

Çakan, İsmâîl Lütfi-Solmaz, N. Mehmed, *Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi,* İstanbul 1982.

ed-Debbağ, Abdülaziz b. Mesud b. Ahmed, *Kitâbü'l-İbrîz,* (Trc: Abdullah Arığ), Seha Neşriyat, İstanbul 1997.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillah el-İsfehânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve Tabakatü'l-asfiyâ (Hilyetü'l-evliyâ),* I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1405 h.

Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-X, Feza Gazetecilik A. Ş. İstanbul tsz.

Eşkâr, Ömer Süleymân, *er-Rusül ve'r-Risâlât,* Mektebetü'l-felâh, Kuveyt 1985.

Fâkihî, *Ahbâru Mekke* (nşr. Abdülmelik Abdullah Düheyşi), Beyrut 1414.

Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîheyn (Müstedrek)*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1990.

Heysemi, Nureddin Ali b. Ebî Bekr, *Mecmau'z-zevaid ve menbeu'l-fevâid,* I-X, Dâru'r-reyyân li't-turâs, Kahire 1407.

Gülen, M. Fethullah, *Asrın Getirdiği Tereddütler* 2, T.Ö.V. Yayınları, İzmir 1991.

——, *İkindi Yağmurları (Kırık Testi 5),* Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.

——, *Kalbin Zümrüt Tepeleri 3,* Nil Yayınları, İzmir 2005.

——, *Kitap ve Sünnet Perspektifinde Kader,* Nil Yayınları, İstanbul 2009.

——, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, Nil Yayınları, İstanbul 2007.

——, *Ölümsüzlük İksiri (Kırık Testi 7),* Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2007.

——, *Prizma 4*, Nil Yayınları, İzmir 2006.

——, *Sonsuz Nur*, I-II, Nil Yayınları, İstanbul 2008.

——, *Sükutun Çığlıkları (Çağ ve Nesil 9),* Nil Yayınları, İstanbul 2008.

——, *Ümit Burcu (Kırık Testi 4)*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.

——, *Varlığın Metafizik Boyutu*, Nil Yayınları, İstanbul 2008.

——, *Yol Mülahazaları (Prizma 6),* Nil Yayınları, İstanbul 2007.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillah en-Nemîrî, *et-Temhîd,* I-XXIV, Mağrib 1387 h.

İbn Arabî, Ebû Bekir Muhyiddin Muhammed b. Ali el-Hâtimî, *el-Fütuhâtü'l-Mekkiyye*, I-VIII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1999.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr*, (Tahkik: Kemal Yûsuf el-Hut), I-VII, Mektebetü'r-rüşd, Riyad 1409 h.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân, *es-Sahîh*, I-XVIII (Tahkik: Şuayib Arnavut), Beyrut 1414/1993.

İbn Hişam, Cemaleddin Abdülmelik b. Hişam, *es-Sîratü'n-nebeviyye,* I-IV, *(nşr: Mustafa es-Sekâ vd.),* Mısır tsz.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl b. Öme ed-Dımeşkî, *el-Bidâye ve'n-nihâye (el-Bidâye)*, I-XVI, Mektebetü'l-meârif, Beyrut tsz.

——, *Kasasu'l-enbiyâ* (nşr. Mustafa Abdülvâhid), Mekke 1408.

İbn Kuteybe, *Maârif,* Beyrut 1970.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd ez-Zührî, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ (Tabakât),* I-VIII, Dâru Sâdır, Beyrut tsz.

İbnü'l-Esîr, İzzuddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târih (el-Kâmil),* Dâru Sadır, Beyrut tsz.

Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, I-II, Ankara 1992.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân,* I-XX, Dâru'ş-şa'b, Kâhire 1372 h.

Kuşeyrî, Ebu'l-Kâsım Abdülkerim Hevazin, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye,* Dâru'l-Hayr, Beyrut 1991.

Mehmet Vehbi, *Hülâsâtü'l-beyân,* İstanbul 1966-1970.

Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'ân (Tefhîm),* İnsan Yayınları, İstanbul1986.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-III, Çağrı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1992.

Neccar, Abdülvehhâb, *Kasasu'l-enbiyâ*, Kahire tsz.

Noyan, Ömer Faruk, "*Jeolojik ve Arkeolojik Bilgiler Işığında Tûfan"*, Sızıntı Dergisi Kasım 2009.

Râzî, Ebû Abdillah Fahreddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *Mefâtîhu'l-gayb*, I-XXXII, Dâru İhyâi Türâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.

Said Nursî, *Lem'alar*, Şahdamar Yayınları, İzmir, 2004.

——, *Mektûbât*, Şahdamar Yayınları, İzmir, 2006

——, *Sözler*, Şahdamar Yayınları, İzmir 2005.

Sabûnî, Muhammed Ali, *Âyetler Işığında Peygamberler Tarihi*, Ahsen Yayınları, İstanbul 2003.

——, *en-Nübüvvetü ve'l-Enbiyâ,* Dâru'l-Kalem, Dımeşk 1989.

Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed en-Neysâbûrî, *Arâisü'l-mecâlis (Arâis),* Beyrut 1405/1985.

Seyyid Kutub, Fî Zilâli'l-Kur'ân (Fî Zilâl), I-VI, Dâru'ş-Şurûk, Kahire 1408/1988.

Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahman, *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr (Dürrü'l-Mensûr),* Mısır 1314.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed, *Mu'cemü'l-kebîr*, I-XX, Musul 1404.

Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezîd b. Hâlid, *Câmiu'l-beyân an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân,* I-XXX, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995.

——, *Târihu'l-ümem ve'l-Mülûk (Târih)*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1407h.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre, *Câmiu's-sahih*, I-V, Çağrı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1992.

Ünal, Ali, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Define Yayınları, İzmir-2010

Ünal, İsmâîl, *Fethullah Gülen'le Amerika'da Bir Ay*, Nil Yayınları, İzmir 2002.

Yâkubî, Ahmed b. Ebî Yâkub b. Ca'fer b. Vehb, *Târihu'l-Yâkûbî,* Beyrut 1960.

Yâkut el-Hamevî, Şihâbuddîn Ebû Abdillah Yâkut b. Abdillah, *Mu'cemü'l-büldan,* Beyrut tsz.

Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli,* İstanbul 1998.

Yıldız, Muharrem*, Lût Gölü,* Sızıntı Dergisi, Mayıs, 1994.

Yiğit, İsmâîl, *Peygamberler Tarihi*, İstanbul 2008.